A
47
109

DEAD

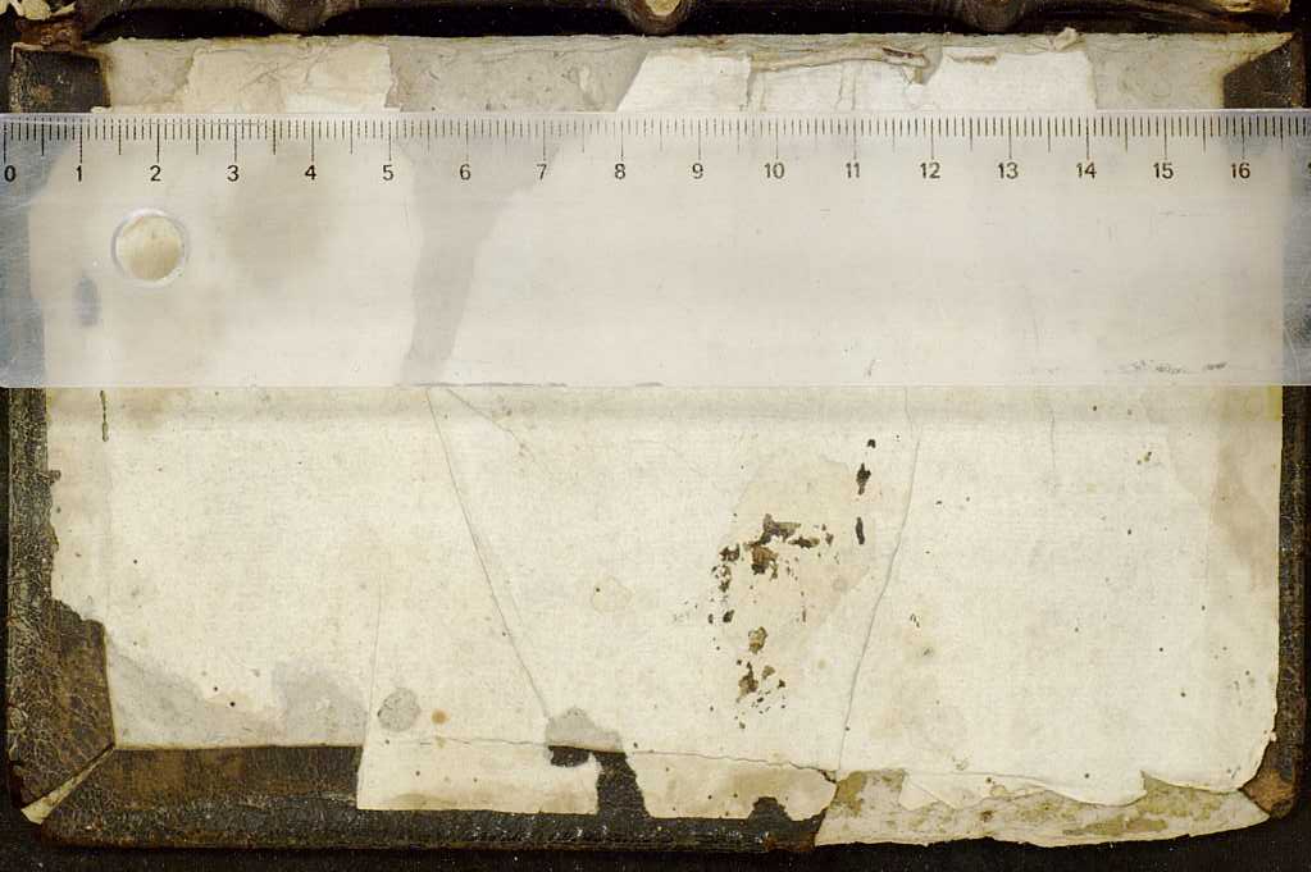

B-I-13A-6.15.1 D

1934

F-6-

B-I-13A-6.15.1 D

1934

F-6

A
047
108

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA LIBROS QVINQVE, AMATI LVSITANI DOctoris Medici ac Philosophi Celeberrimi enarrationes eruditissimæ.

Accesserunt huic operi præter Correctiones Lemmatum, etiam Adnotationes R. Constantini, Necnon simplicium picturæ ex Leonharto Fuchsio Iacobo Dalechampio, atque alijs.

R
1931

LVGDVNI,
Apud Matthiam Bonhomme, sub Claua Aurea.
1558.

GRANADA
15

ILLVSTRISSIMIS VIRIS RECTORIBVS,

ET AMPLISS. SENATVI

Rhacusino: Amatus Lusitanus Medicus Physicus Salutem, & felicitatem

P. D.

VVM SVPERIORIBVS annis, *Ferrariæ medicinam publicè profiterer, Viri clarissimi, Patritius quidam vester Orator, nomine (ni fallor) Sebastianus Mensæus, quòd inter pleraque alia mandata à vestra clarissima Republica illud non postremum habebat, vt de medico apprime docto vestræ ciuitati conducendo diligenter inquireret, illuc aduenit: ille vt erat sui obeundi muneris studiosus, Antonium Musam Brassauolam virum, & doctrina, & vsu rerum præstantissimum, ac illustrissimi Ducis illius ciuitatis medicum primarium adit, consulturus quis nam illi huic negotio aptior & ex vsu magis videretur. Qui dum cupit, & Oratori vestro viro graui in primis & præstanti, & vestræ dignissimæ Reipublicæ satisfacere, dumque huc illuc animo vagatur, talemque medicum inuenire conatur, qualem deceret tan-*

tum virum vestræ ciuitati proponere, qualemque vos ipsi cupitis: tandem me rogat an vellem talem subire prouinciam. Ego verò qui per ea tempora à Sarmatarum rege, quem vulgò Poloniæ vocant, ingenti mercede, & conditione honestissima vocabar, cùm essem anceps animi, dixi me tunc de illa re decreturum quum vester Orator à sua legatione reuerteretur. Properabat sanè tunc Mediolanum, in reditu Ferrariam (vt aiebat) iter facturus: qui tamen aliqua grauiore forte impeditus causa Ferrariam omnino non redierat, tunc Brassauola vir prudentissimus, qui me penitus abijcere consilium eundi ad Sarmatas rationibus coegerat, literis suis Senatui Rhacusino significat, me ex tanto medicorum numero sibi idoneum tandem visum, qui tali curæ præficerer, quarum literarum exempla siue ipsasmet literas, in vestro tabulario etiam nunc asseruari puto. Ab illo igitur tempore repudiatis Sarmatarum, & multis alijs conditionibus, adductus laudibus istius amplissimæ Reipublicæ, quas mihi doctissimus Brassauola veris indicibus demonstrabat: exarsi tanta viuendi apud vos, ac vobis seruiendi cupiditate, vt nullam aliam vrbem præter istam incolendam mihi proponerem. Cuius rei gratia relicta ab hinc annos fere quatuor Ferraria, Anconam, vt propior vobis essem, me contuli: vbi summa familiaritate

liaritate Magnifici & generosi IOANNIS GONDOLAE cius vestri, viri nunquam satis laudati, ac omnium literatorum optimi fautoris: & BENEDICTI GONDOLAE eius fratris, vsus: probè noui patritios Rhacusinos quàm sint nobiles, quàm præclari, quàm virtutis & bonarum artium amatores, capiens quoddam quasi specimen ex ijs duobus. Vnde mihi persuasi, tam generosæ Reipublicæ inseruire summam mihi gloriam fore, atque clarorum istorum virorum vti consuetudine, Deorum propemodum ipsorum familiaritati æquiparabam. Ardebam igitur ac indies hæc mihi non improbanda cupiditas augebatur: quum ipse mecum cogitans: quo pacto meæ huius erga vos voluntatis testimonium apertè manifestare possem: quum id neque fortunæ bonis quorum vos affluitis: neque meis viribus, quæ per se sunt tenues: statui tandem literarum, quarum estis natura stitores, testimonio æterno id efficere. Et ecce se mihi offerunt quædam in Dioscoridem Anazarbeum commentaria, quæ annis ab hinc quindecim Antuerpiæ cœperam, atque in primum, & secundum eius Autoris librum ediderat. Quæ, quum scirem permultos claros in medicina viros post illam meam editionem de ea etiam re locupletissime scripsisse: inter quos connumerantur, Ruellius Gallus,

Brassauolus superius memoratus, Syluius Parisiensis, Leonardus Fuchsius Germanus, Ioannes Agricola Ammonius, & plerique alij, quorum eo tempore scripta nondum extabant, supprimere vtcunque decreueram. Prætereo Mathiolum Senensem virum doctissimum, qui nuper Dioscoridem è Latino Hethruscum reddidit, & illum commentarijs illustrauit: atque complures alios, qui vt rem medicam locupletent, quotidie multa eiusmodi moliuntur & edunt. Ego minime deinde tantorum virorum scriptis deterritus: cœpi quæ ederam relegere, atque de integro in omnes quinque libros Dioscoridis nouas enarrationes cudere, vt haberem munusculum quod vestræ nobilissimæ amplitudini dicarem: ad quod perficiendum non tam me doctorum virorum adhortationes impulerunt, quàm meum vobis gratificandi studium excitauit: à quo, & si non solum negotia domestica, sed etiam medendi cura auerterent, succisiuis tamen post studia temporibus, amore vestri incitatus, id tandem Deo Optimo Maximo auspice perfeci. En igitur in Dioscoridis libros quinque enarrationes meas, in vestram clarissimam Rempublicam obseruantiæ testes, vobis dedico: quas quasi iure suo vestra patria Rhacusium meritò reposcere videtur, imò omnia de re medica scripta illi debentur: quum medicinæ

totius

totius inuentor Aesculapius non longe ab vrbe vestra olim habitauerit, donec Romani graui coacti pestilentia illum in suam vrbem euocarunt, apud quos Epidauro vectus ne forma quidem Dei, sed Draconis vultu mansit. Huius rei testes hodie extant apud vos certissimi: Antrum, fons etiam saluberrimus, & P. Dolabellæ prope fontem sepulchrum, quorum omnium Marcus Syluius vir doctissimus, ac vestræ Reipubl. à secretis fidissimus, opere quodam elegantissimo meminit. Hic ille Aesculapius Apollinis filius est, quem omnes ferè tum Græci, tum Latini celebrant & inuocant, vt Q. Serenus in exordio sui de Re medica operis dicens:

Tuque potens artis reduces qui tradere vitas
Nosti: atque in cœlū Manes reuocare sepultos,
Qui colis ægeas, qui Pergama, quiq; Epidaurū:
Huc ades, & quicquid cupido mihi sæpe rogāti
Firmasti, cunctum teneris expone papyris.

Ob hoc igitur vobis Viri clarissimi, qui de medicina scribunt, multum debent, quum Aesculapium medicinæ deum vestram inhabitasse olim vrbem certò sciant: neq; medici tantū, sed & omnes viri docti in quouis disciplinarum genere: tum omnes religioni addicti, omnes libertatis amatores, & quicunq; sunt aliqua virtute præstantes. Vos enim optimis ac doctissimis viris abundatis, religione

insigni estis præditi. Præterea quũ tota Dalmatia simul cum Græcia seruiat, Vos soli auream illam libertatem iam tota Italia, ne dicam toto orbe fugatam, hospitio sanctissimo accepistis. Sed quo Ciuium vestrorum gloria non penetrat? nuper ingentes naues vestræ ad Vlyssiponem vrbem, quæ est ad Oceanum Occidentalem, admirandæ cuiusdam magnitudinis Lusitanis, quibus amplissimis mos est vti in Indiæ præsertim nauigatione, sunt visæ: vt nullus sit iam terræ angulus, vbi præclari ciues Rhacusini non diuersentur, magna & ampla negotia tractantes: quorũ egregiæ virtutes aliquibus imitationi, omnibus certè sunt admirationi. Sed ne vestris laudibus longius me inuoluam, de quibus, vt ille, melius est tacere, quàm pauca dicere, quum vix humana possint facundia numerari: & ne hoc auribus vestris dare videar: Venio ad Dioscoridem, cuius opus de medicæ materiæ cognitione inscribitur: Qui cæteris de ea re scriptoribus antecellit, atq; ideo à Galeno doctissimo ac locupletissimo medicinæ Authore, non solum laudatur, verum etiam reliquis antefertur: cuius doctrina præclara Galenus ipse perterritus, non ausus est de ea re, quum de innumeris scripserit, quippiam commentari. Hic noscuntur omnes fere herbæ, frutices, arbores, plantæ, fructus, gummi, resinæ, pisces, metalla, lapilli, gemmæ, perinde ac si penicillo

nicillo depingerentur: hinc ſibi Plinius multa deprompſit, hinc totius medicinæ fundamentum, quod eſt potiſsimum in ſimpliciũ cognitione, certa & indubia deprehenditur, quæ tamen omnia noſtris commentarijs lucidiora facta, non iniquo, ſed candido lectori videbuntur: vt iam quiuis aromatarius à ſimplicium ſcopo aberrare haud quaquam poſsit: atq; ideo herbarum & cæterarum rerum nomenclaturas, non ſolum Græcè, & Latinè, ſed Italicè, Hiſpanicè, Gallicè, & Germanicè expreſsimus, vt vnus quiſq; tanquam è penu, quod ſibi cõducat depromere poſsit: Dioſcoridi antiqua adiecta nomina, vtpote hodie inutilia, conſultò detraximus: quem ordinem ab alijs poſt me tentatum videre quiuis poterit. Debeant ergo viri Rhacuſini, omnes quibus hoc noſtrũ opus placebit, poſt deum vobis, quorum eſt auſpicijs cœptum & perfectum: quem tamen ſi vobis non ingratum laborem ſenſero, veſtra fretus humanitate, ad alia maiora ſub veſtra autoritate edenda libentiſsime accingar: vt cognoſcat tota Italia, ne dicam Europa, vos optimarum literarum, & omnium diſciplinarum, & eſſe, & ſemper fuiſſe fautores. Valete viri clariſsimi.

Romæ decimoquinto die Maij.

M. D. I. I.

R. CONSTANTINVS
IACOBO DALECHAMPIO
CADOMENSI, MEDICO
literatiſſimo & celeberrimo.

*

OLENT Scriptores non parùm multi huius temporis atque ætatis (quod & à pluribus & humanioribus quidem, vt malo exemplo ac more introductum iam video improbari) tanquam affixis præludiis, librorum initia nimis longis præfationibus farcire atq; onerare: quod faſtidioſum lectorem auertit, priuſquam alliciat: Et glorioſæ oſtentationis ſui plenum eſt, & emptori ſumptuoſum. Sic dum impendiò magis in id ſolum ſtudent, bullatis vt ſibi nugis Pagina turgeſcat, vt eſt in Perſij Satyris, hoc incommodi conſequuntur (quod pro infauſto & deſpuendo omine deputandum) vt primo ingreſſu faſtidiantur prius, quàm legantur. Nam & ſæpe qui nugacem librum in manus ſumpſit, tam prolixè narrationis impatiens longas trahit oſcitationes, & mox ſpectat eſcha tocolon, vt Seuerus ille Martiali: tãdemq; pertæſus, grande & ſpiſſum volumen cum ſuo authore abiicit, vt tineas paſcat taciturnus inerteis, Horatij enim noſti cætera. Hoc autem quod iſtis Prologis vſuuenire conſueuit, ne in iſto

iſto authore contingat meo vitio & culpa, qui has partes mihi deſumpſi alterius hortatu & inſtinctu potius, quàm mea voluntate, omni cautione mihi declinandũ eſſe ſentio: Etſi multis factum meum exponere atque adeo excuſare oportebat. Itaque non committam vt quod in aliis culpandum eſſe duxerim, in me quis ſeuerior iure poſsit criminari. Id verò effugiam, vt ſpero, quia paucis præfari & verba in compendium conferre voluerim, præſertim cùm horum bona copia non magis mihi defutura ſit, quàm cæteris: nec per ſe ſterilius ſit argumentum, ſi collibuiſſet ſpatiari & longius excurrere. At iſtud facere in priuo campo & fundo non placet, minuſq; in hoc alieno, ne parum ciuiliter & decenter id fieri videatur. Itaque cur in hunc doctum & diligentem herbariæ ſcriptorem, extemporalem hanc recognitionem parauerim, & minuſculas obſeruationes etiam miniatula cera, ſed leui manu oblitas, cauſa vna extitit Gulielmi Rouilij optimarum partium ſtudioſi ciuis, & vtriuſque noſtrum amantiſsimi viri petitio, cui nihil honeſtè poſſum denegare. Nam cùm denuò hoc opus imprimi cœptum eſſet & in lemmatibus præſertim, ab ipſo deprehenſa grauiſsima quædam errata, continuò cœpit à me contendere, vt ſingula folia dum excuderentur, quoniam medicinalis eſſet tractatio, relegere ne grauarer atq; etiam caſtigare. Equidem eius amicitiæ plus tribuens, quàm meæ famæ (quantulacunque eſt illa modò, aut futura)

fulens, hoc in me amicè magis, quàm consultè recepi: nempe vt quantum mihi à priuatis studiis daretur otij, ea succisiua & subsecundaria tempora ad hæc recognoscenda conferrẽ. Ideoque vt alter Aristarchus, censoria quadam virgula, quæ falsò irrepsisse & subditicia esse constabat, summouere familia occœpi, & alia propria in sublatorum locum subrogare atq; ascisscere: breuiterque omnia præstare, quæ res exigere videbatur. Sed ingenuè fatendum est, statim incœpti pœnituit, cum typographi ὀργοδιώκτης me non cessatorem alioquin, importunè vrgeret: & sesquiopera, veluti pensum, opus absoluere oporteret, quod triduò attentè legere commodùm potuissem. Sed hæc est currente rota, id est prælo, typographica properatio, in qua omnia raptim fiunt atque perturbatè. Eius artis morem qui non nouerant, subitarios & informes fœtus coguntur ante tempus effundere: vt in hac editione nobis accidisse, inuitius confiteor. Verùm Deo duce, licebit otiosẽ, aliis operibus quæ præ manibus habeo, hoc quicquid est famæ nascentis detrimenti acceptum resarcire atque honori velificari: Nam in illis elaboratis diuturnis vigiliis, omnia præparatò nihilq;, vt in præsentia festinatò lectorum oculis subiiciam. Quapropter hæc sint temporaria Iacobe Dalechampi optime & politioris humanitatis peritissime, vt illa mansura & ætatem ferre posse confido, quæ postea seueræ tuæ censuræ commissa, in lucem proferemus. Et

hæc

hæc interim tamen qualiacunque tandem sint; hospitaliter excipies: & sub nominis tui autoritate exire patiêre. Nam tametsi à nobis, iam maior tibi pagina sancitur, tamen & hæc ipsa munuscula leuidensæ, crasso filo, te sibi patronũ me cogunt adoptare. Quòd libri huius authori, tibi, ac ipsi mihi perinde ars eadem sit; & priuatim nobis ambobus patria item communis (vt qui sis non modo conterraneus, sed meus etiam propemodum ciuis) Quòd amicitia intercedat non vtique vulgaris: liberque demum iste prodeat, tuis etiam vigiliis & copiis ornatus, quod & alibi vt non ingratis, sic nec obscurè testatus sum, & quoad vita suppeditabit, non desinam id manu docere, & libenter profiteri. Verùm nouum embolium quod cogito, maiore auxilio tuo eget: & hîc mihi peropus est limatulo illo & polito iudicio tuo, necnon literis interioribus. Quæ omnia vt mihi quasi commodes, méque communicato labore & partita mecum opera vt subleues, te verò oro atq; obtestor. At vti te in hanc scriptionis societatem, sic iam & in laudis (si quæ modo futura est) partem inuito ego & aduoco, hac etiam syngrapha publicis obsignata testibus, qua mediusfidius perlubens astringar, quò omnia laudis & honoris insignia, atq; ornamenta virtutis (quæ in te certè quidem iam expressa & absoluta cernuntur, in me autem tanquam rudimenta tenuiter adumbrata, fortasse possint expectari) mihi tecum queant esse communia: Vigeatque

semper

ſemper inter nos neceſsitūdo propemodū ſingularis, quæ vtrumq; immortalitati commendet, & poſteris exemplo eſſe poſsit, quomodo ſancta amicitiæ iura religiosè & inuiolatè colantur. Quare vt hinc incipiam, quod fœlix faustumque ſit, liber hic & qui me deinceps eſt habiturus authorē, tuis prodibit auſpiciis in publicum: ſibique vt ſpecioſum & honorarium, nomen tuum præſcribet: Et quidem ita, Refferat vt nihilo ſit tuus, anne meus. Hoc ſiquidem Auſonij, verſu velut exodio, concludam extemporalitatis epiſtolam, & in qua nihil eſt niſi dictum populariter.

Vale & ſalue.

RERVM AC VOCVM IN HISCE COMMENTARIIS MEMORABILIUM Index.

*

A

Abies & picea arbor similis 107
Abietis morbus, resina sicca 114
Abietis oleum 108.114
Abiga & ainga 577
Abinzoar medicus doctissimus 270
Abortiētium mulierum remedium 623
Abrotanum 458
Abrotaninum oleum 86
Abscessus 122
Absinthiū marinū 457
Absinthiū vulgare, ponticum, Romanum 456
Absinthium santonicum 457
Acacalis 145
Acacia 174
Acanthion 448
Acanthus sylvestris 450
Acetabulum herba 663
Acetosa 343
Acetum 750
Acetum scilliticum 751
Achillea 610
Aconiti species 649
Acinos 384
Acori radix 7
Acorus, acorum 7.8
Acorus Galeni 8.9
Acuta spina 150
Adam pomum 209.211
Adarces & adarciō 790
Adarcha 141
Adeps 300
Adeps differt à pinguedine 300
Adeps æquivoca vox 300
Adianton cur dicat 697
Adip animal in Africa repertum 652
Aegilops 699
Aegyptia faba inhame est 328
Aegyptia ficus 226

Aegyptia spina 174.445
Aeris flos, non est viride aris 501
Aeris squama 757
Aerugo rasilis 758
Aerugo scoletia 760
Aes vstum 757
Aethiopicæ oleæ lachryma 179
Aethiopis herba 677
Aëtites 757
Agallochum 58
Agaricum 428.429
Agarici boni notæ 428
Agaricum medicamen familiæ 429
Ageratum 652
Ageratum Dioscoridis, eupatoriū Mesues est 653
Agninus pulmo 267
Agnus, vel agnus castus 176
Agrestæ 490
Agrifolium an Paliurus 149
Agrimonia vulgaris, eupatorium est 615
Aiuga & abiga 577
Aizoum maius 660
Alabastritis lapis 801
Alambrum & succinum idem 136
Alauda 778
Alberzachali compositio 653
Alba spina 452
Albucus non est halimus 148
Alburnum 499
Alcea 571
Alchimilla herba 688
Alcohol stibium est 111
Alectorius lapis 801
Alexãder Trallian. 769
Alexandrinæ rosæ, siue moschatæ 171
Alfaise, medica herba 388
Alfescera 724
Alga marina 669
Algalia quid 57
Alibium 688
Alica 320. (Alisma 573
Alix 320
Alkali 561
Alkana 155
Alkakengi 644
Alkitran 116
Alkihil 505
Alleluia herba 681
Alliaria herba 538
Allium 392
Allium in peste 393

Allium Turcicum 393
Allium vrsinum 393
Allium in viperæ morsu iuuamen 393
Allium porrum 393
Aloë 454
Aloë succotrina optima 454
Aloës lignum 50
Aloë orificia venarum aperit 455
Aloës temperatura 456
Alopecia 162.252. 406.418.499.558.
Alsebram Mesue tithymalus est 720
Alsines 424
Alteretus doctor medicus 217.335
Althæa 570
Alumen 781
Alumen quomodo paratur 782
Alumen Catinum 561
Alumen zuccharinũ 783
Aluum subducentia 71. 74.113.173.189.203. 218.253.254.273.275. 326.349.355.405.408. 440.511.589.632.706. 714
Alui fluores 109.126.150. 182.
Aluum sistunt 216.428. 496.545.565.627.697
Alui dolores 79
Alypon Turbith album est 731
Alyssum 519
Amaracus fœtida 563
Amaracus Galeni & Pauli apud Dioscoridẽ parthenium est 86
Amaracus odorifera 472
Amaranthus luteus Galeni 630
Amarãthus vulgaris 631
Amaricium oleum 90
Amatus ante annos quindecim in Dioscoridis cõmentarios scripsit 8
Amatus apud Ferrarienses publicè medicinam professus est 191
Amatus cur ad Vuandalorũ, ac etiã Poloniæ reges nõ sit profectus 756
Amati fictum nomen 230
Amati ætas 756
Amati patria castellum album 230.404
Ambarum grisium 57

Ambra optima qualis 57
Ambrosia tanacetum est 542
Ambubeia 366
Ambuxum 587
Amianthus lapis 802
Ammi & ammeos semen verum 486
Ammoniacum thymiama dicitur 514
Amomum 39
Amomi succedaneũ 40
Amomo vero caremus 40
Amoris herba 629
Ampelos agria duplex 84
Amphibium 257
Amurca 175
Amygdala 220
Amygdalarũ amararum oleum 73
Amygdalarum dulcium oleum 74
Amylum 323
Anagallis 419
Anagallidis genera 420
Anagallis aquatica 360
Anagyris arbor 572
Anarrhinon 695
Anchusa 601
Andacaron 91
Andacocha 685
Andreas Bellunẽsis Auicennæ corrector 20
Andreas Lacuna Galenũ in epitomen redegit 129
Andreæ Lacunæ error 6. 576
Andreas Vesalius medicus doctissimus 141.787
Androcydes cur Brassicã contra ebrietatem valere putauit 353
Androsaces 559
Androsaces cuscuta non est 731
Androsemum 576
Anemõ vel anemone 418
Anethum 484
Anethum syluestre 11
Anethinum oleum 87
Angelus politianus 746
Angina 279.710
Anguinum allium 393
Anguis senecta, & anguis spolium 250
Angurria 373
Anhelitum iuuantia 77. 88.97
Animalculum moschum præbens, vbi 55
Ani procidentia 109
Ani phlegmone 174

Aniȳmum duplex 96
Aniȳmũ gummi quid 61
Aniſum 483
Anonis 451
Anthemis 561
Anthyllis 560
Anthropomorphos 647
Antidotum ex ſanguinibus 305
Antimonium 111
Antiquorũ nonnullorum error 249
Antiſpodium 757
Antonius Ludouicus Olyſſipponenſis 666
Antonius Muſa Braſſauola 10.19.47.286.697
Anthracode 721
Aparine 518
Aparine nõ eſt Lappa 678
Aphaca endiuiæ ſpecies 368.388
Aphaca differt ab aphaca vitia 368
Aphace 388
Aphronitrum 787
Aphthæ 297
Apiaſtrum 531
Apios radix ſylueſtris 729
Apium commune 492
Apium hortenſe, apium ſatiuum 490
Apiũ Macedonicũ 493
Apium paluſtre 491
Apium montanum 492
Apium vulgare funebribus dicatum 491
Apium riſus herba 416
Apocynum 655
Apoplexia 518
Apoſtemata 89
Appetitum irritãtia 84. 414
Aprinum iecur 268
Aqua 748
Aqua fontana an pluuiatili melior 748
Aqua ligni Guaiaci quomodo paranda 168
Aqua marina 748
Aqua non debet ponderari 748
Aqua pro curandis virgæ vlceribus 760
Aqua naphæ 211
Aqua marina cur melius quàm fluuiatilis ponderа ſuſtineat 748
Aquam amantia quæ 130
Aquatica gladiolus 7
Aquilæ lapis 804
Aquilæ lignum 58

Aquilæ vnguis herba 363
Arabicus lapis 760
Arabici gũmi frutex 174
Arabis herba 399
Arabũ mumia quæ 121
Araneus & eorum genera 288. 289
Arbores glandiferæ 182
Arbores perpetua coma virentes 143
Arboris pars media quæ 166
Arbutus 219
Arbuti aqua 220
Archangelica quænam herba 494
Archigenis liber de Caſto rio 257
Arcium 678
Ardium 677
Arena marina 806
Arequa apud Indos quid 33
Argemonium 419
Argenti ſcoria 765
Argenti ſpuma 765
Argentina herba 419
Argentũ vi. 771. 772
Arietinum cicer 325
Arioſtus Ferrariẽſis 613
Ariſarum 410
Ariſtolochia 436. 437
Ariſtot. exponitur 249
Armel 477
Armeniaca mala 208
Armenius lapis 768
Armoniacum 514
Arnaldus Villano. 305
Arnal. Villan. err. 433
Arnogloſſa 358
Aronia fructus meſpili 151. 212.
Aronium meſpilum 212
Arſenicum 780
Artemiſia 540
Arum 409
aſarum 29. 30
aſarum à Bacchare & cyclamine differt 29
aſcarides 44
aſcites morbus 726
aſcalonita cepa 412
aſclepias 479. 520
aſcyron 575
aſelli ſeu oniſcivermes 265
aſellus piſcis 265
aſininum iecur 260
aſininum lac hecticis datur 292
aſius lapis 794
aſphalathus 52. 53
aſphaltus 118

asparagorum & harũdinis amicitia 141
asparagus 357
asparagi radix diuretica est 357
aspergula 519
asphodelus 410
asphodelo pro necandis muribus vtimur 410
asplenium 559
asprella 622
assa duplex 510
assa fœtida 510
aster atticus 688
asthma 396. 506
astragalus 634
athenæi historia de citro 210
athera pulticula 318
atractylis 521
atramentũ metallicũ 779
atramentum sutoriũ 776
atramentum typographorum 116
atraphaxis 349
atriplex 350. 351
atriplex rustica 527
attincar 768
auditũ confortat sena 500
auellanæ 224
auena 318
auena sterilis 618
auena syluestris 699
auerrois error 579
auerrois locus castigatus 478
anguſtinus ricchus Lucensis medicus 787
auicennæ error 420. 651. 746
auicẽna male cõuersus 394
auicennæ locus 331. 394
auicenna plerumq; sequitur Paulũ aegineta 194
auicenna tacite reprahẽdit Galenum 222
auis lingua seu passerina 133
auium pinguetudo 300
aurantia poma 65
aurea mala cytonia sunt 202
aurea virga herba 610
aureum olus 351
auricula muris herba 424
auricolla 767
auripigmentum 780
aurium dolores 552. 614
aurium fluxiones 422. 592.
arium fœtor 89

Aurium vermes 415. 470
Aurum optimum medicamentum 775
Austeri fructus post cibum aluum ducunt 203
Azarolus fructus 152. 212
Azuleium 804
Azaiolus Ferrariensis 679

B

Babylonicum granũ 609
Baccam fert lotus 213
Baccharis 475
Baccharis ab asaro differt 30
Bacchus piscis 256
Balai gemma 803
Balaninum oleum 74
Balanos myrepsica 713
Balaustium 196
Ballote 530
Balneum Mariæ nouit Galenus 81
Balsamita 362
Balsamina 362
Balsamũ 47.48.49.50
Balsamum è peru adfertur 48
Balsamum syncerũ rarò habetur 49
Balsami succedaneum 51
Balsami veri tẽperatura 50
Balsami effectus 50.51
Baphica coccus 622
Barba hircina 161.385
Barba Iouis 629.660
Barba syluana 573
Barbatus mullus 255
Barbã crescere facit abrotanum 459
Bartholomeus Panciaticus 283
Basilicum syluestre 605
Basilicum regium 383
Batata radix 329
Batis baticula 363
Batrachion 415
Baucia alba 481
Bdellium optimum 98
Bdellium ex quo fiat 99. 192
Bdellium Iudaicum Serapionis 99
Beatrix à luna 171.271
Bechion farfara est 539
Bedeguar 444
Belerici myrobalani 188
Belzahart lapis 269

Belzuinũ amygdalinum 95
Belzuicum candicans 95
Belzuinum à Boninas 95
Ben arabũ quid 75.714
Berberorum frutex non est oxyacantha 153
Beta & eius species 355
Beta est calida 356
Beta syluestris 596
Betonica 579
Betrum Indicum 33
Betrum indicum malabathrum est 34
Bilem soluentia 30.398. 429.499.680.728
Bilem lactuca minuit 379
Bisacuta 344
Bistorta prima et secunda 580
Bitumen, et Bitumen Iudaicum 119
Bituminosum stagnum in Iudæa 119
Bitumen apolloniæ 120
Blatta vermis 266
Blatta bisantia 242
Blitum ac huius vires 348
Boetica myrrha 97
Bolus armenus 775
Bombyx 284
Bombyces nouit aristoteles 284
Bona sæpius repetenda 301
Bonifacia herba 694
Borax 768
Borrago 692
Botrys 542
Bouis lingua herba 686
Bouis oculus, herba 565
Branca vrsina 449
Brassauola commendatur 499
Brassauola fallitur 29
Brassauola, vide Anton. Musa
Brassica 351
Brassicæ & vitis inimicitia 353
Brassica canina 655.740
Brassica marina 354
Brassica syluestris 354
Britanica herba est prima bistorta 581
Bromus 318
Broccardus monachus terræ sanctæ descriptionem fecit 119
Bruchus 284

Bryon in quibuſnam arboribus reperiatur 54.55
Bryon 54
Bryonia 733
Bubones 298
Bubonium herba 687
Bubulũ caput, herba 695
Bubulum ſtercus 307
Buccina quæ 238
Buccina petris adhærent ibidem
Buffonis lapis 805
Bugloſſa 686
Bugloſſa ſylueſtris 603. 604
Bugloſſus 692
Bugloſſum putat nepenthem Eraſmus 693
Bulbi cur in nuptijs edẽdi 412
Bulbos Megarenſes iuſto volumine celebrauit Pythagoras 412
Bulbus, qui edendo eſt 412
Bulbus vomitorius 412
Bunion 691
Buphthalmus 565
Bupreſtis 284.285
Bucranion 695
Burſa paſtoris 398
Butyrum 297
Buxea ſpina 173

C

Cacalia herba 690
Cadmia, tutia vulgaris eſt 754
Cærea 315
Cæterach 559
Calambucum vox perſica 58
Calaminthæ ſpecies 468
Calamita, vnde dicta ſtyrax 97
Calamus, harundoq; 140
Calamus aromaticus 45. 46.140
Calandra auicula 278
Calceamẽtorum veterum corium 272
Calcifraga 732
Calculis medentur 131. 150. 279. 304. 326. 361. 363. 401. 568. 574. 579. 592. 595. 596. 607. 613. 625. 698
Calendula 632
Callitrichum 698
Calli equorum 571
Calix in roſa quid 172
Calx viua 523

Camelinum lac 293
Camphora quid 110. 111
Camphora quomodo emitur 111
Camphorata 458
Canabel Serapioni quid 457
Cancamum non eſt Benzuinum 61
Cancamũ nõ eſt lacca 60
Cancanus Gal. cacalia eſt 690
Cancer Piſcis 243
Canchrys 504
Cancri fluuiatiles 243. 244
Cancrorũ cinis 244. 245
Canella 36
Canina braſſica 740
Canes interficit nux vomica 224
Canisdenticulũ herba 599
Caninum lac 293
Caninum ſtercus 307
Caninus ſanguis opitulatur morſui canis rabidi 306
Canirubus 154
Canis rabidi morſus 154. 306. 531
Canis priapus herba 409
Canis rabidi venenum repullulat 244
Canitiẽ remoratur oleum oleaſtri 71
Cannabis 572
Cantharides 284
Cantharides qua parte venenum habeant 285
Cantharides an ſint dãdæ & quomodo 286
Capillaris herba 731
Capillus in roſa quid 172
Capitis dolorum remedia 83. 710
Capillus veneris 696
Capitis fluxiones 24
Capitis vulnera 83. 97. 180
Capparis 414
Capitis dolor 247. 621
Capitis dolor ex croci odore 66
Capitis deſtillationes 153
Capparum natura 415
Caprarum ſtercus 307
Caprinũ iecur peſſi. 267
Caprinum ſepum cur dyſentericis injiciatur 300
Caput aquilæ herba 611
Caput in roſa quid 172
Caput purgantia 356

Caputium 351
Carbisinum Hispanũ 623
Carbunculus lapis 803
Carbũculus morbus 124. 128.225
Cardamomi facultas 20
Cardamomum indicum maius 18.19
Cardamomũ minus Serapionis malagueta 19.20
Cardamomũ officinarũ 18
Cardanus Mediolanensis medicus 354.414
Cardiaca 201.531
Cardo fullonum 443
Carduus Mariæ, carduus niger 440
Carduus pinea 446
Carduus veneris 443
Carduus quæ edendo est 446
Carduus suarius, Marianus, varius 440
Caries lignorum 139
Caron quid vocet Auicenna 164
Carpesium quid 17
Carpesium cubeba est 17. 400
Carpobalsamum 50
Carpobalsamum quomodo adulteretur 50.51.
Cartamus 738
Cartami syluestris secunda species carduus benedictus est 521
Carum 164.483
Caryophyllata 598
Caryophylli vltra marini 478
Caryophyllum 400
Caryotæ dactyli 185
Carytes tithymallus 719
Caseus vetus calidus, & siccus est 297
Casia, casia lignea 35
Casia quid 36
Casiæ cũ Cinamomo affinitas 35.36
Casia fistularis Græcorum & Arabum differũt 35
Cassia fistularis 199
Cassia fistulari deglutita cito comedendum 199
Castanea 182
Castellum albũ Hispaniæ, Amati patria 404
Castorium & castoris testiculus 257
Catanance 695
Cati vngues herba 695
Cataputia maior 717

Cataputia minor 722
Caucalis 96.381
Cauda equina herba 622
Cauiarium vnde extrahitur 260
Caulis 352
Caulis flos vel ſabellica Braſſica 352
Cedria, pix cedri eſt 129
Cedrium 117
Cedrus 128.129
Celtica ſpica Rhabarbaro eſt adiungenda 26.433
Celtis 213
Centaurea maior, rhapõticum officinarum 439
Centaurea minor fel terræ dicitur 440
Centinodia 584
Centipedes vermes 265
Centũcapita Plinio quænam herba 453
Centuncularis herba 383
Centumnodia herba 584
Cepa 391
Cepa aſcalonita 412
Cepa maris 412
Cepæa herba 573
Cephalio 189
Cera temperata eſt 311
Ceraſia, & cæraſa optima vbi 197
Ceraſum hyemale 213
Ceralium & Ceratonicum 198
Cerebrum 252
Cerebrũ purgantia 494. 500.512.515.
Cerebrũ confortãtia 33.57
Cerui cum ſerpẽtibus pugnant 270
Cerui maſculi genitale 269
Ceruinæ linguæ ſpecies hemionitis 566
Ceruini cordis os 281
Cerui cornu 281
Ceruorum pabulum 494
Ceruiſia 315
Ceruſſa 766
Ceſtron 579
Chærefõlium 379
Chærefõlium Plinij differt à Chærefõlio quod Gingidium dicitur 380
Calbanum 513
Chalcanthos 776
Chalcitis 777
Chamæ 241
Chamæcypariſſus 124
Chamædaphne 704
Chamædris 526

Chamælea mezereon eſt 441.704.725
Chamæleus albus herba, vnde dicta 441
Chamæleon niger 442
Chamæleonta 725
Chamæleuce 691
Chamæpeuce 691
Chamæpitys 577
Chamomilla 562.563
Charatias tithymalus 719
Charlina 442.443
Chelidonium maius, & chelidonia 422
Chelidonij radix an ſit curcuma 16
Chelidonia minor 423
Cherua 717
Chia terra 807
Chironion 480
Condri nomen vagum 319
Chriſtiernus 741
Chriſtopho. Oroſcius 666
Chryſanthemon 631
Chryſites 629.765
Chryſocolla ex vrina 767
Chryſocome 629
Chryſogonon herba 630
Chryſolachanon 350
Chulabum Indicum 33
Cicada 276
Cicer & cicerũ genera 325
Cicerbita 365
Cichorea 366
Cici 717
Cicinum oleum 72
Ciconiarum ſtercus 307
Ciconiæ roſtrũ, herba 543
Cicuta 653
Cicutaria herba myrrhis eſt 685
Cimices lecticarij & agreſtes 264
Cimolia terra 446
Cinara 446
Cinara ſylueſtris 444
Cincinnalis herb. 633.696
Cinerula eſt ſpodiũ 755
Cinis crematarum hirundinum 280
Cinis marinarum teſtarum 807
Cinis ſarmentorum 788
Cinnabaris 770
Cinnabrium foſſile 770
Cinnamomum quid 36.37
Cinnamomi folia an malabathrum 37
Cinnamomũ inualidũ 35
Cinnamomi tẽperatura 39
Cinnamominũ oleum 92
Cinnarum vel chynarum radix

radix 141
Circe 647
Circæa 547
Cirsion 686
Cistus à Cisso differt 159
Citrangulum 208
Citrago herba 531
Citrea arbor 210.211
Citreum, citrium 210
Citri caro alba frigida 209
Citri cortex temperatè calidus 219
Citri pomum aduersatur veneno 210
Citri semen quo temperamento 210
Citrullus 372
Citrũ, malũ Medicũ 208
Clarea 753
Clematis 586
Clematis uinca peruinca est 586
Clematitis 437
Clinopodium 523
Clupea 256
Clymenus 592
Cnicinum oleum 77
Cnidij grani oleum 77
Cnipedes in ulmo qui 139
Coagulum 299
Cobius & gobius piscis 261
Coccus baphicus 623
Cochleæ terrestres & marinæ 242
Cochleare magnũ & paruum 243
Coctionem iuuantia 9. 84.400
Colchicum ephemerũ 656
Colenucij error 141
Colici affectus 73.79. 87.486.453.730
Collũ draconis herba 408
Coli dolores 221
Colocynthis 729
Colophonia 115
Colubrina herba 406
Columbus piscis 253
Columbæ sanguis 305
Columbinum stercus 307
Colutea arbor 499
Colymbas 591
Colymbades oliuæ, & cur sic dictæ 179
Colymbades stœbe 591
Colytea Theophrasti, nostra est sena 499
Comarus 219
Combusta lota, acrimoniam amittunt 355

Comitialis morbus 429. 437.482.506.561
Commodus Imperator negligens 38
Compositio ex Galbano 91
Compositio Mendesij 91
Conchula Indica 242
Conditum ex pyris 751
Conditum ex acetositate citri 209
Conditū pro sistendo sanguine 154
Condrilla 368
Confectio odorata dijs dicata 62
Congij mensura quæ 50
Conceptui vtilia 280
Conserua dianthos 505
Consolida 588
Consolida maior 589
Consolida regalis 589
Conuoluulum paruū 614
Conuoluulus maior 702
Conyza 548
Corallij officina apud Venetos 65
Corallina 668
Corallium 791
Corallium herba 419
Corasceni regnum 56
Cor confortantia 400
Cor exhilarantia 33.57. 65.68.384
Cordis tremor 137.201
Coriandrum 486.487
Coriandrum syluestre reperitur 488
Coris 576
Corium veteris calceamenti 272
Cornarius medicus Germanus 448
Cornelius medicus Antuerpiensis 752
Corniola non est Lysimachia 583
Cornus 214
Cornu cerui herba 363
Cornu ceruinum 281.282
Cornulaca 625
Cornu vnicornis antidotū contra venenum 282
Cornutum vel corniculatum papauer 640
Corona Veneris herba 361
Corona regia herba 474
Cornopus 363
Corpora mortuorum pro mumia vsurpata 121
Cortex nucis moschatæ 137
Corpus mortuum dissecare piaculū apud Hispanos

nos 188
Cortex ligni balsami 50
Cortex bugiæ aspalathus est 51
Cortex thuris 100
Costarum Straboni, quod alijs costus 41
Costi veri oleum 43
Costus ac eius facultates & descriptio 41.42.43
Cotonea mala 202
Cotula fœtida 90.472. 563.
Coturnices helleboro nutriuntur 767
Crambe 351
Crataeogonus 552
crethmus 363
Crethamum 363
crimnum 316
Criniti & Manardi amicitia 101
Criniti error 185
crispula herba 461.565
cressones 362
crista gallinacea herba 633
crocinum oleum 88
crocini olei fex 66
crocodilus 290
crocodilus 18 *cubitorũ maxillam superiorem mobilem habet* 291
crocodylium 442
crocomagma 66
crocus describitur 65
croci odor adferebat Galeno capitis dolorem 66
crocus sylvestris 739
cruciata herba 667
cucurbita 369
cucurbita sylvestris 729
cucurbita quando edenda 368
cubeba officinarũ quæ 17
cucumer anguinus 372
cucumis agrestis 708
cucumer satiuus vel cucumis 370
cuminum sylvestre 398
cuniculus 252
cunila 471
cupressus ac eius temperatura 123.124
curcuma officinarum 15
cuscuta, cascuta 732
cutis 714
cyami cur vocentur onisci vermes 265
cydonia mala 202
cymbalaria 663
cyminũ vel cuminum 485
cyminum sylvestre 485

cyclaminus 405.406
cyclaminus secunda 406
cydonia 201
cynogloſſa vera 693
cynocardamum 396
cynorhodus à cynosbato differt 155
cynosbatus 154
cyparisſus 123
cyparisſias 720
cyperus 13.14
cyphi 61.62
cyprus fert cedrum 129
cyprinum oleum 88
cyrenaicus vel Medicus ros 185
cyrenaicus ſuccus 185.510
cyſſanthemon 406
cytini 194
cytinus 194.195
cytiſus 682.683

D

Dactyli 185.186
Damæ pinguedo 301
Damaſcena pruna 217
Damaſonium 573
Damaſonium Galeni 574
Daphne alexandrea, daphne Idæa 703
Daphnoides 704
Darſiſan 52
Daucus agreſtis 381
Daucus verus 497
Dauidicus textus emendatur 91
Delphinium 497.498
Dendrodes tithymal. 720
Dens elephantis 280
Dens leonis, herba 366
Dentium dolores 76.129. 144. 358. 360. 415. 418. 423. 445. 452. 586. 659. 678.
Dentifricia 109.497
Diamoron. 612
Diaphinicon 50.51
Diarrhoea 570
Diatrion pipereon 400
Diatrium ſandalorũ putredini reſiſtit 54
Dictamnus 463
Didacus Mendocius 803
Dioſcor. Gal. iudicio palmam obtinet in herbarum deſcriptionibus 3
Dioſcoridi multa peregrina nomina falſo attributa 157
Dioſcoridis error 354.399
Dioſcor. & Galeni conciliatio 96
Dioſco. hiſt. acephala 67

Dioſcori. interpretum error 146.158.
Dioſcor. textus corruptus 2.31. 14.1. 212. 306. 709.
Diphryges 780
Dipſacum 443
Dipſaco vermis innaſcitur 443
Dolichus 335
Dorycnium 645
Draco marinus 246
Dracon herba 409
Draconis collũ herba 407
Draconis ſanguis 770
Dracunculus maior ac eiuſdem variæ ſpecies 406
Dracunculus minor 408
Dragacanthũ gũmi 453
Drupæ oliuæ quæ 179
Drys vox æquiuoca 181
Dryopteris 737
Duracina perſica 203
Dyſenteria 109.184.202 214.323.398.432.445 545.571.584.586.588. 592.611.622
Dyſuria 137

E

Ebenus 164.165
Ebenum primo Romam adduxit Põpeius Magnus ibidem
Ebrietati aduerſatur Braſſica 353
Ebulus 727
Ebur 280
Echinos 235.603
Echinus marinus 235
Echinus terreſtris 236
Echion alcibiadion 603
Echis & Echidna 248
Elæomeli 71
Elaphoboſcum 494
Elate Dioſcoridis, encephalum Galeni eſt 192
Elate nux Indica arbor 189
Elate Plinij abies eſt, Galeni cephalio 190.191
Elaterium 2.709
Elatine 615
Elatinum oleum 83
Electrum, ſuccinũ alambrũ, carabe idẽ 136.137
Electuarium de baccis lauri 131
Electuarium de ſcoria ferri 761
Elemi gummi 180
Eleoſelinon 490
Elis ciuitas Achaiæ 89

Elleborines 679
Elleborus 2.705.
Elephantis dens 280
Empetron 732
Emplaſtrũ ex nido hirundinum 279
Empyreuma quid Ariſtoteli 434
Endiuia 367.368
Endiuia differt à Cichorea 367
Enula cãpana 66.67.68
Enulæ radix cor lætificat 68
Ephemerum 656
Ephemerum non venenoſum colchicon hermodactylus eſt 657
Epilepticis iecur caprinum noxium eſt 268
Epilepticis medicamenta conuenientia 122.306
Epimedium 599
Epimelis Galeni, vnedo eſt 212
Epipactis 679
Epiphyllocarpos 694
Epithymus 470.730.731
Epulotica medicamenta quæ 760
Equi fluuialis teſticulus 257
Equinum lac 292
Equinus caſeus hippace dicitur 297
Equiſetum 622
Equi cauda 622
Equorum calli ſiue lichenes 271
Eraſmus Roterodam. 256. 328.804
Eretria terra 807
Erice & Erica 144
Erica vera 144.145
Erigeron ab eringo differt 667
Erinaceus marinus 235
Erinaceus terreſtris 236. 237
Eruca 284.382.383.
Eruca vermis 284
Erui angina, ſiue Orobanche 384
Eruilia magna 335
Eruum ac eius temperatura 336
Eruũ rubrũ eligendũ 336
Eryngium 453
Eryſimum 398
Eryſipelas 124.147.398. 665
Eſcaræ 89

Esula maior 721
Esula rotunda 721
Esculenta recentium piscium 263
Eupatorium 615
Eupatoriũ Auicennæ 616
Eupatorium Mesues Dioscoridis ageratum est 617.632.
Euphorbium 512.513
Euritij Cordi laus 27
Euritius cordus fallitur 731
Expultrix virtus quibus de causis prouocetur 434
Exuuium & spolium anguis 250

F

Faba 326
Faba Aegyptia 327
Faba antiquorũ exigua & rotunda erat 327
Faba crassa 660
Fabæ cõmunes diuersæ ab antiquorum fabis 328
Fabiolum marinũ 640
Faciem mũdificantia 78. 275. 303. 586. 743. 768.
Fagus 181
Far 319
Farrago 317
Febris 30. 87. 153. 189. 197. 221. 245. 271. 275 281. 282. 357. 433. 558. 562. 752.
Federichus à Rocha 199
Fel 304
Fel terræ 2. 440.
Ferri rubigo scoria 760
Ferula 506
Feriola 367
Fex vini 787
Fex olei crocini 66
Febrium putredo 54
Fiber 257
Ficus & eius vires 227
Ficus aegyptia 226
Ficus in imã partem ventriculi descendit 228
Ficus terrestris 723
Filicis & arundinis inimicitia 141
Filicula 736
Filipendula œnanthe est 548. 745
Filix 735
Filix quercus 737
Fistici dicuntur pistacia 222.
Fistula pastoris herba 533

Flammula herba 587
Flos æris non eſt viride æris 757
Flos amoris 529
Flos arantiæ 211
Flos roſæ qui dicatur 172
Flos thimi 730
Fœniculum 495
Fœniculum porcinum 508
Fœnum græcum, ac eius vires 324
Fœtus mortuus 128. 129. 552.
Fœtum retinere facit 582
Folia oxyacanthæ 151
Folium herba 552
Folium indicum 33
Folliculi ſenæ 500
Fontinalis herba 673
Fragra 613
Fraxini folia aduerſantur veneno 132
Fraxinella geniculata 585. 586.
Fraxinus 132
Fructus auſteri poſt cibum 203
Frutex coriarius 184
Frutex ladaniferus 161. 162
Frumentum 312
Fuchſij error 218. 310. 388 463. 509. 554. 630. 634. 650. 651. 665. 769
Fuchſij maledicentia 219
Fuligo pictorum 807
Fuligo picis 17
Fuligo thuris 104
Fullonum herba 404
Fumaria, fumus terræ 680. 681
Fungi 656
Fuſus agreſtis herba 521

G

Gabriel Mutinenſis 494
Gagates lapis 796
Galactites lapis 800
Galbanum 91. 513
ex Galbano cõpoſitio 91
Galanga craſſa 8
Galanga indica 9
Galena quid 763. 764
Galeni elate cephalio eſt 191
Galeni error 399
Galeni & Dioſcoridis cõciliatio 96. 341
Galeni & Dioſcoridis diſcrepantia in Braſſicæ viribus 353
Galeno authoritas quanta ſit

ſit tribuenda 53
Galeno fides adhibenda in herbarum viribus & facultatibus 53
Galenus balſami veri cognoſcendi cauſa in Iudæam nauigauit 49
Galerita auis 278
Galiopſis 664
Galiopſis à Balato differt 664
Galla 183
Galliæ moſchatæ compoſitio 57
Galli & gallinæ 272
Galli teſticuli herba 490
Gallinaceorum iecur boni ſucci 273
Gallinaceum lac 386
Gallinæ morſus, herba 419
Gallinarum eſculentũ ius retinendi vires obtinet 273
Gallorum ius ſubducendi vim habet 273
Gallinarum membra aurum liqueſcẽs ſi admiſceantur cõſumũt 274
Gallinarum ſtomachi interior tunica 274
Gallium 666
Gallitricum, herba 556
Gamandrea 526
Gangrænæ 225
Garum 263
Gaſpar de gabriel. Patauinus 12.24.418.566
Gattinariæ hiſtoria 272
Gazæ error 439
Gallij opinio de palma non probatur 185
Geniſta, ſpartum Dioſcoridis 712
Gentiana 435
Gentilis de Fulgineo Auicennæ fidelis interpres 52
Geon lapis 806
Georgius Agricola 764. 774
Geranium 543
Gerardus Cremoneſis erat 422
Gerardus Orator Caroli V. ad Solymanum 431
Geum Plinij caryophyllata eſt 598
Gingidion chærefolium eſt 379
Gittone 509
Gladiolus 599
Gladiolus lutea 601

Glandiferæ arbores 182
Glans ſardiana 182
Glans vnguentaria 12. 186.713
Glandis vnguentariæ oleum 75
Glaſtum, guadum 425. 426
Glauciũ memitha eſt 423
Glaux 515
Gleſſum 136
Gleſſaria vocata inſula cur 136
Gleucinum oleum 89
Glutinum 515
Glutinum ex bubulo corio 516
Glutiniũ ex ſimilagine 516
Gluten piſcium 516
Glycyrrhiza 437
Glycyſida 565
Gnaphalium 544
Gobius et cobius piſcis 261
Gomorra & Sodoma 119
Gonorrhœa 76.176.177
Goſſipion 449
Græca pix quæ 114
Gramen ac graminũ genera & vires 606
Gramen Babylonicũ 609
Gramen aculeatum trium generum 608
Gramen harundinaceum & parnaſſi 608.609
Gramen molle 590
Grana kermes eſt karbiſinum 623
Granatorum maloriũ ſyrupus quibus dandus 195
Granatorum cortices 196
Granatum malum 193
Gramen Cnidium, Gnidium, Thimelæa, idem 77
Granum infectorium 622
Granum paradyſi 16
Granum regis herba 717
Granum tinctorium 622
Granum tritici vel Speltæ craſſo mõ tritũ 316
Gratia dei, herba 495
Gruaria, herba 543
Guadum 425
Guaiaci ligni aqua quomodo paranda 168
Guaiaci ligni vinum quomodo parandum 169
Guaiacum albũ ne an nigrum eligi debeat 165
Guaiacum lignum 164. 165.166.167

Gummi absolute quid 175
Gũmi Arabici frutex 175
Gummi elemi 179
Gummi iuniperi facultas 126
Gutta 91
Gummi mineum 95
Gumni dragacanthũ 453
Gypsum 788

H

Hamatites lapis 795
Hæmorrhoides 126. 390. 391
Hæmoptoicis 506
Halcyonium 789
Halica 320
Halicacabon 644
Halme 263
Halimus 147
Hammoniacus sal 785
Harmel quid 477
Harundinaceum gramen 606
Harundinis & filicis inimicitia 141
Harundinis & asparagorum amicitia 141
Harundinis omne genus circa radicem efficacius est 140. 141
Hastula regia 410
Hectica 74. 243. 245
Hedera ac eius genera 420
Hedera Cilissa 701
Hedera spinosa 701
Hedera terrestris 691
Hedichroi compositio 90
Helenium 66
Helenium pectori confert, ac eiusdẽ tẽperatura 69
Helioscopos tithymal. 720
Heliotropium 368
Heliotropium maius, minus 741
Heliotropium differt à calendula 632
Helleborus albus, niger 705. 706
Helxine 613
Helxine syssampelos 614
Hemerocallis 549
Hemionitis 559
Hepar Mergi 268
Hepatica herba 627
Heracleon & Herculeon panax 479
Herba alliaria 538
Herba cancri 741
Herba cruciata 667
Herba vitri 561
Herba paris 650

Herba primi floris 676
Herba Sardonia 416
Herba S. Ioannis 556
Herba Venerea 555
Herba trinitatis 597.598
Herba Symeonis 571
Herba venti 418
In herbis coquendis documentum 354
Hercules coronatus oleastro 178
Herculis ſtatua manu tenẽtis cydonia mala 202
Hermodactylus 656
Hermolai Barbari error 72.138.156.386
Hibiſcus 517.570
Hibiſco falli aues cur dixerit poëta 517
Hieracion maius et minus 489.490
Hieracites lapis 490
Hieremias triuerius ſuper Aphoriſmos ſcripſit 732
Hierichontis roſa non eſt amomum 40
Hippace caſeus equinus 297
Hippocampus 237
Hippocrates & Galenus exponitur 749
Hippocratis hiſtoria 272
Hippocratis locus 285
Hippogloſſus 694.703
Hippolapathus 343
Hippoſelinon leuiſticum officinarum eſt 493
Hippuris 622
Hirci barba 161
Hircina herba 575
Hirundinaria maior 422
Hirundo 279
Hirundinũ crematarum cinis 280
Hiſpana pix quæ 116
Hiſpani cur raro ad Anatomiæ cognitionẽ perueniant 188
Holoſteon 590
Holoſteon differt à piloſella 590
Homeri verſus de nepenthe 68
Hordeum 314
hordeum Galaticum 319
hordeum murinum 618
hortulanus coquus vel coſtus 41
hortus Patauij herbis dicatus 708
humanum ſtercus 307

Hyacinthus 156. 635
hydromalum 751
hydropiper 402
Hydropis remedium 7. 727
hyoſcyamus 641
hyoſcyaminum oleum 76
hypecoum 641
hypericon 574
hypochyma quid 118
hypociſtis 161
hyſſopus 459. 460

I

Iacobi manilij error 646
Iacobus Theobaldus Ferrarienſis 756
Iaſminum oleum 93
Iaſmin quid 94
Iaſpis 803
Iberis 231
Ictericis conuenientia 77. 351. 496. 738
Ichtyocolla 516
Idæa radix 619
Idæa daphne 703
Idæus rubus 613
Iecoraria herba 627
Iecori conuenientia 24. 79. 88. 110. 131. 326. 197. 568. 578. 580. 680. 691. 701. 731. 744
Iecur & iociner 267
Iecoris obſtructiones 221. 360. 414. 440
Iecur canis rabidi præſtãs venenum 263
Iecur Gallinaceorum 273
Ieneliabin de roſis Perſicis quid 272
Igne ambuſtis quæ conueniant 550
Ilex 181
Illuſtris vallis 120
Imperatores cinnamomi integras arbores Romam portari curarunt 38
Indicum & maius cardamomum 20
Indicum Iſatidis ſuccus eſt 426
Indicus lapis 770
Inguinalis herba 687
Inhame, vocata faba Aegyptia 328
Inteſtinorũ inflammatio 110
Inteſtinorum tormina 571
Inteſtinorum ruptura 597

Intubum 366
Intubus agreſtis 366
Ioannes Agricola Ammonius 122.230
D. Ioãnes Baptiſta quibus locuſtis veſcebatur 277
Ioannes Baptiſta Cananus 278.291
Ioan. Falconerius Anglus 329.381 494.
Ioannes Gõdulanus 637
Ioannes Rodoricus Luſitanus dictus antea, qui nunc Amatus 230
Ioãnis de Vigo error 594
Iodocus Valareus 741
Iouis glans 182
Iouis barba 629
Iringus 453
Iris apud Galenum 6
Iris Illirica cæteris melior 4
Iris ſyluatica 659
Iris varia 4
Irinum oleum 88
Iſatis ſatiua 425
Iſatis ſylueſtris 425
Iſatidis herbæ ſuccus 426
Iſopyron 689
Iſchias 69.232.398. 440.468.588.
Iua arthetica 577
Iua moſchata 577
Iudaicum bitumen 119
Iudaicus lapis 801.
Iuglandes nuces 223
Iuiuba ſerica 218
Iulides piſces 264
Iuncturarum dolores 89. 126.
Iuncus 627
Iuncus auellana quid 14.
Iuncus anguloſus, triãgularis, quadratus 15
Iuncus odoratus 43
Iuncus papyri genus 142
Iuniperus 124
Iuniperi gummi ſandaracha Arabum 125
Iuniperi oleum 126
Iunonis roſa 529
Ius album quid 245
Ius piſcium 263
Iuſquiamus 641
ἰξίας venenum 518

K

Kali 561.626
Karum, Kareum 484
Keiri purpureum 552

L

Labrum Veneris 443
Labruſcæ flores œnanthe eſt

eſt 85.745
Lac 292.293.294.
Lac coagulans herba 666
Lac acetoſum 297
Lac cum piſcibus non eſt comedendum 293
Lac dyſentericis quomodo dandum 293
Lac gallinaceum 386
Lac generant 326.548. 700.
Lac mulieribus euocantia 238.683.
Lac ſciſſile 297
Lacte epoto os lauari debet 293
Lac quibus obſit 293
Lactis ſerum 294
Lacca non eſt gummi, ſed formicarum ſtercus 60
Lacca artificialis 60
Lacertæ ac earum ſpecies 289
Lacertæ ſtercus 289
Lacertorum ſtercus 308
Lachryma draconis arboris 770
Lachrima Mariæ 566
Lachryma oleæ Aethiopicæ 179
Lactaria herba 719
Lactarius lapis 800
Lactuca & eius temperatura 378
Lactucella 364
Lactuca erratica 490
Lacuturris herba 351
Ladanifer frutex 161, 162.
Ladan, et Ladanum 161. 162.
Lætificantia 384. 500. 531.692.
Lagopus herba trinitatis eſt 597
Lampſana 344
Lana 299
Lanaria herba 404.
Lanceolata 358
Lanceola 569
Lapathum 342
Lapillus mirus 803
Lapis Armenius 768
Lapis belzaharticus 270. 271
Lapis Cyaneus 769
Lapis ex bufone 805
Lapis in felle repertus 304
Lapis renum & veſicæ 51
Lapis Lazuli 769
Lapis lyncis electri ſpecies

cies 137
Lapis plumbarius 763
Lappago 716
Lappa maior 678
Lappa minor 698
Laricea resina 106
Laricea resina pro terebinthina vtimur 106.107
Larix arbor qualis 106
Lassitudo 177
Laserpitium 185.510
contra Lassitudinem 562
Laterum dolores 43.99. 221.537.
Lathyris 722
Latifolia & endiuia domestica 368
Lauandula herba 27
Lauer 360
Laurus 130
Laureola herba 704
Laurus Alexãdrina 694
Laurus Alexandrina herba 703
Laurinum oleum 79
Lemnia terra 775
Lens & lẽticula palustris 329.559.
Lens funebre edulium est 334
Lentes nullo pacto concendæ ægrotis 330.329.
Lentibus non vtendum in pleuritide 330
Lentigines faciei 51
Lentiscus 108.109
Lentiscina resina reliquis durior 109
Lentiscini olei facultas 80.109
Leonhardus Nunius 205
Leonicenus laudatur 10. 36.
Leonicenus errat 27.608. 626.
Leonis dens herba 366
Leonis pes herba 688
Leontopetalon 524
Lepidium 231.415
Lepidij radix an rectè pro costo vsurpetur 42
Leporinũ coagulũ cõcretũ sanguinẽ dissoluit 300
Leporinus pes herba 597
Lepra 139. 143. 323.326. 418. 509. 602. 68.
Lepus marinus & terrestris 251
Lepus superfœtat, & quomodo coeat 252
Leucoion 551
Leucanthemum 94

Leucacantha 452
Leucas 527
Libanus 100
Libanotis 504
Lichen 627
Lichenes equorum 271
Lienis remedia 10. 75. 79. 89. 112. 143. 221. 326. 338. 406. 415. 440. 508. 514. 525. 568. 588. 601.
Lignorum caries 159
Lignum aquilæ 58
Lignum aloes 58
Lignum Rhodium 51
Lignum aloes Rhodiorum 51
Lignum Guaiacũ, Indicum, ſanctum 164
Liguſtrinum oleum 88
Liguſticum & Libiſticum 480
Liguſtrum 155. 156
Lilinum oleum 87
Lilium 529
Lilium conuallium 659
Lilium cæleſte 3
Lilium ſylueſtre ſeu pallidum 550
Limonium 596
Limones 208
Lina collo viperæ alligata 566
Linaria herba 701
Lingua agni, herba 338
Lingua bouis, herba 686
Lingua ceruina herba 534
Linguæ ariditas & aſperitas 218
Lingua paſſerina, ſeu auis 133
Linum 325
Liquiritia 437
Liquida reſina ex quibus arboribus colligat 114
Liquor Cyrenaicus 510
Liquor Syriacus, vel medicus 510
Lirion 714
Lirinum oleum 88
Lithargyrium 765
Lithocolla 805
Lithoſpermon 506
Liuiſticum vulgare 480
Lobos 335
Loch de althæa 570
Loch de caulibus 354
Loch de pino 108
Loch equorum 272
Locuſta terreſtris 276
Loligo 254

Lolium 322
Lolium murinum 618
Loly farina ad quid bona 327
Lotium 308
Lotura plumbi 761
Lotus arbor 213. 214
Lotus Aegyptia 685
Lotus satiua & domestica 681
Lotus syluestris 681
Lucius piscis 257
Ludouicus Nunius 431
Ludouicus Viues Valentinus 191
Lumbrici terrestres 291
Lumbricos necantia 20. 97. 126. 223. 244. 457. 470. 509. 602.
Lumbricorũ semen 457
Luminaris maioris author 85
Lunaris herba 646
Lunaris lapis 802
Luparia herba 651
Lupinum iecur 268
Lupinum stercus 307
Lupinus 337
Lupulus herba parum calida 316
Lupus piscis, spigola est 256
Lusitani vocum græcarum maximi seruatores 335
Lutræ testiculi 257
Lychnis herba 527
Lycium Dioscoridis non est vulgare lycium 173
Lycij succedaneum quid 173
Lycium indicum 174
Lycopsis 602
Lycoctonon aconitum 651
Lygus 176
Lyncis lapis 137
Lysimachia 582

M

Macer & macis 137
Maderiæ insula cedros fert 129
Mæna & mænula 261
Magnes lapis 798
Maiorana 85. 472
Malabar regio apud Indos 33
Malabatrum 34. 93
Malabathrinum vnguentum 93
Mala medica 208

Malicorium 196
Mali punici domestici flos 195
Malua vnde dicta 349
Malua agrestis 520
Malum, pomum 200
Malum terræ 436
Malum punicum et granatum 193
Mala coronea, aurea 202
Maluauiscus 570
Manardus Ferrariensis doctissimus fuit 501
Manardus contra Mesuen 408
Manardi error 98. 138. 185. 260. 310. 618
Mandragora 647
Mannæ tria genera 101. 102. 103
Manna Arabum quid 101
Manna supra lapides cadens melior 102
Manna thuris 100
Manuel Reinelius medicus 768
Marassius 248
Marathrum 496
Marcelli Virgilij error 12. 154. 157. 394. 493
Marchasita 795
Margarita consolida 689
Margaritæ vsui medico deseruiunt 239
Margaritæ quomodo nascantur ibidem
Maris spuma 789
Marmoraria herba 449
Maron 474
Marrubium 532. 533
Martagum 530
Martialis locus 349. 357. 412
Mastix 109
Massa sigillatia 118
Massary veneti error 156
Mastichinum oleum 81
Mastix ex Chio insula adfertur 82
Mater sylua periclymenos 544
Mathioli Senensis error 12. 46. 68. 86. 94. 140. 237. 265. 373. 592. 621. 626. 631. 660. 687
Mathiolus Senensis falso Plinium accusat 5. citat 67
Mathioli Senensis laus 8. 574. 683.

Mathiolus sibiipsi contradicit 364
Mathiolus Theophrastum ineptè reprehendit 105
Mathæi Syluatici error 354. 598
Matricis apostemata 402
Matricis dolores 79. 87. 89
Matrici cõuenientia 505. 740
Matricis præfocationes 694
Matricaria herba 541
Matri syluia herba 556
Meconium 639
Media pars arboris quæ Galeno 166
Medica herba 387. 570
Medicamẽtis fortibus cur vsi prisci medici 749
Medicamentorũ materia quomodo inspiciẽda 1. 2
Medicamẽtum quare dicatur calidũ, frigidum, humidum, siccum 167
Medicamentum symetron quid 167
Medici antiqui qui 153
Medici officium in re herbaria inuestiganda 1
Medico necessaria est herbarum cognitio 1
Medicum malum 208
Medium herba 598
Medulla citri quo temperamento 210
Medulla ossium animalium 303
Medulla vomitum irritat 304
Megalinum oleum 90
Mel 309
Mel coctum parum purgat 170
Mel crudum subducit aluum 309
Mel venenosum 309
Melampyron 686
Melancholiam purgãtia 500. 731
Melanthium non est vulgaris nigella 508
Melanthiũ subcitrinum 509
Melanthium vera nigella est 78
Melanthium oleum 78
Melia terra 807
Melicratum 748
Melilotum 473

Melilotum falsum 682
Melimela 203
Melinum oleum 84
Melissa citrago 531
Melitites lapis 800
Melopepones sunt vulgati melones 375
Memecyles 219
Memitha 515
Memitha non est corniculatis papaueris succus 640.
Memithe glautiũ est 423
Memphitis lapis 802
Menstrua mouent 13. 43. 45. 122. 177. 182. 326. 361. 398. 415. 476. 481. 496. 509. 527. 537. 599. 691. 710.
Menstrua sistũt 126. 545
Menta aquatica 361
Mendesij compositio 91
Menta Romana cõsti loco an sumenda 41
Menta Sarracenica 41
Menta syluestris 466
Mentastrum 468
Mera oleum 127
Mercurialis, & ex huius succo syrupus 739
Mergi iecur, venter 268
Merum, antidotum cicutæ 654
Mesῆpilus 212
Mesue pharmacopolarum princeps 74
Mesue errat 455
Metopion 91
Metella nux 224
Metopium galbani lignum est 91
Meu Athamanticũ 10
Meu in montibus Bononiẽsib. reperitur 11. 24
Meu in hispania herba vulgata 11.
Meu tortuosum fœniculum, & verum in Italia nascitur 11. 12.
Meum, & Galeni meum & eius vires 10
Mezereũ chamælæa est 441. 704. 725
Milesium 790
Milium 320
Milium solis 568
Millefolium 674
Milefoliũ aquaticũ 685
Mille pedes vermes 265
Mille perforata herba 574
Minea myrrha optima

Galeno 61
Minium naturale 770
Misy 778
Miua citoniorum syrupus 202
Mollia quæ dicantur 254
Moli 479
Molybdæna 763
Momordica 544
Monachorũ mesuen enarrantium error 10.44. 60. 154.
Morbi ex pura bile 199. 209.
Morion species mandragoræ 648
Morochthus lapis 800
Morus 225
Mortuorũ cõditura quæ mumia 121
Mortuũ mare quod 120
Moschatæ rosæ vel Alexandrinæ 171
Moschus 55
Moschus vnde colligit 55
Mulleus & mullus color 255
Mullus piscis 255
Mulsum 748
Mumia Arabũ quæ 120
Mumia vera 122
Mundella Brixiẽsis 587 772
Munsteri Germani error 92
Muralis herba 613
Mures 292
Muris cauda, radix 635
Mus araneus 291
Musculi 240
Muscus arborum 54
Muscus arborum pro bdellio 98
muscus marinus 668
muscus in quibus arboribus habeatur 54
musteum oleum 89
mustela 258
mustela quibus se munit pugnatura contra serpentes 365
mutinẽsis ager naphtham habet 122
myoctonon aconitum 650
myrepsicum oleum 75
myosotis 424
myrice 143
myriophyllum 605
myrobalanus glans vnguentaria 186. 713
myrobalanorũ species 187. 189

myrrha 94.97
myrrha Bœotica 97
myrrhæ arbor qualis 95
myrrhæ flos 91
myrrha vulgaris non eſt bdellium 96.98
myrrhis, cicutaria herba eſt 685
myrtinum oleum 78
myrtites & myrſinites tithymalus 719
myrtus 196
myrtus ſylueſtris 703
mytuli 240.241
myxa & myxaria 218

N

Napellus herba, napellus moyſis 551.552
Naphtha 122
Napi 394
Napum 339.691
Napum ſylueſtre 344
Narantium pomũ 208.210
Narcapthon vel naſcaphthon 59
Narciſſus 714
Narciſſus varius 87
Narciſſinum oleum 87
Nardus 25
Nardus montana 28
Nardus ruſtica 29
Nardinũ vnguentum 93
Narium fœtor 89
Naſturtium 395.396
Naſturtium ſylueſtre 231.415
Naſturtiũ aquaticũ 362
Naſturtium Oriẽtale ſeu Babilonium 398
Nauium pix 118
Naxius lapis 806
Nenuphar 557
Nepenthes enula Aegyptia eſt 67.68
Nephritis 137.442.452
Nerium 655
Neruorũ ægritudines 325
Neurax & poterion idem 448
Nicandri ſentẽtia de Coriandro 487
Nicandri ſcholiaſtis error 145
Nigella 508
Nitrum Græcorũ & vulgare 786
Nitri ſpuma 787
Nucis moſchatæ cortex 137
Nuclei pinei 108
Nucum oleum 75

Nux, & nuces regiæ 223
Nux metella officinarum, vomica Serapioni est, & contra 224
Nux Pontica 224
Nux moschata 138
Nux Indica 189
Nux Vomica 224
Nyctlicoracis sanguis 306
Nymphæa 557

O

Obolus quid 328
Ochra terra rubra 770
Ochron eruilia vulgaris est 336
Oculis vtilia 304. 440. 532. 690
Oculus cati, herba 695
Oculorum vitia 100. 164. 239. 289. 351. 408. 556. 592. 680. 763. 796. 724.
Ocymastrum 605
Ocymum 383
Ocymū gariophyllatū 383
Ocymum aquaticum 605
Ocyminum oleum 86
Oenanthinum oleum 84
Oesypus 299
Oenagra 686
Oenanthe 85. 548. 744. 745
Olea agrestis 128
Oleaster 178
Olei varia genera 69 & deinceps
Oleum quæna amant 130
Oleum & vnguentū differunt 82
Oleum album 71
Oleum de alkana 88
Oleum alterci herbæ 70
Oleum de Ben Arabum 75. 713.
Oleū è croco hortulano 77
Oleū de grano Cnidio 77
Oleum de hypericone 575
Oleum de thymelæa 77
Oleum ex lino 325
Oleum de Cherua 72
Oleum è Carthamo 77
Oleum ex oliuis 69. 70
Oleum herbæ Apollinaris 76
Oleum ex vitello oui 275
Oleum palmarum 71
Oleum petroleum 122
Oleum de cataputia maiori 72
Oleū de pentadactylo 72
Oleum de myrabolano 75
Olcū è semine radiculæ 77

Oleum de nigella 78
Oleum ex amaraco 85
Oleum de basiliconis foliis 86
Oleum è radice iridis 88
Oleum ireos 88
Oleum è Parthenio 90
Oleũ de Cotula fœtida 90
Oleum hedychroum 90
Oleum de zambac 93
Oleum saxi 122
Olibanum officinarũ est Græcorum manna 100
Oliuæ drupæ quæ 179
Oliuæ salsæ & cõditæ 179
Olus atrum 493
Olus siculum 355
Olus aureum 349
Olyra 317
Omphacium 745
Omphaciniũ oleũ 69. 70
Omphacomeli 751
Onisci & Aselli vermes 265
Onitis origanus 462
Onix piscis, conchula Indica, & vngula odorata 241
Onobrychis 574
Ononis 451
Onosma 557
Onyx lapis 800
Ophites lapis 804
Opij amaritudo 639
Opium differt à meconio 639
Opobalsamũ quid & vnde aduehitur 49
Opocalpason Plinius opocarpathum appellat 96
Opoponax liquor 479
Orchis 553
Orci tunica herba 418
Oreoselinum 492
Orfanum lapillus 803
Origanum asininum, syluestre, hircinum 462
Origanum heracleoticum 461
Orminium 475. 556.
Ornithogalon 386
Orobanche vnde nomen traxerit 384
Orobus 336
Orthopnœa 308. 482. 509. 540.
Oryza 319
Os cordis ceruini 281
Ossifraga auis 277
Ostracites lapis 805
Ostrum 238
Osyris herba 701

Othonis Brunfelsij error 416. 579. 598. 608. 634. 667.
othonna 423
Ouidij locus de hyacintho 636
oui candidum 274
ouium sordes 299
ouum 274
ouũ frigidũ in primo 276
oxyacantha 150.151
oxalis 343
oxalme 263.750
oxycroceum 66
oxylapathum 349
oxymel 750
oxymel scilliticum 414
oxyceraſum 197
oxys 681
oxyſaccharum quid 195
oxyſacchara 752
oxytriphyllon 344.536 681

P

Padus populifer 134
Paeonia 565
Pagana lingua 694
Palea Camelorum 43
Paliurus ac de eadem variæ ſententiæ 148
Palma agreſtis 189
Palma arbor 185.186
Palma Chriſti herba, 554.717
Palatiũ leporis herba 364
Palmeum vinum 752
Palmula Thebaica 188
Palmyrarum varius vſus 72
Panax 479
Pancratium 414
Pandectarij error 592
Panicum 321
Panis cuculi, herba 681
Panis ex caſtaneis paratus 183
Panis lauatus 314
Panis porcinus 405
Panis quinque genera 313
Papauer albũ, nigrũ 638
Papauer & eius variæ ſpecies 637.638.639. 640
Papyrus 142
Paralius tithymalus 720
Paralyſis 127.518
Parietaria 613
Parius lapis 805
Parotides 298.326.663
Parthenium 563.613
Parthenium amaracus eſt apud Dioſcor. 86.90

Partum iuuant 494
Passa Corinthiaca aluum purgat 745
Passerculorũ herba 404
Passerina lingua, seu auis lingua 113
Pastilla Hispanorum 62
Pastilli de violis 173
Pastilli rosei 173
Pastinaca piscis 252
Pastinaca erratica 480
Pastinaca syluestris 481
Pata leonis 524
Paulus Iouius 230
Paulus Iouius decipitur 235
Contra Pectoris vitia 7. 74. 76. 77. 150. 183. 218. 221. 324. 410. 442. 540. 579. 686. 698. 745.
Pedicularis herba 710
Pelecinus 557
Pentaphyllum 617
Penticoccon 212
Peplis & peplium, peplum 723
Perca piscis 264
Perditium herba 613
Periclymenos 594
Persea arbor 229
Persea arboris flores 172
Persica & Persea idem 229. 230
Persica poma 203
Persicaria non maculata 402
Personacia 678
Peru noua regio Balsamũ subministrat 48
Pes lecti, herba 523
Pes coruinus, herba 415
Pes leonis, herba 688
Pes leporinus, herba 597
Pestis 245. 282. 441. 582. 587.
Pessi ex vitellina medulla 304
Pestilẽtes morbi 209. 271
Petasites 679
Petilium 530
Petri Criniti locus 104
Petroleum siue oleum saxi 122
Petroselinum 492
Petroselinũ vulgare 492
Petroselinum marinũ 363
Petrus Brandanus frater Amati 711
Petrus Fernandus 194
Peucedanum 507
Phalangium 288. 535

Phalaris herba 568
Phaſelus 387
Phaſelus ſmilax eſt 336
Phaſiolus, vel phaſeolus 336
Philanthropos herba 518 678
Phleon 591
Phillyrea 153
Philyra, tilia eſt 158
Phlegmone iecoris, ſtomachi 45
Phœnix herba 323. 618
Phreneſis 76
Phrygius lapis 792
Phu, noſtra eſt Valeriana 31
Phycides piſcis 263
Phyllitis 534. 566
Phthiſis 74
Picea arbor 104. 108
Pici bitumen 121
Picearum vel pinorum erucæ 285
Picis fuligo 117
Picis facultas 118
Picinum oleum 116
Pimpinella 524
Pinaſter 105
Pinei nuclei 108
Pingue æſtuoſum 302
Pinguedo 300. 302
Pintianus vir doctiſſimus 512
Pinus 104
Pinus humilis 577
Piper 399
Piper agreſte 176
Piper longum 399
Piperis genus calidius quod 399
Piper Indicum fructus rubri pyramidalis 20
Piperella ſecunda Iberidis ſpecies eſt 233
Piſſaſphaltus 120. 121
Piſces ſaxatiles 263
Piſces ſine ſenſu viuentes qui 267
Piſcis columbus 255
Piſtaria fiſtici dicuntur 222
Piſtolochia 437
Pituitam ſoluentia 30. 415. 418. 515. 731.
Pitynon phyſema 115
Pityides 108
Pityuſa 721
Pixacantha 173
Pix Colophonia quæ nam officinis 114

Pix Græca quæ 114
Pix nigra 117
Pix liquida & ſicca 116
Pix naualis 117
Pix quomodo paratur 117
Pix cedri 129
Plantago ac eiuſdem ſpecies 358.359
Plantago aquatica 573
Platanus 131
Pleuritis 271
Plinius à calumnia defenditur 29.495
plinius contradicit Dioſcoridi 547
Plin. doctiſſimis viris ſæpe aberrãdi anſam dedit 23
plinij error 106.132.141. 249. 361. 396. 438. 451. 528. 533. 556. 592. 701
plinij inanimaduertentia 23
plinij locus 9.26
plinius inconſtans 625
plinius poſt Dioſcoridẽ annos vixit 125 117
plumbum elotum 761
plumbi recrementum 761
plumbarius lapis 763
plutarchus ab Ariſtotele diſſidet 247
pnigites lapis 807
podagra 76.141.437.
polemonium 587
polemoniũ, giarca eſt 700
polium 537
polycnemon 523
polygalum 700
polygonatum 453.585
polygonoides vocata clematis 585
polygonium 443
polygonon 584
Polyphorum vinum poſt fructus bibendum 746
Polypodium 736
Polypus 254
Polytrichum 698
Poma aſſa vel cocta à cibo comedenda ſunt 202
Pomorum varietas 200
Poma quæ accipienda pro ſyrupo conficiendo 200
Pomum granatum 193
Pomum inſanum, melazanum, cupidinis 648
Pomum terreſtre 647
Pomata ſiue ſepum confectum 303
Pompholyx, bulla 755

Pontica nux 224.225
Populus arbor 134.135
Porcelletta Italica vox 240
Porcinum roſtrum 366
Porci talus 280
Porrum 532
Porrum agreſte 390
Porrum capitatum 389
Porrum vinearum 390
Portulaca 356
Portulaca ſylueſtris 427. 661
Poterion & neurax idem 448
Precocia mala 208
Praſium, marrubium 390.532
Preſſura herba 666
Principum & ciuitatum auaritia 26
Propolis 311
Proſerpinaca 584
Prunum 216. 217
Prunorum ſylueſtrium ſuccus 174
Pſoras detergentia 20. 326. 592. 600. 680. 711. 783.
Pſoricum 777
Pſyllium 642
Pterygophoros lapis 308
Ptiſana colata & non colata 315
Pulegium 463
Pulegium montanum 523
Pulicaris herba 642
Pullus ex albo oui gignitur, ex luteo nutritur 274
Pulmonis vitia 150. 221. 323. 532. 579
Pulmo marinus 267
Pulmones nonnullorum animalium 267
Pulmo ſuillus 267
Pulmonaria 673
Pumex 784
Punicum malum 193
Punici mali domeſtici flos 195
punici ſylueſtris flos 196
purgantia medicamenta naturæ humanæ contraria 715
purpura quid 238
putredines 174
pyra agreſtia 211
pyrethrum 403. 503
pyrites lapis 795
pyrrhus Luſitanus 204
pyrum & pyrorum genera

nera 211

Q

Quadrupedum adeps 301
Quercus & robur 180
Quid pro quo vocatus libellus 51
Quinque folium 617
Q. Calabrum vertit Iodocus Valareus 741
Contra Quartanam 397.494.680

R

Rabbinus Moyses de Aegypto 183
Rabie possunt affici homines 215
Radicula rhaphanus 340
Radicula herba 404
Radix consecratrix 3
Radix ponti 430
Radix sylvestris 729
Radix Idæa 619
Radix Rhodia 620
Ramel quid 311
Rana, & rana piscatrix 259
Ranunculus 415
Rapa beyarana 338
Raphaninũ oleum vomitum proritat 78
Rapistrum 398
Raponeolus, sylvestre rapum est 339
Rapum & rapa 338
Rapæ ingentis magnitudinis 338
Rasilis arugo 760
Razis liber de 60. animalibus 236
Razis locus 332
Recentiorum error 36
Regiæ nuces 223
Regionum varietas differentiam parit 230
Remel 311
Regius flos 529
Regius morbus 280. 628.637.710.
Reinosius medicus doctissimus 711
Remora aratri 451
Renibus conuenientia 83. 87. 221.326.645.761
Renum obstructiones 360
Resina liquida 107.114
Resina sicca abietis morbus est 114
Resina lentiscina 112

Resinæ quæ oleum, quæ aquam, quæ neutrum volunt 130
Resina laricæa 112
Resinarum facultates à Galeno descriptæ 114
Resina strobilina 114
Resinarum præstantissima quæ 115
Resta bouis 451
Rhabarbari facultates tres 433
Rhabarbaro nõ est adden da spica nardi 26.433
Rhabarbaro cinamomum miscendum 24
Rhabarbaro Mesues tribuit quæ Rheo debentur 432
Rhabarbarũ ponticũ 430
Rhagades 137
Rhamnus 146
Raphanus radicula 340
Rhaponticum 430
Rheon Galeni & quomodo adulteretur 432
Rheu aliuum subducit 113
Rheumatici affectus 440
Rhodia radix 620
Rhodium lignum 51
Rhododaphne 655
Rhus obsoniorũ & coriariorum 184
Ribes 153
contra Rigores 423.469
Ricininum oleum 72
Ricinus 717
Risus Sardonius 416
Risum mouentia 65.416
Rizum 319
Robertiana, Roberta herba 544
Robur & quercus 180
Ros Syriacus vel Cyrenaicus 185
Rosa hierichontis non est Amomum 40
Rosa & eius species 169
Rosæ Alexandrinæ vel moschatæ 171
Rosa Junonis 529
Rosæ exũgulatæ quæ 172
Rosæ incarnatæ solutiuæ sunt 170
Rosæ frutex, & temperatura 172
Rosæ partes 172
Rosam syluaticam quid vocet Scrib. Largus 162
Rosaceum oleum vel unguentum 83

Rosaceum vinum 752
Rosaceum zuccarum 169
Rosatus syrupus solutiuus 171
Rosei pastilli 173
Rosmarinus 504
Rostrum porcinum, herba 366
Rubea minor 519
Rubea sylvestris 519
Rubia tinctorum 568
Rubigo ferri 760
Rubrica fabrilis 774
Rubrica sinopis 774
Rubus 612
Rubus canis 154
Rubus idæus 613
Ruellij error 7.16.20. 27.42.106.146.147. 157.321.399.402. 406.445.453.498. 582.608,626.630. 668.740
Rufus Ephesius 162
Rumex, eius species 342
Ruscus 703
Rusticorum theriaca, allium 392
Ruta 476.477
Ruta capraria 587
Rutinalis herba 505

S

Sabellica brassica, vel caulis flos 352
Sabina 127
Sacerdotis virile herba 409
Sacola, vel cardamomum maius Arabū, nigella citrina est 20
Sagapenum 511
Sal, & salis spuma, & flos 784
Sal alkali 561.784
Sal Hammoniacus 785
Sal Indicum 310.785
Salamandra 287
Salamandra comburitur 287.288
Salax eruca cur dicta 382
Salicaria 582
Salicornia herba 561
Saliua 308
Saliunca 27
Salix, & salicis flores 177
Salix equina 622
Salmaticenses simplicium curam nullam habent 188
Salmonetus Hispanorum 256
Salmuria quid 263

Saluia 464
Samia terra 807
Samius lapis 807
Sambacinum oleum 93
Sambucus 727
Sampſuchinum oleum 85
Sampſuchus amaracus 85. 472
Sampſuchus 322
Sandalus ruber non eſt aſpalathus 59
Sandalorum tres ſpecies 59
Sandaracha foſſilis 781
Sandaracha græcorũ quæ 126
Sandyx, ceruſſa vſta eſt 766
Sanguinaria, & ſanguinalis herba 584
Sanguinarius lapis 795
Sanguis columbæ 305
Sanguis caninus 306
Sanguis 305
Sanguis concretus 299
Sanguinem mundificatia 680.731
Sanguis draconis quid 611.771
Sanguis ex naribus 126. 442
Sanguis per vrinam 337
Sanguis nyctricoracis 306
Sanguinem ſiſtentia 183. 360. 398. 426. 445. 466. 584. 592. 610. 622.628
Sanguis ſalubriter bibi poteſt 307
Sanguinis expuitio 109. 182.398.589.612
Sannicula 589
Santonicum abſinthium 457
Sapo & vitrum ex qua herba conficiantur 626
Saponaria herba 404
Sapphirus lapis 802
Sarcocolla, ſiue carnem glutinans 514
Sardiana glans 181
Sardonia herba 416
Sardonius riſus prouerb. 416
Sarmentorum cinis 788
Satureia 471
Satyrion triphyllon 554
Sauina 127
Saxatiles piſces qui 263
Saxifraga 595
Saxifraga rubea 550
Saxifraga recentiorum, non

non eſt Dioſcoridis ſaxifraga 596
Scabioſa herba 591
contra Scabiem 591.600.777
Scammonia 724.725.
Scariola 367
Scarlea, ſclarea 476.556
Scarlea orminium græcorum eſt 476.556.
Scincus 290
Schiſtus lapis 796
Schœnanthum 43
Schœnanthum facile veteraſcit 44
Schœnanthi temperatura 44
Scilla 413.414
Scilliticum acetum 414
Scilliticum vinum 751
Scirrhi 87
Scolopendra 246
Scoletia ærugo 760
Scolopendria 559
Scolymus 446
Scopa regia 691
Scordium 394.538
Scoria ferri 760
Scorodon 392
Scorodo praſon 394
Scorpio terreſtris 245
Scorpio marinus 246
Scorpij occiduntur ſaliua 309
Scorpioides herba 742
Scrophularia 423.665
Sebeſte fructus 218
Secacul herba 454.585
Securidaca 556
Sedum maius & minus 660
Selago 128
Selenites lapis 802
Selenuſia terra 807
Selinon petroſelinum vulgare eſt 490
Semen citri quid 209
Semperuiuum marinum 454
Semper viuum maius 660
Sena herba 498.499.500.501
Senecio 667
Sentis canis 154
Sentis rubus 612
Sepia 254
Seplaſiariorum error 361
Sepum caprinum 300
Seps lacerta 289

Septineruia 358
Serapinum 511
Serapio exponitur 224
Serapionis error 55. 60. 688.
Serapionis interpretis error 16.212.216.
Serichatum Plinij narcaphthum Plinij est 59
Seriola 367
Seriphium 457
Serpentaria herba 406
Serpentarius lapis 804
Serpillum 471
Seri lactis temperatura 294.296
Sertula campana 473
Serum napum 344
Sesamum 321.323
Sesaminum oleum 75
Sesamoides placẽtulæ 322
Sesamoides magnum & minus 708
Seseli Aethiopicum, peloponnesiacum, creticum 482
Seseli Massilienſe 481
Setanium mespilum 212
Sicla 355
Sicyonium oleum 71
Sideritis, ſolaſtrum 609
Sideritis ſecunda & tertia 610
Sidia 194
Sigillum Salomonis 585
Sigillum Mariæ 585
Silanus in nonum librum Raſis ſcripſit 430
Siler montanum 481
Siligo 317
Siliqua dulcis 198
Siliquaſtrum 402
Silphium 510. 511
Silurus piſcis eſt ſturno 260
Silybum 713
Sinapi 394
Sinapi ruſticum 397
Sinapinum oleum 78
Sinapius Germanus vir doctiſſimus 94
Singultus 362. 437
Siſer vel Siſarum 341. 342
Siſon vel Sinnon 483
Siſymbrium 361. 362
contra Sitim 153. 188. 197. 209. 370. 438.
Sium, vel Sion herba 360

Smaris

Smaris piscis 261
Smilax hortensis 387
Smilax arbor 654
Smilax aspera, lenis 701. 702
Smyrnion 493
Sodomeum stagnum 119
Solanum esculentum 643
Solanum furiosum 645
Solanum somnificũ 644
Solanum vesicarium 644
Solaris herba maior & minor 741
Solatrum 645
Soldanella 354
Solea calceamenti 272
Solis sponsa herba 631
Solidago 589
Solsequium 632
Somnifica 384. 485. 488. 627. 641. 644. 645. 693.
Sonchus 364
Sorbum 215
Sory 779
Sparganium spatula fœtida est 600
Spartum 712. 713
Spasmus 89. 127
Spelta 316
Spermaria herba 740
Sperma quæ augent 74. 76. 190. 326. 382. 391
Sperma minuunt 176
Spicanardus radix est 21. 23.
Spicanardi rhabarbaro non est addenda 26. 433
Spicanardi vera abundamus 93
Sphondylium & spondylium 505
Spina acuta 150
Spina Aegyptia 174
Spina alba bedeguar est 444
Spina alba differt ab alba spina 444
Spina Arabica vel Aegyptia 445
Spina buxea 173
Spinachia 343
Spinachia atriplicis genus est 350
Spodium cinerula dicitur 755
Spodium 755. 756.
Spodij loco quænam habentur

bentur 179. 188. 757.
Spongiæ 791
Spongiarum lapis 805
Spuma argenti 765
Squama æris 758
Squilla 413
Stachys 533
Stacte 91
Stacte, storax liquida est 91
Staphis agria 710
Statij Papinij locus 62
Stellaria herba 687
Stella maris herba 364
Stella terræ 648
contra Sterilitatem mulierum 688
Stercus 307
Stercus lacertæ 289
Sternutamentaria herba 403
Stibium, antimonium est 763
Stimmi alcohol 763
Stirpium differentia 3
Stœbe 591
Stœchas 460
Stœchas citrina 630
Stomachi morsus 24. 79. 280.
Stomoma 758
Stomachum roborantia 33. 79. 84. 390. 432. 455. 598. 743. 745. 747.
Stomacho aduersantia 391. 348
Storax calamita 97
Stratiotes fluuiatilis, aquaticus 674
Stranguria 567. 574. 585
Strigmenta balneorum 71
Strobili 108
Strobilinæ resinæ virtus 114
Strobilus 446
Struthion 404
Stryges vere reperiuntur 305
Sturio piscis 260
Sturni cicuta nutriuntur 653. 707
Styrax 97
Styrax cur purulenta reperiatur 98
Suber arbor 181
Succharum 309. 310
Succhaha Arabum quid 445

445
Succharum rosaceum ex quibus rosis conficiatur 170
Succinum 136
Succus lycij 173
Succotrina aloë 454
Sudorem sistentia 84
Sudorem cientia 87.574.
Suilli fungi 656
Suillum lac 292
Suillus adeps omnium humidissimus 300
Suillus pulmo 267
Suis talus 280
Sumach 184.185
Sulphur 783
Supercilium Veneris, herba 610
Surditas aurium 51
Susinum oleum 87
Sycomorus 226
Symeon Sethy 384
Symon Sosiensis pharmacopola 695
Symphytumpetreum 588. 589
Syncope 201
Syracusana pruna 216
Syriacus succus 510
Syriacæ herbæ succus 515
Syriacus vel Syrenaicus ros 185
Syrupus de acetositate limonis 210
Syrupus de cichorea examinatur 338
Syrupus de succo Mercurialis 739
Syrupus rosatus solutiuus 171
Syrupus violaceus solutiuus 689

T

Tagus aurifer fluuius 773
Talasneria herba 668
Talchum 806
Talus suis 280
Talus à malleolo differt 280
Tamarindus 188
Tamarix & Tamariscus 142
Tanacetum 542
Tarantola genus phalangij 283
Tarraxacon 566
Tarum Aëtij, Plinij 58

Taurocolla 516
Taxil quid 330
Taxus arbor 654
Telephium 426.661
Tellinæ 241
Telinum oleum 85
Tembul Arabum malabathrum est 34
Terebinthus ac eius natura III.112
Terebinthina, vulgaris laricis est 107
Terebinthinum oleum 80
Teredines necat resina cupressi 124
Terminalium 66
Terra Lemnia 775
Terra rubra ex fornacibus 807
Terræ vermes vel intestina quæ 291
Testiculus castoris 257
Testiculus canis 553
Testiculus lutræ 257
Testiculus equi fluuialis 257
Testiculorum dolores 76
Testudines & harum pulpamenta 245
Teucrium pimpinella 524
Texendi ars ab araneo accepta 289
Thalassomel 749
Thalictrum 668
Thapsia 711
Thapsus barbatus 675
Theodorus Gaza 336
Theophrasti locus 192
Theriaca ex tribus rebus 223
Theriaca rusticorum 392
Theriaca falsa ab Arabibus paratur 91
Thlaspi 397
Thomas Lucensis pharmacopola 52
Thoracis fluxiones 24
Thracius lapis 798
Thus & eius genera, cortex & vsus 99
Thuris fuligo 104
Thuris manna 100
Thyites lapis 801
Thymbra 471
Thymiama 59
Thymus 470
Thymi flos 730
Thymelæa 726
Thymoxalme 750
Thynnus piscis & eius partes

partes 262
Tiberius Cæsar siser è Germania Romam asferri curauit 342
Tilia 158
Tipha à typha differt 317
Tithymalorum septem genera 718
Tomentum herba 544
Tordylum vel Creticum seseli 482
Tormentilla secunda bistorta est 581
Torpedo 247
Toxicum vnde dictum 649
Tragacantha 453
Tragium 625
Tragus 318. 626. 627
Tragopogon 385
Tragoriganum 462
Trasi 14
Tribulus 594. 595
Trichia 256
Trichomanes 698
Tricoccon mespilum 212
Trifolium 536. 681
Trifolium Burgũdiæ, siue magnum 388
Trifolium odoratum 682
Trifolium satiuum, acetosum 681
Trifolium syluestre 682
Trigla & cur sic dicta 255
Trincauellius Venetus medicus doctissimus 787
Trinitatis herba 597
Trissa 256
Triticum 312. 313
Triticum aliquando in lolium transit 323
Triticum nigrum 686
Tripolium turbit 296
Triton apud Olyssiponenses 239
Trixago, trissago 526
Trixago aquatica 538
Trochisci Alandach 730
Trochisci è rosis 173
Troglodytes 279
Tuber & tubera terræ 387
Tubera erumpunt tonitru 387
Tunica interior stomachi gallinarum 274
Turbit album radix alypi est 696
Turbit nigrum 721

Turbit album 721.731
Turdus sibi malum cacat. Prouerb. 518
Tussilago 139
Tussis remedium 7.88. 97. 439. 552. 540. 589
Tutia vulgaris non est põpholyx, sed Cadmia 754. 785
Typha differt à tipha 546
Typographorum atramentum 116

V

Vacinia non sunt hyacinthi 156
Valeriana maior theriacaria herba dicitur 31. 32
Vallis illustris 120
Valentiana 31
Varolus Venetorum 257
Venæ sectio vnde adducta 257
Veneno aduersantia 122. 132. 209. 282. 365. 393. 523. 589. 652.
Venenosum mel quod 309
Venenum in cantharidibus 285
Venenum canis rabidi repullulat 244
Venerem prouocantia 57. 133. 190. 222. 361. 382. 412. 555. 556
Venerea herba 7. 555
Veneris corona herba 361
Ventriculi coctionem iuuantia 9
Ventriculo conuenientia 24. 59. 110. 201. 203. 214. 222. 441. 531
Veratrum albũ, nigrum 705
Ventris fluxiones 24. 79. 84
Verbascum 675
Verbascum Idæum 67
Verbenaca recta et supina 633
Vermes necantia 357. 668.
Vermicularis herba 427. 661
Vermicularis ærugo 760

Vernix quomodo paratur 126
Verrucaria 741
Vertemnum 609
Verticillaris herba 505
Vertigo 122
Vesicæ dolores 568
Vespertilionis sanguis 306
Vetonica 579
Vigiliæ 377
Vina, aqua marina concinnata 751
Vina varia ex diuersis plantis 753
Vinca peruinca 586. 704
Vincentius caprilis 498
Vinearum porrum 390
Vinum 745
Vini fex 787
Vinum absinthites 753
Vinum Albanum 747
Vinum cotoneorum 751
Vinum Cretense 747
Vinum debile 746
Vinum ligni Guaiaci quomodo parandum 169
Vinum melitites 747
Vinum Maluaticũ 747
Vinum ex baccis myrti 752
Vinum Hippocraticum 753
Vinum medietatis 746
Vinum ex pyris 751
Vinum granatorum acidorũm 752
Vinum nouum 747
Vinum resinatum 752
Vinum rosaceum 752
Vinum scilliticum 751
Vinum vetus quale dicatur 746
Viola alba 551
Viola purpurea 689
Vipera & qui de illa scripserint 248.249
Viperæ partes extremæ an amputandæ 250
Viperarum adeps 301
Viperina herba 408
Virga cerui 269
Virga pastoris 443
Virgæ vlcera 760
Virgilij et Columellæ conciliatio 156
Virgilij locus 156. 475. 613
Viride æris 760
Vis naga Dauci genus 497

Viſcum 517
Viſci lignum 518
Viſum acuunt 80. 423. 723
Vitellus oui 275
Vitex piper agreſte commune 176
Vitia ſylueſtris 388
Viticis genera 176
contra Vitiliginem 602. 662
Vitis vinifera 749
Vitis agreſtis 732
Vitis alba, nigra 733. 734
Vitis hederacea 614
Vitis & braſſicæ inimicitia 353
Vitri herba 614
Vitriolum 776
Vitriolum Romanũ 779
Vitrum ex qua herba conficiatur 626
Vlcera 122. 132. 140. 143. 157. 160. 174. 236. 323. 326. 360. 408. 420. 440. 456. 459. 485. 495. 508. 530. 538. 552. 561. 578. 584. 635. 645. 757. 758. 762. 780. 796.
Vlmus 139
Vltramarinum 769
Vmbilicus terræ 405
Vmbilicus veneris 663
Vnedo 211. 219.
Vnguenti & olei differentia 81
Vnguentaria glans 75. 186. 714.
Vnguentorum confectiones 81
Vnguentum roſaceum 83
Vnguentum elatinum 83
Vnguis in roſa quid 172
Vnguẽtum cinnamomum 92
Vnguinalis herba 629
Vnguis aquilæ herba 363
Vngula caballina 539
Vngulis odoratus 242
Vngulæ animalium 271
Vnicornis cornu vera nota 283
Vnicornium efficax antidotum 281
Vocem clarificantia 76
Volubilis ſpinoſa 701
Volubilis parua 614
Volubilis maior 702

Volucrum maius, herba 594
Vomitum irritantia 78. 282. 304. 348. 351. 573. 714.
Vomitum sistentia 79. 84. 126.
Vrceolaris herba 614
Vrina 307. 308
Vrina hominis omnium imbecillima 308
Vrinam prouocantia 13. 24. 33. 43. 45. 47. 99. 112. 286. 326. 337. 349. 361. 363. 382. 391. 447. 454. 476. 481. 496. 497. 537. 559. 585. 596. 601. 645. 691. 734. 7 3
Vrinam in potu Galenus non dat, Auicenna dat 308
Vrinæ ardor 74
Vrinalis herba 701
Vrsinum allium 393
Vrsorum adeps 301
Vrtica & eius genera 663. 664
Vsnea 54. 626
Vsta omnia si lauentur mitia redduntur 434
Vteri inflatio 544
Vteri dolores 586
Vua 714
Vua passa 744
Vua crispina vel marina 153
Vua taminia 710. 734
Vuandalorum regio 756
Vulnera 51. 118. 120. 137. 225. 275. 289. 305. 362. 398. 408. 426. 576. 578. 582. 584. 586. 589. 622. 623. 674.
Vulpis pulmo 267
Vuluaria 740
Vuluæ procidentia 109

X

Xanthion lappa minor 698
Xylo balsamum 48. 50
Xylo balsamum verum 48
Xiphium Plinij 599
Xyris gladiolus purpurea est 600
Xylocaraton 198

Z

Zea 316
Zedoaria 402
Zeilam insula apud Indos 36
Zibettum quid 56
Zigi herba 545
Zingiber 401
Zizipha 218
Zopissa 118
Zurumbet 402
Zythum 315

FINIS.

IN PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA materia Librum primum, enarraticnes Doctoris Amati Lusitani Medici præstantissimi.

ENARATIO IN DIOSCORIDIS PROOEMIVM.

QVOD MEDICVS non solùm herbarum ac simpliciũ medicamentorum notitiam tenere debeat, verum etiam eorum differentias, naturas, positiones, tempus collectionis, ac repositurarum obseruare, in præsentia monet Dioscorides: cuius verba Galenus sapientissimè, vti solet, animaduertens lib. iij. de Compositione medicamentorum κατὰ γένη, id est, per genera, ita suadet, inquiens: Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiam cognoscant, ipsimet inspiciẽtes, non semel aut bis, sed frequenter: Quoniam sensibilium rerum cognitio sedula inspectione confirmatur, cuius rei indiciũ est euidentissimum, & gemelli per omnia similes esse nobis visi, differentes iis qui ipsos inspicere consueuerunt, videantur. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam priusquam è terra eximantur, contemplari pulcherrimum est, dum fructus videlicet futuri sunt, dum eduntur, dum augescunt, & dum vigent. Hæc siquidẽ continua eorum speculatio docebit te, quando potissimùm ipsos decerpas, ac in siccis domuneulis repositos custodias, ne à solis radiis exurantur, nec ab humiditate ex tecto, vel muris madefiant: id optime fiet, si domus neque subterraneæ sint, neque aliis vicinæ, neq; sub tegulis, sed feneſtras ad meridiem spectantes habeant, prope quas tamen medica-

menta reponi non debent. & subdit: Quisquis igitur auxiliorum vndiq; copiam habere volet, omnis stirpium materiæ, animalium, metallorum, tum aliorum terrestrium corporũ, quæ ad medicinæ vsum ducimus, expertus esto, vt ex eis & exacta & nota cognoscat: deinde in commentario meo, quem de simplicium medicamentorũ virtute prodidimus, sese exerceat: nisi enim hoc modo instructus ad præsentis operis præsidia veniat, verbotenus quidem medendi modum sciet, opus verò nullum ipse dignũ perficiet. Hæc Galenus, cuius multa & varia similia, consultò prætermittimus, quæ hinc inde adducere possemus, Dioscoridis verbis omnino adstipulantia, & ad partem illam accedimus, in qua legitur, ex herbarũ medicamentis durare ad multos annos solum candidum & nigrum veratrum, reliqua ad triennium tantũ habere usum. Quæ sanè verba diminuta esse, certum est, quum vt ibidem in contextu collocata sunt, falsa esse sciamus, præsertim ex Theophrasto, lib. ix. de Plantarum historia, capite xiiij. dicente: Elleborus enim vel annis triginta vtilis est, malum terræ quinq;, aut sex, vernilago nigra quadraginta, fel terræ decem, vel duodecim, pinguis hæc, spissaque admodum est: peucedanum quinq;, aut sex, vitis syluestris anno, si in vmbra & sine ictu reseruetur, alioqui putrescit, & inanis, fungosaq; redditur: & aliis alia tempora tribuuntur: Sed omnium medicamenrorum diuturnissimum elaterium est opportunumq; quod vetustissimum. Itaque medicus quidã, vir haud insolens, neq; mendax elaterium ducentorum annorũ virtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa quamobrem tam longo seruari tempore possit, humoris copia est, ea de causa vel cùm præciderint in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed vsque ad quinquagesimum annum lucernis admotũ lumen extinguit: hæc igitur vis peculiaris isti tribuitur. Hactenus Theophrastus. Per quæ verba, satis percipitur procœmium hoc Dioscoridis corruptũ, & acephalum esse, quod facillimè quisque ex prædictis Theophrasti verbis satis restituere poterit. Nec enim credere est, Dioscoridẽ sic in portu impegisse, quum omnium in hac materia oculatissimus ac diligentissimus fuerit, & ea de causa Galenus præ cæteris illi

Dioscoridis procœmium hoc corruptũ est.

Galenus

illi palmam tribuit, herbarum contentus inscriptione ab hoc ipso facta (vt ex procœmio libri sui sexti de Facult. simpl. medicamentorum percipitur) vbi ita legitur: At Anazarbeus Dioscorides, quinq; libris materiâ omnem vtilem absoluit, non herbarum tantum, sed & arborum, & fructuum, & succorum, & liquorum, memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium: Et mihi vtique videtur omnium perfectissime tractatum de materia medicamentorum confecisse. Quibus proxima sunt illa, quæ lib. primo de Antidotis, ipse retulit, dicens: Sed traditum est abundè de tota medicinali materie quinq; Dioscoridis libris, à quo præter alia etiam olfactus, gustusq; qualitates, quibus potissimùm probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur discernunturq;, licet tibi condiscere, in nonnullis etiam visibiles qualitates non parum conferre reperies. Quum igitur Galenus Dioscoridi in historia medicinali primatum tribuat, in eo accuratè intelligendo, desudare iustum erit, quum (vt ille tradit libello de Antidotis primo) Medicum peritum esse oporteat omnium stirpium: Sin minus, at plurimorum & quorum vsus frequens est, genera ipsorum, aut si mauis differentiæ, Hæ sunt, arbores, frutices, herbæ, spinę, virgulta: Nam ea ab initio ad finem vt possis cognoscere, in multis terræ regionibus reperies, quemadmodum & ego in Italia offendi variis locis, quæ neque nascentia, neque aucta nouerunt hi, qui siccata tantum agnoscunt. At de iis satis, & ad Iridis caput calamum diuertamus.

Dioscoridi palmã tribuit in herbarum & simplicium deliniatione.

Stirpium differentiæ.

DE IRIDE.

Græcè, ἶρις *Latinè Iris*, *Radix consecratrix*, *Lilium cœleste*: *Lusitanicè*, *Lirio decor de ceo*: *Hispanicè*, *Lirio Cardeno*. *Italicè*, *Iride*, *giglio azzurro*, *Lilio cœleste*: *Gallicè*, *des flambes du glayeul*. *Germanicè*, Gemeinblauu Gilgen blauu Schuuertel veiel vvrtz Himel Schuuertel. *Teutonicè seu Flandricè lelie*. *Arabicè Asmeni iuni*, *& Aiersa*.

Textus Primi Enarratio Prima.

Iris.

IRIS cuius tantum radix à medicis commendatur, ea est herba, quam hodie officinæ sub nomine Ireos monstrant, Quæ ideo Irisdicitur, quia eius flores, veluti Iris arcus cœlestis multis & variis insigniti sunt coloribus. Reperiuntur enim varij ij colores, in vnoquoq; flore, candidi, pallidi, lutei, purpurei, & vt plurimum cœrulei, vt facilè quis intelligere possit, Irim dici non ob diuersitatem colorũ in specie, sed in diuiduo potius. Quanquam non ab re esset quoque dicere, irim sic nominari, ob diuersitatem varietatemq́ue colorum in specie repertorum, Quum Iris quædam albos flores habeat, alia luteos, alia vero pallidos, nonnulla autem purpureos, vt Ferrariæ in horto Magnifici Marci Pij adnotauimus, & eas diligentissimis discipulis nostris indicauimus: Imò hanc sententiam verissimam esse, varia Dioscoridis Græca exemplaria attestantur, cui Plinius subscripsit, lib. xxj. suæ Naturalis historiæ cap. vij. quum dicit: Floret iris diuersi coloris specie sicut arcus cœlestis, vnde & nomen. Cæterũ iris Illyrica, omniũ consensu cæteris præfertur, & omniũ est laudatissima, quanquam tamen in multis orbis regionibus, minoris licet nominis nascitur, nempe in Hispania, Germania, Gallia, & Italia: quæ si non Illyrica, aut Macedonica, quibus primas & secundas Dioscorides adscribit: bona tamẽ censenda est, & eo magis, quanto odoratior fuerit. Illyricæ vero, vt refert Plin

Iris varia.

Iris Illyrica cæteris melior.

Iridis Illyricæ duæ species.

Plinius, loco à nobis citato, duæ sunt species, Altera rhaphanitis, ob similitudinem sic dicta, quam eius radix cum rhaphano habet: Altera rhizotomos, quarum melior habetur, quæ ad subruborem tendit, vt in præsenti loco Dioscorides tradit, à quo nec Plinius dissidet: vnde qui Plinium in hac re à Dioscoride differentem contendunt, toto aberrant cœlo, quum Plinium superficie tenus tantum legant, virum alioqui grauissimum, raro solitum errare. Ex iis enim Mathiolus Senensis se offert, primo capite sui Dioscoridis Italice loquentis, Qui obnixè admodum eo loco Plinium errantem ostendere nititur, quum tamen Mathiolus ipse magis reprehensione dignus sit: Nam Plinius nihil quicquam à Dioscoride hac in re variat, vt tamen Mathiolum ipsum aberrantem conuincamus, audiant qui hæc legerint, si quis modo legerit, in primis verba per quæ Mathiolus errantem Plinium credit, adducamus è loco citato, quæ sic habent: Illyrica quoque duorum generum est, rhaphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa, optima quæ sternutamenta tactu mouet: hactenus Plinius. Per quæ Mathiolus Plinium accusat, quum innuere videatur, quod Rhaphanitis melior est rhizotomo subrufa, adeò vt subrufam postponat non subrufæ, quum tamen Dioscorides Iridem colore subrufo maximè laudet, & cæteris anteponat. At hæc tam parua, tamque minutula sunt, vt paucis opus habeant responsis, præcipuè si literam legerimus, vt in codice antiquissimo, ad hunc modum legitur: Illyrica quoque duorum generum est, rhaphanitis à similitudine, qua & melior rhizotomos subrufa. Sic enim legendo omnis diluitur dubitatio. Nec enim aliud quàm litera vna permutatur, vt facilè loco, qua, perperam postea dictio, quæ, scripta fuerit. Sed esto phrasis, vt in Frobenianis habetur codicibus, legatur, scilicet, rhaphanitis à similitudine, quæ & melior rhizotomos subrufa, proculdubio non inde elicitur, quòd rhaphanitis melior sit rhizotomo subrufa, imò contrarium qui vel mediocriter in lectione doctrinaque Pliniana versatus fuerit, deprehendet, quum dictio quæ, non referat aliud, quam rhizotomos, vt sit sensus. Secunda rhizotomos subrufa, quæ & melior.

Mathiolus Senēsis falso Plinium accusat.

Quòd Plinius verò sic intelligendus sit, & quòd cum Dioscoride subrufam iridem laudauit, non aliunde comprobatum iri volumus, quàm ab ipso Plinio, qui seipsum declarat, & cum Dioscoride subrufam iridem laudat, lib. xxj. cap. xx. quo iridis prosequitur iuuamenta, dicens: Iris rufa melior quàm candida, Hæc ille. Quibus clarius aut apertius nihil dici potest: vt merito Mathiolus Senensis accusandus sit, quum Plinium sic immeritò vellicet lancinetue. Cæterũ Galenus libro de Antidotis, de iride posteritati memoriam reliquit, cuius verba, vtinam Andreas Lacuna Hispanus vir sine cõtrouersia doctissimus, in Galeno à se in epitomen redacto, non in vniuersum prætermisisset, sed ea potiùs pro coronide subscripsisset, quum nusquam quod sciam, de iride Galenus mentionem fecerit quàm in eo loco, nec enim in libris de Facultatibus simplicium medicamentorũ, de iride quicquam reperies: proinde locum è libro de Antidotis in hunc nostrum transcribere non ab re est visum, qui ita habet: Illyricam iridem Andromachus post rosas iniiciendã censet. Quem sermonem ne obiter inaudias, ceu & de alio quodam medicamento, de quibus dicturus sum infrà, optima in unoquoq; genere quale sit, edocens, polium itaque & chamedrys Romam apportantur paulò præstantiora his quæ in Italia nascuntur. In quibusdã enim locis Italiæ non multo inferiora crescunt, illis annis quibus ver totũ non humidum euaserit, quemadmodum sæpe fit, vt assimiletur æstati. Verùm quum siccior aëris constitutio oboritur, ea quæ Italia profert aut Cretensibus similia, aut non multo deteriora quædam nascuntur, exempli gratia, chamedrys, chamepitys, hypericũ, gentiana, thlaspi, nigrum veratrũ, aliaque similia: Ac de iride non ita habet, nam si conferas eam quæ ex magna Libya Romam copiosissima affertur, tantum ab Illyrica abest, quantum mortuum corpus à viuo: non tamen in aliis nationibus ita multum abesse apparet: atq; in huius genere odoratiorem deligito, quemadmodum in aliis medicamẽtis. Vnumquodq; enim præstantissimum est, quod proprium generis sui odorem habet valentissimũ, quod ex multa inspectione singulis innotescit. & subdit: omnes itaq; prodiderunt, iriin quidem esse laudatissimã, quæ in Illyricis nascitur. Hæc Galenus,

Andreas Lacuna taxat.ur.

Iris apud Galenum.

rursus:

rursus:Illyrica regio,hodie Sclauonia dicitur,ex qua hodie quoq; ad nos iris optima affertur, quæ calida & sicca, prope tertium gradum temperamenti locatur, & ex ea eclegma in officinis, contra pectoris vitia paratur: Nam tussi vtilis est, & humores in pectore viscidos, & cõtumaces extenuat: communis autem iridos (nam Illyrica sicca ad nos defertur) succo,contra hydropẽ vtimur, non contemnendo profecto iuuamento, vt curatione.xxiij. Centuriæ primæ nostrarum curationum abundè diximus,vbi vnicam integram electuarij è radice cum melle parati, pro aluo subducenda propinamus: Imo & succi huius nostratis iridis,ad vnciam vsque vnam, non nunquam cum melle rosaceo colato, aliquando verò cum decocto senæ, vel aqua mellis mixtam præbemus.

Authoris Centuriæ curationũ.

DE ACORO.

Græcè, ἄκορον, Latinè, Acorum, Acorus, herba Venerea, galangua crassa: Hispanicè, Italicè, Acoro, Calamo aromatico, Gallicè, galanga: Germanicè Schuuertel vvrtz. *Arabicè vage & vgi.*

Textus Secundi Enarratio.

ACorus Venerea dicta herba, quæ ab officinis Sepla-siariorum Acorus simul vocatur, ea apud omnes, aquatica gladiolus, luteis floribus insignita putatur herba non sine tamen antiquo atq; inueterato errore, quum Dioscoridis in præsenti loco verba, cui in herbarum & fruticum descriptionibus fides est habẽda, sicuti Galeno, in earundem perscribendis naturis ferè illi conueniant. Nam vt radicis figuram præteream,quæ minime respondet, illius potiùs sapor astringit, & quasi insipidus quandam prę se frigiditatem fert,non ferè acris est, nec secum vllum adferens odorem,quæ vero acoro perneccssaria esse, tum Dioscorides, tum Galenus, atq; eius simia Paulus Aegineta testantur.Nec minus ex Plinio hoc satis probari potest,vt ex dicendis patebit: vnde mirari satis nõ possum, quo modo Ruellius Gallus,vir alioqui doctissimus, in hunc condescenderit errorem, vt apud illum est legere libro ij.sui voluminis de natura stirpium,eiusdem numeri capite. proinde quum acorus aquatica hæc gladiolus

Ruellius Gallus taxatur.

Acorum.

Author ab hinc. 15 annos cõmentarios in Dioscoridem scripsit.

non sit, quid nã sit, dicendum est. Nos qui ab hinc quindecim annos commentarios in Dioscoridem edideramus, scriptũ reliquimus, quòd cõmunis calamus aromaticus acorus apud Dioscoridẽ erat. Quam opinionem Manardus Ferrarienſis, Euritius Cordus, & ex nouiſsimis, Mathiolus Senenſis, pro vera affirmarunt: vnde Ioãnes Agricola Ammonius Germanus vir doctus, ſtatim in initio libri primi ſui de Herbaria medicina ita tradit: Acorus verus quid ſit fortaſsis ignoratur, Manardus, Cordus, & Rodericus Luſitanus ſuccedaneo vtendum eſſe cenſent calamo illo noſtro aromatico, ſiquidem hic nomini ſuo non ſatisfacit. Nicolaus Leonicenus, & Antonius Braſauolus, quam officinæ galangam vocant, verũ putant eſſe Acorum, quoniam huic deſcriptio tota ſit conueniens. Hæc ille. In lucẽ enim ſuperioribus illis annis commentarios, ſub nomine Ioannis Roderici Luſitani, euulgauimus. Nunc vero, rem ipſam penſitatius aduertens, ab hac libere deſiſtimus opinione, quum magis inclinat animus, huic adhærere alteri, videlicet, quòd galanga craſſus verus acorus ſit. Quam intelligens Apuleius Veneream vocauit, raramq́ inuentu, ſuo ævo dixit. Quòd vero craſſa hæc galaga verus ſit acorus, teſtatur radicis ipſius figura, quæ omnino acoro reſpondet: tum ſapor ipſius acer ad amaritudinem tendens, vt adnotat Galenus, nec gratus in ea quoq; deeſt odor. Quantum vero ad colorem attinet, in quo maior vel tota apparet difficultas, quum galanga nigra ad rubedinem vergens eſt, Acorus vero, vt tradit Dioſcorides, albus eſſe debet, & canditans. Plinius hanc

Author 10 annes Rodericus Luſitanus eſt dictus Doctor Amatus.

Galanga craſſa verus acorus eſt.

animad

animaduertens dubitationem, illi occurrit, et eam diluit, libro suo Naturalis historiæ xxv. capite. xiij. ita iniquiés: Acoros, iridis folia habet angustiora tamen, & longiore pediculo, radices nigras, minusq; venosas, cætero, & has similes iridis, gustu acres, odore non ingratas, ruptu faciles. Optimæ Ponticæ, deinde Galaticę, mox Creticæ, sed primæ in Colchide iuxta Phasim amnem, & vbicunq; in aquosis, Recentibus virtus maior quàm vetustis, Creticę candidiores Ponticis. Hæc Plinius. In quibus, inquit, Acorus Ponticus optimus est, qui radices nigras habet posidetq;, quales in galanga conspiciuntur crassa: in parte præcipuè exteriore superficiali, ad rufedinem vergentes: Sed in hoc quod subdit Plinius, Creticæ candidiores Ponticis, in quo absurdum asserere videtur, quum Creticas radices candidiores Ponticis insinuet, ac si Ponticas candidas dixerat, quum potius eas nigras præfixit, omnem sustulit dubitationem: exponés vtiq; Ponticas acori radices candidas esse, quo ad partes centrales interiores: sed Creticæ Ponticis candidiores sunt, in eisdem partibus, quum vtræque nigræ in parte sint exteriore. Nec enim Plinius tam lethargicus, aut obliuiosus in scriptis suis reperitur, vt sit iudicare hic tam turpiter errasse, nec meminisse tribus antea versibus scripsisse Ponticas acori radices colore nigras esse. Intelligendus igitur Dioscorides venit, quum inquit, acori radix primã habet bonitatis æstimationem, quæ colore subalbida, densa, & candicans est, in parte interiore, quum in exteriore potius nigricet cum quadam rufedine, vt in crassa cõspicitur galanga, cui nec folia iridis desunt, vt ab iis accepimus, qui in Guineam nauigarunt, & eam inde eradicantes, ad nos singulis annis trąnsuehunt, quanquam à Syria, & Babylonia eam quoque afferant: vnde multi herbarum consectores, Cyperum Babylonicum eam cognominarunt. Alia vero galanga Indica est, quam seplasiarij subtilem appellant, secundum sui totum rubens, ex qua, conditum apud officinas paratum habetur coctionem ventriculi iuuans, & omnes frigidos dolores finiens. Cæterùm Galenus, acori, libro vj. de facultatibus simpl. medicamentorum ita meminit, dicens: huius radice vtimur, quæ gustu modicè amaro est, odoreque non iniucundo: Itaq; facultatis calidæ est, & con-

Plinij locus expenditur.

Acorus Galeni.

Leonicenus vir multa eruditõe præditus.

Antonius Musa Brasauola.

Leonhardus Fuchsius.

Monachi Mesues enarratores hallucinantur.

sistentiæ tenuis, quare & vrinam mouet, & lienes induratos discutit, cerato idiscq; crassitiem detergit, extenuatq; ad quod succus præstantior existit. Calfacit enim, & siccat, in tertio ordine. Rursus, hanc sententiam cp galanga crassã, verus sit acorus, primo adstruxit Leonicenus, vir multa eruditione præditus, quem postea secutus fuit Antonius Musa Brasauolus, mihi Piladea quadam amicitia coniunctus, vir & morum sanctitate, & eruditione non vulgari insignis, cuius quoque iudicio, subscripsit Leonhardus Fuchsius, in illo suo magno artificio confecto herbario. Patres quoq; qui nuper Mesues Antidotarium enarrarunt, galangam, radicem iunci odorati esse contendunt, non sine ingenti errore: tamen, vt omnes vel mediocriter in re herbaria exercitati norunt. Proinde contra illos non opus est incedere, quum satis reprehendatur id quod falsum esse omnes norunt. Quo nomine verò, Acorus istic communis apud Dioscoridem appelletur, id quarto libro dicemus.

DE MEO.

Græcè μέιον ἢ μῶρ, Latinè, meum, Hispanicè, pinillo, Arabicè, mu. Athamanticum, anethum syluestre, fœniculus tortuosus. Germanicè Baer vvrtz, &, Hertz vvrtz.

Textus tertij Enarratio.

DOleo quidem non mediocriter, quod non maiorem noscendis simplicibus, in Lusitania iuxta atq; Hispania, operam nauauerim, vt maior mea posset esse facultas, hisce præcipuè patrocinãdi, quibus herbarum cognitiones sunt cordi: non verò illis, qui quum palliotenus doctores haberi student, totam hanc operam herbarum tam imprudenter spernunt, quàm insigniter ignorant, quibus quid in præsentia precemur, nisi aliquando meliorem mentem dari, vt quod hactenus sunt aspernati, agnoscentes, malint semel bene recurrere, quàm semper (quod est in prouerbio) male currere. Nam tunc melius nobis liceret cum hisce tum hominibus nostris sperare, qui illorum ignorantiæ, non sine maximo vitæ periculo

sunt

Meum.

sunt obnoxij, quod optimè posset esse indicio Meu herba: Quæ quum in Hispania famigeratissima sit, tamen hactenus ab illis est ignorata, & quanquã assiduis eorum importunisque calumniis ab hac cognitione fuisse deterritus: tamé persuaderi nõ potui, vt eam penitus abiicerem, quod factum est, vt si non omnes, saltem bonam dum illic ageremus partẽ cognouisse, inter quas Meu fuit: quã in Hispania nasci, Dioscorides, præ cæteris in hac re diligẽs scrutator, est author. Est igitur, Meu herba, caule, & foliis anetho similis, verùm crassior, radicibus comosis, obnigris, in obliqui rectumq; sparsis, & frequentibus, qua de causa hodie multi tortuosũ fœniculum, siue tortuosum anethũ appellarunt heæ: Cæterùm radices, in medico vsu à multis desiderantur, quæ facilè ex Hispania, & montibus Bononiensibus in multas orbis partes vehi possunt. Nam olim mihi, quosdam Germanorum agirtas conueniẽti, qui in Antuerpiam tanquam celebre emporium, non paucas herbas adferre solent: quidam, inter alias quasdam radices ostendere, suo nomine berrouertez appellatas: quas tamen meu esse herbæ, summopere contendebat, quum ex herba folia, caulemq; non dissimilia anetho habente se collegisse affirmabat, eaque de causa, ab officinis Germaniẽ, pro vero meo habebatur: cæterùm minime ita se rem habere, illud mihi indicabat, quòd præter discrepantẽ figuram, non erant odore, quem aromaticum meon Hispanũ habet. Nam multi quoq; Itali pharmacopolæ pro vero meo quasdam indicant albas radices, daucum odore referentes, quæ non multum ab illis

Meu in Hispania herba famigeratissima.

Meu tortuosum fœniculum.

illis quibus Germani vtuntur absunt. At re vera, verum meum in Italia nascitur, in montibus præcipuè Bononiensibus, ex quibus Herbarij quidem diligentissimi ad nos attulerunt illi nō nisi à nobis in Hispania conspecto, simile, quod Dioscoridis historiæ in vniuersum respondet: nam radices exterius nigræ, intus verò albæ sunt, quarum odor similis illi est, quem fœniculum siccum ex se spirat, suauior tamen: earum quoque sapor, non admodum acutus erat, aromaticum quid præ se ferens: quæ in infima parte capillatæ, comatæ'ue adeo reperiuntur, vt spicā nardi quicunq; has radices viderit, primo intuitu esse dicat. A quibus argumentum non mediocre desumimus, quòd spica nardi passim officinis obuia, radix potius, quàm plātæ summitas sit, vt suo dicemus loco, quum Galenus ita esse nobis antea dixerit. Curabunt igitur deinceps pharmacopolæ, verum meum non solum ab Hispania, sed etiam montibus Bononiensibus habere, quum ibidem verum & Athamanticum reperiatur: sic dictum, quia ab Athamante inuentum. Nec enim veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore meum in Italia non nisi à paucis medicis seri, vt apud ipsum est legere lib. xx. capite xxiij. quem secutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc quod sciam, nullum Italiæ meon est: Ob quæ verba, Mathiolus Senensis, in Italia quoq; meum nō reperiri clamat. Imo contra Patres Mesues interpretatores acriter agit, qui in Calabria & Nursiæ montibus meum nasci, & inde eradicasse affirmant, quod ita esse crediderim, quum apud Bononiam quoq; nascatur, vt testes sunt, Nicolaus Nicolucius pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar de Gabrielis, nobilis Patauinus, harum rerum maximus indagator, & qui publicè rem herbariā apud Ferrarienses profitetur. Accusandus igitur Mathiolus potius est quum negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi patres, qui desudantes, Nursiæ montes, vt eam inde eradicarent, ascenderunt. Interdum tamen auarus pharmacopola si hac caruerit radice, Galeni & Aeginetæ consilio, in suis Antiuallomenis, succedaneis dictis, myrobalano, id est, glande vnguentaria, vti debet: est enim

Meu verū in Italia nascitur.

Spica nardi radix est.

M. Virgil.

Mathiolus fallitur.

Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus.

Glans vnguētaria, hen Arabum est.

enim glans siue nux vnguentaria, ea quam Græci myrobalanum, siue balanum myrepsicum vocant, quam myropolæ, vnguentarij dicti, Arabica voce, ben appellant, & ea pro conficiendo oleo, ac suffitibus maximè vtuntur, vt iiij. libro, cap. clxj. copiosius dicemus. Cæterùm est meum, vt testatur Galenus lib. vij. de Facult. simpl. medicam. calidum tertio ordine: siccum verò secundo, vt eius hæc indicant verba: radices eius sunt calidæ tertio excessu, in secundo siccæ, proinde vrinas mensesq; mouent, quòd si liberalius sumantur, capiti dolorem conciliant. *Meum Galeni.*

DE CYPERO.

Græcè, κύπειρος, Latinè, cyperus, cyperus odoratus, anguloſus iuncus, triangularis iuncus, quadratus iuncus: Hiſpanicè, iuncia de olor & iuncia auellanda: Luſitanicè, iunca de cheiro, Albafor: Gallicè ſouchet: Germanicè, Vuildargalgan: *Longobardicè, tricola. Arabicè, ſaherade. Italicè, Cypero.*

Secunda ſpecies cyperi.

Secunda ſpecies Cyperi, Latini, Curcuma officinarum, radix Indica.

Textus quarti Enarratio.

COnsultius mea sententia esset, si in præsentia cyperi tres species potiùs describeremus, quàm duas tantum, quum re ipsa conspecta, ita esse comperimus: nam altera species, luncus est, folia porri in parte declinatori habens, longiora tamen & exiliora, in cuius cacumine minuta sunt, inter quæ semen exoritur; cui caulis cubitalis & maior inest, qui plerunq; quadrangularis conspicitur, nam radices rotundæ, nonnunquam oblongis oliuis sunt similes, nigræ, suauiter olentes, & gustu aliquantulum amaricantes: hanc verò Cornelius Celsus verus Hippocratis imitator, libr. iij. suæ medicinæ capite xxj. quadratum iuncum appellauit, cuius in aquosis & palustribus plerunq; nascentis radicem, medico vsui seruantur: quibus vniuersa Hispania abundat, nec opus habet Syriacis, *Cyperus quadratus iuncus à Cornelio Celso appellatur.*

Cyperus

cis, quas sua voce præcipuè Salmanticēses pharmacopolæ, auellanadas vocant. nec enim in Italia præsertim Longobardia desunt, sed myropolæ parum curiosi, communioribus radicibus earum loco vtuntur. iis autem radicibus affinis cùm voce, tum figura, alia radix, quam vniuersa Lusitania iuxta ac Hispania, iunca auellanada vocant: quod verbum tu rudius sed significantius, iuncum auellanam vertas, quæ ex Aethiopia & insulis circumiacentibus in Lusitaniam deferuntur, magnitudine auellanæ nuclei, vnde nomen traxisse videtur, colore exteriore subpallido, nam intus lactea est. capiti etiam, vt illud obiter attingamus, non mediocriter conducit. Hanc quoque radicem Venetiis, apud pontem Rialtæ, venalem videre est, quam ibi sua voce Trasi vocant: quæ licet ex Aethiopia, præcipuè ex insula sancti Thomæ, æquinoctiali subiacenti ad nos afferatur, in Italia quoq; nasci certum est, vt ij qui Veronenses campos percurrerunt norunt: quam radicē ibidem ex herba ferragini, secalæ, siue centeno dicto persimili eradicant. Secūda autem species Cyperi, vbiq; in aquosis comperitur, foliis à prima non dissimilibus, caule tamen triangulari, cuius radices oblongę, tortuosæ, nigræ, ad rufedinem vergentes sunt, sed multis implicitis internodiis, quæ iucundè spirant, & parum, ob nimiam contractam humiditatem, amaricant. Hanc Plinius libro xxj. cap. xviij. triangularem appellauit iuncum, cuius radices, Hispaniæ & totius Italiæ mulierculæ, aceto paratas, pro odoramento, ac suaui suffitu recondunt: Nec communiores officinæ,

Iuncus auellanaquid.

Trasi.

alias,

alias, præter has radices, pro vero Cypero monſtrant habéntue, quum tamen illæ primæ, oliuis ſimiles, à Dioſcoride, vt præcipuæ comendentur. hanc verò ſecundam ſpeciem Cyperi nominari cupimus, cui veluti & primæ, Dioſcorides caulem, non quidem triangularem, aut quadratum ineſſe dixit, ſed anguloſum potius, vt cautos nos redderet, & cyperus & triangularis, & quadratus reperiatur. Item quod melius eſſet, triangulari illo, radices oliuis ſimiles habente vti: quanquam & altero, pro vero dexterrime vti poſsimus, pro vt hoc tempore myropolæ continuo factitant. Cæterùm Plinius lectoré in præſentia monitum deſiderat, ne nominis vicinitate decipiatur, quum Cypirus longe alia ſit res à Cypero. Eſt enim Cypirus herba, quam xyphion Græci appellant, noſtri verò gladiolũ, bulboſas radices habens, de qua lib. iiij. mentioné faciemus. At licet Plinius hæc ſuadeat, apud Theophraſtũ tamen, Cypirum pro hoc de quo agimus capi nouimus, anguloſo ſcilicet, odorato, cuius radices, teſtãtibus Galeno, ac eius ſimia Paulo, libris ſeptimis huic dicatis negotio, excalfaciunt, ſiccantque abſq; morſu. Quare humidioribus vlceribus, cicatricem mirabiliter inducunt, quibus & inciſoria quædam ineſt vis, qua calculos comminuunt, vrinamq; & menſtrua promouent. Tertia Cyperi ſpecies quam Dioſcorides ſecundam facit, ex India ad nos vſq; fertur. radix gingiberi figura, ſapore & odore non abſimilis, vnde fit quod frequenter inter gingiber reperiatur: nam commanducata crocatum ſputum reddit, & ex ea Dioſcorides pſilothrum, ſiue depillatorium parari inquit, id quod nos experimento compertum habemus. Vt tamen rem de qua agimus qui hæc legerint, noſcant, ſcire licet, quod Cyperus iſte Indicus, ea eſt radix, quam communiter officinarũ ſeplaſiarij Curcumam nominãt. Nec enim in hoc ambigendum eſt, quum inter ſe adeo conueniant, vt inuitè hoc fatendum ſit: ſed in hoc animaduertendum duximus, quod Curcuma hæc quæ paſſim in officinis monſtratur, non ea eſt, quam Serapio capite cexciij. deſcribit, quum ibi potius chelidonium maius & minus Serapio pertracter, vt cuique conferenti ea quæ in ipſo capite inquit, cum iis quæ à Dioſcoride deſcribuntur, capite de chelidonio, facilè parebit.

Cyperus triãgulatus et quadratus.

Cyperus et cyprus differunt.

Cyperi tertia ſpecies.

Cyperus Indicus curcuma eſt.

Curcuma officinarũ.

patebit. Hinc enim error ortus est, vt hucusq; crederetur, quòd curcuma hæc officinarum, non cyperi sit radix sed chelidonij potius: imò pharmacopolæ chelidonij radicem, ob magnam quam habet cum vulgari curcuma similitudinem, curcumam appellant, nec aliter interpretantur quum curcumalegunt, quod, id est, radicem chelidoniæ, ignorantes radicem hanc ex India delatam, cyperum istum apud Dioscoridem esse. sed re vera firmiter crederem Serapionis interpretem, ansam aberrandi pharmacopolis dedisse, non vero ipsum Serapionem, quum rauroch, verbum Arabicum, chelidoniam significans, interpres curcumam verterit, vnde postea pharmacopolæ, vt diximus, curcumam chelidoniæ radicem esse semper hucusq; crediderunt: quum tamen Serapio ipse de hac Indica curcuma, sub cyperi nomine egerit, Dioscoridem imitatus, vt apud ipsum est legere, cap. clxxxix. Cæterùm Ruellius Gallus, libro sui voluminis, ij. cap. iiij. Cyperum hunc Indicum, radicem quandam esse, quam officinæ terram meritam appellant, ait, quam nisi curcumam hanc officinarum intelligat, procul dubio vt nouistis, errat.

Differt à Serapionis curcuma.

Serapionis interpres errat.

Ruellius errat.

DE CARDAMOMO.

Græcè, καρδάμωμον, Latinè, Cardamomum, Cardamomum Indicum, Cardamomum maius: Arabicè, cordumeniũ. v. cordumeni vel Cardameni: vulgò cardamomo, Germanicè Cardamomelin.

ARABVM CARDAMOMVM.

Arabicè, Sacola, Latinè cardamomum minus, Malagueta, maligreta, granum paradisi: vulgò malagueta.

Cardamomum aliud minimum: Melanthij species: Serapionis maius est.

Textus

Textus quinti Enarratio.

NIsi celebre illud aroma, quod ex India, præcipuè Cananoris insula, aduehitur, Græcorum cardamomum sit, vt illud dignoscamus vate proculdubio opus habemus, cardamomum dico, angulosum granum, nullam exactè figuram habens, in siliquis, ciceris cuiusdam modo, nascens, quod officinæ (absoluta voce) cardamomum appellant, vel cũ additione cardamomum maius, vel Indicum cardamomum, quod an cum hoc à Dioscoride & Græcis depicto sit, vnum cum altero conferre opus est, nam Dioscoridis præsens cardamomum vt bonum sit, decet contumax frangenti sit, plenum, densum: item, quod odore caput tentet, gustu acre & subamarum: Cardamomum verò Indicum à nobis descriptum, granum angulosum est, subrufum, sapore non adeo acre, in siliquis quibusdam nascens, quæ omnia tantum absunt ab altero, quantum cancer abest ab anguilla: quo factum est, vt omnes hucusq; scribentes, cardamomum hoc Indicum, non esse Dioscoridis, aut Græcorum cardamomum, dixerint. At mea sententia falluntur, viri alioqui eruditissimi, quum parum animaduertant, Græcos homines, crebro arbores, frutices, plantas, arbusculásue, ex quibus fructus vel semina colliguntur, describere, fructibus vel seminibus ipsis intactis, vt in carpesio facile videre est, ne quis mihi falsum loqui obtrudat: de quo quum Galenus libro de Antidotis primo loquitur, inquit: festucas tenues quasdam persimiles surculis Cinnamomi esse odore & sapore valerianæ non absimiles, illius tamen fructum subticuit, qui Actuario viro Græco doctissimo teste, cubeba officinarum est. *Carpesiũ cubeba est.* Dioscorides igitur arbusculam cardamomum dictam delinians inquit, illud probatissimum esse, quod ex Comagene, Armenia, & Bosphoro affertur, quanquam in India, & Arabia nasci quoque tradat, difficulter frangibile, plenum, & præclusum: quod enim tale non erit, non bonum dicendum est, quibus addit, vt bonitas huius ligni exactius dignoscatur, quod tale sit, vt odore sensi mtentet, gustu acre & subamarum: quæ omnia ligno cardamomi conuenire non dubito, quin potius certus sum,

& experimento compertum habeo, omnes has dotes, quas Dioscorides suo tribuit cardamomo, in siliquulis cardamomi reperiri, præcipuè recentibus, vt olim Antuerpiæ, ad quam omnium aromatum ex India, & aliis exteris regionibus magnus est confluxus, exacte nouimus: nam vetustate confectæ siliquæ, nullam prædictarum fere conditionum habent, veluti omnes sunt, quæ in Italiam aduehuntur. Describit igitur, vt receptui canamus, Dioscorides, fruticem, siue plantam cardamomi, non verò semen ipsum. At Plinius, semen potius quàm lignum delineat, vt apud illum est legere lib. xij. cap. xiij. vbi illius quatuor facit genera, quorum secundum, hoc Dioscoridis est cardamomum, de quo Andromachus in descriptione sic cecinit, & cardamomum quod tenet Indus ager. Nec enim hodie, apud Indos cum quibus magnum est Lusitanorum commercium, aliud prorsus cardamomum nominatur, vel reperitur: vt demum fateri debeant, Cardamomum Indicum hoc, Græcorum esse cardamomum: quod Serapionis interpres ineptè admodum cordumeni, id est corui agreste, vocauit, vt apud ipsum est legere capite ccciiij. de Hardameni: vbi quoq; idem interpres taxandus venit, quum vice vertendi, Cardamomum pellit latos ventris lumbricos, dixit ascarides.

Cardami plata, à Dioscoride describitur.

Cardamomum Indicum, Græcorum cardamomi est.

At quum de Cardamomo agamus, non ab re erit de duobus quoque aliis Cardamomi generibus, quæ in officinis habentur, verbum facere, quorum vnum Cardamomum minus comparatione ad Indicum dictum, Cardamomum dicitur: quod tum intelligas velim, virtute siue aromaticitate, quum forma hoc maius sit, quod maliguetam à terra vnde eum deferunt cognominant, quanquam aliis granum paradisi magis appellari placeat: est enim hoc granum, rufum, prestium, in pyramidem vergens, quod ex Guinea regione Malagueta dicta, in Lusitaniam tantum adducitur, sapore acuto, acri, nam odore omnino caret, quod Græcis ignotum fuisse certus sum, testante id Auerroe, lib. v. sui Collectorij, vbi enumerans ille aliqua quæ post Galenum fuerunt reperta: hoc Cardamomum cap. xxv. obiter attingit, quasi diuersum sit, ab eo priori cuius antea capite xxiiij. eiusdem libri meminerat: Imò Serapio quum de hoc agit Cardamomo

Cardamomi minus malagueta est.

Cardamomi minus ignotum Græcis.

maligueta

maligueta dicto, sub nomine Sacolæ, nec Dioscoridem aut Galenum, vt plerunque solet, adducit, quasi de re illis ignota agens.

Alterũ vero Cardamomi genus ab officinis receptum, semen subcitrinum est, anguloſum, boni odoris, saporis aromatici, pingue, puluerulentum, nihil à melanthio præterquam colore differens, quum melanthiũ nigrum sit, hoc verò vt diximus, subcitrinum, quod & nigellam vocant, de quo nec Græci aliquam fecere mentionem. NICAN. Vbinam Arabes huius meminerunt Cardamomi? AMAT. eo capite in quo de Maligueta Serapio agit, & de hoc quoque sermonem fecit. NICAN. Sub quo nomine? AMAT. vt paulò anteà diximus, sub nomine Sacolæ, nam eo loco Serapio duo Cardamomi genera facit, maius & minus: Maius cortices habet, & capita sicut rosa, & sunt grana magna sicut nabach, aut maiora parum, & intra ipsa sunt granula parua, anguloſa, boni odoris, pinguia, puluerulenta, & delectabilioris naturæ quàm minus: Imo in sapore suo est stipticitas, & acuitas. NICAN. quid per hæc verba intelligit Serapio? AMAT. vt hæc quis deprehendat, plus sedentario studio opus habet, quum tamen tu celebris noſtra hac ætate sis philoſophus, & vir omnis antiquitatis & eruditionis amantiſsimus, at mihi Pyladea quadam amicitia coniunctus, non grauabor rem in medium afferre, vt ea conſpecta, Serapionis mentem facillimè teneas, in iis enim calicibus semen, vt vides, subcitrinum, anguloſum, boni odoris, ac puluerulentum includitur, quod Cardamomum, vt diximus, officinæ appellant, alijverò, nigellam: hoc igitur Serapionem intellexiſſe huncſque sum arbitratus, quum cardamomum maius ibidem nominat. NICAN. ita esse res ipsa clamat, & Antonius Muſa Braſsauolus, harum rerum maximus indagator, & inſignis hac noſtra ætate philoſophus, tecum sentit, non quidem in examine simpliciũ, sed siruporum potius, numero septuageſimo septimo. AMAT. Gaudeo equidẽ cum tanto viro sentire, quem tanti feci semper, vt propter illius humanitatem, ac admirandam sapientiam quam cognoui, per septennium apud Ferrarienſes moratus fuerim. Est igitur granum hoc puluerulentum, nigella dictum,

Alterum cardomomi genus nigellæ ſpecies est. Nicander Toletanus vir doctiſſimus.

Antonij Muſæ Braſsauolæ humanitas.

Bacola siue cardamomũ maius Arabum: nigella citrina est.

apud Serapionem maius cardamomum. Vnde Ruellius, in hac re, minime audiendus est, quum lib. ij. sui Volumi-nis stirpibus dicati, contendat, quod Cardamomum maius Serapionis, piper Indicum vulgò dictum sit, passim herba nascens, non multum à solano communi dissimilis, cui flores lutei insunt, in quibus fructus postea prodeunt quidem oblongi, pyramidales, cordis effigiem repræsentantes, primo virides, postea lutei, maturi verò quum sint, adeo rubri & lucidi fiunt, vt corallum esse appareant, intra verò fructum istum, semen lentibus paruis simile includitur album, adeò mordax & acutum, vt per se vel cum ipso fructu commansum, & linguam & fauces igneo quodam feruore exurere videatur: hunc autem fructum tanti feruoris & acuitatis, Vulgus, piper Indicum nominat, quod Arabum non esse maius Cardamomum, vt falsò Ruellius contendit, vel ex hoc tantum probari potest, Quia maiori suo cardamomo, Arabes non tantum tribuunt saporis acumen, quod proculdubio, si nouissent, non prætermisissent. Item quod semen non angulosum vt diximus est, nec puluerulentum, quanquam in grano magno, vel alabastro quod in rosa conspicitur simili, reperiatur. Proinde cardamomum Serapionis maius, non esse hoc piper Indicum, sed potiùs à nobis granum illud angulosum, in officinis Cardamomum minimum, vel nigellam dictum, in confesso est. Nam Serapionis minus Cardamomum, vt diximus, maligueta est, vt conferenti notum erit, quam quoq; sententiam secutus fuit Andreas Bellunensis nouissimus Auicẽnę corrector. Cæterùm Galenus libro Succedaneorum suadet, vt quum Cardamomum defuerit, loco illius vtamur Cypero, vel saltem myrto. At quum non solùm suum, hoc est, Græcorum Cardamomum, sed ipsius potius multa alia nobis suppeditent genera, succedaneis opus non habemus: de quo Galenus septimo de Facul. simpl. medic. ita verba fecit, dicens: Quanto suauius magisq; fragrans nasturtio est, tanto & imbecillior ei calida facultas inest, nec enim vlcerare est idoneum, habet autem adiunctum quiddam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter psoras detergit.

Ruellius non bene sensit in cardamomo maiori Arabum.

Piperis indici fructus rubri pyramidales.

Cardamomum minus, Serapionis maligueta est.

Andreas Bellunsiẽs Auicennæ corrector.

Cardamomi facultas.

De

DE SPICA NARDI.

Græcè, νάρδος, καὶ νάρδου στάχυς, Latinè, Nardum & nardus, Spica nardi, Arabicè, stumbel, & Seubel: Hispanicè, Azumbar, Espiga sil: Italicè, Nardo: Germanicè, Edel fremb, vvolriechend, *Spiken nardi: Gallicè, Aspic d'oultre mer.*

Textus Sexti Enarratio.

Nardum.

QVi Lusitanorum nauigationes in Indiæ interiora cognouerunt, facilè persuaderi possunt, Lusitanos ipsos, optima & vera Indica nardo abũdare: quod ita esse certius est, quàm hic à me multis monstrari opus sit: quũ quotãnis Lusitani inde ingentẽ classem omniũ genere aromatum ornatam in Lusitaniam vehant: Inter quæ, celebris nardi spica tantopere celebrata non deest, radix veri⁹ quàm spica, multis capillamentis dissoluta, leuis, nigrà, ad rufedinem vergens, odoratissima, simili odore cyperi, sapore suaui, diu in ore permanente, ad amaritudinem aliquantulum inclinante, vt nullum, si modo fateri verum debeam, aroma celebrius, aut odore suauius, aut verius, ex vniuersa India hac Indica Spica ad Lusitanos deferatur: vnde postea in multas orbis regiones distrahitur, rarò tamen in Italiam, quum Venetæ triremes in Tripolim Syrie ciuitatem, per mare Ionium, quolibet anno nauigantes, inde inter alias merces, & va-

Spica nardi vera ad Lusitanos defertur.

ria aromata, ſpicam nardi quoque adferant, & poſtea vniuerſa Italia, è Venetiarum ciuitate tanquam cæterarum regina, ſibi comparent, non adeo tamen bonam, & odoriferam, vt illa quæ in Lusitaniam portatur: quanquam tamen contingat interdum Venetias optimam adferri, vt mihi hæc inquirenti Venetiis videre contigit, in ea præcipuè aromataria officina, cui Angelus pro ſymbolo eſt. vnde ſæpe ſum admiratus, cur Manardus Ferrarienſis, vir alioquin exercitatiſsimus, & cui veræ medicinæ ſtudioſi multum debeant, in epiſtolis ſuis ſcriptum relinquat, quod nardus hæc paſsim in Italiæ officinis habita, nec Indica, nec Syriaca ſit. At re vera, Manardi errorem, non aliunde euenire ſatis ſum conſcius, quàm ex ignoratione hac, videlicet, quæ nam plantæ nardi pars, ſpica hæc ſit, quam ſi exactè dignoſceret, non tam fœde procul dubio Manardus ceſpitaret: Libro enim vj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola iij. inquit ille, Galeni mentem eſſe, ſpicæ nardi radicem, in theriaces compoſitione ponendam eſſe, non verò ſpicam ipſam, quam tantum ad nos afferunt, & vtinam bonam, ita enim ibi Manardus ſub iis verbis loquitur: carere nos Indica nardo, quis dubitet, qui ſpicam quidem vocari apud Galenum legerit, eſſe tamen radicem, ſed & in ea theriaces præparatione quàm cæteris veluti conciſam magis, & manifeſtiorem præferri Galenus, ſic ad verbum carmine quodam ſcribitur terebinthique reſinam, nardique radicem Indicæ: & ſubdit, ad nos vehitur ſpica, atque vtinam nardi eſſet. Suauitate enim odoris penitus caret, & ſaporis eſt valde ingrati. Item lib. viij. eiuſdem voluminis, epiſtola iij. tradit, quod in theriaces præparatione teſte Galeno libro de Antidotis præferendæ ſint radices tanquam virtuoſiores, ſpica neglecta: in quibus verbis, liquidò claret, quàm male Manardus Galeni ibidem intelligat: quod non aliunde oritur, quàm quia vt diximus, nō nouerat ille, quæ pars plantæ nardi ſpica eſſet, quæ dubio procul non alia eſt, vt ſuprà meminimus, quàm radix: id quod Galenus citato loco libri de Antidotis, facillime declarat, dicens: Iubet Andromachus adiicere nardum Indicā, ea verò eſt quam ſpicam vocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt, ſed quòd ſpicæ figuram habeat. Hæc ille, per quæ, niſi quis

ſaxeus

saxeus sit, percipiet, Galenum per spicam hanc Indicam, radicem intelligere, quum revera radix & non summitas, aut plantæ spica sit, dicitur tamen spica, quia similitudinem quandam cum spica habeat. Non ab re, Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. tractaturus de nardo, capitis lemma præfixit, de spica nardi, tanquam parte totius herbæ nobilioris: sciens vtiq; ille, quum de spica mentionem faceret, radicem ipsam pertractasse, vtpote plantæ totius partem præstantiorem. nam si Galenus hoc aliter intelligeret, quod spica radix non erat, spicam ipsam relinqueret, & in titulo capitis, sub nomine totius plantæ, vel saltem ipsius radicis partis nobilioris, & notabilioris totius plantæ ageret. At quum eandem rem esse sciret, sub spicæ nomine, de ea scriptum posteritati relinquere par fuit. Cæterùm Plinius in hac re audiendus non est, imò potius parua illi fides est habenda, quum nardū longè aliter delineet, quàm res ipsa sit, vt ex Galeno & Dioscoride, in præsenti diiudicare est, nam lib. 12. eiusdē numeri capite, ita de nardo scribit: frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragiliq; quamuis pingui, situm redolente vt cyperi, aspero sapore, folio paruo densoq;: cacumina in aristas se spargunt, ideo gemina dote; nardi spicas ac folia celebrant. Hactenus Plinius, in quibus non solùm à veritate multum aberrat, sed etiam multis & præclaris viris aberrandi ansam dedit, inter quos nominare est Hermolaum Barbarum, Ruellium, & Antonium Musam Brasauolam, quorum priores duo, vt plerunq; adnoto, malunt pluries cum Plinio errare, etsi errantem noscant, & manifestum errorem videant, quàm verum dicere. Ea de causa Ruellius capite 6. libri ij. in officinis à se nardum conspectam Plinianæ nardo respondentē affirmat, quod falsum esse crediderim, quum multis qui hæc magna cura quærunt, nunquā vel caulem, vel folia, aut festucas, radicemúe alteram præter spicam videre contigerit: quapropter, vt Mathiolus doctissimè adnotat, facetissimus ille Musæ Senex frustra Venetias mittitur, si modo præter spicam, nardi folia, caulem, vel radicē comparare ibi sibi debeat. parcat Amicus, quum magis amica sit veritas ipsa, quæ nullius vel odio, vel amicitia deserenda est: quum spica omnibus officinis obuia radix sit, nec in fruticis summi-

Spica nardi radix est, non spica.

Plinio in describēdo nardo parua fides danda est.

Plinius ansam aberrandi iis doctissimis dedit.

Mathiolus

tate euenit, vt falsò Plinius dixit, & Ruellius credidit: imò nec Dioscorides, nec Galenus, partem nardi alteram vsui medico commendarunt, præter spicam ipsam, quam hic Dioscorides vt præcipuam plantæ partem (vt sui moris est, quum herbam aut plantam fruticemue aliquã describit) delineat, quum inquit: habetque Syriaca nardus primum bonitatis honorem, quæ recens, non ponderosa, comosa, colore rufo, odoratissimaque est, & quę vna cum angulosi odorati iunci odore, breui spica, & amaro sapore sit: quæ itidem linguã exiccet, odoris suauitate diu permanente. In iis ergo clare Dioscorides spicam ipsam nardi depingit, quæ si nõ radix esset, vel radix altera res esset, de ea proculdubio dissereret, & illi, vt parti præcipuæ & in honore habẽdæ signa tribueret: sed quum spica in officinis habita, radix nobilis nardi sit, de ea vt præcipua, sermonem agere consequens fuit. Quod verò Dioscorides inquit numerosas ex vna eademq; radice prodeuntes spicas ex se mittere, easdemq; comosas, implicitasq; & odore viroso: nobiscum agit: quum ab vna præcipua radice, tanquam cæterarũ matre, plures radices ceu spicæ comosæ implicitæ oriantur: vt simile videre cõtigit in quadam herba è montibus Bononiẽsibus ad nos delata, quã Meum esse deprehendimus, cuius radices infinitæ, ita in spicas diuaricabantur, vt spicam nardi esse, omnes videntes dicerent: inter quos erat Gaspar de Gabrielibus nobilis Patauinus, vir doctissimus, & harum rerũ curiosissimus, vt demum concludere debeamus, in nardo nullã præter spicam reperiri radicem, quum spica radix sit, non verò fruticis summitas: de qua Galenus, libro viij. de Facul. simpl. medi. ita tradit: calfacit excessu tertio, desiccat secundo cõpleto: constat ex astringenti, acri & leuiter amara substantia. Quare radix iecori & ventriculo cõuenit, & pota & admota extrinsecus vrinã ciet, morsus stomachi sanat, ventris, capitis, & thoracis fluxiones desiccat, valẽtior tamẽ est Indica, quæ nigrior, q̃ Syriaca existit. Cæterũ, hæc illa spica nardi est, quæ rhabarbaro, nõ vt malignitatẽ aliquam extinguat, sed vt viã laxiorẽ prębeat, miscetur: quãquã illius loco, potius cinnamomo vti melius est. Ex hac quoq; spica nardi in officinis paratũ oleum habetur: olim verò vnguentum concinnabatur, vt Galenus millies meminit,

Meu in mõtibus Bononiẽsibus reperitur. Gaspar de Gabrielib. Patauinus Spicæ nardi tẽperatura.

minit, & de eo quoque in Euangelio legitur.

DE NARDO GALLICA.

Græcè, νεῦμα νάρδου, *Latinè*, *Gallica nardus*, *Celtica nardus*, *Celticum nardum*, *spica Romana*, *spica Celtica*, *spica Gallica*: *vulgo spica nardo*, *da Genoua*.

Secunda species.

Græcè, ἀνδρονάρδου, *Latinè*, *Saliunca*, *hirculus*, *spica communis*, *mascula spica*: *Italicè*, *spigo*: *Hispanicè*, *spliego*: *Lusitanicè spique*: *Gallicè Aspic*: *Germanicè*, Spica nardi.

Tertia species.

Græcè, ἀνδρονάρδου θύμα: *Latinè*, *lauandula*: *Hispanicè*, *alhuzema*, *alfazema*: *Italicè lauanda*, *Gallicè lauende*: *Germanicè*, Lauendel.

Nardum Celticum.

Textus septimi Enarratio.

QVantum herbaria medicina à maioribus nostris neglecta, & cõtemptui fuerit habita, non aliunde, mea sententia, argumentum quærendum est, quam à Celtica nardo, quæ quum herba Italiæ famigeratissima sit, illius tamen loco hucusq; in officinis recepta sit herba, nullum penitus habens saporem, aut odorem, oblonga, contorta, caule tenui, in quo minutissima insunt folia, ad luteum vergentia colorem, nam tota ipsa herba, arborum muscum figura

refert, imò sparti cordam : quæ tantum differt à veri Celtica nardo, quantum crocus à crocodilo. Sed hæc & similia non aliunde eueniunt, quàm ex, principum & ciuitatum rectorum auaritia, ignauiáve, qui medicos suos male alunt, nec eos iudices constituunt super ipsos pharmacopolas: vt quum falsa pro veris venderent, eos carceri prius mancipatos, tanquam malefactores, & vitæ humanæ inimicos, pecuniaria pœna multarent : ignique quæcunq; falsa, vel putida, aut corrupta, muscidáve forent tradendo. nam tunc, mea sententia, in vnaquaque ciuitate omnes inter se conuenirent pharmacopolæ de optimis captandis medicamentis, radicisecas transmittendo in varias orbis partes, vt inde veras herbas, plantas, frutices, radices, semina, fructus, flores, lapillos, metalla, & si qua sunt alia, portarent. quod si fecissent, procul dubio non deesset in Italiæ officinis nardus Celtica, quæ non solùm in alpibus Liguriæ nascitur, sed Istria, Gallia, & aliis variis locis: herba longè à spica vulgari, & communi lauandula differens: illius tamen flores lutei sunt, & radices tanquam spicæ, conspiciuntur, quarum & caulium præcipuus vsus est. Curent igitur sophistæ deinceps veram Celticam nardum habere, quamè Liguria afferre facile possunt, vt nonnulli curiosi pharmacopolæ ad se deferendam instituerunt. De qua Galenus breuiter dixit, nardus Celtica, id est, Gallica, ad omnia est imbecillior dictis, præterquam ad prouocandam vrinam, nam calidior illis est, sed minus astringit: hæc ille. Vnde mea sententia, si rhabarbaro spica adiungenda est, hæc & non Indica adiungenda est. Cæterùm spica communis, aspicatis cæruleis floribus dicta, qua tonsores & balnearij in lixiuio vtuntur: ferè eadem cum lauandula est, nisi quòd maiusculas spicas habeat, cuius folia tantæ soliditatis sunt, vt frangi potius quàm plicari queant: vt merito Plinius lib. xxj. cap. vij. de ea sub faliunca agens dicat, folliosa quidem est, sed breuis, vt in coronas necti non possit, herba verius quàm flos, densa veluti manu pressa, breuiterq; sui generis cespes, quæ in Pannonia & Noricis nascitur, tantæ soliditatis, vt metallum esse ceperit. Etiam si mendosè, non soliditatis, vt vetus habet lectio, sed suauitatis scriptum sit, quanquam

Principum & ciuitatum auaritia.

Nardus Celtica in Italia nascitur.

Celtica spica rhabarbaro adiúgenda est.

*

& Ruel

& Ruellius hoc minime animaduerterit, sed cùm cespitans in hac lectione incesserit, sic legendo, tantæ suauitatis, vt metallum esse ceperit, ac si metallum suaue reperiatur: sed de iis satis. Est igitur communis hæc spica Plinij Saliunca, vt Euritius Cordus vir verè cordatus in herbarum suo sermone testatur: non verò saliunca, Gallica nardus est, vt falsò credidit Leoniceno, quem sequi Ruellium audio. Quæ tamen Leoniceno, & Ruellio occasionem aberrandi dederunt, verba hæc ipsa Dioscoridis sunt, quæ in quibusdam non probatis codicibus comperiuntur, quæ ita habent: Nascitur Gallica nardus in Liguriæ alpibus, ab incolis gentis suæ vocabulo, saliunca appellata: quũ in melioribus, non saliunca, sed Gallica appellari comperiatur, vt ex Marcelli Verg. versione cõprehẽdere est. Est igitur cõmunis hæc spica, vt diximus, apud Plinium Saliunca: quanquã si quis apud Dioscoridẽ, sub nomine hirculi ob intensum quem habet odorẽ collocaret, quia idem Dioscorides queritur Celticam spicam adulterari, non multum à veritate aberraret: imò huic sententiæ subscribit Euritius Cordus loco à nobis signato. vtcunque tamen sit, nos pseudonardum eam appellamus, ex cuius floribus oleum hodie in Italia paratur tanti odoris & acuitatis, vt quemuis alium odorem sibi proximum facilè superet: quà de causa myropolæ & vnguentarij rarò in apothecis suis & vnguentariis tabernis illud habent, ne vnguentorum & rerum redolentium suauitas, ab illius odore superetur, suffocetúrve. Huic affinis lauandula est, hortis vulgatissima herba, quæ fœmina spica illius respectu dici potest, quum minor sit, breuiusculas habens spicas, sic dicta lauandula à lauando, quoniam ea hõmines maxime lauantur: & ex ea quoque aqua per campanam elicitur, & oleum paratur, quod fœdifragi pharmacopolæ loco olei spicæ nardi, ægrotantibus, contra stomachi frigidioris vitia porrigunt. Sunt enim duæ iste herbæ viribus non absimiles.

Euritius cordus laudatur.

Saliunca apud Plinium, vulgaris spica est.

Leonicen⁹ errat.

Ruellius errat.

Lauãdula herba.

CONSTANTINVS.

LOngè aliter legitur apud Plinũ: nam addit de suo, Amatus Lusitanus, in coronas: quæ voces, in Plinij codice nõ legũtur. Rursus omittit hæc verba: radici numerosè cohæret. Et hæc sequentia inuertit, cespes sui generis: Ac continentem clausulam resecat.

Tandem

Tandem obtrectandi studio, author alioqui de arte herbaria (in qua quidem vel vnius Plinij elegantia, hanc excusationem admit: ornari res ipsa negat contenta doceri) tam benè meritum, quàm malè de lingua Latina, in qua vt nullius est, ita in illa summus, ac propemodum singularis, Plinij lectionem corrumpit, consultò, an inscienter nescio, certè vt ex aperto, Ruellium doctissimum petat. Et vt vt sit, Plinij hæc verba de saluncа, tantæ suauitatis est vt metallum esse cœperit (eius bona pace dixerim) non assequitur. significat enim his verbis Plinius, propter odoris suauitatem, metalli loco expeti: vel vt metallum conquiri, quasi non sit minoris indicaturæ & pretij. Quæ enim, amabo, vester Amate (ad te enim conuertetur oratio) metalli cum herba conuenientia, si tantum in soliditate conferantur? vel quis tibi, aut Cordo concedat, Plinij saliuncam spicam esse communem, nisi qui Plinium, cæterosq; herbariæ scriptores non legerit? Sed hoc controuersum, alio loco transigemus. verùm quod postremo loco pinendum, quis te ferat vt philosophum, ac non potius vt physiologiæ ignarum coarguat, cùm hoc loco ita ineptè philosopheris? Cuius folia tantæ soliditatis sunt, vt frangi potius quàm plicari queant. An non etiam solidæ permulta plicantur, inter quæ aurum & ferrum? Sed (ò bone) nihil flecti potest, quod lentum humorem & sequacem non habeat: è diuerso verò, flexile, nec fractu contumax quicquid lentore præditum est. Quod igitur flectitur, aut disiliat causa non est, quod solidum & compactum, aut cauum & rarum sit: sed quod tenaci & viscoso humore, plus minusve, abundet, aut careat. Quare hoc totum, iudicato tractata amicè admonitus: vel nobis ita esse, saltem rationibus ostende: in quo omnibus facies satis, mihiq; priuatim quàm gratissimum.

DE MONTANA NARDO.

Græcè, νάρδος ὀρεινὴ: Latinè, nardus montana, montanum nardum, vulgò montano nardo.

Textus octaui Enarratio.

Nardus montana vera.

VEra montana nardus, ex Syria quum hæc scriberem, ad me delata est, cuius radices sunt solidæ, graues, subnigræ, semidigitalis longitudinis, hastulæ regiæ radicibus persimiles, graciliores multò tamen, ex se optimum expirantes odorem, quas Italia hucusq; nunquam vidit

vidit. eas tres nunc Ferrariam mittimus, vt doctiſsimus Braſauola diſcernat, quantum hæc ab ſpica Indica differat: de qua Galenus, vt ſuperius retuli, ita inquit: plurima in Cilicia naſcitur, ſed prædictis infirmior.

DE ASARO.

Græcè, ἄσαρον, νάρδος ἀγρία: *Latinè*, *Aſarum, ruſtica nardus, nardus agreſtis, vulgò*: *Hiſpanicè*, *aſara baccara*: *Italicè*, *aſaro*: *Gallicè*, *cabaret*: *Germanicè*, Haſel vvrtz. *Arabicè*, *Aſaron*.

Enarratio nona.

Aſarum.

Aſari & cyclamini differẽtia.

Aſarum à bacchare differt.

ASarum, ſiue ruſtica nardus, officinarum aſarum eſt, cuius folia adeo cyclamino reſpondent, vt difficile inter ea diiudicare quis poſſet, niſi variis notis illa cyclamini emaculārentur. Dicitur verò à nonnullis aſarum, bacchar, vnde monendum eſt, ne pro aſaro bacchari, baccharis intelligatur. quum baccharis herba fruticoſa, qua faſcinū depellitur: addiq; ſolebat in coronis apud veteres, de qua Virgil. vtrunq; eleganter exprimēs in carmine Bucolico, inquit: Bacchare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro. de qua lib. iij. cap. xlvj. agemus. Cęterū Antonius Muſa Braſauola vir doctiſsimus, in examine ſuorum ſimpliciū, Plinium huius quoq; eſſe opinionis, videlicet quod baccharis ſit aſarum, cōtendit. Mea tamen ſententia, Plinius longè aliter ſentit, quum lib. xxj. cap. 6.

Braſauola fallitur.

Plinius à calūnia defenditur.

*

cap.6. potius acriter eos mordeat, qui credunt baccar, esse rusticā & agrestem nardum: quum re vera, rustica hęc nardus, asarū sit, & non baccharis dicatur, vt eius verba citato loco indicant, quæ ita habent: Sed corū quoq; error corrigendus est, qui baccar, rusticū nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron vocant, cuius speciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio vocitari, quoniā in coronas non addatur. Hæc Plinius. In quibus luce clarius videtur, quòd baccharis apud Plinium longe alia est herba ab asaro: proinde doctissimus Brasauola, potius emēdandus est, quàm Plinius ipse taxandus. Nam quicunq; melius dixerit me suum habebit assēclam. vnde tamen ortū sit, asarum, bacchar à multis vocitari, nō aliunde crederē, quàm quòd multa quæ capiti de bacchare deseruiunt, huic de Asaro inserta sunt: quę mea sententia optimū esset expungere, & ad locum suum reducere. sunt enim illa, vt nullus ambigat, hæc: Magi sanguinem Martis. Osthanes thesaurum Aegyptij, cercertam: Thusci, succinum: Galli baccharem: Romani perpensam dicunt, Coronaria: Hactenus verba illa, quæ dubio procul huic capiti adiectitia sunt, & eadē causa expungenda puto, & baccharis capiti addēda. Cęterum Asari radix vtilis tantum est, quæ in tertio ordine caliditatis & siccitatis collocāda est: quum Galenus eadem cum acoro vires habere dicat, lib. vj. de Facultatibus simplic. medicamentorū, ad istum modum: Huius herbæ radices vtiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen, itaq; ex iis, quæ de illis prodita sunt, hic facienda coniectura. Constat enim Galenum collocasse acorum tertio gradu caliditatis & siccitatis. Mesues verò, inquit, asarum longis febribus à meatuum obstructionibus ortis conuenire, quod & bilem & pituitā soluit, pondere quatuor drachmarū. Dioscorides porrò ad septē vsq; concedit, proinde nos à semiuncia ad integram cōsulto propinare possumus. cæterum de asaro Manardum legere non pigeat libro xj. suarum epistolarum, epistola quinta.

Baccharis ab Asaro differt.

Asari radix & facultas.

**

Dosis Asari.

**

CONSTANTINVS.

Baccar siue Bactaris Plinio libro 21. cap. 6. lib. 21. cap. 6. 12. 13. lib. 21. cap. 19. 35. & cap. 11. 26. 36. 35. lib. 12. cap. 12. 15. ejs. Asarum: quo etiam nomine à nonnullis nardum sylvo vocari scribit.

bit. βάκχαρις verò, siue baccharis, alia est herba, quam describit Dioscorides libro 3. capite. 51. sed affinitate nominum falluntur quotquot sunt rei herbariæ recentes scriptores: & non animaduersa scripturæ differentia, in re minima grauissimè peccant: & inter se rixantur. Consimilis eorum omnium est error in Cassia, quæ κασσία est Græcorum cum duplici sigma: cum simplici verò Casia herba est coronaria, & apiarijs expetita, cuius tantum ex antiquis meminit Virgilius, tribus aut quatuor ad summum, locis. Vt etiam de Bacchare, apud eum versus legitur in Bucol. quo loco intelligendum de Dioscoridis bacchare herba in coronas addi solita. Nam Asaron ob id dictum, quòd coronarium non esset idem scribit Plinius, lib. 21. Cap. 6.

CONSTANTINVS.

PErniciosum consilium: siquidem experientia constat valentem esse vim Asari, vt quod veratri albi modo purget, etiam Dioscoride teste, cuius vncia sumpta Amati suasu, τὴν ὑπερκάθαρσιν, inducet. Consultius igitur, multò infra subsistere, quàm ita temerè periclitari: cùm in talibus rebus, sæpe vel minimus error, exitium afferat. vnde mirari subit, in rebus tanti momenti, nonnullorum hominum temeritatem & supinam negligentiam. Certe quidem Dioscorides Asari drachmas senas tantum exhibet: atq; hic etiam codex impressus corruptus est: nam in vetustissimo manuscripto, pro ϛ' legitur ε quinarij nota. Adde quod vires nostræ ætatis hominum, antiquorum viribus nequaquam respondeant, vt innoxiè ferre possint complurium pharmacorum præscriptum pondus à maioribus. quod quia in confesso est, existimemus multoties, potius quàm multum, in purgando securius. * *

DE PHV.

Græcè, φοῦ, ἀγρία νάρδος; Latinè, Valeriana, syluestris nardus: Hispanicè, herua benedicta: Italicè, Valeriana: Gallicè, Valeriane: Germanicè, Baldrian, Theriacks kraut: *Arabicè Fu.*

Textus decimi Enarratio.

PHu, siue Syluestris nardus, absque verborum ambagibus, aut controuersia vlla, nostra est Valeriana: quod verò nostra paulò minor apparet, quàm Dioscoridis descriptioni respondeat, hoc regionis influentis culpa, non verò *Phu nostra est valeriana.*

Phu. *Valeriana.*

verò rei cauſa eſt. Quare ſapientiſsimè Marcellus Virgilius inquit, quam pro Dioſcoridis phu, herbarij ætatis noſtræ oſtendunt, Valerianam ſcilicet herbam, minor longa eſt, quæ ab hoc ſcriptore deſcribitur: nec omnes omnino vtriuſque inuicem ſibi reſpondent notæ, quæ tamen præcipuè à Dioſcoride numerantur conuolutæ glomeri modo, & vt Plinius ait, villoſæ radices, earumque nardi odor, & albicans in caule purpura: in noſtra pariter ſentiuntur, credimusq; nos, vt in animalibus etiã fit, quæ non eadem mole corporis, ingeniiq; ſui natura vbiq; naſcuntur, in alieno orbe, cœli aut terræ beneficio, phu hãc proceriorem naſci: quoniam & in noſtro orbe cubitalis aliquando viſa fuerit: imò herbarij multi, valerianas duas indicant, alteram minorem, alteram verò maiorem theriacariam herbam dictam, omnino Dioſcoridis deſcriptioni reſpondentem. ſed quòd verè flores nõ reſpondeant floribus narciſſi, id parui eſt momenti: quum textus iſte corruptus, & mutilus ſit, vt Ruellius optimè adnotat.

Valeriana maior theriacaria herba dicitur.

Cæterum

Cæterùm huius radices in vſum veniunt medicum, quæ natura ſimiles ſunt ſpicæ nardi, & ea de cauſa, calidæ in primo gradu, ſiccæ in ſecundo collocandæ ſunt: de quibus Galenus ita lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. loquitur: phu odorata quodam modo eſt. huius herbæ radix, nardo viribus ſimilis, ſed tamen ad pleraque infirmior: vrinas mouet pluſquam aut Indica, aut Syriaca nardus, perinde vt Gallica.

Valeriana calida in primo gradu, ſicca verò in ſecundo.

DE MALABATHRO.

Græcè, μαλάβαθρον, φύλλον, Latinè malabathrum folium: & folium Indicum: Luſitanicè iuxta & Hiſpanicè betre: Indice, betre.

Textus vndecimi Enarratio.

Malabar regio apud Indos.

EST apud Indiam regio quædam Malabar dicta, cuius maritimæ ciuitates ſunt, Batequala, Cananor, Calicut, Chalequa, Tanor, Cochym, Charamandel, & aliæ plures, quas Luſitani noſtri, non tam habitant, quàm frequentant: in qua regione, planta quædam magni nominis & pretij, viticoſa naſcitur, quæ lupi ſalictarij modo, aut volubilis aliis hæret, circumuoluiturve arboribus: folio viridi perpetuo, amplo, perſimili folio nucis, quod à parte exteriori, tribus ſatis notis lineis ornatur, nam totum folium vndulatum eſt, quod paucis foliis herbarum vel fruticum euenire notauimus. Vocant autem Indici homines folium hoc, betrum, ſiue batrum: alij verò à regione in qua præcipuè naſcitur, malabatrum: quod folium, tanquàm pretioſiſsima res, ac delicioſiſsima, ab incolis Indiæ habetur, illo enim continuo veſcuntur: quia cerebrum confortat, ſtomachum roborat, & cor exhilarat, ac Venerem incitat. Imò huius folij eſu homines illi ita oblectantur, vt poſtpoſito omni genere cibariorum, hoc tantum contenti euadant: nec enim eo ſolo in victu vtuntur, ſed aliis admixto rebus, præcipuè Chalci ex oſtreis, aut buccinis confecto quam ſua voce Chulabum appellitant: veluti quoque pulueri nucis cuiuſdam Areque dictæ, quæ magnitudine nucis moſcatæ, ex arbore procera apud illos naſcente, colligitur, cui folium bicubita-

Betrũ Indicum.

Chulabũ Indicum quid.

Arequa apud Indos quid.

lis magnitudinis est, latitudinis vero, dodrantalis in actum desinentis. Est porro, vt obiter de ista nuce arequa dicamus, fructus admodum stipticus, sputũ croceum reddens: vnde quum folium malabathri, Chalci, & Arequæ mixtum ori admouetur, totum os croceum redditur. Mirum enim in modum, malabathri folium, pro habitus, orisve suauitate commendatur: quo fit vt homines vel negotiis impliciti, illud in ore continuo trahant: eo lidum enim, & siccum, in secundo gradu. Indicum hoc folium est, quod, an Arabum Tembul sit, pro firmo non crediderim nondum statui: certus tamen sum, folium quoddam officinis hodie pro malabathro receptum, ardum, nucis iuglandis folio simile, subpallidũ & solidum, non hoc betrum à nobis descriptum esse: quum potius illud cinnamomi folium sit, vt officinarum Seplasiarii quoque fatentur, & ipsius attestatur sapor. Suaderem igitur, si betrum hoc Indicum haberi posset (quod hodie vbique ex India delatum, Anconæ habemus, & ex Olysippone omnium ciuitatum occidentalium facile regina, peti potest) nullum aliud desideretur malabathrũ folium Indicum dictum: quum omnia in folio Indico desiderata, in betro isto reperiãtur: & nisi tanta esset authoritas Dioscoridis in describendis veris simplicibus, proculdubio non vererer affirmare nullum in India vnquam malabathrum reperiri, præter hoc à me dictum, & in India hodie repertum, imò antiqua voce seruatum: quum batrum siue betrum, dempta particula, mala, vocent: quam particulam à Græcis potius additam crediderim, ob regionem sic Malaber dictam, in qua præcipuè vt diximus crescit: quum India, sua antiquissima rerum teneat nomina, quia non vastata, aut destructa, aliisve linguis fœdata vnquam fuit, vt multis euenit populis, quibus de causis, rerum nomina variantur, mutanturve. Verum Plinius lib. xij. cap. xxvj. malabathri duo facit genera, alterum palustre, de quo in præsentia agit Dioscorides, & omnibus hodie ignotum. Alterum vero arboreum, à nobis delineatum, ex quo oleum exprimitur, & vnguentum antiquitas magni prætij parabat, foliatum dictum, quo locupletes Romanæ mulieres oblini solebant, vt testatur Galenus, ac Plinius.

Tembul.

Betrũ Indicũ malabathrũ est.

India prisca suaveti ret nomina.

Malabathri duo genera.

De

DE CASSIA.

Græcè, κασία: Latinè, Casia: Arabicè, selicha, selche, & selihacha: Gallicè Canelle: Italicè Canella, Casia, Cannella: Hispanicè, Canela: Germanicè, Zimmet, Zimmet reerlin, Zimmetriden.

Enarratio XIV.

Casiæ cum cinnamomo confinitas.

TAnta est Casiæ cum cinnamomo confinitas, vt persæpe testante id Galeno, libr. de Antidotis, Casiæ ramuli, in cinnamomum vertantur, & contrà, quod dignoscentes illic Indici gentiles, quum arbores excorticant, vtriusq; nullam faciunt differentiam, sed indiscrete casiam cum cinnamomo in fasciculos redigentes ad nos mittunt. gizi enim vel ziger, Galenus ad Dioscoridis mentem, meliorem casiam dixit, quæ multum ad cinnamomum accedit, vnde pro cinnamomo suo tempore vendebatur. Sic enim ille libro primo citato prodit: Cæterum ex iis omnibus quæ de Casia retuli, maxime est necessarium definire, qualis casia sit iniicienda, quum gizi maximè commendent, mox appellatam moton, sunt qui, arebo, & daphnitem, quòd igitur gizi cinnamomo in omnibus respondeat, dictum à me quoq; est: Hæc est quæ subinde ab huiusmodi rerum peritis, ceu cinnamomum venditur: eiusce generis existit, sed fistulam dictam ab aliquibus, iunioz Andromachus iniiciendã censet, omnibus autẽ hæc cognoscitur, quinetiam facillime omnium comparatur: exteriorem sane corticem, quem fistulam dicunt, fortem tum odoratu, tum gustu obtinet: interiorem vero imbecillimam, vt nullus ipsius vsus esse nobis possit: Hæc ille: Per quæ nollem quis tam ἄμουσος, aut fatuus esset, vt casiam hanc fistulam, cum Arabum & officinarum soluente casia fistulari, vel siliqua dicta Aegyptia, confunderet, quum multum, vt omnes fere iam norunt, inter se differant, cuius inanimaduertentia multi medici, quum casiam pro euocandis irritandisue mensibus legebant, non casiam hanc Græcorum: sed potius siliquæ purgantis cortices, mulieribus non sine ingenti periculo

Casia fistularis Græcorum à casia fistulari Arabũ differt.

riculo propinabant, vt Leonicenus vir acri ingenio præditus, & qui tenebris inuolutam medicinam, in lucem & priſtinum nitorem redegit, prius aperuit: omnes tamen ferè neoteri ci, canellam ſiue officinarum cinnamomum, Græcorum caſiam eſſe opinantur: in quam ſententiam, non ſic facilè condeſcendo, quum ſciam, in vaſtiſſimis capſis canella refertis, quæ ex India Antuerpiam afferebantur, & caſiæ & cinnamomi omnia penè reperiri genera, vt qui hæc quoq; curioſè quæſiuerit, inueniet. Eſt tamen cinnamomum nonnullis internodiis ornatum, ad nigredinem rubens, ſapore acri, linguam maxime vellicans, odoratiſsimumque: vnde fit, vt eius loco caſiæ duplici pondere, vt olim Quintus præcipiebat, minimè opus habeamus, quum cinnamomo maxime abundemus, vt latius capite ſequenti dicemus. Caſia verò, coralli modo rubet, nec linguam ita intenſè vt cinnamomū erodit, ſed cum acuitate quadam potius aſtringit, cuius maior copia quàm cinnamomi ſemper comperitur, de qua Galenus libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita ſcriptum reliquit: caſia exiccat, & excalfacit, tertio quodammodo ordine: ſed & tenuium admodum partium eſt, guſtu verò plurimum habet acrimoniæ, leuiter quoq; nonnihil aſtringēs, quamobrem, ob hæc omnia incidit, ſimulque digerit quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc, robur etiam inſtrumentis addit: idoneum verò etiam ſuppreſsis menſibus, quum videlicet à copia ſimul & craſsitudine excrementorum quod ſufficiat euacuari nequit.

Leoniceni laus.

Recētiores errant.

Cinnamomū quid.

Caſia quid.

Caſia exiccat & excalfacit 3. ordine.

DE CINNAMOMO,

Græcè, κινναμωμον καὶ κιναμωμον, Latinè, Cinnamomum & cinnamum: Arabicè, Darſeni.

Enarratio XIII.

Zeilam inſula apud Indos.

CInnamomum, cuius non pauca reperiuntur genera, notiſsimum aroma eſt, quod nobis Zeilam inſula mittit, non parui apud Indos nominis, in qua multa præterea precioſorum lapidum copia habetur, nempe adamantum, carbunculorū & aliorum plurium quæ referre non vacat, nec ſi vacaret, puto fuiſſe operæpretium. Eſt etiam mons in eadem inſula, quem Adam, dum pœnitentiam ageret, tenuiſſe ab incolis creditur: cuiuſce rei pe-

nes

es ipsos fides esto. Verùm, vt ad aroma nostrum reuertamur, quoniam Plautus non minus facetè quàm erudite, inquit, plus valet vnus oculatus testis, quàm decem auriti: non grauabor hic referre, quid de Cinnamomo audiuerim à quodam qui viginti annos Zeilam se egisse fatebatur. Arbor est, dicebat, quatuor ferè in altitudine cubitorum, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mittens ramulos, qui singulis annis amputantur, atq; iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, vt tenuissimus, ita maximè in pretio habetur, colore exteriore, subrufus, rugosus, cum quadam nigredine, nam intus cineritius conspicitur, odore suauis, gustu acer, ac mordax: nam folia quibus arbor hæc vestitur, nucis iuglandis esse dices, quę in officinis pro malabathro, falsò tamen venduntur: Hæc enim cinnamomo nostro ita respondent & à Galeno tam sæpe descripto, vt nullum aliud vnquam extitisse cinnamomum crediderim: Proinde rectè mea sententia seplasiarij, nostro cinnamomo, pro vero & Græcorum cinnamomo vtuntur, quare nullo opus habemus, duplo casiæ pondere, cinnamomi loco, vti: quum cinnamomo vero vt diximus abundemus. Argumentum verò quod recentiores adducunt, vt credamus nos vero carere cinnamomo, ex Galeni verbis à nobis inferius subscribendis desumunt, quæ siquis penitius animaduertat, inueniet Galenum non quidem asserere, suo tempore cinnamomum venale non prostare, sed potius quum sex cinnamomi genera passim ferebantur, vt facilius quis bonum à malo discerneret cinnamomum, opus erat Imperatorum cinnamomum optimum, tanquam regulam & cotem videre, & cum eo conferre: ac si quis hodie, gemmas, & pretiosos lapillos, emere decreuerit, veluti verbi gratia, rubinum: opus habet, non quod desint venales rubini, apud se perfectissimum reconditum habere, vt gemmarij vbique sed præcipuè apud Indos faciunt, vt eo perfectissimo præsente, facile de aliis iudicium ferre possint, vt de balsamo Galenus quoque fecit, qui vt verum haberet, in Iudæam nauigauit, vt facile eo vero præsente, adulteratum dignosceret. Sed quod regiũ magis quàm aliud nominet cinnamomum, illud mihi videtur in causa esse, vt integras cinnamomi arbores, vt in orbe alieno, apud

Cinnamomũ quid.

Folia cinnamomi pro malabathro falsò vsurpantur.

Cinnamomũ verum habemus.

Imperatores integras cinnamomi arbores habebant.

Galeni sententia de cinnamomo.

Imperatores ſtare indicaret, in quibus expertus fuit, illos omnino errare, qui cinnamomum longo temporis ſucceſſu non inueteraſcere, nec vires amittere contendebant. Quæ an ita Galeni verba habeant, ea hic placuit ſubſcribere, vt lector facile iudex ſit: Quæ ita habent: At de cinnamomo contraria his, quæ in opobalſamo dicta ſunt ſentio, perſuaſum nanque mihi eſt optimũ cinnamomum iis qui crebro viderunt, omniũ facillime poſſe dignoſci, hoc autem aliquem aſſequi non licet, niſi quis, imperatorum parata cinnamoma, quæ in ſex ferè differentias generales diuiduntur, conſpexerit: eſt nanque in his ipſis, inſignis optimi ad deterrimum exceſſus, quemadmodum in caſiis, vt optima caſia parum à prauiſsimo cinnamomo abſit: item quia cinnamomi vis quæ vſui ſit idonea diuturna haud efficitur, quippe, ad triginta quidem annos facultas ipſius quam initio obtinebat, integra conſeruatur. At nonnulli nugantur, qui ex huiuſmodi medicamentis cinnamomũ ſenij expers permanere pronuntiant, nec enim centum, nec ducentis annis interea delapſis, ſed paucis, ſi tantum numerum reſpicias, mutationẽ iam aliquam vetuſtiori cinnamomo obortam vidi. Quum itaq; theriacam Antonino præpararem, vaſcula multa lignea conſpexi, alia Traiano imperante ſcriniis recondita cum cinnamomo, alia principatu Adriani, alia regnante Antonino, qui Adriano in Imperio ſucceſsit, ac omnia cum congeneri cinnamomo manifeſto ſe inuicẽ ſuperabant, tum guſtus, tum odoratus imbecillitate & vehementia, quantum & tempore euaſiabãt. Quin etiam quum aſportatum eſſet aliquando ex barbarorum terris ſcriniolum quatuor cubitos dimidiumq; longũ, vbi arbor tota cinnamomi primi generis erat condita, vnde cõpoſitionem quandam Imperatori Marco Antonino molitus, totum expertus ſum antidotum abundè aliis præcellere, vt poſtquam Imperator ipſum deguſtaſſet, tempus non expectauerit, quemadmodum in aliis, in quo medicamentũ concoquitur, ſed ſtatim vſus ſit, ne duobus quidem menſibus integris interea præteritis. Verùm vbi Commodus ipſũ ſucceſsiſſet, nec theriaces antidoti, neque cinnamomi ratione ab ipſo habita, tũ arboris illius reliquũ, tum quodcunq; aliud poſt Adriani tempora apportatum eſt, totum

Cõmodus imperator negligens.

interiit

interiit. Quare quum huius tempestatis nostræ Imperator Seuerus iniunxisset, ipsum simili modo quo Antonino præparabam, antidotum componi: coactus sum ex iis quæ Traiani Adrianiq; tempore erant sepositа, deligere, ac mihi euidenter imbecilliora euasisse nunc apparebant, neq; triginta quidem annis interea absolutis: quapropter sermoni de optimo cinnamomo habito, aliquid necessarium cogito adiicere, vt sit odoratissimum, indicibilem quandam odoris gratiã, super alia omnia referat, gustanti calidum admodum percipiatur, non tamẽ, vt molestе rodat: colore autem tali, veluti si quis lactis colorem fusco admiscuerit cum modico ceruleo nuncupato: sumpto autem ex eo quantum volebam, sicuti consueui, paucos ramusculos apud me reposui in scriniũ, vbi omnia quę mihi chara & in pretio erant, continebantur: At eo combusto, quando & Pacis delubrum incendio flagrauit, cum aliis quinq; cinnamomi generibus, totum quod cõparaueram intercidit. hactenus Galenus. Per quę lectori satisfactum iri ad mentem nostram minime dubito. Tacebunt igitur deinceps scribentes, nec amplius verum desiderabunt cinnamomum, quum eo nos abundare in confesso sit: de quo Galenũ quoq; legito, lib. de Facul. simpl. medic. septimo, vbi ita pro coronide inquit, summe tenuium est partium, atque ex tertio ordine calfacientium, nihil autem æquè desiccat, eorum quæ pariter calfaciunt propter tenuitatem essentiæ.

Cinnamomũ tertio ordine calfacit, & summe exiccat.

AMOMVM.

Græcè, ἄμωμον: Latinè amomum: Arabicè, hamemis, & hamama.

Enarratio xliii.

QVis cœlum terræ non misceat, & mare cœlo, si medici nostri temporis, quum multa antiquorum medicamenta nobis aut penitus sint ignota, aut manca prorsus nobis venerint, tamen ne illis videantur carere, adulterinis medicamentis vtantur, quæ aliquando præsentissimam mortem potius quàm salutem adferant: quum tamen illa pro veris & germanis venditent, quod in amomo præsenti facile est videre: nam quũ verò careant amomo, botruoso, & velut minuta vua, quidam eius loco quodam

Amomum non est minutum semẽ nigrũ.

geranij genere vtuntur, nempe grũna roſtra proferente, & ſuauiter olente, ob idq; moſcata acus dicta herba. Alij autem, vt officinarum hoc tempore magiſtri, in eius locum, quodam exiguo vtuntur ſemine, & illo quidem nigro, non ſine ægrotorum tamen iactura: quum frutex potius quàm ſemen amomũ ſit, quod adulterari ſimili planta, ſed ſine odore & ſemine ſolet. Quæ fœminino genere, amomis dicitur, vt Dioſcorides, iis ſequentibus verbis monſtrat, dicens: Sunt, qui amomum, ea quæ fœminino genere amomis dicitur, adulterant, amomo ſimili planta, ſed ſine odore, & ſine ſemine. & ſubdit: oportet in huiuſcemodi rerum probationibus fragmenta vitare, eligendaque ſunt, quæ ab vna radice, ſuos habeant integros ramos. hæc Dioſcorides. Ex quibus clare percipitur, amomum lignũ quàm ſemen potius eſſe, cui fructus botruoſus, veluti vuarum racemus innaſcitur, quem Andromachus, deſcriptione theriaces dictæ galenæ, id eſt ſecurã, vuam appellat, & ea vti præcipit, ſequenti carmine: mea totidem drachmas, & amomi poſtulat vua: quam vtinam ad nos portaſſent, quum hucuſq; vero careamus amomo, interim tamen cum eo caremus, conſulerẽ eius loco acoro, id eſt craſſa galanga, quam illo triuiali, exiguo, nigroq; ſemine, ab officinis recepto, vteremur: quum ſimilem facultatem amomum cum acoro habeat, vt Galenus libro Succedaneorum, teſtatur. Cæterùm, qui amomum,

Amomo vero carem⁹. Roſa hierichontis nõ eſt amomum.

roſam Hierichontis eſſe cõtendunt, proculdubio errant, quum in ea planta, nec origani percipiatur odor, quo ſenſum tentet, nec ſapor acris, guſtum erodens, imò nec folia bryonæ in ea conſpiciantur. At Mathiolus Senẽſis, quum nos vero carere amomo ſciret, vt illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatũ contendit, mea tamen ſententia fallitur, quum hucuſq; amomum verum incompertum ſit: de quo Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet, niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autem concoquendi facultate amomum.

Mathiolus fallitur.

Amomi facultas.

COSTVS.

Græcè, κόστος, & κοστάκιον, Straboni: Latinè, coſtum, coſtus: Hiſpanicè, coſto, vulgo, coſto: Arabicè, Koſtos,

Kostos, & Chast.

FALSVS COSTVS.

Græcè, Ψευδοκόστος: Officinis, Hortulana Romana, menta Romana: menta Sarracenica, costus hortulanus: Hispanicè, el costo delas huertas, herua buena Romana: Gallicè, du cocq. Italicè, menta Romana.

Enarratio XV.

Costus.

COstus, vel costum, aut vt Strabo, costarium, frutex est, cuius radix medicovsui venit, & eius Dioscorides tria facit genera natali solo tantũ differentia, nempe Arabicum, Syriacum & Indicum: Plinius verò eius duo esse genera asserit, coloribus tantum distincta, scilicet albo, & nigro: vt apud ipsum legere est, libro Naturalis suæ hist. duodecimo, eiusdem numeri capite: Hodie verò in officinis, & myropoliis, dulcis & amarus dicitur: quũ tamen amarum tantũ exhibeant, & pro eo herbæ cuiusdam radicé capiant, quam hortulanam Romanam, siue mentam Romanã, aut Sarracenicam mentam seplasiarij vocant, quæ herba vbique familiarissima est, folio betonicæ, maiori tamen, sed tenuiori, & multum odorato: nam illi caulis cubitalis est, & amplior, in cuius summitate, auri fulgore flauescentia capitella quædam adnascuntur. Hanc autem herbam, plerique hortulanum coquum, herbarium quendam Florentinum imitantes, appellitant, vt apud Impe-

Menta Romana costi loco sumitur à seplasiarijs.

Hortulanus coquus non est.

ratorem Constantinum, libro de Agricultura, si Imperatoris est, legimus, qui costum, & balsamum in hortis seri viua radice asserit: nec hodie Castellani alio nomine herbam hanc vocant, quàm costum, præcipuè quum eam Culinæ pro iurulentis veruecinis carnibus parandis adaptant. Attamen quod herba hæc verus costus non sit, notius est quàm à me explicari possit.

Ruellius fallitur. Ruellius verò Gallus, eam Plinij siliquastrũ, siue Dioscoridis hydropiper credidit, quod an ita sit, necne, alibi differemus: indicandum tamen est eam pseudocosti appellationem mereri. alij verò costi veri loco, lepidij radice vtuntur: quum mea sententia, multo melius, & ad Galeni mentẽ, deficiente costo, ammoniaco, vel helenio: id est, enula campana, vti deberent, vt ex libro succidaneorum Galeno tributo, deprehenditur. Commodum hæc commentabamur, quum Franciscus Lusitanus qui Anconæ agit, mihi aliquot radices dono dedit, quas ab India sub nomine costi allatas esse dicebat: & erant revera ab India per mercatores Lusitanos, qui illic frequẽter negotiantur allatæ: eas quum primum vidi verũ costum esse iudicaui, & ne thesauri huius parcissimus esse viderer, continuo Ferrariam ad Brasauolam, Venetias ad amicos alios partem misi, qui omnes per literas & mihi gratias egere, & verum eam radicẽ costum esse mecum sensẽre. quare multum Lusitanis hæc nostra tempora debere credo, quorum opera & industria non tantũ noua regna nobis aperiuntur, sed permulta etiam ad rem medicam pertinentia, quæ temporis vetustate sepulta habebantur, in lucẽ emergere cœperunt. Est autem costus hic Indicus apud nos habitus, radix non integra, sed vt rhaponticum verum, in multas secta partes, cui crassitudo pollicaris, et maior inest: color verò exterior subniger: interior autem cum albedine rubricat: gustu feruet radix hæc, nõ nisi magna & suaui aromaticitate, odore quoq; eximio & suaui, quam ante nos, multos annos, vniuersa Europa non vidit, & deinceps nostra diligentia, vt verũ rhaponticum frequenter habebit, quam ex Olysippone Seplasiarij, & diligẽtes medici petent, quum ad hanc ciuitatem mercatores ex India venientes, radicem hanc nostris monitis adferre curabunt, ex ea suum quoq; quæstũ faciẽtes, simul vt mortalibus opem

Lusitanorum studium cõmendandum.

Costi descriptio.

aliquam

aliquam ferant, quam quum habuerint, theriaca, & antidotum Mithridaticum, vero coſto non defraudabuntur. Sed magis officinæ aromatariæ coſti veri oleo ornabuntur, veluti Anconitanæ iam hodie ornantur. Cæterùm de coſto, & eius viribus tradit Galenus libro vij. de Facult. ſimpl. medic. ad hunc modũ: Coſtus leuiculã plane amaram, plurimam autem acrem & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatẽ continet: adeo vt etiam exulceret, quum ex oleo corpus eorum quibus per circuitum rigor inuadit, ante acceſsionem illo confricatur: ſic verò etiam in reſolutis & iſchiadicis, atq; in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in ſuperficiẽ extrahere quippiam eſt opus, ad coſtum confugitur: eadem de cauſa vrinas menſesq; prouocat, & ad rupta, cõuulſa, ac laterum dolores congruit: porrò ob amaritatem quæ illi ineſt latos lumbricos necat: ob eandem & ad contractas velut ex Sole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua aut melle vſurpant: ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulſo. *Coſti vires.*

DE SCHOENO.

Græcè, σχοῖνος, σχοῖνος ἀρωματικὸς καὶ σχοῖνος μυρόπνους Hipp. Latinè iuncus odoratus rotundus, palea camelorum: Hiſpanicè, paya dela mequa, paya de chamelhos: Italicè, Schinanto: Germanicè, kamelſtro: *Arabicè, Adcher.*

Enarratio XVI.

SChœnos ſiue odoratus iuncus, in Africa & Aſia præcipuè naſcitur, quanquam & in Campania & Apulia reperiri, viribus ſaltem impotentioribus audio, quem Latiniores rotundum iuncum odoratum appellant, vt diuerſum ab illo odorato anguloſo iunco faciant, quem hodie officinæ ſub eodem ferè nomine habent, ſchinanthum appellantes. Verbum iunci, florem ſignificat, nam Schœnos Græcè, iuncus eſt, Anthos verò flos, vnde ſchœnanthum, quaſi iuncus flos: quanquam hodie, veluti Galeni tempore, flos ad nos non affertur, vnde ille libro de Antidotis primo, ita inquit, præterea iuncum rotundum *Schœnanthum.*

Arabicum

Arabicum immitti præcipit, qui à vulgo, haud ſcio quomodo, iunci rotundi flos dicitur, quum tamen nos non adeo floris copiam habeamus, tota enim aduehitur herba, ſubinde ex parte ſuperiori à camelis eroſa: nam libentiſsimè eam depaſcuntur, & copioſiſsimam in Arabię viis creſcentem habent, hæc ille. Hodie quoq; ex oriente ad nos abſq; flore portatur, cuius folia, caulis, & radix, in officinis habentur, quæ vtinam pura eſſent, quum à multis adulteretur, illis varia immiſcentibus, vel recentia ſaltem & non vetera portarentur, quum Galeno authore, facilè ſchœnos veteraſcat, quod ex odoris amiſsione deprehenditur. Nonnulli tamen opinati ſunt, vt Monachi qui nuper Meſues antidotarium enarrarũt, quod hodiernum ſchœnanthum officinis vulgare, Dioſcoridis iuncus iſte odoratus rotundus non ſit, quum in eo acutus ille deſideratus ſapor, linguam mordicans non percipiatur, nec quantulumq; odoratum ſit, nec manibus confricatum, roſæ odorem ſpiret. Item quòd ſchœnanthum hoc, non iuncum aliquẽ ex ſe mittit, ſed potius calamum, ſimilem illi, quem triticum aut hordeum facit, vnde inter ſe multum differre, pro firmo gloriantur: ſed re vera eorum gloria in infamiam vertetur, quum duplici errore comprehendantur, primo Dioſcoridis textum non intelligentes, quum Dioſcorides ſchœnum, id eſt odoratum iuncum, non iuncum aliquem ex ſe loco caulis mittere, ſed potius harundinem, aut calamum tradat, vt in ſua legitur lingua, quæ ita habet, χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῶν ῥίζων, id eſt, floris, calami, & radicis vſus eſt. Ex quibus verbis ſatis percipitur, quàm malè Monachi iſti Dioſcoridem intellexerunt, quum ſchœnon, non iuncum, ſed calamum ex ſe caulis vice mittat: ſecundo hallucinantur fratres ij, quia experientiæ contradicunt, affirmantes officinarũ ſchœnanthum in guſtu linguam non vellicare, quum re vera recẽs eam valentiſsimè mordicet, vnde credendum eſt, ſchœnanthum ab illis guſtatum vetus omnino eſſe, à quo non ſolùm odor: ſed ſapor facilè, vt ex Galeno didicimus, euaneſcit. Sed quòd roſæ odorem referat, qui illius flores viderunt, ſimilem odorem habere atteſtantur, vt minimè ambigendum ſit, quòd officinarum ſchœnanthum, iuncus iſte odoratus

Schœnanthum facilè ueterakit.

Monachi enarratores Antidotarij Meſues, errãt.

Dioſcor

Dioſcoridis ſit, cuius vires inueſtigans Galenus, lib. viij. huic materiæ dicato, ita inquit: Schinouanthos, modicè calfacit, modiceque etiam aſtringit, nec planè à tenuitatis natura alienum eſt, quocirca, his de cauſis, vrinam mouet, menſesq; ciet, adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem: prodeſt & iecoris & ſtomachi, ac ventris phlegmonis, magis eo aſtringit radix, quod verò florem vocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in aliis magis, aliis minus guſtantibus apparet aſtrictio: proinde medicinis quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reiicientibus exhibentur, commiſcetur. *Schœnanthi temperatura.*

DE CALAMO AROMATICO.

Græcè, κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinè, Calamus odoratus vel Aromaticus: Vulgò, calamo aromatico. Germanicè, Calmus: *Arabicè, Haſabel, Caſab aldatira.*

Enarratio XVII.

QVum nihil magis cordi fixum vnquam habuerim, quàm vera ſimplicia dignoſcere, & illis vti, factum eſt vt poſt longam inueſtigationem, firmiter aſſeuerem, quòd cõmunis calamus aromaticus ab officinis receptus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis ſit, quum omni ex parte inter ſe maximè conueniant: vnde qui calamum iſtum aromaticũ, Dioſcoridis acorem eſſe autumarunt proculdubio errant, quum revera communis habitus in officinis calamus aromaticus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum ſit. nec me pudet hodie ab antiquo & inueterato iſto deſiſtere errore, quũ olim quoq; vulgatum calamum aromaticum acorum eſſe dixerim, veroque nos carere calamo aromatico putauerim, quam ſententiam Manardus Ferrarienſis & plures alij, ſecuti ſunt. At revera, vt diximus, galanga craſſa Dioſcoridis acorus eſt: calamus verò aromaticus officinis vulgaris, apud Dioſcoridem calamus aromaticus eſt, quẽ ex India Luſitani noſtri, ſingulis annis adferunt, veluti mercatores ex ipſa India per mare rubrum in Chairum, & Alexandriam *Calamus Aromaticus officinarum verus cal. aromat. eſt.*

xandriam deferentes. Venetias portant, calamis similem, vnde nomen accepit, odoratum, odore suaui, & aromatico album & subrufum, crebris geniculis, qui quum frangitur in assulas multas disilit, fistulosus, araneolo illo albo plenus, nam quum manditur glutinosus cum quadam adstrictione subamara sentitur, vt facile iudicare debeamus, calamum odoratum vulgarem officinis, Græcorum esse odoratum calamum. Qui verò contrarium contendit, velut Mathiolus Senensis, huic innititur rationi quòd calamus aromaticus, calamus siue harundo esse debet, non vero radix, vt ex Theophrasto probare contendit, qui libr. ix. de Plantarum historia, capite vij. calami tantum mentionem facit, quum inquit, calamus vero & iuncus trans Libanum montem, inter ipsum Libanum & alium quendam montem paruum valle minima exeunt, non vt quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum, inter quos campus amplissimus & pulcherrimus est, quem Aulonem appellant: qua vero calamus & iuncus proueniunt, lacus in amplum spaciatur, iuxtaque eum palustribus siccatis isti assurgunt, occupant loci plus quàm triginta stadia, virides nequaquam esse videntur, sed sicci: forma vero nihil ab aliis differunt, locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, vt quidam referunt: hic enim locus à mari plus abest, quàm stadia centum quinquaginta, sed in Arabia spirationem agri odoratissimam esse, omnibus constat. hæc Theophrastus: quibus Plinius quoq; subscripsit, libr. xij. cap. xxij. per quæ Mathiolus credidit, calamum aromaticum harundinem siue calamum, non vero radicem, esse debere: At mea sententia decipitur Mathiolus, quum, licet Theophrastus & Plinius, in calamo odorato calamú & non radicem laudare videantur, alibi tamen calami aromatici radicem desiderant, & eam cæteris partibus calami anteferunt: vt apud Plinium est legere libr. xxiiij. cap. xj. In quo, quum calami odorati iuuamenta enumerat, inquit: efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacia & genicula. Per quæ verba manifeste percipitur, quòd ex omni calamo siue harundine radix efficacior est pars: qua de causa calami odorati radix, quàm calamus potius in opus trahenda est, vt me-

Mathiolus taxatur.

Mathiolus decipitur.

rito

rito hactenus pharmacopolæ, hac precioſa & exotica radice, pro vero, & germano calamo odorato, vſi ſint. Nec enim eſt quod alium deſiderent, modo vulgarem recentem, minime vero inueteratum habeant, quem ex odore & ſapore facile diſcernere poſſunt. Quantum vero ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo: quum radix geniculata dicitur, calamus vero potius nodis cinctus. Huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur Antonius Muſa Braſauolus, cuius iudicium in arte medica multis antefero. eſt igitur receptus in officinis calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum calamus aromaticas, de quo Galenus lib. ſeptimo Simplicium ita loquitur: calamus odoratus, leuiculam quandã aſtrictionem, ac minimam acrimoniam poſsidet, magna ex parte eſſentia eius terrena eſt & aëria, in caliditatis frigiditatisque coniugatione temperata: quamobrem, moderate vrinam mouet, & facultatibus quæ iecori ſtomachoque imponuntur, miſceri poteſt, tum in fomentis quoque veteri, quæ phlegmonis gratia, aut irritandis menſibus aſſumuntur, vtiliter admiſcetur. ponatur itaque habeaturque ſecundi ordinis, eorum quæ excalfaciunt & deſiccant, valentius, tamen magis deſiccat, quàm excalfacit, ineſt quoq; ei quædam partium tenuitas, velut aliis omnibus odoratis ſiue aromatibus. Cæterum illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo vero non multum adeſt.

Cala. aromat. excal facit et deſiccat ſecũdo ordine.

DE BALSAMO.

Græcè, βάλσαμον: Latinè, Balſamum: Arabicè, Baleſem, Boleſma, Belſan: Italicè & Hiſpanicè, Balſamo: Gallicè Bauſme.

Enarratio XVIII.

BAlſamum, Arbuſcula quædam eſt, tricubitales virgas & illas quidem viticoſas habens, huius enim proceritatis ac magnitudinis, albam violam, vel licium pixacanthem, naſci nouimus, quibus Dioſcorides eam ſimilem facit: nec ab hac magnitudine multum recedit, mali Punici arbor, cui Theophraſtus lib. ix. de plantarũ hiſtoria,

ria, capite vj. similem fecit: nam folia vt ibidem inquit, perpetua illi sunt, nec vnquam decidunt, virentia, rutæ foliis per quàm simillima, multò tamen candidiora: in quam sententiam Dioscoridem in præsenti ire animaduertimus, nec Plinius lib. xij. cap. xxv. vbi de ea tanquam de re sibi conspecta iudicium fert, ab illis dissentit: quinimò folium proximum rutæ, perpetua coma, habere affirmat. Nascitur arbor hæc, vt refert Theophrastus, in Syria tantum, vnde Plinius eleganter vt solet libro xvj. cap. xxxij. fastidio balsamum (inquit) alibi nasci natura, quàm in Syria noluit ferre: subscribens verò ille Theophrasti verbis, lib. xij. ita quoq; inquit, balsamum vni terræ Iudææ concessum, quondam in duobus tantum hortis vtroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum. Quo verò in loco Iudææ balsamum prouenîat, Iustinus historicus è Trogo Pompeio tradit lib. xxxvj. Qui post multa & varia citata nugamenta in hunc modum inquit: Opes genti ex vectigalibus opobalsami creuere, quod in iis tantum regionibus gignitur, est nanque vallis, quæ continuis montibus velut muro quodam cincta instar hortorum clauditur, spatium loci ducenta millia iugera nomine Iericho dicitur: in ea valle sylua est, & vbertate & amœnitate insignis, siquidem palmetto & opobalsamo distinguitur: & arbores opobalsami formam similem pineis arboribus habent, nisi quòd sunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur: hæc certo tempore anni balsamum sudant. Hæc Iustinus. In quibus inquit, balsamum in Iericho Iudææ nasci, quod ita esse tradidit Iosephus Hebræorũ magnus historicus. Dioscorides verò non solùm in conualle Iudææ quadam, sed Aegypto quoque nasci fatetur, quod ita esse certi sumus, vnde ad nos nunc Xylobalsamum verum adductum est, odoris suauissimi, primo aspectu vitis ramusculos, figura & colore referẽs. Cæterùm hodie alibi balsamum, quàm in iis regionibus nasci nouimus, vt experientia compertum habemus, videntes opobalsamum, apud eos qui è Perù nouiter inuenta regione, reuersi sunt: & inter thesauros suos tanquam rem preciosissimam reconditam asportant, tantæ suauitatis, ac iucundissimi odoris, vt meritò Plinius omnibus odoribus balsamum præferri dixerit.

Iustinus historicus de balsamo.

Xylobalsamum verum.

Balsamũ ex Perù.

dixerit. Vocant verò opobalſamum, balſami liquorem, ardentiſsimo Canis æſtu exceptum, qui eo tempore, vulnerata arbore, fluit, non vt Theophraſti, aut Dioſcoridis temporibus, ferreis vnguibus fiebat: ſed potius vt Plinius teſtatur, vitro, lapide, oſſeísve cultellis, quum ferro lædi vitalia odit, & protinus emoritur. Raro hodie pretioſiſsimus liquor iſte opobalſamū dictus, ad nos verus & ſyncerus affertur: imò multis mixtus, adulterinus & falſus è Græcia delatus: cuius cauſa Galenus, vt verum à falſo dignoſceret, in Iudæam nauigauit, vt libro de Antidotis legitur, ad hunc modum: Inde opobalſami, & cinnamomi in prædictis verſibus Andromachus meminit, in quibus poſt traditas à Dioſcoride notas, maximum eſt ea prius inſpexiſſe, in qua regione vnumquodque ipſorum præſtantiſsimum gignitur, quemadmodum ego conatus ſum (ſciens opobalſamum variis adulterari modis, vt ægrè poſsit dignoſci) ipſe videre quomodo liquorem fundat: ac inde ceu regulam quandam aliorum obtinere porrò didici multas ipſius adulterationes, vt etiam exercitatiſsimos lateant, quas publicare ſcientes non dignum æſtimo, ne praui ipſas in tranſcurſu diſcentes, in opere ad malas actiones tranſferant. Hæc ille. Quod vero opobalſamum è Perù noua regione adfertur, purum & ſyncerum eſſe crediderim: quum tantæ ſit fragrantiæ aut odoris, vt omnes alios præſtantiſsimos odores antecellat: quod, vt tradunt ij qui arborem illic viderunt, ex arbore pino perſimili, non adeo tamen procera effluit colligiturve, quod vt ſuperioribus diebus deprehendimus, guſtu pingue eſt, acutum, diu in ore ſaporem retinens, odoris ſuauiſsimi, ad belzuinum tendentis, nam color & illius ſubſtantia tanquam aquæ mellis ſpiſſæ erant: vt manifeſto appareat opobalſamum hoc, non eſſe eiuſdem ſpeciei cum Iudaico, aut Aegyptio: quanquam Trogus Pompeius, vt diximus, arbores opobalſami, quæ in Iudea naſcebantur, pineis ſimiles fecit, ita vt has arbuſculas Perù delineaſſe viſus ſit. Deprehenditur autem optimum opobalſamum ſi laneæ veſti inſtillatū maculam non relinquat: ſilacti inſtillatum coaguletur: aquæ aut lacti infuſum quamprimum diſſiciatur, & lactis modo ablbeſcat. vetuſtate craſſeſcit, ſed generoſitatem amittit: dum enim no-

Balſamū raro ſincerum habetur.

Galenus nauigauit in Iudæā vt verum balſamum cognoſceret.

Balſami veri ſigna.

uum est siue mustum: colorem habet candidum & oleo crassiori simile est, deinde rubescit, postea durescit, & translucidum fit. optimum modice rufum esse debet: secundum bonitatis locum obtinet album, tertium viride, peius nigrũ. nec illius copiosius quotannis sex septémve congiis, vt Dioscorides tradit, colligebatur, est enim congius, vt obiter hoc attingamus, mensura quædam, continens olei libras nouem, vini decem, mellis vero tredecim cum dimidia, vt Galenus libello de ponderibus & mensuris sibi adscripto tradit. Item, inquit Dioscorides, rependitur quo loco nascitur, duplo ad pondus eius argento, nunc vero, verum & legitimũ, decuplo potius argenti pondere ob admirabilem eius facultatem redimitur. Secundas vero, carpobalsamum bonitate obtinet, quod vt bonum dicatur, decet rufum, plenum, grande, ponderosum, feruidæ cuiusdam in gustu mordacitatis, & odoratum esse: vnde facile diiudicari potest, quòd hoc tempore in officinis granum pro semine balsami receptum, balsami semen non sit, quum oppositas omnino in eo qualitates videamus: nam subnigrum est, leue, euanidum, nec gustui mordax, imo parum aut nihil odoratum, vt facile inclinet animus credere, hoc officinarũ carpobalsamum, non balsami, sed verius semen illud hiperico simile, quod ex Petra Palestinæ oppido affertur, quo olim (testante id Dioscoride) adulterabatur. Tertias verò bonitatis dotes ad Dioscoridis mentem zylobalsamum obtinet, quod tam à vero illo quod officinæ illius loco monstrant, abest, quantum periculum ab arca differre animaduertimus, quum præter gracile esse, nihil cum ligno balsami veri habeat: hoc vero vt tradit Plinius in vnguentis coquitur, & pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium est, quod Dioscorides siluit, præcipua autem (subdit) gratia, lachrymæ: secunda semini: tertia cortici, minima ligno, de quibus Galenus lib. vj. de Facul. simpl. medic. ita posteritati scriptum reliquit: balsamum desiccat & excalfacit secundo excessu: est autem & tenuium partium, adeo vt odoratum sit, sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm planta ipsa, non tamen adeo calidus, vt quidam existimant, tenuitate partium falsi: porro fructus eius

Congij mẽsura quæ.

Carpobalsamum bonum vt sit quid.

Carpobalsamum officinarum nõ est carpobalsamum.

Xilobalsamum.

Cortex ligni balsami.

Balsami tẽperatura.

perfimilis

persimilis facultatis est, cæterum longè in subtilitate partium inferior. Hactenus Galenus. At vltra tam multas balsamo vires tributas, recentiores plures alias eidem attribuunt facultates: primam, quòd vulnera citissime curet, & ea absq; cicatrice relinquat: secundam, ad sibilum, obtusumque auditum, instillata in aurem opobalsami gutta, multum valet: tertiam, mulierum lentigines è facie delet, & eam perpolitam, claram ac formosam reddit: quartum, lapillos renum & vesicæ ita celeriter frangit & minuit, vt opus incantamento simile esse videatur, quod & Abinzoar medicus doctissimus expertus fuit, vt apud ipsum est legere libro ij. sui Theisir, sectione secunda capite vij. Verum Galenus libro Succidaneorum suadet deficiente balsamo, eius loco vtamur stacte, id est mirrhæ, pretiosissima gutta, quam hodie officinæ, storacem liquidam, vt opinor, appellant: vel oleo irino: vel, vt Paulus tradit, liquore myrthi. Nam loco ligni balsami, vtendum est albæ violæ radice. In quodam vero tractatu, qui absque authoris alicuius nomine, circumfertur, quem recentiores, Quid pro quo appellant, legitur, loco balsami vtendum esse terebinthinæ oleo, vel oleo laurino, aut gummi hederæ: & carpobalsami loco, hederæ corymbis: & xylobalsami vice, ipsius hederæ ligno: Multi præterea moliuntur balsamum parare artificiale, quorũ compositiones consultò prætermittimus.

Balsami succidaneũ quid.

CONSTANTINVS.

Ὀπὸβάλσαμον Liquor est Balsami, qui & βαλσαμέλαιον dicitur authore Simeone Sethi. καρπὸβάλσαμον, Balsami fructus: ξυλοβάλσαμον, lignum Balsami. Balsami historiã lege apud Plinium lib. 12. Cap. 25. Dioscorid. lib 1. Cap. 18. Theophrastum lib. 9. Cap. 6. & Strabonem geographiæ libr. 16. Meminit etiam Balsami, Galenus libro 1. de Antidotis & lib. 6. de simpl. facult. Iustinus historicus lib. 36. & Pausanias in Bœoticis.

DE ASPALATHO.

Græcè, ἀσπάλαθος: Latinè, aspalathus, lignum Rhodium, lignum aloes Rhodiorum, cortex bugiæ:

Arabicè, Darsisan, Hispanicè, alargiz: Italice, legno aloes da rhodes.

Enarratio XIX.

ASpalathus (nam aſphaltus genus eſt bituminis) darſiſan apud Arabes nominatur, vt conferenti capita manifeſtum erit. Nam Auicenna libro ij. capite xxj. ne quis inquirendo, & conferendo fatigetur, ita de darſiſano inquit: Darſiſan arbor eſt craſſa, ſpinam habens grandem, qua medicinarum venditores ſua experiuntur vnguenta, hæc Auicenna: cuius fidelis interpres, Gentilis de Fulgineo, nobili in Italia ciuitate, quum locum enarrat iſtum, inquit: darſiſan Arabum, arbor quam Dioſcorides aſpalathum vocat, eſt, at quæ ſit ignoro. Hæc Gentilis. Quòd vero ita ſe res habeat, Dioſcoridis hiſtoria confirmat, quæ ita habet: Aſpalathos lignoſus eſt, crebriſq; ſpinis aculeatis frutex, quo ſpiſſandis vnguentis vnguentarij vtuntur, à quibus nec Serapio vt ſolet capite xxvj. diſcrepat, quo de darſiſano agit, quanquam eo in loco inepte admodum pro eo interpres granatum ſylueſtre interpretetur, ſed de iis ſatis. Eſt vero aſpalathos, vt Ruellius teſtatur, & recẽtiores Græci confirmant, lignum quod è Rhodiorum inſula affertur, & illud lignum aloes Rhodiorum, officinæ hodie appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur: Nec enim Mathiolus, qui hoc tanquam falſum euertere contendit, audiendus eſt, quum revera lignum hoc ex quo coronæ parantur, ex arbuſcula humili crebris ſpinis aculeata, in inſulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis cædatur, non vero ex oliuæ ſpeciem referente arbore. Vidimus enim nos, apud Thomam Lucenſem, inſignem apud Ferrarienſes pharmacopolam, à quo Manardus multa ſe didiciſſe, libris ſuarum epiſtolarum fatetur, huius ligni fructum, brachialis craſſitudinis, ſolidum, graue, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus ſub nomine aſpalathi acceperat, & ex eo coronę ſiue indices parantur: erat enim lignũ illud coloris ſubruſi, cui ſimile in Hiſpania, apud Valentinos, & Terraconenſes præcipue magna in copia reperitur: & illius radicis cortices, officinæ ſub corticæ bugiæ mercatoribus vendunt. Si quis vero hoc ligno

Aſpalathos lignũ Rhodiorũ eſt.

Mathiolus errat.

Cortex vngiæ aſpalathus eſt.

ligno caruerit, Galeni consilio, agni casti semine vtatur, non vero granati sylvestris radice, vt multi perperam faciunt: quum Galeno in hac re, velut in cæteris, plus fidei habendum, quam trecētis Pandectis ac Auicennis, omnibusque qui hucusq; de medica materia conscripsere: ad hunc autem confugiendum est, velut ad sacram anchoram, quoties in noscendis simplicibus suborta fuerit dubitatio, aut controuersia vlla, huic assentiendum contra quantumuis diuturnum & receptum vsum, ac errantem authoritatem. De aspalatho igitur ille libro sexto de Facul. simpl. medicamentorum ita inquit: Aspalathos gustu quidem acris simul & astringens est, facultate vero ex dissimiliaribus constat, nempe partibus suis acribus, excalfaciens, partibus vero aliis austeris scilicet refrigerans; itaq; vtriusq; ratione desiccat, & proinde ad putredines & fluxiones est vtilis. Nonnulli tamen aspalathum rubrum sandalum esse contendebant, falsò tamen, quum sandalus res noua sit, & Arabum inuentum: de quo tractans Serapio nullum Græcum authorem adducit: item quod aspalathus humilis arbor vt diximus est, sandalus vero procerè arborescit, vt nostri Lusitani, qui magna cum gloria vniuersam Indiam suo imperio subiugarunt, illic viderunt, argumento certe est, quia aspalathus calidus est, Sandalus vero frigidus: cuius tres sunt species, nam alius ruber dicitur Sandalus, parui aut nullius profecto odoris: alius vero luteus siue citrinus dictus, odoratissimus, & cæteris melior: Tertius vero albus, medium inter vtrunque bonitatis possidens. Sunt enim Sandali tertio ordine frigidi, sicci vero secundo, de quibus Auicenna libro de Viribus cordis: cor nō solum sandali roborant, sed etiam illi lætitiam inducunt, qua de causa inter cordialia hodie sandalus habetur, & medicinis ad cor faciētibus miscetur: Nam rubens destillationes à capite descēdentes cohibet, delirantibus & iis qui in phrenesim descēdere sunt parati, temporibus, fronti, & syncipiti, cum aceto & aqua rosaceis applicatur, nec minus pulsibus, id est brachiis admouetur, velut in ardentissimis febribus: pectus, stomachus, & cor, cum aqua rosacea dissoluto, refrigerantur, quæ omnia quoq; citrinus vel albus perficiet: nam arthriticæ calidę, succo semperuiuę mixtus, vel portulacę, aut solani

Aspalati temperatura.

Aspalathus nō est Sādalum ruber.

Sandalorū tres species.

magnum adiumentum præstat. ex omnibus verò condi-
Dia triûm sandalorũ putredini resistit. tum officinæ hodie parant, Dia triûm sandalorũ dictum, febrium putredini mirum in modum resistens.

DE MVSCO ARBORVM.

Græcè, βρύον, σφάγνος, ὕπνον, σπλάγχνον: Latinè, muscus Arabicè, Axnech, vsnee: Gallicè, mousse: Officinis, vsnea: Italicè mosco de gli alberi: Hispanicè, musgo d'Arbor: Germanicè, moosz.

Textus vigesimi Enarratio.

BRyon siue muscus, officinarum vsnea est, nemini non nota, vt pote superfluitas arborum, lapidum, ac fruticum. Dioscorides eam adstringẽdi vim posside re asserit, Galenus verò, ac Paulus Aegineta, illi potius discutiendi, atq; mediocriter emolliendi potestatem concedunt. Nos verò scientes, bryum secundum quod ab arbore extrahitur, ipsius arboris secum qualitatẽ similem trahere, cum hoc volumus: dum inter hos graues viros, in medicamentorum potestatibus præscribendis suborta fuerit dubitatio, aut dissensio, vt Dioscoridi præ cæteris tam Græcis quàm Latinis in herbarum, ac fruticum describendis historiis fides habenda est: sic Galeno in earundẽ assignandis naturis & viribus: quum nihil de illis tradiderit, quod non antea experimento vt ita dicã, venatus fuerit, vt prooemio decimi libri de Facul. simpl. medic. scriptum reliquit: cuius fidem desiderare nemo debet quũ nihil in sua doctrina posteritati mandauerit, quod non verum esse experiamur, de quo libro vj. prædicti voluminis ita differit: Bryon, quidam vero splachnon, inuenitur autem in quercubus & piceis, & populis albis, vim habet astringentem, innalidam, nec enim multum est frigidum, sed proximè fer me mediis, quia videlicet, & digerendi & emolliendi facultatis est particeps maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Nos hic notandũ duximus, quòd Galenus quum dixit, muscũ in piceis reperiri, intelligit, in omnibus eius speciebus, velut, abiete, larice, & pino, imò illas arbores tantum citauit, vt cæterarum essent exemplum: sciebat enim Galenus & in oliua & variis aliis arboribus & lapidibus muscũ nasci: De hoc verò, sub nomine vsneæ Se-
Vsnea Serapionis, muscus est. rapio

rapio capite nonagesimo inquit: Vinum in quo vsnea per aliquot dies maduit, somnum profundum ebibitū facit, si verò stypticum vinum fuerit, stomacho confert, & illum roborat, imò illum aromatizat, & vomitum reprimit, & ventris fluxum constringit. Sed & Auicenna libro illo vbi cordi medicamenta conuenientia tractat: inter ea vsneam quoque tanquam cordialem reponit. Attamē, ne quis nominis vicinitate decipiatur, scire licet, moschū aliam rem à musco siue arborum vsnea esse. Est enim moschus pulvis pretiosissimus odoratissimusq; qui vel vesiculis quibusdam pilæ modo rotundis, è pelle paratis, vel vasculis plumbeis incluſus ex India affertur. Nam qui Vlyssipponem per mare sex mensiū spatio aduehitur, non ita bonus moschus est, velut ille qui terrestri itinere Venetias adducitur: Imò Venetiis orientalis moschus duplo venditur precio carior occidentali, quum tamen ab eadem regione portetur: id in causa est, quòd qui diu in mare permanet, plurimum suæ amittit generositatis: vocant verò Mauritani sua voce moschum, misch: sed potissimū articulo Al addito, Almisch, vocabulum vel hodie à Lusitanis iuxta & Beticis receptum. Cæterum vnde moschus colligatur, aut ex quo animali extrahatur, non mediocre dubium est: Nam Serapio, & Aëtius, vt placet Ruellio, quamquam in vniuerso opere Aëtij hæc non reperiri certò sciamus, inquiunt moschum sanguinem concretum in vmbilico cuiusdam animalis esse: quod capreæ simile est, & vnico armatur cornu, qui sanguis in saniem versus, & inde emissus post aliquot tempus sibi magnam odoris suauitatem adscisci, hæc enim & multo plura Serapio de moscho tradit, quæ cuiq; legenti obuia sunt. At revera omnia falsa & mendaciorum plena esse, hodie nouimus, quum moschus nec sanguis, nec animalis alicuius sanies sit. Est igitur, vt paucis dicamus, apud Indos regnum amplum, ab incolis eiusdē loci Sciam dictum, & vt melius dignoscas, vltra Malacham situm, in quo animal quoddam leporis magnitudine reperitur, & illud quidē frequens, & in magna copia, vbi non minus ac lepores apud nos, venatur. hoc igitur animalculū viuum virgis primo flagellatum, neci traditur, à quo detracta pelle, & interaneis demptis, vniuersam carnem sic verberibus liuidam cum ossibus

Moschus quid.

Serapio in moscho erat.

Moschus verus quid sit.

contundunt, pinsuntq; : quæ quum optime est pista, manu tractatur, vt siquæ duriuscula in illa fuerint ossicula reiiciantur: Hanc verò carnẽ sic optime pistam, manu in globos quosdam redigunt, & frusto pellis ab eodem animali excoriatæ obuoluunt, vnde tanquã pilę forma postea euadit, & moschus in folliculo, ceu vesicula incluſus dicitur: quanquam magna copia quibusdã in vasculis ad nos quotidie deferatur. Huius enim animalculi caro sic contusa pista ve, moschus est, qui ex regno illo Sciã dicto, in Pegu prouinciam venalis apportatur, & inde in varias orbis regiones distrahitur, velut in regnum Sinarum, quod Serapio Seni appellat, & in regnum Cotasceni, Persarum regi Sophi dicto subiectũ: Cuius regni homines albi & bello dediti sunt, quos Lusitani nostri apud Indos, corrupta voce Corasones, pro Corascenis vocant, & cum illis mercium distractionem exercent. Non minus quoq; in Tumbas cum moschus defertur, regnũ hodie Tumbequitum dictum, ad quod Chairi ciuitatis, Mauri mercatores pedestri itinere octo mensium, cum suis carauanis exercendarum mercium gratia singulis annis eunt, & inde optimum afferunt moschum, quem postea in Italiam remittunt. Nam moschus in Portugalliã aduectus, vt diximus, non ita bonus est, quia maris nimia contracta humiditate hebetatur. calidus autem in secundo gradu, siccus verò in tertio moschus habetur, qui cerebrum roborat frigidum, & partes imbecillas firmat, non minusq; quos animus deficit reuocat: cæterum de illo prisci nullam posteritati reliquerunt memoriam, quanquam multi Hebræorum, qui legem interpretantur, cõtendant, moschi in Bibliis mentionem fieri, quod an verum sit dubito, quum rerũ naturalium inuestigatores, illum vtpote rem preciosissimam ac odoratissimam, non prætermitterent. Paulus Aegineta tamen, qui potius inter neotericos cõputandus est, lib. vij. suæ medicinæ in compositione hermodactylorũ moschi mentionem fecit, velut Aetius lib. xij. cap. 46. & lib. xvj. cap. 116. Est vero moscho res multum similis, odoratissima quam Zibettum siue algaliam nominamus, inter inguina testiculosq; animalis duplo cato domestico maioris concretam, quæ quum recens est, tetri & horribilis est odoris, postea verò successu temporis ex se non minorem

Moschi temperatura.

Zibettum quid.

ac mosc

ac moſchus ſpirat odorem, non adeò tamen ſuauem: valet autem ad ea ad quæ moſchus, multum tamen ad matricis ſtrangulationem, modo ex ea peſsi adaptētur: non minus Venerem incitat præſertim ſi ex ea pudenda illinantur. Vnum tamen animaduerſione dignum eſt, quod apud Serapionem, Zibeta ſiue Algalia, longe ab hac de qua agimus Zibeta differt, vt cap. 119. de Sardeuam videre eſt, qui herbam vel ſuccum nigrum in medicamentis odoriferis ingredientem, & fluxum ſanguinis cohibentem ibidē eſſe tradit. Nouimus enim nos Zibetę catos, tum in Luſitanię, tum etiam in Flandriæ, Venetiisq;, vbi domini ſui quæſtu non contemnendo prolificant, qui non aliunde quàm ex Luſitanorum comercio habētur. Accedit rebus odoriferis, Ambarum griſium dictum, quod priſci quoq; ignorarunt: naſcitur enim in mari, & vt inquit Serapio, inſtar fungorum in terra, quumq; exæſtuat mare, & ab imo fundo excernit lapides ingētes, vna cum iis etiam fruſta ambræ eliduntur: & ſubdit, accidit hoc potiſsimum in terris Zingi in occidente, quas ego Africæ eſſe crediderim, vbi hodie mare, magnas ambræ moles ex ſe emittit, & in Luſitaniam ac Hiſpaniam, mercatores vendendas afferunt. Optima verò ambra, quę illic colligitur, figura eſt rotunda coloris cœleſtis, quæ verò alba eſt inſtar oui ſtruthionis, eſt deterior. Eſt tamen piſcis quem barbari azel appellant, qui ambram deuorat, & ex ea ſtrangulatur, quem viſum inhabitatores terræ Zingi funibus & vncis ferreis ad littus extrahunt, è cuius ventre eximitur ambra non præclara: at ad eius ſpinalem medullam ambra reperitur pura, & optima. Ex India verò ſingularis adfertur ambra, præcipuè ex inſulis Maluiæ dictis, non niſi præſtantiſsimi & ſuauiſsimi odoris, ex qua ſimul & moſcho, pira ſiue poma dicta, auro incluſa parantur, præcipuè in Hiſpania mulieribus, vt collo ſuſpenſa cerebrum roborent, cor lætificent, & animum exhilarent: ſimulq; vt aliorum amorem ſuauiſsimo illo odore, portantes ſibi concilient. non minus quoque ex iis duobus & agallocho, id eſt ligno aloes, compoſitio quędā gallia moſchata dicta, ornatur, & in officinis habetur. Eſt enim ambra teſtāte Auicenna, calida in ſecundo gradu, ſicca verò in primo, cuius proprietates ſunt hæc: cerebrum recreat, cor confortat, & ſen-

Ambarū griſium.

Ambra optima qualis.

Ambra ex inſulis Maluiæ ſingularis habetur.

Gallia moſchata cōpoſitio.

sus omnes reficit, item senioribus, & iis qui frigidâ tem-
Aëtius ambram cognouit. peraturam habent insigniter conducibilis. De ea verò Aëtius mentionẽ fecit lib.xvj.cap.ıı2.vbi suffumigium moschatum describit. Proinde non ab re Hermolaus Barbarus dixit, Aëtium alicubi ambram cognouisse, quæ ab ambro, id est succino, multum vt nouistis, abest.

DE AGALLOCHO.

Græcè, ἀγάλοχον, & ab Aëtio, Simeone Sethi, atq; Nicolao myrepsô, ξυλαλόη: Latinè Agallochum, lignum Aloës: Arabicè, Hoad, Agaloian, Agalugin, Agalugen: Gallicè, lignum Aloës: Italicè, legno Aloë: Hispanicè, Lin Aloë, aquila legno: Germanicè, Aloës holtz kreutz holtz. Persicè & Indicè, Calambuco.

Enarratio xxi.

Tarum Aetij. AGallochum, siue vt Aëtius tarum appellat li. xvj. capite vltimo, officinarum xyloaloes, siue lignum aloes est, quod Lusitani nostri, ex India, præcipue insulâ
Lignum aloes ex taprobane insula portatur. Sumatra, Taprobane à Latinis dicta, è proceris arboribus colligentes, ad nos portant: vnde Pandectarium & alios decipi, qui huius ligni ortum à nemine visum cõtendunt, luce meridiana clarius est: imò in hoc, non minus multi delirant, credentes vtique ramulos huius ligni per flumina paradisi deferri, quum non minus huic arbori, quàm cæteris contingat. nam quum flumina alueum suum exeunt arborum ramos & truncos, secum deferunt, vnde lignum aloës, sæpe corrosum & perforatũ, multis illis collisionibus visum est, qua de causâ creditum est à terrestri paradiso ortum traxisse: quod falsum esse, vt diximus, nostri Lusitani indicarunt, qui ab India optimum adferunt, non nisi suauissimũ, ac iucundissimi odoris, exquo pretiosissimi suffitus parantur, & illud Lusitaniæ instructiores officinæ sub ligni aquilæ nomine inquirentibus monstrant, quanquam tamen optimum, hoc est nigrum, non nisi suauissimi odoris, Lusitani nostri apud Indos, calãbuco appellant, quum tamen calambuco vox sit Persica, li-
Lignum Aquilæ. *Calambucum vox Persica.*

gnum

gnum aloes significans, de quo Plinius lib.xij.cap.xx. sub tari nomine mentionem fecit: Galenus verò de illo libris de Facul. simpl. medic. non meminit: nec enim Serapio cap. cxciiij. Galenum adducit, nisi in trãslatione Albatarich, quem profecto crediderim Paulum Aeginetam esse, quum eadem verba ibidem ab eo adducta, apud Paulum lib. vj. sic leguntur, agallochum lignũ est quod aduehitur ex India, thiæ ligno simile odoratum, quod mansum animæ suauitatem commendat, & in suffitum adhibetur, ramenta eius pota denarij pondere, languidum ex humore ventriculum, resolutumque confirmant: ad hæc, iecinorosis, dysentericis, pleuriticisq; opitulantur, nec enim ignoro hæc eadem verba à Serapione sub nomine Pauli repeti, quæ antea ex Galeno in translatione Albatarich scripserat, est vero lignum hoc, vt Serapioni placet, calidum & siccum in ij. gradu, quod officinarum mangones vitiant, eius vice aspalathum vendentes, vt capite de aspalatho diximus.

Tarum Plinij lignum aloes est.

Lignialoes Galenus non meminit.

Lignialoes temperatura.

DE NARCAPHTHO.

Græce, νάρκαφθον: Latinè, narcaphthum, Arabicè, nabach, lazabastem: Hispanicè, Lusitanicè, almea: Italicè, tigname.

Enarratio XXII.

NArcaphthon, siue nascaphthon, lignũ corticosum, & velut putidum, antiquitatem nimiam præ se ferens est, quod officinæ hodie thymiama, quia in suffimentis præcipue eo operantur, nominant: Itali corrupta voce, tigname vocant: Hispani vero, vt plerumque interuenit, Mauritana voce Almeam appellant: Huius Paulus Aegineta meminit lib. vij. suæ medecinæ, dicens: naocanthon sunt qui nacaphthon dicunt, Indicum est odoramentum, quod ad astrictos fœminarum locos suffitu vaporetur. Plinius vero, non nacaphthum appellari voluit, sed magis serichatum, cuius descriptionem, vt de re sibi incognita, libro xij. capite xxj. prætermisit, tantum ab aliquibus in vnguenta addi dicens. Cæterum thymiama vagum nomẽ est, suffitus omne genus comprehendens, de quo Serapio, sub nomine Isahaten, verba fecit.

Paulus Aegineta.

Serichatũ apud Plinium narcaphthum est Græcorum.

CONST

CONSTANTINVS.

* *Δαφνηφάτους istos & coniectores meritò vocemus, qui quasi laurum momorderint, tam facilè diuinent, & tam audacter pronuntient quid authores senserint in his præsertim quæ velut non intellecta præterierunt, contenti nomina tantum apponere, vt de gaballio fecit Plinius, de serichato & Taro. ea enim vt ipse ingenuè fassus est, lib. xij. cap. 21. nostro orbi tantum nominibus cognita sunt. Et tamen serichatum narcaphton interpretatur Amatus: Iarum verò Agallochon. quod ita diuinando, ad eruditionis famæ aucupium, authores interpretari non est, sed eos ludificari.*

DE CANCAMO.

Græcè, κάγκαμον: Latinè, cancamum: Hispanicè, Lusitanicè, anime blanco: Arabicè, Sac, Lach: Officinæ Lacca.

Enarratio XXIII.

Cancamũ nõ est lacca.

QVi hucusq; cancamum, laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, quum cancamum gummi odoriferum sit: lacca vero siue commansa, siue suffimentis expetita in odore percipitur, quam hodie Lusitani nostri, ex India afferunt, rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea officinæ compositionem quandam præparant, dialaccam appellatam, Quę vt certo scimus, non gummi, aut arboris, plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagóve, velut cera apum. In regno igitur Pegù dicto apud Indos quum terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ, ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus laccam generant, & hac de causa, in lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt laccam ferentis, vt hucusque omnes ferè crediderunt. Est verò alia lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quæ ex fece brasilij virzinij dicti, & cocci resultat, qua pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè vtuntur: hanc verò Serapio, ineptè admodum cum prima confundit lacca: vnde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis authoritate seducti, eam in compositione dialaccæ miscent. Monachi autem qui nuper Antidotarium Mesues

Lacca non est gummi, sed formicarum stercus.

Lacca artificialis.

Serapionis error.

Monachi.

expe

expoſuerunt, alta mente cæcutiunt, delirantve, quum in compoſitione dialaccæ, dicant: Si defecerit lacca, eius loco iniiciatur lachrima ſanguinis draconis. Quãto verò errore, omnes norunt, quum lacca apertiua ſit, & menſes prouocet: ſanguis verò draconis tantum abeſt, vt aperiat, vt potius miro modo conſtringat, vt ſuo diximus loco. Sed hæc de lacca ſufficiant, & ad inſtitutum noſtrum, hoc eſt, quid ſit cancamum, reuertamur. Eſt igitur cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Mina, Africáve, & inſulis illi circumiacentibus Luſitani noſtri adferunt, aniimum appellantes: decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud ſubnigrum myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides, illis de cauſis, inter myrrhæ ſpecies, tanquam improbam commemorat, & mineam à terra vnde præcipuè naſcitur, eam appellat: quanquam Serapio amineam nominet, vnde Luſitani noſtri corrupta dictione, pro minea, vel aminea, aniimum vocẽt, & eo mulieres maximè pro ſuffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc vero aſſertionem primo adſtruxit Briſotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quũ apud Luſitanos ageret, vt inde ad Indos, cupidus cognoſcendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod cancamum eſſe dixit. Proinde, quum cancamo opus fuerit, Luſitanorum aniimo deinceps vtemur. Nec enim benzuinum cancamum eſt, vt capite de laſerpitio diximus. Cancami etiam meminit Paulus libro vij. ſuæ medicinæ, dicens: Cancamum lachrima eſt arboris in Arabia myrrhæ ſimilis, odore grato, qua etiam ad ſuffitum vtuntur. Vis eius eſt obeſos extenuare, abſtergere, & aperire obſtructa: Sed ad memoriam hic reuocandum eſt, quod Galenus libro primo de Antidotis, mineam myrrham, tanquam cæteris myrrhæ ſpeciebus meliorem laudat: de qua re capite de Myrrha in hoc libro plura dicemus.

Enarratores Meſues errant.

Cancamum quid ſit.

Aniimum gummi quid.

Briſotus Gallus vir doctiſſimus.

Cancamũ nõ eſt benzuinum.

Minea myrrha apud Galenum melior eſt.

DE CYPHI.

Græcè, κῦφι: Latinè cyphi.

Enarra

Enarratio XX IIII.

Cyphi quid.

SIue caput hoc Dioscoridis sit, siue adiectitium, est sanè cyphi, suffimenti, siue thymiamatis compositio, olim Soli & Lunæ dicata, qua vt Platonis verbis vtar, præclari egregiiique quondam in sapientia Aegyptij rudi & inculto adhuc seculo vtebantur, vt Plutarchus libro illo, cui titulum de Isíde & Osíride fecit monstrat. Non minus Politianus in libro de Nutritia: cuius causam Statius.4. Thebaidos libro, iis carminibus tetigisse visus est, quæ ita habent.

Statius.

Hi lucis stupuisse vices, noctisque feruntur.
Nubila & occiduum longe Titana secuti,
Desperare diem.

Pastilla Hispanorum.

Hodie verò compositio hæc non paratur, illius tamen loco suffimenta quædam habentur, quæ Cyprias, auicularum modo formata quasi à cyphiis corrupto nomine appellant. Hispani vero massam, pastillorum modo, ex variis odoriferis rebus conformatam, pastillam vocant. Est autem cyphi compositio, vt placet Plutarcho sedecim sacris literis contenta, ex melle, vino, vua passa, cypero, resina, seseli, aspalatho, myrrha iúco, bryo, calamo, vtraq; iunipero, lacaphtho, cardamomo, & bitumine. Huius enim Galenus lib. ij. de Antidotis meminit, dicens: Quoniam verò cypheos meminit Democrates, quod & ipse conficit, rectè fecit, qui id quomodo præparari debeat, infrà adiecerit,

Plutarchus de cyphi.

Galenus de cyphi quid.

Cyphi est cõpositio.

At Cyphi, non est vlla simplex mistio,
Nec terra quæpiam istud fert, nec est liquor,
Aegyptij confectum, quo dicam modo,
Diis propitiandis, afferunt suffimine.
Albam passam, capis vuam pinguissimam,
Et corticem seminq; totum huic eximis,
Carnem ipsius perlenigatam insigniter,
Bis duodecim constituunt drachmis Atticis,
Terebinthinæ crematæ ponunt totidem,
Myrrhæq; duodecim, vnam sed croci,
At vnguium bdellij tres, aspalathi duas
Semis, spicæ nardi tres, casiæ tres bonæ,
Et cyperi tres, nec non & pinguium
Et grandium baccarum iuniperi sint tres,

Odori

Odori calami drachmæ sint nouem,
Mellis modicum, vini pauxillulum quoque.
At bdellium, vinum, myrrham, mortario
Demitte, leuiga dum spissitudinem
Mellis liquidi accipiant melle superaddito,
Vuam comminuunt, deinde facta leuia
Hinc vniuersa sumunt, atque orbiculos
Fingunt exiguos, diis hinc dant suffimina,
Ruffus vir optimus, & in arte exercitus,
Illo parandum sane prodidit modo.
Quidam carentes cinnamomo, tantum inuicem
Pondus locant ex cardamomi semine,
Vtuntur vt priori mistura quidam,
Verum vlceratis, iecore vel pulmonibus,
Aut viscere alio nonnulli dant potui,
Ex antidoto, quantum pendet denarius.

μέλιτος τὸ μέτριον, Mellis qd sat est. ταφίλα vuam passam. ἅπαντα καταμίζαντες omnia cõmiscentes. Ruffi medici laus. δραχμὴ dracmi.

CONSTANTINVS.

Hæc prætermisit, quæ in exemplari Græco ita leguntur κιναμώμου δ' σχοίνου ιβ'. id est Cinnami 4. iunci rotundi (vt Cor. Celsus interpretatur lib. 3. Cap. 21.) 12. Sequitur in Græco codice, βδεκίου ὄνυχας quod interp. bdellij vnguium: quasi vero vngues habeat Bdellium. lachryma arboris Sarracenicæ. Sed exemplar Galeni in his versib. Democratis (sic enim legendum) corruptum est: vera autem lectio ita restituetur si pro ὄνυχας mecum legeris ὄνυχος, ἢ ὀνυχίνου, ἢ ὀνυχίτου: qua forma dicitur à Dioscoride, ὀνύχινον μύρον, καὶ καλμεῖα ὀνυχῖτις. habet enim Bdellion quod sit ἐνῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι, authore Dioscoride libro 1. Cap. 66. quod refferendum ad vnguem odoratum, qui ad suffitus expetitur, & in officinis Blatta Byzãtia dicitur. Blatta Byzãtia tamen nihil aliud est, quàm βλάττος καὶ βλάττιον βυζάντιον ab Actuario dictum, Arabum vero Blatta Byzãtia. nõ tamen ignoro doctissimum Fuchsium, Blattam Byzãtiam intelligere, os naris purpuræ, deceptum Nicolai Myrepsi interpretatione, qui exponit, ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Sed hic author est admodum dilutæ fidei & parùm probatæ. Deinde in eo fallitur Fuchsius, quòd præter consuetudinem, parùm expendat, hæc verba Dioscoridis: ὄνυχες ἐνώδεις θυμιώμενοι, καστορίζοντες ποσῶς τῇ ὀσμῇ. Non impedit igitur, vt voluit Fuchsius, quin Blatium sit vnguis odoratus, quòd Blattium suffitum Castoreum suboleat: quando id

quoque

quoque vngui odorato, Dioscoridis authoritate, tribuatur. Bdellium Dioscoridis odore confertur onychi, onyx autem Castoreo. Ideo βδέλλιον ὄνυχον. Bdellium vocauit Galenus libro x. de Compositione medicamentor. κατὰ τόπους, in Malagmate Asclepiadis: βδέλλης ὄνυχος λίβρας β. Idem lib. ij. de Antidotis in Charmidu Antidoto, βδέλλης ὀνυχός τε τ διαιτῆσ ὡς ἀραχμὴν. Male igitur legitur hoc in loco, ὄνυχας pro ὄνυχος, vt deprauatè itidem lib. 8. de Compositione Medicamentor. κατὰ τόπους in Democratis Malagmate. βδέλλης ὄνυχάς τε τὰς ἴσας pro ὄνυχος consimiliter. quod ibidem paulo post exponitur idem esse βδέλιον καὶ βδέλλα cum subiicit βδέλιον οἴνῳ διαβρέξον ποιῶν πυκνόν. An Arriano verò Bdellium dicitur βδέλλα: περὶ πλοῦτος ἐρυθρὰς θαλάσσης, φέρεται δὲ inquit ἀπὸ τῶν τόπων ναρδος, κόστος, βδέλλα, ὀνυχίνη λιβία, καὶ σμύρνα. Sed Plinij verba de Bdellio onychite non transmittenda Silentio: libro enim 12. Cap. 9. De Bactriano Bdellio: Bactriano nidor siccus, multisq; candidi vngues, quod de vnguibus humanis intelligi non debet: vt alibi fusius dicemus, Sed de onyche conchylij genere, de quo Dioscorides loco superius citato.

HActenus Galenus, qui libro viij. de Compositione medicamentorum κατὰ γένους id est, per loca vbi præcipue agit de pharmacis ad hepaticos, ex Andromacho, ita breuissime hæc complexus est, in primo Antidoto, dicens: Hæc quidem est Antidoti descriptio, Appellauit autem hanc cyphoidem, hoc est, cypheoformem, ob similitudinem: nam & odore & gustu similis est cyphi ab Aegyptiis appellati, qui sane primi hoc pharmacum composuerunt, & vtuntur eo quotidie ad vaporem edendum, accenso in deorum honorem igne.

DE CROCO.

Græcè, κρόκος: Latinè, Crocus, vel Crocum: Arabicè, Zahafaran, vel Zafaran: gallicè & Germanicè, saffrem: Hispanicè, Azafran: Italicè, Zaffarano.

Enarratio xxv.

Croci descriptio.

OMnibus notissimus est Crocus, quo condimenta coquinaria, passim ornantur, cuius descriptionem sic habeto, quum eam Dioscorides silentio præterierit: Crocus

Crocus.

cus est herba folio gracili, angusto, paruo, pene in capillamenti modum dissoluta, cuius radix bulbosa, nucleis intersecta: aliis simillima est, quæ vergiliarũ occasu flore ceruleo floret, in quo capilli illi Crocus dicti, hebetes: licet postea odorati nascuntur: is enim olim Cilicius nobilior habebat, nunc vero apud Italos Aquilanus palmã obtinet, qui ex Aquila Neapolim affertur: quãquam qui è Germania hodie adducitur, primas obtineat, vt Venetiis aliquado vidimus, in ea præcipuè officina cui Coralium pro symbolo est. In Hispania quoq; plurimus & optimus nascitur. At qui à Græcia vbi vberrimè crescit, aduehitur, pessimus omnium iudicatur: optimus enim vt dicatur Crocus, flauissimus sit oportet, tum odoratissimus, & longo tempore in vigore suo persistens, vt ex Galeno libro de Antidotis desumitur. Est autem Crocus medicina cordialis, quæ merito tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis, misceri debet, nã cor roborat, & lætificat, & ea de causa, risum promouet, & ita promouet, vt fabulosum non sit aliquando hominem risu & cachinno, ob nimium croci esum mori. Vidimus enim nos apud Mitinam à Campo, totius Hispaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cum plures Croci sarcinulas siue inuolucra emeret, vt in Lusitaniam portaret, multum ex illo in olla carnes iurulẽtas pro cœna continente iniecit: qui post earum esum, in tam intensum ac vehementem risum prorupit, vt non multum abfuerit, quin risu, & cachinno tunc è vita discederet. Tunc enim Serapionem verũ dixisse credidi, quum capite de Croco

Crocus medicina cordialis.

Crocus interficit.

ex mente Rasis dicat: Crocus pondere duarum drachmarum partum accelerat, & inebriat ebrietate forti si cum vino misceatur, & lætificat adeo, donec facit insaniam excellenti lætitia. Quum igitur Crocus summam hanc cordialem virtutem habeat, non multum mea sententia damnãdi illi sunt medici, qui Rusi pillulis, Crocum tempore præsertim pestilenti addunt. quòd vero Crocus appetitum deiiciat, recentiorum est inuentum, vt verò Galeno placet libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Crocus secundi quidem est ordinis excalfacientium, primi vero exiccantium, proinde concoquendi quoq; vim obtinet, adiuuante etiam ad id quadam exigua astrictione: nam lib. de Antidotis, se ob Croci odorem incurrere capitis dolorem, fatetur. Proinde nõ mirandum, si agaso quidam apud Pisaurenses, super duabus Croci sarcinulis dormiens, eadem nocte obierit: vt superioribus annis accidit, vt testantur omnes Pisaurenses, ac Magnificus Ioannes Gondula, patritius Raguſinus, vir non minus doctrina quàm generis nobilitate clarus, qui eo tempore apud Pisaurenses agebat, & hoc ita esse confirmat. Ex Croco vero, cerotum oxycroceum dictum, officinæ hodie parant, membris contusis, & fractis ossibus dicatum: resoluit item durities, & multa adfert præterea commoda.

Crocus pillulis Rusi addi potest.

Crocus calidus in secundo ordine siccus verò in primo.

oxicroceũ

DE CROCOMAGMATE.

Græcè, κροκόμαγμα: Latinè, crocomagma.

Enarratio XXVI.

Crocomagma.

CRocomagma olei crocini fex est, quam instructiores officinæ reconditam habent: eius porro virtutes eædem fere sunt, cum iis quas crocus habet.

DE ENVLA CAMPANA.

Græcè, ἑλένιον: Latinè, Helenium, Inula, & Enula. Hispanicè, raiz de alla: Italicè lella, enola, enoa: Gallicè, enula campana, Aulnee: Germanicè, Alant: Alantvvurtzel.

Secunda

SECVNDA ENVLA.

Aegyptia enula, Helenium Aegiptium, νυπενθές, Hom. tametsi alij intelligant cirsium siue Buglossum.

Enarratio XXVII.

Helenium.

Enula Cãpanica.

HElenium, nostra est inula Campanica, siue enula Cãpana, hortis fere omnibus famigeratissima herba, cuius folium latissimum est, ad symphyti folium accedens, albicans vna ex parte, ex reliqua vero lanuginosa est, nam florem luteum fert, radicem vero crassam, amaram, optimi tade credendum est, vt docte admodum Marcellus Virgilius adnotauit, Dioscoridis historiã hanc corruptam & acephalam hic, vt in multis aliis locis deprehẽditur, esse: Nam quòd folia angusta verbasco similia habere tradat, id cœli causæ forsan tribuendum esset, quum in vno loco procerius herba vna quàm in altero crescat: sed quòd insignem amaritudinem in inula repertam, silentio prætermiserit, non possum non testari textũ istum corruptum esse. Imò Marcellus Virgilius confirmat se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse: caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq; : flores luteos, & in iis semen verbasco simile, tactu pruritum faciens: vnde facile credere est, vt hæc peruersa & immutata fuere, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem attinens, quãquam eam quoq; à Plinio prætermissam animaduerto, vnde Mathiolus Senensis, hic falsò admodum Plinium adducit, libro xix.

Dioscoridis historia acephala est.

Mathiolus Senẽsis falso Plinium citat.

cap. 5. quia vltra quòd in eo capite, nullam penitus de helenio, siue enula mentionem faciat, libro tamen xxj. cap. 10. vbi helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite, ex mente Crateuæ herbarij, ramulos serpilli modo, humi sparsos tribuit, folia vero lenti similia, cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem: Imò in describēda hac herba, Plinius à Dioscoride variat, quum Dioscorides folia lētis, & ramulos serpilli per terram sparsos Aegyptiā enulam habere tradat: ille vero non lentis folia sed serpilli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. xxj. prædicti libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram, vt liquido constet Plinium de illa tantum dulci Aegyptia inula memoriam fecisse, non vero de hac à nobis amara tractata: Proinde Mathiolus si Plinij authoritatem in hac parte subtiscuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur, primo, quum credat Plinium de hac inula prima mentionem fecisse, quum vt diximus potius de secunda Aegyptia agat: secundo quum dicat Plinium inulæ amaritudinem tribuere, quum re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit. Verum enulæ radix adeo lætificat, vt in omnium apothecariorum ore sit, Enula Campana reddit præcordia sana: imò hac de causa, à multis creditum est, hanc, nepenthem herbam illam ab Homero tanta laude decantatā esse, quia perpetuam pariat lætitiam, & tristitiam omnem aboleat, omnes abigendo curas, & malorum omniū obliuionem inducendo, præcipuè si eius succus vino immistus bibatur, quæ omnia vera esse crediderim, modo de Aegyptio helenio Campano dicantur, quum in nostra enula hæc prorsus non reperiantur: nec Itali illius radices quotidie coctas, & saccharo vel melle & aromatibus paratas licet esitent, talia experiantur. De illa igitur enula Aegyptia vera nepenthe sic cecinit Homerus libro iiij. Odysseæ.

Mathiolus dupliciter hic errat.

Enulæ radix cor lætificat.

Nepenthes enula Aegyptia est.

Tum Ioue nata Helena hic meditata est pharmaca potu
Ac subito iniecit medicamina rara Lyæo,
Vnde bibunt proceres Nepenthes inclyta succo
Gramina, quæ irarum, siue omnis cladis & omnis
Vsque mali herbarum ducunt obliuia potu.

Hæc

Hæc si mixta scyphis aliquis præsumpserit, ille
Luce illa nunquam lachrymas effundet obortas,
Non si vel genitor materq; Acherontis arenas
Rapta petat Stygias, non si natumq; fratremq;
Coram diſectos ferro, atque in ſanguine mixtos
Hoſte oculis videat clariſ.

Helenium vnde dictum.

Cæterum helenium ab Heleno Troiano inuentum ſibi nomen vindicaſſe, non vero ab Helena vt poëtarum narrant fabulæ, crediderim: cuius naturam & vires proſequens Galenus libro ſexto de Facultatibus medicamentorum, ita inquit: Helenij herbæ radix maxime eſt vtilis, non primo ſtatim occurſu excalfaciens, ac proinde dicenda eſt non calida & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore, quapropter eclegmatis, quæ faciũt ad educendos ex pectore pulmoneq; craſſos lentoſq; humores, idoneè commiſcetur, rubrificant eius quoq; vi partes frigidis ac diuturnis vexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſſiones, iſchiadas vocant, & exiguæ aſſiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes.

Helenij tẽperatura.

Helenium pectori cõfert.

DE OLEO.

Græcè, ἔλαιον: Latinè oleum: Hiſpanicè olio, azeyte: Arabicè, Cait, vel Zait. Italicè, olio, veloglio, Gallicè huyle, Germanicè, oel, ἔλαιον ὀμφακινον: καὶ ὠμοβρὶς: Latinè oleum omphacinum, Hiſpanicè, oleo de oliuas en agraz, olio de oliuas verdes: Germanicè, Baumœl.

Enarratio XXVIII.

Oleum calidum et humidum eſt.

OLeum ex oliuis expreſſum, omnibus notũ eſt, quod hodie maturum in vſum victus, non vero omphacinum immaturum aut acerbum dictum, venit: eſt enim maturum, hoc eſt, oleum ex oliuis maturis confectum, calidum & humidum, & eo magis ſi vetuſtum eſt, vel in eo ſal iniectum fuerit, vt hodie apud Hiſpanos plerunq; fit. omphacinum vero frigidum & ſiccum eſt, & tãto magis ſi cùm exprimitur, oliuæ ſurculi vel folia quoq; ſimul

Oleum omphacinum frig. et ſic.

exprimantur, vnde Galenus lib.ij. de Compoſitione medicamentorũ ſecundum genera, quum andromachi emplaſtrum viride examinat, inquit: olei ſanè nomen vnum eſt, qualitas & facultas diuerſa, nam omphacinum frigidius: ex maturis oleis preſſum calidius eſt: temporis tamen proceſſu calfaciẽdi vim auget, ſic etiam quod ſalem habet quantũ ex illo ſumpſerit tanto calidius eſt, magisq; ſiccat, quàm quod ipſius expers eſt. Quod ſurculos oleæ, ἔλαιον Græci nominant, continet, valentius aſtringit, Hæc ille. Olim verò & ſi omphacinum præcipuum in ſanitatis vſu habebatur, ex maturis quoque oleis, multis in locis parabatur, præcipuũ tamen Sabinum, non procul ab vrbe Roma, in Sabinorum regione prognatum, vt Galenus libro ij. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos ait. Hodie verò vt diximus ex maturis oleis tanquam ſanitatis vſui magis ſeruientes paratur, omphacinum verò in officinis & roſaceum, & per ſe proprium, tanquam repercuſſorium medicamentũ ſeruatur. De quo Galenus lib.vj. de Facult. ſimpl. medic. ita pro coronide tradit: oleum quod ex oliuis exprimitur, humectatorium eſſe & moderatè calidum iam ſupra docuimus, eiuſmodi eſt, quod dulciſsimum eſt, fitque potiſsimum ex oliuis quas drupas appellant. Cæterum quod omotribes & omphacinum nuncupant quale ab Hiſpania vehitur, id quantum in ſe habet aſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. porrò oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur: & calidius eſt, & potentioribus ad euaporandum viribus: quod verò ex crudo, id dum reliquum quippiam ſeruauerit aſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: Vbi vero illam prorſus abiecerit reliquo euadit ſimile. Quinetiã quicunq; in præparando ramos iniiciunt, ij omphacino ſimile oleum efficiunt.

Oleum moderatè calidum eſt.

DE OLEO OLEASTRI.

Græcè, ἄγριέλαιον vel ἔλαιον ἀγρίαν ἢ ἄγριας ἐλαίας ὕγιον κοῖνον, ἢ ἀγριόπικον ἢ ἀγριελαίου: Latinè oleum oleaſtri: Hiſpanicè, olio de azenbuche, olio de azambugeiro: Italicè oglio de oliuaſtro.

Enar

Enarratio. XXIX.

OLeum quod ex oleastri amari conficitur oleis, pro cibo non accipitur. Si quis tamen eo quotidie barbam, vel capitis capillos inunxerit, canitiem remorabitur: de quo Galenus libro vj. de Facul. simpl. medi. tradit. Quod ex agresti oliua exprimitur, extergit, simulq; astringit, squalidissimus enim id est ex omni olei genere. *Oleū oleastri canitiē remorātur.*

DE OLEO ALBO SICYONIO DICTO.

Græcè, Σικυώνιον ἔλαιον: Latinè Sicyonium oleum.

Enarratio XXX.

SIcyonium oleum, sic appellatur, quia in Sicyone ciuitate, apud Peloponnesum Moream vulgo dictam, olim perfectissimum parabatur, hodie vero vt audio, ciuitas hæc Basilica dicitur. Cæterum, priscis maxima cura erat, oleum parare albissimum, quia illo quotidie vniuersa corpora inungebant, vt agilia prompta, & expeditissima ea haberent, qua de causa frequentissime se lauabant, & tam sæpe balneis vtebantur, in quibus oleosa superfluitas illa colligebatur, de qua Dioscorides ad præsens sermonem facit, dicens: calefaciunt itidem quæ in balneis olei strigmenta colliguntur, &c. Non minus olim quoque athletæ luctatores, quum ad palæstram nudis corporibus, vt difficulter delibuti, ab aliis in lucta siue palæstra, perstringerentur, vniuersum corpus oleo illinebant, quod puluere eleuato & sudore permixtum, inde sordida pinguitudo resultabat, quam Dioscorides intelligit, quum inquit. Quæ vero ex palæstris, &c. Hæc quoque crassa sordes quum luctatores gymnasiorum parietibus & statuis adhærebant, fixa illic manebat. Quam Dioscorides quoque intelligit, quum dicit, nec minus etiam calfaciunt, & cætera. At hæc hodie vt multa alia non habentur. *Sicyonium oleum à ciuitate dictum.* *Strigmēta balneorū.*

DE ELAEOMELLE.

Græcè, ἐλαόμελι: Latinè elæomel, oleum palmarum: Hispanicè, olio de palmeras: Italicè oglio de palmiere.

Enarratio XXXI.

QVi rerum variarum cognitionem desiderat, & earum naturas tenere, multas orbis partes perlustrare opus habet, quum sedentario studio tantum non adquirantur, cuius defectu Hermolaus Barbarus patricius Venetus, vir singularis doctrinæ & eloquentiæ, in hoc deceptus est, credens vtique elæomel, mannam qua ad ducendam aluum vtimur, esse: quum elæomeli, vt veritas ipsa testatur, & Plinius subscribit lib. xv. cap. 7. sponte nascatur in Syriæ palmyris, licet mendosè hodie maritimis, legatur. Quod ex arboribus manat pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci. In India vero & insulis Cap. viridis, palmyras hodie nasci nouimus, ex quibus non solum oleum lucernis, & cibo deseruiens extrahitur, sed etiam vinum, mel, fructus, linum pro parandis sacculis, & ligna igni deseruientia colliguntur, vt mirum planè sit, quantis dotibus natura hanc dotauerit arborem, de cuius fructu, capite de elate legere ne pigeat, quum ibidem hæc vberius tractentur.

Hermolaus Barbarus errat.

Elæomeli quid.

Ex palmyris multa colliguntur.

DE OLEO CICINO.

Græcè, κίκινον ἔλαιον: Latinè, oleum cicinum, oleum recininum, oleum de cherua, oleum de cataputia maiori, de pentadactylo: Hispanicè, olio de semente, de figueira del inferno: Italicè, oglio de mirasole, o giraſole, o fagiuolo Romano, o fagiuolo Turchesco: Germanicè, Vuunderbaum: oder Creiitzbaum.

Enarratio XXXII.

OLeum Cicinum Latini ricinium appellant, ob similitudinem, quam semen vnde oleum conficitur, cum animalculo sic dicto, habet. Est vero animalculū hoc infestum canibus, capris, asinis, & equis, quod ricinus Latinè dicitur: Hispani verò illud sua voce, canapatum appellitant: Itali autem zeccam. Dicitur verò oleum hoc apud Arabas, oleum de cherua, siue de maiori cataputia, quod in nonnullis instructis & ornatis officinis paratum habetur,

Oleum de cherua.

tur, de quo Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Oleum quod ex semine ricini conficitur, tum calidius est, tum tenuiorum partium, quàm est oleum commune, ac proinde potentius quoq; digerit. nos verò Mesues consilio, eo contra colicos affectus à frigiditate ortus, tum in clysteribus tum in vnctionibus vtimur, de qua re quarto libro vberius agetur.

DE OLEO AMYGDALARVM.

Græcè, ἀμυγδάλινον ἔλαιον: Latinè oleum amygdalarum. Hispanicè olio de almendras: Lusitanicè azeite de amendoas: Italicè olio di mandorle: Germanicè, Mandelœl. *Gallicè, huyle d'amandes.*

Enarratio XXXIII.

Oleũ amygdalarum amararũ describit Dioscorides tantũ.

TAntum de oleo amygdalarum amararum loquitur in præsentia Dioscorides, quòd μεῖζόνιον appellat: proinde nos de dulci sermonem faciamus, quum eo frequẽtius vtamur, & medico vsui quotidie veniat. Parat enim oleũ amygdalarum dulcium sic: contunduntur autẽ amygdalæ, & in cacabo æneo ad ignem trahuntur, postea canabaceo panno multis obducto plicaturis excipiuntur, & in torculari exprimũtur, vnde oleum exit, sed in hoc parandi modo monẽdi sunt pharmacopolæ, quum vt optimum oleum amygdalarum dulcium fiat, opus est ex optimis amygdalis selectis paretur: quas à cortice mundare, & eas albas reddere operæ pretiũ est: nam aliter virtus olei huius lenitiua, & pectoralis amittitur, hoc magis, si rancidas & veteres amygdalas aliis mixtas acceperint. Sed hoc aliud maius malum in hoc concinnando oleo committitur, quod est, quia quum ad ignem, sic contusas & pistas in cacabo æneo admouent amygdalas, eas sic torrere permittunt, vt non multum abfuerit quin omni ex parte olei virtus deperderetur, nisi eas pauca aqua roscidas facerẽt. Sed & cum hoc, adeo eas vrunt, vt horridæ & combustæ fœteant. Proinde deinceps monitos pharmacopolas vellem, vt quum oleum ex amygdalis dulcibus parare proposuerint, conentur amygdalas selectas & bonas habere: item quòd eas albas faciant, quũ cortex ille procul dubio

ſtypticus, ſiccus, aſper, & ſcabritie plenus ſit: Quæ omnia viribus olei huius contraria ſunt, & multo magis, ſi torrefieri, vt plerunq; fit, amygdalæ permittãtur, proinde cortices deinceps deponito, nec amygdalas ſic torrefieri ſinito. Hæc omnia Meſue pharmacopolarum princeps noſcens, ſuadet, vt amygdalæ calefiant calore quodam modico, ſuaui, & minimè acri, vt in balneo Mariæ fit, in quo vtinam pharmacopolæ deinceps, hoc oleum pararent, quum ſic paratum in eo omnes vires attributæ reperiantur, & pectoris aſperitates lenit, ac gutturis & pulmonis, velut iuncturarum quoque duritiem & ſiccitatem. Suaue eſt enim in cibis, & confert hecticis, & phthiſicis, impinguat, auget ſperma, ſedat tuſsim, & vrinæ ardorem mitigat, nam veſicæ, & renum, & vuluæ excoriationibus cum fiſtula iniectum medicatur: pondere verò quatuor vnciarum ebibitum oleum hoc aluum cõſtrictam lenem facit. Amarum verò oleum vltra tam multis à Dioſcoride illi viribus tributis, obſtructiones aperit, & ventoſitati aduerſatur.

Meſue.

Oleũ amygdalarum dulcium in balneo Mariæ fieri debet.

CONSTANTINVS.

AMygdalarum oleum μετώπιον, non vocat Dioſcorides, vt affirmat Amatus Luſitanus, non enim in re tam aperta, tam bonus author cæcutit: ſolum adiicit ita ab aliquibus vocari, eius verba ſunt: ἀμυγδάλινον ἔλαιον ὅτινες μετώπιον καλοῦσι. Cauit etiam omniũ optimè Plinius, ne in illam vulgi ἀκυρολογίαν incurreret, Cùm dixit libro xv. Cap. 7. Amygdalinum, quod aliqui metopium vocant, ex amaris nucibus arefactis, & in offam contuſis, aſperſis aqua & iterum tuſis exprimitur, Nimirum ſciebat vterq; aliud eſſe μετώπιον, quod & νέτωπον vocat Hippocrates libello de ſuperfœtatione. Comprimis Dioſcorides qui libro j. Cap. 72. de metopio ita prodidit Σκευάζεται δὲ καὶ ἐν αἰγύπτῳ μύρον, ἐπιχωρίως ὑπ' αὐτῶν καλούμενον μετώπιον, διὰ τὴν τῆς χαλβάνης μίξιν. τὸ γὰρ ξύλον ἐξ οὗ γεννᾶται ἡ χαλβάνη, μετώπιον καλεῖται. Plinius verò in hæc verba lib. xij. Cap. 8. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis: inde & nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopion vocant: reſinæ modo aut gummi.

DE OLEO BALANINO.

Græcè, ἔλαιον βαλάνινον: Latinè, oleum balaninum,

oleum

oleum de myrobalano vnguentaria, oleum de nuce siue glande vnguentaria, oleum de ben, oleum myrepsicum: Hispanicè, azeite de auelhana de la India. Italicè, olio di Ben.

DE OLEO SESAMINO.

Græcè, ἔλαιον σισάμινον: Latinè oleum sesaminum, oleum è sesamo semine: Hispanicè, olio de alegria simiente, olio de gorgilim: Italicè, oglio de sisamin, de iesamin.

DE OLEO NVCIS.

Oleum nucis iuglandis, oleum nucis basilicæ, oleum nucis: Hispanicè, olio de nuezes: Italicè, oglio di noci, Germanicè, Nussœl.

Enarratio XXXIIII.

OLeum balsaminum è fructu quodam, nucis auellanæ magnitudine, & figura conficitur, qui fructus hodie apud myropolas, & vnguentarios, ben dicitur, vnde quoque oleum de ben appellant: Græci verò quoq; fructum istum myrobalanum appellant: Romani autem vertētes, glandem vnguentariam meritò vocant: quia huius oleo vnguentarij pro cōficiendis & apparandis odoratissimis vnguentis vtuntur, præsertim in quibus moschus, ambra, & cibetum ingrediuntur, hodie verò pro chirothecis & manicis suffitu perfundendis in myrothecis reconditum ab vnguentariis habetur: sub nomine tamen olei de ben, vt quarto libro amplius videre est. Verùm oleum hoc est abstersiuum, mundificatiuū, & oppilationū aperitiuum, nam strumas quoq; resoluit, & duros minuit tumores, mirificè contra induratos splenes valet, qua de causa hodie multi in vnguentis de obstruentibus spleneticis dictis, id miscent: valet quoq; ad multas propulsandas ægritudines frigidas, præsertim conuulsionem, iuncturarum dolores, ac iis similes. Inest enim mira proprietas huic oleo, quod nunquā in longo temporis tractu senescit, aut rancidum euadit, imò si oleo amygdalarū gutta vna vel altera huius

Glans vnguentaria quid.

Oleum de ben contra splenis scirrhos valet.

de quo

de quo agimus olei adiungatur, illud à corruptione præ-
seruatum habet. An verò oleum hoc ex fructus putamine,
vel potius nucleo parari debeat, quũ in hoc authores va-
rios esse animaduertimus quæri potest: Respondeo ex nu-
cleo fieri debere, prout hodie quoq; fit, nã putamen in-
eptum admodũ, vt ex eo oleũ parari aut confici possit, est.

Sesaminũ oleum. Sesaminum verò oleum, ex sesamo semine admodum
paruo conficitur, quo hodie vniuersa Græcia maxime in
cibo & lucernis vtitur: post oleum autem ex oliuis confe-
ctum, sesaminũ primas obtinet, corpora enim incrassat,
semen genitale multiplicat, vocẽ clarificat, pectus lenit,
& scirrhosos tumores mollificat. Est enim omnino medi-
cum hoc oleum, in multis adhibitum oleorum compositionibus. *Nucũ oleum.* Nucum verò oleum in multis paratur regionibus, præcipuè in Longobardia, Ethruria, Germania, & aliis variis locis, oleo oliuarũ carentibus, cuius vice, illo præparando lucernarũ lumine præcipuè vtuntur: in vsum verò medicamentorum raro oleum hoc venit.

DE OLEO HYOSCYAMINO.

Græcè, ἔλαιον ὑοσκυάμινον: Latinè, Oleum hyoscyaminum, Oleum Apollinaris herbæ, Oleum Alterci herbæ: Hispanicè, Oleo de velenho: Lusitanicè, azeite de memendro: Italicè, Oglio di dente caballino, Oglio de hyoscyamo: Gallicè, huyle de Hannebane, ou de iusquiame: Germanicè, œl von Bulsenkraut.

Enarratio xxxv.

Oleũ hyoscyaminũ. OLeum hyoscyaminum, ex hyoscyamo Apollinari siue alterco dicta herba, raro in officinis paratur, non sine errore tamen, quum multũ podagricis, & calidis affectionibus valeat, contra Phrenesin magno iuuamento inungitur, non minus contra gonorrhœam, si renes eo illinantur, facit: aurium acutissimos dolores curat, præsertim si cum castoreo vel croco intus instilletur, item testiculorum & mammillarum dolores ac inflammationes sedat, dentium dolores ore retentum mitigat, & pilorum regenerationem prohibet, de quo plura libro 4.

DE

DE OLEO DE GRANO CNIDIO SIVE GNIDIO.

Græcè, κνιδέλαιον: Latinè Oleum de grano cnidio, Oleum de grano gnidio, Oleum de cocco gnidio, Oleum de thimeleæa: Hispanicè, Lusitanicè, Olio de torniſco: Italicè, Oglio de pepe de monti.

Enarratio XXXVI.

OLeum de grano cnidio siue gnidio, Oleum ex semine thimeleæ confectum est, nam chamælea mezeron est, vt 4. libro dicemus. Cæterum hoc Oleum exoletum ab officinis est, nec à quoquam in vlla regione paratur, de quo plura quarto libro legito. *Granũ cnidium, gnidium thymeleæ idẽ.*

DE OLEO CNICINO.

Græcè, κνικέλαιον, καὶ ἔλαιον κνικινον: Latinè, Oleum cnicinum, Oleum è grano cnico. Oleum è carthamo, Oleum è croco hortulano: Hispanice, Olio de Semiente de Alacor, Olio de Semiente de papagaios: Italicè, oglio de Carthamo.

Enarratio XXXVII.

OLeum Cnicinum, è grano cnico, oleum de carthamo est, quod ex semine eius id est croci hortulani paratur: Concinnatur verò velut amygdalinum, eo tamen calidius est, nam oleum hoc apertiuum est, & resolutiuum, pectoris remouet strictũram, facillitat anhelitum, medetur ictericiæ, sedat stomachi dolorem & coli. *Granum cnicinum carthami croci hortulani, idem.*

DE OLEO RAPHANINO.

Græcè, ῥαφανέλαιον καὶ ῥαφάνινον ἔλαιον: Latinè oleum raphaninum, oleum è semine radiculæ, oleum è semine raphani: Hispanicè, olio de simiente de rauano: Italicè oglio di semenze de radice: Germanicè, Rettichœl.

Enar

Enarratio XXXVIII.

Vomitum prorritãs.

OLeum è semine raphani, plebeis septentrionalibus admodum protritum oleum est, tum in obsoniis, tum in lucernis, velut Aegyptiis hominibus olim fuit, pulchram enim oleum hoc mulierum faciem reddit, & illius à vento contractas emendat scabrities: nam & quibus à longa valetudine pediculi abundant, accommodatum est, præter cætera autem hanc obtinet excellentiam, quòd vomitum leuiter admodum prorritet.

DE OLEO E NIGELLA.

Græcè, ἔλαιον μελάνθινον ἢ μελανθέλαιον Latinè oleum de nigella, oleum melanthinum: Hispanicè, olio de Axenuz: Lusitanicè olio de Alepiure: Italicè oglio de nigella.

Enarratio. XXXIX.

Melanthiũ vera nigella est.

MElanthinum oleum, id est è grano nigella dicto, non paratur, si tamen pararetur eadem fere vires obtineret, quas sesaminum oleum. Est enim melanthium longè aliud granum ab eo quod inter frumentum reperitur, vt suo dicemus loco.

DE OLEO SINAPINO.

Græcè, σινάπινον ἔλαιον ἢ σιναπέλαιον, Latinè Oleum Sinapinum, Oleum è sinapi: Hispanicè Olio de mostaza, de mostarda: Italicè Oglio de mostarda overo de Senape.

Textus quadragesimi Enarratio.

OLeum Sinapinum, in vniuersa Germania in maximo habetur vsu, nec non in aliis regionibus quoque paratur. Est, enim Oleum hoc maximè ad se trahens, proinde antiquissimis medetur doloribus.

DE OLEO MYRTINO.

Græcè, ἔλαιον μυρσίνινον ἢ μυρσινέλαιον, Latinè, Oleum Myrtinum, Oleum myrteum: Hispanicè, Olio de arhaiam, Olio de mortinhos: Italicè oglio de mirto.

Enar

Enarratio XLI.

Oleum myrtinum quomodo parari debeat.

OLeum Myrtinum in omnibus officinis paratum reperitur, sed vtinam eo modo concinnatum quò Mesue suadet, cum oleo scilicet omphacino, in balneo Mariæ: vt vero optimum paretur sic componi debet: accipe Myrtilorum recentium libram vnam, succi Myrtilorum libram mediam, vini nigri styptici, id est austeri libras duas, Olei omphacini libras tres, omnia simul mixta in vas vitreum vel stanneum optime obturatum mittantur, postea vas in balneo Mariæ reponatur, & lente per triduum ad ignem ebulliat, postea verò prælo omnia exprimantur: cui expresso, fructibus siue baccis tanquàm inutilibus reiectis, nouas myrti baccas iterum optimè pistas addere est opus, & per triduum quoq;, vt primo modo diximus, in balneo Mariæ tractari debent: sic verò & tertia vice innouari debent. Sed animaduertendum est, quòd vltimo die quo hæc extrahere ab igne voles, vasis os per aliquot horas apertum permittere debes, vt vini humiditas exhalet, & Oleum purius maneat, sic enim concinnatum oleum hoc, multo perfectius quàm quod tempore Dioscoridis parabatur, deprehenditur: credereque par est, si huius balnei artificium Dioscoridi notum fuisset, in eo omnia similia olea pararet, non verò ad carbonum ignem. Est enim Oleum hoc cõstringens frigidum, proinde stomachum valde roborat, sistit vomitum, & ventris fluxum compescit, nec minus contusiones sedat.

DE OLEO LAVRINO.

Græcè, ἔλαιον δάφνινον ἢ δαφνέλαιον: Latinè Oleum Laurinum: Hispaniècè, Olio de lœurel: Italicè, Oglio de bachelle de lauro, Germanicè, Lauröel.

Enarratio XLII.

Oleũ myrtinum frigidum constringens est.

OLeum laurinum, ex lauri baccis paratur, officinis triuiale, quod vtinam pharmacopolæ præpararent ac non ab aliis adulterinum vt plerunq; faciunt, acciperent, hoc verò calidũ & apertiuum est, colicam affectionem, & frigidos alui dolores, & stomachi, curat: non minus capitis, epatis, splenis, renum, matricis, neruorum, iunctura-rum, velut cæteros frigidos dolores mitigat, & lenit.

DE

DE OLEO LENTISCINO.

Græcè, ἔλαιον σχίνινον ἢ σχινέλαιον: *Latinè*, *oleum lentiſcinum*: *Hiſpanicè*, *olio de lentiſco*, *olio de mata*: *Luſitanicè*, *olio de Arueira*: *Italicè*, *oglio del lentiſco.*

DE OLEO TEREBINTHINO.

Græcè, ἔλαιον τερεβίνθινον: *Latinè oleum terebinthinum*: *Hiſpanicè*, *olio del arbor de la termenthina*: *Italicè*, *oglio de bachele del terebintho.*

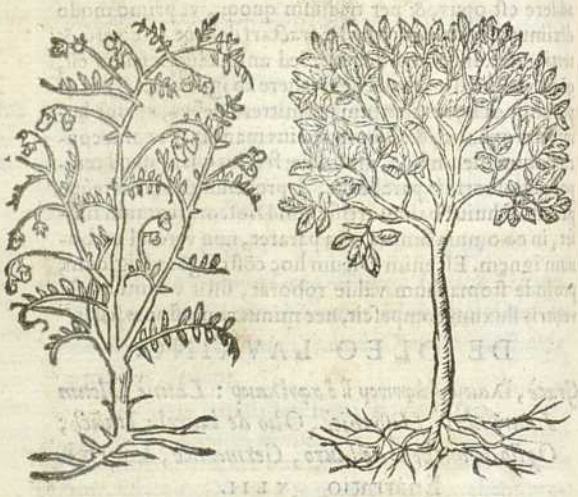

Lentiſcus. *Terebinthus.*

Enarratio XLIII.

oleum lentiſcinum viſum acuit.

OLeum lentiſcinum, ex baccis lentiſci, in multis Italiæ locis paratur præcipuè prope Senas ciuitatem, vbi ab iis qui oleum hoc componunt, creditur, viſum multum acuere. Galenus vero lib. v. de compoſitione medicamentorum

torum ſecundum locos. cap. ix. Gingiuis ex inflammatione dolentibus, optimum pharmacum (inquit) eſt oleum lentiſcinum caliditate temperatum ore retentum, modo ſit recens, nam vetuſtius tanto recētiore peius eſt, quanto ætate antecellit: Imponatur autem in vaſculum in quo calefit lentiſcinum, in aliud maius vas, quod aquam calidam multam complectatur, maximopere itaq; inflammationi gingiuarum hoc cōducit: nec vero minus etiam ſi iuxta quandam aliam partem, tum pelliculæ linguam ambientis tum ſuccingentis totum os aliquis dolor ob inflammationem oriatur, dolorem ſedat lentiſcinum, repellit enim citra moleſtiam, & abſq; aſperitate, quam pleraque auſterorum habent, diſcutitque citra mordacitatem, cuius rei inflammatis præcipuus vſus exiſtit. Hæc Galenus. Ex quibus, vt obiter hoc attingamus, balneum Mariæ ſatis illum cognouiſſe liquet, quum vaſculum paruum in magno aqua pleno immergendum ſuadet. Dioſcorides præterea, cap. 77. huius voluminis inquit: Fit præterea ex lentiſci ſemine, oleum, quod adſtringendo eſt, his quæ adſtringenda erunt præcipuè accōmodatum, & quo hodierni noſtri ynguentarij Hiſpaniæ maximè vtuntur pro inficiendis chirothecis ſeu manicis. Oleum terebinthinum ex baccis terebinthi arboris extrahitur, hodie voce tantum notum, poterit tamen concinnari ex terebinthi reſina, miras dotes poſsidens, quas multi opobalſamo tribuunt, inter quas præcipua habetur, contra omnes frigidas ægritudines, & maximè neruorum. Verùm Dioſcorides in præſentiarum tradit oleum terebinthinum refrigerare: quod dubio procul abſurdum eſſe videtur, quum cap. 78. huius primi libri, terebinthi fructum calfaciendi vires habere tradat: Quamobrem crederem huic capiti, de quo agimus, verbum hoc, & refrigerat, ſuperadditum eſſe, quod animaduertens Manardus Ferrarienſis, prima epiſtola octaui libri ſuarum Epiſto. inquit: Quare magis probandus inuulgatus Græcus codex alter, in quo nulla virium mentio, ſed præparatio tantum terebenthini olei docetur.

Lentiſcinū temperatè calidū eſt.

Galenus balneū Mariæ optimè nouit.

Oleum terebinthinum.

Verba huic textui Dioſcorid. addita.

DE OLEO MASTICHINO.

Græcè. μαστιχέλαιον, ἢ ἔλαιον μαστίχινον: *Latinè*, ma-

ſtichinum, Oleum ex reſina lentiſci: Hiſpanicè, olio di almacigua: Italicè, Oglio di maſtice: Germanicè, Maſtixœl, *gallicè, huyle de maſtich.*

Enarratio XLIIII.

PAratur oleum maſtichinum ex reſina lentiſci, maſtiche dicta, vnde Dioſcorides capite. 77. huius libri inquit: naſcitur & ex lentiſco reſina, quæ ab arbore, lentiſcina, à quibuſdam vero maſtiche appellatur. Cæterum hoc oleum in officinis hodie communiſsimum habetur, quod vt optimum ſit, in balneo Mariæ, vt Meſue docet, parari debet. Eſt enim oleum hoc ſtypticum, proindè ſto machum roborat, aluum retinet, & virtutem concoctricem, ac membra omnia lapſa & debilia confortat, olim vero in Chio inſula, non procul à Conſtantinopoli ciuitate perfectiſsimum hoc concinnabatur oleũ, nec mirum: quum hodie quoq; ex inſula illa tantum maſtix in omnes orbis partes diuerſatur.

Maſtix ex Chio inſula aduehitur.

DE VNGVENTORVM CONFECTIONIBVS.

Enarratio XLV.

VOcat Dioſcorides Oleum, quod per ſe ex fructu vel ſemine, nulla alia admixta re extrahitur: vnguentum verò, quod ex Oleo componitur, & in eo varia ſimplicia miſcentur. At re vera, Olea (ſi hoc nomen pluraliter flecteretur) quàm vnguenta appellari merentur. Qua de re Galenus lib. ij. de Facul. ſimpl. med. cap. 27. inquit quum de roſaceo oleo loquitur, præſtiterit fortaſsis ipſis etiam nominibus ea diſtinguere, quod veteres feciſſe conſtat, oleum etenim roſaceum nominare aſſolent, quod abſq; odoramentis præparatum eſt, cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, ſed vnguentum cognominant. Item lib. vj. eiuſdẽ voluminis, capite de oleo, prope finem: ex dictis (inquit) cognoſcere iam licebat, & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur vnguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis, in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque vbi vnà

Oleum ab vnguento in quibus differat.

cum

cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur, noſtra vero vnguenta, longè aliter hodie, quàm tempore Dioſcoridis parantur.

DE VNGVENTO SIVE OLEO ROSACEO.

Græcè, ῥόδινον ἔλαιον, Latinè, roſaceum, Gallicè huyle roſat: Italicè, oglio roſato.

Enarratio XLVI.

Vnguentū roſaceum.

Siue enim hoc vnguentum roſaceum dicatur, longè tamen aliter in officinis noſtris ad Meſues mentem præparatur. Vnguentum vero roſaceum plurimum valet pro inflammationibus arcendis, repercutit enim materiam, ſedat dolores, febricitantiū capitibus, & eorum renibus, magno iuuamento inungitur, refrigerat ardentes febres, epar, & ſtomachum. Oleum vero roſaceum, abſolutè roſaceum, ſiue completum dictum, & cum additione imaturum ſiue omphacinum paratur vbique, nec enim communem modum parandi Dioſcorides præteriuit, quum dicat: quidam ſolas roſas tantū detractis vnguibus inſolatas pondere vnciarum ſex in olei ſextarium demergunt, demiſſasque in eo diebus octo madere ſinunt, mox quadraginta diebus tertia roſarum adiectione inſolatas ſic reponunt, & ſeruant. De hoc vero roſaceo oleo locutus eſt Galen. ij. lib. de Facult. ſimpl. medic. cap. 27. quum dicat: oleum roſaceum eaſdem vel ſimiles vires obtinet, quas ſuccus roſarum: Omphacinum autem oleum roſaceum ex nondum completis roſis, & oleo ex oleis nondum maturis extracto conficitur, non ſolum ad Solem, ſed etiam in balneo Mariæ: Hoc enim frigidius eſt, quàm abſolutè roſaceum dictum: vulneribus enim capitis accommodatiſsimum eſt, & prohibens inflammationes.

Oleum roſaceum.

DE OLEO ELATINO.

Græcè, ἐλατῖνον ἔλαιον, Latinè, oleum elatinon: Hiſpanicè, vnguento de cortezas de palmito: Italicè, oglio de cephaglione.

Enarratio XLVII.

VNguentum elatinum olim parabatur, nunc verò omissum est, paratur verò ex recentibus palmulis quibusdam, quas Græci, ἐγκέφαλον vel κεφάλιον appellãt, nos verò palmitem vel palmitum dicimus fructum stomacho admodum gratum, multum genitalis seminis creantem, qua de causa à nobilibus, in maximo pretio habetur, de quo capite suo, hoc est, de elate multa videre est.

DE OLEO MELINO.

Græcè, μήλινον: Latinè, Oleum melinum, Oleum ex malis cotoneis: Hispanicè, Olio de membrillos, de marmelos: Italicè, Oglio de mele codogni, vel cotogne, Germanice, quittencœl.

Enarratio XLVIII.

PAratur hodie in officinis, oleum melinum, id est ex citoniis, non illa tamen arte qua prisci vsi sunt, sed hac potius sequenti. R. citoniorum incisorum cum cortice non exactè ad maturitatẽ venientiũ, succi eorum ãñ. libram vnam, olei omphacini libras duas, omnia in vas vitreum mittantur, & quindecim diebus soli exponantur, deinde verò in balneo Mariæ coquantur per sex horas, postea verò permutentur citonia, & coque, prout primo feciſti, bis vel ter: quousque oleum purũ maneat. Est enim oleum hoc mirum cõtra stomachi debilitatem, nam vomitum & ventris fluxum arcet, sistit sudorem, corroborat neruos, concoctricem virtutem viuificat, & appetentiam incitat.

DE OLEO OENANTHINO.

Græcè, οἰνανθίνον: Latinè oleum œnanthinum, Oleum ex flore labruscæ: Hispanicè, Olio de flor de vid montisina, azeite de flor de vuas labruscas: Italicè, oglio de i fiori de la lambrusca.

Ampellos agria duplex,

Enarratio XLIX.

AMpelos Agria, dupliciter à Dioscoride describitur, vno modo folio hortensis solani, quarto libro, quæ

& si

& si vitis sylvestris dicatur, herba tamē est: dicitur tamen vitis, ob fructum quem emittit racemosum. Alio vero modo lib. v. de cuius floribus oleum ad præsens paratur. Dicuntur verò flores labruscæ, ὀινάνθη, qui in officinis quotannis seruantur, & in multis adhibentur compositionibus, ex quibus oleū hoc facile parari posset, nec alio modo quàm à Dioscoride edocto: An verò œnanthe, filipendula herba sit, vt Brunfelsius dixit, suo dicemus loco.

Flores labruscæ œnanthe est.

DE OLEO FOENIGRAECI.

Græcè, τήλινον: Latinè, telinum, oleum fœnigræci Hispanicè, Olio de alholuas, de alfornas: Italicè Oglio del fien Greco.

Enarratio L.

OLeum è fœno Græco non habetur in officinis: Author tamen maioris luminaris ex mente Rasis illud parat, in quo vncias octo elaterij miscet, quanquā in aliquibus exemplaribus non vncias sed libras falso tamen legimus.

DE OLEO SAMPSVCHINO.

Græcè, σαμψύχινον: Latinè, Oleum sampsuchinum, Oleum ex sampsucho, Oleum ex amaraco: Hispanicè, Olio de almoraduz, azeite de axedrea: Lusitanicè azeite de manjarona: Italicè Oglio di persa, Oglio de maiorana.

Enarratio LI.

ET si apud Theophrastū, & Plinium, nonnulloſq; alios celebres viros, sampsuchus, eadem cum amaraco siue maiorana herba sit: apud Dioscoridē tamen & Galenum, ac Paulum Aeginetam, multum inter se differunt, quum sampsuchus maiorana herba, hodie in fictilibus, & vasculis reposita ad feneſtras, pro delitiis habita sit: Amaracus verò parthenium est, quæ an matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro: Hanc verò animaduertens inter vtranq; differentia Galenus ac Paulus, diuersa capita, tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet, de sampsucho

Sampsuchus amaracus.

Maiorana apud. Plin. idem.

Amaracus Galeni & Pauli. apud Dioscoridē parthenium est.

& amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum sampsuchinū, ab oleo amaracino, tanquam rem diuersam distinxit: vt cap. 60. videre est: nam amaracus Galeni & Pauli, proculdubio apud Dioscoridem parthenium est, vt 3. lib. facile quis comprehendere poterit, quum ibi parthenium amaracū esse dicat. Qui verò amaracum Galeni & Pauli, marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt, quum & si verū sit, quòd Galenus & Paulus, in libris de Facultat. simpl. medic. de maro nullam faciant mentionem, non proinde amaracum illorum, Dioscoridis marum, ob nominum vicinitatem esse, dicere debent: & eo magis, quia Galenus libris de Antidotis & amaraci, & mari, tanquam rerum diuersarum meminit. quare Mathiolus Senensis si hæc animaduertisset,

Mathiolus

non sic facile cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. si quis verò locum Galeni legere cupiuerit, legat primo lib. de Antidotis in enarratione antidoti hedychroi, quæ verba hic consulto prætermittimus: Nam tertio libro capite de maro ea subscribemus.

DE OLEO OCIMINO.

Ociminum *Græcè, ὠκίμινον: Latinè, ociminum: Hispanicè, Olio de aluahaqua, de alfauaqua: Italicè Olio de basilico herba.*

Enarratio LII.

OCiminum Oleum, ab ocimo siue basilico dicta herba olim conficiebatur, nunc vero in vsu non est.

DE ABROTONINO OLEO.

Græcè, ἀβροτόνινον Latinè, abrotoninum Oleū: Hispanicè, Olio de hierua lombriguera, azeite de abrotano: Italicè Oglio dell'Abrotano.

Enarratio LIII.

Abrotoninum. ABrotoninum oleum priuatim ab aliquibus paratur contra ventris lumbricos: qua de causa abrotanum apud Hispanos herba lumbricorum appellatur.

DE

DE OLEO ANETHINO.

Græcè, ἀνήθινον: Latinè, anethinum Oleum: Hiſpanicè, azeite de eneldo, azeite de endros: Italicè Oglio dell' anetho, Germanicè, Dillenœl.

Enarratio LIIII.

OFficinis frequens habetur oleũ anethi, cuius vſus continuus ad ſedandos dolores eſt: aperit namque poros, rare facit apoſtemata, curat tumores & ſcirrhos reſoluit, mitigat quoque febrium rigores, & ſudoré euocat, in clyſteriis quoque contra colicas affectiones, tanquam ventoſitatis carminatiuum vtiliter adhibetur, eſt enim primo ordine calidum. *Oleum Anethinũ primo ordine calidum.*

DE OLEO LILINO.

Græcè, Σέσινον, ἢ κρίνινον: Latinè, Suſinum oleũ, oleum lilinum, oleum liriſinum, oleum liliorum alborum: Hiſpanicè, olio de acucenas, olio de lirio blanquo: Italicè, oglio de giglio bianco: Germanicè, Vveiſſ Gilgen œl, *Gallicè, huyle de lis.*

Enarratio LV.

OLeum Lilinum, id eſt ex lilio albo paratum, eo quotidie vtimur præcipuè contra mulierum ægritudines, ſedat enim frigidos pectoris dolores, renum & matricis, curat colicos dolores à frigiditate ortos: Maturatiuum eſt, & reſolutiuum: ac inde calidum. Habetur verò ſimplex, & compoſitum, ſimplex ex Oleo & liliorum alborum floribus cõcinnatum: Compoſitum verò, prout Dioſcorides imperat. *Oleum lilinum.*

DE OLEO NARCISSINO.

Græcè, ναρκίσσινον: Latinè oleum narciſſinum, oleum ex narciſſo: Hiſpanicè olio de narciſſo frol: Italicè, oglio de narciſſo.

Enarratio LVI.

EX floribus narciſsi Oleum narciſsinum conficitur, eſt enim narciſſus lilij quoddam genus, nonnunquam flores purpureos habens, aliquando verò virides, quandoque *Narciſſus varius.*

doq; verò albos, vt in Italiæ hortis frequentissime cernitur, qua de causa facillime oleum parari poterit: quanquam Plinius libro decimotertio capite primo, dicat suo tempore illius componendi vsum perditum fuisse ac omissum.

DE OLEO CROCINO.

Græcè, κρόκινον: Latinè Oleum crocinum: Hispanicè, Olio de acafran: Italicè, Oglio de Zaffarano.

Enarratio. LVII.

Oleum Crocinum, ex Croco facile parari potest.

DE OLEO LIGVSTRINO.

Græcè, κύπρινον: Latinè, Oleum Cyprinum, Oleum liguſtrinum, Oleum de alcana: Hispanicè, Olio de alhena, de alfena: Italicè, Oglio de guistrico, Oglio de oliueto, Oglio de chanbrosſene, de caprarodano.

Enarratio LVIII.

Oleum de Alkana.

OLeum Cyprinum siue liguſtrinum dictum, Mauritanorum oleum de Alkana est, quod in nonnullis Hispaniæ officinis paratum reperitur: eo verò Mauritani præcipuè pro tingendis crinibus, & caudis equorũ vtuntur.

DE OLEO IRINO.

Græcè, ἴρινον: Latinè, irinum Oleum, Oleum è radice iridis: Hispanicè, Olio de lirio cardeno, Olio de lirio de color de cielo: Italicè, Oglio de giglio celeste.

Enarratio LIX.

Oleum irinum.

QVanquam in præsenti Dioscorides subticeat, quam nam Iridis partem pro componendo oleo Irino accipere debeamus, facile tamen quis intelligere poterit, quum nouerit ille radicem huius herbæ partem præcipuam esse, vt pote odoram: flores verò vt grauiter olentes dimittendi sunt: itaq; radix tantum pro Irino hoc conficiendo oleo accipi debet: cæterum Oleum hoc in maximo medendi vsu est, quod resoluit, attenuat, maturat, facilitat sputum & anhelitum, sedat tussim, & frigidos

dolor

dolores epatis, splenis, & maximè matricis curat, resoluit dura apostemata, emollit durities, confert spasmo, iuncturarum dolori, ac aurium, & narium fœtori, vnicè autem escaras relictas à candente ferramento delet, quod vnum chirurgicis notum esse vellem. Est præterea Elis ciuitas & regio Achaiæ, vt Ptolemæo placet, non verò Arcadiæ, vt multi falso rentur. *Elis ciuitas Achaiæ*

DE GLEVCINO.

Græcè, γλεύκινον: Latinè, gleucinum, musteum.

Enarratio LX.

SIc hoc modo Oleum siue vnguentum hoc confectum, simplex Dioscorides appellat, ad differentiam compositi, quod Columella capite quinquagesimo libri decimi tertij describit, in quo multa & præclara aromata, simpliciaq; odorifera sunt. Vnde illud quoq; non nisi calfaciendi vires possidere credendum est, quod propter Plinium dictum vellem, qui libr. xiij. cap. 4. aperte inquit, gleucinum infrigidandi & constringendi vires habere, vnde credendum est, vel quòd Plinius longe aliam descriptionem huius olei nouerit, ab ea quam Columella describit, & Dioscorides in præsenti docet, vel potiùs quòd in eius signanda natura omnino errauerit, quod sanè verisimilius videtur, quum capite 7. libr. xv. ferè cum Dioscoride loquitur dicens, gleucino mustum incoquitur, vapore lento, ab aliis sine igne, circundatis vinaceis diebus viginti duobus, bis singulis permixtum, quæ proculdubio eadem cum Dioscoride in præsenti videntur, vt omnino iudicare sit Plinium in describēda gleucini temperatura errasse, quum calfaciendi vires possideat, non verò (vt ille inquit) infrigidandi constringendiq;. Attamen neglectum minimeq; in vsu hoc Oleum est. *Plinius erat.* *Gleucinum calfacit.*

DE AMARACINO.

Græcè, ἀμαρακῖνον: Latinè, amaracinum oleum: Hispanicè, olio de magarca: Italicè, oglio de bruzaculo.

Enarratio LXI.

Parthenium amaracus est apud Dioscor. Cotula fœtida parthenium est.

AMaracinum Oleum, non quidem ex Sampsuco maiorana vt diximus cõficitur, sed ex parthenio potius herba. Est enim parthenium vt libro tertio videre est, non quidem matricaria: sed potius herba quædam camomillæ persimilis horridi & tetri odoris, ob quem cotulæ fœtidæ nomen meruit.

DE MEGALIO.

Græcè, μεγαλεῖον: Latinè, megalinum oleum.

Enarratio. LXII.

MEgalinum Oleum exoletum nunc, sicut etiã Dioscoridis tempore est.

DE HEDYCHROO.

Græcè, ἡδύχροον: Latinè, hedychroum.

Enarratio LXIII.

Hedychroi cõpositio.

HEdychroum, vel hedychrum, à coloris hilaritate dictum, idem cum amaracino, vt testatur Hermolaus Barbarus, esse videtur, nisi quòd nomen hoc propriè habet in eo, vbi præstantissimum olim præparabatur. Galen. lib j. de Antidotis, hedychroi compositionem vel potius pastillos describit, theriacam adornans, vnde Medicus sui temporis Romę ex illis, qui antidotum theriaces præparare non viderunt, ex scriptura confectionem eius aggredi ausus, quærebat apud vnguentarios hedychroon: putans, herbã esse, aut aliquod tale simplex medicamentum, quod hodie quoque multis simile euenire vidimus, & audimus: compositio verò hedychroi à Galeno ibidem inscripta ita habet.

Hedychroi vult magma, mari binas sibi drachmas,
Æquales & amaraci habens, aspalathiq;.
Et iunci teretis, calami qui suauis odore est,
Phu ponti, ligni & succi, quem balsamon edit,
Tres sunto drachmæ: totidem cõsti cinnamomi,
Myrrhæ sex alias misces, foliq; malabathri,
Indorum nardi, flauiq; croci insuper aquas,
Quin etiam casiæ totidem, sed pondus amomi

Sume

Sume duplum, drachmam Chiæ sed mastica habebit,
Hæc etenim debent conspergi cuncta falerno.

Hanc vero compositionem Arabes, andacaron corrupta voce appellant: alij vero diacoralium, cuius vt nomen, ita quoque medicamenta & eorum pondera peruertunt. Quibus de causis, ab illis theriaca falsa, & omnino corrupta parabatur.

DE METOPIO.

Græcè, μετώπιον: Latinè, metopium.

Enarratio LXIIII.

Metopium à galbani ligno denominationem sibi vendicat, quod lignum metopium dicitur, ex eo chalbanum siue galbanum desudat, gummi hodie myropolis frequens, vnguentum vero paratum non habetur. *Metopium Galbani lignum est.*

DE MENDESII COMPOSITIONE.

Enarratio LXV.

Mendesij compositio, ea in regione Aegypti vbi Mendes, id est caper colitur, præparatur.

DE STACTE.

Græcè, στακτὴ: Latinè, stacte, gutta, pinguissimus flos myrrhæ: Hispanicè, storaque liquida: Italicè, storace liquida.

Enarratio LXVI.

Stactæ pinguedo recentis myrrhæ tusæ, exiguaque aqua contusæ, & postea prælo expressa est, quæ hodie omnium votis Serapionem imitantium storax liquida est, Qua odoratissima precioßissimaq; ad paranda poma odorifera & suffitus, vnguentarij passim vtuntur: apud verò Psalmistam, vt multi putant, psalmo 44. gutta, siue lachrima nominatur, quum legitur: propterea vnxit te deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ cõsortibus tuis, myrrha & gutta & casia. At re vera textus Dauidicus non ita habet, vt Hebraica veritas indicat, quæ sic habet. *Stacte storax liquida est.* *Textus Dauidicus emẽdatur.*

אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך
אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך:
מור ואהלות קציעות כל בגדותיך:

Quæ ita ad verbum Munſterus Germanus, vir hac noſtra ætate doctiſsimus, & linguarum multarum peritiſsimus vertit. pſalmo 45. ſponſis dicato, dicens: dilexiſti iuſtitiam & odiſti impietatem, propterea vnxit te deus, deus tuus, oleo lætitiæ, præ conſortibus. Myrrham, Aloen, & keiam (redolent) omnia veſtimenta tua: hactenus Munſteri interpretatio. In qua mea ſententia optime verbum (redolent) ſuplet, & ex ea ſatis conſtat, quàm inepte perſonatus ille & nō verè Hieronymus, quiſq; ille fuerit, gutam pro ahalod, interpretatus fuerit, quum vox ipſa clamet ahalod agallochum Græcorum eſſe, Romanorum verò lignum aloes: vnde Munſterus emendandus à me quoq; venit, quum verbum aholod, aloen verterit, cùm revera lignum aloes, & non aloen dicere debuiſſet, nam aloe ſuccus herbæ eſt, quem Hebræi ſua voce Aloe appellant, ahaloth verò lignū Aloes eſt, quamobrem Munſterus rectiùs ſic interpretaretur, dicēdo, Myrrham, lignum aloes, & keizam (redolent) omnia veſtimenta tua: ſed quid per keizam intelligere debeamus, quia Munſterus vocem iſtam inconuerſam relinquit, dicamus, quòd multi Rabinorum locū iſtum enarrantium, per keizod, ſiue keizam, coſtum intelligunt, ſed revera non ſine ingenti, ne dicam pudendo errore, quum coſtus apud Hebræos kerah dicatur. Eſt igitur queziod, caſia, quæ à cinnamomo vt diximus differt, in quam ſententiam vox ipſa Hebraica legentem trahit, quum caſia à caziod deriuata fuit, adeovt loco keziam, caſiam interpretari liceat.

Munſterus Germanus errat.

אלואי

קרה

DE CINNAMOMINO.

Græcè, κιννα μώμινον: *Latinè*, *Oleum de cinnamomo*: *Hiſpanicè*, *azeite de canella*: *Italicè*, *oglio de cinnamomo*. Enarratio LXVII.

Cinnamomum vnguentum.

VNguentum Cinnamominū, olim ad prodigium vſq; in pretio habitū nunc verò optimū parari poterit, quia

quia cinnamomi veri copia nobis maximè suppetit.

DE NARDINO.

Græcè, νάρδινον, Latinè, Nardinum vel spicatum.

Enarratio LXVIII.

Vera spica nardi abũdamus.

NArdinum siue spicatum Oleum aut vnguentum, olim fœminis Romanis, & præcipuè diuitibus familiare, nunc vero in officinis, nardinum dictum oleum paratur, an verum dubito: fieri tamen verum potest, quia spica nardi vera abundamus, vt suo proprio diximus capite.

DE MALABATHRINO.

Græcè, μαλαβάθρινον, Latinè foliatum.

Enarratio LXIX.

Verũ malabathrũ habemus.

Μαλαβάθρινον, siue foliatum oleum, sic dictum quia ex Malabathro, ceu malabethro, folio Indico, dicto, concinnetur, exoletum est: In India tamen Lusitani facillime illud conficere possent, & ad nos mittere, quia malabathro frequentissimè vtuntur, bethrum appellantes, nomine antiquissimo patrio hucusque reseruato, vt suo diximus capite. At verum malabathrum hodie nos habere, ex India delatum, verum est.

DE IASMINO.

Græcè, ἰάσμινον: Latinè, Iasminum, Oleum sambacinum, cloum de zambac: Hispanicè, azeite de yasmin: Italicè, oglio de gelsomino.

Enarratio LXX.

FAma tantum & aliorum relatione iasminum cognouit Dioscorides vt quisquis mediocriter eruditus, illius verba pœnitius animaduertens, inueniet. Quum in Perside redolentes flores, Persica voce, Iasme, vel Iosme, quasi odorariam violam dicas, nominatos, reperiri dicat: ex quibus vnguentum suauissimum cõcinnabatur, Iasminum dictum, quo Persæ fœtorem animæ & corporis, multitudine ciborum & ebrietate natum, summouebant. Si enim frutex illi obuius aut cognitus fuisset, proculdubio non silentio eum præteriret, Sed vt sui est moris, deliniaret: at quum tantum aliorum relatione acceperit,

apud

Iasmin quid.

apud Persas ex flore Ioſmin nominato. Vnguentum quo virus & fœtor, ob nimia & varia cibaria contractus depellitur, præparabatur, factum eſt, de eo vt per tranſennam tantum ſermonem fecerit. Eſt verò Iaſmin, frutex hortis familiariſsimus, qui non ita pridem è Perſide in Europam tranſportatus fuit. Attollitur enim procero ſambuci caudice: ſed inde viticoſos, frequentes, & prælongos emittit ramulos, topiario operi maximè deſeruientes, adeo vt hodie pro cooperiendis topiariis hortorum fornicibus, & teſtudinatis turriculis, aut concameratis ſinubus, ea maximè vtantur. Ineſt enim illi folium anguſtum, in obtuſum mucronem turbinatum, ex viridi nigricans, flos candidus maximę ſuauitatis & fragrantiæ, quamobrem & præcipuæ commendationis, quamuis & luteus hic Ferrariæ, imò per vniuerſam Italiam hodie in hortis, pro delitiis, non minoris odoris habeatur: in Babylonico quoq; agro, & cærulei coloris, vt multi tradunt frequens reperitur. Vocant enim Mauritaniæ claſsis medici, Iaſminum Zambachum, & eius Oleum Zambachinum, quod calfaciendi reſiccandique vires habet, præcipuè quod ex albo præparatur. At Serapio capite de Zambach, ex mente Meſue calidum in principio ſecundi gradus eſſe inquit, conferreq; humiditatibus, & phlegmati ſalſo, & ſenibus, ac doloribus à pituita ortis affirmat. Si quis tamen bilioſus, calidam temperaturam habens, hos flores plus iuſtò olfecerit, verendum, ne in ſanguinis fluorem è naribus incurrat. Verùm qui Iaſminum leucanthemum eſſe contendunt miro modo cæcutiunt, veluti illi qui pelicenum apud Plinium eſſe augurabātur.

Iaſmin frutex, & luteos flores producit.

Mathiolus

Ex dictis igitur ſatis liquet, violaceū Oleum, longè aliud eſſe, ab hoc Iaſminino dicto, ac inde Mathiolum Senenſem perperam in hac re ſenſiſſe. Porrò Pandectarius, ne ab iſta chorea eliminetur, per Iaſeminum, roſam moſchatam Damaſcenam dictam intelligi, prope finem ſuarum pandectarum vult, cuius opinionem Ioan. Sinapius Germanus vir varia eruditione præditus, tanquam veram, quum mecum de hac re diſſereret, affirmabat.

DE MYRRHA.

Græcè, σμύρνα: Latinè, Myrrha, Arabicè, ler, mur,

mur, & mor: gallicè, Myrrhe: Hiſpanicè, Myra: Germanicè Mirrhen.

SECVNDA MYRRHA, CAVCALIS.

Caucalis, Myrrha vulgaris, officinarum myrrha.

TERTIA MYRRHA MINEA.

Minea Myrrha, gummi mineum: Hiſpanicè, anime negro.

Enarratio LXXI.

Arbor Myrrhæ qualis.

DIminutam hic derelinquit hiſtoriam Dioſcorides arboris ferentis myrrham, quam Plinius capite 15. libri duodecimi compleuit, dicens: Eſt arbori, altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina, caudice duro & intorto, craſsiore quàm thuris, & ab radice etiam quàm reliqua ſui parte, Corticem leuem ſimilemq; vnedoni, ſcabrum alij ſpinoſumque dixere, folium oliuæ, verum criſpius & aculeatum, Hæc Plinius. Defluit igitur lachryma ex hac arbore inciſa, quæ myrrha dicitur. Aliquando tamen in trunco ipſius arboris, lachryma ipſa cõcreſcit. Quę omnibus præſtantior eſt troglodytica, hodie apud Luſitanos ſimul & reliquos Hiſpanos, in officinis, ſub nomine belzuini amygdalini, reperta lachryma leuis ſubnigra vndiq; ſibi concolor, fragilis, quæ confracta, album quid vngues humanos, vel amygdalas dealbatas referẽs, oſtendit: vnde Luſitani, qui ex India eam adferunt, belzuinum amygdalinum vocant, vt inter eam, & alteram nigram, proprie belzuinum bonum, ſiue vt illi dicunt, à boninas, differentiam ponant, de quo capite de laſerpitio ſermo agitur. Verùm ineſt huic de qua agimus lachryma, myrrha troglodytica dicta, quam Hiſpani belzuinum amygdalinum vt dixi vocant, ſapor amarus, odor vero bonus, ſed ita acer & vehemens ac intenſus, vt omnes aſſiſtentes, quum ex ea ſuffitiones fiunt, in ſternutamenta prorumpant, qua de cauſa, indies magis ab Hiſpanis deſpicitur, delicatioribus odoramentis abundantes. Hunc odorem conſiderans Dioſcorides grauem odorem myrrham habere dixit: Galenus verò libro primo de Antidotis,

Optima Myrrha belzuinũ amygdalinum eſt.

Belzuinũ à boninas.

Cõciliatio inter Galenũ et Dioscoridem.

tis, eam gratissimi odoris esse tradit, quem ita esse deprehendimus intensiorem tamen, sed animaduertendum, quòd Galenus ibidem à Dioscoride discrepat, quia mirrham Mineam, à regione in qua nascitur, sic dictam, præstantissimam facit, quam tamen Dioscorides, vt improbam & cæteris myrrhæ speciebus peiorẽ derelinquit. Hanc vero lachrymam belzuinum amygdalinũ dictum, raro aut nunquam Italia vidit, qua de causa non mirum est, si Manardus vir diligentissimus lib. vj. suarum epistolarum dixerit, nõ solum optima, sed etiam bona myrrha caremus: ex hac vero myrrhæ specie stacte præcipue conficitur, destillatur cum colore tum odore & sapore illi maxime conueniens. Cæterum vulgata & communis myrrha, Dioscoridis caucalis est, arida, colore nigro, & velut ab igne torrida, quæ ex India quoq; præcipue insula Farico dicta ad nos adfertur. Hanc vero falso nonnulli bdellium apud Dioscoridem esse contendunt: Non hic tamen præteribo, quin admoneam id quod Gal. lib. j. de Antidotis scriptum reliquit: scilicet quòd suo tempore myrrha adulterabatur succo arboris calpasi dictæ, vnde succus iste opocalpasus dicitur, omnino venenosus, & vitæ humanæ aduersus, vt hac sua historia indicat sic dicẽs: At opocalpason lethale est, multosq; forte fortuna nostris temporibus propter insciriam myrrhæ, quæ opocalpason habebat interiisse nouimus, &c. Quæ vero hæc arbor calpason dicta sit, aut eius succus, nõ opus est scire, quum venenosa, & humano generi inimica sit: Plinius verò eam opocarpathum appellat. Myrrha vero Minea, vel Aminea dicta, hodie quoq; in Lusitania, & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt capite de cancamo diximus, gummi scilicet animum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum: Nam album cancamum esse, ex Brisoto didicimus: nigrum vero, Minea hæc Dioscoridis myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. An vero Minea hæc regio, Mina hodie dicta regi Lusitaniæ parens, sit, cosmographis inquirendum relinquo. Scio enim in hac regione animum optimum quoq; reperiri, à qua quotannis Lusitani nostri, in Portugalliam adferunt. Galenus vero, Minæam vt diximus myrrham,

Myrrham verã Italia rarò vidit.

Communis myrrha caucalis Dioscoridis est.

Opocalpason Plinius opocarpathũ appellat.

Animum duplex, album & nigrum.

inte

inter cæteras ſpecies præcipuam collocauit, qua de cauſa, in illo textu libri de Antidotis, aut in hoc Dioſcoridis mendam eſſe ſuſpicor quum Dioſcoridi ex diametro contradicat, calidum enim hoc gummi eſt, odoriferum, ſuffitionibus adaptatum: quo capitis præcipuè dolores frigidi propulſantur.

Bœotica myrrha.

Bœotica vero myrrha, voce tantum nobis nota eſt: ne tandem ordinem prętermittamus Gal. de myrrhę viribus & dotibus, ita proſequitur, lib. 8. de Fac. ſimpl. medicam. dicens: ſmyrna ſecundi eſt ordinis calfacientium & exiccantium, vnde capitis vulnera glutinat, ineſt illi amaritudo non exigua, qua fœtum & lumbricos enecat, eiiciteq; Habet etiam & abſtergendi vim moderatam, quare ocularibus miſcetur medicamentis, & iis quę ad veterem tuſſim atque anhelationem adminiſtrantur, myrrha verò Bœotica, vim habet calfaciendi, fundendi, & emolliendi.

Myrrha calida & ſicca eſt in ſecundo ordine.

DE STYRACE.

Græcè, Στύραξ: Latinè, ſtyrax, ſtorax calamita: Hiſpaniçè, ſtoraque: Italicè, ſtorace, ſtorace calamita. Arabicè, Miha, Meha, Mehaha, et Aſtarach.

Enarratio LXXII.

Styrax nunc de calamita dictus.

STyrax, communiter in officinis ſtorax calamita dicitur, cui calamitę inditum cognomen eſt, ex Galeno libro de Antidotis, vbi examinans ille ſimplicia theriacam adornantia, ſtyracem è Pamphilia in calamis aduectum, tanquam meliorem laudat, vnde calamita dictus eſt, quo fit vt medici noſtri temporis, quum Styracem bonum in compoſitionibus iniiciendum cupiunt, ſtyracem calamitam deſcribant, nec ſane immerito, quum eo loco Galenus, ſtyracem iſtum calamitam, cæteros ſtyraces ita ſuperare viribus tradat, ac vinum optimum falernum cætera vilia vina in tabernis proſtantia ſuperat: ita enim Galenus, ne eius deſideres verba, inquit: ſtyracem conſtat iniiciendum eſſe, qui in arundinibus ex Pamphilia affertur, quique pauciſsimis gignitur, & tanto diſcrimine, à copioſo hoc ſtyrace euariat, quãto falernum vinum ab eo quod in tabernis venundatur: attamen ex ipſius genere capere oportet, pallidiſsimum: conſtat autem & odore hunc eſſe

Stirax calamita optimus eſt.

valentiſsimum, & guſtu nihilo minus. hactenus Galeni verba: ob quæ Manardus Ferrarienſis credidit textum iſtum Dioſcoridis, mutilum eſſe, & vice catabalites, legendum eſſe, calamites: qui mea ſententia, fallitur, quum Gabalites vt Marcellus optimè interpretatus eſt, ad Plinij mentem legi debeat, non vero catabalites, vel calamites; ſic enim Plinius lib. 12. cap. 25. inquit: Proxima Iudææ, Syria ſupra Phœnicem ſtyracem gignit, circa Gabala, & Maratuca, & Caſium Seleucium montem, verbum enim illud gabala nobis annotandum venit, vnde Gabalites merito apud Dioſcoridem legitur, in quam quoq; lectionem eunt viri multiplici eruditione præditi, Hermolaus Barbarus, & Ruellius Gallus. At Plinius, eodem quoque loco præter ſtyracem ante laudatum, illum quoque optimum facit, qui ex Piſidia, Sidone & Cypro affertur: nam Cretenſem vt improbum dimittit, Imò rationem reddit, cur ſtyrax fere continuo purulentus reperiatur: quia (vt ait) in eo pennati vermiculi circa Canis ortum aduolant, & illum rodentes, in ſcobem vertunt. adulteratur verò ſtyrax, cedri reſina, gummi Arabico, melle & amygdalis amaris: at noſtris temporibus, ſyncerus, purus, ex Zana apud Indos inſula, ſtyrax portatur, qui inter ſuauiſsima ac pretioſiſsima odoramenta habetur.

Manardus Ferrarienſis fallitur.

Styrax cur purulētus reperitur

Styrax optimus ex Zana Indiæ inſula portatur.

DE BDELLIO.

Græcè, βδέλλιον: Latinè, bdellium: Arabicè, Molochil, Molochal, Mochol, & Mochel.

Enarratio LXIII.

Bdellium optimum.

BDellium gummi officinis triuiale eſt, quo maxime pro laxandis atque emolliendis tumoribus vtimur, rarò tamen bonum & ſincerum quale à Dioſcoride deſcribitur, habetur: ſcilicet, pingue, amarum, translucidum, taurino glutini ſimile, & neſcio quid album, vngui humano perſimile habens, quod quum incenditur odorem ex ſe mittit, falſo enim opinantur, qui vulgatam myrrham, Dioſcoridis bdellium eſſe dixerunt, quum multum inter ſe dubio procul differant, ſi quis vero bono caruerit bdellio, Galeni cōſilio in ſuis Succedaneis, eius loco arborum muſcho vtatur. Cęterum, bdellium hodie nō Scythicum,

Myrrha vulgaris nō eſt bdellium.

Muſchus arborū pro bdellio.

aut

aut Arabicum myropolæ appellan, sed Italicum potius, sub cuius nomine Serapio libro suorū simplicium, de eo mentionem facit, eadem illi tribuendo, quæ Dioscorides huic suo tribuit, vnde bdellium Iudaicū Serapionis idem cum bdellio Dioscoridis esse, certum est. Aliud vero bdellium Serapio describit, quod ex Mecha bdellium appellat, nascitq; in quibusdam cubitalibus palmis, ciphilioni bus dictis, tradit, quas Hispani pro victus vsu habēt, easq; sua voce palmites, siue palmitos, vocant. De quibus capite de palmis multa dicemus. Galenus vero bdellij facultates describens, ita inquit, lib. 6. de Facult. simpl. medic. bdellium quod Scythicū nominant, estq; acrius & resinosius, emollientis admodum & efficacis virtutis est. Arabicum autem quod splendidius est, magis quam emollientia exiccat, videturq; in potu sumptum calculos renum frangere, tum vrinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, rupturasque sanare.

Bdellium.

Iudaicū bdellium est.

Bdellium exciphilionibus.

Bdellij tēperatura.

DE THVRE.

Græcè, λίβανος: Latinè, Thus: Arabicè, Ronder, Conder, vel Cateth: Hispanicè, enciēso: Gallicè, encens, Italicè, incenso, Teuthonicè, Vveirauch.

Enarratio LXXIIII.

THus officinis notissimum, cuius duo præcipua genera nominantur, masculum & fœmina: est enim masculum quod sic à specie testium vocant, mammosum cum hærente lachryma priore consequuta. Deprehenditur autem verum thus, quia facile accenditur ad ignem, nec ex eo cinis relinquitur aliquis: olim ex Arabia præcipue aduehebatur, nunc vero ex regione Seyr apud Indos cognominata ad nos portatur. Est verò maximus eius vsus in lustrandis mortuorum cadaueribus, & mirum dictu, vt hic mos per omnes ætates, inter omnes ferè gentes & religiones inoleuerit. Sed magna inter authores disputatio est, qualis thurifera hæc arbor sit, nec adhuc, quod scio inter illos est decisum, quare hac in parte lectorem ad Theophrastum amandabimus, & eius interpretem Plinium, illum cap. 4. lib. ix. hunc vero cap. 13.

Thus duo genera.

Thuris vsus.

lib. xij. in quo, vt obiter hoc admoneamus, legi debet CCC. non vero. MMM. De thuris vero viribus, ex Galeno, sequenti capite legito.

DE THVRIS CORTICE.

Græcè, φλοιὸς λιβάνου: Latinè, cortex thuris.

Enarratio LXXV.

COrtex thuris, siue corticosum thus, lachryma thuris crustæ coniuncta dicitur, quæ constringendi ac exiccandi vires potentiores, quàm thus habet, vnde Marcellum Virgilium in hac re non rectè sensisse dicendum est, quum dicat, quod in cortice thuris laudatur, thus est. De thure verò, ac eius cortice, ita Galenus libro septimo huic negocio dicato, tradit, dicens: libanotus, excalfacit secundo ordine, desiccat primo, habet quoque astrictionem pusillam, cortex eius euidenter astringit, desiccatq; in secundo ordine, est autem crassiorum partium quàm thus, & minimum acrimoniæ possidet, quare in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis eo vtimur. Ramus eius, siccioris & calidioris est facultatis quàm ipsum thus, adeo vt ad tertium vsque excessum perueniat; habet vero etiam & absterforium quiddam, vnde expurgare & implere oculorum vlcera potest.

Thus calfacit secundo ordine, desiccat primo.

DE MANNA THVRIS.

Græcè, μάννα λιβάνου: Latinè, Manna thuris, offic. olibanum.

Enarratio LXXVI.

MAnna thuris, officinarum olibanum est, non verò Arabum manna. Quum huic laxandi, atque subducendi aluum vis inhæreat: illi vero adstringendi potius. Vnde Serapio hæc non animaduertens, vtranque inepte admodum confundit. De hac verò Græcorum manna, Galenus libro tertiodecimo Methodi medendi ita disserit: Manna (inquiens) est purgamentum thuris, leui astrictione prædita, atque hoc etiam nomine thure ipso ad nonulla vtilior. Thus enim puris tantum mouendi facultatem obtinet vtpote nullã astringendi vim habens, magisque

Olibanum officinarũ est Græcorum manna.

Serapio cõfundit græcorũ mannã cũ manna Arabũ.

gisque id facit, quod pinguius ex eo est, & magis albicans, sicuti etiam quod flauum ex eo magis est validius siccat: Mannæ verò etiam corticis thuris paululum est admixtum, vnde scilicet adstringendi vim habet, ipse verò cortex thuris, tum adstringit, tum exiccat insigniter: Itaque ad moderatiores sanguinis profusiones eo vtimur solo, sicut etiam ad validiores solo vsto, sed tunc cribrato, & in molliſsimum puluerem redacto. Item lib. v. eiusdem voluminis, inquit, est autē manna medicamentum quod magis quàm thus astringit. Qua de causa non immerito Galenus per totam eius doctrinā, eo præcipuè in libro, cui titulum de compositio. medicament. κατὰ γένη esse voluit, ab initio libri, vsque ad calcem tanquam constringente medicamento, in omnibus suis adstrictoriis medicamentis & compositionibus vtitur, velut cæteri Græci, & Latiniores homines, inter quos Paulum est videre, Aëtium, Oribasium, Alexandrum Trallianum, & ante hos, magnum illum & admirādum Hippocratem: ex Romanis vero, Corneliū Celsum, Quintum Serenum, vtrunq; Plinium, quibus & Scribonium Largum adiungere est. Ex iis enim Plinius vir grauisimus cap. 14. lib. xij. quo de thuris generibus agit, inquit. Micas concussu elisas mannam vocamus. Quibus omnibus satis manifestum est, mannam hanc Græcorum, prout Dioscorides in præsenti loco testatur, adstringēdi vires habere, non verò laxandi: At quum in hac re perplexior est controuersia, quàm quæ paucis explicari queat, non absurdum mihi fore videtur, Si Manardi Crinitiq́ue verba de hac re hic subscripsero, vt studioſi iuuenes legendo veritatem comprehendant. Hi vero, Manardus atque Petrus Crinitus, quanta olim inter se necessitudine fuerint cōiuncti ipsius Criniti verba testātur. libro de Honesta disciplina. xviij. capite 4. Qui quum Varronis locum fœdisimè depraua tum, ad vxorem Fundaniam scriptum, in pristinum nitorem reddidisset, nullum alium præter Manardum sibi iudicem requirit, tantum illius hominis eruditioni videlicet tribuens. Antea tamen quàm ad ea subscribenda deueniemus, paulisper, de Arabum Manna cōsonum erit disserere: Est igitur manna, ros melleus, condensatus, descendens in quibusdam locis, super arbores, vnde

Manardi & Crinitī amicitia.

Mānna Arabum quid.

colligitur, pro emolliendis diuitum ventribus accommodatus, ex præcipuis autem vnde cadit locis, Calabria est vbi præcipue singulis æstatibus descendit, & ab omnibus passim colligitur, trium videlicet generum, vnum supra folia, quod perfectissimum est, à vulgo dictum manna de folio: Alterum super ramos & caudices arborum cadit, primo deterius, sed crassius & corpulentius: Tertiũ verò super terram, cæteris deterius. Quæ verò manna, super lapides cadit, mea sententia cæteris generibus nobilior censenda est, Dicitur verò Calabrensis manna hæc, mastichina, quæ tanquam præcipua celebratur, & in pretio hodie habetur. Est præterea, alia orientalis, quæ ex monte Libano, & aliis locis Venetias portatur, aliquando granulosa, nonnunquam verò liquida mel referens portatur: primam Arabes mannam absolutè appellant. Secundam verò tereniabim. An verò manna hæc priscis nota fuerit, vel de ea sermonem aliquem fecerint, in dubium hodie multi vertunt: cui quæsito facilè respondemus, quòd Galenus libro tertio de Facult. Alimentorum, capite de melle, huius mannæ mentionem fecit, in æstate dicens, super arborum herbarumque folia, mellis quam plurimum repertum fuisse, vt gaudio exultantes rustici cantauerint, Iupiter mel pluit, apud suos rarò id accidere affirmans, secus autem in monte Libano, vbi singulis annis, expansis super terram velleribus, mel à concussis arboribus decidens excipientes, ollas, ac fictilia plena referant, vocantq; illud roscidum mel, vel mel aërium. Sic enim Galenus, vt omnes noscant, loco citato, id est capite 39. inquit: Memini aliquando, quum æstate super arborum ac fruticum herbarumque folia, mel quam plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludẽtes ceciniſſe, Iupiter melle pluit, & subdit huius rationem reddens, præcesserat autẽ nox, vt per æstatem bene frigida, nam tum tempus anni æstiuum erat, pridieque calida & sicca fuerat aëris temperies, peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis, à Solis calore sublatos, ac inde exactè tenuatos ac coctos, à frigore secutæ noctis concretos coaluisse: apud nos verò rarò id accidit: In monte autem Libano quotannis persæpe, itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit excip

Mannæ tria genera.

Manna supra lapides cadens melior est.

Gal. mannã nouit.

excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantque id mel roscidum & aërium. Hæc Galenus, in quibus mannam descripsisse satis constat, quam quoque Suidas vir Græcus & doctus sylvestre mel è cœlo cadens appellitat. *Suidas.*

Plinius quoque illius mentionem fecit libro vndecimo, capite duodecimo, dicens: venit hoc ex aëre, & maximè siderum ortu, præcipueque in ipso Syrio splendente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu sublucanis temporibus, itaque cum prima aurora folia arborum melle roscida inueniuntur, at si qui matutino sub diuo fuere, vnctas liquore vestes, capillumq; concretum sentiunt siue ille est cœli sudor, siue quædam syderum saliua, siue purgantis se aëris succus, & cætera. Non minus Pomponius Mela hanc mannam attigisse videtur, in sua Cosmographia, præcipuè in Indiæ descriptione, quum dicat, India tam pinguis alicubi, & tam feracis soli, vt in ea mella frondibus defluant: Nec enim augurari est per hæc mella, aliud intellexisse Pomponium, quàm mannam, mel aërium dictam. Quæ quoque multis in locis hodie super arboribus cadit, vt apud Rhagusium, vnde quoque colligitur, & Venetias & Anconam affertur. Manuel Cirnius vir nobilis & magnificus, qui apud Belgas Lusitanorum regi à negotiis erat, frequenter mihi dicere solebat, Portugallenses rusticos, erat enim ille ex Portu ciuitate oriundus, inuenire solitos super arborum foliis rorem melleum, qui mox in speciem saccari condensaretur: qui quidem ros, quoties (non enim quotannis defluebat) è cœlo descenderet, fertilitatem illius anni insignem prædicebat, Fuit igitur, vt receptui canamus, manna antiquis satis cognita, quam in vsum medicum non traxerunt, quum illius facultates penitus ignoratas habebant: quas Arabes dignoscendas in praxim aduocarunt: & ea de causa Auerrois Cordubensis, videns post Galeni tempora, mannæ in re medica vsum, dixit eam post Galenum inuentam esse. Cæterum manna, vt placet Auicennæ & Mesue, temperata existit, ad caliditatem aliquantulum vergens, Auerrois verò eam calidam & humidam constituit, quæ aluum cit, debiliter tamen per se sola: qua de causa syrupum roscaceum solutiuum, aut tamar Indorum decoctum, cassiamue fistularem, aut rhabar

Plini. mannæ mentionem fecit.

Pomponius Mela.

Manna apud Ragusium inuenitur.

Græci mannæ vires ignoratas habebant.

Arabes mannã in vsum traxerunt

Mannæ temperatura.

Actuarius.

rhabarbarum illi adiungimus. De ea vero & cassia fistulari Actuarius, vir Græcus, inter recentiores connumerandus, ita loquitur. Hæc perquàm moderate purgant, nimirum casia nigra & manna, casia quidem tribus aut quatuor drachmis sumpta, vix moueret aluum: Manna vero etiam maiore modo quàm casia sumenda est, & flauam bilem simplici ratione pellit: Casia vero ipsa flauam bilem, sed magis retorridam, & quæ iam in atram degenerauit, extrahit, quinetiam pituitam educit mediocrem: cæterum præbemus vtranq; quibus potentius medicamen aliud dari non potest, nimirum pueris & fœminis vtero gerentibus, commoditate quadam, & necessitate vrgente repræsentamus, ex iis quibus exuperans febris reliquorum medicaminum vsus respuit. Manardi autem ac Petri Criniti verba consultò prætermittimus, quum ea suis locis lector percurrere poterit: est enim locus apud Petrũ Crinitum, lib. xxv. de Honesta disciplina capite 7. apud Manardum vero, epistola quarta sui voluminis, eidem Crinito dicata.

DE THVRIS FVLIGINE.

Enarratio LXXVII.

Ἀιθάλη λιβάνου, Thuris fuligo est, quæ thure cremato fit, & in officinis non præparatur.

DE PICEA ARBORE.

Græcè πίτυη: *Latinè*, *picea arbor*: *Hispanicè*, *Pino negro arbor*: *Italicè*, *pezo*: *Germanicè*, Fiechten, forhnen. *Arabicè*, *Artz*, *vel ars*: *Germanicè*, Rot. Dannenbaum.

PINVS.

Græcè, πίτυς: *Latinè*, *Pinus*, *Pinus hortensis Pinus vrbana*, *Pinus domestica*: *Hispanicè*, *Pino aluar arbor*: *Italicè Pino*, *Germanicè*, Zirbelbaum. *Arabicè*, *Sonobar*: *Germanicè*, Hartzbaum. *Gallicè*, *Pin*.

Pinaster.

PINASTER.

Pinaſter, Pinus ſylueſtris: Hiſpanicè pino, Pinheiro brauo: Italicè, Pino ſylueſtre: Germanicè, Vvilder zirbelbaum.

Enarratio LXXVIII.

LOngum profecto nec minus difficile eſſet, omnes Pini ſpecies percurrere: illius tamen (Theophraſto authore lib. iij. de Hiſtoria plantarum, cap. 10.) duæ ſunt ſpecies, altera vrbana, altera verò ſylueſtris. Sylueſtris verò in Idæam & maritimam partitur, nam Idæa id eſt, montana, rectior, celſior, materieq; craſsior eſt: Sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice leuiori, ad coriaq; vtili, in qua nux conſpicitur, rotunda breuiq; dehiſcens, in Idæa verò, tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, viridis, minusque hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ vera eſſe, nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Mathiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo iudicio tantum fultus euertere conatur, dicens ſe in ſylueſtri maritima pinu obſeruaſſe, nuces nõ quidem rotundas, ſed oblongas potiùs, ſolidas difficulter dehiſcentes: in montana vero non oblongas, ſed breues & ad aperiendum faciles. At nos revera Theophraſtũ verum vniuerſaliter dixiſſe hucusq; obſeruauimus, ac Mathiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potiùs vt noui aliquid aliis dixiſſe videretur, in medium hæc adferre voluiſſe. Verùm vltra ſylueſtris pini iam enumeratas ſpecies, aliæ plures reperiuntur, quæ quum ad rem medicam parum faciant, eas nunc curioſiùs non conſectabimur: ex quibus velut cæteris, reſina alba vſui medico colligitur, non minus quàm operi fabrili deſeruientes tabulæ, quæ proculdubio nõ meliores ſunt, (vt autumat Plinius) quàm cæteræ quæ ex aliis arboribus reſinam ſtillantibus, parantur: quum quæ ex larice fiunt ſcandulæ, primatum obtineant, cum firmitate: tum temporum diuturnitate. Sic enim Plinius libro decimoſexto, capite decimo de ſcandulis, id eſt ligneis tegulis, prodit: Scandulæ è robore aptiſsimæ, mox è glandiferis aliis, fagoq;, facillimè

Mathiolus ineptè Theophraſtum reprehendit.

ex omnibus quæ resinã ferunt sed minimè durant, præter quam è Pino. Iis enim videtis Plinii pini tabellas magis laudare, quàm quæ ex cæteris arboribus resinam ferentibus, fiunt, quum tamen hoc falsum sit: scimus enim nos ex omnibus Pini generibus, Laricis materiam, duriorem, firmiorem, & temporis iniuriis magis resistentem esse: proinde in isto Pliniano loco, mendam subesse, non tamen Plinium errasse omnino dicendum est. Theophrastus autem loco citato, morbum pinis euenientem describit, dicens, quum Pinus in tedam vertitur, strangulatur ac emoritur: quæ verba Plinius libro allegato omnino corrumpit, quum quæ de pino Theophrastus inquit, Plinius larici tribuat, inquiens: laricis morbus est, vt teda fiat. Ruellius verò hæc animaduertens, Plinium defendere, ac eum ab errore vindicare conatur, proponens, non mirum esse, si multa quæ Theophrastus Pino tribuit, Plinius larici adscribat, quum larix pino facie, situ, & perpetua fronde similis sit: in quibus satis constat Ruellium nunquam laricem vidisse, quum laricem perpetua coma describat: quod falsum esse, certius est, quàm vt à nobis probari oporteat, quum larici folia hyemis tempore decidant, nec cum pino similitudinem aliquam dictu dignam contrahat, quum Larix arbor sit ingentis proceritatis, cortice crassissimo, & illo quidem crebris rimis interciso, in quibus rufus color quidam appareat: nam rami in hac arbore gradatim circumdãtes truncum incedunt, qui in summo arboris, inter se multi nectuntur complicanturq; ad luteum vergentes colorem & optimum ex se spirantes odorem, folia porrò densissima sunt, oblonga, tenella, & strictiora quàm quæ pini, non tamen cuspide acuminata, quæ autummi tempore ex viridibus pallida facta, facile decidunt, adeo vt per totam hyemem hæc arbos ex omnibus resinam ferẽtibus, sola frondibus, denudata maneat, interdum enim larix iuueneſcit: cupresso in totum persimilis est, minimè verò pino, vt Ruellius credidit. Producit præterea arbor hæc flores incunte vere purpureos, grati odoris vsui admodum gratos, deinde vero fructum nuci cupressi persimilẽ iucundi quoq; odoris: In quo Plinius taxãdus quoq; à nobis venit, quum crediderit ipse laricem sterilem esse. Cæterum laricis

Laricis materia cæteris pini speciebus firmior est.

Plinius errat.

Ruellius errat.

Larix arbor qualis.

Plinius taxatur.

lignum,

lignum, vt diximus durissimum est, ac firmissimum, qua de causa fabricæ maxime expetitur, igni quoq; aptissimum est, vt experientia comprobatum habet Mathiolus Senensis, qui apud Tridentum, igne non nisi ex ligno laricis constructo, ferri venam percolari tradit, vt hinc facile est iudicare, quanto errore deprehensi sint, Plinius, Vitruuius, & alij plures, qui contendebant laricis lignum in igne non vri, quum re vera apud Brixienses laricis carbones in maximo sint vsu, & vt experiētia nos quoq; compertum habemus, ligna sicca laricis, maximo impetu ob nimiā vnctuositatē vruntur, ex quibus carbones optimi quoq; parātur. In larice agaricus non nisi generosus & optimus nascitur, vt suo dicemus loco. Ex larice quoque in officinis præclaram & multis encomiis dignam illam resinam liquidam habemus, quam loco terebinthinæ veræ arboris terebinthi, terebenthinam vocamus, & eam in actum practicum trahimus, quæ non nisi caudice arboris perforato ab artifice in æstate destillat, & eam vasculis ex cortice piceæ colligunt, candidior autem terebinthina ea est, quæ ex iunioribus arboribus exit, turbulentior verò, quæ ex vetustioribus. Reperitur quoque in caudice laricis, non nisi vetustissimi, medullæ vice, album quoddam corio persimile, quod pro constringendis, & aggiutinandis vulneribus, ac cōpescendo sanguine vndecunque fluxerit, multi vsurpant. Sunt præterea arbores quoque ex quibus resina destillat, multum inter se similes, adeo vt nisi quis multum in eis exercitus fuerit, discrimen ponere nesciat, ex quibus picea & abies præcipuè sunt, vtraq; enim in longitudine, crassitie figura & frondibus, idem habet, nam rami tanquā brachia, à duobus lateribus in trunco oriuntur, vt in crucē nasci merito quis dixerit, ita quoq; & folia in ramusculis ad illum modum enascuntur, oblonga, & dura, sed in hoc inter se differunt, quòd folia piceæ obscuriora multo sunt quàm quæ abietis, item cortex piceæ ad nigredinem quoque vergit, qui tanquam corrigia facilè complicatur: Abietis vero cortex potiùs albicat, quum complicatur, illico disrumpitur: iis addamus, quòd rami piceæ terram versus curuantur, id quod abietis ramis non accidit, imò & lignum piceæ pulchrius est, & vtilius, venas directiores habens,

Therebinthina vulgaris, laricis est.

Abies & picea arbor similis.

& nod

& nodos pauciores, sola fœmina picea fructum parit: & quãquàm Plinius tradat abietem masculum & fœminam quoque fructum producere, in multis tamen regionibus sterilem vtranque conspicimus, velut apud Tridentinos, & nemora Rauennæ. Verùm, gignit picea plerunque resinam suam obduram, densam, inter corticem & trũcum concretam, quanquàm aliquando, sed rarò liquidam quoque emittat, & illam quidem lariceæ similem. Ex abiete quoque oleum abietis siue abiegnum dictum extrahitur, quod non solum ex caudice, sed ramis, vesicis affectis, intra quas resina ipsa siue oleum abiegnum contentum est, diuellitur, de quo plura legito cap. 82. huius præsentis lib.

Picea arbor.

oleum abietis.

DE STROBILIS.

Græcè, στρόβιλοι, πίτυίδες: Latinè, strobili, nuclei pinei: Hispanicè, pinhones mundados, Gallicè, Pignons, Germanicè, Zirbelnuss, pineen.

Enarratio LXXIX.

Pityides nuclei sunt pinei, in conis id est nucibus pineis arboris inclusi, quibus hodie in officinis ad Hippocratis vestigia, eclegma, id est loch, siue lambetiuum dictum, à pino nominatum præparatur, pectoris non nisi, & pulmonis vitiis accommodatum, is enim fructus vires reficit, & vt de eo refert Galenus libro secundo de Facul. simplic. medic. boni ac erasi est succi, multumque nutritit non tamen facilè coquitur: Appellant autem nunc Græci ipsum non conon, sed στρόβιλον.

Loch de pino.

Pinei nuclei.

DE LENTISCO.

Græcè, σχῖνος, Latinè, lentiscus: Hispanicè, lentisco arbor, mata, arueira: Italicè lentisco, Arabicè, daru: Gallicè lentisque.

Enarratio LXXX.

Nascitur lentiscus in vniuersa fere Hispania, & Italia aliquando arborescens, quandoque vero ex trunco, multos & subtiles emittens ramulos, quibus folia perpetuo viridantia qualia in arboribus pistatiorum videmus, insunt, sunt enim illa vt noscas, oliuæ foliorum figuram imitantia nunquam vt diximus, ab arbore decidentia, ob

Lentiscus.

quæ

quæ Cicero de lentisco ita cecinit, libro de diuinatione, vt postea Plinius libro 18. capite 25. subscripsit: ad hunc modum. *Cicero de lentisco.*

Iam verò semper viridis semperque grauata
Lentiscus, triplici solita est grandescere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Est verò fructus, quo arbore ista ornatur, figura, magnitudine, & colore baccarum sambuci, ex quo oleum confici diximus, ab Hispanis in maximo vsu habitum, præsertim pro inficiendis chirothecis, quod sua voce à mata appellitant, desudat enim arbor hæc resinam, quam mastichem vocant, non solum in Chio insula, sed etiam vt Auicenna rectè dixit, & nos ipsi experientia compertum habemus, in Hispania, & Italia. Theophrastus verò mastichem ex India aduehi, & ex frutice quodam spinoso colligi, ac ixine appellari tradit. Verùm Galenus de Lentisco libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit. Ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca, lentiscus constat, desiccat itaque secundo ordine completo, aut tertio incipiente, in caloris frigorisque medio consistens quodammodo, astringit autem exæquo moderateque omnibus partibus suis, succus bibitur & per se, & eum aliis medicamentis, quæ dysenterias & alui affectus sanant: Quin & ad sanguinis expuitiones, fluores muliebres, necnon sedis vuluæque procidentias idoneus est, vtpote ad hypocistida nonnihil accedens propè. Non præteribo in præsentia quin reuocem in memoriam, quòd hodie velut Dioscoridis tempore, ex lentisco dentifricia pro purgandis dentibus apud Hispanos parantur, ita enim Dioscorides in præsentia (inquit) viridibus ex lentisco dentifriciis, prò arundinacea acie frictione dentes vtilius exteruntur. *Mastix.* *Lentisci temperatura.*

DE MASTICHE.

Græcè, μαστιχη, Latinè, mastix, resina lentiscina: Hispanicè, almastigua: Italicè mastiche, Arabicè, mastech, masteche, vel mastiche: Germanicè, Mastix.

Enarra

dicens : Syria & terebinthum habet, ex iis mascula est sine fructu, fœminarum duo genera, alteri fructus rubet lentis magnitudine : alteri, pallidus, cum vua maturescit, non grandior faba, odore iucundior, tactu resinosus, circa Idam Troadis : Sed in Macedonia breuis arbor hæc atq; fruticosa, in Damasco Syriæ magna materies ei admodum lenta, ac fidelis ad vetustatem, eximij ac nigri splendoris, flos racemosus oliuæ modo, sed ruber, folia densa, fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, lentoremq; resinosum, qui ex cortice erumpit. Hæc ille ex Theophrasto. Hodie vero in Italia nascit terebinthum non procul ab Vrbe audio, cui folia lentisci paulo maiora insunt. Venetiis quoq; arborem istam in hortis excultam, nonnulli contendebant : mea tamen sententia falluntur, quum folium à vero terebintho multum distet, illius præcipue arboris, quam terebinthum

Terebinthi natura.

esse credebant. Cæterum ex terebintho, vt diximus, resina desudat, quam trebinthinam veram appellamus, vt capite sequenti videre est, porrò terebinthi facultates viresue, Galenus lib. viij. de Facul. simpl. med. ita attingit dicens cortex, folia, & fructus eius adstringunt, & secundo ordine excalfaciunt, valde etiam quod siccet, liquet, porrò fructus aridus propinquus est tertio ordini desiccantium, calfacitque valenter, quare & vrinam prouocat, & lienibus auxiliatur.

DE ALIIS RESINAE GENERIBVS.

Græcè, ῥητίνη, Latinè, resina : Arabicè, Ratin, vel Natis : gallicè, resine : Italicè, ragia : Germanicè, Hartz.

Enarratio LXXXIII. Nascitur & liquida, &c.

Resina laricea, vulgaris terebinthina est.

NAscitur vera therebinthina, vt diximus ex terebintho arbore dicta, cuius penuria, quum raro in Italiam, & Hispaniam adferatur, resina ex larice illius loco vtimur : quam falso terebinthinã officinæ vocant, quanquam in hoc magnus non cõmittatur error, quum vtraq;

eadem

Larix.

easdem ferè vires ac facultates obtineat, vt testatur Galenus, cui postea subscripserũt Paulus Aegineta, & Aetius: Satius tamen esset vera vti terebinthina. At dum ea caremus, laricea vti rectè mea sententia possumus. Cæterũ antiqui medici, terebinthina pro subducenda aluo olim vtebantur, vt apud Aeginetam legere quiuis poterit, libro primo suę medicinę, capite 23. in quo senibus victus ratione debitam describit, ita enim eo loco Paulus Aegineta inquit: Quòd si venter magis astrictus nihil deiecerit, & Mercurialis herba, & cnicum abunde sunt, benè facit etiam resina terebinthina, interim vnius auellanæ, interim duarũ triúmue magnitudine sumpta: capite vero 43. in quo quæ sanis aluum subducant, & quæ vrinam moueant, recitat, tradit: Aluum iuuabit terebinthina, ex qua oliuæ magnitudine dormituris offerebant, at quum acrius subducere eam cogitamus rheu momentum admiscebimus: nos vero hodie non tantum ventris soluendi gratia, quantum renum expurgandi causa, ieiuno stomacho pondere vnius vnciæ cum zuccaro, propinamus, cuius accipientis lotium moschi odorem refert. Habetur quoq; liquida resina vt Dioscoridi placet, ex piceis, pineis siue tedis arboribus, quod ita esse scimus, quanquam ab istis arboribus resina absolutè dicta sicca, concreta siue dura colligatur, potissimum tamen à pinastro, tametsi si nonnulli hanc strobilinam appellent: qua de causa Plinius libr. xiiij. capite 20. resinam siccam colligi à piceis & pineis arboribus tradit, non negat tamen Plinius, & liquidam arbores istas destillare resinam, quia

Terebinthina olim subducit.

Rheu pro subducenda aluo vtebatur Paulus.

tamen paucam: ſiccam vero ſiue concretam copioſam, ea de cauſa liquidam ſubticuit: Hæc vero reſina ſicca coquitur, & hodie pix Græca, ſiue Hiſpana pix dicitur, quam officinæ Colophoniã quoq; appellant, quia in Colophone vrbe Ioniæ regionis clariſsima paratur: Secundum enim reſinę colorem, & ipſius maiorem minorémue coctúram, alius & alius ei ineſt color: Semper tamé tranſlucida manet, quam coctam quoq; in præſenti loco Dioſcorides nominat. Verum, ab abiete liquida reſina, quam ſeplaſiarij oleum abietis, ſiue oleum abiegnum appellant, emanat: quam Dioſcorides cæteriſque poſt eum authores cognouerunt, quum in abiete ſicca reſina raro reperiatur, imò abietes ſiccam reſinam ex ſe emittentes, vt refert Plinius, morbidæ ſunt, & ſicca reſina in eis, pro morbo habetur. Proinde credere fas eſt, Dioſcoridẽ lachrimam iſtam abiegnam nouiſſe: quanquam de huius arboris ſicca reſina tantum mentionem fecerit. Afferuntur autem, vt teſtatur Dioſcorides, optimæ reſinæ, ex Pityuſa inſula, quæ ad Hiſpaniam eſt, & vt hodie nouimus, non procul Balearibus inſulis. Sunt igitur, vt breuibus abſoluam, reſinæ liquidæ, terebinthina, laricea, & abiegna, quanquam & hæc ſicca quoq; reperiatur: Siccæ vero ſunt, abſolute reſina dicta, ex piceis & pineis arboribus collecta, tametſi liquida quoq; vt Dioſcoridi placet reperiatur. Lentiſcina, quæ cæteris ſiccior & durior eſt, prætercunda non eſt, quam Plinius inaduertenter inter liquidas computat, cæteras vero reſinas ſuis locis enucleabimus, nunc vero Galenum audiamus libr. 2. de Compoſitione medic. per genera, in emplaſtri viridis Andromachi confectura, qui dilucide admodum de reſinis ibidem ſermonem fecit, dicens: primum reſinæ ſtrobilinæ in eo meminit, quæ vt in Commentariis de Simplicium medicamentorum facultatibus aſſerui: reſinarum longe calidiſsima eſt, ſicut terebinthina ambabus qualitatibus omniũ moderatiſsima, omnes ſiquidem calefaciunt & exiccant, ſed hæ magis, illæ minus. Validiſsima igitur eſt ſtrobilina, moderatiſsima vt dixi terebinthina, quinetiam ſiccat celerrimè ſtrobilina, & quæ priuatim pityinon phyſema dicitur reſina quidem & genere ipſa ſiccans, & calfaciens, ſiccando autem à ſtrobilina non ſuperatur, calfaciendo

pluri

Pix Græca.

Oleum Abietis.

Reſinæ liquidæ.

Reſinæ ſiccæ.

Strobilina reſina.

plurimum. Hæ ergo exiccatæ pinguis expertes sunt, ideoq; emplastra bene adhærentia conficere non debent, vt viscosæ & liquidæ, inter pityinon physema, id est piceam & strobilinam, media calore abietina est, liquida tamen diutius perdurat, sicut etiam Colophonia thus redolens, quæ nonnullis sola vocatur Colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, vt abietina, & calore sicut illa mediocri prædita, nascitur admodum modica, atq; ob id pretiosa est: Humidissima tamen omnium altera laricis appellatæ differentia, nam hæc quoq; duplex est, vna quidem omnino similis terebinthinæ, altera hac acrior, calidior, magis liquida & odoratu grauior, tum gustu amarior, sed & vasis fictilibus piceam resinam continentibus quæ subsidet liquida resina, consistentia & colore terebinthinæ ad amussim similis est, odore & gustu diuersa, ingratior quidem olfactu, sicut & acrior & gustu mordacior. Quare satius est terebinthinam omnibus medicamentis quæ vlcera rectè curabunt, admiscere. Quoniam primus præcipuusque in eis scopus est, vt id quod offertur non mordeat. Hactenus Galeni verba: quibus suffragantur ea quoq; quæ libro iij. eiusdem voluminis, ad istum modum scripta sunt: Omnium vero resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam appellant: huic succedit, quæ ex figulinis impura, nec frixa sumitur, quam si purges in frictam mutabitur: His ambabus siccior est quę dicitur pityinon physema, ac si dicas picea germinatio, hanc sane ceu squalidam, in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci: vsus autem sum fricta & liquidis. Iam vero ex iis nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina: aliæ cito inarescunt, sicut strobilina, media vtriusq; est abietina, quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox vero abietina, deinde terebinthina, cupressi resinam miscere non ausus sum, vt quæ non nihil astringeret, putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis, hunc in modum scribentem, primo de medica materia commentario, ex omnibus resinis principatus terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei quæ de picea raditur, & abiete: vltimum locum pinea

Dioscorides à Galeno nō dissentit.

ſtrobilinaq; obtinet, in his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima vero terebinthina ſentire videtur: Verum ego ex iis tribus reſinis, ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certe ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixerim. Quemadmodum igitur, qui inter Italiæ vina auſtera optimum ponit vinum Italicum, alius ad qualitatem vnam ſermonem referens, alius abſolute de tota ipſius ſubſtantia, pronuntians, verus deprehenditur: eadem ratione etiam inter reſinas optimam, tanquam medicamẽtum in multiplices vſus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, nõ tamen caliditate primas obtinere. His addenda ſunt, quæ libro octauo de Facul. ſimpl. medi. ipſe tradit, quæ quiſq; per otium videre illic poterit. Porro ad memoriam hic reuocandum eſt, quòd ex fuligine reſinarum hodie atramentum componitur, quo typographi ſæpe vtuntur, adiecto aceto, & gummi Arabico, quo tenacius craſsiusque fiat, velut quoq; Dioſcoridis tempore, pro pingendis characteribus parabatur.

Atramentum ſcriptorium.

DE PICE LIQVIDA.

Græcè, πίσσα ὑγρὰ: Latinè, pix liquida, Hiſpanicè, alquitran: Arabicè, Eerf, Ceſt, Zeft, Kir, Gallicè, Poix fondue, Bray, Germanicè, Schiffbech, Bech.

Enarratio LXXXIIII.

Alkitran. HAec hodie ex Dania affertur, qua nauium ornamenta illinuntur, & eam omnes Hiſpania alkitran appellitant.

DE OLEO PICINO.

Græcè, πισσέλαιον: Latinè, oleum picinum: Hiſpanicè, azeite depez: Italicè, oglio di pegola, Arabicè, Kepſen, Kapſen, Kapſe.

Enarratio LXXXV.

HOc non præparatur, nec à recentioribus commendatur.

DE

DE PICIS FVLIGINE.

Græcè, λιγνὺς ὑγρᾶς πίσσης: Latinè, picis fuligo, Hispanicè, fulugen de pez: Italicè, fuligine di pegola.

Enarratio LXXXVI.

CRemata pice, ipsius fuligo fit, quæ non minus ac resinarum fuligines, pro conficiendo atramento typographicò præstat, prostant autem venales fuligines istæ resinarum; vbi libri excuduntur, velut quoq; apud pictorum officinas. *Picis facultas.*

DE SICCA PICE.

Græcè, πίσσα ξηρά: Latinè, sicca pix, spissa pix, pix naualis, pix nigra: Hispanicè, pex negra: Italicè, pece, pegola: Gallicè, poix, Germanicè, Schvvartz hartz.

Enarratio LXXXVII.

PLinius qui centesimo vigesimo quinto anno post Dioscoridem vixit, quandoq; Dioscoridem ipsum imitatur, quandoq; verò vt breuiloquum dilatat, vt in hoc factum videmus capite: qui libro xvj. cap. 11. ita inquit: Pix liquida in Europa è teda coquitur, naualibus muniendis, multosq; ad alios vsus: lignum eius concisum, furnis vndique igni extra circumdato, feruet, primus sudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis est, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Sequens liquor, crassior iam picem funditi: hæc rursus in cortinas æreas coniecta, aceto spissatur, & coagulata brutiæ cognomen accepit, doliis duntaxat vasisq; cæteris vtilis, lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, & quòd pinguior est. Hęc ille. Cæterum pix ad eum hodie modũ paratur, quo item carbones cõficiuntur: concisis enim vetustissimis pineis tabellis, & quadrato ordine in area dispositis, postea quàm & arena, & earundem arborum ramis probe obturatæ sunt, ignis supponitur, quo desudantes tedæ picem emittunt, quam per canales fluentẽ, æreæ excipiunt cortinæ: Huius enim *Plinius post Dioscoridem 125 anno vixit.* *Cedrium.* *Pix quomodo paretur.*

enim in re medica varius vsus est, de qua Galenus lib. viij. de Facultatibus simpliciorū medicamentorum ita disserit: Pix sicca quidem desiccat, & calfacit secundo ordine, at plus siccare valet quàm calfacere, humida verò contrà plus calfacit quàm siccat, habetque partium tenuitatem nonnullam, qua asthmaticos & purulentos adiuuat: satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ: abstergendi etiam, cōcoquendi, digerendiq; quandam vim habet, veluti in gustu leuem amarorem & acrimoniam, sic leprosos vngues eximunt mistæ cum cera, lichenasq; detergunt: coquunt item duros & crudos tumores. Cataplasmatis inditæ, atque ad ea omnia, humida valentior est arida verò glutinandis vulneribus aptior.

Picis facultas.

DE ZOPISSA.

Græcè, ζώπισσα, ἀπόχυμα & ὑπόχυμα: Latinè zopissa, nauium pix: Hispanicè, breu: Italicè, pegola de le naui.

Enarratio LXXXVIII.

OLim naues picabantur picè, cera adiecta, quā compositionem, zopissam aut hypochyma Græci appellant, & eam à nauibus derasam, variis medicis accommodabant remediis: Hodie verò ex pice cum oleo liquida naues picatæ videntur: cæterum, ex pice, & cera pauco adiecto oleo, massa quędam componitur, qua mercatores suos sigillant panos, non minus quoque ex resina & cera alia paratur compositio, cancellariis, pro obsignandis literis frequēs, nam ea massa qua cerdones pro illinendis filis vtuntur, ex pice cera & sepo concinnatur, reduuis admodum vtilis.

Massa pro sigillis.

DE BITVMINE.

Græcè, ἄσφαλτος: Latinè, asphaltus, bitumen, bitumen Iudaicum: vulgo bitume de Iudæa. Arabicè, Hafial Icudi, Chefer Alibeud, Italicè, Bitume: Germanicè, Iuden Leim.

Enarratio LXXXIX.

BItumen, nomen equiuocum est, omnem massam è terra, vel mari, aut fluuio scaturientem comprehendens,

dem; siue illa dura, aut mollis, solida vel liquida sit: proprie tamen & absoluta voce, de Iudaico intelligitur bitumine, cuius loco, hucusq; artificiali seplasiarij vsi sunt, compositio ex pice & variis, quæ subticere satius est. Nunc vero ex Iudæa verũ & sincerum asportari cœptum est: nascitur autem vt à Iudæis accepimus, qui è Iudæa frequenter Venetias veniunt, & Broccardus in terræ Sanctæ accuratissima descriptione confirmat, in lacu quodam mare Mortuo siue mare Salis dicto, in quod Iordanis fluuius euoluitur, quinq; millib. passuũ à Iericho vrbe. Cæterum est bitumen hoc, massa quædam pinguis in lacu illo fluitans, quæ ab vndis & vento agitata, ad littus emittitur vbi densa & tenax fit, non adeo tamen tantæ duricie vt pro sui eliquatione sanguine menstruo opus habeat, vt multi inepte admodum putarunt. Est vero bituminosum hoc stagnum, vt refert Galenus lib. iiij. de Facult. simpl. med. cap. 19. cui nullum nec animal nec plãta inesse conspicitur, imo quum duo in eum confluant fluuij, piscium copia scatentes, quorum vnus Iordanis est, nullus tamen piscium, fluuiorum ostia excedit, quod si stagnum aliquem aggredi contingat, illico emoritur, adeo est omnibus animantibus, & plantis inimicũ & infestum stagnum hoc, de quo quoq; fertur, quòd corpora quantumcunq; grauia si in eum iniiciãtur, non subsidunt, aut fundum petunt, sed potius enatant, quia vt Aristoteli placet, aqua illa crassa & grauis est, vnde factum est, quòd naues onera in mari plura, quàm in fluuiis citra submersionem portare valent: quia marina aqua fluuiatili crassior est, & melius attollit eleuãtq; pondera. Hoc enim stagnũ est, quod Sodomeum, siue Sodomenum appellatur, vbi olim Sodoma & Gomorra, cum suis circumuicinis ciuitatibus à Deo ob peccatum nefandissimum submersæ sunt, vt Sacræ testantur literæ. Ita vero appellari stagnum istud, confirmat Galenus, loco citato, quum inquit: Vocant autem eum Sodomenum à circumiacentibus stagnum montibus quos Sodoma appellitant. Habet enim stagnum hoc, siue mare Mortuum, vt refert Broccardus monachus, latitudinem quinq; leucarum, longitudinem vero, quinquaginta, & vt idem eodẽ loco tradit, Patriarcha Hierosolymitanus, qui sæpe locum istum inuisit, scribit, mare

Bitumen Iudaicum

Broccardus.

Bituminosum Stagnum.

Sodoma & Gomorra.

Vallis illustris.

illud semper Fumum reddere & nebulam, in modum camini infernalis, vnde tota illa vallis quæ aliquando ob sui fœcunditatem & amœnitatem illustris dicta fuit, ad spacium itineris dimidiæ diei sterilis & inutilis reddita est, ita vt nec vllum germen proferat, fere per spatium quinq; leucarum, nisi iuxta ciuitatem Iericho, vbi horti irrigantur à fonte Elisæi: Hæc verba patriarchæ Hierosolymitani faciunt, vt multi hodie cum philosophis credant ciuitates illas, ob terræ motum, ab accenso in bitumine igne ortum, subuersas fuisse, sed de iis satis. Olim igitur Syriaci homines, velut Aegyptij, & infimæ plebis Iudæi, bitumine isto, pro seruandis cadaueribus loco pretiosorum medicamentorum, videlicet balsamo, myrrha, aloe, & croco, quibus carebant, vtebantur: vt ex Strabone libro xvj. facile percipitur. Qua etiam de causa recentiorum nonnulli, bitumen hoc Arabum mumiam esse autumarunt: mea tamen sententia Mauritanorũ mumia Dioscoridis non est asphaltos, sed potius pissasphaltos, vt capiti sequenti monstramus, habet enim bitumen hoc Iudaicum picis odorem, vt Auicenna scriptum reliquit, & experientia ipsa attestatur: de quo Galenus libro xj. de Facul. simpl. medic. ita dixit: Optimum vero bitumen in mari, quod Mortuum vocant, prouenit: cuius medicaminis vis est tum resiccatoria tum excalfactoria in secundo excessu, meritò itaq; vtuntur eo ad cruentorum vulnerum glutinationem, & ad alia omnia quæ exiccari debent, ceu modica excalfactione.

Mumia Arabia apud Dioscor. pissasphaltos est.

CONSTANTINVS.

* *Matus præluenter in Bitumnis historia, rerum gestarum pronunciatori syncero, & grandi Iosepho, refragatur: qui περὶ ἀλώσεως. id est, de captiuitate l. 4. oculata fide asserit, quod aurita tantum, hic noster negat. Certissimum experientia Bitumen nulla re melius separari, quàm filo tincto menstruo sanguine.*

DE PISSASPHALTO.

Græcè, πισσάσφαλτος: *Latinè*, *pissasphaltus, bitumen Apolloniæ, Arabicè, Mumie, Mumiay, Mumia, Gallicè, Mommie, Italicè, Mumia, Arab*

Arabum mumia: Hiſpanicè, pex bitume mineral, cera da minera: Italicè, pece bitumine da minera, Germanicè, Dinſen Bluot.

Enarratio xc.

QVòd vero Arabum mumia Dioſcoridis ſit piſſaſphaltos, Serapio Dioſcoridis fidelis ſectator indicat, quanquam interpres ineptè admodum vertat, quum dicit capite de mumia, ex Dioſcoridis mente, eſt in terris quæ dicuntur acoloniæ, deſcendit nanque ex montibus qui dicuntur fulmina, cum aqua, & eiecit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum aſphalto, eũ alico fœtore, & virtus eius eſt, ſicut virtus picis & aſphalti mixtorum. Hactenus Serapio. Cuius verba licet mutila & mendoſa legantur, id vitio interpretis vt diximus tribuendum eſt, non verò Serapionis errori, qui vt noſtis, per mumiam piſſaſphaltum intelligit, tam naturalem quàm artificialem: nouerat enim Serapio, non vt Strabo dixit, & nonnulli crediderunt Mauritanos, mortuos condire aſphalto, id eſt bitumine Iudaico tantum, ſed potius, aſphalto adiecta pice, potiſsimum quando naturali piſſaſphalto id eſt mumia eorum carebant, velut nobilior mumia illa mortuorum conditura, quæ ex pretioſiſsimis medicamentis apparabatur, vt balſamo, aloe, myrrha, & croco. At quum hanc difficulter habere poterant, quum ea balſamati ſiue conditi diuites & nobiles erant, & clauſis locis repoſiti, ceperunt Mauritanorũ familiæ medici eius loco in vſum medicum trahere mumiam hanc, piſſaſphaltum dictam, quia facillime eam ex cadaueribus infimæ plebis hominum habebant. At poſtea officinarũ mangones auariſsimi, & lucri cupidi, non mortuorum cõditura tantum contenti, ipſorum pulpamenta, pernas, brachia, capita, imo integra corpora, in officinas abſq; vllo pudore traxerunt. Plectendi igitur ſunt, & dira pœna cõdemnandi, tanquam malefactores & veri dei contemptores, qui deinceps corpora mortuorũ in tabernis tanquam hominũ ſaluti conuenientia, habuerint, curabũt tamen condita illa aromata ex mortuis corporibus tempore longo in pheretris repoſitis habere, quũ præcipuè hæc ſit mumia. Si tamen eam

Piſſaſphaltos mumiæ eſt.

Corpora mortuorũ pro mumia vſurpata.

Hominũ auaritia quò impudẽtiæ peruenerit.

habere non liceat, saltem pissasphaltum verum & naturalem, vel ex cadaueribus extractum, vt habeant solliciti sint, quum multum rei medicæ deseruiat. Nascitur enim pissasphaltos hæc, vt tradit Ioannes Agricola Ammonius Germanus vir medicus doctus, nō procul à valle Oeni fluminis, ad montes Seefeld, quod post immodicos imbres colligitur, appellantq; ibi eum Germani *durſenbluot*, id est gigantum sanguinem, ex eo quoq; ibidem funalia, & cerei parantur, tetri tamen & pessimi odoris, præcipuè ex eo quod ex Transyluania Pannoniæ superioris parte adfertur, non minus quoq; ex Aulone antiquo Græciæ oppido affertur, durum, solidum, illic in montibus nascens, quod in Italiam affertur, & magna ex parte pro pice venditur. Cæterum mumia vt Gulielmo Placentino placet, & Serapio prius docuit, vires asphalti & picis habet, quæ calida in 2. ordine est, styptica, & resolutiua, confert abscessibus ex pituita obortis: Opitulatur fracturis, ruptu-ris, plagis, atq; ex alto lapsibus factis: Valida est, in epilepsia, & vertigine, semidrachmæ pondere cum vino epota pulchræ euocat menses, resistit omni corruptioni, & putrefactioni, in tempore præcipue pestifero: Cōducibilis admodū est vlceribus, obstructionibusq; quibus uis, & veneni aduersatur: totius corporis lapsum frigidū & humidū remouet, cuius vsus per se expetitur absq; cōiuge medicina, aut copulatā ipsa sulphuri viuo, aut mastichi, & cū aqua vitæ cochleari vulgato exorbetur, medetur eadem febri quartanę si ante paroxismi accessionē ī potu exhibeatur.

Vera mumia quæ sit.

Pissasphaltus vbi nascatur.

Ioannes Agricola.

Ammonius.

Mumiæ vires.

DE NAPHTA.

Græcè, νάφθα: Latinè, naphta, oleum petroleum, oleum saxi: oleum Medeæ, Hispanicè, azeite de penha: Italicè, oglio de sasso, oglio petroleo: Germanicè, Steinœl.

Enarratio xci.

Oleum petroleum.

NAptha, oleum quod ex petra vel terra erumpit est, variis in locis repertum, nonnunquā album, quandoque verò nigrum, imò aliquando subrufum. Nascitur enim (vt Babylonicū præteream) sub dominio illustrissimi Ducis Ferrariæ in Mutinēsi agro, præsertim in monte Zilio dicto, nō minus in Liguria, & Sicilia, Neapoliq;

sed

ſed & in Hiſpania quoq; non deeſt, fœtet enim vnum alio magis, quod ſæpenumero ex medio ſaxi erumpit, ſcaturitve, tantæ vis ad ſe trahendi ignes, vt ex interuallo (vt recte Dioſcorides adnotat) etiam ad ſe trahat, vt circumforanei nugas vendentes, ex pulpitis tanquam rem monſtruoſam plebeis quotidie indicant. Calidum enim prope tertium gradum oleum hoc eſt, ad multa valens, quę Dioſcorides in præſenti citat. Fit præterea oleum artificiale ex Lateribus luteis, vt Albucaſi placet, nouis, vel vt Meſue & Arnoldo, veteribus, quod & petroleũ appellant oleum tantæ dignitatis, aut magiſterij, vt philoſophorũ nõ ſolum nomine dignetur, ſed etiã à pleriſq; ſapiẽtiæ oleum & benedictum, imò diuinum & ſanctũ dicatur: eo tamen non indigemus, quum naturali & vero abundemus.

oleum petroleum calidum tertio.

DE CVPRESSO.

Græcè, κυπάρισσος: *Latinè*, *cypariſſus*, *cupreſſus*: *Hiſpanicè*, *cypreſſe arbor*, *cypreſſeiro*: *Italicè*, *cypreſſo*: *Gallicè*, *cypres*: *Germanicè*, Cypreſſ.

Cupreſſus.

Chamæcypariſſus.

Enarratio XCII.

Cupreſſus arbor.

CVpreſſus arbor ex iis eſt, quæ in altum, procereque excreſcunt, folio pini, carnoſiore tamen & illo quidem perpetuo, odore vehementi, cui galbuli ſiue pilulæ, nucesue, aut poma, ita enim fructus appellari poteſt, in ſunt, magnitudine oui vitelli, quæ interim dum virent argentei ſunt coloris, ſiccæ verò, aliquantulum rubent: tér in anno arbor hæc fructum emittit, qui, & Ianuario & Maio & Septembri colligitur. Nam intra fructum ſemen occluditur minutiſsimum: quod formicæ maximè appetunt, & ſui cauſa rarò cupreſsi abſq; formicarum examine comperiuntur. Naturalis Certæ inſulæ cupreſſus eſt, & vt tradunt, inde in alias orbis regiones tranſportata, maſcula & fœmina, fœmina in altum cuſpidata creſcit, & vt Theophraſtus credit ſterillis: maſcula verò fœcunda ex ſe ramos expergit, vtraq; enim reſinam fundit, ſapore acerrimam, Quare verumiculos & terenides necat, qua res vnctæ, à carie vindicantur: item ſi lentes, fabæ, phaſeoli, & vniuerſa alia legumina, tuſis cupreſsi foliis, vel ipſius ſcobe, ſimul aſſeruentur, vermiculis obnoxia nunquã erunt.

Chamæ cyparíſſus herba.

Cæterum, chamæcyparíſſus herba, id eſt humilis cupreſſus, cuius Plinius meminit lib. xxiiij. capite 15. an fœmina abrotanum ſit, de qua Plinius mentionem fecit libro xxj. eiuſdem numeri capite, ſuo dicemus loco. Nuces porro cupreſsi in officinis ad multos medicinæ vſus ſeruantur. De quibus & arbore Galenus lib. vij. de Facultate ſimpl. medic. ita diſſerit: Cupreſsi folia, germina, pilulę recentes & molles, magna vlcera glutinant in duris corporibus, quare reſiccandi vim habent abſq; inſigni acrimonia aut calore, tanta enim ei acrimonia ineſt, caliditasq;, quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, proinde in alto latentes in flaccidis putreſcentibuſq; affectibus humiditates, innoxie depaſcit & populatur. Sic enterocœlicos iuuat, exiccans, roburque addens corporis partibus præ humiditate laxatis. Quidã ea vtuntur ad carbunculos, herpeteſq;, polentæ miſcẽtes: Sunt qui ad eryſipelata vtantur.

Cupreſſitę peratura.

DE IVNIPERO.

Græcè, ἀρκευθὶς: Latinè, iuniperus: Hiſpanicè, enebro,

bro, Italicè, ginepro: Gallicè, du geneure: Arabicè, Arconas, vel Archencas, Germanicè, Geneuer, Vvecholter, krametbeer.

DE GVMMI.

Græcè, κόμμι ἀρκευθίδ&, Latinè, gummi iuniperi: Arabicè, Sandarax: Gallicè, & Hispa. vernix: Germanicè, verns.

Enarratio XCIII.

Iuniperus.

Iuniperi duo genera.

IVniperi duo & illa quidem vulgata habentur genera, alterum maius: alterum verò minus. Quibus coma perpetua ineſt, quæ ſpina verius quam folium eſt, vnde topiario operi ac pergulis non immerito inſeritur arbor: cuius lignum nunquam cariolam ſentit ſenectam, vt ex trabibus tẽpli Dianæ Plinius lib. xvj. cap. 40. approbat. Fert arbor hæc baccas myrti magnitudine, primo virides, poſtea nigricantes, cũ pauco cyaneo colore perfuſas, quibus pauperes pro cubiculorũ ſuffitibus vtuntur. Differunt enim iuniperi duo hæc dicta genera inter ſe, arboris tantum & ſeminis magnitudine. Verũ ex iunipero gummi extrahitur, quod Arabes ineptè admodũ ſandaracham appellant, quod quum recens eſt, album, lucidum, & tranſparens conſpicitur: quum verò veteraſcit, ad rubedinem declinat: multum enim, ſandaracha hæc Arabum, à Græcorum ſandaracha differt, quum Arabum vt diximus ſandaracha

Sandaracha Arabũ gummi iuniperi eſt.

daracha iuniperi gummi: Græcorum verò sandaracha auripigmenti species quædam sit, vt lib. v. quoq; dicitur, quę procul dubio corrosiua & venenosa est. Quum igitur candidati iuuenes, apud Arabas sandaracham legerint, intelligant velim, gummi hoc iuniperi, non verò pernecantem & corrosiuam Græcorum: Secus verò si apud Græcos sandaracham lectitauerint & ea opus habuerint, non illam Arabum, sed potius hanc corrosiuam rubri auripigmenti speciem accipere debent, quæ an per os tuto dari possit, alibi quum de ea sermonem fecerimus, aperiemus. Nunc verò sat sit dixisse, quòd Gal. & Paulus Aegineta eam in compositionibus & suffumigiis, quę per os sumuntur immiscent, vt apud ipsum Paulum legere est, lib. iij. sub medicinæ capite 28. in pastilli cuiusdam compositione. capnisti dicti, & libro v. capite 13. quum antidota contra venerarum morsus, ad mentem Oribasij describit, à quibus nec Dioscorides dissentit, vt capite 76. quinti libri legere est, vbi hæc ad amussim & ex professo tractamus. Ad nostrum igitur gummi reuertentes, dicamus, quòd Plinius quanquam lib. xiij. cap. 11. vbi gummi multas species tractat, dicat iuniperi gummi ad nihil vtile esse, contrarium tamen hoc nostro tempore percipimus, quũ ad multa nedum vtile, sed perquam necessarium facilè dixerim, fit: fit enim ex eo & oleo seminis lini, Vernix liquida, qua pictores pro lustrandis picturis & imaginibus vtũtur, non minus ea quoq; enses, sicæq;, & cultri, velut alia ferrea ornamenta, decoris gratia oblinuntur. Valet prętera ad ignium combustiones, non minus quoq; excellens est contra tumores hæmorrhoidarũ & ipsarum dolores. est verò gummi aridum hoc iuniperi, calidum & siccum in primo ordine: quod vt Serapioni placet, ex Isaac Eben ambrã, sanguinem ex naribus profluentem sistit, præsertim si oui albumini immixtum fronti & temporibus applicetur, fluxum mensium retinet, non minus vomitionem cum polline thuris & oui albumine exceptum, supprimit, firmatq; profluentem aluum, tineas & cæteras lumbricorum species necat, fistularũ sinus reficcat, manũ & pedum hiantibus rimis illitu succurrit, & vt summatim dicam, succini, charabe dicti, vires obtinet. Paratur verò ex iuniperi ligno per descensorium aut alambicum vitreum, oleum,

non

Sandaracha græcorum corrodens est.

Sandaracha græcorũ an tuto per os dari potest.

Vernix quomodo paratur.

Gummi iuniperi, calidum & siccum primo ordine.

non nisi ad multa vtilissimum, præsertim ad paralysim, spasmum, & iuncturarum dolores à frigiditate ortos. Lignum verò iuniperi, vt testatur Galenus lib. vj. de Facult. simpl. medic. calidum & siccum. 3. ordine est, fructus verò similiter calidus, sed siccus primo tantũ. Nec prætereundum tamen est hoc loco, id quod chimistæ aiunt, scilicet, si ex iuniperi ligno carbones accensi, cum eiusdem cinere cooperti manserint, quòd per integrum annum sic perdurabunt accensi. Non minus hic taxandi à me Hispani veniunt, oleum sua voce (meram) dictum, quo ouium scabiem depellunt, iuniperi esse credentes, quum reuera, non iuniperi sed cedri potius oleũ sit: causa tamen erroris est, quia cedri arbores adeo iuniperis similes sunt, vt nõ facilè sit alias ab aliis discernere, vt capite de cedro dicemus. *Mera oleũ apud Hispanos.*

DE SABINA.

Græcè, βράθυ ἡ βράθυς, τὸ βάραθρον Diodoro. quod alij βάρτρον ἢ βάρος ἡ βάραθρον: Latinè, Sabina, Hispanicè, Italicè, Sabina: Arabicè, Abel, Abhel, Alharar: Gallicè, Sauinier, Germ. Sauenbaum.

Sabina.

Enarratio XCIIII.

Sabina.

SAbina officinis sauina dicit, cuius duo genera vulgatissima sunt: alterum cupressi folio, alterum vero tamarici simile: perpetua enim hæc coma virescunt, proinde topiariis non immerito quoque reponuntur. Nonnulli autem crassa ignorantia obcæcati, loco sabinæ, quandam accipiunt herbam in montibus nascentem, cuius folia sabinæ simillima sunt, sed odore & sapore longe differẽtia quam Plinius (mea sententia lib. xxiiij.) cap. ij. selag

Selago herba.

selaginem appellat, quum dicat: similis herbæ huic Sabinæ est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua sinistra exuitur velut à furante, candida veste vestito, pureq; lotis nudis pedibus, sacro facto prius quàm legatur, pane vinoque: fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius prodesse. Hæc Plinius. De sabinæ viribus ita refert Galenus. 6. de Facult. simpl. medic. libro, Sauina quantum in acrimonia cupressum vincit, tantum ab eo superatur in astrictione: quare illo & calidior est, & potentius digerit: quin & similiter cupresso putredinibus accommodari potest, maxime vbi rebelliores fuerint, & diuturniores: Carbunculos item soluit, mensesque, vt si quid aliud, effentiæ tenuitate prouocat, & sanguinem per vrinas mouet, fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum adducit. Est autem hoc medicamen tertij ordinis tum excalfacientium tum exiccantium, ex numero eorum quę maxime tenuium sunt partium.

Sauina calida & sicca in 3. ordine.

DE CEDRO.

Græcè, κέδρος: Latinè, Cedrus, Arabicè, Serbin, Gallicè, Cedre, cuius resina κεδρεία, Cedria, Arabicè, Kitran, & Alkitran, Germ. Ceder.

Enarratio xcv.

Cedri duæ species.

CEdri duæ sunt species, altera procera, reliqua verò humilis, quæ à iunipero difficulter discernitur, imò præterquam fructu inter se non differunt, quum iuniperi niger cyaneo colore perfusus sit, cedri verò fructus ad ruborem quendam declinans conspicitur, qui cedris dictus, boni est odoris, & antequam ad integram perueniat maturitatem, alter nascitur nouus, adeo vt in eadem arbore, & vetus & nouus semper reperiatur fructus: is enim in cibo sumptus vt testatur Galenus secundo de Alimentorum facult. libro, nullum corpori alimentũ præbet. Insunt enim cedro, folia aculeata, nec vnquam quoq; cadentia. Lignum porro huius arboris, durissimũ solidissimumq; est, adeo vt eo antiquitas tanquam corruptionem nunquam sentiente, in templis, instar lapidum veteretur. Crescunt

scunt enim cedri, in insula Maderiæ, tanta proceritate, vt cæteras illic superare dixeris arbores, non minus quoque in insula Cypri atq; in Syria felicissimè crescunt, ex quibus liquor quidam fluit, & ex eo oleum paratur coloris subrufi, quo hodie pastores ad antiquorum imitationem pro ouium sanandis vlcerationibus à tonsura derelictis, veluti scabie, vtuntur. Hoc verò Hispani sua voce (merâ) vocant, & iuniperi oleum appellant, non sine errore tamen, quum arbores illę ex quibus meram colligunt, cedri sint, non verò iuniperi, iuniperi tamen illas esse credunt, non minus ac Istriæ incolæ, apud quos cedri in maxima proueniunt copia, qui & Iuniperos, non verò cedros, eas appellant. Pix quoq; ex cedro paratur, cedria dicta: de qua & cedri viribus, Galenum audiamus lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum, vbi Dioscoridem mea sententia interpretatur, præsertim in iis quæ ad cedri liquorem faciunt. sic enim Galeni veluti pro coronide habentur verba, vt in Epitome per doctissimum Andream Lacunam legitur: cedrus specie est duplex, altera fruticosa iunipero assimilis: altera arbor non exigua, vtraque est calidæ siccæque temperaturæ tertij quodam modo ordinis, secundum vtrunq;. Cæterum cedria (vocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem attigisse videtur, admodum calida & tenuium partium, quare mollem viuentium carnem prompte, citraq; dolorem putrefacit: Nam mortuorum corpora exiccat, simulq; à corruptione tuetur, vtpote humiditates eorum depascens, at solida haud quaquam attingens corpora. Nec mirum videri debet, si cùm tanta vi polleat, lendes, pediculos, tineas, auriumque vermes interficere valeat, tum fœtum viuentem quidem interimat, extinctum autem eiiciat, quemadmodum & ipsum semen, si coeundi tempore, pudenda eo circumlinantur. Proinde partui aduersum est medicamen: quod etiam dentium foraminibus instillatum, eos & confringit, & à dolore liberat: extenuat quoq; oculorum cicatrices, & visus hebitudini ab humorũ crassitudine ortæ medetur, vtuntur autem ea plebeij, quum ad vulnera ouibus inter tondendum à forfice illata, tum etiam contra ipsarum scabiem & ricinos, quos *κρότωνας* vocant: at fructus moderatiores existunt, adeo vt comedi possint, quãquam

Mera oleũ cedri.

Pix cedri cedria dicitur.

si iis liberalius vtare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morsum in ventre percipies, hactenus Galenus. Nonlibet ab hoc loco prius discedere, quàm resinarum, & gummi amicitias odiaq; recenseam, sunt enim nonnullæ quæ aquam, spreto oleo velint: sunt quæ oleũ contrà aqua reiecta: sunt quæ neutrum, quæ igitur oleum amant, & cum eo amicitiam habent hæc sunt.

OLEVM AMANTIA.

Mastix.
Thus.
Sandaracha iuniperi.
Euforbium.
Styrax calamita.
Colophonia.
Benzuinum.
Resina Pini.
Terebinthi resina.
Camphora.
Gummi elemi.
Oppoponax.
Sagapenum.
Chalbanum.
Assa fœtida.
Ladanum.
Pix naualis.

AQVAM ET NON OLEVM.

Gummi Arabicum.
Lacca.
Drachantum.
Sanguis Draconis.

NEC OLEVM NEC AQVAM.

Ammoniacum.
Bdellium.
Myrrha.

DE LAVRO ARBORE.

Græcè, δάφνη: Latinè, laurus: Hispanicè, laurel, loureiro: Italicè, lauro: Gallicè, laurier: Arabicè, haur, & har, Germanicè, Corberbaum.

Enarratio XCVI.

LAurus arbor illa quondã Apollini dicata, qua triumphantes in coronis vtebantur omnibus nota est. Cuius duo genera habentur, domesticum & syluestre, parum inter se differentia, vt Dioscorides in præsenti innuere videtur: baccæ verò lauri in officinis adseruantur, ex quibus

Laurus.

quibus & oleum vt diximus & electuarium ab illis denominationem trahens concinnatur, non nisi morbis frigidis conueniens: vnde Galenus libro sexto simplic. ita de lauri viribus tradit: huius folia calfaciunt & siccant vehementer, at fructus adhuc vehementius: radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, verum magis amarus, habetque etiam astrictionis nonnihil: quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere.

DE PLATANO.

Græcè, πλάτανος: *Latinè*, *platanus*: *Italicè*, *platano*, *Arabicè*, *Dulb*, *Gallicè*, *Plane*, *Germanicè*, Beidenteutschen vnbekannt.

Enarratio XCVII.

PLatanus rarò hodie conspicitur, nec mirum quum olim exquisitis illecebris nutrita, in solo Italo dedignaretur, vteumque tamen, Ferrariæ duæ visuntur arbores, folio vitis, ampliore ac multifido, apud Neapolitanos verò frequêter creseere audio. de qua Plinius abūde lib. xij. cap. 1. ita inquit: sed quis non iure miretur, arborem vmbræ gratia tantum, ex alieno petitam orbe? Platanus ea est, hæc per mare Ionium in Diomedis insulam, eiusdem tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ, & iam ad

Morinos vsq; peruecta, &c. Hæc vero Arbor, adeo vinum amat, vt eo irrigata enutriatur, prosperéque crescat, vt citato loco Plinius quoq; meminit, quem legere ne pigeat, quum varia ex Licinio Mutiano consule in Lyciæ prouincia legato non nisi lectu iucundissima referat. Galenus vero platani vires attingit, libro viij. de Facul. simpl. medic. sub iis verbis: Humidioris frigidiorisque essentiæ est, non ita multo quàm symmetra: proinde folia viridia trita & illita, non obscure nascentes phlegmonas adiuuant: cortex & pilulæ magis desiccantem vim obtinent, vt ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores, pilulæ vero cum adipe, ad vlcera ambusta. Vitandus est puluis foliis arboris insidens: alioqui si attrahatur spiritu, arteriam offendit, valenter siccans, exasperansq; nec non vocem lædit, sicuti & auditum & visum, si in oculos aut aures inciderit.

Platani vires.

DE FRAXINO.

Græcè, μελία: Latinè, fraxinus: Hispanicè, fresno, frexo: Italicè, frassino, Gallicè, fraisne: Germanicè, æsch, oder æschbaum, steynerschern:

Enarratio XCVIII.

FRaxinus, vbiq; nota arbor est, non nisi serpentibus infestissima: vnde Plinius libro suę naturalis historię, fœdissime proculdubio hallucinatur, quum quæ Theophrastus, mylaci, id est Taxo arbori venenosæ tribuit, ille nominis vicinitate deceptus, non mylaci, sed potius meliæ, id est fraxino, tribuit, vt apud illum est legere libro xvj. capite 13. vbi fraxini folia iumentis mortifera, & lethalia esse tradit, quum tamen non meliæ, id est fraxini folia Theophrastus venenosa esse scripsit, sed mylacos, id est taxi. Nam tantum abest, vt fraxini folia venenosa & mortifera sint, vt ea potius præsentaneum antidotum contra veneni omne genus reputentur, vt ibidem quoq; ille non negat, & nos centuria prima Curationum nostrarum abūde indicauimus, præcipuè vbi curationem demorsæ puellæ à vipera describimus. Cæterum, in fraxinorum summitatibus folia quædam crassa amygdalarum magnitudine reperiuntur, intra quæ semen recon-

Plinius errat.

Fraxini folia aduersantur veneno.

ditur,

ditur, ſeminis melonis magnitudine, aromatici quid habens, quod officinæ, linguam paſſerinam, ſiue linguam auis appellant, ad irritandam Venerem accommodatiſſimum: De quo Plinius cap. 8. lib. xxiiij. memoriam facit, dicens: fraxinus, quam vim aduerſus ſerpentes haberet, indicauimus, Semen foliis eius ineſt, quæ medentur iocineris & lateris doloribus in vino, aquam quæ ſubit cutem extrahunt, corpus obeſum leuant onere ſenſim ad maciem reducentes, hæc Plinius: ex quibus Manardum perperam dixiſſe comprehendimus, quum ab antiquis de hoc ſemine nullam fieri mentionem, lib. xj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola ſecunda tradat: fateri tamen eſt, quòd huius ſeminis vis, ad venerem faciens, incognita priſcis fuerit, quod Arabes, Serapio præcipuè linguam auis nominat, quia cum auicularum lingulis quandam cõtrahat ſimilitudinem, vel potius, lingua auis ſemen hoc dicitur, ad imitationem linguæ anſerinæ, quæ vt multi credunt venerem ſtimulat. Cæterum, eſt ſemen hoc calidum in ſecundo gradu, cum quadam humiditate, vt Serapioni placet, qua mediante venerem irritat.

Lingua paſſerina.

Manardus errat.

Linguæ paſſerinæ ſiue linguæ auis calidæ in ſecundo ordine.

CONSTANTINVS.

CArpitur *Plinius à Mathiolo Senenſi medico ad Galenum, & ad Dioſcoridem herbario (cuius etiam aſſecla in hac parte Amatus Luſitanus, & in multis imitator atque reprehenſor) quòd lib. xiij. cap. 16. dixerit fraxinea folia iumentis mortifera, cæteris ruminantibus innocua, ex Græcorum authoritate: quum hoc ipſum Theophraſtus Taxo aſcripſerit. Sed profectò ab hac calumnia exonerandus eſt Plinius noſter: Primùm quòd hoc pro vero non aſtruat, imò liquidò teſtetur, id non verum in Italia deprehendi. Secundo loco, quòd abſurdum non ſit, eandem facultatem differentibus plantis genere, à diuerſis authoribus attributam, & tantum à Plinio recitatam. Neuterq; mihi probat, Plinium qui omnium optimè luculenter Græcè ſciret, tam facilè vicinitate nominum aberraſſe, vt ipſi cauſantur, aut potius criminantur. Et ſi quæſo, quæ nominum affinitas in his vocibus Græcis σμίλαξ & μελία? id eſt. Taxus & Fraxinus, de quibus, vicinis Capitibus egit ipſe Plinius nominatimq; perſcripſit libr. xvj. cap. 10. Taxum ipſam à Sextio ſmylacem appellatam eſſe. Sed ambo dum ambitioſæ græcari ſtudent & videri volunt*

lant in his doctrinæ literis tantum profeciſſe, vt vtriuſque linguæ peritiſſimum Plinium, inſcitiæ coarguant, profectò vel in grammaticis, ſuam produnt inperitiam, quòd vtriuſque cauſa doleo. Siquidem μίλαξ per iota & σμίλαξ Græcè dicitur. Sed pro hederæ ſpecie & frutice quẽ deſcribit Dioſcorides. lib.ij.cap.176, qui & νικοφόρος cognominatus eſt, cuius duo genera ponit Plinius lib.xxij.cap.10.& lib.xxj.cap.9.recenſet inter Coronarias, de hac planta intelligendum apud Platonem ij. de Rep. illud, κατακλινόντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων σμιλακίνῃ καὶ μυρσίνῃ diſcumbentes in toris & ſmilace & myrto adornatis. Et apud Ariſtophanem in Nebulis, μίλακος ὄζων ſmilacem olens. Quinetiam ea ſcriptura ſmilax legitur apud Plinium lib.xvj. cap.6. pro Ilicis ſpecie & aquifoliæ. σμύλαξ verò per ypſilon eſt arbor quæ θύμαλος & θύμιον & a Romanis taxus dicta eſt teſte Dioſcoride lib.iij.cap.8.& lib.vj. cap.12.& Plinio lib.xvj. cap.10. non autem μύλαξ, vt legit Amatus Luſitanus apud Theophraſtum: μύλαξ enim ea ſcriptura idem eſt quod μυλία, ſiue μυλίτης λίθος, lapis molaris. Atque ita ſemper diſtinctum inuenies in omnibus emendatis codicibus, Verùm iſti, vt adnotauimus de Baccaris, & Baccharis, de Caſſia & Caſia (ita enim Cneoron vocauit Hyginus apud Plin. lib.xij.cap.19.) differẽtia, ſcriptura cõfuſione ſe ſe implicant & alios credulos pertrahunt in errorem.

DE POPVLO ALBA.

Græcè, λεύκη: Latinè, populus alba: Arabicè, Haur: Hiſpanicè, alamo blanco: Italicè, albero, pioppo bianco: Gallicè, Tremble: Germanicè, Meiſſer Alberbaum, oder vveiſs popel vveiden.

POPVLVS NIGRA.

Græcè, αἴγειρος: Latinè, nigra populus: Hiſpanicè, Alamo nigrilho: Italicè, oppo pioppo nero: Gallicè, tremble, peuplier: Arabicè, Haur Romi.

Enarratio centeſima.

NOn ſolum ad ripas fluuiorũ regis Eridani ſeu Padi Ferrariam perlabentis, populi arbores naſcuntur, de quibus poëtarum extant fabulæ: ſed variis aliis in locis proſpere

prospere crescunt, ex quibus, tenellos cauliculos, pro cōficiendo myracopo, id est, vnguēto populeo, officinarum magistri colligunt: quo medici pro extinguendo capitis & renum ardore, frequentissime, illitis fronte & temporibus, renibusque ipsis, ardentissimis in febribus vtuntur: an verò bene, in dubium vertamus, quum vetus Galeni translatio, αἴγειρον calidam in tertio gradu esse constituat, cui opinioni Serapio & Auicenna cap. 344. fauent, eam in tertio caloris gradu collocantes: à quibus nec Oribasius dissentit lib. ij. ad Eunapium, & lib. xv. ad Iulianū Cæsarem, quum eam inter calida tertij ordinis medicamenta adnumeret: quæ si vera sunt, proculdubio vnguentum populeum potius calidū quàm frigidum censendum est. At revera, res ipsa non ita se habet, quum vnguentum populeum prope tertium gradū frigiditatis, à doctissimis indicetur, & quotidiana experientia ita esse attestetur. Proinde populum frigidam esse, vel saltem non calidam necessarium est, id quod castigatissima emendatissimaque Galeni versio Venetiis excusa ita esse ostendit, quū lib. vj. Simplicium, ægirum non calidam tertio recessu legitur esse, sed potius primo, vt Paulus Aegineta, verborū Galeni verus interpres, in sua medicina quoque scripsit, eam scilicet calidā in primo ordine collocans. Quibus Constantinus monachus author non vsque quaq; aspernabilis consentit, imò natura ipsa arboris, & proprietates, satis indicant calidam nō esse, quibus magis credere debemus, quàm omnibus hucusq; de ea scribētibus. Nam arbor ipsa parum est odorata, nec eximio aliquo sapore prædita dum gustatur, quæ qualitas errare nunquam permittit, imò ea mediante, medicamentorum temperamēta indaganda præcipuè sunt. Primo nanque modice astringit, obscuram quandam amaritudinem post se relinquens, quæ omnia exiguam caliditatem, vt nostis, arguunt. Itaque populum ad frigiditatem potius quàm caliditatem inclinare in confesso est. De alba vero populo, quòd frigida sit temperamento, non est dubium, vt testatur Galenus, lib. viij. dicti voluminis, sub iis verbis: Leuce, ex aqua tepida, & terrena extenuata essentia cōflatur, quamobrem & abstergentis facultatis est particeps. Hæc Galenus. Cæterum multi innixi iis verbis Dioscoridis (scilicet

Populus alba frigida est.

licet fertur vtriusque populi lachryma circa Eridanum
Electrum. fluuium, in distillando densari, fierique quod electrum Græci, Romani succinum vocant) crediderunt electrum siue succinum, quod carabe Arabes appellant, & vulgus alambrum, populi gummi esse, non animaduertentes Dioscoridem aliorum opinione, verba illa retuliſſe, & vt falsa reliquisse minimeque approbasse, quum re vera, vt Plinius aperuit, non populi gummi aut ipsius lachryma electrum siue carabe est, sed potius vt libro trigesimo septimo, capite tertio legitur, Arboris cuiusdam pineæ similis, sic enim post multas & varias de illo citatas opiniones, quas explosas & extirpatas relinquit, veram ad istum modum prosecutus est, dicens: Certum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glesſum, itaque & à nostris vnam insularum ob id Glesſariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente, Austrauiam à barbaris dictam. Nascitur autem, defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in cerasis, resina pineis, erumpit humoris abundantia, densatur rigore, vel tepore autumnali, quum intumescens æstus rapuit ex insulis certè in littora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur, atque considere in vado, quod arboris succum esse prisci nostri credidere, ob id succinum appellantes: hactenus Plinius. Cuius verba vera esse hodie cognoscimus, quum in mare Germanico Baltheo dicto, electrum siue succinum ex quo preculæ siue coronæ fiunt colligatur & nusquam alibi: quòd vero gummi arboris pineæ simile sit, ipsius in attritu pineus odor atteſtatur, imò qui è Dantisco vrbe libera apud Germanos, nobiscum versati sunt, tanquam de re conspecta iudicium suum ferebant, nec in re aliqua à Plinio dissidebant. Nascitur enim electrum, liquidum tanquam pini resina, quod quum musteũ fluit, formicas, muscas, paleas, & alia rapit, quæ omnia postea in eo densato, videntur, vt Martialis hoc distichо complexus est.

Quum Phaëthontea formica vagatur in vmbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram.

Vario porrò colore electrum reperitur, quod ad se festucas & paleas trahit velut magnes ferrum. Ex hoc enim electro pastilli olim pro sistẽda sanguinis fluxione Græci parabant,

parabant, quos Arabes quoq; ſub nomine caraber pro eodem effectu conſtruunt, & in officinis hodiernis repoſiti habentur. Valet autem flauum electrum ad multa, nam pueris pro amuleto cõtra faſcinationes appenditur, Contra dyſuriam quoq; bibitur. Album vero cũ aqua ſtillata è raphano nephritim curat ebibitum, nec minus cordis tremori, & orthopnœæ prodeſt: nam inſperſum rhagadibus, dolorem & pruritum præſenti auxilio mitigare traditur. Cæterũ lapis lyncis officinis hodie ſic nominatus, electri ſpecies quędã eſt, quam lyncuriũ, ſiue pterygophorum, id eſt plumas trahentẽ, Græci appellant: nõ verò vrina lyncis eſt, velut pharmacopolæ dicunt lupi ceruarij concreta, vt rectè admodum Dioſcorides lib. ij. cap. de vrina aperuit. *Lapis lyncis.*

DE MACERE.

Græcè, μάκερ & μάκις: Latinè, macer, macis, cortex nucis moſchatæ: Hiſpanicè, macias, macas: Italicè, macis: Gallicè, Macis: Arabicè, Thaliffar, biſbeſe, Germanicè, Macis, oder Muſcatblueet.

Enarratio c 1.

NOn approbo illorũ iudicium, qui macerem à mace officinarum diuerſum eſſe ſtatuunt, quum revera, antiquorum macer, macis noſtra ſit: cortex ſcilicet ſubrufus, craſſus, & in guſtu aſtringens, qui ex India ad nos adfertur, quem Galenus intelligens, clarius de eo lib. vj. Simplicium, ita prodidit, dicens: macer cortex eſt, qui ex India aduehitur, guſtu multum acerbo cum leuicula quadam acrimonia odorata, conſtat autem ex miſta eſſentia pleraq; terrena frigida, paucula vero calida, & tenuiũ partium, itaq; valenter deſiccat, aſtringitq; ob idq; cœliacis & dyſentericis medicamentis miſcetur, in tertio exiccantium conſiſtens ordine: in caloris frigorisq; diſcrimine, neutrum inſigniter præſtans. Iis enim Galeni verbis facile quis niſi contumax ſit, dicet, Galenum, noſtrum macem deſcripſiſſe, quum corticem eſſe dicat, ex India aduectum, & inter aromata habitum, quæ omnia huic reſpondent. At hodie multi rerum nouitate gaudentes, omnia in dubium trahunt, affirmantes, omnia fere *Macer & macis idẽ.*

officinarum medicamenta, antiquis incognita fuisse, id quod olim Lud. Viues Valentinus vir sanè doctus, mecum querebatur, quum tamen paucissima hodie habeantur, de quibus prisci mentionem non fecerint: fatendum tamen est, quòd antiqui de macere tanquam de re obscura, & non satis illis cognita locuti sunt, quod mea sententia, magis temporum angustiis, quàm illorum ignorationi tribuendum reor, quo factum est, vt Plinius libro vigesimosecundo, capite octauo, tanquam de re sibi incomperta, vt ipse quoq; fatetur, dicat: Macerem corticem rubentem magnæ radicis, nomine arboris suæ esse, qui ex India aduehebatur. Nouerunt enim omnes macerem, sed vnde colligebatur, aut ex qua re extrahebatur ignorarunt, imò non diu est exactè huius rei vera habita cognitio, quum ante repertum pomum, & vt ita dicam excorticatum, ex quo maces extrahuntur, multa & falsa de mace circumferebantur. Qui igitur deinceps veram macis historiam tenere desiderat, aures præstet, quum de re nobis millies conspecta sententiam feramus. Est enim pomum, quod non diu ex India ad nos saccaro confectum deferri cœpit, magnitudine qua pomum Persicum, rotundum, obscuris quibusdam lineis interfectum, nam color illi Persici quoq; inesse videtur. Huius autem pomi caro suauissima ac gustui gratissima est, & cordialis: & ea de causa, eius libra quatuor venditur aureis ducatis, post excorticatum autem pomum, prope centrum, cortex quidam cancellatus rufus apparet, os non exactè tegens, qui cortex, macis siue Græcorum macer est, crassus, adstringens, suauis, stomacho & cerebro conducibilis, qui non exactè calidus, inter nobilia aromata connumeratur. Nam os subtus corticem istum apparens, nucleum intus habet, qui moschata nux dicitur, tabernis, & pigmentariis familiarissima admodum aromatica, quæ & ipsa, capiti vtilis & stomachalis est, matrici amica: quã Hermolaus Barbarus & post eum Manardus, aliique viri doctissimi, nucem myristicam appellari contendebant, quàm vero bene, iudicent lectores, quum nomen hoc glandi vnguentariæ ex directo respondeat, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν sua voce appellant, vt lib. iiij. videre licebit.

Macis quid sit.

Nux moschata.

DE

DE VLMO.

Græcè, πτελέα: *Latinè*, *vlmus*: *Hiſpanicè*, *vlmo*: *Italicè*, *olmo*: *Gallicè*, *orme*: *Arabicè*, *Didar*, *Dirdar*, *& Luzach*, *Germanicè*, Rueſtholtz, Vlmerbaum, Lindbaſt, & yffenholts, & ylmen.

Enarratio CII.

VLmus hæc illa arbor eſt, quæ viridis facile ceditur, ſicca verò valde difficulter: Cuius Plinius quatuor enumerat genera, libro decimoſexto capite decimoſeptimo, Columella duo tantum, quæ Italiæ familiariſsima ſunt, & vitibus ſuſtentandis accõmodatiſsima. Inueniuntur enim in vlmo veſiculæ quædam in quibus gummi, ceu lentus ac glutinoſus humor quidam reperitur, ex quo culices, proprie enipedes dicti, generantur. Valet enim gummi vlmi, ac præſentiſsimum remedium eſt puerorum rupturis, modo ſub brachiali, ligatura dicta, vt decet, apponatur. De vlmi vero viribus, ita Galenus, libro octauo de Facult. ſimpl. medic. inquit. Vlmi foliis quandoq; recens vulnus conglutinauimus, confidentes aſtringentem ſimul & abſtergẽtem ineſſe eis facultatem. Cæterum cortex magis amarus eſt, aſtrictoriuſq; magis: itaq; cum aceto & lepras ſanat, quod ſi viridis circum ligetur vulneribus, ea glutinare poteſt. Radices etiam eandem vim obtinent, quarum decocto, ſunt qui perfundant fracturas, quæ callo obduci deſyderant. *Cnipes in vlmo.*

DE LIGNORVM CARIE.

Græcè, σαπρότης ξύλου: *Latinè*, *lignorum caries*: *Hiſpanicè*, *carcoma demadera*, *caruncho de legno*: *Italicè*, *tarlatura di legno*: *Germ.* Vurmmel.

Enarratio CIII.

HOdie quoq; ad ea quæ Dioſcorides commendat. lignorum carie medici vtuntur, præſertim pro vlceribus abſtergendis. Conſonum tamen eſſet, ſi Guaiaci ligni cariem haberemus, ea in purgandis morbi Gallici vlcer

vlceribus vti: vnde Galenus hæc animaduertens, inquit libro octauo simpl. caries lignorum, & maxime quæ particeps est astrictionis, velut vlmus, expurgat, impletq; vlcera humida.

DE HARVNDINE.

Græcè, κάλαμος: Latinè, calamus, harundo: Hispanicè, canhas: Italicè, canna: Gallicè, canne: Germanicè, Ror.

Enaratio. CIIII.

Harundinis omne genus circa radicem efficacius est Mathiolus in calamo aromatico errat.

HArundinis, quinq; tantum genera, vt communiora, & vsui hominum magis euenientia, Dioscorides in præsenti enumerat, quanquam Plinius libr. xvij cap. 36. & li. xxiiij. cap. 11. illius viginti nouē potius assignet, vbi vt capite de calamo aromatico adnotauimus, Plinius inquit, harundinis omne genus, circa radicem efficacius esse, quod dictum ad memoriam reuocatum velim, propter illos, qui contumaciter admodum contendunt, quòd calamus aromaticus, non radix, sed harundo esse debet, ex quibus, vnus mihi nominandus venit, Mathiolus Senensis in suo Dioscoride Hetruscè loquente. Primum itaq; genus à Dioscoride descriptum, nastos dicitur: harundo scilicet enodis, solida, concreta, & leuis, ex qua Syriaci & multi alij sagittas parant. Nascitur enim vt testatur Plinius, & nos ipsi propriis vidimus oculis, in rheno flumine Bononiensi. Secundum verò genus, comparatione ad primum fœmina dicitur, pro tibiis parandis commodatissima. Tertium autem fistulare dicitur, harundo scilicet, ex qua optimi parantur calami, de characteribus pingendis seruientes, quibus hodie viri literati vtuntur. Reperitur enim variis in locis tum apud Hispanos, tum etiam apud Italos, præcipuè apud Fauentinos, circa eam vallem quam Ammonis appellant. Quartum quoq; genus nō minus notum est, quod Cyprium, vel harundo Cypria dicitur. Quintum vallaris harundo est, communis: quæ ideo vallaris vel spicularis nominatur, quia vallis sepibusq; vtilis est, quin etiam, ex ea pedamenta pro erigendis à terra vitibus, multis in locis parantur, hanc Theophrastus cap. 12. libri quarti de Historia plantarum, crassam & validam, vt pote

vallat

vallatoriã desiderat: Dioscorides verò in præsenti potius gracilem commendat, vnde hic apud Dioscoridẽ mendam subesse crediderim, quum revera pro texendis sepibus erigendisq; pergolis, ac apparandis baculis, crassior & validior, melior est. Harundo omnium consensu, inimica filici est, & contrà: At asparagis omnino amica, adeo vt perbelle asparagi ad radices harundinum sati, crescant. Plinius inter harundinis genera, adarcham etiam connumerat, quum tamen re vera, adarcha harundo non sit, sed potius gelata quædam salsugo harundinibus adhærens, vt ex ipso Plinio cap. 10. comprehendi potest, & Dioscorides li. v. cap. 91. prius docuit, proinde Plinium hac in re errasse, notum est, quocirca consultius mea sententia Colenucius fecisset, si hunc Plinij errorem admisisset, quàm dum illum defendere cupit, in tam fœdum errorem incidere, vt belle in illum, vulgatum illud carmen posit quadrare, Incidit in Scyllam: nam & duas esse adarchas nugatur, quarum à Dioscoride aut Galeno, diligentissimis alioquin harum rerum scrutatoribus, mentionem factam nunquam legimus, sed nos Colenucium virum alioqui insigni eruditione præstantem ad suos iurisconsultos relegamus. Sed iam harundinis generibus Zuccarum ferentem harundinem addamus, aspectu vallari similem, sed solidam, concretam, succosam, & minime fistularem. Non minus quoq; harundinibus adiungendæ sunt radices hodie è Cinnarum regione ab Indis aduectæ, quas contra morbum Gallicum valere, omnes dicunt, & illis cõtra podagram Carolus Quintus Imperator, authoritatem dedit, de quarũ viribus prostat libellus vbiq; venalis, per doctissimum Andream Vesalium Bruxellensem conscriptus: tibi vero lector caput de ebeno legere ne pigeat. At de harundinum facultatibus ita tradit Gal. libro septimo de Facul. simpl. medic. Calami phragmitis radix, cum bulbis, aculeos, sagittasq; infixas extrahere ex alto traditur: etenim abstergentem minimeq; acrem facultatem sortitur, quemadmodum & ipsa folia, cortex vero combustus, admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur cum nonnulla abstersione, vt exiccet, & calfaciat, tertio quodammodo ordine. Cæterum eius flos est vitandus: nam si in aures incidat, adeo

Textus Dioscoridis corruptus.

Adarcha. Plinius errat.

Radix cinnarum.

adeo tenaciter hærens affigitur, vt auelli non possit, auditumq; vitiet.

DE PAPYRO.

Græcè, πάπυρος: Latinè, Papyrus: Vulgo, papiro.

Enarratio CV.

Papyrus. PApyrus, Alexandri Magni victoria, vt Plinius refert libro decimotertio capite vndecimo, ex Varronis mente, ad chartarum vsum inuenta fuit, quum antea palmarum foliis, atq; arborum libris vterentur, cui studia bonarum artium multum debent, atq; magis quum chartæ vsu, maxime humanitas vitæ constet, & memoria. Præsens tamen papyrus, in Aegypti paludibus nascitur præcipuè illis, quibus aqua duos cubitos non excedit, crassitudine brachiali, & illa quidem triangulari, altitudine vero decem cubitorum, cuius interna pars pro parandis chartis olim seruiebat, non minus quàm hodie vetusti disruptiq; panni linei, ex quibus quoq; paratæ chartæ ad prioris imitationem papyrus nominatur.

Iuncus papyrigenus. Huius porro Aegyptiæ papyri genus, iuncus quidam est, qui ex India, senum & debilium hominum sustinendi gratia adfertur. Papyri vires prosequitur Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: Papyrus, oxycrato vinóve macerata, recentia vlcera glutinat, maxime in circulum circumposita, vt macerata sanantia medicamina excipiens: at vbi vsta fuerit, medicamen exiccatorium existit, vt chartæ combustæ cinis, hoc tamen cinis papyri est infirmior.

DE TAMARICE.

Græcè, μυρίκη Latinè, Myrice, tamarix, tamariscus: Hispanicè, eltarai, tamargueira, thamariz: Italicè, tamarigio: Gallicè, tamaric: Germanicè, Tamarischken.

Enarratio CVI.

Myrica à Græcis quondam in maximo habita honore, arbor à nobis tamarix, seu tamariscus, dicta est, vt Plinius quoque fatetur libro xiij. capite 21. sub iis verbis: myricen

Myrica.

Myricen, & Italia fert, quam alij tamaricem vocant. Hæc vero rei rusticæ vulgo nota arbor est, folio cupressi, fructu vero gallæ, quanquam alicubi sterilis proueniat, quæ præcipuè apud auriferum fluuium, quem nos Tagũ appellamus, nascitur, licet quoque multis aliis in locis humidis prospere proueniat, coma perpetua, non minus quàm aliis variis euenit arboribus, vt abieti, pinastro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, ilici, aquifolio, suberi, taxo, vnedoni, oleæ, & aliis. Ex huius vero arboris ligno, lienosis calices fiunt potorij, quos vniuersus medicorum chorus maxime laudat, tum Dioscorides, Plinius, Columella, Auicenna, & alij sexcenti. Est enim tamarix, medicina lienosis dicata, præcipuè radix & ipsius coma, nam ligni cinis, vt Serapio testatur mirifice omnia exiccat vlcera, quin etiam ea quę ab ignis vstione proueniunt prospere sanat. Qua de causa linimentis contra morbum Gallicum paratis, optimo consilio miscetur. Imò vt inquit Alkanzi duæ mulieres, lepra affectæ id est Græcorum elephantiasi, ad sanitatem restitutæ fuerunt, assiduo potu decoctionis tamaricis cum vua passa apparatæ, vnde mihi in animum subit credere, quòd omnes effectus, quos Guaiacum lignum efficit, tamarix efficere poterit, præsertim si eo victus ordine & successu, quo Guaiacum præbetur, concedatur: de cuius viribus Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. inquit: Tamarix abstergit & incidentis est facultatis, absque perspicua desiccatione, habet vero etiam astrictionem nonnullam, igitur cum aceto decocta prodest lieni indurato, sanat

Arbores perpetuæ coma uigẽtes.

Tamaricis vires.

sanat etiam dentium dolores, fructus & cortex non paucam posident astrictionem, ac cinis myricæ, admodum desiccatoriæ facultatis est, plurimam habens abstergendi vim, astringendi pauxillam.

DE ERICA.

Græcè, ἔρεικη : *Latinè erice*, *erica* : *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *queiro* : *Gallicè*, *bruyere* : *Theutonicè*, Heyd.

Enarratio CVII.

Erica.

IN inuenienda erica, multi decipiũtur, credentes vtique fruticem vbique obuium, ericem esse, ex quo scopas, pro verrendis areis frumenti, & vuarum, rura parant, est enim frutex iste bicubitali altitudine nascens, ab vna radice multas virgas, & illas quidem digitalis crassitudinis mittens: qua de causa, ex illis instrumenta aucupandis auiculis vbique parantur, nam folium roris marini, in acutum tendens illi est, flores vero ex albo rufescentes. Porrò, radix magna, prædura, fortis, conspicitur, carbonibus aptissima materia. Vocant enim Hispani, ex ista radice paratos carbones, carbones à breso. Nascitur enim frutex hic in vniuersa Hispania, quem Lusitani nostri, vrgueiram appellant, nõ minus quoq; variis aliis in locis nascitur, præcipuè in Italia apud Hetruscos, Patauinos, Fauentinos, Bononienses, ac Anconitanos, quem Hermolaus Barbarus, Marcellus Virgilius, ac alij plures

plures, ericem esse autumarunt, sed revera nō sine errore, quum erica bis in anno floreat, frutex vero hic semel tantum. Est igitur erica planta fruticosa, tamaricis effigiem referens, vt tradit Plinius lib. xxiiij. cap. 9. dicens, ericem Græci vocant fruticem non multū à myrice differentem, colore roris marini & pene folio, & vt refert Theophrastus bis in anno floret, cuius floribus apes maxime oblectantur, & inde mel ericeum dictum, non adeo tamen bonum cōficiunt. Reperitur autē planta hæc frequens apud Hispanos, quam Lusitani nostri sua voce queirum vocāt: in Italia vero eam nasci dubito, quū hucusq; nullus illam mihi monstrare valuit. Scholiastes quidam Nicandri interpres hallucinatus est, quum ericē, hederæ folia habere tradat. Ne tamen ordinem prætermittamus, Galenum de erice audiamus, qui lib. vj. de Facult. simpli. medi. ita scribit: erice digerendi per halitum facultatem obtinet, flore eius potissimum ac foliis vtendum.

* *Nicandri interpres errat.*

CONSTANTINVS.

INterpres Nicandri est Diphilus, quem etiam citat scholiastes Theocriti in Eid. I. Eius autem hæc verba, ἐρείκη δὲ εἶδος βοτάνης φύλλα ἔχει τῷ κισσῷ παραπλήσια, μακρότερα δὲ καὶ τραχύτερα: Cùm exponit hos versus Nicandri in Ther. λάζεο δ' ἀνθεμόεσσαν ἄφαρ τανύφυλλον ἐρείκην, κύ τε μελισσαῖος περιβόσκεται οὔλαμος ἕρπων.

DE ACACALI.

Græcè, ἀκακαλὶς: Latinè, acacalis: Lusitanicè, camarinhas.

Enarratio CVIII.

ACacalis, ab Acacali Minois regis filia est dicta, quæ ab Apolline viciata fuit, vt de ea Apollonius poëta in Argonauticis cecinit. Est verò acacalis planta, fructum ferens, album, rotundum, paruis margaritis persimilem, quem Lusitani nostri, sua voce camarinham appellitant: nec enim crederem fructum istum, in Europa vniuersa, præter quàm apud Olyssipponā crescere. Est enim planta hæc, vbi prædictus fructus nascitur, media inter myri-

cem & ericem: qua de causa Dioscorides prudentissime quum de myrice & erice sermonem fecisset, de hac illico caput sequens constituit. Est porrò fructus iste, vt obiter hoc attingamus, esui gratus, quo mulieres & effrenati pueri in cibo frequenter vtuntur. In Aegypto verò nasci prospere Dioscorides testatur. At vbi Galenus de acacali locutus fuerit, aut sub quo nomine ignoramus: Paulus tamen sub propria dictione de acacali sic inquit: Acacalis fruticis in Aegypto nascentis fructus est, cuius dilutum collyriis claritati oculorum efficacibus miscetur: Verum Cacalia herba longe alia est, quanquam Plinius illi quoque fructum margaritis simillimum inesse dicat, vt quarto libro videre est.

Gal. acacalia non meminit.

Cacalia herba.

DE RHAMNO.

Graecè, ῥάμνος: Latinè rhamnus, vua crispa: Arabicè, Nausig. Hispanicè, Lusitanicè, scambrones: Italicè, marrucha: Germanicè, Stechdorn: Greussel beerbaum: oder grosselberbaum. *Gallicè, Bourg' espine, aliis groselier.*

Enarratio CIX.

Rhamnus albus & niger.

RHamnum tam album, quàm nigrum, & in Hispania & Italia prospere creseere animaduerto, qui sepium ornamentum sunt, præsertim albus, cuius spinæ oxyacanthæ sunt similes, folia vero crassa, pinguia, oblonga, oliuæ magnitudine. Nam niger, vt testatur Dioscorides ramos cubitorum fere quinque in longitudine emittit, quibus spinæ insunt quoq;: sed infirmiores prioribus, porro fructus follicularis est, tenuis, candidus, rotundus, similis verticillo, in cuius medio nescio quid nigri conspicitur, vt Pisauri prope mare adnotauimus. Cæterũ errant Dioscoridis interpretes, qui huic textui addunt, rhamnum appellari leucacantham, id est, albam, spinã, vel spinam cerualem, quum proculdubio additicia verba, minime verò germana illa sunt, quibus instructus Ruellius Gallus hallucinatus proculdubio est, quum spinam cerualem, quam Hispani aluarem: Itali verò merlam, vel ceruinam, Galli autem burgam vel neprum appellant, rhamnum esse putauerit:

Dioscoridis interpretes errant.

Ruellius erat.

Rhamnus.

tauerit: quum re vera, cerualis hæc ſpina, nulli rhamni generi reſpondeat, nam folia lata fere piri habet, fructum verò nigrum, liguſtri baccæ effigie, quo pictores pro conficiendo perfectiſſimo viridi quodam colore vtuntur, vt libere fateri eſt, Ruellium hac in parte hallucinatum eſſe. Non minus profecto inaduerteter Ruellius hac in parte Theophraſtum adducit, quũ quæ Theophraſtus paliuri ſemini tribuit, ille ad rhamni ſemen refert, ſed in hoc lapſus facilis deprehenditur, quia poſtquam Theophraſtus de rhamno verba feciſſet, de paliuro loqui cœpit, & quæ paliuro cõueniebant, Ruellius non paliuro ſed rhamno potius conuenire putauit, quanta vero negligentia aut errore, quicunque Theophraſtum legerit facile deprehender. Plinius vero ne illum prætereamus, lib. xxiiij. cap. 14. Rhamnum inter rubi genera collocat, vt ſtudioſo notum erit. At Galenus libro viij. de Facult. ſimplic. medic. de Rhamno ita tradit: Rhamnus deſiccat & digerit exceſſu ſecundo, refrigerat in primo completo aut ſecundo incipiente: proinde herpetes ſanat, & eryſipelata non magnopere calida. Cæterum ad hæc teneris vtendum eſt foliis.

Ruellius taxatur.

DE HALIMO.

Græcè, ἅλιμος: Latinè, halimus: Hiſpanicè: Luſitanicè, ſalgnadeiras: Gallicè blanceputain: Arabicè, Molochia.

Enarratio CX.

Halimus apud Salmanticenses.

HAlimus frutex Rhamno similis est, absque tamen spinis, cuius folia oliuæ sunt, molliora tamen, & candidiora, qui in sepibus, & potissimum maritimis locis erescens, ex se cauliculos profert, in cibo instar oleris laudatos. Nascitur enim Salamancæ prope ædem diuæ Mariæ à Veiga, in cuius tutela Portugalenses scholastici sunt: sed caueant ipsi, ne Rhamnum illic nascentem, & hortos circumuallantem, me intellexisse putent. Hanc Mauri sua voce, apud Chairum Aegypti vrbem opulentissimam, vendentes, clamant, molochia. Molochia, vt Serapio quoque nouit, raro tamen apud nostrates in cibi vsum venit, quum variis & melioribus abundemus oleribus, apte tamen à sapore suo salso Lusitani, halimum salgadeiras appellitant, velut Aëtius halmyrum ob eandem scilicet salsuginem. Admonendus porro lector in presenti à me est, ne verbis Dioscoridis ductus, in errorem incidat, credens Albucum, halimum esse: quum re vera, Albucus asphodelus sit hastula regia dicta. De halimo vero apud Galenum, absque aspiratione, lib. vj. de Facult. simpl. medic. ita legitur: Semen, & lac simul hæc planta gignit: estque gustus acris & substringentis, ex quibus constat ipsam esse dissimilarem: maior tamen pars eius temperate est calida, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa.

DE PALIVRO,

Græcè, παλίουρος: Latinè, paliurus, agrifolium: Hispanicè, azebo: Lusitanicè, azuinho: Germanicè, Melbeer.

Enarratio CXI.

NVllum in medicina est periculum maius, quàm grauissimorum authorum dissensiones, quorum præsertim authoritatibus fidem habemus, quum ex eis nonnisi quæstiones, altercationes, atque inde errores oriantur, quo malo nullum maius in hac arte excogitari potest: quod Plinius noscès, libro 29. capite primo, dixit: Quum sit periculum in nullo mendacio maius. Nec enim hæc absque ratione in medium attulimus, quũ Agathocles paliurum

De paliuro varia sententia.

in Ale

in Alexandria nasci tradat, vlmi atque pinus amplitudine, folio viridi, rotundo, molli, ramis frequentibus, prælongis, in quibus fructus oliuis persimilis, bis in anno cõspicitur, qui & crudus & viridis manditur, quum verò exiccatur ex eo farina paratur, quę sic in puluere, nec aqua vel alia re subacta, comeditur. Theophrastus verò, vt nostis, grauissimus author, paliurum fruticem describit in siliquis semen ferentem vt apud illum quiuis videre potest libro iij. de Historia plantarum cap. 17. Plinius quoque non minus aliter paliurum depingit, libro 13. capite 19. dicens: Cyrenaica regio loton suæ postponit paliuro, fruticosior hæc fructuque magis rubens, cuius nucleus non simul manditur, iucundus per se, atque suauior è vino, quin & vina succo suo commendans. Hæc ille: quæ vt percipitis ab aliis multũ absunt. Dioscorides porro, vt de re passim obuia, eius exactam prætermisit historiam, vt tamen coniecturis assequi possumus, hic idem paliurus Dioscoridis, cum eo à Plinio descripto est, quem Theophrastus lib. 4. de Historia plãtarum eiusdem numeri capite, prius descripsit, & eum Afrum paliurum vocant. Trahunt autem in hanc me sententiam Plinij verba, libri vigesimi quarti capite 13. vbi paliuri vires prosequitur: quæ fere cũ Dioscoride ita habent: Paliurus quoque spinæ genus est, semen eius Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacissimum remedium, item calculosis, & tussi, folia astrictoriam vim habent, radix discutit panos, collectiones, vomicas, vrinas trahit pota. Decoctum eius potum in vino aluum sistit: serpentibus aduersatur. Radix præcipue datur in vino, & cætera. Quæ omnia cum iis quæ Dioscorides suo tribuit paliuro conueniunt, Sed qualis hodie paliurus frutex sit, aut sub quo nomine in officinis habeatur, ne quis de nostra queratur diligentia, dicamus. Est igitur paliurus frutex, folia habẽs lauri, latiora tamen, crassa crispa, & per circuitum, spinis armata, cuius rami facile plicantur, colore viridi: is enim fructum fert rubrum colore, magnitudine, qua cedri fructus conspicitur, vocant verò fruticem istum rei rusticæ scriptores agrifolium, non verò aquifoliũ, nam agrifolium de quo à nobis mentio fit, frutici coccum id est granum ferẽti, simile est, quo Anthuerpienses monachi sectæ Franciscanæ hortum suum

Dioscoridis & Plinij paliurus idem.

quem habent excultiſsimum ſepiunt, & illius radicibus viſcum pro irretiendis auiculis paratur. De quo Galenus libro octauo de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: paliuri folia & radix adeo perſpicue aſtringunt, vt fluxum ventris cohibeant, adeoque digerũt, vt mitiora phymata curent. At fructus tantam incidendi vim poſsidet, vt calculos veſicæ comminuat, & pectoris pulmoniſque excretionibus auxilietur.

DE OXYACANTHA.

Græcè, ὀξυάκανθα: Latinè, oxyacantha, acuta ſpina: Hiſpanicè: Luſitanicè, pirlitero piliriteros: Italicè, bagaia, amperlo, pane de orſo, barazzo bianco. Arabicè, Amirberis, & Amyrbaris: Gallicè, eſpine vinette: Offic. Berberis.

Enarratio CXII.

Oxyacantha.

Acuta ſpina.

QVi de oxyacantha hucuſq; ſermonem fecere, omnes vno ore fruticem berberos ferẽtem eſſe crediderunt, ſed mea ſententia non ſine ingenti ne dicam pudẽdo errore, Quum oxyacantha vt teſtatur Dioſcorides, arbor agreſti pyro ſimilis ſit, minor tamen, ac magis ſpinoſa, quæ fructum myrti baccis æqualẽ fert, confertum, rubẽtem, fragilem, nucleum intus habentem, quin & radices in profundum deſcẽdentes, & illas quidem multifidas, quę omnia, ſiquis animaduerterit, inueniet oxyacantham tantum abeſſe à berberos ferente fruticem,

ticem, quantum ficus à pinu, hoc magis, si folia à Dioscoride præterm̃issa, quæ oxyacanthæ insunt describserimus. Nam primò oxyacantha, id est acuta spina, arbor pyro agresti similis est: berberorum verò frutex raro vel nunquã in arborem ascendit: Item pyrus agrestis à radicibus multifidis in trunco quodam crasso & alto crescit, adeo vt in arborem iustæ magnitudinis deueniat, frutex tamen berberorum, cuius infinita prope dixerim copia passim videtur, nullum notatu dignum à radicibus emittit truncũ, sed potius virgas spinosas ad summum policaris crassitudinis, quæ nec altitudine humanam excedunt staturam. Quibus addimus, quòd cortex pyri agrestis cum quadam subrufedine nigricat, inæqualis, crassa, & squãmosa: Quæ verò berberorum frutici hæret, inter spinas suas, lucida, & subtilis albicat, si tamen parum excoriari contingat, luteum colorem, qualẽ inesse arbori mali granati videmus, repræsentat: non minus quoque in spinis magna interest differentia, quum in pyro agresti spinæ, vt in pruno conspiciuntur, in berberorum verò frutice, trinæ enascuntur, duæ à latere, vna verò in medio. Iis adiungendum, quòd fructus acutæ spinæ, magnitudine myrti est, rubens, intus nucleum habens, qui veluti cerasum pendet: fruticis verò berberorum fructus, grani tritici figuram imitatur, parũ tamen maior, rubens, mali punici granum referens, in ramis ordinatim pendens, velut vua in botris. Sed hæc omnia clariora reddentur, si modo folia quæ oxyacanthæ insunt ex Dioscoride & Theophrasto patefecerimus. Sunt ergo vt paucis dicam, folia acutæ spinę, apij foliis similia, quæ ita esse, ex Dioscoride elicitur, capite de mespilo, dicente: Arbor mespilus est, aroniam aliqui appellant, aculeatam oxyacanthæ foliis: legitur enim in nonnullis exemplaribus sed falso, pixacanthæ, id est buxeæ spinæ foliis, vt ex Theophrasto facile deprehenditur, qui duodecimo capite libri tertij de Plãtarum historia, mespili arborem folia, vt apij diuisa habere tradit, quæ hodie ita esse deprehendimus, non quidem in vulgari arbore, mespila vulgaria & communia hodie ferente, sed in ea potissimum, de qua Dioscorides in eo capite primo differit, cuius fructũ antiqui aroniam appellabant, & hodie pisaurẽses & Neapolitani apud quos procere crescit, ad antiqui nominis

Azarolus fructus.

imitationem, azarolum vocant, pomũ, scilicet paruum, rubrum, quanquam & album à nobis visum sit, osicula tria intra se habens, vnde tricoccum, quasi trium granorum, dictum est: Sapore suaue, ad acidum tendente, ob quem à multis maximè expetitur, ex iis igitur deprehendens, oxyacantham apij folia habere debere, quum eadem cum mespilo similia habeat, vnde manifestè cognoscitur, quòd frutex berberorum non est oxyacantha, quum non apij sed potius mali punici fere folia habeat. Sed quum hucusque quid non sit oxyacantha diximus, deinceps consonum erit differere, quid sit. Est igitur, vt breuiter dicamus oxyacantha, arbor quam vniuersa Hispania sua voce piltriterium appellitat, Ethrusci vero begaiam, alij autem amperlum, vel vrsi panẽ nominant, arbor pyro agresti figura cũ trunco tum ramis & floribus persimilis: nam flores albi sunt, folia vero, vt diximus apij, fructum porrò quem arbor hæc emittit, rubrum conspicimus, intra se nucleũ piperis grani magnitudine habentem, qui fructus maturus quum est, & tangi contingat facile excoriatur, & à pueris auidissime comeditur, & in nonnullis regionibus perpetuus arbori tenaciter hæret, vt in Lusitania plerunque obseruaui, & Hebræi huius mentionem reddunt: quia hæc ipsa arbor, ab illis rubus creditur ille, quem viderat Moyses in flammam conuersum & sine noxa obumbrantem, ex quo Deus illi locutus, & calopodia vt exueret iussit, quia in terra sancta erat. Dicunt igitur illi, ob illam dignitatem, perpetuum arbori huic fructũ esse. Est igitur vt paucis rem perstringamus, oxyacantha, acuta spina dicta, non vero acida, arbor hæc pyro agresti similis, quam nonnulli inter rubi genera collocant, de qua Galenus libro octauo de Facul. simplic. medic. ita loquitur: vt specie, sic facultate hæc arbor pyro syluestri est similis: cæterum pyri syluestris fructus prorsus acerbus est: oxyacanthes vero, & tenuium est partium, & nonnihil incisorium sortitur, estque rubens & rarus, qui quidem affectus omnes fluxionum cohibet. Cæterum acutæ spinæ frutex humilis quidam folio & spinis reperitur similis, qui in vniuersa Hispania, quod sciam, fructum non emittit, secus vero in Germania, Gallia, & vniuersa Italia: quum fructum ferat vuis

Oxyacantha quid.

immatu

immaturis ſimilem, & illum quidem acerbum culinæ, agreſtæ vice communiſsimum, veris præcipuè & æſtatis temporibus, in quibus iurulentæ carnes piſcésve eo condiuntur, & à prægnantibus quoque maxime appetitur, quem alij vuam criſpinam, alij vuam ſpinam, alij vero vuam marinam appellitant, ardentiſsimis autem febribus laborantibus magno datur iuuamento, quem priſci prætermiſere, nec de illo verbum aliquod fecere. Iam vero quia de berberos ferente frutice locuti ſumus, illamque non oxyacantham id eſt acutam ſpinam eſſe probauimus, non ab re erit, vt de illa verba faciamus, quum & ab antiquis fructus iſte prætermiſſus quoque fuerit. Eſt igitur berberorum frutex planta tricubitali ad ſummum altitudine creſcens, multas à radice virgas producens, digitalis craſsitudinis, in quibus ſpinæ multæ videntur, & illæ quidem trino ordine conſitæ, duę à latere, vna vero in medio: nam huius radices luteæ ſunt, nec minus quàm ipſius flores racemoſi, qui Maij tempore odorati erumpunt, porrò folia veluti mali punici conſpiciuntur, fert igitur frutex hic, fructum rubrum, grano tritici maiorem, intra ſe oblonga duo granula, plana mutuo nexu coniuncta, continentem: ex quo fructu, ſuccus extrahitur, quem officinæ berberorum vinum appellant, vino malorum punicorum acidorum acerbius, qua de cauſa ardentiſsimis in febribus contra ſitim, cum iulepo roſaceo, aut violaceo potiſsimum propinatur, non minus bilioſum vomitū coërcet, & ſtomachicum fluxum reſtringit, frigidis vero ſtomachis nocet, & pectoris anguſtiis inimicum eſt. Proximum quoq; erit citare hic, fruticem illum, ribes ferentem, quum de illo quoq; antiqui nullam fecerint mentionem: antiquos quum dico, velim intelligatis Hippocratem, Theophraſtū, Dioſcoridē, Galenum, Oribaſium, Paulum, Aëtium, Catonem, Varronem, Plinium, Palladium, & Columellam. Eſt igitur ribes ferens frutex folia vitis habens, ſepibus intertexendis accōmodatiſsimus, qui fructum rubrum acidum & acerbum parit, ex quo vinum quoq; extrahitur, febribus, & calidis ægritudinibus, non minus ac citri aut limonum ſuccus. Conueniens, & ex eo ſirupus in officinis, contra capitis deſtillationes calidas paratus publice habetur, ineſt enim huic

Vua criſpa.

Berberorū frutex.

Ribes.

Medici antiqui.

fructui sapor acidus, cum quadam permixtus dulcedine, vnde firmiter crederem, hunc ipsum fructum, quem nos ribes appellamus, eundem apud Serapionem, ribes esse, quum eundem saporem Serapio suo tribuit, quem in hoc officinarum gustamus, nec enim in cæteris notis Serapio ab hoc cõmuni quicquam deuiat, proinde nostros ribes, Serapionis quoque esse crediderim.

DE CYNOS BATO.

Græcè, κυνόσβατος: Latinè, sentis canis, rubus canis, canirubus: Hispanicè, carca rosal, carca peruna: Lusitanicè, sylua macha: Gallicè, eſglantier: Germanicè, Feldrosen. *Italicè, rouo canino: Arabicè, Sent.*

Enarratio. CXIII.

CYnos batus Græcis, sentis canis Columellæ est, aliis vero rubus canis, Theodoro Gazæ canirubus, vastissima autem spina hæc est, maximos & oblongos ramos ferens, quam inter vepres & senticeta sæpe arborescere videmus, folio rosæ, nam flos, rosæ moschatæ similatur, cũ colore ipso albo, tum foliis rarioribus, qui quum decidunt, fructus pullulat rubens, oblongus, oliuæ similis, intra quem lanuginosa quædam semina clauduntur, qualia in rosarum fructibus videmus, hunc fructum pueri & mulieres auidissime comedunt, eius lanuginem abiicientes, ex quo seplasiarij Hispaniæ conditum pro sistendo vndecunque profluente sanguine parant. At Theophrastus lib. iij. de Plantarum historia, cap. xviij. longe aliter cynosbatum describit, vtpote, magnitudine inter fruticem, & arborem granatum, fructu malo punico simili, & subrutilo. Cæterum, quidam cynosbatum, cynorrhodum id est, caninam rosam esse putant, inter quos nominare est Marcellum, Virgilium, & Monachos Mesues Antidotarij interpretes, qui vel ex Plinio tantum errare deprehenduntur, lib. viij. cap. 41. vbi cynorrhodi radicem ad canis rabidi morsum, tanquam ex oracuio acceptam maxime laudat: libro vero xxiiij. cap. 14. cynosbati duas describit species, in vniuersum à cynorrhodo differentes,

adeo

adeo vt manifestum sit cynosrhodum, aliam rem à cynosbato esse, mea tamen sententia, in hac re paruus est lapsus, quùm cynosbatos à cynosrhodo, in hac tantum differat, quòd cynosbatos nullas habet spongiolas, cynosrhodos vero habet, imò vt tradit Plinius lib. xxv. cap. 2. cynosrhodus apud antiquos, spongiolæ in ipsius fruticis spinis repertæ dicebantur, vt merito concludere possimus, quòd cynosbatos id est canis rubus, idem cum cynorrhodo, id est canina rosa sit, nec in alio quàm spongiolis dictis, differant: quæ in cynorrhodo dubio procul reperiuntur: secus autem in cynosbato, de quo Galenus lib. vij. de Facult. simpl. medic. ita disserit: Huius fruticis fructus non segniter astrictorius est, folia vero mediocriter, lanugo fructus arteriam vitiat.

DE LIGVSTRO.

Ligustrum.

Græcè, κύπρος: Latinè, cyprus, ligustrum: Hispanicè, alfena alhena: Arabicè, Kenne, hẽne, Hanue, & alkana: Italicè, oliuella, guistrice, olineta, chabrosſene, caparrodano: Gallicè, du troesne: Germa. Beinhœltzlin, mundoltz, Geyſſholtz, Rheinuueyden.

Enarratio CXIIII.

QVi Ligustrum, volubilis speciẽ quandam esse crediderũt, eam præcipuè quam passim obuiam videmus aliis circumligatam herbis, flore albo, campanæ effigie toto, vt dicitur, aberrant cœlo: quum inter se tantum differant, quantum

tum cancer ab anguilla. Eſt igitur liguſtrū, arbor parua, foliis oliuæ ſimilibus, floribus minutis, candidis, odoratis, racematim conſtitutis, qui Maij menſe apparent, poſtea vero ipſis decidentibus baccæ oriuntur primo virides, in proceſſu vero nigræ fiunt, vuarum modo congeſtæ, quæ in ruderibus, & ſepibus potiſsimum naſcitur naſsis & teſſeris aptiſsima: hanc Patauini conaſtellum, quaſi oleaſtellum dixerint, appellant: quum illi & folio, & fructu ſimilis ſit. Nec enim ambigendum eſt, cyprum, liguſtrum eſſe, quum Plinius li.xij.cap.24. dicat, cyprum arborem Aegypto familiarē, in Italia liguſtrum vocari. Proinde Franciſcus Maſſarius Venetus omnino fallitur, quum annotationibus ſuis, ſuper nonum librum Plinij, cyprum aliam arborem à liguſtro eſſe contendit. De liguſtri vero floribus & ipſius baccis ſiue vacinijs, cecinit Maro in Bucolico, dicens.

Liguſtrum quid.

Maſſarius errat.

Virgil. in Bucolicis

Nonne ſuit ſatius triſtes Amaryllidis iras.
Atq; ſuperba pati faſtidia, nonne Menalcam,
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes,
O formoſe puer nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Nec iis Vergilianis verbis, Columella contraria ſcribit, quum lib.de Re ruſtica 10.liguſtrum non album vt Virgilius, ſed nigrum potius appellat, dicens, & nigro permixta liguſtro balſama, quia Virgilius ad flores, Columella vero ad maturas eius baccas reſpexit, quas vacinia Virgilius vocat, quum puerum admoneat, ne ſuæ pulchritudini atq; colori, quamuis candido, nimium confidat, quia cum ætate illum candidum colorem amiſſurus eſt, futurus deformis, rugoſus, veluti liguſtro euenit, quod flores quum habeat pulchros, candidos, & odoratos, cito tamen eos perdit, & ſolum vacinia permanent, quæ poſtea nigra & aſpectu, non vt flores, grata, ſed tetra potius pro aucupiis, & inducendis coloribus colligun tur, vt olim apud Gallos fieri ſolebat, & hodie apud Italos pro conficiendo atramento ſcriptorio vſurpatur. Nec ſilere in præſentia debeo multorum errorem, qui additiciis Dioſcoridis verbis ſeducti vacinia hyacinthos eſſe interpretantur, inter quos mihi nominandus venit Hermolaus Barbarus patritius Venetus, vir alioqui doctiſsi

Vacinia hyacinthi.

Her. Bar. errat.

ctiſsimus, ſunt enim verba adiecta Dioſcoridi, apud quartum librum, capite 61. vbi de hyacintho agit, quæ ita habent: hyacinthon Romani vacinium dicunt: quæ verba in melioribus exemplaribus non reperiuntur, imò omnia fere nomina in vno quoq; capite comperta non Dioſcoridis eſſe, ſed alicuius qui Dioſcoridi gratum facere arbitrabatur pro re firma & vera mihi perſuaſum habeo: argumentum enim vt cæteros præteream locos, ex capite de ſampſucho deſumi poteſt, hanc noſtram coniecturam cõfirmans, in quo maioranam verbum nouum, & à Plinio non vſitatum legimus, velut in leucoio, violam matronalem, vt ſexcenta alia prætereamcapita, in quibus huiuſcemodi nomina reperiuntur. Seruius quoq; grammaticus nõ minus hanc in rem impegit, quũ per vacinia, violas interpretetur, ſed Seruio notiſsimũ hoc eſſe debuerat, quia Virgilij eodẽ carmine, & violas & vacinia, nominet, ait enim: & nigræ violæ ſunt, & vacinia nigra. Verum de cypro id eſt liguſtro, ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Huius arboris folia ſummaque germina habent in ſe quiddam digerens cum aquea ſubſtantia modice calida, habentq; & aſtrictionem quandam ex terrena ſubſtantia frigida: itaq; eorum decocto quidam ambuſta fouẽt, nec non igneos phlegmonas carbunculoſq; : nam abſq; moleſtia ſiccant, ſed ſponte ortis in ore vlceribus, commanſa folia commodiſsima ſunt. Hæc Galenus. Liguſtri vero radicibus, hodie Mauri ſuos inficiũt capillos, velut equorum quoq; crines, quod olim quoq; fieri Dioſco. tradit, non vt Marc. interpretatur, aut Ruellius, cum ſucco lanariæ herbæ, ſed potius cum ſucco ſtruthei mali, nam pro ſtrutheo, id eſt malo cotoneo, ſtruthion, id eſt herbam lanariam intellexerunt.

Seruius Grammaticus errat.

Liguſtrũ peratura.

Marcellus et Ruellius errant.

CONSTANTINVS.

QVid ſit Liguſtrum ſiue Cypros, profecto ignotum eſt his noſtris temporibus. Plinius quidem Cypron Liguſtrum dictam ſcribit lib. xxiiij. cap. 10. & lib xij. cap. 24. ſed Dioſcoridis Cypros, folia habet oleæ, Liguſtrum Plinij xiziphi, & ſemen coriandri, Dioſcoridis ſambuci: in flore etiam vix conueniunt cum Dioſcoridi muſcoſus ſit, Plinio tantùm albus & odoratus. in hoc ſolum

solum hi duo authores consentiunt, quòd vterque dicat esse arborem, qua vel sola nota excluditur vulgaris illa planta ab huius consortio, quam nobis pro ligustro & Cypro ostendunt herbarij, quæ fortasse est ligustrum Virgilij, non autem Cypros Dioscoridis, aut Plinij ligustrum, imò nec Columellæ, qui libro decimo dixit & nigro permista ligustro Balsama. hic enim frutex in sepibus maxime communis vix vnquam visus est arborescere: nos Galli vocamus du Troesne. Sed Cyprus siue ligustrum id est arabũ alcanna, arbor rara est & inter pretiosa simplicia semper adnumerata. testis mihi Iosephus historicus lib. iiij. περὶ τῆς ἁλώσεως, cuius verba cùm de hierichuntina loquitur: φέρει δὲ ὀποβάλσαμον ὃ δὴ τιμιώτατον τῶν τῇ δὲ καρπῶν, κύπρον τε, καὶ μυροβάλανον: & subiungit εἶναι, σπανιώτατα καὶ κάλλιστα. Et Beatus Hieronymus in Cantic. Cyprus, inquit, cum nardo, nardus & Crocus, fistula & Cinnamomum cum vniuersis lignis libani. Meritò reprehendit Amatus Marcellum & Ruellium: sed ipse omisit locum apud Plinium lib. xxiij. Cap. 4. de Cypro, qui illorum errorem detegit: Decoctum, inquit, foliorum ambustis & luxatis prodest: ipsa rufant capillum tusa, adiecto struthei mali succo.

DE PHILLYREA.

Græcè, φιλλυρέα: Latinè, phillyrea, species ligustri: Hispanicè, otrasuerte de alhenan: Italicè, vna altra oliuella: forte Germanicè, Hartrigel. *Arabicè, Mahaleb.*

Enarratio CXV.

Dioscoridis interpretes errant.

ERrant non solum Marcellus Virgilius, Dioscoridis Interpres, sed alij plures, qui in præsenti Phillyreã, tiliam esse interpretãtur, cùm re vera phyllyrea arbor parua ligustro æqualis cum folio tum fructu sit, adeo vt phillyream ligustri speciem esse constet, nec immeritò Dioscorides, quum de ligustro egit, de hac quoq; phillyrea ligustri specie, sermonem coniunxit, sed ij reuera nominis affinitatem secuti, in errorem prolapsi sunt, quum pro philyra apud Theophrastum, tiliam significante, phillyream, quæ non tilia, sed potius ligustri species est, tiliam interpretati sunt. Est etiam philyra apud Theophrastum lib. iij. de Historia plantarum, duorum generum, quibus folium non oleæ sed hederæ potius est, fructus

Phillyrea ligustri species est.

Phillyrea vera tilia.

fructus vero fabaceus. Proinde phillyream à philyra diuersam esse, nemo non videt, Quibus adde, quòd philyra arbor est procera, crassa, & vt inquit Theophrastus cap 10. ad fabricas nauium, arcarum, & cunarum aptissima materia: phillyrea vero frutex potius quam arbor dicenda est, de qua hoc loco Dioscorides pertractat. *Phillyræ duo genera.*

DE CISTO.

Græcè, κίστος: Latinè, cistus: Hispanicè, Lusitanicè, cerguacos: Italicè, cisto. Arabicè, Kamet, Alteis & Ihaie althis.

Cistus Mas. *Cistus fœmina.*

Enarratio CXVI.

CIstus nam Cissos hedera est, cuius inaduertentia Plinius cæcutiuit, vt Leonicenus ad Angelum Politianum eleganti epistola primò indicauit. Est igitur cistus frutex ramosus in latum se diffundens, qui apud Hispanos hodie pro abstergendis vestibus in vsu habetur, eumq; *Cistus & cisso differt.*

Lusitani

Lusitani ad imitationem antiqui nominis illi dicati, cistharos, aut cissaros corrupte, cerguacos appellant: reperitur enim & flore albo, & subrutilo, de quo Galenus 7. libro de Facult. simpl. med. ita tradit: cistus frutex astringens est, folia eius & parua germina trita adeo desiccant astringuntq;, vt vlcera glutinare valeant, sed flores efficatiores sunt, adeo vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq; & humiditates persanent, cataplasmatis ritu illiti, vlcerum putredinosa iuuāt, deficcant, enim secundo excessu.

CONSTANTINVS.

* *PLinius grauissimus author, quasi deserto vadimonio à Leoniceno, Mathiolo, & Amato Lusitano compactò traducitur, & culpatur acerbius: στῆναι δ' ὅμως ἀναγκαῖον πρὸς τοὺς λογολέσχας καὶ μὴ ἐρήμην ἁλῶναι λόγον, vt dixit Nazanzenus. Quid igitur isti canentes victoriam ante triumphum, Plinio obiiciunt? quòd Cissi id est hederæ & Cisthi, græcarum vocum non intellecta significatione, historiam confuderit. Vt eorum confutetur impudentia, & ipse per se eos mendacij reuincat, satis habebo locos adducere, quibus imprimis bonus author non solum rerum, sed & linguarum peritissimus, verborum vim expressit, & rerum proprietatem atq; naturam. libro enim 24. Cap. 10. Sic inquit, de hedera loquens: gummi etiam in hedera quærunt, quod ex aceto vtilissimum dentibus promittunt: græci vicino vocabulo Cisthon appellant, fruticem maiorem thymo, foliis ocimi. Duo eius genera, flos masculo rosaceus, fœminæ albet, & paulo post: Sub his maxime nascitur hypocisthos, quam inter hederas diximus. Scilicet cum de hederis ageret. libro 16. Cap. 34. Cisthi subiunxit historiam, propter Cissi & Cisthi vocum affinitatem nonnullamq; plantarum similitudinem. Quo loco ita scribit: Est rigens hedera, quæ sine adminiculo stat, sola omnium generum, ob id vocata cissos. Et loco superiore: Cissos Erythranos ab iisdem appellatur, similis hederæ. Quid vero etiam de hypocisthide tradiderit, audi libro 26. Cap. 8. Hypocisthis, orobathion à quibusdam dicta, malo granato immaturo similis nascitur, vt diximus, sub Cistho, vnde nomen hoc &c. In carpendis igitur extra fortunæ atq; inuidiæ aleam scriptoribus, licentiorem pruriginem moderentur: ne meritò illud in eos vsurpemus, Facilius esse calumniari, quàm æmulari.*

DE

DE HYPOCISTIDE.

Græcè, ὑποκιστὶς, κύτινος: Latinè hypocistis, cytinus, barba hircina: Hispanicè, Lusitanicè, pultegras: Italicè, hypociste.

Enarratio CXVII.

Hypocistis Hypocistidos.

HYpocistis, Barbarorum hypocistidos est, siue herba hircina, quæ plerunq; ad cisti radices nascitur: herba potius quam frutex, crassa, succosa, quibusdam granis, pineis similibus plena, qua auidissime nonnulli vescuntur. Nam tota ipsa herba ad luteum colorem cũ quadam albedine tendit: quæ non solum in Hispania, sed variis aliis in locis nascitur. Venetiis enim apud officinas frequenter conspicitur, quæ ex Illirico & Dalmatia regionibusq; circumuicinis portatur, ex qua succus extrahitur, & ad medicos vsus reseruatur, præcipue ad eos, vbi constringere opus est, velut floribus punicorum expressus, quemadmodum refert Dioscorides capite de malis punicis. Verum nihil refert, herbam istam hypocistidem, vel cytinum, aut succum ipsum, eo modo appelles, vt Dioscorides in præsentia facit: & Aegineta imitatur. De qua Galenus citato loco ita inquit: Hypocistis multò est magis astrictoria quàm folia: admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, quin si quam partem roborare consilium sit, quæ videlicet pluisculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitudinem illi haud segniter addit, quo nomine antidoto ex viperis inditur.

Barba hircina idem.

DE LADANI ARBORE.

Græcè, λήδου: Latinè, Lada: Arabicè, Chasus: Hispanicè, xara: Lusitanicè, esteba: Italicè, ladanifero arbuscelo, pinguitudo illius, ladanum, laudanum: vulgò laudano.

Enarratio CXVIII.

Ladanifer frutex.

LAdanifer frutex in altum crescit, tricubitali altitudine, & ampliori, virgas à radice mittens, digitalis crassitudinis, duras, solidas & firmas, in quibus folia hærent oliuæ, nigra, viscosa: flos vero roseus, albus, tres quatuórue

tuórue maculas nigras habens, quo decidente, fructus pilulæ magnitudine, pediculo alligatus pullulat: totus enim frutex ille viſcoſus reſinoſúsue conſpicitur, adeo vt ipſum depaſcentes hirci capellæúe, pinguedinem viſcoſitatémue illam in barbis & femoribus contrahant, quam ladanum appellamus. Reperitur verò in officinis pinguitudo iſta, ſiue ſuccus denſatus, ſub nomine ladani, vel laudani, aut labdani, quanquam raro ſyncerus aut purus. Verus autem & purus, optimi eſt odoris, vt Rufus Epheſius per hos indicat verſus à Galeno ſubſcriptos lib. j. de Compoſitione medic. ſecundum loca, cap. 2.

Ladanum quid.

Rufus Epheſius.

Inuenias in Eremborum quoque ladanon orbe,
Caprarum circa mentum, gratiſsimus illi,
Succus is è ciſthi folio decerptus amico,
Imbuti hoc villi, menti laterumq; madeſcunt,
Non tamen ad morbos hoc præſtat, laudem ab odore,
Egregio quo ſpirat habet, quod plurima mixta
Pharmaca Erembi habeant diuinis viribus aucta,
Orta ſolo & campo longe lateq; patenti.

Hunc porrò fruticē barbam hircinā potius appellandam crediderim, quum illi magis quadret, cōueniātue nomen: quanquam Serapio, & cæteri Arabes, barbā hircinam hipociſtidem potius nominent. Non minus quoq; crediderim, quod Scriboniꝰ Largus hanc ciſthi ſpeciem, roſam appellat ſyluaticam, non vero alterā. Eſt præterea huius ciſthi ladaniferi ſpecies altera, quam Hiſpani maſculam comparatione ad primam faciunt: & eam ſtebam appellitant folio in orbem circinato, ſubnigro & hirſuto. De ladano verò Galenū audiamus. li. vij. huic dicato volumini, ſic diſſerentem: ciſthos id eſt ladanum, primo exceſſu medicamen eſt quodam modo complete calidum, ita vt ſecundum attingat, habens etiam aſtrictionis nonnihil: eſt præterea ſubſtantia tenui & emolliens, nec non moderate digerens concoquensque, peculiariter igitur ad vteri vitia eſt aptum. Diffluentes tamen capillos retinet: verum alopecias & ophthalmias ſanare non poteſt, quod hi affectus valentiora medicamenta deſiderent.

Ladanum Galeni calidum eſt.

CONSTANTINVS.

FRutex ille ſiue herba de genere Ciſthi, vnde colligitur Ladanum à Dioſcoride dicitur λήδον à Plinio verò lada: Sic enim ſcriptum

scriptum reliquit libro 26. Cap. 8. Lada appellatur herba ex qua Ladanum fit in Cypro, barbis Caprarum adhærescens: Mirorq; Mathiolum senensem, virum sane propter insignem eruditionem admirabilem, hæc de Plinio tam inconsiderate scripsisse in Dioscoridis libr. 1. Cap. 110. Comment. Cæterum Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (vt etiam in superiori commentatione dictum) ex cisso id est, hedera, non autem ex cisto Ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò persuasum est, quòd non à Cisto, sed ab hedera Ladanum legeretur: Hactenus Mathiolus. quæ, vt plenius falsa esse intelligas, legere ne pigeat, quæ aduersus ipsum & Plinij admissarios adnotauimus Cap. de Cisto: tum, vt Plinij fama hac inusta macula eluatur, rogo vt quam ascripsi Plinij dictionem expedas accuratius postremoq; indices quam immerito tantus scriptor accusetur. Eius hæc verba lib. 12. Cap. 16. Arabia etiamnum & Ladano gloriatur: forte casuq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal, odoratorum vero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, distillantemq; ab his casus mixtura succum, improbo barbarum villo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in Ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri quam in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobon hoc vocant: traduntq; Syluas Arabum pastu caprarum infringi, atq; ita succum villis inhærescere, verum autem Ladanum Cypri insulæ esse: vt obiter quæq; genera odorum dicantur, quamuis nō terrarum similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse æsipum hircorum barbis genibusq; villosis inhærens, sed hedere flore deroso, pastibus matutinis, cùm est roruleta Cypros. Deinde nebula sole discussa, pulueremq; madentibus villis adhærescere atq; ita Ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, Ladan appellent. Etenim Ladanum vocant huius pingue insidens &c. Quod vt intelligas non ex sola planta colligi, vt nec manna, nec muscus, sed eas tantùm recitari in quibus laudatissima illa proueniant, Cerè etiam Ladani quod in segetibus nascitur meminit idem Plinius libro xxvj. Cap. vndecimo. Optimum igitur Ladanum ex Cisthi colligitur genere illo quod λήδον Dioscorides & Plinius Ladan nominauit. Colligitur etiam ex hedera aliuq; plantis quibus pinguis humor ille & glutinosus adhæsit.

DE EBENO.

Græcè, ἔβενος: *Latinè*, *ebenus*: *vulgò ebano legno*, *Arabicè*, *abanus*, *& ebenus*: *Gallicè*, *ebene.*

SECVNDA SPECIES EBENI.

Lignum Guaiacum, *lignum Indicum*, *lignum sanctum*, *lignum morbi Gallici*: *Arabicè*, *Karon*: *Hispanicè*, *el legno santo*, *el legno dellas antilhas*: *Italicè*, *il legno santo*: *Germanicè*, Holtz aus Indien, Frantzosen holtz: *Gallicè*, *guaiac.*

Enarratio CXIX.

Ebenus. NAscitur ebenus, non vt Virgilius credidit, tantum in India, sed Arabia, Aethiopia & aliis variis locis, vt ex Dioscoride, Plinio, & Pōponio Mela edocti sumus, quam primò Romam adduxit Pompeius Magnus, in triumpho Mithridatico, materia densissima, colore nigro, splendido, & graui, adeo vt eius quantumcunque siccum lignum non fluitet, sed fundum & cētrum potius petat. Hodie verò, ligni huius magni trunci in officinis, vbi pectines fiūt, visuntur, quum ex eo non solum egregij parantur pectines, sed etiam varia alia, & præcipue coronæ mulierculis pro numerandis præculis idoneæ. Cęterum ebeni lignum oculare est, oculorum vitiis apprime conueniens, vt ex Dioscoride deprehendere est, & Galeno lib. vj. de Facultatibus simpl. ad istum modum dicente: Ebenus ex iis lignis est, quæ trita in aqua soluuntur. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium, quamobrem, quæ pupillas offuscant extergere creditur, miscetur que aliis ocularibus medicamentis. Secūda autem ebeni species, Guaiacum lignum morbo Gallico deseruiens est, quod sanctum omnes vocant, velut Auicenna caron, libr. ij. sui canonis.

Guaiacum Caron. De cuius vsu, ac origine, sic habeto. Guaiacum vltra quòd priscis cognitum fuit, & oculorum fluxionibus accommodatissimum, contigit, quum superioribus annis, nouæ quædam terræ, antiquis forsan cognitæ, & temporum iniuria factæ incognitæ, nunc verò nouiter repertæ essent, in quandam incidissent insulam Hispani, cuius omnes

accolæ

accolæ morbo Gallico quandoque laborabant, acsi Europei variolis. Hiſpani verò quum quæſtores in prouincia eſſent, ac grauiter morbo illo affligerentur, ab indigenis medicamentum quo curarentur, quærunt: quibus illico lignum huiacum (ſic enim inſulares pronũciant) monſtrarunt, quo non multis interpoſitis diebus, vt cæteri à morbo liberati, vt ſummum bonum, eius vſum in Hiſpaniam attulere, guaiacum ipſum appellantes, inſularium vocem imitantes, qui huiacum, vt diximus, lignum vocant, ex arbore apud eos creſcente, proceritate, qua apud nos fraxinus, quæ foliis veſtitur plantaginis ſolidioribus tamen, ac rotundioribus, flore verò luteo ſed fructu caſtaneis perſimili, & illo quidem ſolutiuo. Totius autem arboris color, cineritius eſt, ad nigredinem tendẽs. Hæc verò arbor, vt tradunt noſtri Hiſpani, & Alfonſus Ferrius libello ſuo de morbo Gallico conſcripto ſcribit, in tribus præcipue inſulis naſcitur: nempe in inſula ſancti Ioannis, in inſula ſanctæ Crucis, & in inſula ſancti Dominici: lignum verò quod ex arboribus inſulæ ſancti Ioannis adfertur, melius eſt, quia inſula illa cæteris duabus diſtãtior à torrida zona eſt, qua de cauſa non ita torrefactum lignum, aut vſtum videtur, imò humidum & vnctuoſum. Curabunt igitur caſtellani, quum in eas inſulas peruenerint, non aliunde lignum Sanctum abſcindere, & in Hiſpaniam afferre: quàm ex inſula ſancti Ioannis. Sed ãn lignum hoc eligi debeat nigrum: vel album potius, non infimum & poſtremum erit inquirere, quum multi in hac re varient: nam triplici differentia lignum hoc conſpicitur, aliud craſſum, quod quum per trãſuerſum ſecatur, totum fere nigrum conſpicitur, dempto circulo quodam ſuperiori ad luteum vel album declinante. Aliud nõ ita craſſum conſpicitur, cuius centralis pars nigra quoq;, ſed non adeo vt primi ligni eſt. Tertium ſubtilius duobus dictis, quod cãdidum tam intus quàm foris videmus, lineis percurrentibus diſtinctum, cæteris ligni differentiis odoratius, & cum quadam amaritudine acutius. Sed quum hæc ita ſe habent, nõ eſt tamen credẽdum quòd tria hęc ligna diuerſa aut ex arboribus diuerſis ſcindantur, quum ex vna & eadem arbore tria illa ligna colligantur: nam nigrius, arboris ſtipes eſt, minus nigrum, ex partibus mediis inter

Alfonſus Ferrius.

Guaiacum an albũ vel nigrum eligi debeat.

ſtipitem & ramos habetur, quæ pars Ariſtoteli truncus dicitur, in quo arborum cor collocat, vt ex Paruis vocatis naturalibus dicendum eſt: totum verò album, rami ſunt, in quibus virtus vegetabilis potentior viget, & ea de cauſa lignum hoc album nihil nigri habens, potentius & melius iudicatur: deinde quod à media arbore colligitur, quã quam huic parti ad mentem Ariſtotelis primæ dignitates tribuendæ ſint, tertias verò nigriori dare eſt. Aliquando tamen lignum hoc album ex arbore ſecatur tenella: nondum ad eam peruenientæ ætatem, in qua nigredinẽ acquirit, vt in aliis quoq; percipimus arboribus, quarum ligna interim dum iuuenilia ſunt, alba videtur, poſtea verò ſucceſſu temporis veteraſcunt, & nigredinem adſciſcũt. Vtemur igitur albo ligno, in difficillimis morbis, vlceribus Gallicanis & malignis complicatis: illo verò paruam obtinente nigredinem, in mediocribus: tertio verò fere toto nigro, in debilioribus. Sed vnum dignum conſideratione venit: quòd lignum hoc album, etiam ſi aliis lignis validius eſt, cito tamẽ ob nimiam humiditatem corrũpitur, & quia gracile facile exiccatur: proinde illud recens, & ſolidum habeas, minime verò corroſum aut antiquatum curare debes, quod ſi habere non potueris, ſatius proculdubio erit, nigro recenti, illius loco vtaris. Quam verò temperaturam lignum hoc obtineat, inquirendum eſt, quum frequens vſui medico habeatur. Nam authore Galeno libro tertio de Temperamentis, atque ſexcentis aliis locis, illud per ſe calidum dicitur medicamentum non verò per accidens, ſi corpori occurrens, à principio occurſus calfaciat, calfaciendoq; procedat, atque in calfactione permaneat, quod ſimile de frigido, humido, ſiccove intelligendum eſt medicamento: qua de re lignum hoc calidum eſſe dicendum eſt, quum corpori occurrens non ſolum temperato, ſed in frigiditatem labenti, calfaciat, ac in calfaciendo procedat, quod & ſiccum eſſe vltra experiẽtiam quotidianam de eo habitam, ratio quoque atteſtatur: quũ lignum hoc amarum ſit, quæ enim amara ſunt, non ſolum calida, ſed etiam ſicca eſſe omnes confirmant, vt Galenus libro quarto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum capite 8. & tertio de Ratione victus in morbis acutis quoque dixit: ſed non propterea ab aliis ſpoliatur qualitatibus

Temperatura qualiaci.

tibus quum & humidum esse lignum istud deprehendimus, quasdam habens partes pingues oleaginosas, quibus certi ligni decoctum bibentes aluntur, atq; inde per longum tempus absq; victu vllo permanēt. Nec vero mirari quis debet, si lignum hoc diuersas in se contineat qualitates; quum Galenus libro iij. simplicium cap. xiij. multo plures & diuersas vni inesse medicamēto fateatur dicens: omnia propemodum medicamenta, licet sensu simplicia appareant, natura tamen esse composita, quin & subinde quoque diuersissimas in sese continere facultates, nempe exercendi, & sistendi, incrassandi & extenuandi, rarefaciendi & condensandi, illinendi atque abstergendi, tendendi & laxandi, cæterasque oppositiones vniuersas, & subdit: At hoc mirum videri minimè debet, in id genus facultatibus, quum vni & eidem medicamento vim calfaciendi & refrigerādi inesse appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & crassarum: Hæc ille. Non mirabitur igitur spectator si lignum hoc & calidum & siccum, & humidū esse dixerimus, In quo tamen gradu caliditatis collocari debeat, audite. Medicamentum calidum, frigidum, humidum vel siccum dicimus, non alia de causa, nisi quia talem in corpore humano temperato valet imprimere qualitatem: At quod nec excalfacit, nec frigefacit, nec humectat, nec exiccat, symmetrum, id est temperatum medicamentum appellare necesse est. A vincente ergo seu excedente qualitate & facultate cognominatur medicamentum. At calidum primi ordinis nominamus, quod temperatum corpus excalfacit, non tamen euidenter: qua de causa ad illud comprobandum opus insuper demonstratione est rationali, sic de frigido, humido, & sicco, dicendum est: illud vero quod manifesto aut calfacere, aut frigefacere, aut humectare, aut desiccare potest, id secundi esse ordinis dicetur: at quod iam vehementer quidem non tamē summè, tertij dicitur gradus: quod vero adeo excalfacere potest, vt escharam moliatur & vrat, quarti. Iis igitur prælibatis facile diiudicare quis poterit, cui gradui caliditatis, siccitatis, humiditatisve lignum hoc subijci debeat, præcipuè tamē ipsius ligni odorem, saporem, atque ipsius effectus animaduertendo. Nos autem quantum ex iis comprehendere possumus iu-

dicamus lignum hoc in fine secundi gradus calidum esse, ita vt tertij principium attingere videatur, quum eius caliditas vehemens, non solum à corporibus temperatis, sed etiam ægris percipitur, siccum quoq; in medio secundi: at humidum primum gradum non excedere ipsa rei experientia, quæ reliquis præstat, confirmat. Sed iam quo ordine huius ligni aqua parari debeat, aut eius quoq; vinum, quod passim hodie morbo Gallico affecti pituitosi, & humidi præcipuè bibunt, dicamus. Assuescunt autē pharmacopolæ lignum hoc elimatū habere, vt petentibus præsto tradant, sed tu caue ne hoc elimato vel in puluerem redacto vtaris, quum facillimè exiccatur, & citò vires amittit: præcipuè, si diu in puluerem redactum manserit. Cura igitur lignum album, parum aut nihil nigri habens, recens elimare, aut nigrum pingue multos cum gumma habens cortices, cuius ramentorum siue scobis libram, in aquæ puræ libris quindecim per vigintiquatuor horas madere sinito, postea in eodem vase quod nouum & vitreatum esse proposuimus, ad lentū ignem bullire sinito, quousque libræ maneant quinq;: hæc autem prima est decoctio, quam primā aquam siue aquā sirupi vice venientem appellant, cuius pondus ad vncias sex vel septem, pro vice, secundum virtutis potentiam propinatur. Scobi vero manenti, nouam aquam addere solent, verbi gratia, libras quindecim, quæ ad medias consumi permittitur, quanquam nouo vti ligno melius esset, quum hodie vili pretio lignum istud habeatur: Hæc vero secunda est decoctio, ceu secunda aqua dicta, ex qua ægrotātes vini loco tempore victus, & interdiu, ad lubitum bibunt. Ex prima vero decoctione, spuma coopertorio hærens, pro abstergendis vlceribus seruatur. Sed hic adnotandum duximus, quod aqua hæc prima aliquando in balneo Mariæ fit: aliquando vero vt diximus, & interdum simplex nullo adiecto medicamento: interdum verò adiectis medicamentis, tum calidis, tum soluentibus, vt sena, epithimo, polypodio, hermodactylis: aliquando vero alterantibus calidis, vt betonica, fumo terræ, stechade: nonnunquam vero frigidis, vt endiuia, cichorea, lichene, & aliis variis, vt centuria prima Curationum mearum abunde dixi, in ea præcipuè Francisci Ferreriæ curatione. Pari quoq;

modo

modo vinum parari potest, primum & secundum, quanquam nonnulli, absq; ratione eos vellicent medicos, qui primum vinũ sirupi vice propinant. Eligendum est enim vinum album odoriferum, vt curatione vigesima octaua prædictæ nostræ Centuriæ, pro quadam muliere Ferrariensi, ad castellum nouum habitante, & colico affectu laborante, disseruimus. Cætera vero quæ de ligno Guaiaco dicuntur, legito apud Huttenum, Manardum, Massam, Almenaram, Mathiolum, Leonicenum, Benedictum Victorium Fauentinum, atque alios sexcentos, qui de hac re libros in lucem emiserunt. Est quoque hodie radix quædam subtilis, quam quoque ex Peru prouincia superioribus annis repertam Hispani adferre cœperunt, & eam Sarcam parrillam, sua voce appellitant, quod verbum ego rubum viticosam verterem, ad multos vsus accõmodatam, de cuius laudibus, non deerit quoque qui encomium nobis describat. Radicem chynarum capite de calamis attigimus, de qua nos plura in lucem Deo duce mittemus.

Vinum guaiacũ.

DE ROSIS.

Rosa.

Græcè, ῥόδον: *Latinè*, *rosa*: *vulgò rosa*: *Arabicè*, *Nard*, *Naron*, *& vard*: *Gallicè*, *Rose*: *Germanicè*, Rosen.

Enarratio cxx.

Rosa omnibus est nota, quæ officinis magnum præbet ornamentum, nam ex ea zuccharum rosatũ conficitur, mel rosatum foliatum, mel rosatum colatum, acetum rosatum, oleum rosatum commune, oleum rosatum omphacinum, electuarium

de succo rosarũ,diarhodon,sirupus rosatus ex rosis siccis, sirupus rosatus absolutè dictus, sirupus rosatus solutiuus, quem mucharũ Mauritani vocãt, iulep rosatũ, aqua rosarum,aqua capitũ rosarũ: seruãtur folia exiccata, seruãtur capita, seruatur succus ex illis expressu, seruantur quoq; flores lutei,vt alia præteream,at quũ nõ ex vna tantũ specie rosarum, hæc conficiantur, consonum erit hic citare nonnullas eius species, nam omnes persequi, vt difficile, ita lectori fastidiosum esset. Sunt igitur quædam rosæ rubræ,crassiæ,stypticæ,ex quibus zuccarum rosaceum parari debet,nam vt dixi stypticæ sunt,& constringentes:proinde recte quoque sirupus rosaceus, pro fluxu sistendo,ex ipsis siccis cõficitur,quæ quoque siccatæ pro lauacris seruantur. Sunt quoque aliæ albæ, ex quibus cætera à nobis citata parantur,in Hispania & Flandria in maxima copia repertæ, in nonnullis verò Italiæ ciuitatibus, paucæ habentur,præcipuè Ferrariæ,vbi illarum loco incarnatis,id est;colorem inter album & rubrum habentibus,vtuntur: quæ dubio procul, Ferrariæ, velut Anconæ & Neapoli, aliisve variis è locis,solutiuę sunt,& maxime purgãt,præcipuè si ex illis mel rosaceũ foliatũ fiat: Nam yncia huius mellis rosacei, cum strepitu,& alui turbatione leui, purgare in corpore mediocri,ter & quater facit,vt millies ex pertus sum,illud pro laxante medicamento ægrotantibus propinans. Nec enim dicendum est,vt multi medicamenti huius vires ignorantes contendunt,conditum hoc mellis ratione tantum purgare,quum mel coctum parum aut nihil purgat,imò mel crudum ciendi vim habet, quam in coctione amittit,vt Hippocrates testatur libro de morbis qui extra,& Galenus libro tertio de alimentis capite 38. non minus Paulus Aegineta libro primo suæ medicinæ, capite 96.hoc vt solet approbat, inquiens:mel coctum valentius nutrit quàm subducit aluum,non coctum è cõtrario.cui adstipulatur Alexander Aphrodiseus sectione 2. Proble.66.dicens:mel incoctum tergit & purgat,coctum alere tantũ potest. Ex quibus liquido constat,rosis iis vim laxandi & subducendi insitam & naturalem esse, non verò ex melle acquisitam:sed ii nullo rerum vsu præditi,quę in buccam veniunt tantum effutiunt,veluti philosophi illi,quos Galenus libro de Semine redarguit. Ex iis igitur rosis,

Rosa incarnata solutiua sunt.

Mel coctũ parumpurgat.

rosis, sirupus rosatus solutiuus multarum infusionum dictus nobile & securum purgatorium medicamentum parari debet, pro vt hodie in vniuersa Italia magno ægrotantium iuuamento paratur, qui mea sententia efficacior & nobilior euadet, si aquæ loco, cum rore è celo super ipsis rosis cadente, pararetur, vel saltem super caulibus, ex quibus roris vel pruinæ magna copia haberi potest. Sũt præterea aliæ rosæ albæ ad citrinum tendentes, paruæ pauca folia habentes, quæ fere per totum annum in arbore videntur quas moschatas, quia moschi odorem referunt, vel Alexandrinas vulgus appellat. Hæ verò, odore caput tentant, & potentissime aluum subducunt, non minus ac scamonium, ita vt si sex vel octo acetario folia miscueris, totum acetarium purgatorium reddes, & ea de causa ab illis, tanquam pernicioso medicamento, naturæ vim inferente, abstinendum suadeo. Nam nõ ita pridem Venetiis, nobilissima Beatrix à Luna, mulier opulentissima, & omnium virtutum genere ornatissima, in morbum quendam incidit, pro quo iuuando, medicus quidam Venetus, ex prædictis rosis & saccaro conditum parare fecit, vt eo tanquam præstantissimo, & securo purgatorio medicamento interdum vteretur: at quum primum præclara illa domina, conditum gustare cœpit, faucium & linguæ excoriationem cum stomachi rosione contraxit, sed illa dubitans, num symptomata ea ex morbo, aut condito orta essent, nullam in medicamentum culpam reiecit. Ego verò noscens medicamentum potentissimum & fere venenum esse, eam monui, ab illo abstineret, nec eo amplius vteretur: putauerat enim liberalissima hæc domina, cõditum illud ex rosis incarnatis à nobis dictis paratum esse, quo alias Anthuerpiæ sæpe vsa erat, ad quam, meis votis, viuente Didaco Mendio huius cognato, & omnium mercatorum suæ ætatis ditissimo: Sebastianus Pintus, è Ferraria miserat, velut ad alios principes, tanquam donum præcipuum, & sanitati humanæ deseruiens. Hæ verò rosæ moschatæ in Hispania raro videntur: sunt enim albæ subcitrinæ, similes vt paucis dicam, rosis caninis inter spinas nascentibus, quæ ad summum tria quatuorve folia habẽt. Non mirũ igitur est, si Hispani iis rosis moschatis carẽtes, dubitent, num incarnatæ à nobis dictæ, quæ & solutiuæ sunt.

Sirupus rosatus solutiuus.

Rosæ Alexãdrinæ siue moschatæ dictæ.

sunt,& apud ipsos reperiuntur, moschatæ vel Alexandrinæ dicantur: Sunt enim longe differentes,quum rosa hęc moschata, Alexandrina siue Damascena dicta,alba ad citrinum inclinans est omnino fugienda: Incarnata vero rosa,quæ inter rubram & albam media est, rubricatáque, longe alia est, qua vt præstantissima & nobili soluente medicamento vti suaderem. Quia enim in maxima copia habetur per vniuersam Italiam rosa hæc, syrupus rosatus solutiuus, siue nouem infusionum: mirus paratur, adeo vt illius vnicæ tres absque noxa vlla malos è corpore humores pellant. An verò Ieneliabim de rosis Persicis, apud Auicennam prima quarti multis in locis citatum, ex aliqua rosarum dictarum paratur? Respondeo quòd non, quia Auicenna ex floribus Perseæ arboris, mel rosatum, siue ieneliabim, confici suadet: vocat enim flores istos interpres rosas: proinde ornatæ nonnullæ officinæ, ex illis syrupum paratum habent, morbis pituitosis admodum conuenientem. Sunt enim flores isti, natura purgatorij, pituitam & lentes humores, ac crassam bilem depellentes. Cæterum, in rosa, partes istæ reperiuntur, cortex, calix, flos, capillamentum, vel capillus, caput, lana, semen, vnguis, folium dempto vngue, de quibus Manardum audiamus, libro quarto. Epistolarum, epistola quadam Hippolyto missa, cuius verba ita habentur: Antiqui in rosa sex partes non nomine tantum, sed viribus quoq; & facultatibus differentes cognouere, quas à recentioribus fere neglectas, non inutile fuerit recensere. Rosam primo diuidunt in folia, flores,& capita, folia in vngues:& id quod exemptis vnguibus remanet. In flore aliud semen, aliud capillus, in capite aliud cortex, aliud calix, vt Plinij verbis vtar intelligitur. Vnguis pars illa candida vocatur, quæ capiti proximè adhærens, præcidi à seplasiariis consueuit, rhodomeli vel rhodosaccarum reliquo paraturis, vndæ rosæ tales exungulatæ solent appellari. Florem luteum illud intelligũt, quod foliis circumquaq; ambitur separatũ in capillum, id est in tenuia quædam fila,& in semen, quod sub his filis lanugine quadam opertum, cortice continetur. Caput autem solidũ illud, quod foliis& floribus ceu basibus substernitur. Cuius superior pars, ex qua flos & folia prodeunt proprie caput, reliquum

Ieneliabim de rosis.
Persicis quid.
Flores Perseæ arboris.
Rosæ frutex.
Rosæ temperatura.

reliquum calix nuncupatur, hactenus Manardi verba. Galenus porrò lib. viij. de Facult. simpl. medic. de rosa ita tradit: ex aquea substantia calida, duabus aliis qualitatibus mista, astringenti videlicet & amara, composita est: flos tamen, magis quàm rosa ipsa est astringens, ac proinde etiam exiccatorius est.

DE ROSEIS PASTILLIS.

Græcè, ῥοδίτες: *Latinè*, *rosei pastilli*, *trochisci è rosis*.

Enarratio CXXI.

ROsei pastilli ad Dioscoridis descriptionem, hodie non parantur. At Paulus Aegineta libro vij. suæ medicinæ, longe aliter pastillos roseos, quam hic Dioscorides, describit, ad arcendos videlicet humorum fluxus, tantum accommodatos, hodie vero pastilli siue trochisci rosei non parantur, possunt tamen parari, veluti è violis, apud Mediolanenses præcipue in vsu frequenti habiti, scamonio & thurbito, ad subducendam aluum ornati: nam diarhodon, à pastillis roseis longe alia res est. *Pastilli de uiolis*

DE LYCIO.

Græcè, λύκιον: *Latinè*, *lycium*, *buxea spina*, *pixacantha*, *lycij succus*: *Arabicè*, *Hadhadh*, *Hadad*, *Kilulem*, *& felzakarag*.

Enarratio CXXII.

COncretus succus in officinis habetur, quem lycium appellamus, quod an Dioscoridis lycio respondeat, collatione facta, iudicabitur. Est igitur lyciũ apud Dioscoridem optimum, quod igne accenditur: nostrum vero, vt expertus sum non accẽditur, item Dioscoridis lycium, intus rubricat: nostrum non rubricat, nec rufescit, quibus adde, Dioscoridis lycium, in gustu amaricat: nostrum vero non amaricat, vt in totum fateri est, lycium hoc, in pharmacopolarum officinis habitũ, diuersum esse, à Dioscoridis lycio. Sed quid hoc nostrum lycium sit, aut vnde colligatur, variant testes. Quidam succum ex baccis ligustri expressum esse dicunt, alij ex baccis matris syluæ potius *Lyciũ Dioscoridis, non est vulgare lyciũ.*

potius contendunt: vtcunq; tamen sit, nostrum hoc commune adulterinum & minime syncerum est, proinde suaderem, vt lycij veri loco, pharmacopolæ, amurca æneo vase incocta, aut sumachio vterentur, vt ex Dioscoridis præceptis, capite de amurca, & rhu, percipitur, vel saltem lycium ex radicibus rhamni, ad Plinij mentem pararent. Sic enim Plinius libr. xxiiij. cap. 14. inquit: huius radice decocta, fit medicamentum quod vocatur lycium. Satius tamen erit, vero lycio vti quod ex Lycia prouincia, facile Venetias adducere quis poterit, quum Alexandriã iuerit. De cuius viribus ita scribit Galenus li. vij. de Facul. simp. medic. lycion arbor est spinosa, ex qua lycium fit, medicamen id liquidum, quo ad sugillata, sedis orisq; phlegmonas, vlcerationes, herpetes, putredines, vlcera contumacia, aures pure fluentes, intetrigines, & paronychias vtũtur: est enim facultatis exiccatoriæ, compositum ex diuersi generis substantiis. Altera quidem tenuium partium, digerente atq; calida: altera terrestri & frigida, ex qua astrictionem exiguam obtinet. Digerit & siccat in secundo ordine, in calore autem mediis est proximum. Est porro lycium Indicum ad omnia valentius.

DE ACACIA.

Græcè, ἀκακία: Latinè, Acacia, spina Ægyptia, frutex gummi Arabici: Hispanicè, arbor de la goma arabica: Italicè, acacia. Arabicè, Ænachie.

HVIVS SVCCI SVCCEDANEVM.

Succus syluestrium prunorum: Hispanicè, cumo de endrinas montisinas de Abrunhos montesinhos: Latinè, succo di bruni, saluatici: Germanicè, Schlehen. *Gallicè, Ius de prunelles.*

Enarratio CXXIII.

EXtrahitur ex Acacia arbore spina dicta Aegyptia, succus, eiusdem quoq; nominis cum ipsa arbore, quem Andromachus primus cyaneam lachrimam vocauit, & eo hoc nostro tempore officinæ carent, cuius loco, succo

Acacia.

succo prunorum syluestrium merito vtuntur, præcipue, vbi opus est infrigidare, constringere, & repercutere, illum potissimum in orbes redigentes & exiccantes. Cæterum de acacia ita prodit Galenus: Acacia & planta ipsa acerba est, & fructus & succus, qui lotus acrimoniā deponit, porro si parti illinatur protinus eam siciorem ac contractam reddit, estq; tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantiū, vbi quidem elotus fuerit, alioqui si illotus sit, primi. Est autem consistentia terrens, habetq; in se partes quasdam aqueas, nec non alias tenues & calidas: hactenus Galenus. Ex arbore porro acaciæ, gummi absolute dictū emanat, quod Arabes, gummi Arabicum vocant, cuius tres differentiæ à Dioscoride notantur. Nam bonitate excellit gummi, quod lumbricorum figura est, vitri modo pellucidum, & transparens, minus bonum candidum est: tertium vero, cæteris peius, quod resinosum sordidumue est. De hoc vero gummi absolute dicto tradit Galenus libr. vij. de Facult. simpl. medic. ad istum modum dicens: lachryma est concreta in truncis arborum ipsam producentium, estq; exiccatoriæ & emplasticę facultatis, asperitatibusq; medetur.

Acacia.

Gummi absolutè, gūmi Arabicum est.

DE AMVRCA.

Græcè, ἀμόργη: Latinè, amurca: Hispanicè, Lusitanicè, ago à ruca, alpechim: Italicè, lamorca del oglio.

Enarratio CXXIIII.

AMurca non olei fex est, vt quidam putant, sed potius aqua quædam, quæ quum oleū ex oliuis exprimitur, ipsa

ipsa subdit & residet, atq; in cortina subtorculari, vbi oleum defecatur, foramine dispositio, depellitur, & oleum purum & syncerum manet. Hæc vero aqua amurca dicta, æneo vase decocta lycij vice apponitur, de qua Galenus libro vj. de facultatibus simplicium medicamẽtorum ita disserit: ex secundo est ordine calfacientium, at siccantium intenso quodam modo magis, terrestris substantiæ quum sit. Sic & vlcera corporum temperatura siccorum curat, quæ vero in aliis omnibus sunt exasperat, perinde vt resina, pix sicca, & bitumen.

DE VITICE.

Græcè, ἄγνος λύγος: Latinè, agnus, vitex: Arabicè, famanchest, Samanchest, & Bengiechest, Hispanicè, gatillio casto, pimentero syluestre: Italicè, agno casto: Gallicè, agnus castus, Germanicè. Schaffs mulle & Keus chlamp.

Enarratio cxxv.

AGnos siue lygus, aut vitex, Arbor quam vulgus agnum castum appellat est, quanquam nostri veluti alij piper agreste, non inepte eam nominant, quum eius semen sapore piperi sit simile. De quo Plinius eadem fere cum Dioscoride fecit verba, libro xiiij. cap. 9. dicens: non multum à salice vitilium vsu distat vitex foliorum quoq; aspectu, nisi odore gratior esset, Græci lygon vocant, alij agnon, quoniam matronæ Thesmophoriis Athenienſium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo eius genera, maior in arborem salicis modo assurgit, minor ramosa foliis candidioribus, lanuginosis, prima album florem mittit, cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra quæ tantum purpureum. Cæterum agni casti semen, genituram & gonorrhœam extinguit, nec tantum epotum semen: sed etiam si folia & surculi, in cubili substrauerint. Vnde Paulus sapiẽtissime lib. j. suę medicinę, cap. 38. quo de seminis redũdantia agit, præcipit, vna cum refrigerantibus herbis, viticis teneros surculos substernendos, est vero arbor hæc agnus castus siue vitex dicta, alia longe à salice Amerina dicta quam Hispani arboré Paradisi appellant. De cuius viribus Galenus

Viticis duo genera.

Salix Amerina differt à vitice.

nus libro vj. Simplicium ita inquit: Agnos, aut vitex, fruticosa illa planta, calidus quidem & siccus est tertio ordine, verum multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & astringens, ipsas tamen vitices ad medicinam habet inutiles, cæterum folia, semenq; & flos, calida siccaque sunt facultate, nec nō tenui substantia, quare sæpe nobis sunt vsui, porro semen edēdo est, tam perspicuo tamen calfacit, vt capiti dolorem hoc nomine pariat, quanquam si id frigatur, minus caput tentat, vtcunq; tamen sumatur flatus ventris discutit, præterea tum semen, tum flos, tum folia, venereas intemperantias compescunt, quare nō tantum esa potaque conferre ad castitatem videntur, verum etiam substracta, vnde planta ipsa agnos, hoc est casta vocatur. At ruta quàm agnos magis quidem excalfactoria & exiccatoria existit: ad hæc, agni quidem semen ac germina, modicam astrictionem ferunt, aut ruta vbi aruerit: exacte amara est, & acris: quàm diu verò humida fuerit, subamara: Nulla tamen austeritas aut acerbitas illi inest, aut illa certe obscurissima, quocirca & ad iecur & lienem indurata & obstructa, agni semen potius quàm rutæ competit: præter dicta autem agnus & menses mouet, & indurata digerit, & lassitudinem tollit.

DE SALICE.

Græcè, Itea: Latinè, salix: Hispanicè, salze, salgueiro, Italicè, salice, salcio: Arabicè, Bulef, Bhulles, saffaf, vel Chalif, Theutonicè & Germanicè, Vvilgenbon, Vveiden, & Felbinger: *Gallicè, Saulx.*

Enarratio cxxvi.

SAlix arbor vbiq; nota est, cuius species, nonnullæ habentur, quas Plinius prosequitur lib. xvj. cap. 37. & lib. xvij. cap. 20. Nec enim vsus salicis sic à medicis contēnendus est, quum tam multis & magnificis polleat viribus, vt ex subscriptis Galeni verbis apparet, quæ è lib. vj. Simplicium ita habent: Salicis foliis ad cruenti vulneris glutinationē vti possis: verū floribus eius maximè prope omnes vtuntur, ad exiccātis emplastri præparationem. Est enim vis eorum ita desiccatoria, vt morsu abstineat, habet vero

Salicis flores maximè exiccāte

m etiam

Salix.

etiam quandã astrictionẽ, porro succus expressus, medicamen exiccatorium existit, experiq; mordacitatis. Nec enim inuenias aliquod medicamen ad plures res vtilius eo, quod citra mordacitatem exiccat, arboris cortex similem facultatẽ obtinet, tum floribus tum foliis, nisi quòd tẽperaturę siccioris existit, veluti omnes cortices: etenim cinere corticis macerato in aceto, nonnulli callos, atque myrmecias tollunt.

Syluestris oleæ.

DE AGRESTI OLEA.

Græcè, ἀγριελάια ἀγριέλαιος, κότινος καὶ ἄγριππος: Latinè, olea agrestis, oleaster: Hispanicè, azebuche, azambuyero: Italicè, oliuastro: Gallicè, oliuier sauuage, Germ. Vvilder œlbaum.

Enarratio CXXVI.

AGrestis olea, oleaster, foliis amarus est, quo primus Hercules coronatus fuit, vt testatur

ſtatur Plinius lib. xvj. cap. vltimo: ſed hic animaduertendum eſt, quòd folia & flores oleaſtri, cõbuſta, pro ſpodio, vſurpantur, vt varia alia ab Arabibus inuenta.

COLYMBADES, ID EST SALSAE ET CONDITAE OLIVAE.

Græcè, κολυμβάδες, ἅλμάδες: Latinè, Colymbades, oliuæ conditæ, vel conditiuæ: Hiſpanicè, azetunas de conſerua, azeitonas de ſalmoura: Italicè, Oliue condite.

Enarratio CXXVIII.

COlymbades, conditæ ſalſæq; oliuæ ſunt, quas prima menſa, vt appetentiam excitent, lauti diuiteſq; ſumunt: Vnde Paulus libro primo ſuæ medicinæ, cap. 81. de illis ita prodit: Ex oliuis drupę ſtomacho aduerſantur, craſsi humoris, efficaces muria cõditæ, & colymbades, ſi ante cibũ ſumatur, appetentiã faciũt, & aluũ ſubducũt, ac magis quæ ex aceto & oxymelite, præparãtur, hęc ille. In quibus, adnotandũ eſt, quòd oliuæ duplę, virides abſq; cõditura vlla dicũtur, quæ craſſum & peſsimũ præbẽt nutrimentum: quæ porrò muria condiũtur, quas halmadas, ab ἅλμη, muriã ſignificãte vocãt, efficaces ſunt, non minus ac colymbades, vt hic deprehẽdere licet, Paulũ differentiam poſuiſſe, inter almadas, hoc eſt, muria cõditas oliuas, & colymbades, quanquã plures alij grauiſsimi authores, nullũ inter illas diſcrimẽ ponant, ſi quis tamen plures & varias oliuarum cõdituras ſcire deſiderat, legat Palladiũ, & Columellam, apud quos, colymbades dicũtur, quia innatent, & quaſi vrinabundæ fluitent.

Oliuæ drupa quæ.

Colymbades cur dictæ.

DE OLEO OLEASTRI.

Enarratio CXXIX.

DE iſto verò abunde inter Olea diximus, Proinde illinc repete.

DE AETHIOPICAE OLEAE LACHRYMA.

Græcè, δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας: Latinè, lachryma oleæ Aethiopicæ: Vulgò, gumma elemi.

Enarratio cxxx.

Gummi elemi.

DIcitur hodie gummi elemi, corruptè, quasi oleæ, quũ revera oleæ Aethiopicæ lachryma esse debeat, quæ verò in officinis hodie habetur, iucundi sane si prunis iniecteris, odoris est: quæ an vera vel falsa sit, dubitatur, quia gummi huius arboris cum scamonio affinitatem & similitudinem habere debet, quam tamen gummi helemi officinarum non habet, imò vt resina aut aliquod aliud gummi est, vt iure censendum sit, vero gummi oleæ Aethiopicæ nos carere: quale tamen commune officinarum sit, mirum in capitis vulneribus habetur, qua de causa ex eo, & vnguentum & ceratum à pharmacopolis concinnatũ habetur. Huius porro loco nonnulli officinarum mangones hederæ gummi, non sine ægrotantium detrimento accipiunt.

DE QVERCV.

Quercus. *Viscum quercinum.*

Græcè, δρῦς: *Latinè*, *Quercus*, *robur*: *Hispanicè*, *robre*: *Lusitanicè*, *carualho*: *Italicè*, *quercia*: Gallicè

Gallicè cheſne: Germanicè, Eychbaum. *Arabicè, Chullot hullet, vel Beluth.*

FAGVS.

Græcè, φηγὸς: Latinè, Fagus: Hiſpanicè, haia arbore: Italicè, faggio, faggiuola: Gallicè, fau: Germanicè, Buoch, Buochbaum. *Arabicè, Chinaos, vel Chiachas.*

ILEX.

Græcè, πρῖνος: Latinè, Ilex: Hiſpanicè, Anzina arbore, anzinheira: Italicè, elice: Gallicè, hous aut houſſon, Germanis ignota. Arabicè, Barbes, vel Carmas.

Enarratio CXXXI.

DRys vox æquiuoca eſt, omnem arborem glandiferam comprehendens, vt ex Dioſcoride in præſentia comprehenditur, quum dicat: aſtringendi vires quercus omnis habet, proprie tamen drys quercus eſt, ſuaues & dulces glandes ferens, quam nonnulli, etymodryn id eſt veri quercum appellant: nam communis quercus inſulſas, & ſuibus gratas glandes producit, cuius Dioſcorides, tanquam ſpecies, fagum & Ilicem numerat, quod tu intelligas velim, viribus: ſecus auté figura, quum multum inter ſe differant. Nam fagus arbor eſt, quæ licet fructum glandi, figura & forma ſimilem nõ habeat, glandiferis tamen annumeratur arboribus, quum fructũ ferat viridem aculeatum, intra quem glans dulciſsima, triangulari figura includitur, ſubtili quodam cortice ad ruffedinem, cum quodam ſplendore, veluti in caſtaneis videtur, cooperta, quam glires & mures auidiſsime comedunt, & à turdis maxime expetitur: qua quoq; homines in victu tantum aſſumpta, diu vixiſſe feruntur. Ilex verò arbor eſt ſimilis granam ferenti quæ vt diximus procere creſcit, nonnulli tamen ilicem, maius ſuber eſſe crediderunt, ſed falſò: quum maius ſuber arbor magnæ proceritatis ſit, & ex qua cortices virides & ſicci, variis rebus accommodati extrahantur, nam medius cortex, quem viridem appello,

Drys vox æquiuoca.

Fagus.

Ilex arbor

colore rubrum, à coriariis Hiſpaniæ pro præparandis bubulis coriis vſurpatur, exteriores vero cortices ſiue ſicci, pro cooperiendis domibus tegularum loco variis in locis accipiuntur, veluti pro conficiendis aluearibus, & crepidis, ac ſoccis ornandis. Hæc vero admodum glandifera eſt, vt plures aliæ arbores, porcis dicatæ, vt ſunt, cerrus, ægilops dicta, eſculus, platyphyllos, & roboris varia genera, quæ omnia conſtringendi vires habent, adeo vt Galenus roboris foliis, vulnus ſecuri inflictũ glutinaſſet, quum eo tempore nullum aliud ad manus adeſſet medicamen, ſic enim ille tradit libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Exiccandi, aſtringendique poſsidet facultatem cum mediocri quadam tepidaque caliditate: cæterum plus cæteris eius partibus aſtringit, quæ in trunci cortice membrana ſubeſt, tum quæ ipſius fructus conueſtit carnem, quamobrem ad profluuium muliebre, ſanguinis expuitiones, dyſenterias: & diuturnos ventris fluxus eam eſſe credunt accommodam, valentius autem aſtringunt fagus & Ilex: quarum plantarum folia tenella illita non inſtrenue deſiccant, nec non vulnera glutinant, eandem foliis vim habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli vtuntur ad incipientes atq; creſcentes phlegmonas.

Arbores glãdiferæ.

DE CASTANEIS.

Græcè, βάλανος καρδιανὴ, λόπιμος, κάστανον, μόστος, καὶ διὸς βάλανος ἡ ἄμιλλος Athe. Latinè, glans Sardiana, glans Iouis, caſtanea: Vulgo, caſtagna: Gallicè, Chataigne: Germanicè, Caſtanien, oder Keſten.

Enarratio CXXXII.

CAſtanea echinis incluſa naſcitur fructus vbiq; notus, cuius differentię plures habentur, quas perſequi ſuperuacaneum arbitror, dicitur tamen caſtanea, glans Sardiana à Græcis, quia primum Sardibus vrbe Aſiæ inuenta. Hæc verò, vt tradit Galenus, libro de Cibis boni & mali ſucci, ſi in ventriculo concoquatur, efficaciter nutrit,

Castaneæ.

nutrit, crassiq́; , nunquã tamen mali succi est. Quibus verbis instructus Rabbinus Moses de Aegypto, castaneã inter præstantissimos fructus adnumerauit: flatuosa tamẽ castanea est, quæ sub cineribus coctæ flatum amittit, & optimum; licet siccum, præbet nutrimẽtum, modo vel saccaro, aut pipere, vel sale comedatur: exiccatæ porro ad fumum castaneæ sanguinem è pectore fluẽtem sistunt, ex quibus variæ gentes annonæ penuria panem parant, inter quas Ligures præcipuè nominãdi veniunt, quum id genus pane frequentissimè vtantur.

Rabbinus Moses.

Panis ex castaneis paratus.

DE GALLA.

Græcè, κηκὶς: *Latinè*, *galla*: *Hispanicè*, *galha*, *bugalha*: *Italicè*, *galla*: *Gallicè*, *noix de galle*: *Arabicè*, *hafs vel hafus*: *Germanicè*, Gallœpffel, & Eychoepffel.

Enarratio CXXXIII.

FErt quercus & eius species, glandem & gallam quæ ex Syria præcipue affertur, parua, rotunda, in longũ tendens, crebris foraminibus perforata, atramẽto scriptorio conficiendo aptissima: nam optima, succosa sit oportet, plena, grauis, stiptica, qualis Anconæ apud Italos, & Castello Albo propria patria nostra apud Hispanos nascitur: vnde suaderem, quum galla vti opus fuerit, hac potius recenti, quàm siccata illa Syriaca, vterentur, quum recens omphacitis acerbior & valẽtior ad omnia, vt diximus, sit.

Galla optima.

Est præterea gallæ alia species, magna, circulo veluti corona circūdata, caput vitulinum figura repræsentans, non adeo tamen vt altera acerba, ex qua pauperes coronas pro numerandis preculis conficiunt. De quibus omnibus Galenus libr. vij. de Facul. simpl. medic. memoriam facit, dicens: Galla, quæ omphacitis dicitur, admodum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentiæ terrenæ & frigidæ, valde desiccat, repercutitq; fluxiones, est verò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando, ordinis. Altera autem galla, flaua illa & magna, laxaq;, & ipsa desiccat quidem, sed tanto minus, quanto minus acerbę qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se in aqua, aut si magis astringere vis, in vino aliquo austero, ac dein trita, cataplasma est non instrenuum sedi inflammatæ, procidentiq; Gallæ cōbustæ, extinctæq; in aceto aut vino, sanguinis reprimendi falcutatem acquirunt.

Galla tem peratura.

DE RHV OBSONIORVM.

Græcè, ῥόος καὶ ῥοῦς: Latinè rhus, rhus obsoniorum, rhus coriariorum, sumach: Hispaniè, sumach, sumagre: Italicè, sumach: Gallicè, sumach. Arabicè, sumach, Adurion, Rosbar sadisticos & rosaïdicos.

Enarratio CXXXIIII.

Sumach.

RHus cuius semen rubricans, & durum conspicitur, & olim piperis loco obsoniis deseruiebat, frutex coriarius, siue vt Columellæ placet, sutoria rhus est, quā officinæ hodie sumach Arabica voce appellant, quāquam Plinius latino nomine olim carere tradat. Is enim frutex, exactissime à Dioscoride describitur, quo & nunc in pulueren redacto, coriarij totius Hispaniæ, pro spissandis & apparandis pellibus calceorum vtuntur, non minus ac illius loco, Itali coriarij calicibus glandium, ex Chio insula & Aulone apud Epirum, aduectis. Est proculdubio sumach, frutex omnino astrictorius, dysentericis. & aliis intestinorum fluxionibus conuenientissimus. Qui mea sententia, ros siue succus Syriacus non est, tametsi Manardus, contra Crinitum credentem rorem Syriacum mannam esse,

ita

ita id esse cõtendat, epistola quarta libri primi, in qua Cornelium Celsum ab errore vindicare conatur. Sed quòd ros Syriacus, rhus obsoniorum non sit, satis liquet: quia ros Syriacus, siue Cyrenaicus aut Medicus dictus, laserpitij succus est, omnes succos caliditate & tenuitate exuperãs, vt Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. testatur, & Dioscorides ante illum, libr. iij. capit. lxxxv. dixit. At Rhus, id est sumach medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo verò refrigerantium est, vt ex Galeno percipitur loco citato. Proinde Manardum non minus ac Crinitum in hac re errasse, certum est: Alter, quia per rorem Syriacũ silphij verum succum, mãnam intelligit: alter verò, rhum, sumach dictum. Sed hic ad memoriam reuocandum est, quòd decoctum rhus ac ad mellis crassitiem redactum, ad ea valet, ad quæ lycium, vt Dioscorides in præsenti loco docet.

Ros Syriacus.

Manardus & Crinitus.

DE PALMA.

Græcè, φοίνιξ: *Latinè*, *palma*, *dactylorum arbor*: *Hispanicè*, *palmera*: *Italicè*, *palma*: *Gallicè*, *palme*: *Arabicè*, *Machla*, *Nachal*: *Germanicè*, Palmbaum,

FRVCTVS PALMAE.

Græcè, φοίνικες, καρυώτιδες, βάλανοι *fœmin.* ϕλοὶ, *Mascul. Latinè*, *caryotæ*, *dactyli*, *palmulæ*. *Hispanicè*, *tamaras*, *datiles*: *Italicè*, *dattoli*: *Gallicè*, *Dattes*, *figues royalles*. *Arabicè*, *Tamar*. *Germanicè*, Datteln.

Enarratio cxxxv.

PHœnix tam arborem quàm ipsius fructum significat. Est enim palma arbor caryotas ferens, cuius varia & diuersa sunt genera, in Africa, Iudæa, & Aegypto, veluti vbi fabulosa & nitrosa terra est, prosperè nascens, tantæ generositatis (vt Gellius tradit) vt huius arboris lignum ponderi nõ cedat, sed sursum eleuare nitatur: qua de causa victoriæ signum habet, quoniam huiusce naturæ est, vt vrgentibus, opprimentibúsve non cedat. At reuera, nos,

Palma arbor.

Palma.

Dactyli.

velut Antonius Musa Brasauola prius expertus fuit, quæ de hoc ligno tradita sunt falsa esse comperimus, nec enim cõtra pondera inititur, aut recuruatur, imò experientia indicat lignum hoc debile esse. Verùm, palmulæ siue dactyli, omnibus noti sunt, esui conuenientes, ex quibus conditum in officinis paratur, diaphænicon dictum, educendæ pituitæ accommodatum, quo frequentissimè omnes vtuntur medici. Dioscorides, in præsenti capite dactylos myrobalanis similes facit, & illis quidem in Arabia nascentibus, quod vnum animaduersum velim, vt hinc omnes noscant, sciantve, Dioscoridem, myrobalanos communes nouisse. Mirabuntur forsan multi rei nouitate quum hæc legerint, sed desinant rogo mirari, quousq; ex integro sententiam nostram tenuerint, sunt igitur ex Dioscoridis sentẽtia, palmulæ caryotæ, similes myrobalanis, in Arabia nascentibus. Sed qui ij sint myrobalani in Arabia nascentes, discamus, vt inde rem plenè teneamus. Nam hucusq; omnes, qui hac de re commentati sunt, per myrobalanum, glandem vnguentariã intelligunt, de qua quarto libro sermo habendus est: omnes voco, Hermolaum Barbarum, Ruellium, Marcellum Virgilium, Manardum, Leonicenum, Antonium Musam Brasauolam, Mathiolum, Ioannem Agricolam Ammoniũ, ac Leonardum Fuchsium. Sed quod in præsenti loco per myrobalanum, glandem vnguentariam intelligere non debeamus, vel ex hoc tantum probatur, quia glans vnguentaria, siue myrobalanus, auellanæ angulari, figura & magnitudine respondeat, vt testatur Dioscorides, & experientia

Dioscorides myrobalanum vocat.

rei

rei id ita indicat: nec verò cum palmulis affinitatem aliquam habet, vt liquido cõstet per myrobalanon Dioscoridem rem similem dactylis intellexisse, non vero myrobalanon, glandem vnguentariam dictam. Sed quæ hæc myrobalanus dactylis similis, ac semidigitalis magnitudinis sit inquiramus, quum illa proculdubio, quam Dioscor. intelligit erit. Sunt enim myrobalanorum omnium species quinq; , ex arboribus dissimilibus lectæ, quas percurrere, alienum non erit, vt saltem videamus, an aliqua earum cum palmulis conueniat. Est primo, myrobalanus citrinus colore, oblongus, intus os habens, similitudinem quandam cum dactylis paruis habet, vt non ab re fuerit asserere, dactylos iis similes Dioscoridem fecisse, sed esto non ita sit, ad secundam speciẽ accedamus. Myrobalanorum, qui chebuli dicuntur, ex fusco rufescentes, carnosi, pingues, semidigitales, adeo dactylis similes vt merito Dioscorides ipsis dactylos persimiles fecerit, quũ ita inter se conueniant, vt magis inter ouũ & ouum conuenire non possit, vt collationẽ facienti manifestum erit, nec enim, credo, erit vllus tam ἄμυσος, aut ceruicosus refractarieq; pertinax, qui ab hac nostra vellet discedere opinione. LVDOVICVS. Quur igitur si Dioscorides myrobalanos nouit, de illis caput vt solet non præfixit? AMATVS. nouit quidem vt dixi, Dioscorides myrobalanos, sed de illis nullam penitus experiẽtiam habuit, qua de causa, de illis, velut rebus, quarũ vires ignoret illi erant locutus non fuit. LVD. quod equidem meminerim hucusq; nunquam apud aliquem legi, qui dixerit, Dioscoridem myrobalanorum meminisse, imo omnes inter res nouas, & ab Arabibus inuentas, & in vsum medicum adductas hucusq; connumerarunt. AMA. Verum fateris, quum nullus huc vsq; adaperuit, neq; literis mandauit, quòd Dioscorides nostros communes myrobalanos nouerit, quia quum myrobalanum legebant, glandem vnguentariam, quam myrobalanum vocant, intelligebant, parum alioquin aduertentes, Dioscoridis collationem, quam inter palmulam & myrobalanum facit. LVD. perinde ac si eos non nouisset dixerim, quum eorum vires ignorauerit. AMAT. ea de causa Arabum inuentum myrobalani dicuntur, quia prius illis vsi fuerunt, & in actum practicum traxerunt.

Myrobala nonnũquin- que species.

LVD.

LVD. de iis præceptores noſtri Salmanticenſes parũ nos inſtruxere, imò eos qui de ſimplicibus curam habebant, ſimplices appellabant. AMA. vera narras, ſed eorum vnus hodie ſuperſtes, vt audio reſipiſcit, & ad bonas literas & Galeni doctrinã comparandã enixiſsime operam dat, nec veretur id fateri, vt diſcipulis ſuis exemplo ſit. LVD. Ita ſe res habet, & cito ſperamus, vt herbaria medicina apud Hiſpanos iam in pretio haberi incipiat: ita quoq; anatomiæ erit, abſq; qua Galenũ intelligere, vt noſti, impoſsibile eſt. AMA. quantum ad anatomiæ cognitionem attinet dubito, quum piaculũ ſit corpus humanũ mortuum apud Hiſpanos diſſecare. LVD. noui, ſed iſthęc miſſa faciamus ne in Hiſpanię ſanctimoniam incidamus, de qua differre longum profecto, nec minus tædioſum eſſet, & myrobalanorum cæteras ſpecies enumerare ne graueris. AMAT. Tertia ſpecies myrobalanorũ accedit, qui Indici dicũtur, oliuam figura referẽtes, nullum os intus habẽtes: quibus quartã adiungere eſt, in qua emblicos reponamus, qui potius per fragmẽta quàm integri ad nos vehuntur. Quinta demum ſpecies, belerici ſunt, rotundi, magnarum auellanarum magnitudine, qui non minus ac chebuli ſaccaro conditi ex India ad nos portantur, caput apprime roborantes, veluti ſtomachum, & alia viſcera. Citrini bilem fugant, Indi atram: cæteri pituitam. De quibus iuuabit legere Meſuem inter Arabes, & Actuarium inter Græcos. Scire tamen licet antea quã ab iſto diſcedamus loco, quòd oſſa palmularum & chebulorũ vſta, ſpodij vice valent, vt ex Dioſcoride in præſentia deprehenditur.

Myrobalanorum vires.

DE PALMVLA THEBAICA.

Græcè, φοίνιξ θηβαϊκὴ: Latinè, palmula Thebaica, tamarindus: vulgo, tamarindo.

Enarratio CXXXVI.

Tamarindi.

THebaica palmula, ea eſt, vt mea fert opinio, quã offi cinæ, Mauritana voce, tamaridã vocant, idem enim eſt tamar, ac dactylus vel palmula, vnde tamaridum, idem eſt ac ſi dicatur, palmula Indica, ex qua vinum olim apud multos populos parabatur, hodie verò in Perſia ex palmu

lis iis

lis iis Indicis contusis & optime salitis succus exprimitur, quo vniuersa Persia, Arabia, & India, aceti loco vtuntur, imò sic saliti tamarindi & contusi plerunq; ad nos vehuntur, quos ego maxime detestor, quum ob insitam salsilaginem sitim incitent, & febrem augeant. Quum igitur tamarindis vti opus fuerit, integros & non salitos eligendos curabis, quia integri ac non saliti febrim minuũt, sitim arcent, & aluum subducunt, quæ omnia saliti deperdita habent. Sunt porro tamarindi vt placet Mesue frigidi & ficci in secundo ordine, vel vt Auerroi, in tertio.

DE ELATE.

Græcè, ἐλάτη ἢ κοκάθη: Latinè, elate, nux Indica: Hispanicè, coquo: Italicè, noce de la India: Gallicè, noix d'Inde.

SECVNDVM GALENVM.

Ελάτη ἐγκέφαλος: Cephalio, palmites, palma agrestis: Hispanicè, palmitos: Italicè, præsertim in Sicilia, cephaglione:

Enarratio CXXXVII.

Elate nux indica est.

TAm clare, tamq; manifeste Dioscorides in præsentia per elatem nucem Indicam intelligit, vt nõ magna opus sit digressione, sed quòd ita res habeat paucis indice mus. Primo, nux Indica quæ ex India in Lusitaniam, & inde in varias orbis regiones distrahitur, & eam in officinis pharmacopolæ tanquam spectaculum prætereuntium suspensam habent, ex palma arbore colligitur, quæ apud Indos, veluti apud insulas Capi viridis prospere crescit, fructus magnitudine capitis humani: qui ideo nux dicitur, quia nucem figura referat: & Indica quia primo ex India vecta fuerit. Hæc igitur nux Indica primo, cortice crasso vestitur, subnigro, ad ruborem inclinante, qui etsi superficie durus, callosus, & tenax sit, intus tamẽ mollis videtur, et capillato inuolucro texitur. Isprimus huius fructus cortex est, quem Dioscorides inuolucrum & operimentũ fructus palmularum vocat, qui quum recens est, ex se subgrauem mittit odorem, & astringendi vires obtinet, quo de-

posito

posito, fructus occurrit rotundus oui anserini magnitudinem & maiorem habens, cortice coopertus crasso, ligneso, ad ruborem declinante, intra quem medulla seruatur, parte exteriori, eiusdem coloris cum cortice, nã eius interior pars, lactea est, cõcaua, aquam in pretio habitam continens: hunc vero corticem Dioscorides quoq; elaten vocat, veruti boraslum alij, in quo foramina quædam, simiæ figuram repræsentantia, conspiciuntur, ob quæ nux hæc à Lusitanis, quoquo appellatur, voce qua mulieres pueris metum inducere solent. At medulla interior, quam Dioscorides cor appellat, candidi est coloris, in parte vt diximus interiori, cibo gratissima, multum genitalis seminis gignens, qua de causa multis conditis ad irritandam venerem dicatis, miscetur. Dicitur autem arbor hæc, siue palma fructum istum ferens, à multis, pauperis refugium, ob id quod multis & variis abundet donis, nam ex ea fructus dictus colligitur, qui quum recens & viridis est, lanha appellatur, tantæ suauitatis, ob aquam intus contentam, vt Deorum ambrosia à multis dicatur: macilentos enim & graciles, obesos reddit, cuius aqua à mulieribus maxime pro facie decoranda expetitur. Fiunt quoq; ex corticibus huius fructus, pocula, quibus inauratis, vel argento ornatis, nobiles vtuntur, parantur quoque ex ista arbore, chordæ, non minoris prætij ac bonitatis quam quæ ex canabe conficiuntur. Fluit quoque arboris huius (caudice perforato) succus, qui vini loco habetur, & postea in acetũ euadit: nam quũ musteus est, ad ignẽ coctus, mel vel sapa redditur, destillat quoq; ex ista arbore liquor olei munia supplens: de quo & melle Dioscorides simul tanquam ab eadem arbore emanãtibus, mentionem fecit, capite de elæomelle: in quo non de vna agit re, sed duabus potius, oleo scilicet & melle, vt ibidem quoq; adnotauimus. Attamen, ne in huius arboris donis diuager, in summa dicam decẽ vel vndecim res, ad vsum humanum accommodatas ex ea colligi, vt merito pauperum refugium dicatur, quia quũ pauper vnam vel alteram, huius palmę arborem possidet, illico miseram pauperiem effugisse creditur. At Plinius, per elatem arborem quandam abietem dictam intelligit, vt lib. xij. capite vltimo, qui de ea ita disserit: Est præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elaten vocant,

Arbor elate.

Plinij elate abies est.

cant, quod nos abietem: alij Palmam: alij ſpathen. Galenus prætercea per elaten non nucem vt Dioſcorides, aut arborem, vt Plinius, intelligit, ſed palmæ tenellum quoddam germen, encephalon, id eſt cerebrũ, vel medullam intra ſe continens, dictum, quanquam & encephalos planta reperiatur parua, à nonnullis cephalio nuncupata, quam vocẽ hodie Neapolitani ſeruant, eam cephaglion vocantes: Luſitani verò noſtri, ſimul ac reliqui Hiſpani, palmitem vel palmitum appellant, quam Viues in colloquiis agreſtem palmam nominat, neſcio quem ſecutus authorem. L V D O V I C V S. Hanc ipſam plantam quam Galenus intelligit, & Dioſcoridem intellexiſſe, ſcholaſticis meis, quum publicè Colimbrię interpretarer, ſæpe dixi. A M A T V S. Scio certe, quum nos duo è Salmanticẽſi, nobili apud Hiſpanos gymnaſio, in Luſitaniam reuerteremur, te publicè medici nam apud Colimbrienſes, regis mandato legiſſe, imò ibidem tibi in eo munere primas delatas recordor. Sed ego relicta Luſitania, vt qui ab hinc decem & octo annis præſagieram, quæ nunc eueniſſe audio, regios contempſi honores, & in Anthuerpiam me recepi, vbi ſeptẽnium egi, & inde Illuſtriſsimi ducis Ferrariæ Herculis ſecundi iuſſu, Ferrariam veni, ſub cuius clientela ſexennium moratus ſum, vbi quoq; publice artem medicam profeſsi ſumus: & multa à viris doctiſsimis, in re anatomica & herbaria didicimus. L V D. vtinam eo tempore tecum ſentiiſſem, nec in illo regno tam longam traxiſſem moram, vt Germanorum mores citius dignoſcere potuiſſem, quibuſcũ hodie Anthuerpiæ feliciſsimè diuerſor. A M A T. Sunt certè Germani viri probi & doctiſsimi, Germanos dum dico, ſimul & Belgas illos, qui nunc Brabanti, Bataui & Flandri appellãtur, intelligo: de quibus aliàs, nunc verò ad noſtrum encephalum reuertamur, quod tu Dioſcoridis elaten eſſe putas. L V D. ita certe autumo, quum quoq; illius deſcriptioni, Galeni encephalos ſiue elate reſpondeat. A M A T. quòd res ita ſe habeat, apparet, imo tecum ſentio, quòd Dioſcoridis elate idem ſit eum encephalo ſiue Galeni elate, nec enim grauor ita celeriter ſentẽtiam immutare, quum poſteriora, vt eſt in veteri prouerbio, meliora ſemper eſſe ſoleãt. L V D. non ab re quoq; eſſet, per elaten, in præſentia nucem Indicam intelligere, vt tu probè

Galeni elate cephalio eſt.

Viues.

in lem

in lemmate finxisti, quũ quoq; elates descriptio illi respõ-
Elate Dioscoridis idẽ cum encephalo Galani. deat, quin ab eadem arbore nux Indica, & encephalos colligantur. AMAT. Memoriæ occurrit, me apud Theophrastum li. vij. de Historia plantarum legisse, esse bulbi quoddam genus, circa ripas amnium nascens, in cuius medio, hoc est inter summum corticem, & eam partem quam comedunt, lana reperitur, ex qua mappalia, vestes, & alia similia conficiebantur: sed vbi aut in qua regione id fiebat, subticuit: imò Plinius de hac re Theophrastum adducit, postquam de sparto locutus fuit, lib. xix. suę Naturalis historiæ capite secundo. LVD. ita est, & per hanc bulbosam plantam, quum plerunq; sim contemplatus, nullam aliam Theophrastum intellexisse, quam encephalum hoc, assequi potui. AMAT. Tecum sentio & à tua non discedam opinione, quum re vera Theophrasti bulbosa illa, planta, encephalos siue palma nostra parua sit, qua frequentissime vescimur. Nam primo encephalos, bulbosam radicem habet, multis obuolutam cooperimentis, quum eam excorticanti, primo crustata quædã folia horridis armata spinis occurrant: post quæ, lanei multi plexus apparent, ex quibus, dubio procul, & vestes, & togæ, & mappalia, & sacci fieri possunt: post hanc vero lanam, laminæ quædam digitales, tenellæ, cibo cum toto ipso radicis meditullio,
Theophrastus interpretatur. aptæ conspiciuntur. Quæ sane à Theophrasti descriptione non multum abhorrere videntur, quin imo cum ea cõuenire, pro comperto habeo. Nam lana hæc sub primis tunicis habetur, adeo vt inter internum quod manditur & externum media sit: ex qua sacculi hodie perbelli prõ seruandis pecuniis ornantur, & illis Lusitani nostri passim vtuntur, & nisi lini & lanæ ingens esset copia, vestimenta ex ea parari possent, quę olim confici creditu facillimum est. Verum huius plantæ, in Betica regione, & Algarbia Lusitaniæ parte, magnus est prouentus. Ex quibus regionibus, ad Anthuerpiam apud Belgas florentissimam ciuitatem magna adducitur copia, quæ in maximis habetur deliciis, nec nisi optimatibus, aut principibus præsentatur, quum cibus sit delicatissimus, suauis, ventriculo gratus, multum genitalis seminis gignens, qua ratione ab
Bdelliũ ex quo fiat. illis multum desideratur, & de ea Serapio bdellium confici meminit, vt capite de bdellio diximus, quam cisilionem

nem corrupta vt ſolet voce appellat.

DE MALOPVNICO.

Græcè, ῥοὰ vel ῥοιὰ: Latinè, malum Punicum, malum granatum: Hiſpanicè, granadas, romanas: Italicè, Melagrum, grani: vel pomi granati: Gallicè, pomes grenades: Arabicè, Kuman, Ruman, & Romam: Germanicè, Granat œpffel.

Enarratio cxxxviii.

POmum granatum, malum Punicum dictum, omnibus notum eſſe arbitror, cuius genera Plinius quinq; facit, lib. xiij. cap. 19. ſcilicet, dulce, acre, mixtum, acidum, & vinoſum, quæ ad tria tantum Dioſcorides Hippocratis more reduxit, dulce, acidum, & vinoſum, non acre in acido collocauit, & mixtum in vinoſo. Recentiores vero, dulce, acre, & medium, quod Arabes muſum appellant, dicunt, cuius loco ipſo deficiente, dulci & acri mixtis vtuntur. De horum vero temperamento in præſenti inquirere neceſſarium eſt, quum varient authores: nam Dioſcorides in præſentia, dulce, calidum eſſe intelligit, qua de re in febribus vitandum ſuadet, quia calorem inducit. Item Hippocrates lib. ij. de Diæta: mali Punici dulcis ſuccus, inquit, aluum mouet, habet autem quid æſtuoſum: Mala punica vinoſa minus æſtuoſa ſunt: acida vero magis frigefactoria: Nuclei autem omnium aluum ſiſtunt, hæc Hippocrates. ex quibus conſtat, malum Punicum dulce calidum eſſe, cui axiomati omnes fere Arabes fauent, & primo razes lib. iij. ad Almanſorem regem dicato, qui capite ſecundo ita inquit: mala granata dulcia non infrigidant, ſed inflammationem & ſitim faciunt: à quo nullus quod ſciam Arabum diſſentit. Præterea ſapor dulcis caliditatem atteſtatur, quum quæ dulcia ſunt, ea calida dicantur, vt iure credendum ſit, dulce pomum Granatum, calidum ſit, non vero frigidum aut alterius qualitatis. Iis porro Paulus Aegineta oppoſitus eſt, quum dicat: Malum Punicum omne aſtringẽdi vires eximias poſsidet, quibus refrigerat ſiccatq;, verũ dulce aliis minus: Per que verba clare patet, quòd mala Punica dulcia, frigida eſſe dicat,

Malorum Punicorum temperatura.

cui adstipulatur quoq; Auicéna Paulum plerunq; sequens cùm lib. ij. sui canonis dicat: Granatum dulce frigidum & humidum in primo gradu est, acetosum vero frigidum & siccum in secundo. Nos vero vt in hac re audacter iudicium nostrum proferamus, credimus, quòd Paulus, vere dulcia granata non nouit, imò quæ apud nos vinosa aut media sunt, illi pro dulcibus habebantur, vnde omnia non immerito frigida esse dixit: Sciebat enim Paulus, dulce pomum granatum calidum esse, vt ex Galeno deprehenditur lib. viij. de Facultatibus simplicium medic. dicente: Omne malum Granatum astringentem qualitatem sortitur, non tamen in omnibus ea exuperat. Nam interea quædam sunt acida, quædam plus dulcia, quàm austera, pro ratione quarum qualitatum vincentium suos vsus præstant. Porro, acini astringentiores & exiccantiores sunt succo, sicuti & his putamina, quæ sidia dicuntur. At similem vim habent flores qui cytini dicuntur. A sapore igitur inquirenda temperatura in iis malis Punicis est, quum quanto magis ad dulcedinem tēdunt, eo magis calida dicenda sint, & quanto magis dulcedine discedunt, & ad acetositatem appropinquant, tanto frigidiora dicenda sunt, item quæcunq; magis lignosa grana habuerint, eo magis styptica dicēda sunt. L V D. Ea igitur poma granata, quę nos capharilia, Itali alasi appellamus lignoso acino carentia styptica non sunt dicēda. A M A T. ita est, quia parum aut nihil, cōparatione ad alia constringunt. L V D. Monendi hic pharmacopolæ sunt, ne per malū Punicum intelligant id quod seplasiarius quidā Parisiēsis intellexit, quum medicus describeret, succi malorū Punicorum, siue malorum Granatorū, ille crassæ Mineruæ, hebes ingenio, & ignarus vocum, quū ex malis granatis, & illis quidem optimis, succum extractū amādare debuerat, tantum abfuit, vt optima, aut bona intellexerit poma, vt potius, putida & corrupta acciperet, ex quibus succum fœtidum & putridum extractum ad miserū ægrotātem misit, credens vtiq; per mala, nō poma, sed mala putrida, corrupta ac flaccida granata, intelligi debere. A M A T. ab hinc decē annis rem ita euenisse audiui, imò Petrus Fernādus amicus noster, qui magna cum gloria apud Anglos Londini medicinam exercuit, & nūc prosperè apud Venetos agit, mihi

sidia.

Cytini.

libellum

libellum vbi hæc scripta erant Anthuerpiæ indicauit, quæ tu postea in ea epistola, quam Lexico Nebrissensis Anthuerpiæ excuso apposuisti, ad memoriã reuocasti. L V D. quæ igitur ex malis Granatis in officinis seruata habẽtur, edocere ne graueris. A M A T. Seruantur cortices, quin & ipsa poma seruata habentur, ex quibus & succus quoq; extractus seruatur, præcipue ex acidis, quem vinum granatorum practici appellant, & eum febricitantibus pro extinguenda siti, & roborando ventriculo, ac mitigando ardore febrili, in potu propinant, non minus oxyzaccara, ex hoc succo & saccaro dicta, paratur, quæ & simplex & composita passim in officinis habetur. L V D. in hoc syrupo malorum Granatorum, medici monendi sunt, quia laborantibus putridis febribus ab obstructione pendentibus, continuo illum tribuunt, parum animaduertentes, quòd syrupus iste constringat, & arctos meatus reddat, vt Galenus libro decimotertio Methodi medendi docet, quum de malo Punico agit, dicens. Malum Punicum & cætera quæ astringunt, dum bilis meatus os arctant, bilem ipsam excerni prohibent, proinde mala Granata, & ipsorum syrupus veluti similia alia, putridæ febri curandæ nullo modo conferunt. A M A T. Detestandi sunt medici illi, qui tantum ad febrim, despecta eius causa aduertunt, nunquam vt tu probe nosti, Galenus febres putridas frigidis constringentibus depulit, sed potius mediamentis aperientibus, quæ nonnihil caliditatis habent. L V D. Hæc maiori digressione indigent, propterea quia ad methodum medendi pertinent. A M A T, ita est, sed methodus medendi cum notione facultatum medicamentorum mutuo nexu connectitur.

Monẽtur Medici.

DE CYTINO.

Græcè, κύτινος: Latinè, cytinus, mali Punici domestici flos: Hispanicè, flor de granadas: Italicè, fior de pome granate domestice.

Enarratio CXXXIX.

CYtinus flos est mali Punici domestici, quẽ pharmacopolæ vice balaustij exhibent, ex quo succus hypocistidis modo exprimitur, ad eadẽ valẽs ad quę hypocistis.

DE MALICORIO.

Græcè, σίδιον: Latinè, malicorium.

Enarratio CXL.

Malicorium. MAlicorium granatorum putamen est, siue cortex, quanquam recentiores, malicorium tantum, parua illa poma rubricantia esse volunt, quæ & ipsa astringendi vires habent.

DE BALAVSTIO.

Græcè, βαλάυστιον: Latinè, balaustium.

Enarratio CXLI.

Balaustiũ. BAlaustion, siue vt Columella balaustum, sylvestris Punicæ flos est, quæ arbor Ferrariæ videtur, & præter oculis gratos flores, quos emittit, nullum alium fructum profert: Qui apprime constringunt, & ea de causa in officinis seruati habentur.

DE MYRTO.

Græcè, μυρσίνη vel μυρσίνη: Latinè, myrtus: Hispanicè, raiam, murta: Italicè, mortella, mortina, myrto: Arabicè, Aes, As, vel Alas: Gallicè, Meurte: Germanicè, Vvelsch hey delbeer.

Enarratio CXL.

Myrtus frigida est. MYrtus tam frutex quàm ipsius niger, & albus fructus, communis est: ex succo cuius syrupus myrtinus in officinis pro sistenda aluo paratus habetur. Est enim myrtus vt Paulus lib. vij. inquit, ex diuersis composita substantiis, in qua terrestris pollet frigiditas, qua valenter siccat. At myrtula trunco & ramis ipsius adnascens tumida, maiore vi in astringendo & siccando scatet: iam vero & folia aridiora viribus magis siccant, itē fructus succusque tum foris applicatus, tum intus assumptus, persimiles vires præ se fert. Cæterum ex floribus myrti albis odoriferis, aqua per campanā elicitur, non nisi suauissimi odoris, ob quem à delicatissimis mulieribus in summo pretio habetur.

De

DE CERASIIS.

Græcè, κεράσια: Latinè, Cerasia, & Cerasa: Hispanicè, Cerezas: Arabicè, Saraſie: Italicè, ceregie: Gallicè, ceriſes: Germanicè, krieſſen, kirſſen.

ACIDA CERASA.

Græcè, oxyceraſon: Latinè, acida ceraſa: Hiſpanicè, guindas: Italicè, maraſche: Germanicè, Saur kirſsen, Ammelbeer.

Enarratio CXXXIII.

Ceraſia.

CEraſus arbor, & ceraſum fructus dicitur, dulce & acre, quę Lucius Lucullus poſt victoriam Mithridaticam, anno vrbis ſexcenteſimo octogeſimo, in Italiam è Ponto vexit: hodie verò multorum generum ceraſa apparent, dulcia, acria, auſtera, vinoſa, & illa quandoq; nigra, vt plurimum verò rubra, variis inſignita nominibus. Cæterum Luſitania vt Placet Plinio, bona fert ceraſa, ſed quod equidé meminerim, nuſquam meliora habẽtur, quam Lugduni: porrò acida ſiue acria ceraſa, apud Salmanticam florentiſsimum Hiſpaniarum, imò totius orbis omnium doctrinarum gymnaſium, guſtui gratiſsimà reperiuntur, quæ & ſaccaro & melle condita variis in locis reſeruantur, vt illis poſtea febricitantes ad arcendam ſitim vtantur: de quorum facultate, & tempera-

Ceraſa optima.

tura, Galenus, lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Quæ dulcia sunt magis aluum subducunt, sed minus grata stomacho sunt: Austera verò, contrario modo: at acida, pituosis excremẽtosisq; stomachis sunt idonea, siquidem austera magis exiccant, & nonnihil etiam incidunt: ipsius arboris gummi arterias asperas lenit, calculisq; vexatos adiuuat.

DE CERATIIS.

Græcè, κεράτιον: Latinè, ceratiũ, siliqua: Hispanicè, alfarobas: Italicè, carrobe: Ger. S. Iohanes brot.

Enarratio CXXXIIII.

Siliquæ.

CEratium per t. literam scriptum, si liqua dulcis est, quã alij xylocaratam vocãt, alij verò Mauritana voce charliob, vel charamulium, appellitãt, quæ vaginis, siue siliquis fabarum similis est, falcatã esui cum toto cortice apta, intra quã, semina veluti in siliqua Aegyptia, casia fistulari dicta condũtur: nam sicca optima stomacho est, viridis vero amarissima ac stomacho ingrata, sicca aluum subducit: non est tamẽ hac de causa casia fistularis appellanda, quanquã omnino non ab re esset, affirmare, siliquam hanc vulgarem speciem casiæ fistularis esse, vnde nõ immerito quidam casiam fistularem siliquam Aegyptiam appellant. Quia vt hæc qua vescimur in Italia & Hispania, variisve locis nascitur, ita eo modo casia fistularis in Aegypto & India,

vt ij qui ex Alexandria in Chairum ciuitatem totius Aegypti caput per Nilum adnauigant, norunt. FEDERIC. Sunt ne arbores inter se similes, vt siliquas has dulces cum casśia fistulari affinitatem habere dicas. AMAT. Ita referunt qui vtranq; viderunt. Nam arbor casśiam fistularem ferens procera est, folio nucis, per ordinem veluti in fraxino videmus, dispositio, cui cortex cinericij est coloris, quo detracto rubricat, in superficie lignum, solidum, durum, intus nigrum quod dum viret pessimè olet, imò vt rem manu tractemus, in promptu folia sunt, quæ nunc, nunc per nauim istam onerariam ex Alexandria ad me vecta sunt. FED. Omnia hæc arbori dulces siliquas ferenti quoq; conuenire sæpe obseruaui, quum frequens apud patriam meam, oppidum in agro Piceno quod vulgo Rocha Contrata dicitur nascatur, vt iure dicēdum sit, soli tantum ratione, arbores differre istas, imò ipsæ siliquæ inter se maximam habent similitudinem, & vtræq; eo modo in arbore pēdent. AMA. Vtcunq; se res habeat, siliquæ casśiæ fistularis eligendæ sunt crassæ, ponderosæ, quæ quum quatiuntur, nihil intus sonat: quum vero franguntur, splendēt, & plenæ nigro illo atramentario pulpamento sunt, quo frequentissimè pro depellenda vtraque bile vtimur, & ab eius propinatione, non multum permittimus, absq; victu ægrum, ne loco cibi, natura illud ad se rapiat, vt ex Galeno in praxim capite de prunis traximus. *Casśia fistularis.*

CONSTANTINVS.

Est benignum, & plenum ingenui pudoris fateri per quos profeceris, vt dixit eruditionis flumen Plinius: è diuerso obnoxij profecto animi, & infœlicis ingenij est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cùm præsertim fors fiat ex vsura. Quod certè in Amatum Lusitanum (cuius ingenio raro, & doctrinæ singulari, vtroq;, quod dicitur, pollice faueo) non adducerem quamuis ἐν αὐτοφώρῳ deprehensum, nisi Plinij sensum inuerteret: quod vtrumq;, vt melius percipias, loca ex Plinio nostro recitabo libr. xv. Cap. 20. Haud procul abesse videntur & præduices siliquæ, nisi quod in iis cortex ipse manditur. Digitorum hominis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Et libr. 23. Cap. 8. Siliquæ recentes, stomacho inutiles, aluum

soluunt. Eadē siccatæ sistunt, stomachoq; vtiliores fiunt. Ista conser cum Amati dictione. Consuluisset magis lectorum studiis, si etiam ascripsisset, quæ de siliquis hunc in modum idem author prodidit. lib. xv. Cap. 28. In siliquis vero quod manditur, quid nisi lignum est? Non omittenda seminis earum proprietas. Nam neq; corpus, neq; lignum, nec cartilago dici potest, neq; aliud nomen inuenit. Ibidem: siliquis gignuntur, ipsis dulcibus semenq; complexis amarum, cùm in pluribus semina placeant, in siliqua damnentur. Idem libr. xvij. Cap. 18. de siliquis græcis meminit serendis ante brumam per Autumnum. Quo loco tamē corruptè legitur siliquæ græce pro siliquis græcis. Ex quibus satis constat. Siliquam, arborem significare quam galli vocamus vng Carrubier. Et galenus Paulusq; Aegineta κερατωνίαν. pro fructu vero sumitur etiam siliqua. Acletorio est κατρρθία quod aliis græcis κίρατα aut ξυλοκίρατα, aut κεράσιον: quo nomine etiam vtitur Columella, Ceration aut Siliquam græcam nominans libr. v. Cap. 10. Siliquam, græcam inquit, quam quidam Ceration vocant, & persicum ante brumam per Autumnum serito. nostri galli vocant des Carrubes, quæ vox ex Arabica lingua deflexa est, Arabes enim hunc fructum vocant, Charrub: vel Charnub. Sed monendum in transcursu, ab hac siliqua græca, multum differre siliquam syriacam, quam Iones Cerauniam vocarunt trunco & ipsam fertilem, sed pomo Siliquæ, quam etiam Aegyptiam ficum falsò quidam nominarunt. De qua vide etiam apud Plinium libr. xiij. Cap. 8. Scilicet de Ceraunia Siliqua, quæ eadem est cum syriaca, de qua agit lib. xxij. Cap. 8.

DE MALIS.

Græcè, μηλέα: Latinè, malus, pomus: μῆλον, malum, pomum: Arabicè, Tuffa & Tufaha: Hispanicè, manſanas: Italicè, pome, Gallicè, pommes: Germanicè, Oepffel.

Enarratio CXLV.

Pomorum varietas.

POma vbiq; nota sunt, de quorū varietate & præstantia, viribusq; legito Galenum libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite vigesimo primo. Cæterum in præsenti loco minime grauabor inquirere, quæ potissimum Poma accipienda sunt, pro conficiendo syrupo

pomorum

pomorum, quo cõtra cordis palpitationem, & syncopem, veluti contra cardiacam & luctuosa suspiria aliasq; atrabiliarias ægritudines vtimur. BRASAVO. Cur tu in ijs immoraris, quum Mesue & dulcia & acida accipienda pro parando syrupo de pomis suadeat. AMATVS. Noui hercle non ea tantum quæ Mesue dixit, sed quæ tu magno iudicio, in Examine syruporum de hac re exarasti, in quibus dubio procul, licet non suadeas, cupis tamen ab Aromatariis & Seplasiariis, diuersi pomorum syrupi vt fiant, Alter ex pomis dulcibus odoriferis, quæ vel dicente Galeno cor iuuantia sunt, qualia Camusia vocata, & Regalia dicta, ita odorifera, & cordialia, vt si eorum cortices ignitis prunis iniiciantur, ex se odorem referant moschatum: Alter vero ex acidis pomis, qui nõ cordis affectibus opitulatur, sed potius stomacho, & ipsius vẽtriculo, quum sitim arceat, ventriculũ roboret, & bilis vomitũ reprimat. BRASA. Recte sanè perpendisti, quum dulcia poma odorata cordi succurrant, acida vero nihil cũ corde habeant, sed ventriculum potius roborant, & ipsum constringant, & hac de causa Arabes, quum syrupũ de pomis acidis, vel musis id est medij saporis coeinnãt, ad stomachi affectus illum parant, nõ vero ad cordis passiones, vt ex Auicenna quinto libro sui Canonis, & Serapione libro suorum simplicium elicitur. AMA. Parabunt igitur deinceps seplasiarij syrupum ex Pomis tantum dulcibus odoriferis, quo medici contra cordis affectiones vtentur: alium vero ex acidis ventriculo conuenientẽ. BRASA. Ego vero consilium tuum approbo & laudo. AMAT. Vereor tamen, vt quum pharmacopolæ auari sint, in ea variorũ syruporum compositione impẽsas facere recusent, satis contenti, vno syrupo ex dulcibus & acidis pomis cõposito. BRAS. Imò quum mihi illorũ ingeniũ perspectum esset, vt ex promiscuis pomis syrupus fieret, permisi. AMAT. Vnum est, de quo maxime miror, quòd tam raro ægrotantibus tuis, poma assa vel cocta, pro victus ratione offeras, quum tamen omnes feremedici, ea tanquã victũ præstantissimum præbeant. BRAS. Ita est, quia plerunq; in ægros incido obstructionibus laborãtes, quibus poma aduersissima sunt, quum pituitosa flatuosaque sint, & maxime astringentia, præcipuè si acida fuerint. AMA. Parũ in Hispania Medici

hoc animaduertunt: imò multi Italorũ, qui quoq; in quouis morbo correpto ægro, pomum vnũ vel alterum assum saccaro coopertum concedũt. B R A S. Sub calidis cineribus assatum, vel mediocriter aqua incoctũ, laudat Galenus, modo à cibo detur, quum vẽtriculum & stomachum roborat, & deiectam appetentiã incitat, & concoctionem adiuuat, imo qui diarrhœa, aut dysenteria, vomitú ve in festati sunt, eo maxime iuuantur, præsertim si acerbũ fuerit. A M A T. Galenus libro de Attenuante victus ratione, si recte teneo, dixit, ex pomis ac piris minus nocebũt quæ elixa fuerint, quòd tamen ea febribus correptis, in victus ratione daret, hucusq; nunquã ab eo traditũ legi. B R A S. Ita est, & quum primum occasio se tulerit, affatim de hac re disseremus.

Poma assa vel cocta à cibo comedẽda sunt.

DE CYDONIIS.

Græcè, κυδώνια: Latinè, Cydonia, mala cotonea: Hispanicè, mẽbrillos, marmellos: Italicè, codogni: Arabicè, Saffargel, Gallicè, Coings: Germanicè, Quittẽ.

Mala Cydonia.

Aurea mala.

Miua cytoniorum.

Enarratio CXLVI.

CYdonia, siue mala cotonea, satis sunt nota, quæ, vt mea fert opinio, vere aurea mala sunt, de quibus Poëta ita tradit in Aegloga.

Aurea mala decẽ misi, cras altera mittam.

Romæ enim visitur hodie statua Herculis mala Cydonia manu tenẽtis, quę credibile est ab antiquis aurea vocata, nota est enim fabula, de Hesperidum hortis ab Hercule spoliatis: stomacho enim Cytonia gratissima sunt, ex quibus syrupus, miua Cytoniorum dictus, & cum aromatibus,

bus,& sine illis,frequéter in officinis paratur, veluti conditum diacitonites,cum saccaro vel melle,quod nonnunquam scamonio ad ducendam aluum acuant: inest autem Cydoniis,virtus,ac piris,austerisve fructibus æqualis,qui quum ante cibum comeduntur,aluum constringunt,a cibo vero eam fluidam reddunt, vt Galenum adnotasse legimus libro secundo de Facultatibus alimentorum:dicta tamen sunt Cydonia à Cydone Cretæ oppido, vnde primum aduecta sunt.

DE MELIMELIS.

Græcè, μελίμηλα & γλυκύμηλα, Latinè, Melimela, Poma mellei saporis, Arabicè, Galopomella, Melomolla.

Enarratio CXLVII.

MElimela poma, à sapore melleo in eis reperto denominationem habent,sic quoq; Epirotica siue orbiculata, à figura rotunda dicũtur:nam sylvestria poma, acerba & nulla arte culta sunt, quæ ventrem valentissime constringunt. *Melimela.*

DE PERSICIS.

Græcè, πέρσικα: Latinè, persica, poma persica: Hispanicè, pexegos: Italicè, persigui: Gallicè, pesches: Arabicè sauch. seu Chauch. Germanicè, Pferfich.

Duracina Persica: Hispanicè, duraſnos, durazios: Italicè, durazini: Gallicè, preſſes: Germanicè, Sant Iohans pferfich.

Enarratio CXLVIII.

QVum Dioscorides, in præsenti, de variis pomorum generibus agat, & de persicis pomis loqui consentaneum erat. Sunt enim horum varia genera, Duo tamen præcipua, duracinum, & præmolle. Duracinum sic dictum, quia difficulter ab ossibus auellitur, non vero à rhodacino deductum, vt quidam fabulantur, hoc in vniuersa Hispania in maximo habetur pretio: & meritò, *Duo genera persicorum.*

quia

Persica.

quia stomacho sua suaui & vix perceptibili styptícitate cõueniat, imò ea de causa inter cordialia medicamenta à nonnullis reponitur, prẽmolle vero, vt vile infimæ plebis hominibus relinquitur, sic dictum, quia facile ab esse suo diuellitur. Sunt tamen nonnulla prærmollia persica in Italia, intus rubra, quæ duracinis non cedunt, grata sapore, stomacho accommodata, quibus donis, in pretio habentur, & plusquàm duracinis expetuntur. Hæc vero omnia persica poma, in Persia lethalia, & venenosa erant, in Aegypto postea mitia facta, & suauissima, qualia nunc videntur, vt vberius dicemus, quum de arbore locuti fuerimus. Cæterum admonendi à me in præsenti veniunt, qui Persicis vescuntur, ne illa post alios cibos comedant, sed potius prima mensa ante aliorũ prætionem accipiant, vt Galenus suadet libro secundo de Facultatibus alimentorum capite decimonono. Quia si post alios cibos comedantur, nimia sua humiditate innatant, & corrumpuntur, nec solum ea ipsa, sed etiam cæteri cibi. Sunt igitur lubrica humida, & quę subduci facile queant, proinde ante alios cibos mãdenda. PYRRHVS. Hæc omnia de præmollibus intelligenda esse crediderim persicis, secus autem de duracinis, ex quibus optimus spirat odor, suauis, gratus, & spiritum recreans, nam eorum sapor delicatissimus est, cum quadã austeritate perceptibilis, qua mediante stomacho conducit, & ipsum roborat: quibus de causis post victũ accipi posse affirmarim: imo omnes principes Hispaniarũ, & viri delicatissimi, ea post victum comedunt, non nisi prius vino infusa, & nullam

Iam inde noxiam euenire persentiunt. BRASA. Sub cineribus coctum, vnum vel alterũ pomum persicũ, ægrotantibus meis, quum eorum instat tẽpus, offero. AMAT. Obseruaui sedulo quum de salute ægrotantium inter nos sæpe consultatio fieret, vt ea persica assa, & saccaro respersa edenda illis concederes, quum tamen à nullo antea, nec Hispano, Gallo, vel Germano medico, cum quibus abunde versatus sum, vnquam id factitatum esse animaduerterim. BRAS. delicatissimus cibus est, & ægris perquàm gratus. AMAT. non dubito, quòd Hispani nostri deinceps eo vtantur, & in praxim trahant, vt sunt, Leonardus Nunius medicus apud Lusitanos, dignus vt primas apud regem dignitates obtineat: Hieronymus à Pedarneria, vir mea sententia doctissimus, & alij plures, quorũ nomina alibi citamus, non nisi doctissimi sapientissimi & multa laude digni. BRAS. Siccata persica vbiq; seruari animaduerti. AMAT. imò conditum ex ipsis persicis, nusquàm quod equidem meminerim, clarius aut sapidius quàm Genuæ paratum vidi. BRASA. Omnium consensu, primas illic obtinet, quanquam & apud Ferrarienses, non postremæ notæ concinnentur, quod conditum Abinzoar libro sui Theisir maxime laudasse videtur. AMAT. imò multorum iudicio & eorum præcipuè qui apud insulam Maderiæ diu egerunt, condita zuccarina multo perfectius Ferrariæ parantur, quàm apud insulares illos, zuccaro & omni genere fructuum abundantes.

CONSTANTINVS.

NOn *abs re dixit grauissimus author* Plinius *nominum affinitatem errorẽ parere, nisi quis optimè distinxerit. Itaque non mirum si* Marcellus Virgilius, *in* Dioscoridem Amatus Lusitanus, *in hoc cap. & Enarr. 166.* Ioannes Agricola de Simplic. Et Simphorianus Campegius *in historialibus Galeni campũ nullo facto discrimine inter persicam & persicam arborem grauiter prolepsi sint eandem rem esse asserentes: cùm re vera his vocibus duæ specie differentes arbores significentur quæ singulatim vtroque nomine dicuntur tùm græcis tùm latinis authoribus. harum tamen quæ propriè persica dicitur nobis tàm est incognita, quàm Persica vulgaris. voces itaque quibus promiscuè, aut seorsum nuncupantur hæ plantæ, sunt πεφόραι Dioscoridi libro 1. cap.*

147.

147. Theophraſto lib. iiij. de hiſtoria plantar. cap. 2. Galeno libro de Alimentis 2. & eiuſdem numeri libro de compoſitione medicamentorum ſecundum locos: Straboni lib. vltimo geographiæ, atq; Ariſtoteli libello de mundo, quã etiam Galenus loco citato περσιαν dictam ſcribit: Et Theophraſtus lib. ij. de plantarum hiſtoria. Dicitur etiam περσεα ἡ περσία apud theophraſtum. lib. iij. de hiſt. Plantar. cap. 5. περσέα verò legitur apud Nicandrum in Alexipharmacis quo loco ita cecinit.

Καί τι καλατριφθὲν μετ' ἀρωμάτων & ἐλαίῳ
Σκληρὴ ἀπὸ περσέης κάρυα βλάβ & οἶνῳ ὀρύξῃ
Περσέυς ἣν ποτε νοσφὶ λιπὼν Κηφῆϊα ναίων,
Αὐχέν' ἀποδμήξαι ἁρπηγονόεσσα Μεδούσης,
Ῥᾶα μυκηναίησιν ἐυπέξεσεν ἀγέρῃς.

Quo loco perſea τὸ ὀπῶρον, id eſt os, vocat κάρυον hoc eſt nucem, vt ita Græcè vocauit Theophraſtus de plantis lib. xiij. ſicuti Diphilus Nicandri interpres adnotat. (legendum tamen. lib. iiij.) & vt Latinè nucem vertit Plinius lib. xiij. cap. 9. At Perſica hoc eſt, περσικὴ apud ipſum Theophraſtum deprehenditur lib. ij. cap. 7. de plantar. hiſt. quæ Galeno eſt. μηλέα περσικὴ lib. vij. ſimpliciũ vel ροδακινέα Nicandri ſcholiaſtæ & ροδακίνη. Conſtantino, Paulo, Aetio ac Simeoni. Sethi. Harum plantarũ fructus melius diſtinguntur, περσικὰ enim Dioſcoridi li. j. ca. 165. Et Theophraſto li. iij. de hiſt. plant. cap. 4. ſiue περσικὸν Alexãdro Aphrodiſeo in problemata, recentioribuſq; Græcis ροδακινὰ, ἢ ροδάκινα poma perſica, ſunt propriè arboris perſicæ fructus nobis vulgo dicti Peſches, vt arbor ipſa peſchier. At Perſia πέρσια, arboris perſiæ nobis incognitæ. De noſtris perſicis intellexit Columella, cùm libro de hortorum cultura hunc in modum cecinit.

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus,
Armeniſiq; & cereolis, pruniſque Damaſci
Stipantur calathi, & pomis quæ barbara Perſis
Miſerat, vt fama eſt, patrijs armata venenis:
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.

Vt etiam Plinius cùm dixit lib. 15 cap. 12. ſed perſicorũ palma dura ſinis: & paulò poſt: pomum innocuum expetitur ægris, Pretiumq; ſingulis iam triceni nummi fuere, nullius maiore: Quod miremur, quia non aliud fugatius, longiſſima namq; dexcrpto bidui mora eſt, cogitq; ſe venundari. Et lib. 15. cap. 13. In totum quidem perſica peregrina etiam Aſiæ Græciæq; eſſe, ex nomine ipſo apparet,

atque

atque ex Perside aduecta. De his tandem etiam intellexit Dioscorides cap.165. libri j. Nunc rursus ad ipsas arbores redeundũ, vt appareat authores earum nomina alicubi distinxisse, alibi verò confudisse, cùm tamen diuersas plantas depingerent. Sic discreuit Plinius capite 13. libri 15. Persicæ arbores serò & cum difficultate transiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primò ab Aegypto earum fuerat hospitiũ: falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni. & pœnarum causa à regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata: id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est. At vero perseam ipsam sub persicæ arboris nomine, voces ipsas cõmiscens, depingit idem Plin. his verbis lib. ix. cap. 13. Aegyptus & persicam arborem sui generis habet, similem piro, & folia retinentem: fertilitas aßidua eius subnascente crastino fructu. Maturitas Etesiarum flatu. Pomum longius piro inclusum amygdalæ putamine & corio, colore herbido: Sed vbi nux illi, huic pomum, differens breuitate ac mollitie & quamuis blandiatur prædulcis suauitas: innocuum. hæc de persica vulgari intelligi non poßunt, quæ humilis arbor est potius, quàm procera, ferens amygdalæ folia paulò maiora, flores subpuniceos, poma carnosa, succulenta, molli lanugine conuestita, quibus nux includitur osse scabro nucleum continente amygdalæ persimilem. sed hoc loco de persea propriè dicta, locutũ Plinium confirmat Theophrasti authoritas: Nam persicæ arbori tribuit Plinius, quæ Theophrastus de persea prodidit lib. iiij. cap. 2. de Plantarũ hictoria. de qua etiam locutus est Strabo Geographiæ vltimo, perseæ perpetuã comam tribuens & fructũ piri magnitudine, figura oblonga, amygdalæ modo putamine inclusum & corio: Et quam Galenus lib. ij. de Alimentis, in Alexandria se vidisse testatur, & lib. ij. de Compositione medicamentorum secundũ locos. De eademq; mihi videtur intellexisse, cùm dixit lib. viij. simplicium περσέας τὰ φύλλα τυπτικῆς μετείληφε συμμέτρως δυνάμεως, præsertim cum lib. vij. de malis persicis loquens dixerit, τὸ δένδρον ἔν τε τοῖς βλαστοῖς καὶ τοῖς φύλλοις, ἐπικρατοῦσαν ἔχει τὴν πικρὰν ποιότητα, An vero sit ista persea necne, quam Plutarchum scribere memini arborem esse in Aegypto Isidi gratißimã, quòd fructum ferat figura cordis æmulum, folium vero linguæ, mihi turpe non puto, quando rei literariæ lex ampliandi potestatem facit, non primò iudicare. Quare apponam tantum veteris fori notas N. L. Concludamq; cum illo Horatij versu,

Displicet iste locus clamo, & diludia posco.

DE

DE ARMENIACIS, ET PRAECOCIIS.

Græcè, μῆλα ἀρμενιακὰ: *Latinè*, *armeniaca*, *præcoqua*, *præcocia*: *Hiſpanicè*, *albiricoques*: *Italicè*, *nogniague*, *griſomele*, *armilini*: *Gallicè*, *abricotz*: *Arabicè*, *mermex*, *mirmix*, *mex*, *mesmes*, & *mismis*, *Germanicè*, mœllelin.

Enarratio CXLIX.

Armeniaca à præcocijs differunt.

ARmeniaca à præcocibus differunt, quanquàm Dioſcorides nullam inter ea differentiam, ob nimiam quam habent ſimilitudinem faciat, de quibus Martialis ita cecinit.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus.

Perſicis enim minora ſunt, & melioris ſucci, de quibus Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite vigeſimo ita prodit: Hæc quoq; ex genere ſunt perſicorum, bonitate nonnihil ea ſuperantia, nec enim in ventriculo corrumpuntur vt illa, nec etiam aceſcunt: Vulgo autem ſuauiora apparent, vnde etiam ſtomacho ſunt gratiora, præcocia tamen Armeniacis præſtant, porro ventriculus, quæ deorſum quidem vergunt, ex moleſtantibus, ea per aluum expellit: quæ verò ſupernatant, per vomitus eiicit,

DE CITRIIS.

Græcè, μηδικὰ μῆλα: *Latinè*, *medica mala*, *citrium*, *Citreum Pomum*: *Hiſpanicè*, *cidras*: *Italicè*, *cedri*, *citroni*: *Gallicè*, *citrons*: *Germanicè*, citrin œpffel, Iuden œpffel & citronaten.

SPECIES CITRI.

Limones: *Hiſpanicè*, *limones*: *Italicè*, *limoni*: *Gallicè*, *limons*: *Germanicè*, Limonen.

Narantia, *aurantia*, *citrangulum*: *Hiſpanicè*, *naranyas*: *Italicè*, *aranci*: *Gallicè*, *auranges*: *Germanicè*, Pomerantzen.

Adam

Adam poma: Hispanicè, azamboas: Italicè, lomie, pome de adamo: Germanicè, Adams œpffel.

Enarratio CL.

CItrum vel citreum pomum, olim malum Medicum, quia ex Media adductum nominabatur, quod olim & si in cibi vsum non veniebat, hodie tamen & crudum & saccaro conditum, in delitiis habetur, ex cuius corticibus syrupus in officinis ad cerebri & cordis affectiones frigidus, veluti ex acetositate siue ipsius succo: alter, ad omnes morbos ex pura bile ortos, & pestilentes, ac eos qui veneni naturam sapiunt parantur: is enim syrupus, ex acetositate citri dictus, optimus est ad extinguendā sitim, & prægnantium cissam à caliditate ortā, veluti ad omnes alios æstuantes morbos: non minus ac ex prædicta acetositate paratū cum succaro conditum. Cæterum inquirunt medici, de huius pomi temperatura, quum varient inter se authores, quos in præsenti postponimus, & ad Galeni mentem dicimus, in semine vincens habetur qualitas acida & sicca, adeò vt ipsum tertij ordinis resiccantium refrigerantiumq; sit. Sed adnotandum duximus, quòd per semen Galenus, non nucleum, aut verum semen intelligit: sed acidam potius medullam, intra quam nuclei vel verum semen continetur. Quod vero ita sit, ipsemet Galenus in fine capitis indicat, quum de vero tractet semine, dicens, & nucleus qui in illo inuenitur, id quod reuera semen est, hic amarus est, & digerendi videlicet siccandiq; facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Hæc Galenus. Per quæ satis clarè patet, quòd primo per semen, partem acidam intelligit: Secundo vero, per semen, nucleum, verum dictum semen, quod calidum & siccū in secundo ordine constituit, quum amari siccādi discutiendiq; vires in secūdo ordine esse dicat. Cortex verò desiccat secūdo ordine, & temperate calfacit. At caro post corticem alba apparens, pituitosa est & frigida, quæ cum toto cortice Galeni tempore comedebatur. Sunt igitur, vt paucis dicamus in citro, primo cortex rugosus, colore auri, odoratus, calidus temperate: succus verò in secundo excessu. Post corticem apparet caro alba, esui quoq; apta, frigida, pituitosa, ac crassi succi. Seo quitur

Cortex citri temperate calidus.

Caro alba citri frigida.

Medulla acida frigida & ſicca in 3. gradu.

quitur tandem medulla acida, quam ſemen Galenus improprie vocat, infrigidandi ſiccandiq; vires in tertio gradu poſsidens: intra medullam, nucleus verũ ſemen habetur, calfaciendi ſiccandiq; in ſecundo ordine vim habens.

Semen citri calfacit & ſiccat in 2. ordine.

De quo non minus dubium eſt, an ſolum veneno reſiſtat, vel potius totum pomũ, quia Dioſcorides de ſolo ſemine loqui videtur, quum dicat: ſemen habet, pirorum ſeminibus ſimile, quod in vino potum venenis aduerſetur: At reuera, non ſolum ſemen, ſed totum pomum venenis aduerſari certum eſt, vt ex Plinio colligitur lib. xxiij. cap. 6. dicente: Citrea contra venenũ in vino bibuntur, vel ipſa vel ſemen. Nec minus hæc probari poſſunt, ex antiquiſsimis hiſtoriis, modo Athenæo fidẽ præſtemus, qui ad eum modum tradit: Maleficos homines quum ad ſupplicium ducerentur, quia citrea poma ab obuia muliere ſibi oblata deguſtauerant, ab aſpidum morſu incolumes, illæſoſque extitiſſe, erat enim id ſupplicij genus, nota eſt hiſtoria, & ab Athenæo diffuſius enarrata, cui aſtipulatur Virg. in 2. Georgicorum libro, quum canit.

Totum citri pomum aduerſatur veneno.

Athenæi hiſtoria.

Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Fœlicis mali, quo non præſentius vllum,
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ
Miſcuerunt que herbas, & non innoxia verba.
Auxilium venit, ac membris agit atra venena
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro.
Et ſi non alium late iactaret odorem,
Laurus erat. folia haud vllis labentia ventis.
Flos apprimà tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Citrea malus.

In iis enim carminibus, Virgilius exactè, & arborem & ipſius fructum malum citreum dictum deſcribit. Nam citrea malus, arbor parua ſpinis horrida eſt, omnibus horis pomifera, quum in ea & matureſcentia, & acerba, & noui ter ſubnaſcentia poma ſempervidentur, folio lauri ſed latiore, cuius ſpecies ſunt plures, quædam limones ferens, acidos, dulces, medij ſaporis, varia figura cõſpectos: Nam & de acetoſitate limonis, ſyrupus parari poteſt, maioris efficaciæ quàm qui ex citri ſucco cõficitur, qui mirum in modum, febribus peſtilentibus, ſecum accidẽs illud, morbum dictũ pulicarem, medetur, vt experientia longa com probatum

Syrupus de acetoſitate limonis.

Narantiũ pomum.

probatum habeo. Altera verò citri species, narrantiũ pomum est, siue aurantium dictum, vel rancidum, quod Auicenna citrangulum appellat, acidum & dulce: acidum bili aduersatur: dulce verò facillime in pituitam vertitur, vtriusq; tamen cortices calidi sunt. Vltima demum species citri, Adam pomum dictum est, non vbiq; vt cęteræ species obuium, cortice rugosum, sapore gratum, quod Lusitani & reliqui Hispani, corrupta voce, loco Adam poma, azam boa sua lingua appellitant. Omnium autem harum specierum arbores parum inter se differunt, quæ florem emittunt album summæ fragrantiæ, & ex eo per campanam aqua ignis vi elicitur, tantæ suauitatis, & redolẽtiæ, vt cæteras odoriferas aquas superare certum sit: quæ hodie proleui vomitum proritante medicamẽto, apud medicos Hispaniæ habetur, à quibus, aqua naphæ vel narantij appellatur. Reliquum erit, vt qui plura de iis legere desiderat, legat Antonium Musam Brasauolam, in ea epistola quam ad illustrissimum Herculem Estensem Ducem Ferrariæ, misit, & eam Examini suorum simplicium prefixit: nõ minus Ruellium Gallum capite 69. primi libri, sui voluminis de Stirpibus.

Adam pomum.

Flos aurantiæ.

Aqua naphæ.

DE PYRO.

Græcè, ἄπιον: Latinè, pyrum: Hispanicè, peras: Italicè, pere: Gallicè, poire: Arabicè, humechte, Cirmetre & cemetri: Germanicè, Byren.

PYRVM SYLVESTRE.

Græcè, ἄχρας: Latinè, syluestre pyrum: Hispanicè, peros de mato, peros montesinos: Italicè, peri saluatici.

Enarratio CLI.

PYri vt multifaria sunt genera, sic passim notissima & in continuo victus vsu communia, laudat tamen vna quæque regio, suum quoq; pyrorum genus, quæ percurrere non minus longum, quàm fastidiosum esset, quorum temperatura, à sapore vt in malis quoq; diximus exploranda est. Cæterum pyra agrestia constrictoria sunt, & fungorum strangulationibus conuenientia.

Pyrorum genus.

Pyre agrestia.

DE MESPILIS.

Græcè, μεσπιλον & ἀρώνιον: Latinè, mespilũ, Arabicè, Zaror, Zarur, & Alzarur: Italicè, azzarolo frutto, pomo di rege: Gallicè, Nesles: Germanicè, Nespel.

SECVNDA SPECIES.

Mespilum, ἐπιμηλὶς: σῖσάνιον, Hispanicè, nesperas: Italicè, nespole vulgari: Gallicè, Nesles.

Enarratio CLII.

Error in exemplaribus Dioscoridis.

MEspilus arbor, oxyachantæ, non verò pyxachantæ folia habet, vnde impressoris incuria, hic errorem commissum esse, nulli dubium est. Sunt igiturvt capite de oxyachanta meminimus, folia huic primo generi mespilli, tanquam apij, fructus verò ruber pillularum magnitudine, intus osicula tria habens, sapore subacidus, stomacho gratus, qui apud Neapolitanos azarolus dictus optime & felicissime crescit, veluti apud Pisaurenses, & alios nonnullos. Nam in Hispania vniuersa, quod nouerim, fructus iste non prouenit. Secundum verò mespilli genus, vbiq; vulgatũ est, penticoccon dictum, quia intra se quinque contineat grana, quæ, vt experientia comprobatum nonnulli habent, contra nephritim multum valent, hoc verò mepsilum epimelis à Dioscoride dicitur, quanquam epimelis apud Galenum, vnedo, fructus comari, id est arbuti sit, vt apud ipsum est legere lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ad istum modum dicentẽ: Epimelis acerba hæc planta est, vt quæ dixerit quispiam pomum sylvestris. Vocatur autẽ ab Italis rusticis vnedo, ingens eius in Calabria prouentus, fructus eius acerbus quidem est, nihilominus tamen stomacho ingratus, & capitis mouens dolores, admixta siquidem ei est aliena quæ piam qualitas. Hæc Galenus. Per quæ facile percipitur epimelida, vnedonem appellare, non vero mespilum, vt Dioscorides in præsentia facit. Attamen Serapionis interpres turpiter errat, quum lemma capitis de mespilo, nõ mespilo tribuit, sed potius sorbo, vt legenti manifestum erit quum quæ ille sorbo tribuit, Dioscorides de mespilo

Epimelis Galeni vnedo est, Serapionis interpres turpiter errat.

dixerit

dixerit. De quo Galenus 7. libro de Facul. simp. medic. ita disserit: Mespili fructus admodum acerbus est, vixque edi possit, ventrem strenuè coërcens, quin & in germinibus, & foliis acerba hæc qualitas non pauca reperitur.

DE LOTO.

Græcè, λώτος: Latinè, lotus arbor, celtis: Hispanicè, almez arbol: Italicè, bagolaro, Perlaro: Gallicè, Alisier.

Enarratio CLIII.

RAra arbor lotus in Italia, & perpaucis cognita: nos vero in Italia sedulo eam inquirentes, tandem post longam inuestigationem inuenimus. Est enim lotus arbor spaciosa, grandis, ramosa: corticem subnigrum & lucidum habens, ac ob id oculis per quàm gratum: Huius folia ilicis, magna, crassa, ex nigro viridantia & in cuspidem desinentia sunt: valde per ambitum serrata, quæ ab arbore nunquam decidunt: sed illi perpetuo hærent, vt malo Medico, & lauro, & reliquis eiusmodi: pro fructu baccam arbor hæc fert pipere nigro maiorem, pediculo oblongo ceraſorum modo pendentem, primo viridem, dein vero quum ad maturitatem Octobri mense peruenit nigra, rotunda, ori grata & suauis euadit, dulcis namque est, odore quodam herbaceo quæ comesa ex se subtilem quandam in ore pelliculam exuit, sub qua carnis parum subest, quia osiculum baccæ fere totius occupat corpusculum: Hunc porro fructum Anconitani à similitudine quàm cũ ceraſorum habet, ceraſum hyemale appellare solent: quanquàm non desint eorum aliqui qui arborem hanc sycomorum vocent, sed falso: Viget autem arbor hæc Anconæ apud Diuum Cyriacum, quam nobis Ambrosius Nicãder Spoletanus vir doctissimus & humanissimus primo, vt si quod nomen illi à priscis impositum tenerem, illi aperirem, mihi demonstrauit: quæ nam illa enim esset omnes ignorabant: nos verò, ea conspecta, lotum arborem apud Dioſc. descriptam ex multis signis cognouimus, nec minus ex Plinio hoc decerperamus, qui lib. xiij. suæ Naturalis Hist. capite. 16. in Italia huic arbori inesse fructum ceraſi modo, tradit: Nam in Africa & variis aliis regionibus

Lotus.

Baccã fert lotus.

Ceraſum hyemale.

Fructus loti varius.

fructu arbor hæc variat: quum magnitudine fabæ crocei coloris, eumque densum in ramis myrti modo ferat, & is est qui copiose apud Lotophagos, authore Homero in sua Odyssea prouenit: porro nostratis loti fructus stomacho perquam gratus est: arboris vero lignum dysentericis vtile, si modo in scobem redactum aqua ferrariorum maceretur & ad ignem coquatur, & per clysteres eius decoctum iniiciatur adiectis variis aliis quæ dysentericis affectibus prosunt, à nobis centuria secunda Curationum medicinalium nostrarum ex amussim tradita. Cæterum lotus æquinoctium nomen est, non solum arborem, sed herbas quoque nonnullas complectens de quibus in hoc opere agendum est.

DE CORNO.

Græcè, κρανία: Latinè, cornus arbor: Hispanicè, cornizolos: Italicè, corniolo: Gallicè, corneillier: Germanicè, Cornelbaum, & Dierlem.

Enarratio CLIIII.

Cornus. COrnus Arbor, procera, fortis, & speciosa, nota est, cuius mas & fœmina, referente Theophrasto capite duodecimo libri tertij de Historia plantarum reperiuntur: mas robustius crescit, adeo vt eius lignum ad rotarum radios vtile sit: fœmina verò viticis modo ramosa expanditur. Nam huius arboris fructus, oliuę magnitudine cernitur, qui quum ad maturitatem peruenit, ruber efficitur, sapore acetosus, auster, mirum in modum constringens, vt merito hodie ex illo seplasiarij, & succaro conditum pro cohibendis fluxibus bilioſis parent. Hæc enim illa corna sunt, quæ Virgilius libro tertio Aeneid. lapidosa vocat, quia foris parum carnis, & intus plurimū ossis habeant. De quibus Galenus libro vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum sermonem facit, ad istum modum dicens: fructus eius admodum acerbus est, esuique aptus, proinde valenter aluum restringit, quemadmodum & mespila, folia quoque & germina peracerba sunt gustui, valenterque desiccant, itaque maxima vulnera glutinare possunt, potisimumque duorum corporum.

DE

DE SORBO.

Græcè, σα: Latinè, ſorba: Hiſpanicè, ſorbas: Italicè, ſorbe: Gallicè, cormes: Germanicè, Eſchrœſslin: Speirlin, Sporœpffel.

Enarratio CLV.

Sorba.

Sorbum cõſtringit.

SOrbum, fructus arboris, communiſsimus eſt, qui dum immaturus eſt, valentiſsime aſtringit: maturus verò, parum aut nihil. BRAS. quum olim in Examine ſimplicium meorum in ſimilia verba prorupiſſem, non defuit poſtea quidã maleferiatus vir, qui tanquã falſa ea obliterare conabatur. AMAT. Sinamus iſtos ſycophantas maledicentes, qui nihil præter obtrectationes, calũniasque diſcũt, neſcientes bonũ à malo diſcernere, & vitium à virtute. BRAS. quum nullos habeant ad quos diuertant ægrotantes, vt magni tamen & ſcientes appareant, alios mordent, alios vellicant, alios dilaniant, vt merito rabidi canes ſint appellandi. AMAT. non dubito ſane hos in rabiem angi, quũ nullũ habeant lucrũ. BRAS. quum homines miſeranda triſtitia perurãtur, in maximã incidunt ſiccitatem, & conſequenter, rabiem. AMAT. ita plerunque fit, nec ambigendũ eſt, homines rabie affici poſſe, vt Leonicenus vir nunquam ſine honoris titulo nominandus, in eo libro cui titulum eſſe voluit, de Plinij & aliorum medicorum erroribus, patefecit, & poſt illum Cælius Rodiginus, magnæ lectionis vir. BRAS. iſthæc miſſa faciamus, & iſtos cum ſua rabie in malam crucem ablegemus.

Homines rabie affici poſſunt.

AMAT. imo in malos coruos. BRAS. sorbum igitur immaturum apprime constipat, maturum verò adeo parum, vt merito sorbum maturum non constringere, aut constipare sit dicendum. AMAT. nec hoc mirũ est, quum multi fructus interdum quum immaturi sunt, constringunt, postea verò maturi facti, tantũ abest, vt constringant, vt potius valentissime soluant. BRAS. meministi, si recte memoria teneo, capite de Mespilis, Serapionis interpretem, quæ mespilo debebantur, sorbo tribuisse. AMAT. ita est, vt qui conferre voluerit, ea quæ apud Serapionem de sorbo dicuntur, cum iis quæ à Dioscoride de Mespilo scribuntur, facile inueniet.

Serapionis interpres.

DE PRVNIS.

Græcè, κοκκυμηλέα: Latinè, pruna: Hispanicè, prunas, andrinas, amexeas: Italicè, susine, brugni sequi: Gallicè, prunes: Germanicè, Pflaumen.

Pruna varia.

Prunus.

Enarratio CLVI.

PRunus Arbor vbiq; famigeratissima est, cuius fructus varius habetur, quum quædam reperiantur pruna viridia, quædam alba, alia rubra, alia lutea, nonnulla herbacea, reliqua vero nigra, item ex illis quędam magna, alia parua, alia mediocria, varia forma insignita, ex quibus hodie Damascena prędpua habentur, Syracusana ab Hispanis nominata, nigra, rubricãtia, vel in totum alba ad citrinũ tendentia, oblonga boni saporis, dicta Damascena, quia ex Damasco Syriæ præcipua ciuitate vectæ primò fuere: de quibus Dioscorides in prędenti, ita inquit: Syriaca prędertimq; in Damasco

ſco genita ſiccata pruna, ſtomacho accommodata ſunt, & aluum cohibent. Galen. verò, animaduertens Dioſcoridis hæc verba ſic abſolute prolata falſa eſſe, cõſulto ea eſt interpretatus lib. 7. de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum ad hunc modum inquiens: pruni fructus ventrem ſubducit, recens quidem plus, aridus minus. Cæterũ, haud ſcio cur Dioſcorides pruna Damaſcena ſiccata ventrem ſiſtere dicat, quum & ipſa palam etiam ſubducant, minus tamen quam quæ importãtur ex Iberia. Siquidem Damaſcena magis aſtringunt: at quæ Iberia fert, dulciora ſunt. Iis igitur verbis ſatis clare patet, Galenum interpretari Dioſcoridem, quum Damaſcena pruna ſiccata, licet ventrem ſubducant, comparatione tamen ad Hiſpaniæ pruna, adeo parum, vt id conſtringere potius dicendũ ſit: Hanc vero Galeni eſſe mentem, facile elicitur ex libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite trigeſimo primo quum dicat: fama eſt ea pruna omnium eſſe præſtantiſsima, quæ in Damaſco vrbe Syriæ naſcuntur: ſecunda autem poſt illa eſſe quæ in ea regione quam Iberiam ac Hiſpaniam nominant, proueniant: Verum hæc quidem nihil aſtrictionis præ ſe ferunt, nonnulla vero Damaſcenorum, vel plurimum, id eſt aſtrictionis habent, hæc ille. Quam aſtrictionem animaduertens Dioſcorides, non veritus eſt aſſerere Damaſcena pruna conſtringere. Nam quanto pruna magis ſunt acida, tanto plus frigida dicenda ſunt, & preſsius aluum cohibẽtia, ſaccaro tamen cocta, vel melicrato ſumpta, ſtypticitatem amittunt, & aluum optime deiiciunt: Iberica porro pruna meliora ſunt, quæ & Damaſcena, & Syracuſana apud ipſos dicuntur, nigra, & citrina reperta, nam citrina multi ob colorem, cerea appellare nõ dubitant. Verum multi ex omnibus pruni ſpeciebus in Hiſpania repertis, quandam præcipuè laudant, quam Salmanticenſes Andrinas ob colorem nigrum illis inſitum vocant: rotunda autem pruna hæc ſunt, nigra, ſapore acido, ori gratiſsimo, quæ matura febricitantibus, apud Salmanticenſes, Doctor Alteretus præceptor meus nunquam pœnitendus, non ſine optimo ſucceſſu concedebat. Nam corpus refrigerant & humectant, bili aduerſantur, ſitim arcent, & aluum deiiciunt: ſiccata vero non adeo vt recentia ſuos effectus producunt: quibus pro pa-

randis decoctis, apozimatibus, & syrupis quotidie vtimur: eligi tamen debent pruna ossè paruo, multum vero carnis habētia, ex quibus electuarium in officinis & cum scamonio, & sine illo paratum prostat. Sylueſtria vero pruna, nō minus quoq; nota sunt, ex quibus succus exprimitur, quem loco acaciæ seplasiarij, vt diximus hodie exhibent. Prunus proximus fructus est, sebesten dictus, quem Dioscorides & Galenus subticuerunt. Paulus vero veluti & Actuarius & Aëtius de eo mentionem faciunt, sic enim Paulus inquit: Myxa siue Myxaria, arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate vero consimilis. Ex quibus verbis percipitur, myxam siue sebesten, aluum laxare: non vero eam constringere, vt Leonardus Fuchsius in suis Paradoxis non sine errore contendit, quum nō solum Paulo, sed experientiæ quotidianæ contradicat, quæ, fructum istū bilem depellere indicat. Quin & Actuarius scriptor Græcus doctissimus, aluum laxare dicit, & sitim extinguere, imò vt passim videmus, fructus iste linguæ ariditatem & ipsius asperitatem remouet, quinetiam pectoris vitiis vtilis est, & vrinæ ardorem à bile ortum refrigit, non est ergo quod Fuchsius dicat conditum ex sebesten non ob fructum istum purgare, sed ob scamonium & alia in eo admixta medicamēta, quum fructus iste, non minus aluum subducit, quàm cassiæ fistulæ pulpamētum. Verum myxa siue myxaria, vt placet Hermolao Barbaro in suo Corollario, sebesten, dicuntur, hoc est si latine interpreteris, augusta. Nascuntur enim ingenti copia in Syria, quæ & myxa appellari tradunt, ob mucilaginem illis insitam, mucoremue, ex quo Syriaci viscum parāt, & Venetias ad irretiendas auiculas mittunt. Huic fructui affinis est alter, quem Dioscorides prætermisit, & iuiubam officinæ appellant, Græci vero sericam, latiniores autem Zizipham, quam vocem imitantes Hispani, licet corrupte, acufeifas eū appellant: Lusitani vero Arabica lingua, pomum ab alnafegua eū nominant: de quo Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite trigesimo secundo ita tradit: Nec hęc quidem ausim affirmare quicquam ad sanitatis tutelam, aut morborū profligationem pertinere, mulierum enim atq; infantium effrenatorum est edulium, quod exigui est alimenti ac coctu difficilis,

Myxa Myxaria sebesten idem.

Fuchsius errat.

Iuiuba serica.

Zizipha idem.

& præ

& præterquàm quòd ſtomachum non iuuat, parum etiam alimenti corpori exhibet, hactenus Galenus. Qui licet ſuo tempore iuiubas in vſus medicos non traxit, ab Arabibus tamen pro ſpiſſando bilioſo ſanguine, ac denſanda ſubtiliori materia ad pectus deſcendente, earum ſyrupus maxime laudatur, veluti pomula ipſa in decocto, quod aiunt, pectorali. Nec enim erat, quur hic Fuchſius canam ſuam maledicentiam, vt ſolet in Arabas exercerer, qui tum demum præclare ſe perfunctũ officio ſuo putat, quum viginti Latinis verſibus vnũ Græculum inſeruerit, vt eruditionem aliquã ambitioſe oſtentet, cùm hactenus nullam præter laborioſam illam ex aliorũ commentariis coaceruationem vel compilationẽ potius conſecutus ſit.

Fuchſij maledicentia.

CONSTANTINVS.

Hic nimis ſatyricè & è plauſtro loquitur, quòd homine chriſtiano & docto indignum: nec ita Luſitanus Fuchſium virum doctiſſimum traducit, atque deſcribit, ſed ſe ipſum lectori ridendum exhibet, quod eius cauſa doleo.

DE ARBVTO.

Græcè, κόμαρος: Latinè, arbutus, vnedo, Hiſpanicè, madronho, madronheiro: Italicè, albatro, ceresa de la mare, Gallicè, Arbouſier: Arabicè, tratiladib.

Enarratio CLVIII.

KOmaros arbutus eſt, frutex aliquãdo arboreſcens cotonei mali magnitudine, folio lauri, ſplendido, viridi: Nam lignum huius ſquammoſum videtur, rubricans, in cuius ſummitatibus flores albi cymbalorum modo, racematim pendent, apibus gratiſsimi, quibus decidentibus, fructus memecylis, vnedo dictus pullulat, rotundus, primum viridis, poſtea luteus, vltimo quum ad exactam maturitatem peruenit ruber fit, magnitudine qua vulgatum meſpilũ videtur: Qui ideo vnedo dicitur, quia ob eius maliciam vnum tantũ edendum ſit pomum, nam ſtomacho aduerſatur, & facile cephalalgiam comedenti inducit. In Hiſpania porro nõ ita noxius fructus iſte prouenit, quum eum multi auidius quàm par ſit comedant, & tamẽ in nullum corporis detrimentũ incurrunt: eo tamen turdi, ſturni, merulæue, & alij paſſerculi in dumetis degentes maxime

Comarus arbutus idem.

Memecylis vnedo idẽ.

Vnedo vn dedicatur.

mè gaudent, adeo vt aucupes hoc fructu, in aucupio vtantur. Multi præterea fruticem istum contra pestem, & venenum, tanti faciunt, vt ex illius folijs & floribus aquam per elambicum extractam, tanquam sacratissimum antidotum, ad eosdem effectus seruent. Nonnulli tamen differentiam faciunt, inter plantam istam quum fruteſcit, & eam quæ in arborem creſcit, in quam sententiam Theophrastum ire animaduerto, quum comaron, id est arbutum ab vnedone arbore, lib. j. de Plantarum historia, vbi corticum differentias enarrat, diuersum facit: quanquam tamen idem Theophrastus nunquam de vnedone sermonem priuatim, quod equidē obseruauerim, habuerit: Galenus tamē illum imitatus, vno in capite de vnedone fructu sermonē fecit, vt capite de mespilo diximus: alio verò de arbuto siue comaro, vt libro vij. videre est, qui de eo ita tradit: Arbutus arbor ipsa qualitate acerba vnà cum fructu est, eum memecylum nuncupant, est autem hic & infensus stomacho & capiti dolorē commouens. Hæc Galenus. Mea tamen sententia, vnedo ab arbuto siue comaro in nulla re differt, quum eadem sit arbor specie, & vtriusq; fructus vnedo siue memecylus dicatur, stomacho infestus, & cephalagiam inducens. Libet hoc loco Lusitanorum quorundam stupiditatē irridere, qui cateruatim ad fœminam quam ipsi honoris causa Magistram vocabant, ad recuperandam amissam valetudinem concurrebant: ea vero, quid illis & si diuersissimo morbo tentatis propinaret, præter aquam ex vnedone per campanam expressam, habebat nihil: quòd si quis astris ita fauentibus amissam recuperaret valetudinem, non iam mulierem aut Magistram sed diuam potius vocare, illique eos honores exhibere, quibus tantum Diui afficiuntur. Memini visam esse à me hanc fœminam in oppido Stremotio, quod non longe ab vrbe Ebora distat.

Aqua arbuti.

DE AMYGDALIS.

Græcè, ἀμυγδάλη καὶ ἀμύγδαλον: Latinè, amygdala: Hispanicè, almendras: Italicè, mandorle: Gallicè, amandes: Arabicè, Iauz, Kauz, & Lauzi: Germanicè, Mandeln.

Enar

Enarratio CLIX.

A Mygdala tam dulcis quàm amara, ſatis nota eſt: Nam dulcis viribus impotentior reperitur: De qua Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, ita prodit: Amygdalæ nihil prorſus habent facultatis aſtringentis, Sola enim tenuandi facultas ac detergendi in eis præpollet, qua tum viſcera purgant, tum humores è pulmonibus ac thorace, ſputis expectorant, & cæterea. Item libro quinto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, vbi extergentium & farctu liberantium medicamentis agit, inquit: ſimile quiddam amygdalis accidit, nam & horum ipſorum, ea quæ amara ſunt, & detergunt, & meatus expurgant, quæ vero edendo ſunt detergunt quidem, non tamen in farctu liberant. Galeni igitur conſilio oleo amygdalarum dulcium, contra nephritim, colicos affectus & alias frigidas paſsiones vtimur, veluti quoque amygdalarum amararum, quum calidum vtrunque ſit ex amaris tamen magis, vt Galenum adnotaſſe conſtat libro ſexto citati voluminis ſic dicentem: amygdala quæ quidem palam amara ſunt, omnino extenuandi vim poſsident. Siquidem ephelim purgant, & excreationibus ex pectore pulmoneq; craſſorum lentorumque humorum mire auxiliantur. Obſtructiones præterea iecinoris à craſsis & viſcidis ſuccis ortas expediunt: quin & lateris & lienis, & coli, & renum dolores, ab huiuſmodi cauſa natos perſanant, ipſius arboris etiam radices coctæ illitæq; epheles purgant: porro amygdala dulcia, quæ & ipſa nonnihil ſortiuntur amaritudinis, moderate ſunt calida. Attamen amygdalæ æſtuoſæ, ob pinguitudinem quam habent ſunt, vt Hipocrates libro ſecundo de Diæta teſtatur, cuius verba Auicenna poſtea enarrans, libro ſecundo ſui Canonis, dixit: Et Sauic earum eſt commouens choleram, ob ſui vnctuoſitatem, proinde animaduertant qui indiſcretè febricitantibus amygdalarum porrigunt, aut ſaltem iis, qui ſtomachum biliоſum habent, quum iuuamenti vice præſtandi, magnum ægris adferant detrimentum. Virides vero ſuo integro operimento comeſtæ amygdalæ, bonum faciunt ſtomachum, & illum ab humiditate emendant. *A mygdala.*

DE

DE PISTATIIS.

Græcè, πιστάκιον: Latinè, Pistacium: Hispanicè, alhocigo: Italicè, pistacchi: Gallicè, pistaches: Germanicè, Vvelsch Bimpernufzlin.

Enarratio CLX.

PIstatius quam primo è Syria Lucius Vitellius in Italiam portauit, licet Syriacis, peculiaris sit arbor, in multis tamen Italiæ & Hispaniæ locis hodie videtur, parua, lentisci folium habens, maiusculum tamē, in qua fructus pistatium siue fisticus dictus, pendet ea magnitudine qua pinei nuclei cū putaminibus sunt, nam intus fructus iste viresc̄it, esui perquàm gratus, qui & Venerem incitat, & apprime nutrit, quibus de causis, hodie bellariis instaurantibus & reficientibus, eum miscri commendamus, imò vt Auicenna de eo libello de Viribus cordis tradit, cor confortat, velut Rabbinus Moses de Aegypto, ex omnibus fructibus, fisticus præstantissimus habetur. At Galenus, de Pistatiis lib. ij. de Alimentorum facultatibus, inquit: Hæc quidem ad magnam Alexandriam proueniunt, sed multo vberiora in Berrhœa vrbe Syriæ, parum quidem nutrientia, verum ad hepar roborandum & succos in ipsius viis infarctos purgandos, vtilia. Qualitatem enim habent aromaticam, subamarā, & subastringentem. Scio autem & alia huiuscemodi pleraq; hepati esse vtilissima, quemadmodū in opere de simplicibus medicamentis est demonstratum. Porrò non ausim affirmare, vllam ex ipsis stomacho accedere vtilitatem, aut læsionem in signem, quemadmodum neq; quod aluum deiiciant, aut sistant, hæc Galenus, in quibus Auicēna tacite illum mordet, præsertim quia dicat, stomacho neq; iuuamētum nec nocumentum pistatia præstare, ita enim Auicenna tradit: Quidam innuit pistatia neq; prodesse neq; obesse stomacho. At ego rem aliter euenire nosco, quum ventriculum roborent, & nauseam prohibeant, vt eorum sapor obscurus, amarus, austerusve testatur.

Auicenna tacite Galenum reprehendit.

CONSTANTINVS.

DE *Syriacis nucibus id est pistaciis Plinius libro xv. Cap. 22. & libro xiij. Cap. 5. quæ eosdem vsus & effectus habent, quos pinei nuclei, præterq; ad serpentium ictus, siue edantur*

siue

siue bibantur, eodem authore teste libr. xxiij. Cap. 8. pistacia eleganti & proprio epitheto vocauit Nicãder in theriacis, cùm dixit.

πιστάκι ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλόεντα πέφαντα.

Officinæ vocant fistica, quæ vox ex arabica lingua profluxit festuch. Sic enim vocant Arabes, vel pustech.

DE NVCIBVS.

Græcè, κάρυα βασιλικὰ: Latinè, nuces iuglandes, regiæ nuces: Hispanicè, nuezes: Italicè, noci: Gallicè, grosses noix: Arabicè Jeuz, Leuz vel hiauzi. Germanicè, Nuſs, oder Vvelſchnuſs.

Enarratio CLXI.

Nux Iuglans.

NVces tam ſunt vbique notæ, vt nulla prorſus indigeant deſcriptione, de illis tamen & caricis, rutaue antidotum vt Dioſcorides adnotat, paratur. De quo Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ita tradit: Nonnulli de lethalium venenorum compoſitione ſcribentes, caricas cum ruta nucibusque præſumptis, venenis eiuſmodi vniuerſis aduerſari teſtantur. Cæterum ieiuno ſtomacho comeſtę nuces, lumbricos latos pellunt, vt experientia compertum habeo. Nam rob de nucibus, vbique quoque vulgatum eſſe arbitror. Non ab re quoque erit in præſenti, quum de nucibus agimus, & de nuce vomica, & metella ſermonem habere. Eſt igitur vt paucis dicam nux vomica apud Serapionem, ea quam ſeplaſiarij, nucem metellam appellant:

Nux vomica & metella.

lant: & ea quam Serapio metellam vocat, officinarum nux vomica: quòd vero ita sit, ne quis nos falso accuset, ipsum Serapionem audiamus, capite de nuce vomica, ita dicentem, ex mente Abraham: Nux vomica cuius color est inter glaucedinē & albedinem, maior auellana parum est, in qua sunt nodi. Hæc Serapio. Per quæ facillime, qui cognitionē vtriusq; nucis habuerit, iudicabit, nucem vomicam Serapionis eandē esse cum metella officinarum, quum officinarum metella nux talem obtineat colorem, & ab vtroq; latere attollatur tuberculis quibusdam circularibus oculos imitantibus, vt nulli sit dubium, metellam hanc officinarum, apud Serapionem vomicam esse, Non minus quoq; ex ipso Serapione elicitur, quam ille Metellam appellat, vomicam officinarum esse: ita enim de Metella cap. 364. prodit: Nux metella est similis nuci vomicæ, & semen eius est simile semini mandragoræ, & cortex eius est asper, & sapor eius est delectabilis, & vnctuosus. Quæ omnia nuci vomicæ officinarum conuenire clarius est, quàm vt à me multis monstrare debeat, quum nux hęc communis vomica dicta, plana vtroque latere sit, cuius cortex est asper, veluti pilosus: nam ipsius sapor, vnctuosus, & delectabilis est, canes interficiens. Quòd vero dicat, semen illius semini mandragoræ est simile, intelligo virtute: secus autem figura, quum & hæc nux frigida in quarto sit gradu. In summa igitur dicamus, quòd nux illa vtroque latere eleuata, vera vomica est: illa vero altera, plana vtraque parte & velut pilosa, est metella.

DE AVELLANIS.

Græcè, λεπτοκάρυα: *Latinè*, *nuces Ponticæ Prænestinæ*, *auellanæ*: *Hispan. auellaas*: *Galli. Auellanes*, *noysettes*, *Arabicè*, *agileuz*, *Bunduch*: *Germanicè*, Haselnu.

Enarratio CLXII.

PONticæ nuces, id est auellanæ, communes quoq; sunt, quarum oblongæ & rotundæ reperiuntur, sic dictæ Ponticæ, quia è Ponto prius aduectæ fuere, de quibus & prioribus, hoc est nucibus, Galenus 7. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Arbor tum in foliis

Auellana nux. *Auellana ſylueſtris.*

foliis tum in germinibus aſtrictionem quãdam poſsidet: cæterum euidentem multamq; in nucis putamine recenti pariter & ſicco: eius autem ſucco expreſſo, ac melle decocto, nos loco ſtomachici medicaminis vtimur, oleum quod ex fructu elicitur inueterato admodum per halitum digerit, quare nonnulli eo gangrænas, carbunculos, & ægilopas ſanant. Sunt qui ad neruorum vulnera vtantur: Si tamen recens ſit, aſtringentis nonnihil qualitatis obtinet. Nucleus arefactus & vſtus, tenuium partium & exiccatorium citra morſum eſt medicamen: At Pontica nux, quam λεπτοκαρυον, & auellanam appellant, plus habet eſſentiæ terreſtris ac frigidæ, itaq; auſterior tum cortex, tum planta, tum fructus apparet.

DE MORIS.

Græcè, συκάμινα: Latinè, mora: Hiſpanicè, moras del

moral: *Italicè*, *more*: *Arabicè*, *Thut*: *Gallicè*, *meures*, *Germanicè*, Maulbeer.

Enaratio. CLXIII.

Morus.

MOra sycaminea dicta nota sunt, quibus trinus ineſt color: nã primo albeſcunt, deinde rubeſcunt, poſtremo nigerrima fiũt, quaſi Thiſbes puellę Aegyptię cruore reſperſa. Hic vero fructus ieiuno ſtomacho edendus eſt, nec omnino maturus, quum exacte maturus facillime corrumpitur, & in venenum tranſit, vt Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ſuadet. Verum ex moris, rob diamoron dictum in officinis contra tonſillarum inflammationes paratum reperies. Nam alba morus Ouidio cognita fuit, vt ex fabula citata apparet, cuius foliis bombices, ſericei vermes dicti, maximè oblectantur. De quibus Hieronymus Vida Cremonenſis, vir ſingularis eloquentiæ, elegantiſsimè cecinit: nam Ouidio antiquiores, arborem iſtam ignorarunt: nec mirum, quum poſtea, ex nigra moro populo inſerta, alba effecta eſt.

DE SYCOMORO.

Græcè, *συκόμορος*: *Latinè*, *ſycomorus*, *ficus Ægyptia*: *Hiſpanicè*, *fuiguera de Adam*, *figo de Adam*: *Italicè*, *fico d'Egitto*, *fico de Adam*: *Arabicè*, *Mumeiz*, *Iumeis*, *Aliumeiz*, *Giumezei*.

Enarra

Enarratio CLXIIII.

SYcomorus: arbor Aegyptia est, quæ quoq; in India procere crescit, & vt ab iis qui ex Alexandria & India ad nos sunt reuersi, accepimus, arbor similis moro est, fructum tanquam ficum non prope folia, sed in trunco & crassioribus ramis faciens, & illum quidem dulcem, semine interiori carentem, quem multi ficum Adam appellant, quia in eo Adam peccasse credant, vt vero fructus iste, esui aptus fiat, ab arbore colligatur atq; ferreo vncino opus est. Sic enim intra quatuor dies maturescit, & in eo loco à quo collectus fuit, alius repullulat, ita vt in anno ter & quater arbor hæc fructum pariat. De huius vero arboris ligno, mirum fertur, quod præterire non est, scilicet, quòd nunquam siccum euadit, nisi immersum aqua, quum autem diu in aqua maduerit, siccescit, & supra aquam ascendit. Qui vero sycomorum, ficum agrestem parietibus frequentem, esse autumant, toto proculdubio errant cœlo. Nam huius arboris plures species, tum apud Syros, tum apud Aegyptios, & Indos, reperiuntur, quæ omnes, fructum, veluti apud nos ficus, producunt. Cæterum de sycomoro ita Galenus prodit lib. ij. de Facultatib. alimentorum capite 35. Plantam sycomori vidi in Alexandria vna cum fructu, paruæ ficui albæ adsimilem, is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ tamen dulcedinis est particeps, estque facultate vt mora, humidior quodammodo, ac frigidior, quin potius in medio mororum ac ficuum iure quis ipsum collocarit. indeque nomen ipsi arbitror esse positum. Ridiculi enim sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomorũ fuisse nominatum, quod paruis ficubus sit adsimilis, ipsius autem generatio ab aliis arborum fructibus quodammodo est diuersa, non enim ex surculis ac germinibus, sed ex ipsis ramis ac stipitibus enascitur.

DE FICV.

Græcè, σῦκον: *Latinè*, *ficus*: *Hispanicè*, *figo*: *Italicè*, *fico*: *Gallicè*, *figues*: *Arabicè*, *sin*, *fin*, & *Tin*: *Germanicè*, Feygen.

Enarratio CLXV.

Ficus.

FIcus tã arbor, quàm ipſius fructus, vbiq; proueniunt, & communes ſunt, albæ, nigræ, & diuerſorum colorũ, quarum meliores habentur, quæ optimè ſunt maturæ, craſsi, & boni ſaporis, ſimiliũ enim alimẽtum Galenus vuarum alimento anteponit, qui in vniuerſum maxime penetrant, adeo vt ſi poſt eſum aliorum cibariorum ficus quis comederit, ad imam ventriculi partem deſcẽdiſſe, percipiet, modo poſt horam euomat, quum prius, vniuerſus cibus per vomitum exibit, quàm ficus euomantur, vnde ipſos in infimam ventriculi partem deſcendiſſe, vt diximus, facillime percipitur, quarum & caricarum, vt lector notitiam exactam habeat, legat Galenum libro ſecundo de Faculta. alimentorum, & libro octauo de Facult. ſimplicium medicamentorum: libro enim de Faculta. ſimplic. ita tradit: ficus arbor, calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ eſt, ſicuti indicant tum liquor eius, tum foliorum ſuccus: valenter enim calfacit vterq;, itaq; non mordicat tantum aut vehementer abſtergit, ſed & vlcerat, & ora vaſorum reſerat, & verrucas extirpat, quin & vim purgatoriam habet: Porro lachryma & ſuccus agreſtis ficus, quam caprificũ vocant, ad omnia quã ſatiuæ, valentior eſt. Verum ipſarum ſurculi adeo calidi ſunt, atque tenuium partium, vt carnes bubulas duras, ſi coquendis adiiciantur, friabiles ac teneras reddant. Libro vero ſecundo de Faculta. alimentorum ita quoque inquit, Ficus quanquam prauitatem non potuerunt omnino

effugere

effugere, facile tamen totum corpus peruadunt, nam & abstergendi quoq; insignem obtinet facultatem: quo fit, vt post ipsarum esum, nephritici arenulas multas excernant. Nutriunt præterea vberius cæteris autumnalibus fructibus, flatibus tamen hæ quoq; implent. At quæ ficus iam prorsus maturuerunt, propemodum nihil omnino lædunt, quo modo nec caricæ, quæ multiplicem quidem præstant vtilitatem, si quis tamen largius eas esitauerit, offendetur ab ipsis, quandoquidem sanguinem non admodum probum gignunt, quo fit, vt ex ipsarum esu, pediculorum multitudo proueniat: habent etiam tenuandi facultatem, & incidendi, qua ventrem quoq; ad excretionem irritant, renesq; expurgant: Cæterum iecori, lieniq; inflammatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, communi omnium dulcium ciborum ac potuum ratione, obstructis tamen illis, aut scirrho affectis ipsæ ex sese nihil commodant, nec officiunt, sed medicamentis incidentibus extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter iuuant, tum caricæ, tum ficus.

DE PERSEA ARBORE.

Græcè, περσέα: Latinè, persea.

Enarratio CLXVI.

VAnum est id quod multi dictitant, credêtes, perseam arborem à Persica differentem esse, quum parum animaduertant, Dioscoridem: qui quum de malis omnibus egerit, & de persicis quoq; sermonem habere consentaneum erat. Egit igitur de persicis, hoc est de pomis arboris perseæ, cap. 146. nunc vero, de ipsa arbore, ne illam silentio prætermitteret caput constituit: & quòd ita se res habeat, quicunq; rem penitius animaduerterit, inueniet, quum vtroq; in capite fructum huius arboris, stomacho conducibilem esse tradat, quod non dixisset, si modo de arbore venenosa fructum venenosum habente tractasset. Hanc nostram sententiam confirmat Galenus, lib. vj. de Aegritudine & morbo, cap. 1. quum dicat: Sunt qui nutrimentum mutare corpus non posse, quod ab eo nutritur existiment, eo quòd hæc natura scilicet nutrimentum videtur illis tãtummodo significare rem mutabilem, & non

mutantem: Secundum rei veritatem, hoc nequeunt affirmare. Quid enim dicturi sunt, de arbore illa transplantata de Persia in Aegyptum, quæ quum in solo Persarum foret mortifera, in Aegypto absq; nocumento reddita est, & quæ de qualitate pessima mutata est in bonam? Hæc Galenus. Quibus satis liquet, siue persicam, vel perseam dicas nihil interesse, quum res eadem omnino sit, in Persia mortifera & lethalis: in Aegypto vero salubris: nec hoc mirum esse debet, quum varietates regionum non solum in arboribus & plantis differentiam faciunt, sed etiam in hominibus & animalibus, adeo vt specie differre videantur, quod Platonici de hominum animis cõcedere videntur. Vnde simul fit, quòd Ligures vani, Latini superciliosi, Galli fortes, Itali graues, Germani hodie literati, Angli inurbani, iactabundi Hispani, Pœni fedifragi, & vt Epimenides poëta Græcus, quem citat D. Paulus Apostolus, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Demum vt vnico cõcludam verbo, tantæ è diuersitate regionum eleuantur oppositiones, tantæq; contrarietates, vt multa quæ aliquibus saluberrima sunt, reliquis præsentissima atq; exitialia venena videantur. Vnde nõ mirum, si Galenus hæc animaduertens lib. ij. de Faculr. alimentorum, duo capita diuersa facit, in quorum altero, de persea tanquam apud Persas venenosa, tractat: in altero vero non vt venenosa, sed Aegyptia & salubri verba fecit. Huic vero nostro iudicio subscripsit Ioannes Agricola Ammonius, vir mea sententia apud Germanos doctissimus, & qui quotidie in lucem aliquid noui profert, præsertim in eo libello, quem de Herbis & simplicibus, superioribus annis edidit. AGRICOLA. Ita certè à commentariis tuis acceperam, in quibus, te Ioannem Rodericum Castelli albi Lusitanum nominatũ inueni: nunc vero quum Amatus potius appellari mauis, in dubium vertebam, an tuum illud esset opus. AMAT. nouum non est, viros rei literariæ deditos, sua plerunque immutasse nomina, vt apud Paulum Iouium virum doctissimum, legitur in eo libro, quo de imaginibus doctissimorum virorum agit.

Persica & persea idẽ.

CONSTANTINVS.

ENarratione 148. *multu locis adductu in medium, hanc opinionem Amati Lusitani* κ*ε*̀ *ἀ*̀ *αὐτ*ῦ *γνώμας ἀφεστῶν* resist

refutauimus: quod & liquidius ostendemus in proprio opere de omni genere plantarum.

DE IBERIDE.

Græcè, ἰβηρὶς λεπιδιον: Latinè, Iberis, lepidium, syluestre nasturtium: Hispanicè, nasturtio montesino: Italicè, nasturtio syluestre: Gallicè, passerage: Arabicè, Hausab, Sitareghi: Germanicè: Gauchbluom.

Enarratio CLXVII.

Iberis.

ABsq; ambagibus & controuersia vlla, *ἰβηρὶς* herba, lepidiũ est, vt testatur Galenus libro decimo de Compositione medicamentorũ per genera, dicens: Damocratis extat libellus Clinicus inscriptus, in quo versibus iambicis (quẽadmodum solet) de tribus differit medicamentis. Ac primo quidem de eo quod ex herba, quam ipse iberidem appellat, constat: secundo ex semine dolores sedãte cõposito: tertio vero purgatorio, & ab ipso Hiera appellato. De primo in Ischiadicorum curatione in eo libello hæc scripsit: in Iberide, inquit, medicum quendam amicum suum per hãc herbam curatum esse, quam herbam, vt dixi, ipse Damocrates Iberidem appellat, vt qui ipse visu herbam cognorit, nomen autem eius nullum audierit, quum etiã id ipsum ignorarit is qui eum vsum eius docuit: Verùm ex signis quę scribit, videtur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur,

tur, à regione in qua amicus eius curatus est appellatione ducta. Describit autem ipsius signa per hos iambos.

Herba hæc vbique multaque frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & veteres
Tritasque quondam publice pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola
Semper virescens, foliis nasturtij
Florentibus vere: at tamen maioribus,
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulo minorem aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentiam deducat, hæc ad imaginem, &
Deiecta & exiccata depereant gelu:
Adnata radici tamen cernes alia
Aestate florem fert colore lacteo.
Multum tenuem variumque valde cauliculum,
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum
Visum fere vt fallens, oculos quoque effugiat,
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Vero similem quàm maxime nasturtio.

In iis enim versibus, tam clare herba hæc pingitur, vt nihil sit quod desiderare quis possit, quæ passim in ruderibus, & ad parietes, vbi herbæ aliquot nascuntur, inuenitur cuius radicem quum quis gustauerit, nasturtium mandere dicet, quo fit, nasturtij syluestris nomine appelletur. Credere igitur est, caput hoc, adiectum ab aliquo in huius libri fine esse, quum reuera lepidium, Iberis sit, vt testatur Paulus libro tertio, suæ medicinæ cap. 77. dicens: In totum verò ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ vsus, quam lepidion quoque, alij syluestre cardamum appellant. Plinius porro lib. viij. cap. 19. longe aliâ herbam pro lepidio delineat, cubitalem scilicet, & foliis laurinis ornatam, quam quoq; Paulus citato loco nouit, & eâ alteram lepidij speciem vocat, quum dicat: Quæ vero apud nos fruticosa nascitur, similibus lauri foliis & multo amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solum in coxarum sed aliis quoque diuturnis affectibus: & subdit: per ætatem vero longe sunt efficaciora: atqui si folia tunc nõ produxerit, cortex ipsius radicis contunditur cum adipe suillo, vt emplastri speciem repræsentet, &

cæter

cætera. Quæ vero hæc ſecunda lepidij aut iberidis ſpecies ſit, non facile eſt coniectari, quum Ruellius Gallus & Hermolaus Barbarus, raphanum ab Hiſpanis Gallicum dictum eſſe putent, ſed reuera, rem ita non eſſe, ipſius folia teſtantur: quæ dubio procul, non lauri, ſed potius lata, oblonga & fere lapathi aut enulæ ſint. Erit igitur, vt finē huic primo imponamus libro, ſecunda hæc iberidis, vel lepidij ſpecies, herba illa quam piperellam, vel piperitim in hortis paſſim naſcentem appellamus.

CONSTANTINVS.

HOc μνημονικὸν eſt ἁμάρτημα (quale nuper in Galeno animaduertit & primus detexit H. Stephanus humanitatis, & politioris literaturæ ſcientiſſimus) hij enim Democratis Iambi leguntur apud Galenum libro decimo καῖσὰ τόπυς quos licet de Græco minus benè conuerſos in præſentia non emendamus quia correctiones & emendationes in omnia Galeni opera & Hippocratis Deo duce, ſi vita ſuppeditabit, aliquando proferemus.

*

P 5

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM SECVNDVM ENARRATIONES DOctoris Amati Lusitani Medici celeberrimi.

DE ECHINO MARINO.

Græcè, ἐχῖνος θαλάττιος: *Latinè*, *echinus*, *erinaceus marinus*: *Hispanicè*, *erizo de la mar*, *ouriso marino*: *Italicè*, *riccio marino*: *Gallicè*, *herisson de mer*: *Germanicè*, Meer Igel.

Enarratio primi Capitis.

ECHINVS tam aquatilis, quàm terrestris, notissimum animal est, quod Latini erinaceum marinum, & terrestrem appellant, quanquam Theodorus Gaza Thessalonicensis in suo à se verso Aristotele, echinum marinum non aliter quàm echinum interpretatus est, Plinium forte imitatus: Terrestrem vero echinum erinaceum vertit. Est igitur echinus marinus siue erinaceus marinus, piscis rotundus, aculeis armatus, veluti castanearum echinus, vnde & nomen, ἐχῖνος enim Græcè, Latini hirtum vertunt, non minus enim hirtus piscis iste est, quàm castanearum calices, aculeis siue spinis armatus, quibus pedum vice ambulat rotaturve. Cæterum piscis iste esui idoneus est, & mari Adriatico, & Tyrrheno familiaris, quo pro lotio proritando multi vescuntur. Porro echinorũ genera sunt plurima, quorum Aristoteles quarto libro de Historia animalium, vnum minutum spinis longis, præduris, ornatum, non nisi in alto gurgite gigni solitum, maxime cõtra destillationes vrinæ laudat. Vnde Paulum Iouium hic decipi certum est, quum libello suo de Piscibus, cap. 41. non hoc genus, sed aliud maius, echinomet

Echinus marinus.

Paulus Iouius errat.

nometram contra vrinæ destillationes laudari, sed potius minutum illud genus à nobis delineatum, vt legenti manifestum erit. At de vtroq; echino, Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Erinacei vtriusq; tum marini tum terrestris corpus vstum cinerem efficit, facultatis tum extergentis, tum digerentis tum detrahentis. Itaque eò quidam & ad excrescentia & ad sordida vsi sunt vlcera.

DE ERINACEO TERRESTRI.

Græcè, Ἐχῖνος χερσαῖος: *Latinè*, *Erinaceus*: *Hispanicè*, *orico quacheiros*: *Italicè*, *riccio terrestre*: *Gallicè*, *herisson*: *Arabicè*, *Ceufud*, *Caufed*: *Germanicè*, Schvvein ygel, Hunds ygel.

Enarratio II.

Echinus terrestris.

ECHinus siue erinaceus terrestris, marino admodum similis est, qui taxo vel potius histrici similatur apparetve. Animal omni ex parte spinis horridum, & aculeis armatum. Quod quum vuis aut fructibus aliis adhæret, eos spinis transfixos, onustum incedit, & ad cuniculos & nidi sui anfractus portat. Est enim animal hoc frigidum natura, multis scatens superfluitatibus. Qua de causa eius caro potius in medico vsu, quam in continuo victu accipienda est. Habet enim animal hoc vt obiter hoc notem, testiculos renibus adhærentes, de quo Razes multa tractatu de sexaginta animalibus scripta reliquit: quæ omnia

apocry

apocrypha, & non Razis esse certissime crediderim. Ad multa tamen valet, quæ Dioscorides in præsenti scribit, inter quæ alopeciam pilorumve defluuium præcipue nominare est.

DE HIPPOCAMPO.

Græcè, ἱππόκαμπος: Latinè, hippocampus: Hispanicè, caualinho marino: Italicè, caualin marino, caualin ritorto, dragonetto:

Enarratio III.

Hyppocampus.

Hipocampus.

NVsquam quod equidem notauerim frequentius hippocampus, quàm in Anconitano flexuoso hoc mari cernitur, vbi piscatores illum, draconem, alij verò equulum circumflexum appellitãt, piscículus scilicet, subniger, equinũ habens caput, oblongum & rotundum, collum verò latum, multis clauatum ordinibus: nam cauda quadrata, subtilis, ac circumflexa in eo cernitur. Verũ, hunc piscículum marinũ Dioscorides non descripsit, ipsius nomenclatura contentus, quæ satis ipsum exprimit declaratve. Dicitur enim Hippocampus Græcè, ἀπὸ τῦ ἵππου καμπτῶ, id est ab equo & flecto, quasi flexuosus equus. Vnde Mathiolus Senensis hæc ignorans, plura nõ nisi absurda, de hippocampo scripsit: inquit enim ille, particulam hippo, magnum significare, vt in hipposelino, & hippomaratro fit: ignorabat enim Mathiolus, hippon equum crebrius significare, vt in præsenti euenit, & capite 22. sequenti, vbi de hippopotamo, id est fluuiatilis equi testículo agit, vt sexcentos alios præteream locos, in quibus hippos pro equo accipitur. Cæterum, mulieres Anconitanæ, piscículo isto in puluerem redacto & vino

Mathioli error.

excep

excepto, pro lacte euocando in potu vtuntur, ad ea verò quoque quæ Dioscorides valere tradit, potentem esse, experimento compertum habeo.

DE PVRPVRIS ET BVCCINIS.

Græcè, πορφύρα: Latinè, purpura, buccina, concharum genera: Hispanicè, buzios: Italicè, buccine: Arabicè, Naporan & porphyra: Germanicè, Ostern, Muscheln.

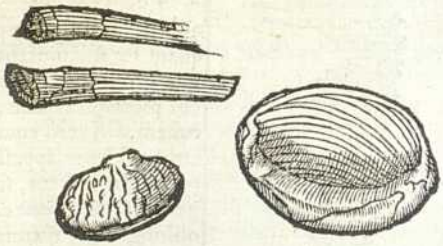

Enarratio IIII.

Purpura quid.

PVrpura & buccinum, è genere concharum in mari repertarum sunt, nam purpura aculeis clauata, lingua digitali, firma, torosa, & valida, vt reliqua conchilia perforare valeat, est: in cuius colli vena liquor ille pretiosissimus, purpureus dictus reperitur, quo purpureæ Imperatorum & Regum vestes tingebantur. Hunc vero liquorem, casu canem Herculis inuenisse dicitant, quem Latini non solum liquorem vel succum, & florem: verum etiam, rorem, & sarranum, & tyrium, & saniem, & pelagium, veluti Vitruuius, ostrum appellant. Extrahitur enim liquor iste à viuis purpuris, nam in mortuis illico euanescit: qua de causa, piscatores viuos purpuras ad manus habere, maxime soliciti sunt. Viuunt autem purpuræ extra mare, quinquagenis diebus, saliua sua: si tamen aquam dulcem gustare illis contigerit, illico moriuntur. Latitant vero, vt placet Aristoteli libro octauo de Histo-

ria

ria animalium, & libro quinto eiusdem voluminis, circa Canis ortum tricenis diebus: plura vero apud Plinium legito, & illius enarratorem Massarium libro nono, capite trigesimo sexto. Buccina vero vt prædiximus, purpurarum sunt species, minor tamen, quæ ideo buccinum dicitur, quia ad similitudinem eius buccini quo sonus editur, est: habet vero orificium quo sonus illiditur, vt ori sonantis applicetur, aptissimum: hoc enim buccinum crederem ipse, concham illam esse, qua olim Triton apud Olyssipponenses canebat, vt eorum legato ad Tiberium Cæsarem, (referente Plinio) nunciauit: cæterum, iis buccinis vt diximus, purpuræ sunt maiores, quæ rostrum canaliculi modo oblongum, in quo lingua continetur, habent: non nisi clauatum, ad turbinem vsq; : septenis fere in orbem aculeis, qui in buccino non reperiuntur: at commune purpuris & buccinis, vnum est quòd tot orbes siue volutas habent, quot annos: Buccina tamen non nisi petris adhærent, circaq; scopulos leguntur: quarum puluis, vt hodie operatur vel cinis, vt Dioscorides & Galenus suadent, vlcera maxime purgat. Buccinis hodie vice cadorum Lusitani nostri vtuntur, præsertim ex India delatis, quæ procul dubio, alba, nitida, margaritarũ colore conspiciuntur, & in maximo pretio habentur. Non est quoq; in præsenti silere id quod dicit Dioscorides, scilicet, quòd ex buccinis calx fit, quum hodie apud Indos, non alterius calcis quam huius, pro ferruminandis lapidibus, & construendis parietibus copia detur. Sed quum de cochis agimus, non alienum erit, inter eas annumerare eam in qua margaritæ siue vniones nascuntur, quum de illis, nec Dioscorides, nec Galenus, vllam fecerunt memoriã. Nascuntur igitur margaritæ in concha non multũ ab ostreorum conchis differente, vt quotidiana experientia testatur, & Plinius non siluit, libro Naturalis Historiæ nono, capite trigesimo quinto, non quatuor aut ad summum quinque in concha vna, vt ille tradit, inclusæ, sed plures, centũ numero excedentes, quæ procul dubio vt Arabes testantur, cordis & oculorum affectibus subueniunt. Nec audiendi sunt hodie nonnulli, qui vt aliquid noui afferre videantur, margaritarum contemnunt vires, ignorantes alioqui margaritarum vsum, rei medicæ magnum ornamentũ, ac

Buccina.

Triton apud Olyss. sipponenses.

Margaritæ vsui medico deseruiunt.

ægrot

ægrotantibus non infimum nec contemnendũ iuuamentum esse, ex quibus conditum diamargariton dictum passim in officinis paratum habetur, sed quòd margaritæ integræ, vel perforatæ in vsu medico accipiendæ sint, id recentiorum est commentum. Nam quæ ex India adferuntur margaritæ, solis ingentissimo æstu flauescunt: secus autem ex Peru prouincia, ex qua hodie ad nos albissimæ, rotundæ admodum in magna quidem copia aduehuntur, quarum si quis exactam desiderat historiã, legat Plinium, loco citato, qui recte mea sententia vniones præstantissimos, in mari Rubro reperiri tradit, id quod nos hodie verum esse deprehendimus, quum Lusitani nostri, apud Ormusium, insulam Persiæ, non procul à mari Rubro negotiantes, inde præstantissimos albissimosq; portent vniones: Senio tamen confectæ margaritę flauescunt, & rugosæ fiunt. In Hiberniæ verò mari, hodie margaritæ reperiuntur, non admodum tamen excellentes, olim tamen perfectissimas ac maximi pretij reperiri, Iulij Cæsaris thorax indicat. Sunt quoq; hodie buccina quędam parua, quæ ex Aegypto aduehuntur, Italica voce porcelleta dicta, quibus mulieres pro decoranda facie maxime vtuntur. Hæc enim in succo limonis quum merguntur, liquefiunt, & tanquam vnguentum euadunt, quo mulieres vt dixi suas fucant genas, & tanto magis, si parum sublimati, illi miscuerint.

Porcelletta.

DE MYTVLIS.

Græcè, μύαχες: Latinè, Myaces, mytuli, musculi: Hispanicè, Lusitanicè, mixilhus: Italicè muscioli, Gallicè, Moulles. Arabicè amarchas.

Enarratio v.

Mytulus. NOn eleuo iudiciũ Pauli Iouij viri doctissimi, quum dicat Athenæum insequendo in eo libello quo de Romanis piscibus egit, mytulum tellinam esse, vt apud ipsum est videre capite quadragesimo primo, Dioscoridis forsan oblitus, qui mytulum à tellina differentę facit, vt ex præsenti capite & sequenti satis clare patet. Nec minus ex Hippocrate hoc satis probari potest, libro secũdo de Diæta, vbi mytulum à tellinis differentem facit, quum dicat: mytuli verò & pectines, ac tellinæ, magis aluo secędunt,

cedunt. Est igitur mytulus, cochæ margaritiferæ species quædam, testa leui, subtili, nigricante, hirsutaue, nam intus lucens, nitensue est, quæ vt tradit Plinius, libro nono capite trigesimo quinto, vbi de margaritis & vnionibus agit, in Bosphoro Thracio, ruffos ac paruos vniones producebat, at hodie mytulos nō solum in mari, sed fluminibus intrantibus mare, nō tamen margaritiferos obseruamus, quos musculos Latiniores appellant, quanquàm non me lateat Theodorum Gazam libro tertio de Historia animalium, mystocetū in Aristotele, musculum vertisse, imò Hippocrates, citato loco, musculum diuersumà mytulis facit. Verum mytuli sua sponte in arenosis, extra mare, & fluuiis mare intrantibus nascuntur, vt meminit Plinius citato libro, capite 51. Qui capite decimo libri trigesimi secundi, myacas in mytulos degenerare, & in algosis, non arenosis viuere asserit. Cæterum, mytuli, vt cætera conchilia, in victus vsum veniunt, quorum cinis quoq; causticam vim habet.

DE TELLINIS.

Græcè, τελλῖναι: Latinè, Tellinæ: Hispanicè, brignigois: Italicè, telline, calcinelli. Arabicè, Sedef, & Talsam.

Enarratio VI.

Tellinæ.

HAec conchulæ quoq; sunt, & è conchiliorum genere, quæ vbique in mari reperiuntur, & in victus vsum quotidianum veniunt, gustui admodum gratæ, verum ob arenulas quibus scatent, renibus officiunt, & nephritim generant.

DE CHAMIS.

Græcè, χάμαι: Latinè, chamæ: Arabicè, Hame.

Enarratio VII.

Chamæ.

SVnt vt paucis dicam chamæ, conchiliorum genus, veluti plura alia, vt digiti, vngues, patellæ, & alia varia, quæ Dioscorides prætermisit, & eorum ius esculentum tantum aluum prorritant.

DE ONICHE.

Græcè, ὄνυξ: Latinè, Onix, conchula Indica, vn-

guis odoratus, blatta bisantia: Vulgò blatta bisantia, Athfar, vel Adfar.

Enarratio VIII.

Onix blatta bisantia est.

EStonix, Indica conchula dicta, vnguem magnum referens, quæ quia odorata, vngula odorata appellatur, hodie vero officinæ eam blattam bisantiam appellant, cuius odor terer, a castorei, quàm bonus vel suauis reputandus est, vt ex Dioscoride in præsenti colligitur.

DE COCHLEIS TERRESTRIBVS.

Græcè, κοχλίαι χέρσαιοι: Latinè, cochleæ terrestres, limaces: Hispanicè, caraqueles: Italicè, chiocciole terrestri, lumache, bugoni: Arabicè, Dalsum: Gallicè, limaces, escargots: germ. Schnecken.

COCHLEAE MARINAE.

Græcè, κοχλίαι θαλάσσιοι: Latinè, cochleæ marinæ: Hispanicè, caramuyos: Italicè, lumache marini: Gallicè, Limas de mer, virelis: Germanicè, Meer Schnecken.

Enarratio IX.

Cochleæ terrestres.

COchleæ terrestres omnibus sunt notæ, ex equino capite cornibus armato, illis saltem insito, quarū magnæ, paruæ, & mediocres, comperiuntur, & illarū quoque

alię

aliæ bonæ, aliæ malæ & venenosæ: aliæ verò mediæ. Sunt autem bonæ, in cibum gancarũ receptæ, quæ in bonis & odoriferis reperiũtur herbis, vt calamẽto, origano, fœniculo, petroselino, stechade, & aliis. Verũ, iis nostri medici, ad antiquorũ imitationem, pro tuberculis maturãdis per se vel aliis admixtis medicamentis vtuntur. Non minus quoq;, nonnulli hodie eas hectica febri laborantibus concedunt, non cõtemnendo profecto iuuamento: de quibus Galenus libello de Cibis boni & mali succi dixit: cochleæ crassi succi censentur: & vndecimo de Facultatib. simplic. medicamen. vbi de viperæ carnibus agit: At cochlearum inquit, caro prius in mortario contusa ac postea ad leuorem redacta, omnium valentissime deficcat partes superfluo humore grauatas, adeo vt & hydericis cõueniat, &c. quæ in eodẽ capite sequuntur, & capite proprio, à lectore videnda, de quibus quoq; Plinius consulendus est, lib. ix. cap. 56. & lib. viij. cap. 39. Porro marinæ cochleæ, stomacho quoq; sunt gratę, qua de reincœnis maxime expetuntur, quas Lusitani voce sua caramuyos appellitant. *Cochleæ marinæ.*

DE CANCRIS.

Græcè, καρκινος: Latinè, cancer fluuiatilis: Hispanicè, cangreio pescado de agoa dulce: Italicè, granchi di fiume, mollecche, mancinette: Arabicè, Sartan, & Sarthan, Gallicè, cancres vel crabes, Ger. Krebs.

Enarratio x.

Astacus marinus.

CAncri & fluuiatiles: & marini sunt, quorum alij parui, alij magni, alij verò ingentis sunt magnitudinis: cauda omnes carent, & lato rotundoq; corpore constant. Cæterum, de fluuiatilibus cancris, hic agit Dioscorides, à quibus assatis, cinis, tantopere decantatum medicamen, cõtra rabidi canis morsus paratur, vt ex Galeno lib. xj. de Facult. simplic. medica. percipitur, qui ibidem à tota substantia, nõ vero qualitate manifesta, medicamẽ hoc agere, contra Pelopem præceptorem suum contendit. Sic enim antidotum hoc parari. vt illi placet, debet, hoc vno propõsito, quòd mense Julij cancri in patella viui vrãtur, & inde cinis paretur. Recipe cineris cancrorũ fluuiatilium, partes decem: thuris partem vnam: gentianæ partes quinq;, misce, fiat puluis, cuius pondus drachmæ in aqua bibendum propinetur. Est enim cochleare magnum sex continens obolos: paruum vero tres tantum. Animaduertendum tamen, quòd pondus hoc, singulis quadraginta diebus dari debet. Si tamen demorsus non illico ab eo die in quo inflictum fuit illi à cane rabido vulnus, antidotum hoc acceperit, tunc potius drachmarum duarum pondus quotidie, ad quadraginta vsq; dies bibere debet, & tanto magis, quanto morsus venenosior fuerit. Solet enim pernicioſum hoc canis rabidi virus, aliquando illico interficere, sæpe vero post aliquot menses, imò & annos, repullulare, vt ex Galeno tertio libro de Morbis vulgaribus commentario 3. didicimus, & res ipsa experimento comprobata

probata atteſtatur: ob actiuitatem enim veneni, & diſpoſitionem patientis, actio & reactio illa, breuis vel longa fit. Cæterum cancri fluuiales ij quoq; dicuntur quos teſtudines appellamus, qui hecticis & lenta febre laborantibus maximè commendantur, quoniam humidum, leue, & valde refrigerans præbent alimentum: Sunt enim harum pulpamenta tanquã gallinæ, aut capi, quæ prius optimè lauari debent, vt illis innatam ſalſedinem exuant, & poſtea per ſe vel pullorum carnibus admixtæ, in aqua coqui debent. Vnum tamen præterire non eſt, quod Dioſcorides inquit: Elixi cancri, eum iure ſuo in cibo ſumpti, tabidis opem ferunt. Quibus verbis Aëtius ſubſcribens ſermone.to. ſuæ medicinæ, inquit, vt iure albo incoquantur: eſt enim ius album, compoſitum ex porro, anetho, & cepis, & aliis ſimilibus, quæ proculdubio phthiſicis, & hecticis, magis obſunt quàm proſunt. Proinde intelligere opus eſt apud Aëtiũ, cancros iure albo coquendos, id eſt, in aqua nulla ſibi re admixta, tunc enim ius album quoque appellamus, quum præter carnes, & aquã, in elixatione nihil quicquam ſuper addimus. Porro, cancer fluuiatilis tritus illituſq; ſpicula, & ſurculos extrahit, vt teſtatur Gal. lib. de Theriaca ad Piſonem. Teſtudines

DE SCORPIONE TERRESTRI.

Græcè, σκορπιος χερσαῖος: Latinè, ſcorpio terreſtris: Hiſpanicè, alacral: Italinè, ſcorpione: Arabicè, harrab, vel Acharab: Gallicè, ſcorpion.

Enarratio xi.

SCorpio animal familiariſsimum vbique eſt, quod venenoſum, & hominibus infeſtũ omnes norunt, quanquam in nonnullis regionibus nõ admodum venenoſum percipitur, vt apud Germanos, & illos qui ſub Septentrione agunt: Ex illis vero hodie oleum irritanda vrinæ paratum vbiq; habetur, quod & Auicenna in aurium dolore præcipuè commendat. Verum nõnulli hodie oleum contra omne genus veneni conficiunt, cuius fundamentum ſcorpiones ſunt, & illius deſcriptionem annis ſuperioribus vidimus, imò eo oleo doctiſsimus Antonius

Musa Brasauola in duobus ad suspendium paratis, periculum fecit, & ille cui oleum datum fuit, per aliquot superuixit horas, valet autem oleum hoc inuncta cordis regione, & pulsantibus arteriis, circa corpus, in peste, veluti contra lumbricos.

DE MARINO SCORPIONE.

Græcè, σκορπίος θαλάσσιος: Latinè, marinus scorpio: Hispanicè, alacral del mare: Italicè, scorpione marino.

Enarratio XII.

Scorpio marinus.

PVtant multi, hodiernam scorpenam, scorpionem marinum esse, hac de causa, quia scorpena piscis rufus est, varius, multis armatus aculeis, & qui gobionis similitudine lubricus, venenato aculeo insignitur, sed reuera, ij omnino falluntur: quia scorpio marinus longè alia res est, à scorpena, vt ex Aristotele percipi potest & Athenæo illi subscribente. Est igitur scorpio marinus, pisciculus terrestri scorpioni admodum similis, quem semel mihi tantum apud Lusitanos videre contigit, in eo oppido Alcobacia dicto, non nisi è portu à Pedarneria aduectum.

DE DRACONE MARINO.

Græcè, δράκων θαλάσσιος: Latinè, draco marinus: Hispanicè, dragon de la mar: Italicè, pesce ragno: Gallicè, viure.

Enarratio XIII.

Draco marinus.

DRaco marinus, piscis nobis ignotus est, quem Albertus Magnus, ingentis magnitudinis feram, & aligeram depingit. De quo Plinius lib. ix. cap. 27. inquit, captus à piscatoribus draco marinus atq; immissus in harenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

DE SCOLOPENDRA.

Græcè, σκολόπενδρα θαλασσία: Latinè, scolopendra, centipes: Hispanicè, centopea: Italicè, cento gambe.

Enarratio XIIII.

scolopendra terrestris.

ESt scolopendra aquatilis, & terrestris: terrestris, vermis est oblongus digitalis longitudinis, & maior, ad

rubore[m]

ruborem declinans, multis sed paruis, super quibus ambulat, pedibus armatus, qui asplenio herbæ, quam Arabes ceteræ appellant, similis est, & ea de causa, herba hæc scolopendra quoque appellata est: Verum aquatilis siue marina scolopendra, in rubore plerunque magis viget, quàm terrestris, de qua Aristoteles, nono de Historia animalium ita inquit: Piscis qui scolopendra apellatur, vbi hamum deuorarit, euomit foras sua interiora, donec hamum eiiciat, tum recipit intro, ac valet eadem qua ante salubritate: & subdit, mordet non ore sed tactu totius corporis, similiter vt quæ vrticæ vocantur. Plutarchus porro scolopendram non interanea euomere tradit, sed potius se ipsam, quum hamū deglutiuit, inuertere: reuera tamē Aristoteli plus fidei tribuendū est, quàm Plutarcho, cum Aristoteli quoq; Plin. scribit lib. ix. cap. 43.

Plutarchus ab Aristotele uariat.

DE TORPEDINE.

Græcè, νάρκη: Latinè, torpedo: Hispanicè, Lusitanicè, hugia: Italicè, tremolo, battipota, soterigia, torpedine: Arabicè, Tead: Gallicè, endormie, turpille.

Enarratio XV.

Torpedo.

TOrpedo piscis inter cartilaginea, planus est, à Græcis naree dictus, qui ita appellatur, quia si quis manu viuam tenuerit, torpedinem brachio inducet, imo à longinquo retis interuallo, vel virga tacta, lacertos quamuis prævalidos torpefacit, vt dixit Auerrois, libro octauo Physicorum, & secundo de Cœlo & mundo: sed ante illum Plato diuinus in suo Menone, Torpedinem appropinquantibus torporem inspirare dixit: quem secutus Aristoteles nono libro de Natura animalium, ita prodit: Torpedo inquiens, pisces quos appetit, afficit, & ipsa quam suo in corpore continet facultate torpefaciēdi, atq; ita retardos præ stupore capit & vescitur, abdit se in harena & limo, tunc pisces adnatantes torpore affectos, corripit, quam rem pleriq; conspectam à se retulerunt. De qua Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita disserit: Si applicetur viuā cui caput dolet, fieri

poteſt vt dolore liberet, ſimiliter aliis quæ ſenſum obſtupefaciunt.

DE VIPERA.

Græcè, ἐχίδνης σάρξ: Latinè, vipera caro, vipera: Hiſpanicè, biuora, bicha: Italicè, maraſſo: Arabicè, labame, Alfahay: Gallicè, vipere.

Enarratio XVI.

EXtant duo libelli de vipera conſcripti, quorum vnus, Leoniceni eſt, viri omnium conſenſu doctiſsimi: Alter vero Pandulphi Colinutiij Piſaurenſis, cõtra ipſum Leonicenũ euulgatus, quos diligens lector percurrere poterit. Nos vero hodie rei medullam tenẽtes, relictis eorum iudiciis & controuerſiis, paucis ſummam comprehendemus. Eſt igitur echis, ſiue echidna, vipera, quam Itali maraſſum, Hiſpani vero biuoram, id eſt viuum parientem appellant, animal in vniuerſum venenoſum, maleficum, & hominibus infeſtũ, in Hiſpania cubitale ad ſummum, capite preſſo, acuto, in quo verruca cernitur, dorſo variegato, & catena quadam depicto. Dicitur autẽ vipera, non quod vi pariat, vt hucuſq; omnes crediderunt, ſed potius, quia viuum animal pariat: vnde rectius, mea ſententia viuipera, quàm vipera appellari meretur, vt ex Ariſtotele inferius comprobabitur. Receptum enim eſt, viperam fœminam per os concipere, atq; ea amplexus dulcedine, maſculi caput abrodere, poſtea fœtus ex tali ſemine prognatos, naturali quadam vltione, maternum vterum abrodere, & foras prorumpere, ita vt tanquam patris vindices, matrem perimant: ita enim Nicander in ſuis Theriacis hoc ſcriptum reliquit, quod poſtea Galenus quoq; memoriæ commendauit, libro de Theriaca ad Piſonem, dicens: Vipera autem inter omnes alias feras caput habet perniciolius, ſiquidem aiunt ipſam os aperire ad ſuſcipiendam maris genituram, qua accepta, caput illius abrodere, atq; hunc ipſis eſſe praui complexus modum. Deinde fœtus ex ſemine prognati, naturali quadam vltione, parentis vterum erodere, & foras prorumpere, ac ita ipſos patris vindices, matrem perimere, quod nobis egregius Nicander Aetolus Poëta Græcus verſibus ſuis ingenioſe

ingenioſe ſcriptum reliquit, ſunt autem hi è Græco in Latinum conuerſi.

Ne ſis in triuiis quum morſus vipera coniunx,
Fœmellæ fugiens agitatæ vulnera abhorret.
Et quum dente caput magno maris amputat atri,
Fœmina dira nimis, labiis & mordicus hærens.
Sed catuli vltores patris ſunt protinus, vt qui
Perrumpant latera occiſæ iam rara parentis.

Hæc Galenus, ex Nicandro, cui quoq; ſubſcribit Plinius libro decimo capite 62. At revera, quum res ita ſe non habeat, contra doctiſsimos viros ſententiam contrariam referre, mirum non erit. Vidimus enim nos, & plures alij experientia comprobarunt, viperas prægnantes pyxidibus incluſas parere, quæ inde ex partu, nec mortuæ nec viſceribus perforatæ manſerunt, imò potius viuæ illæſæ vt prius, in dies multos perdurarunt, vnde credendum eſt, vulgi famam, viros doctiſsimos iſtos, quam rem experientia comprobatam, literis mandaſſe, vel potius quòd Ariſtotelem minus bene intellexerunt, quod de Plinio libere aſſeueramus, qui dubio procul in iſtum deuenit errorem, quia Ariſtotelis mentem aſſecutus non fuit, capite vltimo libri quinti, de Natura animalium, vbi ita inquit, Vipera è ſerpentibus vna animal edit, cũ intra ſe oua primùm peperit: ouum hoc vnius coloris, & molle, vt piſcium eſt, & ſubdit, parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur: euenit interdum, vt qui in vtero adhuc ſunt, abroſis membranis prærumpant, ſingulos, diebus ſingulis, parit, & plures quàm viginti, hæc Ariſtoteles. In quibus, vt cernitis, hæc inquit, Vipera ex ouo intra corpus gignit catulum, qui catulus membranis obuoluitur, quę membranę poſt exitum catuli in lucem diſrumpuntur: ſed cum hoc contingit, quòd catuli membranis obuoluti, interim dum adhuc ſunt in vtero matris, diſrumpant ipſas membranulas, & foras exeant. Plinius vero quum hunc textum interpretatur, vt dixi libro decimo capite 62. illum corrumpit, quum, dicere deberet, quòd catuli vltimi, in vtero exiſtentes, aliquando membranas, in quibus ſunt obuoluti diſrumpant, vt exeant: vertit, quòd catuli prærumpunt latera matris: verba longe profecto aliena ab Ariſtotelis mente. Quæ vero à Galeno

Contra antiquos.

Plinius errat.

Ariſtoteles exponitur

leno de viperæ carnibus libro vndecimo traduntur, ac quantum elephanthiasi conueniant, legere ne pigeat: simulq; ea quæ de illis scripsit libro primo de Antidotis, vbi pastillos theriacos parare docet. Sed hic adnotare decet, quòd Dioscorides in præsenti eos irridet, qui viperarum extremas partes ad quatuor digitorum mensuram amputare contendunt, quum tamen laudet caput & caudam vt partes venenosiores, & duriores amputandas esse: super qua re Galenus iudicium suum ferens inquit, libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamẽtorum, caput quidem totum abiici, ob venenum quod ore continent, verum à ratione alienum esse adimere & caudam. Item taxat Dioscorides illos, qui contendunt affirmare, viperinis carnibus vescentes, pediculosos fieri, quod tamen Galenus pro vero affirmat, in illis præcipuè, qui multis & corruptis, ac vitiosis abundant humoribus, vt ex suis verbis, citati loci, satis liquet, vbi inquit: quibus igitur copia mali succi in corpore abundat, iis pediculorum numerosa multitudo exoritur.

DE ANGVIVM SENECTA.

Græcè, γήρας ὄφεως: Latinè, anguis senecta, anguina vernatio: Hispanicè, pele de la culebra: Italicè, spoglia delle serpi: Gallicè, despouille de serpent: Germanicè, Schlangen haut.

Enarratio XVII.

Anguium senecta.

ANguium senecta, siue anguinea vernatio, inter lapides, sepes, ac parietes reperitur, quæ ad omnia quæ Dioscorides citat, valet: ego tamen illa, axungia porcina excepta, palos, spinas, ac spicula carni affixa, extrahere soleo, loco affecto superimposita.

CONSTANTINVS.

HOc *anguium spolium Græcis* λεπὶς *dicitur & γήρας Nicandro in Theriacis. Plinio lib. xxix. cap. 6. vernatio et lib. xxx. cap. 3. Anguina vernatio: libroq;. xxix. cap. 5. mẽbrana siue Senectus Anguiũ vernatione exuta. Et lib. viij. cap. 30. Senectus. Alibi vernatio annua, & pellis exuuiæ. Virgilio in Georg. Exuuiæ. Lucretio vestis, libro. iij. vestemq; relinquere vt Anguis gauderet.*

Idem

Idem libro iiij. cum lubrica serpens exuit in spinis vestem. Statio senium & squallentes anni Thebaidos iiij. Ceu lubricus alta Anguis humo verni blanda ad spiramina solis Erigitur liber senio & squallentibus annis. Quod Graeci leberidem, Latini Senectam & exuuias, dixit Senium & squallentes annos: Quia, inquit Lactantius grammaticus, deposita pelle dicuntur serpentes in iuuentutem redire: Herba quædam dicitur Mathios, quam cùm comederint, Senium deponunt ætatis, quo loco manifestarius est error (vt in transitu opem feramus classico grammatico) in dictione Mathios, cùm legendum sit marathros, vel potius marathron: cuius fidem facit locus apud Nicandrum huius etiam argumenti, in Theriacis:

τῦμ& ὅτ' αὐαλέον φολίδων ἀπεδύσατο γῆρας
Μῶλυς ἐπισσάχων, ὅτε φωλεὸν εἴαρι φοίτων,
ὄμμασιν ἀμβλώσας, μαράθοῖ ϑ' ἑνήχυτ&, ὄφιος

(sic enim corrigo pro ἑνήχυτ&)

βοσκηθείς, ὠκιόων καὶ αὐγάσσας πίθησι. *Clarius fit ex his verbis interpretis Diphili ἰσέον δὲ ὡς ὁι ὄφεις ἐν τῷ χειμῶνι τυφλοὶ γίνονται διὰ τὸ πακτοῦσθ. ἐν τῷ ἔαρι γευσάμενοι μαράθου πάλιν ἀνυφαιροῦσι τὴ αὐαβλέπεσι.*

Et alibi ὁ χυλὸς τ μαράθου ἀξυδερκίαν παρέχει, ὁι δράκοντες δ μόνοι ἐσθίουσιν αὐτό, ἀλλὰ τὴ περιχρίσει τὰς ὀφθαλμὰς αὐτῶν.

DE VTROQVE LEPORE.

Græcè, λαγωὸς θαλάσσι&: *Latinè*, *lepus marinus*: *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *Lula*:

LEPVS TERRESTRIS.

Græcè, λαγωὸς χερσαῖ&: *Latinè*, *lepus terrestris*: *Hispanicè*, *lieure*: *Italicè*, *lepre*: *Gallicè*, *lieure*: *Arabicè*, *arnebeni*: *Germanicè*, Haasi.

Enarratio XVIII.

Lepus marinus.

EST enim lepus marinus, animal pusillum tetri cuiusdam odoris, inter loligines computatum, quod ideo lepus dicitur, quia capite lepori terrestri simile. In India vero pilosum reperiri, ac tactu veneficum, & pestilentem, tradit Plinius libro nono capite 48. qua de causa, nec viuus ibi capitur.

Lepus

Lepus terrestris.

LEpus terrestris, notissimũ animal, & velocissimum est, quod ex omnibus coagulum habentibus, solum dentes in parte anteriori, tam suprà quàm infra habet, quia enim timidissimum animal, apertis dormit oculis, parit omni mense, & superfœtat, ita vt fœtum educans, alium in vtero pilis vestitum habeat, alium vero implumem, vnde Leporum infinitus crescit numerus, coëunt autem (natura ita constituente) natibus aduersis, quibus duo iecinora inesse, circa Briletum, & Thernẽ, & in Cherroneso ad Propontidem, testatur Plinius, lib. xj. cap. 36. Caro leporis siccum præbet alimentum, vt de ea Manardus abunde, & docte disseruit lib. xiij. suarũ Epistolarum, epist. 4. Cuius pili admodum sunt constringentes, vt ex Galeno, & medicorum choro percipitur, At de capite Leporino, ita Galenus dixit lib. xj. de Facult. simplic. medic. Alius capite leporis vsto vtebatur, ad alopecias cum adipe vrsino: de cerebro vero eiusdem, vno interposito capite, ita quoque dixit, id attritum & esum vtile dicimus esse pueris dentientibus. Quidam etiam aduersus tremores, vtiliter edi cerebrum hoc prodidere. Verum, cuniculus, figura lepori similis est, specie vero dissimilis.

DE PASTINACA PISCE.

Græcè, Πυγὼν θαλαττία: Latinè, pastinaca, Italicè, pesce columbo, Gallicè, glorin, vel glorieuse.

Enarra

Enarratio XIX.

PAstinacam, Trygona Græci dicunt, quam Ambrosius turturem vertit, & eam Veneti hodie piscem columbum appellitant, è raiarũ & squatinarum genere, qui radium digitalis, & interdum semipedis lõgitudinis, in modum serræ denticulatum, dentibus retrouersis super caudam retinet, quo nihil (vt tradit Plinius) in mari venenatius reperitur, adeo vt si radicibus arborum innitatur eas exsiccat marcescereque facit. Tripudio cantúve maxime delectatur, vnde iis etiam capi consueuit. Coit pastinaca quemadmodum raia, & latrocinatur ex occulto, cuius solertiæ indicium est, quod sæpius eam capiunt habentem in ventre mugilem piscem velocissimum. Hæc in cibo sumpta, ventrem exonerat, sed vt placet Plinio, ex illa extrahi debet totum quod croco habet simile, non minus & caput, quibus & caudam aliqui addunt. Quo modo vere aculeo isto, siue radio vtendum sit, in sedandis dentium doloribus, docet Plinius lib. xxxij. cap. 8. ad istum modum: Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas, & in dolore vtilissimum, conteriturq; iis & cum helleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Cæterum, piscis columbus aliquibus is piscis dicitur, quem rotundum, veluti ollam, suspensum, in domibus principum tanquam prætereuntiũ spectaculũ cernimus, quem quoq; alij piscem hirundinem appellant, vt Dalmatę & Illyrici, qui eum hodie sua lingua, lastouica, id est hirundinem vocant, & meritò, quia piscis hirundo vere dicitur, & est.

Pastinaca piscis columbus est.

Piscis columbus.

DE

DE SEPIA.

Græcè, σηπία: *Latinè*, *sepia*: *Arabicè*, *Sarathan*, *& serthan*: *Hispanicè*, *siba*: *Italicè*, *sepia*: *Gallicè*, *Seche*: *Germanicè*, Blachfich.

Enarratio XX.

Sepia piscis.

SEpia piscis marinus est, plebeis & baiulis satis notus, qui ex se attramentum, quum apprehendi se à piscatore, vel alio pisce nouit, vt aquam nigram reddat, effundit: cuius ossie, Aurifices Argentarij, pro parandis, & poliendis monilibus, & annulis, hodie præcipuè vtuntur.

Loligo polypus.

Est sepiæ congenus loligo, polypus, & alij lubrici & plani pisces: differt tamen sepia à loligine in hoc, quòd sepia latior, loligo vero longior est: item sepia nigrum attramentum, vt diximus in timore ex se emittit: loligo vero rubrum, adde, quòd loligni hæret, quæ hodie calamarium dicitur, Gladiolus vero perspicuus est, & crystallo persimilis, polypus verò, à pedum multitudine, quasi multipes dictus est. Constat enim octonis pedibus per quos acetabula quædam dispersa habet, quibus haurit quodammodò id cui adhæsit, & ita tenetur ne queat diuelli, de quo extat pergrata lectori historia apud Plin. lib. ix. Cæterū omnes isti pisces, crassum & difficilis coctionis præbent alimentum, vt de eis tradit Gale. lib. iij. de Facult. alimen. cap. 35. sub iis verbis: mollia, inquiens, vocatur, quæ neq; squammas, neq; asperam cutim, aut testaceam habent, sed mollem instar humanæ: cuius generis sunt, polypi, sepiæ, loligines, & alia quæ his sunt similia: hæc certe quoniam neq; squammeum, neq; asperum, neq; testaceum tegmen gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen sunt carnis, & ad coquendum difficilis, exiguumq; in se succum falsum continentia: Si tamen concoquantur, alimentum

Mollia quæ.

um

non paucum corpori exhibebunt, cæterum hæc quoque succi crudi plurimi gignunt. Hæc Galenus. Quæ omnia ex Hippocrate deprompsit libro de Diæta, quum dicit. Sepiæ verò & polypi & huiusmodi pisces, neq; leues, velut videntur sunt, neq; per aluum secedunt, quapropter etiam oculos comesti grauant, iuscula tamen horum aluum mouent. De sepiæ vero testa, plura apud Galenum legito lib. xj. de Facult. simplicium medicamentorum.

DE MVLLO PISCE.

Græcè, Τρίγλη: *Latinè*, *trigla*, *mullus piscis*, *mullus barbatus*: *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *salmonete*: *Italicè*, *barbone*, *triglie*: *Gallicè surmulet vel barbue*, *Germanicè*, Barben.

Enarratio xxi.

TRigla piscis, hodie Græco nomine seruato, in multis Italicæ locis trigle appellatur, quanquam tamen Venetiis, & aliis variis locis, seruata Latinorũ voce, barbone illum vocant: nominat autem eum Cicero lib. Paradoxorum, barbatulum, veluti Varro tertio de Re rustica libro, barbatum mullum, quia duplici barba, illum ornari videmus. Sed dicitur mullus, quia mulli colore, hoc est ad ruborem declinante insignitur, vel potius dicitur mullus, vt Feneſtellæ placet, à mulleorũ colore: est enim mulleus, vt Festus inquit, genus calceorum, quibus Albanorum reges primi, deinde patricij vsi sunt. Dicitur quoq; à Græcis trigla, non quia triformis, aut quia Dianæ triformi dicatur, sed melius, quia ter anno pariat, vt ex Aristotele v. lib. de Historia animaliũ percipitur, quum ex piscibus, solum mullũ, ter anno parere dixerit, & Plin. libr. ix. subscripsit. Est proculdubio mullus piscis, hodie in maximo pretio habitus, veluti quoq; olim habebatur, adeo vt Asinius Celer, Claudij temporibus, mullum octo millibus numum, hoc est ducentis aureis emerit, raro binas libras pondere superare videmus, quod Martialis scriptũ reliquit iis verbis, Nolo mihi ponas rhombũ mullumq; bilibrẽ: & Horatius, laudas insane trilibrem mullum, At Seneca lib. xv. suarum Epistolarũ, mullum quatuor librarum, Tyberio

Trigla mullus est.

Impera-

Imperatori donatum, quę postea in macellum vendi iussit, ab Octauio quinq; sestertiis emptũ fuisse scribit. Iuuenalis quoq; mullum sex librarũ fuisse, sexq; millibus sextertiis emptũ commemorat. In mari quoq; Rubro octoginta librarũ, mullum captum, Licinius Mutianus, vt refert Plinius, testatur. Mullus, testãte Cornelio Celso, optimi succi est, vt postea attestatus est Galenus lib. iij. de Facultatibus alimentorũ, cap. 27. dicens: Hic quoq; pelagicis piscibus annumeratur: celebratur autẽ apud homines tanquam voluptate cibos reliquos superet, omnium ferme aliorũ carnem habet durissimam, & valde friabilem, quod idẽ significat ac si dicas nihil in eo esse lentoris neq; pinguedinis: nutrit certe quum probe confectus fuerit, omnibus aliis piscibus copiosius, & cætera. Sed hic lectorem monitum velim, ne nominum vicinitate decipiatur, quũ trigla, vt diximus, mullus est, Trichia verò, sardinia: at Thrissa, clupea, vel alosa, saualúsve est, quẽ Itali chiepá appellant. Quòd vero mullus claritati oculorum officiat, Dioscorides testatur, an verò recte, dubito: quum gratus stomacho sit, & optimum gignat nutrimentũ. Item quòd humanas carnes insequatur, ridiculosum mihi videtur, quum piscis mitis, paruus, & haud truculentus sit. Dicitur verò ab Hispanis piscis iste, salmonetus, quasi salmoretus, quia ex eo olim præcipue salmuria parabatur. Sed quia de mullo pisce egimus, non ab re erit, de asello pisce quoque sermonem facere veluti & de lupo. Est igitur asellus piscis ex iis qui in alto capiuntur mari, antiquissima voce Bacchus nominatus, quam vocem hodie Hispani, & Germani inferiores seruantes, illum, licet corrupte, bacchalhao vocant. Melius igitur Bacchus apud Plinium legitur, quàm banchus, vt olim Hermolaus Barbarus contendebat. Sed quòd asellus vt diximus piscis iste, in foris piscariis vacchalhao dictus sit, ab Erasmo Roterodamo, viro omnium cõsensu maximo, viua voce accepimus. Dicitur verò asellus, vt Varroni placet, à colore asinino illi insito, vel vt Opiano, ob ignauiam segnitiamúe. Lupus verò piscis, ore immenso conspicitur, aspero, sed sine dentibus, squamosus, candicantibus minutis squamis, præsertim supina parte, quem olim spigolã Romani vocabant, hodie verò Veneti varolum, Hispani autem robalum nominant, Hunc olim

Mulli vires.

Trigla mullus est.

Trichia sardina.

Trissa clupea vel salmulus.

Asellus.

Lupus spigola.

olim antiquitus Romana in maximo habuit pretio, cuius altera species, absoluta voce, piscis dicebatur, quem hodie quoq; Hispani piscem, vel piscatam, seruata Romanorum voce, appellant: quia inter cæteros pisces, excellentiã obtineat, ita vt piscis nomine solus appellari dignus sit. Is enim, vt placet Galeno iij. lib. Alimentorũ, cum perdicis carnibus, maximã habet conuenientiã. Possumus quoque lupi speciebus addere piscem illum fluuiatilem, quem lucium Itali, hechtum & snuchũ Germani, Galli vero bruxetum appellitant. At Angli voce Lusitanica eum pique vocant, quanquam in vniuersa Hispania non reperiatur. Galli Lucium vocant brochet, Angli vero pig. de quo Ausonius in Mosella.

Varolus robalus.

Lupi altera species.

Lucius.

DE TESTICVLO FLVVIALIS EQVI.

Græcè, ὄρχις ἱπποπόταμος: Latinè, testiculus fluuiatilis equi.

Enarratio XXII.

HIppopotamum, id est equum marinum, hucusq; videre nunquam mihi contigit, in Nilo tamen reperiri, & quòd ex eo vene sectio in vsu medico adducta fuerit, tradit Plinius libro viij. capite 25. & 26.

DE CASTORIO.

Græcè, κάστωρ & ὄρχις: Latinè, amphibium, castorium, castoris testiculus, fiber: Hispanicè, biuaro, bieiro, Italicè, biuaro: Gallicè, Bieure: Arabicè, Inchian, Beduster: Germanicè, Bibergeyl.

Enarratio XXIII.

CAstor animal, & in terra & aquis vitam degit, qua de causa, amphibium appellatur, cuius testiculi castoriũ dicti, magni vsus in re medica sunt, adeo vt Archigenes integrum volumẽ de illis, vt tradit Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum, scripserit. Parum enim animal hoc à lutra differt, imò Hispanorum aliqui, ob magnam quam habet cum lutra similitudinem, lutram aquaticam, illud appellant, sed neq; figura tantum animalia hæc duo similia sunt, sed etiam viribus. Nam lu-

Castorij testiculi.

Lutræ testiculi.

træ testiculi ad eadem valere nouimus ad quæ castorium, imò carnes lutræ eædem sapore cũ carnibus castoris sunt, quæ in cibo ad omnia quæ testiculi valent, magnum sumptæ præbent iuuamentũ. Proinde medici rectè deinceps facient, si huiusce modi carnibus neruorũ ægritudinibus à repletione pendentibus, male affectos aluerint, quũ proculdubio & calidæ & siccæ sint, & magnum præbeant iuuamentũ. Quòd vero hoc animal, quum à canibus persequitur, sibi testes amputet, falsum esse tradit Dioscorides, id anno 1541. nos quoq; experti sumus, quum Ferrariæ in officina Nicolai Nicolutij pharmacopolæ à Pinea, integrum castoré habuimus, & eum circa testes dissecuimus, quos adeo spinæ hærentes inuenimus, vt illos difficulter cultro extrahere potuerimus, quorũ vires Dioscorides in præsenti exacte prosequitur, & illis Galenus libro xj. de Facul. simpl. medi. subscripsit, quas illic legere ne pigeat.

Explodi-tur error.

DE MVSTELA.

Græcè, γαλὴ: Latinè, mustela domestica: Hispanicè, doninha, duenha de casa: Italicè, donnola: Gallicè, Bellette. Enarratio XXIIII.

Mustella a quatica et terrestris.

MVstela duplex est, aquatica & terrestris. Est enim mustela aquatica, piscis lampreta hodie dicta, variis foraminibus in collo perforata: terrestris verò, animal paruũ quadrupes sciuri magnitudine dicitur, quæ domestica,

ſtica,& ſylueſtris reperitur. Domeſtica ea eſt, quæ mures in domibus noſtris,tanquam felis venatur,de qua ad præſens Dioſcorides loquitur:ſylueſtris verò illa dicitur,quæ in ſyluis & montibus viuit: vtraque verò catulos ſuos, de loco ad locum quotidie, eorũ timentes raptum transfert: contra ſerpentes muſtela innadit, non niſi prius rutæ pabulo munita,vt placet. Plin. lib.viij.cap.27.vel cicerbitæ, vt aliis videtur. De qua legito Galenũ lib.xj. de Facultat. ſimplic.medic.vbi muſtelam,pro podagricis, & arthriticis,nunquam combuſiſſe fatetur.

DE RANA.

Græcè, Βάτραχος: Latinè,rana: Hiſpanicè, Italicè, rana. Gallicè grenoille,raine. Arabicè, Difdaha. Germanicè, Froſch.

Enarratio xxv.

RAna notiſsimum animal, cuius ſpecies ſunt plures, quas omnes tanquam venenoſas, & hominibus indignum cibum,omittendas cum Moſe conſulimus,a quibus quoq; Galenus abſtinere ſuadet, lib.de Cibis boni & mali ſucci,& libris de Morbis vulgaribus,qui penuria vrgente,vel luxus potius gratia,has veluti legumina omnia fere,fungos, cochleas,carnes ferorum animalium, & alia id genus reliqua, in victus vſum homines (inquit) venire permittunt:imò Aëtius lib.xiij.cap.55. paluſtres ranas in- *Rana.*

ter venena connumerat, quanquam lib. ij. cap. 162. earum ius tanquã alexipharmacum descripserat. Terrestris porro rana, obmutescens dicta quam rospum Itali, Hispani verò sapum appellant, ab omnibus tanquam præsentissimum venenum, non minus ac rubeta habetur. De quibus si placet, legito Mundellã Brixiensem epistola octaua sui voluminis. Cæterum rana marina piscatrix dicta, inter pisces planos & cartilagineos adnumeratur, qui hodie ab Istriæ piscatoribus, piscis rospus dicitur, à nostris verò piscis sapo.

Rana piscatrix.

DE SILVRO PISCE.

Græcè, σίλουρος: Latinè, silurus: Hispanicè, Lusitanicè, solho.

Enarratio XXVI.

REcte mea sentẽtia, Paulus Iouius, vir hac nostra ætate doctissimus, libello suo, quẽ de Romanis aliquot edidit piscibus, post longam disceptationẽ, ac multorum confutatis opinionibus, concluſit silurum Græcorũ, nostrum esse sturionem, cui Hispanica nomenclatura multum fauere videtur, vnde enim Hispanis, lingua Romana, sed parum emendate loquentibus, in mentem venit, vt sturionem solho, vocarent, nisi ita à maioribus suis, hoc est, ab his qui Latina lingua incorrupte vtebantur, vocatum quasi per manus accepissent, facile enim à siluro vox solho deduci creditũ est. Proinde Manardus, & alij illum sequentes, in hac re veluti scopum nõ attingẽtes, non sunt audiendi, quum reuera, silurus sturio sit, piscis ingentis magnitudinis, præsertim apud Belgas: in Pado vero Ferrariam præterlabente frequens is piscis est, qui si nõ adeo prægrandis magnitudinis sit, sapore tamẽ cæteros excellit. Cæterum ex sturionũ ouis, cauiarium, in Ponto conficitur, & ad nos salitum in massas ingentes coactum affertur, quod primatum inter salsamenta hodie habet.

Silurus Sturio est.

Manardus errat.

CONSTANTINVS.

ERrat Amatus Lusitanus cum Paulo Iouio: Italorũ enim sturio non est silurus, potius est γλάνις, Aristoteli & Athenæo: idemq; qui Plinio silurus grassator à B. Ambrosio in hexam. vorax vocatus est, Danubij accolis dictus Acchia & germanis Bolich; diuersus à siluro Ausonij qui Antacæus Straboni, & Hero-

doto

doto creditur. At sturionem alij voluerunt esse phocænam Aristoteli, Plinio tursionem vt Gaza, alij Attilium, Hermolaus hyccam Athenæo, alij lupum. Ego quidem pedibus, quod dicitur, transeo in Rondeletij viri doctissimi sententiam, qui in illa de piscibus absoluta historia (quamuis obtrectet Cardanus libro de varietate rerum & illum mentiri impudenter clamet, à quo omnia huius argumenti surripuit) qui sturionem credit esse accipenserem Romanorum, & Dorionis oniscon, siue Galeni galaxiam.

DE SMARIDE PISCE.

Græcè, σμαρὶς: Latinè, Smaris piscis: Italicè, giroli, Arabicè, absamaris.

Enarratio XXVII.

SMaris piscis, mænis similis est, quem hodie Græci quoq; smaridem vocant, Veneti vero giroli, vel girrulos, vel gerrulos nominant. Dicuntur autem smarides, pisces ij, ob colorem illis album insitum: vnde homines præmetu albidos, & exangues redditos, smaritos hodie Itali appellant. De iis vero piscibus, Aristoteles libro octauo de Historia animalium mentionem fecit. *Smaris piscis.*

DE MAENIS.

Græcè, μαινίδες: Latinè, mænæ: Italicè, menole: Hispanicè, pandelhas, Gallicè, Menuise.

Enarratio XXVIII.

MAena pisculus digitalis longitudinis est, qui in hyeme albescit, æstate vero nigrescit, ex albo cæruleus quodammodo redditus, de quo Plinius libro nono, verbum facit, & Aristoteles libro octauo de Natura animalium. *Mænulæ pisces.*

DE GOBIO PISCE.

Græcè, κωβιὸς: Latinè, gobius, gobio: Hispanicè, Lusitanicè, cadozes: Italicè, go: Gallicè, gouion, Arabicè, Ramen: Germanicè, Goeb.

Enarratio XXIX.

GObius, siue gobio, aut vt Plinius cobio, piscis parvus est, ex nigro & albo variegatus, capite magno, inter præstantes hodie habitus, quem Veneti voce depra- *Gobius cobius idem.*

uata, hoc est prima tantum syllaba mutila goo appellant, Hispani vero Lusitani, Hebraica voce, pisces istos, cadozes, id est sanctos appellant. Sunt tamen pisces alij, quos vniuersa Hispania gobiones appellant, quos potius inter tinearum species adnumerandos esse autumarem, quum parum cum figura tum temperamento inter se differant, de quibus Galenus libro tertio de Facultatibus alimentorum capite vigesimo nono ita tradit: Gobio littoralis est piscis, ex numero etiam eorum, qui parui perpetuo manent: præstantissimus autem omnium ad voluptatem, coctionē, distributionē, ac deniq; succi bonitatem is est, qui in arenosis littoribus, aut saxosis promontoriis degit. Cæterum gobiorum caro, vt carne saxatilium est durior, ita mollior quàm mullorum, ipsa igitur proportione vescentium corpus nutrit.

Gobiorum altera species.

DE THVNO.

Græcè, θυννος: Latinè, Thunnus: Arabicè, Resam & aliena: Italicè, Tonno: Hispanicè, atuni, Gallicè, Tonine vel Thun.

Enarratio xxx.

THynnorū præcipua hodie est captura in Algarbiis Lusitaniæ, vnde in vniuersam Europam, eos cadis membratim dissectos salitosq; tanquam celebre mercimonium deferunt. Cæterum, in thynno duæ seruantur partes, altera nobilior, circa abdomen, quam Romani, tarantellam dicunt, nostri vero à ventre ventriscam appellitant: quæ vt pinguis & palato grata est, ita facile stomachos subuertit, ad nauseam eos promouendo: altera vero pars, dorsi, & caudæ, totiusue corporis, melandrya à Plinio nuncupatur, sicca, omni pingui succo admodum carens, quæ deiectum stomachum reuiuiscere omnino facit. Dicitur autem thynni fœtus quum primum ab ouo prodit, cordylla, postea limaria, tandem adolescens, pelamis, siue palamia nominatur: quum vero pedalem excesserit magnitudinem, in thynnum abit, qui vt placet Aristoteli, intra biennium moritur, nec amplius viuit, de quo Galenus, citato loco, intra dura carne, prædictos pisces, mentionem fecit.

DE

DE GARO.

Græcè, γαρὸν : Latinè, garum: Arabicè, Muri, vel Almuri.

Enarratio XXXI.

Garum.

GArum liquamen ex salmuria saliti piscis gari apud Græcos dicti, confectum est, vt ex Plinio libro trigesimo primo capite septimo didicimus: quod in varios culinæ vsus veniebat, olim apud Aphros optimum conficiebatur, quod sociorum quoq; appellebatur, in vniuersum abolitum: hodie tamen ex scombris sardis apud Hispanos dictis, garum, veluti ex thynno, & aliis variis piscibus habetur, quod salmuriam vocamus, de qua veluti ea, in qua carnes seruantur, Dioscorides in præsenti loquitur, intelligitue. Animaduertendum tamen, quòd garum vt diximus, proprie sanies intestinorum piscium est, halme vero muries & salsugo piscium inueteratorum, hoc est, ius salsum, in quo pisces seruantur, & illud, salimuriam appellamus, quam Dioscorides intelligit. Cæterum, ex aceto & muria, compositum paratur quod oxalme nominatur, veluti ex muria & allio, scordalme dictum.

Salmuria.

Halme.

Oxalme.

DE RECENTIVM PISCIVM ESCVLENTO IVRE.

Enarratio XXXII.

Ius piscium.

REcentium piscium esculentum ius facile paratur: pro quo animaduertendum, quòd Dioscorides, illud parari iubet ex piscibus petrosis & saxatilibus, qui omnino marini sunt, non autem fluuiatiles, vt multi falsò rentur, credentes quum pisces saxatiles, aut petrosos apud authores legunt, non marinos, sed fluuiatiles intelligi. Cæterum phycides ex iis piscibus sunt, qui colorem mutant, & in alga nidificant, atq; pariunt, vt placet Aristoteli libro octauo de Historia animalium, qui omnino tincarum viridium colorem atq; effigiem referunt, vulgo Romanorum, dicti fici, omnino insipidi, qua de causa, raro procerum mensas occupant. De scorpionibus vero supra abunde diximus. At iulides qui sint pisces, non satis constat. Hermolaus Barbarus, in Corollario, iulidas siue

iulides, ait porcos vocari, vteumq; tamen crederem ipse, piscem parum & saxatilem esse, sed perca piscis satis est notus, quem Itali, præcipuè Ferrarienses, apud quos magna illius est captura, persicum piscem appellant, Theutones vero Antuerpienses, illum sua lingua basim dicũt, & eum maximo in pretio habent, fluuiatilem & marinum, branchis subrufum, dorso spinis armatum, pondere ad summum semilibrem, gustui gratum, & languentibus salubrem. Quomodo vero, ius hoc parari debeat, vt aluum moueat, aut quantum anethi, olei, & salis iniici debeat, quæret aliquis: cui respondemus, id coqui arbitrio relinqui, qui secundum piscis quantitatem, plus & minus addere vel detrahere poterit. Cæterum antiquitas esculentum ius hoc, veluti gallinaceorum, post purgationem, ad infringendam eius erosionis acrimoniã propinabat, vt libro quinto capite de Aqua marina testatur Dioscorides, & nos ibidem vberius dicemus.

DE CIMICIBVS.

Græcè, κόρεις: Latinè, cimices: Hispanicè, chismes, chiemesas, parauelhos: Italicè, cimici: Gallicè, punaises: Germanicè, Vventel, Vvantzen.

Enarratio XXXIII.

Cimices. CImices tam sunt noti, vt eos ob putidum & pestilentem, quem emortui relinquunt, fetorem, satius esset præterire: quod verò Dioscorides illis, in quartanæ curatione tribuit, id vt fabulosum Plinius refutat, libro vigesimo nono capite quarto dicens: Cætera quæ de iis tradunt, vomicæ & quartanarum remedia, aliorumq; morborum, quanquam ouo aut cera, aut faba, inclusos censeant deuorandos, falsa, nec referenda arbitror: quòd vero virgæ pro irritanda vrina concili immitti debeant, id hodie consultius factum iri puto, quum viuos in vrinæ canali indunt: quia sua velicatione, expultricem quoquo modo virtutem, ad excretionem incitant. Sunt præterea cimices agrestes, in maluis & variis aliis herbis vigentes, de quibus Plinius ita inquit: eos qui agrestes sint, & in malua nascantur, crematos cinere permixto rosaceo, infundunt auribus. hæc Plinius. quæ ideo in istum locum

transferi

transcripsimus, vt Mathiolum parum oculatum in hac re monstraremus, qui de illis nullũ vsum in medicina, apud aliquem reperiri contendit.

DE MILLEPEDIBVS.

Græcè, ὄνοι ἢ ὀνίσκοι: Latinè millepedæ, Arabicè, harna: Hispanicè, gallinilha: Lusitanicè, porquinhas, bicho: Italicè, porcelletti: Gallicè, Closeporte: Germanicè, Esel.

Enarratio XXXIIII.

SVnt oniſci, id eſt aſelli vermes, admodum parui, multorum pedum, & cineritij coloris, qui ſub hidriis, & humectis locis maxime reperiuntur, & tacti illico in globum plicantur, quorum frequens apud vulgares in potu pro cienda vrina vſus eſt: eos enim ſiccatos & in puluerem redactos, in vino vel iure aliquo, offerunt. De quibus Galenus libro vndecimo de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum, capite de dracone marino mẽtionem facit, non minus quoq; libro ſecundo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, capite de cephalea.

CONSTANTINVS.

DE haccentipeda ſiue millepeda quæ ex varia authorum lectione obſeruauimus in ſupplemento linguæ Græcæ nondum impreſſo, non pigebit aſcribere. Apud Trallianum lib. ij. legitur φυσικῶς ὑ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι, οἱ ὄνοι οἱ παρὰ τὰς ὑδρίας διερχόμενοι. Apud Dioſcoridem κυβαρίδες περὶ ὄνοι lib. ij. cap. 37. deſcribuntur ὑπὸ τὰς ὑδρίας ζῶα πολύποδα, σφαιρούμενα κατὰ τὰς ἁπτὰς τῶν χειρῶν Animalia vt Plinius loquitur multipeda arcuatim repentia, tactuq; ſe contrahentia. De quibus ita Scribonius Largus: Beſtiolæ multorum pedum quæ conduplicant ſe in orbem pillulæ rotundiſſimæ ſimilem, κατοικιδίοις ὄνοις aut πολύποδας Græci vocant. Marcellus Empeiricus has beſtiolas vocat cutiones: Cutiones inquit, beſtiolæ ſunt multipedes, cute duræ & ſolida, quæ tactæ complicant ſe in orbem pilulæ rotundiſſimæ, polypodas Græci appellant. Et alibi: cutiones qui in ſtercore naſcuntur, quiq; cõtacti in globulos complicantur. Idem alibi Beſtiolæ multipedes quæ in locis humidis & Sordidis naſcuntur, quæq; contactæ pilulam de ſe faciunt. Idem author, in locis humidis &

sordidis sub lapidibus inueniuntur bestiolæ multipedes, quæ contactæ contrahuntur & rotundantur. Cælius autem Aurelianus medicus (quem ab infinitis mendis repurgatum Dalechampij eruditissimi vici & amici mei censura, perlegi) porcelliones vocat, vt adhuc porcelletos vocat Italia. Porcelliones inquit ille Chronion libr. j. Cap. 4. hoc est animalia quæ humectis & aquosis locis sæpè nascuntur, à græcis appellata onisci. Quæ omnia curiosius adduco, vt intelligas huius, licet exigui, insecti maximum vsum esse in medicina, vel ipsorum authorum testimonio, qui ita certatim describunt. Nos galli vocamus closeporte, quæ diuersa est ab alia millepeda siue etiã centipeda dicta, quæ venenata est: ea græcis est, σκολόπενδρα de qua Plinius libr. xxix. Cap. vltimo, quam tradit etiam à græcis sepa vocari. Non tamen ignoro Plinium in eo capite onisci on aliter descripsisse ac cæteri omnes, cùm dixit: Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal est è vermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuq; contrahens se, onisci græci vocant, alij tilon: efficaciter sanat aurium dolores, in cortice punicæ mali decoctum & porri succo. Loca si quis conferat videbit in onisci descriptione solùm in medicinis Plinium consentire cum Dioscoride aut Galeno cæteriq; citatis authoribus. Onisci enim Plinij est de genere erucarum, at Dioscoridis onisci qui & ὠνὰξ dictus est propter coloris similitudinem, nihil habet in figura, cum eruca conuenientiæ. Onisci autem quos etiam ὄνυς πολύποδες vocauit Aristoteles, quidam & ἰὸλους dixerunt. Sed propriè ille est ἰὸλος quem ἀμφιπάρι Nicander scribit reclamante interprete ex Aristotelis decreto, Et Lycophronis interprete qui ἰὸλους μυριόποδας scolopendras intelligit.

DE BLATTA PISTRINARIA.

Græcè, Σίλφη: *Latinè*, *blatta*: *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *rapa coua, rapa cona*: *Italicè*, *piattole*, *Germanicè*, Grillen & heymichen.

Enarratio xxxv.

Blatta vermis.

BLattæ, testante Plinio lib. vigesimo nono cap. vltimo, plures sunt species, quæ tamen à Dioscoride in præsenti describitur, ea est, quæ circa molas, & in pistrinis reperitur, vermis scilicet gliri admodum similis, quem nostri Hispani, rapa coua, vel rapa cona, quasi dicerent, scalpentem foueam appellant.

DE

DE PVLMONE MARINO.

Græcè, πνεύμων θαλάσσιος: Latinè, pulmo marinus: Hispanicè, Lusitanicè, natura de vieya, capacha, de velha: Italicè, potta marina.

Enarratio XXXVI.

Pulmones marini.

SVpernatant Pulmones marini, carnositate quadã charstilaginea, & translucida constantes, forma rotunda, superne concaua, vt inde vulua marina ab Italis et Hispanis, communi voce dicatur. Ii enim filicea testa inclusi, veluti ostreæ, stellæ, & alij pisces, plantarum modo, sine vllo viuunt sensu, vt tradit Aristoteles, lib. iiij. de Partibus animalium, & Plinius lib. ix. cap. 47. Præsagiunt enim pulmones marini, vt idem Plinius tradit, futuram tempestatem, ex quibus si virgæ ligneæ inungãtur, nocte tanquam accensæ candelæ lucent.

DE PVLMONE SVILLO ET AGNINO VVLPIS ET VRSI.

Enarratio XXXVII.

PVlmones prædictorum animantium, facile habentur, vulpis tamen, in vsu quotidiano est medico, quum ex eo loch officinæ contra pectoris vitia paratum habeant.

DE IOCINORE ANIMALIVM.

Græcè, ἧπαρ: Latinè, iecur, hepar: Italicè, Hispanicè, figado, Italicè, fegato: Gallicè foye. Arabicè, Bedib: Germanicè: Leber.

Enarratio XXXVIII.

A fininum iecur.

IEcur asininum, quod tostum comitiali morbo conueniat, id à tota substantia conuenire credibile est, quum iecur, sanguis coagulatus est, crassum præbens alimentum. Medicamẽta vero quæ comitiali morbo medentur, incidentis opus est, sint facultatis, vt Galenus libro xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum capite de sanguine adnotauit. At caprinum iecur assatum, & ipsius saniem, ad eadem valere, ad quæ Dioscorides notat, subscribit Galenus lib. à nobis citato: obnoxium tamen tam ca-

Caprinum iecur.

prinum quàm hircinum iecur epilepticis esse, imo illo comesto, morbum irritari, ac de nouo moueri tradit Galenus quoq; lib. prædicto: Proinde qui hircinum iecur tanquam sanum laudant, animaduertant etiam atq; etiam moneo. Porro aprinum iecur, id est porci syluestris, ad ea quæ Dioscorides tradit valere, credere est: canis vero rabidi iecur, ad ea non valere quæ tradit Dioscorides testatur Galenus eodē citato libr. xj. imò omnes mortuos esse, qui eo solo vsi fuerant eodem capite confirmauit. Nec id mirum videri debet, quum ex iecore canis rabidi, venenum inter cætera veneni genera potentissimum paretur, vt ipsi nouimus. Mergi hepatis non meminit Galenus: At Paulus Aegineta lib. 7. suę medicinæ, siccum & potum calculos eiicere tradit, sed vt opinor textus ille corruptus est, quum loco earum vocum, secundas eiicit, vt scribit Dioscorides, calculos in eo legitur. Cæterum & si Galenus mergi iecoris mentionem nullam fecerit, fecit tamen de illius ventre, quum dicat: Ventrem mergi quidam commendant tanquam medicamen concoquēs, & pepticum, idq; siue protinus elixum, siue arefactū comedas. At nos id experti vanam esse promissionem comperimus, sicut sane etiam quod de interna tunica gallinarum memoriæ est proditum. Aiunt enim quidam si ea arefacta bibatur, iuuare stomachicos.

Aprinum iecur.

Mergi hepar.

Mergi venter.

Quum igitur, de iecore animalium agimus, lupinum prętermittere extra rationem erit, quū de illo hodie multi ambigunt, dubitantq;, nec sane immerito, quum Galenum in eo dubium ac fere sibi ipsi contradicentem animaduertant. Dubitant igitur, an iecur lupinum, hepaticis, id est eparmale affectum habentibus, siue in fluxu hepatico, hydrope, vel alia quauis affectione iecoris conueniat. Et quod sic, cum Galeno libr. de Compositione medicamentorum secundū locos. 8. & eiusdē numeri capite, respondent, vbi ait: Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum vnam aut alteram qualitatem, quale est & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus, & subdit: teritur enim exacte hepar lupinum, & datur drachma vna, cū vino aliquo dulci. Porro libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum dictis contraria innuere videtur, quum de illo

Lupinum iecur.

illo nullam habere experiẽtiam tradat, quum dicat: iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, neq; tamen quòd mentione dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud videlicet cõparans, quod sine ipso componitur. Hæc Galenus, in quibus nullam de iecore lupino experientiã habuisse inquit, quæ dubio procul, contraria illis à nobis citatis è libr. viij. de Compositione medicamentorum secundum locos videntur, imò sexto lib. huius citati voluminis, capite 2. tradit ipse Galenus, in compositione quãdam Archigenis, oris crustis dicata. De lupino hepate non habeo quod dicam, ob quæ multi vt dixi, in hac re ambigui dubiiq; sunt, imò quod Gale. sibi ipsi contradixerit, clamant: Quibus nos paucissimis respondemus, & primo apud Galenum nullam esse contradictionem: fatetur enim Galenus libro. 8. κατὰτόπους lupinum iecur hepaticis conuenire, quod & vndecimo de Facult. simpl. non negat, imò si quis interius aduerterit, inueniet hoc dicere, videlicet, quòd tanta inest vis iecori lupino, quanta medicamento ex eupatorio pro hepaticis confecto: vel aliter respondemus Galenum nunquam de illo experimentum habuisse, quousq; locum illum, libri de Compositione medicamentorum κατὰτόπους attigit, ita enim illi euenire posse arbitramur, veluti & morbis, quibus nonnulla hodie innotescunt, quæ antea ignorabamus. *Conciliatur Galenus.*

DE CERVI MASCVLI GENITALE.

Græcè, ἀιδοῖον ἐλάφε: Latinè, pudendum cerui: Hispanicè, vergalho de ceruo: Italicè, verga del ceruo: Gallicè, verge de cerf:

Enarratio xxxix.

NOn solum contra viperæ venenum Virga cerui valet: sed etiam vt testatur Rasis, ad colicas affectiones, & vrinæ retentionem, vel vt aliis placet, ad stimulandam venerem. Cæterum, circumfertur hodie lapillus quidem ex India ad Lusitanos primo aduectus, vt plurimum, magnitudine & figura glandis colore cineritio, ad cyaneum inclinante, multis compositus laminis, quem *Virga iecur.* *Lapis belzaharticus.*

cerui

cerui lachrymam quidam, alijvero lapidem belzahart appellant, & illum tanquam præstantissimum ac diuinum antidotum, cõtra omne genus veneni approbant. De quo Abinzoar libro sui Theisir testatur, se illo quendam deploratũ à pernicioſissimo ingurgitato veneno liberasse, cui granorum hordei trium põdere belzaharti, in quinq; vnciis aquæ cucurbitæ propinauerat. Nam æger ille illico in auriginem icteritiam dictam deuenit, in qua bilis vigebat, pro qua infringenda ac domanda, antidotum in cucurbitæ aqua dedit. Quo vero modo lapis iste gignatur, aut vnde gignatur, non alienum erit inquirere. Glorioſus Abinzoar, eo citato loco, hunc quem modo citaturi ſumus, ordinem inſequitur. Nam cerui vt teſtatur Plinius capite 32. libri octaui, cum ſerpentibus habent pugnam, ita vt inueſtigent cauernas, & eas narium ſpiritu extrahant, tenitentes: quod libro xviij. cap. 9. prope finem confirmauit, dicens: exitio iis (hoc eſt ſerpentibus) eſſe ceruos nemo ignorat, vt ſi quæ ſunt extractas cauernis, mãdant. Hoc innuit Regius Propheta Dauid in pſalmo, cùm dicat: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum ita anima mea deſiderat ad te domine. Nam poſt eſum ſerpentium, in orientalibus regionibus, vbi prægrandes reperiri ſolent, tunc vero ea infeſtus ſiti, ceruus præſto ad ſtagnantes aquas confluit, in quibus immerſus, natura ita docente, velut Tantalus in mediis fluctibus, ſitiens, non bibit, nam ſiquid aquæ deguſtaret, illico concideret mortuus: interim ad eius oculos humor defluit quidam qui paulatim craſſeſcit, cogitur, & coagulatur, atq; in glandis magnitudinem excreſcit, quem poſtquam ex aquis exiuit ceruus, deciduum homines quærunt, & tanquam rem pretioſiſsimam ſeruant, lachrymam cerui appellantes, vel potius lapidem belzaharticum, id eſt, lapidem antidotum. Hodie vero Luſitani noſtri, qui ex India multa referunt, quæ hucuſq; de iſto tradidimus lapide fabuloſa eſſe teſtantur, quum illum potius, è ſtomacho vel cuiuſdam animalis corde extrahi, pro firmo contendant, quod ita eſſe certum eſt: quum lachryma cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus, in pyramidem tendens, à paucis huc uſq; viſus, quem nos, quum hæc ſcribimus, ob oculos habemus & Belzaharticus dictus ad ea valẽs, ad quæ lapillus ex cor

Abinzoar.

Lapis belzaharticus ex ſtomacho animalis extrahitur.

ex corde vel stomacho animalis extractus. Datur enim ad minus pondere triũ granorum hordei, nonnunquam contra venena in oleo, vel aqua naphæ, potu, contra febres pestilentes magno datur iuuamento in aqua nenufaris, vel acetosæ, vel alia frigida: puerorum vermes extirpat, vigente febre, in aqua portulacæ datus, vel sine febre in vino potus, experti sumus, rebellem pleuritidem huius potu domari. Complet enim opus suum lapis iste aliquando per vomitum, nũnunquam vero per secessum, plerunq; tamen per sudorem. Nunc quũ hæc literis commendabamus, illustris Domina Beatrix à Luna, mulier opulentissima, Venetiis agens, lapillum vnum ex iis quos describimus ab Indiæ animali extractũ à quodam nobili Lusitano, qui apud Indos Prorex fuerat, centum & triginta aureis ducatis emit: erat enim lapillus ille, vt hoc quoq; dicamus oualis ferè magnitudinis. Cæterum, non ab re quoq; esset, in præsenti postquàm de præstãtissimis antidotis contra venena egimus, de vnicornio quoque memoriam facere, sed quoniam capite de cornu cerui, de illo sermonem faeimus, ideo supersedimus, lectorem ad citatum locum relegantes.

DE VNGVLIS ANIMALIVM.

Græcè, ὄνυχες: Latinè, vngulæ, vngues: Hispanicè, vnhas de animal: Italicè, vnghie: Arabicè, chafit, ſtes, & dalef, Gallicè, ongles.

Enarratio XL.

SVnt enim vngues animalium, ex iis medicamentis, quę paratu facillima dicuntur, præter tamen vngues asini & capræ, de quibus Dioscorides in præsenti agit, à Rasi summo Arabum medico, bouis quoq; laudantur, præsertim manuum, ad lactis euocationem, modo vsti & in cinerem redacti, in liquore aliquo, poti dentur, non minus quoque mulæ vngulæ pro sterilitate inducenda, ab eodem commendantur. *Vngues animalium.*

DE EQVORVM LICHENIBVS SIVE CALLIS.

Græcè, λειχῆνες ἵππων: Latinè, lichenes equorum, calli

calli equorum: Italicè, porri delle gambe de i caualli: Hiſpanicè, impigenes de los caualos: Arabicè, zeide: Gallicè, cals, ou porreaux de cheual.

Enarratio XLI.

Loch equorum.

PEdum equorum lichenes, ad cuiuſuis feræ morſum quoq; valere tradit Galenus libro xj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

DE VETERVM CALCIAMENTORVM CORIO.

Græcè, κατ' ὑμάτου παλαιὰ δέρματα: Latinè, veteramenta, corium veteris calceamenti: Hiſpanicè, ſuella de zepatos viegos: Italicè, ſcarpe vecchie: Arabicè, geldalatiche: Gallicè Sauates.

Enarratio XLII.

Gattinaria hiſtoria.

FVmum veterum calciamentorum, matricis ſtrangulationibus valere, omnes vetulæ nouerunt, quo ſerpentes quoq; fugari certum eſt, de quo Marcus Gattinaria admirandam enarrat hiſtoriam, quum dicat: in agro quum quidam aperto ore dormiret, vipera per os ingreſſa eſt, quæ multis adhibitis remediis, nunquam à corpore profligari potuit, tandem ſuffumigiis ex iis veteribus calciamentis apparatis, & naribus admotis, illico vipera per anum exiuit, quæ an vera ſit hiſtoria, dubito, quum Hippocrati remedia hæc ignota non eſſe, ſciam, qui lib. v. de Morbis populariter vagantibus, ita de quodam, qui ſerpentem dormiẽdo deuorauit, & mortuus fuit, dixit: Adoleſcens (inquiens) quidam multo meraco poto, ſupinus in habitaculo quodam dormiebat, huic ſerpens arges appellatus, in os ingreſſus eſt, & ſane quum ſenſiſſet, & loqui non poſſet, dentibus ſtridit, & ſerpentem deuorauit, & dolore magno tenebatur, & manus prætenſas adhibebat, velut qui ſtrangularetur, & iactabat ſeipſum, & conuulſus, mortuus eſt.

Hippocratis hiſtoria.

DE GALLINIS ET GALLIS.

Græcè, ἀλεκτρυόνες: Latinè, gallinæ: Hiſpanicè, gallinas:

linas: Italicè, galline: Arabicè, Degedi, & giaziuduch: Gallicè, poulles, & gellines: Germanicè, Hennen.

Enarratio XLIII.

SVnt proculdubio in regionibus temperatis, gallinæ, optimum gignentes succum, secus autem in frigidis, veluti apud Germanos inferiores, apud quos experientia comprobauimus, gallinas illius regionis, carnes hircinis vel caprinis duriores habere, quæ malum, & vicioſum præbent alimentum, quo fit, vt ibi raro in cibi vſum veniant. Cæterum, gallinarum eſculentum ius ſimplex, retinendi vim poſsidet, veluti gallorum ſubducendi, vt enarrat Galenus xj. lib. de Facult. ſimpl. medic. capite alectorides, quod animaduerſum à practicis deinceps velim, qui poſt exactam medicamentorum purgationem, tanquam (lauatiuum vt dicunt) nihil præter ius gallinæ purgatis bibendum porrigunt, vt purgantium medicamentorum reliquias ſtomacho hærentes, deſcendere ad inteſtina faciat, quod ſane contrarios effectus, vtpote adſtringentes, non vero abſtergentes, aut lauantes inducere, ipſe Galenus expertus eſt. Porrò ius gallorum ſubducendi vires habet, & eo magis ſi polypodio, aut mercuriali, ſoldanela, aut cartamo, ſena vel epithimo coquatur. Pullorum tamen gallinaceorum nõdum coëuntium ius, veluti eunuchorum gallorum, optimum eſſe pro prædicta exequenda operatione, credendum eſt, quod hodie admixto ſaccharo,

Gallinæ.

Gallorum ius ſubducendi uim habet.

Iecur gallinaceorum.

saccharo, pro parandis ad expulsionem humoribus, delicatioribus damus, imò eorum testes & iecinora, tanquàm cibum corpori multum alimenti præbentem, extenuatis concedimus. Irridendi proculdubio sunt illi, qui gallinaceorum iecur, tanquàm nutrimentum obstructiones gignentem, detestantur: quum reuera extra Galeni mentem, & veritatem ipsam loquantur. Quòd verò Dioscorides inquit, dissectas gallinaceorũ carnes serpentium morsibus subuenire, id omnium consensu, hodie melius exequitur, si gallinaceorum deplumato ano, venenato morsui, gallinaceos viuos apponãt, vt inde tanquam ventosa, ipso ano venenum attrahant: sed hoc opus, non vna gallina tantum fieri debet, sed pluribus: quæ in vniuersum venenosæ inde manent, ita vt si canibus postea dentur, superstites non maneant, sed certo peribunt. Item irridet Galenus eos, qui interiorem tunicam stomachi gallinarum, tanquam stomachicorum præstans iuuamentum laudant, quam tamen Dioscorides in præsenti summopere valere contendit. Cæterum tradit Plinius libro xxix. cap. 4. hoc mirum videlicet, dicens: non præteribo miraculum, quanquam ad medicinã non pertinens, si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se, ita hoc venenũ auri est, & subdit quòd si collo gallorum circulus vitis imponatur, desinẽt consuetis horis cantare, sed hæc forsan in præsenti potius omittenda erant.

Interior tunica stomachi gallinarum.

DE OVIS.

Græcè, ὠὰ: Latinè, oua: Hispanicè, hueuos, ouos: Italicè, vuoua: Arabicè, naid, beid, & Baid: Gallicè, œufs: Germanicè, Ey.

Enarratio XLIIII.

Candidũ oui.

OVum ex multis habetur altilibus: gallinarum tamen Dioscorides in præsenti prosequitur, in quo album & luteum includitur: ex albo pullus gignitur: ex luteo vero nutritur, vt experientia quotidiana indicat, & Aristoteles scripsit lib. vj. de Natura animalium, cap. 3. quanquam Hippocrates, libro de Natura pueri prope finem, potius ex luteo generari, & ex albo nutriri contendat. Cæterum candidum oui frigidum est, ex quo & gypso mixtis,

mixtis, frons illita, narium sanguinis fluxus cohibetur. Hippocrates quoq; lib. iij. de Morbis cap. 20. quo frigefactoriæ potiones, contra ardentes febres describuntur, ita de candido oui tradit: ouorum trium aut quatuor, candidum in aquæ congio concussum bibat, hoc valde frigefacit, & ægrum ad aluum exonerandam cõturbat, eo quoq; mulierum facies poliuntur, & vulnera recentia curantur, non minus quoq; intestinorum vlcera ex eo & tracagantho gummi, amilóue, ad cicatricẽ in dysentericis, modo per clysteres iniiciantur, reducuntur. Vitellus vero oui, fundamentũ digestiui vnguenti dicti est, quo passim chirurgici, vulnera, & vlcera sordida, rubra & ad statum sanitatis prope reducunt. Conficitur enim vnguẽtum hoc, digestiuum dictum, ex vitello oui, oleo rosaceo, & terebinthina, cui modo abstergere quoq; velis, addere possis, mellis rosacei colati portiunculam, vt alia plura præteream. Fit quoq; ex vitello oui, venenum irremediabile, quod subticere satius erit: non minus quoq; ex oui vitello, oleum conficitur, quo mulieres pro facie polienda passim vtuntur, & eo quoq; chirurgici insigniores, in vulneribus capitis, vbi cerebri meninges sunt affectæ, vtuntur. Cætera verò quæ de ouo traduntur, Galenus præ cæteris melius lib. iij. de Alimentorum facultatibus, memoriæ scripta reliquit, quæ ita habent, cap. xxij. gallinarum & phasianorum oua, omnibus sunt præstãtiora: deteriora autem anserum & struthocamelorum: porro quę oua dicuntur tremula, ad nutriendum, omnium sunt præstantissima: sorbilia autem minus quidem nutriunt, sed subducuntur facilius, & pharyngis asperitates læuigãt, cocta vero, & ad coquendum sunt difficilia, & tardi transitus, corporiq; crassius alimentum largiuntur: his autem tardius permeant, & crassioris sunt succi, quæ in calidis assantur cineribus: quæ vero in sartagine sunt inspissata, pessimum habent modis omnibus alimentum. Porro quę suffocata appellant, sunt elixis atq; assis meliora, parãtur autem ad hunc modũ, vbi enim ipsa oleo & garo, & pauco vino conspersa fuerint, vas quo cõtinentur, cacabo aquam calidam habenti indunt, deinde vbi ipsum totum supernè obturarint, ignem substruunt, quo ad oua mediocrẽ consistentiam sortiantur. Cæterum, hic adnotare est, quòd

Vitellus oui.

oleum ex vitello oui

oua non ſemper gallinis ſubmittuntur, vt ex illis pulli gignantur, quum in terris frigidis, & regionibus nimis calidis, ſtercore obrutis ouis, aut furno tepente immiſsis, intra viginti dies, pulli naſcuntur, vt Conſtantinus Imperator in libro de Agricultura docuit. Non minus quoq; te ſcire decet, quòd vt oua recentia in Europa, antiquis meliora ſunt, ita apud gẽtes Bengallos Indiæ, niſi putrida aut in pullos ferè redacta fuerint, in cibi vſum nõ admittuntur, tantum enim recentia oua apud illos odio & contemptui habentur. Cæterum, ouum ſymmetro temperie frigidius eſt, cuius naturæ & ipſe vitellus eſt, vt refert Galenus lib. xj. de Facult. ſimpl. medic. erit igitur ouum frigidum in primo gradu, in quo & vitellus reponi debet.

Ouum frigidum in primo,

CONSTANTINVS.

OVorum apud medicos differentia eſt: ὦα ἁπαλὰ ἢ βρομητὰ oua mollia & tremula, ῥοφητὰ Sorbilia: ἀυγοκολικὰ Setho, ταγηνιστὰ Frixa, πνικτὰ Suffocata, Setho ἔξεφθα in aqua cocta, φυλυρὰ dura. ἐφθὰ καὶ ὀπτὰ cocta & aſſa, de quibus Galenus libro iij. de Alimentis.

DE CICADIS.

Græcè, τέττιγες: Latinè, cicadæ: Hiſpanicè, ciguattregas: Italicè, cicala: Gallicè, cigale: Germanicè, Hevuſchreck.

Enarratio XLV.

CIcadæ cantatrices, notiſsimæ ſunt, de quibus legito Galenum libro vndecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

DE LOCVSTIS.

Græcè, ἀκρίδες: Latinè, locuſtæ: Hiſpanicè, lagoſtas de tierra, gafanhotes grandes: Italicè, caualletti, ſaltelli, ſaiuppi: Gallicè, ſauterelles.

Enarratio XLVI.

Locuſta terreſtris.

LOcuſta terreſtris, animal notum eſt, & ſegetibus, ac fructibus maleficũ, quo non ſolũ Scythæ, ſed Aphricæ Iudæi etiã, in Lepti, ciuitate Cepta hodie dicta, & aliis variis locis veſcuntur. Hæc enim locuſta eſt, quam Diuus

Ioannes

Ioannes Baptista, quum in deserto esset, in victus vsum accipiebat, non vero herba raponeolus, quã locustã nonnulli appellant, neq; herbarum summitates quas Græci ἀκρίδας vocant, sed de raponeolis, quum de rapis sermonem fecerimus verbum vnum vel alterum attingemus, de locusta vero animali plura apud Plinium legito. *

CONSTANTINVS.

NVllus Græcorum, quod sciam, summitates herbarum ἀκρίδας vocauit sed potius nomine communi ἄκρα ἢ ἄκρα vt germina ἀκρεμόνας, βλαστήματα ἢ κυήματα vel κύματα. Sed Cymæ proprie de caulibus summitatibusq; cauliculorum brassicæ. Cymata etiam dixit Columella & ad aliarum plantarum summitates transferri potest: vt rapicia de rapis dixit Pli. li. xviij. cap. 13.

DE OSSIFRAGO AVE.

Græcè, φλὺς ἢ φλυς: Latinè, ossifragus, aquila barbata: Hispanicè, quebranta vesso aue: secundum Albertum, auis ossifraga: Italicè, agroti dicitur, Gallicè, offraye.

Enaratio. XLVII.

VAria de ossifraga aue referũtur. Nam Plinius lib. x. cap. 3. ossifragã, aquilæ halieti id est marinæ dictæ, filium esse tradit, dicens: halieti suum genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur, id quidẽ quod ex iis natum est, in ossifragi genus abit. Aristoteles verò lib. 9. de Natura animaliũ cap. 32. & 34. ossifragam auem aquilæ similem facit, & benignam, quæ non solum suos nutricat pullos sed optime etiã aquilæ, solet enim aquila *Ossifraga aue.*

suos pullos, cogente fame, adhuc parentis operam desiderantes nec volandi adeptos facultatē, è nido mittere, quos osifraga benigne recipit, & tuetur, ac alit, dum quantum satis sit adolescant, parū hæc oculis valet, nubecula enim oculos habet læsos. Albertus verò cognomento Magnus, longe aliam de osifraga sententiam profert, inquit enim, osifragum auem aquaticam cygno maiorem esse, rostro oblongo, sed inferiori parte, adeo amplo, vt saccum quis, eius collum diceret. Hanc verò auem semel apud Belgas me vidisse recordor, pro qua educanda vetula quædam à Carolo Quinto Imperatore, singulis diebus, tres stuferos accipiebat, postea vero Ferrariæ alteram emortuā vidimus apud Ioannem Baptistam Cananum, anatomicū insignem, & amicum singularem, sed vt audio apud Senenses auis hæc familiarissima est: cæterum, non desunt quidam, qui osifragum ab osifraga differre specie dicant.

Albertus.

DE GALERITA.

Græcè, κορυδαλὸς: Latinè, galerita, alauda: Hispanicè, cucuyada: Lusitanicè, cotouia: Italicè, lodola, capellina: Arabicè, hanabroch: Gallicè, cocheuis, ou Alouette: Germanicè, vvalt herch.

Enarratio XLVIII.

Galerita auis.

GAlerita auis pusilla est, cuius duo genera, apud Aristotelem lib. 9. de natura animaliū, cap. 25. referuntur: Alterum terrenum, cristatum, galerita, à crista ex plumis in capite eleuata, appellatū, auis nobis in itinere plerunq; obuia, vermes & semina herbarum quærens, & quæ ex auiculis prima, ver pronunciat, & eam Lusitani nostri à cantu suo, cutuuia, appellant, ita enim nomen hoc, auis hæc referre videtur, quam Dioscorides in præsenti intelligit: Alterum verò genus gregale, nec singulare, more alterius, verum colore simile, quanquam magnitudine minus, & galero carens, cibo verò idoneum: est verò auicula hæc ex iis quæ optimè canunt, ita vt cum luscinia certare de suauitate concentus dicatur, quam cōmuni voce, calandram omnes fere nominant, & de ea Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamētorum agit, vbi vt

Calandra auicula.

in

in antiquo exemplari Græco legitur, passeribus qui pyrgitæ appellãtur, similis est, sed & crista secernitur, & paulò maior est ipsis. Cæterum est & herba corydalis appellata, quam quoq; colicis multum valere Galenus ibidem testatur. Troglodytes verò, iuxta sepes & muros victum quæritans, longe alius est passerculus, qui nephriticis, & vesicæ calculo laborantibus vnice prodest, vt apud Aëtium legere est, vndecimo sermone suæ medicinæ, capite 9. quo ita legitur: Est autem passerculus minimus iuxta sepes, & muros victum quęritans, estque hoc animalculũ omnium auicularum minimum, ea excepta quæ regulus appellatur, similis est autem regulo in multis, præter quam quòd in fronte auricolores pennas non habet. Est etiam troglodytes, passer regulo paulò maior, & nigrior caudamque semper subrectam & albo colore, retro interpunctam habet. Magis item garrulus quàm regulus est, & sane iuxta summum alæ lineamentum cinerei amplius coloris, breues item volatus facit. *Troglodytes.*

DE HIRVNDINE.

Græcè, χελιδὼν: Latinè, hirundo auis: Hispanicè, golandria, andorinha: Italicè, rondinella, rondine, Arabicè, thartaf, chatas, chataf: Gallicè, arondelle: Germanicè, Schuualb.

Enarratio XLIX.

HIrundine nulla est nobis magis domestica auis, vt quæ in domibus nostris nidificat, cuius pullos sæpe dissecui, & lapillos in eorum stomachis inueni, magnitudine milij granorum, colore verò ad cyaneum declinantes. Verum hoc tempore practici, pro angina curanda discutiendáve emplastrum ex nido hirundinis collo imponunt, non sine magno & euidenti iuuamento, quanquam non desint aliqui, qui quum nidum ex terra & paleis compositum animaduertant, rebus, vt apparet, stypticis, illius admotionem timent, verentúrve ne forsan sua stypticitate, materiam intus retrocedere faciat: quo fit, solo nidi decocto, in quo cæterę res anginam discutientes miscentur, tantum vtantur: Sed reuera falluntur, quum omnia in hirundinis nido cõtenta, potius discutiendi vim, quàm con- *Hirundo.* *Emplastrũ ex nido hirundinũ.*

ſtrictoriam aliquã habeant. Priſci tamen omnes non nido aut aqua in qua incoquitur nidus, pro diſcutienda angina vtebantur: ſed potius, crematarum hirundinum cinere, quem deinceps vtinã medici pro extirpandis & remouendis anginis in vſum traherẽt mediciũ. Curent igitur pharmacopolæ, pyxidẽ huius cineris plenã cõtinuo in apothecis ſuis habere, quum maximi ſit profectus & iuuamenti.

Cinis crematarum hirundinũ

DE EBORE.

Græcè, ἐλέφας: Latinè, ebur, dens elephantis: Hiſpanicè, marfil: Italicè, auorio: Gallicè, yuoire: Germanicè, Helffantin.

Enarratio L.

LOngum profecto eſſet hic de elephanto ſermonem habere, nec minus ſuperfluũ huius animalis effigiẽ, naturam ac mores deſcribere, præſertim quum Plinius ea omnia exacte depinxerit lib. viij. ſuæ Naturalis hiſtoriæ. Affertur enim animal hoc ſæpe ex India ad Luſitanos, cuius admirandæ magnitudinis dentes ebur dicuntur, & ex illis pectines, ſcutulæ, vaſcula, ac ſpeculorum circuli parantur. Valet enim eboris ſcobes, vt experientia comprobauimus, morbo regio laborantibus. Datur verò ventriculo vacuo, nonnunquã drachmæ vnius pondere, vbi non eſt febris, in vino: Secus verò in aqua cicoreæ & lupulorum. Confert quoque medicamen hoc diuturnis obſtructionibus, & remouet inſuper ſtomachi dolores: Vſus præterea ipſius in potu, mulieres ad concipiendum fœtum aptiſsimas reddit.

Ebur dens Elephãti.

DE SVIS TALO.

Græcè, ἀστράγαλος ὑὸς: Latinè, talus, porci talus, ſuis talus: Hiſpanicè, tornizuelo de pie del puerco: Italicè, talone del porco, oſſo de la cauichia del porco, Gallicè, talon de pourceau.

Enarratio LI.

TAlus os pedis eſt, quod cruri inſeritur, & illud multi, cauilham alij verò os baliſtæ appellãt, falſo multi eum malleolum nominant.

Talus à malleolo differt.

DE

DE CORNV CERVI.

Græcè, ἐλάφου κέρας: Latinè, cornu ceruinum: Hispanicè, cuerno de cieruo, punta de cieruo: Italicè, corno de ceruo: Gallicè, corne de cerf: Germanicè, hirtz horn.

Enarratio LII.

Cornu cerui.

COrnu cerui, præter tam multa ad quæ erematum Dioscorides valere tradit, hodie contra puerorum vermes passim datur, tum per se, tum quoque ad mixtum semini santonico, cum aqua portulacæ, vel decocto coriandri, vbi præsertim febris fuerit complicata, secus autem cum vino aut melle. De osse porro cordis ceruini quid in præsenti dicemus? quum præstãtissimum antidotum contra venenum & febres pestillentes sit: eius tamen loco pigmentarij os bubulum tradant, subtile & flexibile, quod ex capite bouis extrahunt, vt apud Venetos plerunq; id fieri percepi: plectendi merito balatrones isti sunt, omnium rerum peruersores, qui quum falsa & adulterina omnia reddant, nigrum pro albo vendentes, sic in hoc osse, quod facillime, & paucis nummis emere poterant, ne absq; fraude prætereant, mores suos exercent. Cæterum de cornu monocerotis, id est animalis, vnicornis dicti, nonnulla in præsenti dicemus, quum cornu hoc exoticum & pretiosissimum sit, & contra quoduis venenum efficax antidotum. Depinxit autem Plinius monocerotem, ferocissimum animal, libro octauo capite 21. sic dicens: Asperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephantho, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte, cubitorum duum eminente, hanc feram viuam negãt capi. Hæc Plinius. qui de illius cornu viribus nihil quicquam memoriæ tradidit: At Albertus Magnus, libro vigesimosecundo, de Animalibus, monocerotem ab vnicornu differentem facere videtur, cui vtpote erranti non accedimus, quia monoceros animal, vnicornis, vt eius indicat etymon dicatur: sed rhinoceros animal, omnium consensu, differens ab vnicorne est, quod anno quintodecimo supra millesimum quingentesimum, vniuersa

Os cordis ceruini.

Vnicornii efficax antidotum.

Olyssippona, magno omnium applausu vidit, non nisi ex India ad Emanuelem regem inuictissimum Lusitanorum aduectum, & illud postea cum nonnullis elephantibus, potentissimus rex ille ad Summum pontificem, tanquam spectaculum admirandū misit, sed naufragio prope Massiliam amissa nauis, in mari fera periit, cuius corium ad Franciscum Regem Galliarum vt rem visu dignam accolæ attulere. Erat enim bellua hæc, figura & magnitudine bouis, latior tamen, mitis omnino, quæ conchis quibusdam variegatis per vniuersum corpus vestiebatur. Nam supra nares cornu semicubitale, carneā referens substantiam habebat, vnde rhinocerontis nomē illi inditum est, animal in vniuersum à monocerote, vnicorne dicto differens. Quale verò animal hoc vnicornis sit, præter ea quæ ex Plinio accepimus, nihil quicquam habemus: nec Lusitani nostri qui interiora Indiæ penetrarūt, de animali hoc aliquid nobis referre norunt: fatentur tamen apud Indiæ reges, cornu vnicornis, siue monocerotis, in maximo esse pretio, imò Medici Lusitani nostri, qui diu apud Indos artem medicam exercuerunt, & ad nos reuersi sunt, dicere solent, nullum apud Indos validius aut potentius antidotum, contra venenum & febres pestilentiales reperiri hoc cornu vnicornis, de quo & nos cū pluribus celeberrimis medicis, tam Hispaniæ quàm Italiæ, sententiam ferre possumus, quum illius scobē, scriptuli quantitate, in oleo contra epotum arsenicum dederimus, & per vomitum totum reiectum fuerit, & æger liber, & ab orci faucibus ereptus manserit. Datur quoq; in aquæ naphæ pro irritando vomitu, non minus in aqua nenuphatis cōtra pestem, veluti in aqua acetosæ, vel quauis alia frigida, pueris vermibus vexatis in aqua graminis, vel vino, aut præsente febre, in aqua portulacæ, aut aqua decoctionis coriandri, trium granorum hordei pondere, certo datur iuuamento: complet autem opus suum plerunq; vomitu, aliquādo sudore, nonnunquā verò secessu. Hodie vero in ærario diui Marci Venetiis duo reconduntur cornua brachiali crassitudine, longitudine bicubitali pretij inæstimabilis, quæ semel in anno, Ascensionis die, cum pluribus & variis pretiosissimis rebus, omnibus palam ostenduntur. Eligendus verò est in isto cornu color niger, vel saltē subcineritius.

Item

Item curandũ ne nimis vetus cornu ſit, quum dubio procul vires ſuas ſenio confectũ amittat, vt de metallis quoq; vetuſtis Galenus lib. j. de Compoſitione medicamẽtorum ſecundum locos innuit. Caueto tamen in eius electione, ne decipiamini, quum multi ex calce & aliis variis rebus, mixturam, ad formam cornu redactam, pro cornu monocerotis monſtrent: alij verò balenæ os pro eo vendãt: Nec aures præbeatis illis, qui quum cornu vnicornis eſſe probare nituntur, in aquam ramentũ, aut ſcobem infundunt, quam illico ſudare, aut in ebulitionem venire dictitant, quum illud ex quacunq; oſsis ſcobe in aqua infuſa, euenire percipere poſsitis, vt in ebore experire poteritis. Dignoſcetis igitur verum vnicornis cornu hoc pacto: duos apprehendetis catulos, vel pullos, quibus venenũ aliquod in aqua vel vino dabitis. Alteri quorum ſcobem ſiue ramentum illius cornu, quod experiri volueritis, æquali vel maiori pondere, veneni illius quod antea dederatis: alteri verò non dabitis: Si verò cornu verum & legitimũ fuerit, ac veri vnicornis, dubio procul, catulus vel pullus cui ramentum alexipharmacũ dediſti, non morietur, alter verò omnino peribit: Ita enim Venetiis anno elapſo periculum feci, de quodam cornu, libras duas ponderante, in duobus pullis columbinis, pro quo mercator duo millia ducatorum petebat, quibus arſenicum præbuimus, quorũ vnus, qui alexipharmacum non ebiberat, intra horã obiuit: alter verò qui ebiberat, quinq; ſuperuixit horis, vnde iudicauimus cornu optimum & verum eſſe, nam arſenicum, corrodit, cuius venenum, pauca vel nulla antidota emendant, imò certi eramus, ſi homini datum eſſet, quòd liber euaſiſſet quum patentiores vias habeat, per quas extrudi venenũ, aut vomitu, aut ſeceſſu, aut ſudore poſsit. Ab hoc verò experimento, Magnificus Bartholomæus Panciaticus, nobilis Florentinorum mercator, Florentiã cornu hoc, vt illuſtriſsimo Duci, tanquam rem pretioſiſsimam, ac raram indicaret, ſecum adduxit: cui conſului, vt illic cornu, in duobus hominibus ſuſpendio paratis, experiretur. Cæterum, fertur, quum inopia aquarum, ad paucos amnes feræ in confinibus Indiæ ſe congregent, earum nullam prius ebibere velle, quouſq; vnicornis aquas, ſuo cornu è venenatis ſalubres attingendo reddat, vnde argumentum

Nota veri vnicornu.

mentum desumptum est, contra venena valere.

DE ERVCA ANIMALI.

Græcè, κάμπη: Latinè, eruca: Hispanicè, Italicè, bruchi: Arabicè, riapsa: Gallicè, chenilles: Germanicè, Raup.

Enarratio LIII.

Eruca vermis.

ERuca vermis dirus olera erodens est, de quo Plinius libro vndecimo, capite trigesimo optimo breuiter sed confuse locutus fuit, quæ ex Aristotele mutuatus est, libro quinto de Natura animalium, capite decimonono, & ea de causa Aristotelem in præsenti adducamus, qui clare vt solet, ita loquitur: Nascuntur papiliones ex erucis, erucæ ex virentibus foliis maximeq; ex brassica: primum minus quid milio consistit in folio, mox vermiculi inde contrahuntur & accrescunt, tum intra triduum eruculæ afformantur, quę auctæ motu cessant, suaq; forma immutantur, appellanturq; tantisper chrysalides quasi aurelias dixeris: duro intectæ putamine sunt, ad tactum mobiles, meatibus araneosis obductæ, non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident, longo post tempore, putamine abrupto euolant inde animalia pennigera, quos papiliones vocamus: itaq; primum dum erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt, at vero cùm in aurelias dictas transierint, nihil vel gustant, vel excernunt. & subdit: Fit ex quodam verme grandiore, qui veluti cornua gemina protendit, suiq; generis est, primum toto immutato, eruca, deinde quæ bombyx appellatur, ex quo necydalus, in validam, quæ varia formarum successio in semestri temporis spatio completur: ex hoc animalis genere bombycina illa, mulieres nonnullæ retorquendo in filum deducunt, deinde texunt, prima texisse in Co insula Pamphila Latoi filia dicitur. Hæc Aristoteles: in quorum vltimis verbis, bombyces sericeos effigiare visus est.

Aristoteles bombyces sericeos nouit.

DE CANTHARIDIBVS, BVPRESTIDIBVS ET PICEARVM ERVCIS.

Græcè,

Græcè, κανθαρίδες: *Latinè*, *cantharides*: *Italicè*, *Hiſpanicè*, *cantarides*, *cantarelle*: *Gallicè*, *cantharides*: *Arabicè Dherarie*, *carariha*: *Germanicè*, Goldt keffer

BVPRESTIDES.

Græcè, βουπρῆστις: *Latinè*, *Bupreſtes*: *Hiſpanicè*, *Arebenta buei*, *vaqua loura*: *Italicè*, *bupreſti*: *Arabicè*, *Xofoſtis*: *Germanicè*: Qualſter.

PICEARVM ERVCAE.

Græcè, πιτυοκάμπαι: *Latinè*, *erucæ picearum*: *Hiſpanicè*, *guſanos del pino*: *Italicè*, *bruchi de i pini*: *Arabicè*, *pytoriapſa*: *Germanicè*, Soltzvvurm.

Enarratio LIIII.

CAntharis, muſcarum effigie animal eſt, nocte tanquam ignis lucens, quod officinæ hodie ſub eodem nomine ad ciendas veſicas ſeruant, cui, an pedes, pennæ, & caput in eius exhibitione abiicienda ſint, antiquiſſima quæſtio eſt, dicente Plinio, libro vigeſimonono, capite quarto prope finem: Ipſarum cantharidum venenum, in qua parte ſit, non conſtat inter authores: alij in pedibus & capite exiſtimant eſſe: alij negant. Conuenit tantum pennas earum auxiliari in quacunq; parte ſit venenum, quod Dioſcorides quoque in præſenti confirmat, dicens: Retulerunt pleriq; etiam potarum cantharidum maleficio aduerſare remedioq; eſſe eiuſdem animalis alas & pedes, cui ſententiæ Hippocrates totus contrarius videtur, quum cantharides abſq; alis & capite, imo & pedibus concedit, vt apud ipſum eſt legere libro de Internis affectionibus, in regij ſiue arquati morbi dicti curatione, ita enim eo loco eius leguntur verba: Exhibeto & cantharides, ſine alis, & capite quatuor tritas, & in vini albi hemina dimidia dilutas, modico etiam melle affuſo, atque has bis aut ter in die bibat: libro quoq; de Natura muliebri, non longe à principio, idem ità inquit: cantharides quatuor bibat, pedibus, & alis, ac capite reiectis, & folio ſequenti vbi potiones & ſubditicia medicamenta, ſecun-

Venenum in cantharidibus qua parte.

Hippocrates.

das

das & menſes educentia deſcribit, ita retulit: Cantharides quinq; auulſis alis & pedibus ac capite, deinde tribolos ad mare naſcentes bibat, & cætera. Sed vt cæteros omnes prætereã locos, quarto de Ratione victus in morbis acutis, ipſemet Hippocrates textu 124. ita concludit, dicens: poculum hydropi, cantharides tres, abiectis ſingularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathis aquæ tribus terantur, atq; quum bibens laboraueris, calido perfundatur, vngatur prius, ieiunus bibat. Iis omnibus Galenus, tanquam certiſsimus experientiæ author, & naturę ſecretorum inueſtigator diligentiſsimus opponitur, confirmans cantharides non niſi integras propinandas eſſe, vt ex enarratione prædicti textus facile quis percipere poterit, & multo clarius libro vndecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum vbi inquit: cum idoneis emplaſtris impoſitæ, adeo ſcabros vngues educunt, vt toti cadant: Cæterum præceptorum meorũ quidam earum nonnihil ſolet diureticis medicamẽtis iniicere: at nonnulli ſolas alas & pedes iniiciunt, alij contra: Cæterum nos totas indimus. Porro aptiores ſunt eæ cantharides, quæ inuentæ in frumento, lutea tranſuerſim in alis cingula obtinent. An vero cantharides in potu pro lotio euocando dandæ ſint, non mediocre dubium eſt, quum Plinius, citato loco dicat: Cantharides diximus, ſed in iis magna quæſtio, quoniam ipſæ venena ſunt potæ, veſicæ cum cruciatu præcipuo: & vltra Coſsimum quendam equitem Romanum amicitia Neronis principis notum, cùm is lichene correptus eſſet, vocatus ex Aegypto medicus ad hanc valetudinem eius à Cæſare, cùm cantharidum potum præparare voluiſſet interemit. Galenus porro, vt legitis, paucis ab hinc interpoſitis lineis, præceptoris ſui authoritate, earum nonnihil diureticis medicamentis iniici meminit. Conſulo tamen ipſe, ne quis audax in cantharidum exhibitione ſit, quum venenoſæ tam integræ quàm ſecundum partes ſint, vt experientia compertum habemus. Audiuimus enim nos, & vidit doctiſsimus ac maximus medicamentorum explorator Antonius Muſa Braſauola, quendam cui pharmacum datum fuerat, paratum in mortario, vbi antea cantharides piſtæ fuerunt, & totus excoriatus à faucibus ad anum vſq; ea-

ſit.

Galenus cõtra Hip.

Cantharides integræ dandæ ſunt.

Cantharides an ſint dandæ in potu.

sit. Efficaciſsimæ autem omnium cantharidum habẽtur, quæ in fraxino naſcuntur. Bupreſtis verò vt placet Dioſcoridi, cantharidum genus eſt, virtute ſcilicet, ſecus autem figura, quum vermis digitalis ſit longitudinis ruber, multis & nigris maculis pictus, & vt tradit Plinius libro trigeſimo capite quarto : Animal in Italia rarum ſimillimum ſcarabæo longipedi, fallit inter herbas, bouem maxime, vnde & nomen inuenit, quod hucuſq; Luſitani ſeruarunt, rumpentem bouem appellantes, deuoratum enim tacto felle, ita inflammat, vt rumpat: hæc cum hircino ſeuo illita lichenas ex facie tollit, ſynectica vi vt dictum ſupra eſt. At erucæ picearum, vbi arbores pineæ ſunt, reperiuntur. *Bupreſtis.*

DE SALAMANDRA.

Græcè, σαλαμάνδρα : Latinè, Salamandra: Hiſpanicè, Salamantegua : Italicè, ſalamandra: Gallicè, Salamandre: Germ. Molch oder olm.

Enarratio LV.

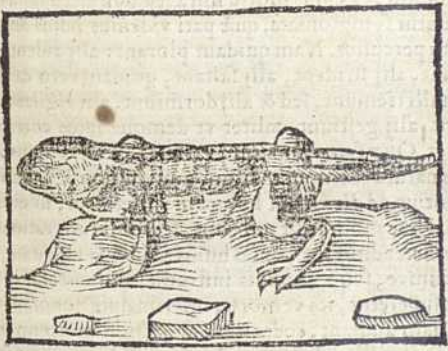

SAlamandra in aquis hodie potiſsimũ reperitur, animal venenoſum, lacertæ magnitudine, ſubnigrum, de quo falſum fertur, in igne non cremari, vt Dioſcorides in præſenti adnotat, & Galenus libris de Temperamentis illi ſubſcribit, dicens: In igne aliquandiu incolumem viuere poſſe, ſed ſi diutius in eo manſerit, non ſecus ac alias res comburi, *Salamandra comburitur.*

comburi, id quod nos verum esse comprobauimus, Salamandram in igne iniicientes.

CONSTANTINVS.

Theophrastus de signis pluuiæ ostendit σαύραν etiam Salamandram significare, cùm dixit σαύρα ἢν καλοῦσι σαλαμάνδραν: de hac præter Aristotelem Aelianum & Nicandrum in Ther. & Alexiph. loquitur Plinius lib. 10. Cap. 67.

DE ARANEIS.

Græcè, ἀράχνη: Latinè, Araneus: Hispanicè, arana: Italicè ragni: Arabicè, hamdebut, & hanchebut: Gallicè, areigne: Germanicè, Spinn.

Enarratio LVI.

Araneorũ pluragenera.

ARaneorum plura sunt genera, ex quibus altera sunt venenosa, altera, veneno carentia, de quibus hoc loco Dioscorides intelligit. Ex venenosis vero phalangium est, cuius vna species, tarantola, à ciuitate Taranto hodie dicta, in qua, ditionis Regni Neapolitani frequens est, dicitur: ex cuius morsu mira sed non dictu falsa subsequuntur symptomata, quæ pati videmus huius animalis ictu percussos. Nam quidam plorant: alij rident, alij vlulant, alij stridٍent, alij saltant, quidam vero canunt, nonnulli tremunt, sed & alij dormiunt, alij vigilant, alij sudant, alij gestiunt, taliter vt demone ipsos correptos diceres. Quæ symptomatum varietas, à varia huius animalis natura euenire creditur, tametsi non desint aliqui qui potius ad dierum & horarum varietatem, in quibus animal hoc momordit reiiciant, sed omnium rationum hæc vincit admiratio, quòd huius animalis venenum, veneficiúmve, sono cuiusuis instrumenti musices mitigetur ac superetur, ita vt morsi, interim dum sonoram vocem illam audiant, coërcitum ac victum morbum, siue affectionem illam habeant, & tanquam liberi ac sani sint redditi: At si musicus instrumentum desinat pulsare, derepente ad symptomata redeunt prima, sed curatio interim dum musices melodia viget, conficitur, theriacam, vel mithridaticum illis propinando, quousq; omnino ab affectione leuati sint. Cæterum Galenus de Theriaca ad Pisonem libro, vbi Democritum Damasippi filium & Epicurum

curum philosophos redarguit, quia principium rerum omnium, Indiuiduum atq; Vacuum, Inaneq; esse opinabantur, nō minusq; Asclepiadē medicum dictis adiiciens, qui vt cæteri opinabatur, permutatis tamen nominibus, vt pro indiuiduo corpuscula, pro vacuo meatus dicat, refert, quis namq; artes ab animalculo araneo factas inspiciens non credit etiam telam per dilucida adeo tenui atq; fila parari, vt etiam aliqui dicant, texendi artem homines primum ipsi referre acceptā. Hanc verò araneorū telam, pro vulnerum sistendo sanguine, valere omnes norunt.

DE LACERTA.

Græcè, Σαῦρα: Latinè, lacerta: Hispanicè, lagartixa: Italicè, lucertola: Gallicè, lesarde: Ger. Heidex.

Enarratio LVII.

SVnt lacertarum plures species, oua, veluti serpentes, parientes omnes: alia parua, domorum parietibus & muris familiaris: alia maior, inter saxa viuens, quæ cum serpētibus, hoc est colubris, bellū habet, de quibus duabus Dioscorides intelligit: quia harum caput, palos, furculos, & corpori infixa spicula extrahit, præsertim contusum & loco admotum. Altera vero species maxima est, insulæ sancti Thomæ, æquinoctiali subiacenti admodum familiaris, veluti apud insulam Caprariam, alteram Fortunatarum: apud quas animalia hæc ingentis magnitudinis cernuntur, pro quibus interficiendis, bombarda, vel sclopettis aliisq; bellicis tormentis opus est. Sed has potius forsan inter crocodilos reponendas putarem, quia à crocodilis aquaticis nihil quicquam differāt. Cæterum stercus lacertæ, in vsu medico habetur, præsertim pro delendis oculorum nebulis, vt docti norunt medici, chirurgicive.

Lacertarū species.

Stercus lacertæ.

DE LACERTA, QVAE DICITVR SEPS.

Græcè, σήψ: Latinè, seps, Chalcidica lacerta: Hispanicè, salta rostro.

Seps quid sit.

Enarratio LVIII.

SEps vt Dioscoridi & Nicandro placet, Chalcidica lacerta est, & illa quidē venenosa, parua variis coloribus depicta, muris & parietibus ferè semper adhærens, quam nostri Hispani timent, quia sæpe in hominum faciem saltat, & ea de causa illam sua voce, facie saltantem appellant: Romani verò, quia sub terra longo tempore anni permanet, eam terrantolam nominant. At Aëtius lib. xiij. cap. xxvj. longe aliud animal, per sepem intelligit, quum dicat: serpens qui seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit, recta verò ac tarde proserpit, caput habet latum, os acutum, vniuersum autem corpus multis albis notis respersum, & cætera.

DE SCINCO.

Græcè, σκίγκος: Latinè, scincus, terrestris crocodilus: Hispanicè, stinco: Italicè, stinco: Arabicè, Aschanchur. v. Schanchur.

Scingus.

Enarratio LIX.

SCingus tametsi à Dioscoride terrestris appelletur crocodilus, verus tamē hodie ex Nilo adfertur, quem officinæ stincum aut stingum vocant, lacertæ magnitudine, figura crocodili, cuius carnes renibus propinquas passim in electuariis venerem irritantibus immiscuntur. Porrò illius

illius loco Venetiis, species quædam in lacubus vicinis nascens venditur: minor tamen, & viribus ignauior. De crocodilo verò, quid dicturi sumus, quum non solum in Nilo, sed variis aliis locis reperiatur, animal quadrupes hominibus infestissimum, vt nostri nouere castellani, qui in Perù terram nouam adnauigarunt. Veluti Lusitani nostri quoq; in insula sancti Thomæ quotidie experiuntur, non sine tamen eorũ magna iactura, vbi non solum quindecim cubitorum, vt Aristoteles sed decem & octo, vt tradit Plinius, aliquando visus fuit. Causam verò referre, cur crocodilus superiorem maxillam mobilem habet, inferiorem vero immobilem, anatomici viri est, quum id osium in structura, compagineve eueniat, quæ contrario modo quàm in aliis animalibus connectuntur, vt anno superiori Ferrariæ, quum caput crocodili dissecuisset Ioannes Baptista Cananus, amicus noster integerrimus, vir hac ætate cum ipso Vesalio facile conferendus, percepimus. At cætera de crocodilo apud Plinium legito. *Crocodilus*

DE LVMBRICIS TERRESTRIBVS.

Græcè, τὰ τ' γῆς ἔντερα: Latinè, terræ vermes, terræ intestina, lũbrici: Hispanicè, lumbrizes de tierra, minholquas: Italicè, lumbrichi: Arabicè, charatin, Gallicè, lumbris ou vers de terre, Germanicè, Regen vurm.

Enarratio LX.

LVmbrici vermes, quibus hamo affixis pisces capiuntur, notissimi sunt, ex quibus oleum pro iũcturarum & neruorũ sedando dolore, in officinis & extra officinas, paratur, quod vtinam deinceps, in balneo Mariæ fieret.

DE MVRE ARANEO.

Græcè, μυγάλη & μυγάλη: Latinè, mus araneus: Hispanicè, mus ganho, murganho: Italicè, topo ragno: Gallicè, mesarane: Germanicè, Ratten, *alij* Zismauss.

Enarratio LXI.

Mus. MVs araneus, vt tradit Aëtius lib. xiij. cap. 14. colore ſimilis eſt muſtelæ, magnitudine autem muris, vnde & mygale apud Græcos nomen obtinuit, os autem oblongum habet, caudam exiguam, dentes tenues, ac eos duplici ordine ſitos in vtraq; maxilla, quo fit, vt quatuor dentium ordines habeat, appellant autem Hiſpani animal hoc ſua voce mus ganho, pro mure araneo.

DE MVRIBVS.

Græcè, μύες: Latinè, mures: Hiſpanicè, ratones: Italicè, toppi, ſorgi: Gallicè, ſouris: Ger. Mauſs.

Enarratio LXII.

MVs animal omnia rodens, plures habet ſpecies, à quibus hodie nullum deſumimus medicamentum, campeſtrem tamen multi pro delitiis in victu recipiunt.

DE LACTE.

Græcè, γάλα: Latinè, lac: Hiſpanicè, leche: Italicè, latte: Gallicè, laict: Arabicè, Leben: Germanicè, Milch.

Enarratio LXIII.

LAc ſanguis biſcoctus in vberibus animantiũ fœminarum eſt, quod ex triplici, diſs imiliq; ſubſtãtia conſtat, ſciliçet, caſeoſa, ſeroſa, & pingui ſiue butyroſa. Deſumitur enim lac hodie non ſolum pro victu, ſed medicinæ vſu, ab homine, à capra, à boue, à vacca, à bubulo, ab aſina, ab equa & camelo. Primas humanũ obtinet, caprinum ſecundas: Ouillum vero craſſum & pinguè eſt, & parum ſeri habet: at vaccinum craſſum & cæteris pinguius eſt, à quo butyrum præcipue conficitur, ita dictum, quia à bouis lacte fiat: vnde Galenus x. lib. de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorũ, capite de butyro, inquit: Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ouillo & caprino cõfici referat, ego namq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum eſſe butyrum exiſtimo. Aſininum autem lac, admodũ aquoſum eſt, & ſeroſum, in quo nihil quicquam pingue reperitur, & ea de cauſa, hecticis maximo iuuamẽto datur: ſuillum quoq; lac crudum aqueumque eſt. Porro equinum & camelia

camelinum caseosum est. Cæterum dignoscitur optimum lac ex colore, sapore, odore, & ipsius substantia: ex colore, quia oportet albissimum lac sit, splendidum, clarũ, & minime liuidum: ex sapore, vt gustui sit suaue, non acre, non amarum, non acidum, non salsum, aut qualitatis alicuius excedentis particeps: ex odore, vt bono sit odore præditũ, vel saltẽ omnino odoris expers: ex substantia quoq; diximus, vt neq; liquidum neq; nimis crassum sit, sed substantia medium, quale est quod in pollicis vngue iniecta gutta, nõ cadit, sed simul adiuncta retinetur, & minime spargitur, tale enim optimum iudicandum est, & in optimum vertetur sanguinem, modo ab animante sana, & nouiter emunctum sit, ieiunoque stomacho bibatur, nec desuper aliquid vini vel nutrimenti acetosi, vel qualitatẽ aliquam excedentẽ possidentis sumatur: imò vt hæc omnia consequantur, opus est, vt stomachus lac bibentis, ab omni superfluitate mundus sit: quod si hęc non fuerint, lac proculdubio in pessimos vertetur humores, & stomachum & aluum turbabit. Datur enim lac maximo iuuamento iis quibus Dioscorides concedit, sed dysentericis præcipue, modo ferris candentibus ferucat, vt suadet Galenus, lib. x. huic dicato operi, nõ verò ignitis marinis calculis, vt Dioscorides vult: sed lac nocet febricitantibus, caput dolentibus, oculorũ affectibus, paralysi, neruorum contractionibus, distillationibus, nephriticis, obstructionibus, dentibus, & gingiuis: quod cum ita sit, opus est ab ipsius bibitione dentes lauentur, sed optimum fore consilium arbitror, si lacti semper aliquid mellis vel saccari adiiciatur, ne in stomacho coaguletur, vel lateribus illius adhæreat. Quòd vero lac cum piscibus non sit comedendum, vulgatum iam est, quanquã tamen Galli & Germani consilium hoc floccifaciunt, non sine eorum tamen iactura, quum eorum plures elephantiasi, Mauritanorũ lepra corripiantur, vt apud Belgas per septenniũ percepimus. Verũ quod Dioscorides in præsenti asserit, de lacte canino, id Galen. tanquam falsum reprobat, lib. x. de Facul. simpl. medic. ad istum modum dicens: alij verò palam mentiti sunt, vt de lacte canino, quod in palbebris pilos renasci prohibeat, si prioribus auulsis, ei loco foret illitũ, vnde pillorũ radices extractæ essent. Cæterũ lac frigidũ temperatura est.

Lac dysentericis quo modo dari debeat.

Lactis nocumenta.

Lac caninum.

DE SERO LACTIS.

Græcè, ὀρρὸς γάλακτος: Latinè, serum, lactis aqua: Hispanicè, suero de leche: Italicè, sero, aqua de latte: Gallicè Mesgue, ou laict clair. Germanicè, Molcken, scheyd milch.

Enarratio LXIIII.

Serū cuius temperatura sit.

SErum vna ex quibus substantiis lac cōstat est: quod an calidum vel frigidum sit, dubitant Authores, quā quæstionem quum nullus hucusq; Brasauola melius disseruit, illius verbis placuit subscribere, quæ lib. iij. Aphorismorum ita habent, præsertim super illis Galenianis verbis dicentibus: Hæc autē lactis pars, serosa dicta, vim habet abstergendi, inquit igitur Brasauola: serum absterſiuum dicitur, propterea dubitandum videtur, quam qualitatem absterſiuam habeat, & an serum tale sit, vimq; exulcerādi habere possit. Videtur in primo statim disputationis vestibulo, si serum absterſiuum sit, calidam qualitatē habere, imò Dioscorides serum nō solum abstergere dicit, sed etiam è corpore humores educere, quod est caliditatis indicium, vnde & Galenus in iij. lib. de Alimentorum facultatibus, vbi de sero pertractat, inquit: Veteres ad aluum exonerandam creberrima hac potione vsi sunt, & de lacte ipso tractans, causamq; cur soluat, assignans, inquit esse propter multum serum, quod habet admixtum in fine etiam huius partis, in qua de lacte agit, lac triplicem substantiam habere docet, caseosam, serosam, & butyrosam: de serosa parte loquens, inquit: crassitiem humorum extenuat, & aluum subducit. Et in fine illius partis, in qua de acido lacte disserit, inquit: Tanto magis lac subducere, quanto plus habebit seri, hæc autem sunt caliditatis opera, nosq; experiētia docet iecoris obstructionem sero aperiri, & singulis annis multi ex seri caprini potu ab obstructione liberantur. Mauritani quoq; & Damasceni medici serum calidum esse testantur. Mesue etiā dicit, aquam lactis, calidæ & siccæ complexionis esse in primo gradu, vsque ad secundum: & Auicenna, cap. 444. ij lib. de lacte tractans, inquit, quod natura eius aquositatis est calida, nosq; idem hoc medio suadere possumus, quia nullus est,

qui

qui non concedat, vrinam esse calidam. Vrina autem est aquositas sanguinis. At simile est in lacte serum, quod in sanguine aquositas, ideo eandem qualitatē habebit: à natura enim aquositas ad hunc finem generatur, vt sanguis per omnes corporis venas deducatur. Deinde illa aquositas reuertitur, & ad vrinæ meatus transit, atque exit, quia nullum aliud officium habet, nec nutrire potest: in lacte serum est hæc aquositas, quę lacti mixta est, lac enim nihil aliud est quàm sanguis in carne illa mammillarū glandulosa iterum coctus, quæ dum concoquit, rubrū colorem aufert, & album inducit: talis autem glandulosa caro frigida & humida est, vnde hoc quod in lacte serum dicitur, est sanguinis aquositas: quæ cum per vias vrinarias exit, vrina nuncupatur, quum verò vrina sit calida, & ipsa sit aquositas sanguinis, quæ serum dicitur, serum ipsum calidum esse oportet. Nec ad illud tanquam ad asylū fugiendum est, quòd vrina in renibus caliditatē acquisiuerit per quos aquositas illa quæ serum dicitur, non transiuit, quoniam & in ipsis mammis altera coctio facta est. Nec ad istud tutò confugere poteris, quòd mammarum caro frigida sit, quia id opus concoctionis lactis per caliditatem fit. Adde, quod in venarū dissectionibus, aquositas illa quę à sanguine separatur, calorem, saporem, & vrinæ substantiam habet, tamē ad renes adhuc non transiuit: nec tamen iremus inficias, illius aquositatis caliditatem in renibus magis intēdi, quum & ipsa suapte natura calida sit: quum verò ad renes profluit, & per meatum vrinarum exit, sanguinis dispositionem ostendere putatur, ex his igitur inferendum videtur, serum calidæ temperaturæ esse. At in oppositam sententiam, Galeni verba facere videntur, qui lib. iiij. de Simplic. medic. facultatib. cap. 16. vbi disputat, propter quid mel ob caliditatem validiorem amaritudinem cōtrahat: lac verò dulcius efficiatur, in illo capite dicit, lac ex tribus substantiis compositū esse, caseo butyro & sero: postea addit, at excrementū illud serosum & frigidum & humidū est, & in tertio lib. de Arte curandi, serum frigidum facit, & in septimo eiusdem de Arte curandi libro, idem colligi potest, imò & ad hoc probandum ratio quædā philosophica in promptu est: Nam Aristoteles in quarto lib. Meteororū, si is liber Aristotelis sit, docet, solum

Lactis diffinitio.

Galenus.

lum ea quæ frigida sunt, liquida, coagulari per frigus. At illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit: vt sunt quædam vina, acetum, lixiuium, serum, igitur serum frigidum est, tum ex philosophi sententia, tum ex ratione ipsa quæ ita esse demonstrat. In hac igitur ambiguitate, quid dicere oporteat, inexplicatum videtur: quoniam rationes & magnorum virorum authoritates hinc inde tanquam instructæ acies militare videntur, imò si calidum sit quia euacuat, & abstergit, erit in Galeno contradictio, qui in iij. lib. de Alimentorũ facultatibus, ipsum soluere dicit, in quarto autem de Simplicium medic. facultat. cap. 16. frigidum & humidum esse iudicauit, imò & in decimo de Simplicium medic. facultat. ipsum calidum ponit, quia & extergendi & subducendi vim habet: Nos igitur vt hanc controuersiam eo meliori modo quo fieri potest cõciliemus, aliquam caliditatem sero inesse dicamus, tamen non talem, tantámve, quin à frigidioribus partibus superetur, ratione huius caliditatis & acredinis cuiusdam, non multum manifestæ, tamen quæ aliquo modo sentiatur, si quis pensiculate gustet in ipso vires sunt attenuãdi, detergendi, & subducendi per aluum, suapte autem natura, & pro maiori parte frigidum & humidum est, ob maiorem mixtæ aquositatis copiam. Dioscorides lib. ij. propter hanc parvam caliditatem & acredinem dicit serum efficacius in purgando esse quàm lac, & quod his datur, quos sine acrimonia purgare volueris, quales atra bile laborates, comitiales, lepræ, elephantiases, & toto corpore papularũ eruptiones. Experientia verò frigidũ esse docet, propterea vulgus nostrũ in mense Maij, vt bilis calorem supprimat, & erumpentibus pruriginosis pustulis succurrat, serũ copiose propinat, sed caprinum potissimum quærit, aut asininum, & intentum allequitur: addę, quòd id lac apud authores frigidius existimatur in quo plus seri inuetum sit, vt de asinino Galenus infert. Serum igitur frigidum esse constat, quod eius quoq; gustus, qui insipidus est probare videtur. Nec ratio illa te commoueat, vt ipsum calidum esse fatearis, quoniam abstergat, etenim aqua ordei idem efficit, tamen frigidam esse constat, subducit verò serum ob modicam illam acredinem & caliditatem, quam in se habet. Hæc de sero dicta superfint, in quo & caliditatem

serum frigidum est, sed secunda in parte calidũ.

Serum frigidum est.

aliq

aliquam, & aliquam acredinem ineſſe putamus, quæ abſtergit, & aphthas in puerorum ore facit, his autem modicis qualitatibus, Damaſceni & Mauritani illecti, ſerum calidum eſſe profeſsi ſunt, quum tamen abſolutè non ſit.

DE LACTE SCISSILE.

Græcè, σχιστὸν γάλα: Latinè, lac ſciſſile: Hiſpanicè, leche azeda: Italicè, latte acetoſo.

Enarratio LXV.

LAc ſciſsile, acetoſum lac eſt, quod hodierni Græci & Thurcæ in maximo habent vſu.

DE CASEO.

Græcè, τυρὸς: Latinè, caſeus: Hiſpanicè, queſo: Italicè, formagio caſcia: Arabicè, lubon, & gieben: Gallicè, formage: Germanicè, Keſen.

Enarratio LXVI.

CAſeus, vbiq; tanquam vinum, ſuas habet laudes, vetus verò calidus & ſiccus eſt, diſcutiendiq; vires poſſidet, vt ex Galeni præclara hiſtoria deprehenditur: recens verò, frigidus eſt, ac aſtringendi nonnihil virium habens. Proinde qui caſeo recenti, viperæ morſus curare nitũtur, toto vt dicitur aberrant cœlo. Athippace, equinus caſeus eſt, cuius Hippocrates meminit, lib. de Aere, aquis, & locis, vbi de Scythis agit, & lib. iiij. de morbis vbi Morborũ cauſas inquirit, dicens: Et habet hęc res ſimilitudinẽ ad id quod Schitæ faciunt ex equino lacte, lac enim in caua vaſa lignea infuſum concutiunt, illud autem dum turbatur, ſpumeſcit ac ſecernitur, & pingue quidem, quod butyrũ vocant, quum leue ſit, in ſuperficie conſiſtit, graue vero & craſſum deorſum ſidit, quod etiam ſecretum ſiccant, vbi verò concretum ac ſiccatũ fuerit, hippacen ipſum vocant.

Caſeus uetus calidus & ſiccus eſt.

Hippace caſeus equinus.

DE BVTYRO.

Græcè, βούτυρον: Latinè, butyrum: Hiſpanicè, mantequa: Italicè, burro, ſmalzo: Arabicè, zebd: Gallicè, beurre: Germanicè, Butter.

Enarratio LXVII.

BVtyrum, è pinguissima lactis parte fit, ita vt spuma lactis concretior dici possit, à boue sic nominatum, vt diximus, quia è bubulo lacte potissimum paratur, vt Gal. quoq; capite proprio, Dioscoridem admiratus dixit, facultatis enim cõcoquentis butyrum est, digerentissq;, præsertim in corporibus temperatura mediis, non verò duris. Nam corporum plane durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: At quæ in mollibus phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotidas & bubonas, & oris phlegmonas, aliaq; innumera prorsum illo solo curauimus, nimirum puerilibus corporibus, ac muliebribus perpetientibus. Sed & gingiuis puerorum dentientiũ, assidue illitum: nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus, & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, postea quàm fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus: sed & in ventrẽ deuoratum, & ex eo distributum, magnifice confert, expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cũ hoc quod eos etiã concoquat atq; si solum lingatur, magis quidem concoquit: verũ minus educit: Sin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, sed minus concoquit. Cæterum fit quoque ex lactis suprema parte, ex quo butyrum conficitur, id quod vniuersa Italia, lactis caput appellat, Hispani verò natam vocant, cibus ori suauis, sed per se solus non admodum stomacho gratus, quum sua pinguedine, ipsum mollificet, relaxétve, & crassum præbeat nutrimentũ, ac ab stomacho cibum intempestiue descẽdere faciat. Proinde, cibus iste absq; sacca rovel melle nunquã comedatur cõsulo. Secernitur quoque ex sero cocto pars quædã, quã recoctã, siue poutiam Itali vocãt, Hispani verò recaseum, quasi alterum caseum dixeris, appellant: Cibus frigidus, biliosis stomachis gratus, sitim extinguit, somnum conciliat, & fluxus biliosos cõpescit, salitus quoq; cibus iste venditur præsertim apud Longobardos, qui sitim excitat, & pessimi ac crassi est nutrimenti. Porrò fuliginis butyri, cuius Dioscorides mentionem facit, nullus hodie vsus est.

Lactis nata.

Recocta.

DE

DE LANA.

Græcè, ἔριον: Latinè, lana: Vulgò lana, Arabicè, ſauf, vel ſuf: Gallicè, laine: Germanicè, Schmutzi guuollen.

Enarratio LXVIII.

LAna ſuccida, præcipuè ex ouibus extracta, rei medicæ conducibilis eſt.

OESYPVS.

Græcè, οἴσυπος: Latinè, œſypus: ſuccidarum lanarum pinguedo: Hiſpanicè, iſopilho humido: Italicè, eſipo humido: Arabicè, ſenfe, ratab: Gallicè, graiſſe de laine ſurge.

Enarratio LXIX.

OEſypus hodie in officinis corruptè iſopus humida vocatur, ſcilicet lanarum ſuccidarum pinguitudo, habet enim concoctoriam vim ſimilitet vt butyrum, & parum quid de diſcuſſoria, vt refert Aëtius ſermone ſecundo ſuæ medicinæ.

DE COAGVLO.

Græcè, πυτία, vel πυτία καὶ ὄπος: Latinè, coagulum: Italicè, caglio: Hiſpanicè, coaglio, & coalho: Arabicè, anfea: Gallicè, caillé, preſſeure: Germanicè, Lipp.

Enarratio LXX.

COagulum ex multis & variis extrahitur animalibus, quod pro coagulando lacte, ex quo caſeus reſultat deſeruit. De quo Galenus lib. x. de Facult. ſimpl. medic. ita prodit: Coagulum omne acris & digerentis potentiæ eſt, atq; etiam exiccatoriæ, nam neceſſario id ſuperiora comitatur: ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, ſi cum aceto bibatur, præterea profluuium muliebre ſanare proditum eſt, necnon coactum in ventre lac diſſoluere, id quod nos ſumus haud dubie experti, non ſolum in leporino, ſed etiam in aliorum omnium animalium coagulo, ſed & ſanguinem in ventre concretum ſimili modo epo

do epotum coagulum leporinum dissoluit, ac efficacius quidem cæteris, verum non solum, quum hoc omni sit commune coagulo.

DE ADIPE.

Gallicè, ϛέαρ: Latinè, adeps: Hispanicè, gordura: Italicè, seuo o vero grasso de animali, o vero assungia: Arabicè, menim: Gallicè, graisse & suif, Germanicè, Feyste, fette.

Enarratio LXXI.

DIffert à pinguedine adeps quòd crassior sit ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus, vt bobus & capris, adeps prouenit: veluti humidioribus, vt suibus bene habitis, pinguedo. Proinde pinguedo celeriter in ignē posita, colliquescit, nec facile vbi semel liquata fuerit, rursus concrescit, aut cogitur: At adeps, nec facile funditur, liquescitve, & fusus celerrime congelatur. Porro adeps suillus aliorum omnium est humidissimus, ob idq; actione sua vicinam oleo vim possidet: verum qui mordicationes perpetiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, iis potius caprinum adipem quàm suillum iniicimus, non quòd plus acrimonias obtundat, sed quòd cōcrescat citius: suillus autem instar olei defluat, quare caprinus potius dysentericis & tinesmosis iniicitur, quando morsum eorum mitigare est consilium. Cæterum, quum inter pinguedinem & adipem differētia sit, tu si voles, oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem, adipem appellato, vt pleriq; medici, sed & pinguem appellare totum hoc genus licet, vt ait Galenus libro xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum.

Cæterum vtimur pinguedinibus pro leniendis, ac sedandis doloribus, emolliendisq; tumoribus. Ex auibus vero anserina partium tenuitate penetrabilior præfertur: Deinde gallinacea, mea tamen sententia: anatum & syluestrium anserum pinguedo siue adeps, ea quæ ab anseribus domesticis desumitur adipe tenuioris essentiæ dicēda est, imò adeps & pinguedo agrestium animantium & volatilium, in vniuersum potētior est, quàm quæ ab animantibus quæ in vrbibus otiosè aluntur, extrahitur, modo

Auium pinguitudo.

speciem

ſpeciem ſpeciei cõferas:& quæ à maſculis, calidior quàm quæ à fœminis. Ex quadrupedibus vero leonina primas obtinet, deinde ex pardo, mox quæ ab vrſo habetur, tandem taurina:mox hircina, poſtea caprina, tandem bubula, deinde vitulina, ac hœdina, ſuillavero ita habet, vt intra illam & anſerinam gallinacea medium teneat, vt ex Galeno deſumitur libro ſeptimo de Compoſitione medic. ſecundum genera. & 2. de Febribus ad Glauconem: damæ porro pinguedinem Dioſcorides tum Galenus, & Paulus prætermerunt, quum tamen pro emolliendis ſcirrhoſis tumoribus multum valeat. Cæterum Galenus libr. xj. de Facul. ſimplic. medic. inquit: Dioſcorides Anazarbenſis multa profecto bene dixit eorum quæ de medica materia memoriæ prodidit: ſignificata tamen vocum Græcanicarum non ſatis pernouit. Hic ergo quum ait, magis eſſe adſtrictorium adipem caprinũ ſuillo, ſiquidem acriorem ſignificare velit per magis aſtrictorium accipimus ſermonem ceu verum: At ſi illud talem habentem qualitatem qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium: haud verum eſſe ſermonem dicemus. Porro quoniam viperarum adipem vbi radicitus pilos ſub alis euulſeris, prohibere illos recreſcere illitum referunt, viſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius. Atvbi prout iubent feciſſem, mentitos comperi. Sicut etiam quod initia ſuffuſionum ſanet: Verum vrſorum adipem alopecias curare vere eſt proditum, quum tamen probatiora habemus ad eum affectum remedia. Porro quum dicant vulpinum adipem dolores aurium ſanare, nec dicant quos aurium dolores, ceu non noſcentibus ipſos diſtinguere, attendendum non eſt. Alij piſcium adipem laudant, tanquam ad ſuffuſiones aut quencunque alium affectum nominare velint, congruat, & cætera.

Adeps quadrupedum.

Damæ pinguedo.

Viperarũ adeps.

Vrſorum adeps.

Sed & hoc iterum repetere, non extra rationem eſt, quum quæ bona ſunt, bis & ter, vt Plato ſuadet, repetenda ſunt, hircino igitur & caprino ſepo, hodie pro cohibendis fluxionibus dyſentericis, priſcorum more, vtimur, ſed animaduertant medici, quod pinguedines emollientes, & parum digerentes pueris & fœminis, & carnes molliores habentibus conueniunt, quales ſunt, ſuilla, gallinacea, & vitulina: corporibus vero durã carnem & ſiccam poſ-

Quæ bona ſunt, bis et ter repetenda ſunt.

fidea

sidentibus, vt messoribus, fossoribus, laboratoribus, & bajulis, digerentes potius pinguedines conueniunt, vt leonina, taurina, vulpina, pardi, hyenæ, damæ & similium animalium, inueteraſcens quoq; pinguedo recenti calidior & tenuior efficitur, ac proinde quoq; valentius desiccans. Cæterum, omne pingue æstuosum est, & stomachum subuertẽs, pauci præterea nutrimenti vt ex Hippocrate elicitur libro secundo de Diæta, & & Galeno lib. iij. de Facul. almen. cap. 11. Verum, dubitant aliqui, an pinguedines, calidæ & humidæ natura sint, vel potius siccæ: ratio huius dubitationis in hoc consistit, quia in Aldino exemplari Græco legitur ξηραντικὴ, id est, desiccatoria, ita vt legatur, omnis igitur pinguedinis facultas est calfactoria, & desiccatoria: sed revera textus iste Aldinus corruptus est, quum loco θερμαντικὴ, ξηραντικὴ legendum sit, sic: omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria & excalfactoria, quã lectionem cõfirmat quoq; vetus interpres, & Galeni sententia ita legendum monet, quum eo loco pinguedinum duas faciat cõparationes: alteram ad corpus humanum: alteram vero pinguedinum inter se: quum vero ad corpus humanum Galenus pinguedines refert, eas humidas esse tradit, vt eius indicant verba, quæ ita habent: Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria & excalfactoria, humanorũ corporum, vbi nota verbum humanorum corporum, & subdit, vt res clarius comprehendatur: Nam pinguedo suis, vt ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æque excalfacere, sicuti neq; oleum. Ex quibus satis manifestum est collatione facta ad corpus humanum, pinguedines calfactoriam & humectatoriam vim habere: quam Aëtius aduertens, ita libro ij. suæ medicinæ cap. 152. dixit, omnis pinguedinis vis est, humana corpora humectandi ac calfaciendi. Alteram vero comparationem facit Galenus pinguedinum inter se, quo fit, dicat, pinguedinum vna siccior altera est, id est, vna non ita humida est veluti altera. vt paucis igitur absoluamus, lectio communis tanquam verior retinenda. Cæterum pinguedo in quantum pinguedo, calida est, quia sanguinis vnctuosa pars: inquantum vero à frigore concreta, frigida dicitur: quibus paucis Galeni varia dicta conciliari possent, vt alibi dicemus. Reliquum

pingue æstuosum.

Pinguedinis duæ cõparationes

Pinguedo calida & frigida dicipotest.

egit

erit in præsenti citare, sepum, quod ex pinguedinibus hodie ad mulierum ornamentum paratur, quod Hispani sepum confectum, Itali vero pomatam vocant, cuius veram descriptionem talem habeto. Recipe adipis ceruini, vel illius qui ab hœdi renibus extrahitur, libras duas, pinguedinis suillæ recentis libram mediam, quas pinguedines à membranulis purgatas, albo vino lauato, deinde lineo panno exprimito: taliter vt à vino pinguedines sincere maneant, quas postea in olla vitreata, aqua rosacea semiplena infundito, modo aqua pinguedines cooperiat, quibus tunc addes, pulueris gariophyllorum vnciam mediam, nucis moschatæ drachmas duas, spicæ nardi grana quatuor, pomorum camusiorum mundatorum & incisorum numero octo, postea optime cooperta olla, lenibus prunis eam admoueto, atq; baculo interdum misceto, fer uereq; permittito vt aqua ad consumptionē fere deueniat: tandem deposita ab igne olla, contenta per linteum nouum in vas fictile rosacea aqua respersum percolato, feces tamen relinquendo, quæ percolata, iterum in alteram infundantur vitreatam ollam, quibus addas, olei amygdalarum dulcium vncias sex, ceræ albæ vncias quatuor, & ad ignem omnia liquefacta, iterum colato, & in vasculum vitreatum, rosacea aqua roscidum, cadere sinito, demum omnia illa aqua rosacea moschata abluta, in vase vitreo optime cooperto seruato, quod albissimum sepum euasit minio tamen rubrum confici potest. Valet autem vt diximus, pro manibus & facie emolliendis, ac dealbandis, labiorum quoq; fissuras & narium ac manuum rupturas sanat, sed id validius efficit, si coralli pauxillum admiscueris illi. *Pomata siue sepum confectū.*

DE MEDVLLA OSSIVM ANIMALIVM.

Græcè, μυελὸς: Latinè, medulla: Hispanicè, tuetanos, tutanos, Italicè, midolla d'ossa: Gallicè, moelle, Arabicè, mochial & moch: Ger. Marck.

Enarratio LXXII.

Medullæ.

DE medullis nihil quicquam melius aut elegantius dici potest, quàm quod Galenus de illis scriptum reliquit,

reliquit lib. xj. de Facul. simpl. medic. proinde illius verba subscribere in præsenti minime grauabor, quæ ita habét: Medulla vim habet corpora indurata & scirrhosa emolliendi, optimam sum expertus semper ceruinam, dein vitulinam: At hircorum & taurorũ, tum acrior est, tum siccior, itaq; durities scirrhosas mollire nequit: ex vitulina igitur & ceruina pesi componuntur, ad emolliendos veros, & extrinse us veteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla parantur, vim emolliendi habentia. Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sane revera est medulla, sed ex spina etiam, quæ tum durior, tum siccior est altera, vtramq; autem hyeme collectam, in sicca edita, quæ domo cum foliis lauri siccis repone, ne videlicet computrescat, & cætera. Porro in cibo medullæ sumptæ ad vomitum stomachos incitant.

Pesi ex vitulina & ceruina medulla parantur.

Medulla vomitum irritat.

DE FELLE ANIMALIS.

Græcè, χολὴ: *Latinè*, *fel*: *Hispanicè*, *Hiel*: *Italicè*, *fiele*, *Gallicè*, *fiel*: *Arabicè*, *Sararae & Merara*: *Germanicè*, Gall.

Enarratio LXXIII.

Fel. FEl tanto potentius est, calidius, & quanto abanimali desumitur calidiori, proinde taurorũ fel calidius quã castratorum boum persentitur. Hodie autem ex felle, linimentum contra puerorum lumbricos ab omnibus fere paratur, cuius compositio, vt tyrunculi in re medica addiscant, ita habet: Accipe pomum narantium ab interna medulla excauatum, in quo infunde, fellis taurini vel hircini, aut saltem bouis, pro cauitatis capacitate, cui addas, aloes myrrhæ an. drachmam vnam, croci scriptulum vnum, & supra calidos cineres, calefiat, quo vmbilicus, & anus inungantur, interficit enim vermes, & secedere facit. Cæterum in felle taurino potissimum, & bubulo, lapillus quidam reperitur, quem Dioscorides & Galenus præterierunt, magni tamen iuuamenti, vt apud nonnullos legimus authores. Nam in puluerem redactus & vino ebibitus, vesicæ calculos frangit, non minus quoque per nares impulsus visum clarificat, & oculorum ægilopas retrahit, ac epilepsiam emendat, modo per nares cum succo ma

Compositio contra lumbricos.

Lapis in felle repertus.

eo maioranæ vel radicis betæ impellatur, quòd vero lapillus iste ieiuno stomacho in iure capi ebibitus incrassat, obesumque corpus reddat, ac fedum faciei colorem deterget, experti sumus. Cæterum felle auratæ piscis, vel lucij, aut perdicis, gallive, in coitu mulieres illitę delectari certum est.

DE SANGVINE.

Græcè, τὸ αἷμα: Latinè, sanguis: Arabicè, dem: Italicè, sangue: Hispanicè, sangre: Gallicè, sang: Germanicè, Bluot.

Enarratio LXXXXIIII.

SAnguinis vanas promissiones Galenus comperit, qua de causa, non eo vti satius est. Nam in primis, nec humano aut suillo vnquam vsus fuit, vt eius apparent verba, quum si quis sanguinem humanum morbo alicui vtilem esse dixerit, id in suillo primo experiri oportebat, quum similia effectus similes efficiant tradat, At Marsilius Ficinus, summus Platonicus, libro de vita longa, capite vndecimo senes potu sanguinis boni à iuuene temperato accepti, repuerascere contendit, & ab aniculis dictis strygibus, argumentum desumit, quæ puerorum sanguinem, vt reiuueneścant, fugunt, quæ vera esse credendum est vt multi alij celebres viri affirmarunt, sed præcipue Comes Mirandulensis, in eo doctissimo libello quem de strygibus edidit. Non minus quoque Arnaldus Villanouanus reprehensione dignus est qui in emplastro siue ceroto de pelle arietina, ad crepatos conscripto, sanguinem hominis ruffi admiscere mandat, ac si ab alio animali, efficaciori iuuamento desumi non poterat. Porro Antidotum quod à sanguinibus inscribitur, cōtra venena accommodatum est, vt apud Galenum & omnes fere Græcos videre est. Columbæ tamē sanguine, aut palumbi, turturisve Galenus in vulneribus capitis meninges attingentibus, nunquam vsus est, quum oleum rosaceum pro illa complenda operatione satis illi esset, dicit enim: Ego verò sexcentos noui eorum quibus Romæ perforata fuere capitis ossa, necquicquam ab vsu rosacei, citra columbæ sanguinē offensos, & subdit: Itaq; melius inuenire nihil possis in capite perforato, quàm vt rosacee probo vtare. Item pro san-

Marsilius Ficinus.

Stryges vere reperiūtur.

Arnaldus Villanouanus.

Antidotū ex sanguinibus.

Sanguis columbæ.

guine in oculo cõcreto, eo quoq; nunquã fuit vsus, quum collyria sunt plurima quæ medeantur hyposphagmatis, & maxime quod plurimam recipit myrrham, quale est, quod à Damocrate compositum est. Ad eundem modum falsum est, quòd noctuæ, siue nycticoracis sanguis asthmaticis valeat, veluti quod quidam dictitant de sanguine vespertilionis, vt si virginis vberibus illinantur, plurimo tempore ea ab excrescentia tueri, & pilos sub alis enasci prohibeat, quod Xenocrates tanquã falsum calumniatus est. Non minus quoq; quod de Galli vel gallinæ sanguine ab aliis ferebatur, quod sanguinis eruptioni meningum conferebat, tanquam inexploratum experimentum, prætermisit, quum periculosa sit huiusmodi experientia. Agnorum quoq; sanguinẽ comitiali morbo, potum non mederi tradit ibidem Galenus: quum quæcunque potu iuuant epilepticos, ea facultatis sunt incidentis: At sanguis agninus omnium minime talis est, hœdinus quoque sanguis ab eo tanquam inutilis pro sanguinis è pectore reiectione prætermittitur. Ranarum quoq; viridium siue terrestrium sanguinẽ euulsos ex palpebris pilos inunctum, eorum renascentiam non prohibere, vt nonnulli opinabantur, expertus fuit, vnde hic apud Dioscoridẽ mendam esse certus sum. At hirçinus sanguis præparatus, cõtra calculos renum & vesicæ datur. Cæterum inquit Dioscorides, rabidi canis morsus, sanguinis canini potu curari, cuius causam, quærens Marsilius Ficinus, loco à nobis citato, ita inquit: Galenus atq; Serapio morsum rabidi canis, sanguinis canini potu curari dicunt: rationẽ verò illis assignare non placuit: ego igitur biduũ eam quæritans, opinor denique saliuam canis rabidi venenosam impressam hominis pedi læso per venas paulatim ad cor ascendere more veneni, nisi quid interea distrahat: Si igitur interim canis alterius sanguinem ille biberit, sanguis ille crudus ad multas horas natat in stomacho, cum denique velut peregrinũ deiecturo per aluum, interea caninus sanguis iste saliuam caninam superiora membra prehensantem, prius quàm ad præcordia veniat, deriuat ad stomachum: Nam & in canino sanguine virtus est ad saliuã canis attrahendam, & in saliua vicissim virtus ad similem sanguinem prosequendum: Venenum igitur à corde remotum, sanguinisq;

Sanguis nycticoracis.

Sanguis vespertilionis.

Epilepticis medicamenta conuenientia.

Textus Dioscoridis corruptus est.

Sanguis canis opinatur morsu canis rabidi.

guiniq́ue imbibitū in aluo natanti, vnà cum sanguine per inferiora deducitur, hominemq; ita relinquit incolumē. Quorsum hæc? primo quidem vt rei tàm occultæ succurrentem inter differendum causam aperuerim, deinde, vt moneam, sanguinem potari posse, & quidem salubriter, atque in sanguine humano virtutem esse, qua humanum sanguinem attrahat, & mutuo prosequatur, ne forte diffidas iuuenilem sanguinem à sene bibitum trahi ad venas, membraq; posse, ibique prodesse quam plurimum. Reliqua verò de sanguine olim abunde differuimus, in hoc quoq; capite præcipue quærendo, an sanguis anima esset. *Sanguis salubriter bibi potest.*

DE STERCORE ANIMALIVM.

Græcè, κόπρος & ἡ κόπρος: Latinè, stercus: Arabicè, hebel: Hispanicè, estiercol: Gallicè, fiente: Germanicè, Dreken.

Enarratio LXXV.

STercus alterum altero calidius est, secundum quòd à calidiori excernitur animali: caninū, vt affirmat Galenus, anginam curat, & dysenteriā constringit, præcipuè in cocto lacte epotum: non minus quoq; medicamentis maligna vlcera sanantibus adiungitur. Porrò humanum, gutturis phlegmonibus & anginis mederi celebri historia scripsit Galenus, sed lupinum colicis affectibus magno iuuamēto propinatur, præsertim album, super fruticibus collectum. Verùm ego, quum lupus interficitur, iubeo illius intestina cum stercore seruari, ac exsiccata & in puluerē redacta in potu contra colicas affectiones dare, non contemnendo profecto iuuamento. Caprarum verò stercus, acris & digerentis est facultatis, proinde strumis & scirrhosis tumoribus conuenit, præsertim in corporibus duris, & rusticorum: Secus autem puerorū, ac mulierum. Extrinsecus quoq; pulticulæ modo ventri impositū, ipsius doloribus subuenit: At bubulum exsiccatoriæ est facultatis, veluti columbinum causticæ, & exedentis potentiæ quod Abinzoar inter antidota contra pestem adnumerat, & de eo Gal. lib. iij. de Temperamētis historiam de domo in Asia combusta enarrat. Ciconiarum verò, comitiali morbo mederi, falsum Galenus inuenit: At lacertarum *Stercus caninum.* *Humanū stercus.* *Lupinum stercus.* *Caprarū.* *Bubulum.* *Columbinum.* *Ciconiarū stercus.*

vnice oculorum nebulas, eorumq; concursus sanguineos
Lacertorũ stercus. delere, certi sumus, de quibus omnibus Gal. consulendus est, lib. x. tam sæpe à nobis in hoc opere allegato.

DE VRINA.

Græcè, Οὖρον: Latinè, vrina, lotium: Vulgò vrina, Arabicè, Baul.

Enarratio LXXVI.

Vrina. FRequenter hodie vrinæ vsus in clysteriis habetur, quum abstergendi vires obtineat, præcipuè pueri stomachum ieiunum habẽtis. At Galenus, vlcera digitorum pedis, maxime quæ ex illisione atque offensione essent inflicta, sæpenumero, vbi nimirum phlegmone careret, curabat: hoc præcipuè in seruis & rusticis, & in agro, & rure, vbi medicamentorum aliorum non erat copia: nec tantum in prædictis vlceribus, sed omnibus à thorace ad imos vsque pedes corripientibus, vti illa concedit. Capitis porro vlcera, aut faciei, ea lauari nõ assentitur Galenus veluti nec eam dare in potu. Proinde orthopnœę curandæ gratia, eam ebibere, necessarium nõ esse tradit. Auicenna tamen, illius potu, nonnullos sanitati restitutos memorat, vt ex secundo sui Canonis libro capite proprio percipi potest. Cæterum vrina hominis omnium propè aliarum vrinarum est imbecillima, excepta ea quæ à sue castrato domestico mingitur, quum hæc humanæ persimilis sit. Aprorum verò valida est, vt eius acutus indicat odor, quam Florentini in propria vesica oleo admixtam ad fumum seruant, appendúntve, & ea mellis crassitudine inspissata, contra puerorum vermes vtuntur, nares & pulsus ac abdomen inungendo. Ex vrina verò chrysocolla conficitur, vt Galenus bis docuit, & nos ipsi experti sumus, quanquam vera chrysocolla minerale esse sciamus, quod potissimum ex India in Lusitaniã adferri solet. Cæterum laps lincurion dictus, electri species est, alio nomine quia plumas attrahit, pterygophoron appellatus, vnde qui lapidem istum vrinam lyncis siue lupi ceruarij esse opinantur, toto vt dicitur, aberrãt cœlo, vt capite de electro quoque meminimus: Respondet vrinæ saliua, cuius vis differens quoque est, tum in animalium speciebus, tum in eorum vnoquoque sano, & ægro, ieiuno & sitibundo, aut
Saliua.

contrà. Etenim vt vrina & fel, sic & saliua sumpto quidem cibo imbecilla est, valida proculdubio & acris est eorum qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur: sed in medio vtriusque est eorum qui probe concoxerunt, nondum tamen cibum potúmve hausere, qua puerorum lichenes, id est impetigines curantur, non minusque illius causa, triticum ore mansum dothienes, id est furunculos concoquit, & digerit, porro saliuam, scorpios interficere, memoriæ tradidit Nicander, & Galenus vt verum quoq; approbat, quod nos ita esse quoq; experientia nouimus.

DE MELLE.

Græcè, μέλι: Latinè, mel: Gallicè, miel. & Hispanicè, Mele. Italicè, Mele. Arabicè, hael: Germanicè, Honig.

Enarratio LXXVII.

MEl, liquor dulcis, ab apibus condensatus, ac fabre factus, vbiq; vulgatissimus est, quod rutili coloris Dioscorides & medici desiderant, quum tamen hodie albissimum primas obtinere sciamus, præsertim quod à nimia caliditate ita album traxit colorem: Nam album ob frigiditatem multam habens spumam, quod incoctum recte dixerimus, nō bonum est. Reperitur enim præstans hoc mel tanquam butyrum albissimum apud Olyssipponenses: quod ex oppido Hueiras dicto aduehitur. Cæterum venenosum mel, varia symptomata inducens, variis in locis reperitur, præcipuè vbi apes rosa nerienis, vel flore aconiti, vel napelli cucullato, pastæ fuerint. Subducit autem mel crudum aluum magis quàm coctum, vt libro primo capite de Rosis diximus, quod desiccandi & excalfaciendi secundo ordine vires habet, facile enim calidis in corporibus in bilem vertitur: proinde pituitosis summum est iuuamen. Verùm, saccarum quod Dioscorides mellis genus, in India & Felici in Arabia prouenire facit, absq; verborum ambagibus & controuersia vlla, nostrum vulgatum & commune est succharum. Magna etenim succhari copia, & prouentus apud Indos semper fuit, & est hodie, vt quoq; Lusitani nostri fatentur: apud quos ordo ac modus illius conficiendi,

Mel venenosum.

Mel crudū subducit aluum.

Saccharū antiqui cognouerūt.

non ita pridem fuit exploratus, quum ſuccharum de locis ad locos in vtribus deferebant incluſum. Vnde non mirandum ſi Dioſcorides & Galenus, cæteriq; qui de ſaccharo locuti fuerunt, tanquam de re illis non probe cognita & explorata locuti fuere, vnde ſuccharum, mel, aut ſal in harundinibus concretũ dixerunt: nec ab re, quum in ipſis harundinibus non quidem fiſtuloſis, ſed ſucco plenis, magno æſtu, ſuccus foris attrahitur, & ibidem ac reſina, vel gummi, in ipſis harundinibus denſatur ac cõcreſcit, ſimilis omnino ſuccharo cando dicto, hodie arte parato, vel ſali dulci, vnde, multi illum ſalem Indicum appellabant:

Sal Indicus ſuccharum eſt.

Nec tantum in India hoc euenire nouimus: ſed etia hodie in inſulis Maderiæ, & ſancti Thomæ, ac Fortunatis, quas Canarias dicitant, in quibus ſicuti in nonnullis Italiæ locis, ac Aegypto, & noua terra Braſilio dicta, fertilis eſt prouẽtus, cuius modus conficiẽdi ac in turbinatas maſſas reddẽdi, nouus eſt, & antiquis plane ignotus: imò ſi verum fateri debemus, ſuccharum olim in perexigua reperiebatur copia, adeo vt illius vſus, parua aut nulla erat cura, vtcunq; tamen ſit, illius Varro meminit, iis carminibus.

Varro meminit ſuccharí.

Indica, non magna nimis arbore, creſcit harundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcis, cui nequeant ſucco contendere mella.

Floruit enim Varro Narbonenſis, Latinę linguæ peritus ante Dioſcoridem & Galenum, annis multis, qui iis carminibus adeo ſaccharum deſcribit, ac ſuis coloribus depingit, vt nihil amplius deſiderare queas. Illius quoq; Galenus noſter meminit, non ſolum libris Simplicium, ſed libro octauo Methodi medẽdi, capite quarto, vbi ſaccharum inter res febribus vt exceſsiue nõ calidas, conuenientes adnumerat, vt liquido cõſtet, antiquorum ſaccharum, noſtrum cõmune eſſe. Nec enim Manardus, aut Fuchſius, qui oppoſitum contẽdunt, audiendi ſunt: quum nullis aut momenti alicuius rationibus fulciãtur, nobiſcum autem Leonicenus agit atq; Curtius, aliiq; celebres viri, vt demũ concludere debeam, hoc ſaccharum Dioſcoridis noſtrum commune eſſe. Sed Dioſcoridis tẽpore, parua admodum extabat copia, ita vt Plinius libr. xij. cap. 8. dicat, ſuo tempore ad medicinæ vſum tantum ſtare: nunc vero illius magna eſt copia, & ad multos venit vſus, ganeæ præſertim,

Saccharũ antiquorũ

Manardus & Fuchſius errant.

quia

quia ſtomacho pergratũ ſit,& pectori proſit, quod quanto albidius redditur, tanto magis caliditatis metas fugit. Succharum vero quod ex inſula ſancti Thomæ affertur, officinæ rubrum appellant, caliditatis primum gradum non excedens,ex quo Venetiis albiſsimum,reſinatum dictum,præcipue paratur.Porrò in ſucchari cõfectura, mẽl liquidum & craſſum quoddam remanet;quod remel dicitur,cuius magna copia ex inſula Maderiæ, Anthuerpiam florentiſsimum emporiũ aduehitur, & ex eo non niſi placentulæ popularibus hominibus dicatæ conficiuntur. *Remel quid.*

DE CERA.

Græcè, κηρός: *Latinè*, *Cera*: *Italicè*, *cera*, *Hiſpanicè*, *Ciera*, *Gallicè*, *Cire*: *Arabicè*, *hamaha*: *Germanicè*, Vvachſs.

Enarratio LXXVIII.

CEra vt teſtatur Galenus ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, medium quodam modo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium,& deſiccantium:habet vero quiddam etiam eſſentię craſſæ atq; emplaſticum, quamobrem aliorum medicamentorum materia exiſtit: ipſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium, habet tamen quiddam digerentis, calidæq; potentiæ, quæ plurima melli inerat. *Cera temperata eſt.*

DE PROPOLI.

Græcè, πρόπολις: *Latinè*, *Propolis*: *Hiſpanicè*, *betun de colmena*, *Arabicè*, *Mum*: *Germanicè*, Vorſtoſs.

Enarratio LXXIX.

PRopolis fauorum ſtabilimentum, vt Plinio placet, eſt: quanquam Dioſcorides & Varro, circa alueorum foramina, per quæ apes ingrediuntur, reperiri tradant: de qua Galenus libro octauo tam ſæpe citato dixit: propolis modice quidem extergit,cæterum valide trahit: eſt enim eſſentia tenui, excalfacit porro ordine ſecundo completo, aut certe incipiente tertio. *Propolis.*

DE TRITICO.

Græcè, πυρὸς: Latinè, triticum, frumentum: Hispanicè, trigo: Italicè, grano, formento: Gallicè, Blé, ou froment vel fourment: Arabicè, henca: Germanicè, Vveytzen.

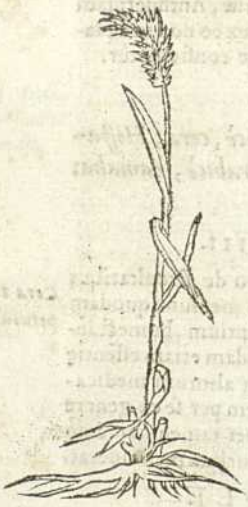

Trimestre.

Triticum.

Enarratio LXXX.

Triticum. TRiticum vt bonum dicatur, optime maturum sit oportet, contumax frangenti, plenum, graue, lucidum, splendidum, auri colorem fere referens, ex tali enim trium mensium ætate, farina fieri debet. Nam præstans triticum plus farinæ reddit: deterius vero minus. Porro farina recens calida est, vetus vero frigida, qua de causa mediæ ætatis eligenda est, ex qua panis quinq; genera, vt placet Galeno libro primo de alimentis, parantur. Omnium purissimus siligineus est, ex silligine, parte subtiliori

riliori farinæ tritici factus: secundus autem panis similagineus dicitur, ex similagine paratus, farina tritici, non tam perfecte pura, quàm hodie è Græcia, ad nos Turcæ & Græci homines aduehunt, farinam scilicet granulosam, albissimam, arenæ similem, quam semolam vel similam vocant, quam Galenus dixit esse difficilis coctionis, ac obstructiones gignentis, vt libro quinto de Sanitate tuenda, vbi senum regimen describit, legere est: tertius panis, autopyros, cum ipsis furfuribus coctus & conflatus, ex toto tritico dicitur: quartus, sordidus ex multis furfuribus confectus: quintus, totus est furfuraceus, canibus tantum deseruiens. Vt autem panis optimus dicatur, opus est, sit bene fermentatus, bene subactus, optime pinsus, mediocriter salitus, ac iuste coctus, non est edendus calidus panis, quia æstuosus est, & capiti & ventriculo nocet: nec multorum dierum coctus, quia nativam caliditatem humiditati naturali coniunctam deperditam habet, vt ex Hippocrate libro secundo de Diæta desumitur. Panes porrò caseo, aut butyro, lacteve confecti difficilis coctionis sunt, & in epate obstructiones parientes, cum oleo verò parati, sulphuri, vt Auerroi placet, similantur. Mazæ quoque oleo frixa, aut clibano, vel sub cineribus cocta, veluti quoque azymus panis, maximè obstruunt, & multum lædunt, melle tamen hæc cometa, ab noxiis suis temperantur, remittunturque, veluti ex farina triticea omnes paratæ placentæ, vt tradit Galenus libro quinto, de Sanitate tuenda, & primo de Alimentorum facultatibus, capite tertio. Triticum aqua coctum, difficilimè in stomacho coquitur, vt ex Galeni historia percipitur libro primo de Facultatibus alimentorum, capite septimo, qui fame vrgente cum duobus adolescentibus suis, semel in rure comedit. Est demum triticum, vt refert Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum calidum primo ordine, non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifesto potest: habet verò etiam quiddam lentoris obstruentisque naturæ. Ex eo verò oleum ferramentis candentibus extrahitur ad multos vsus accommodatum, vtex variis authoribus percipi potest. Non hic tamen

Panis quinque genera.

Tritici temperatura.

silentio prætereundus est panis dissectus, & aqua lauatus, quem hodie succharo respersum febricitantibus concedimus vt Galenus olim quoq; suis propinabat ægrotatibus, quũ optimi sit nutrimenti, vt ex curatione Sexti filij Antonini Imperatoris apud eundem Gale. lib. de Prænognitione percipitur, vt librum primum de Alimentis tam sæpe repetitum fileam, in quo illius abunde laudes describit. De fermento vero Dioscorides abunde differit, & ea de causa de illo nihil quicquam agimus.

DE HORDEO.

Græcè, κριθὴ: Latinè, hordeum: Hispanicè, cenada: Italicè, orzo: Arabicè, Shair: Gallicè, orge: Germanicè, Gersten.

Enarratio LXXXI.

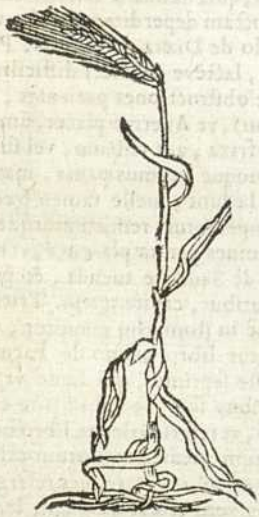

Hordeum.

HOrdei duplex species reperitur, altera communis, equis & iumentis in cibo deseruiens: altera verò Gallis, & nonnullis Italiæ populis familiaris, granum scilicet habens ab spicæ paleis facilè explicabile, vnde ordeum mundum appellari meretur, Granum per omnia fere grano tritici simile, sed crassius & albidius, ex quo ptisanam olim præparari crediderim, quum cibo idoneum sit, & hodie quoq; sorbitiunculæ ex eo febricitantibus conuenientes conficiantur. Vnde Manardus Ferrariensis, hac hordei differentiam parum aduertens, in totam ptisanam, & hordei vsum, tanquam reprobum damnauit. Reuera tamen ex

isto

ſto hordeo mũdo à Galeno nudo dicto, ptiſana ita valida & potens ac antiquorum ptiſana parari poſsit, quę duplici modo conficitur, colata, & nõ colata: Non colata ptiſana ea dicitur, quando hordeum totum probe decoctum, cum ipſa aqua manet: Colata verò, quando ab hordeo probe decocto, expreſsio fit, quam cremorem ptiſanæ nonnulli quoq; appellant: quanquam Galeno ſuccum ptiſanæ eam aliquando appellare placuit: tametſi nõ ignorem aliquos, qui differentiam, inter ptiſanam non colatam, & cremorem ptiſanæ faciant. De ptiſana verò Galenus libro de Euchymia & cacochymia ita tradit: Ptiſana probe ex optimo hordeo confecta, inter cibaria omnia prorſus omni noxa caret: nutrit tamen quàm panis minus: de qua plura legito lib. de Ptiſana Galeno inſcripto, ac lib. de Ratione victus in morbis acutis. Humectat enim ipſa ptiſana, vbi plurimũ intumuerit coctione longa vt refert Gal. lib. de Alimentis, cap. de hordeo, quod & de aqua hordei idem dicendum crediderim. Nam hordeum in exiccando & refrigerando primi eſt ordinis, habetq; pauxillum abſterſionis, vt Hippocr. lib. ij. de Diæta non procul à principio tradit: At ſecundum ſe totum hordeum à paleis non purgatum, magis abſtergit & purgat: decorticatum verò magis refrigerat, & aluum ſiſtit. *Hordei temperatura.*

DE ZYTHO ET CVRMI.

Græcè, ζῦθος, κόρμι: Latinè, zythum, curmi, ceruiſiæ genera: Gallicè, ceruoiſe, biere: Germ. Bier.

Enarratio LXXXII.

HAbet vnaquæq; regio, vini loco, ſuas ſibi deputatas potiones. Nam Aegyptus olim vt teſtatur Plin. lib. xxij. vltimis verbis: zythum habebat, Cantabria verò ex pomis in hunc vſq; diẽ ſuam cæreã parat: Angli, Flandri, multi Germani, Boëmi, atq; Galli nonnulli ceruiſiam parant ex hordeo & tritico lupulorum adiectis floribus, in aqua maceratis: aliquando ſimplicem, nonnunquam verò lauri baccis compoſitã. Eſt proculdubio ceruiſia optimus potus, & febricitatibus cõuenientiſsimus, præſertim ſimplex. Quia lupulus, quẽ Dioſco. & Gal. præterierunt, & ſalictarium, ſiue reptitiũ lupũ Plin. appellat, iecori maxime conuenit, & illius obſtructiones curat, ex quo hodie ſyru- *Zithum. Cærea. Ceruiſia.*

pus

pus in officinis instructioribus paratus habetur, veluti & aqua per campanam siue lambicum destillata. Nam herba ipsa vt paucis dicam, in vniuersa Germania, & Flādria, ac Anglia seritur, non nisi pro hac cōficienda ceruisia, quanquam sua sponte in topiariis passim proueniat, folio vitis aspero, allia, & vinum, fricato suboleute: vnde herbam hanc calidam aliquantulum esse affirmarē, tametsi Ioan. Ruellius, natura frigidam, peramplo suo volumine, eam constituit: sed qua fulcitus methodo, ignoro. Huius enim stolonibus, ac asparagis in acetariis vtimur. Vocat autem herbam hanc Hispania luparum, Italia verò lupulum, & nonnunquàm, quia arboribus circūuertitur, verticem. At ebur, in zytho madens tractabile, & plicabile fieri, vt falsum prætermittimus.

Zea.
Spelta.

Curmi.

DE ZEA.

Græcè, Ζειὰ: Latinè, zea, semen, spelta: Longobardicè, alga: Arabicè, hais: Italicè, biada: Hispanicè, spelta: Gallicè, espeautre: Ger. Speltz *alij* dinckel.

Enarratio LXXXIII.

ZEa, quæ olim priuatim semen à Latinis dicebatur, hodie spelta appellatur, & eius duas dignoscimus species, equis & mulis in cibum venientes, de quibus legito caput 89. huius præsentis libri.

DE CRIMNO.

Græcè, κρίμνον: Latinè, crimnum, granum tritici, vel spelta crasso modo tritum: Hispanicè, farina ator

colada

colada, rolum: Germanicè, Grieſs.

Enarratio LXXXIIII.

QVum enim triticũ, vel ſpelta, zea dicta, craſſo quodammodo moluntur pinſunturque farina reſultans crimnon dicitur, ex qua quondam Romani pultem parabant, & ea panis loco vſi fuere, vt refert Plinius libro decimo octauo capite octauo.

DE OLYRA.

Græcè, ὄλυρα: *Latinè, olyra: Hiſpanicè, centeno blanquo: Italicè, ſegala bianca: Gallicè, du ſeigle blanche: Germanicè*, Rocken vnd korn.

Enarratio LXXXV.

OLyra, ſemen eſt, in Orientalibus præcipuè regionibus naſcens, quod Hiſpani centenum, Itali verò ſegalam appellitant, quod ideo centenum Hiſpani nominant, quia ab vno grano centena enaſcuntur, hoc verò falſo quidam ſiliginem appellitãt, quum ſiligo puriſsimum optimumq; triticum ſit. Apud Plinium tamen, centenum hoc, ſiue ſecala, farrago dicitur, vt libro XVJ. cap. 18. videri poteſt, nigrum omnino & aſpectu triſte. Nam olyra, dubio procul candidũ eſt, ex quo poſt triticeos panes, optimi conficiuntur, quibus ruſtici in Hiſpania, veluti nobiles ſeptentrionales cum butyro aluntur, à quibus tiphini panes, à tipha ſic dicti, parum differunt: qui, referente Galeno, calidi adhuc furni caliditatem retinentes, minime verò duri, trium quatuórve dierum, edendi ſunt. Eſt enim tipha ſemen in Aſia frequens, parum à zea differens, quod Aſiani ſua voce brizam vocant, vt dixit Galenus j. lib. de Facultatibus alimentorum, capit. decimotertio. Animaduertat tamen candidus lector, quòd tipha à typha differt, nam tipha ſemen de quo diximus eſt: typha verò iuncus quidam, de quo ſuo dicemus capite.

Olyra.

Farrago ſecala eſt.

Tipha à typha differt

DE ATHERA PVLTICVLA.

Græcè, ἀθήρα: *Latinè, athera: Hiſpanicè, papas: Germanicè*, Brey, Muos.

Enar

Enarratio LXXXVI.

Athera differt à crimnon.

ATHera, puls ex zea in tenuissimum pollinem sub mola redacta est, quam hodie quoque non solum ex spelta, sed tritici & milij farina, pro pueris & adultis, Germani & Lusitani cum lacte, vel melle parant. Differt enim crimnon ab athera, quod crimnõ ex non bene molita & pista farina paratur: athera vero ex subtilissima.

Tragus.

DE TRAGO.

Græcè, τράγος: Latinè, tragus: Arabicè, Sult: Germanicè, Hamelkorn.

Enarrat. LXXXVII.

TRagus, semen farri, aut zeæ persimile describitur, quod olim ex Orientali plaga aduectum erat, nunc verò eo caremus. Hippocrates porro lib. secundo de Diæta, tragũ cum olyra idem facit.

DE BROMO.

Græcè, βρῶμος: Latinè, auena: Hispanicè, auena: auea: Italicè, Biada, vena: Gallicè, auoyne: Arabicè, Churtal: Germanicè, Habern.

Enarratio LXXXVIII.

Auena.

AVena, granum vulgatissimum est, iumentorum cibo deseruiens, ex cuius farina, Germanorum nonnulli pulticulam parant, quam muos ab illis nominari,

capite

Auena.

capite de Athera diximus. Est enim semẽ hoc calidum, digerendi vim possidẽs, id quod ex gustu patet, leuiter enim est acre, vnde & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & egilopas sanat. Est enim semen hoc, vt Hippocrati placet, natura frigidum, vt verò Galeno libro primo Alimentorũ calidum: Nam hæc de qua agimus auena, domestica est, & cultura elaborata: de syluestri verò, sua sponte in agro veniente, quarto libro, capite de ægilope, videndum est.

Galenus ab Hipp. discrepat.

DE ORYZA.

Græcè, ὄρυζα: Latinè, oryza: Hispanicè, atroz: Italicè, riso: Gallicè, ris: Arabicè, ars & arzi: Germanicè, Reys.

Enarratio LXXXIX.

ORyza, in genere frumentaceo etiam adscribitur, hominum non aspernandum edulium, quo pro compescenda aluo passim vtimur.

DE CHONDRO ET FARRE.

Græcè, χόνδρος: Latinè, alica, altera spelta, far: Italicè, scandella, farro: Arabicè, chandaros.

Enarratio XC.

CHondrus, vagum nomen est, nam quandoque valentissimum significat triticũ, quod Hispani triticum à Candia: Lusitani verò canorum: Itali autem album, siue caluisium triticum appellant, ex quo panes albissimi hodie

Chondri, nomen vagum.

Alix quid

die parantur, in quo significatu apud Galenum semper reperitur, pulticula verò ab hoc tritico parata alix vel chondrus appellatur. In alio verò significato chondrus reperitur, zeę id est speltę speciē quanda significans, quę in spica alas duas tantum habet, id est duos ordines, in quibus granum continet, qua de causa, dicoccum quasi duo habens grana vel duos ordines, à Dioscoride vocatur, quum tamen in hordeo quatuor comperiantur, hoc autem frugis & zeæ genus, ab Italis scandella dicitur, ex qua far paratur, quanquam ex Galeni chondro, far quoq; parari sciamus. Huius verò scandellæ pulticula halica appellatur. Olim granum hoc gypso siue creta conseruabatur, veluti hodie zinziber rubra terra, à qua quū pro cibo sumebatur, optime lauabatur, vt meminit Gal. li. j. Alimēt. cap. 6.

DE MILIO.

Græcè, κέγχρος: Latinè, milium: Hispa. milho miyo: Italicè, miglio: Arabicè, giaures: Gallicè, mil, ou, millet: Germanicè, Hirs.

Sorgi.

Milium.

Enarratio XCI.

Milium.

Millium, vulgo notũ ſemen, quod foris impoſitum in facculis, colicis doloribus, idoneũ eſt remediũ, Verùm Galenus ipſum refrigerare primo ordine, tertio verò exiccare lib. 7. fatetur: Poſteriores verò illi vires refrigerandi, in tertio gradu, ſiccandi verò in ſecundo aſſignarunt. At ex illius farina cũ lacte placentæ parãtur, quas ruſtici in victu tanquã Deorũ ambroſiam habẽt: non minus quoq; panes ex ea cũ melle conficiunt, quibus ruſtici præcipuè Portugallię maxime oblectãtur, & eos ſua voce boroas appellitant. Cæterũ aliud milium craſſum eſt, figura & colore maliguetæ, ex quo Italiæ infima plebs panes conficit, & illud ſua voce, meleguã, vel ſorgũ, veluti Luſitani, milium zaburrũ vocant: vnde Ruellius hic taxandus venit, qui panicum apud Italos meleguam appellari dixit.

Ruellius fallitur.

DE PANICO.

Græcè, ἔλυμος: Latinè, panicum: Hiſp. paniz, painſo: Italicè, panico: Arabicè, dochon: Gallicè, paniz: Ger. Heydenfenich, oder fenich.

Panicum.

Enarratio XCII.

Panicum.

IN Hiſpania, & vniuerſa Italia, panicum ſuauius quàm in Aſia prouenit, vt refert Gal. lib. 3. de Facul. aliment. cap. 151. & vt li. 6. de Facul. ſimplic. medicam. ait, ex leguminum genere eſt, milio ſpecie ſimile, facultate certe pauci nutrimenti, & exſiccatoria, ſiſtit quoque nonnihil ventris fluxus, ceu ipſum etiam milium, ſi vero foris illinatur exſiccat atque refrigerat, At huius farinam, ad eoſdem vſus, ruſtici vſurpant, ad quos, milij.

DE SESAMO.

Græcè, σήσαμον: Latinè, Sesamum: Hispan. Iorgilim, alegria: Italicè, Sisamo: Gallicè, Sisame, ou Iugliome, vel Iugioline: Arabicè, Senfera.

Enarratio XCIII.

Sesamum stomacho gratum.

NOn tam contemnēdum Sesamum in cibo est, quàm hic à Dioscoride & Græcis describitur: quum re vera sesamum gratum stomacho esse percipiamus, abunde corpora pinguia efficiens: ex quo placentulæ sesamoides cum melle, non quidem crudo, vt Galeni tempore, sed discocto hodie conficiuntur, stomacho admodum gratæ. Ex eo verò oleum, apud Græcos & Turchas in maxima copia hodie paratur: in cibo secundum locum bonitatis post oleum oliuæ habens. Nascitur autē sesamum, vt propriis vidimus oculis in planta quadam tricubitalis altitudinis, caule quadrato, folio parietariæ sed ampliori, siliculis triquetris: in quibus semen obcluditur sesamum dictum, quod moderate calidum esse Galenus libr. viij. de Facult. simpl. medic. fatetur dicens: sesamon non parum in se continet viscosum & pingue, quare emplasticum est & emolliens, ac moderate calidum. Eiusdem facultatis est quod ex eo conficitur oleum, & herbæ quoq; decoctum similem vim obtinet, cætera vero apud ipsum libr. j. de Facul. alimen. cap. xxx. legere ne pigeat.

Oleum sesaminum.

DE LOLIO.

Græcè, ἄιρα: Latinè, Lolium: Hispanicè, yoio: Italicè, Loglio, Gallicè, yuraie: Arabicè, Zeuen: Germanicè, Raden, Iuualch:

Enarratio XCIIII.

QVi mecum olim lolium pseudomelanthiū esse opinabantur, omnino retrahendi sunt, quum revera, lolium granum perniciosissimum inter triticum & farraginem hordeúmve nascens, sit: non vero pseudomelanthium dictum, floseulus scilicet purpureus, segetibus frequens. Est igitur lolium, quod Hispani & Itali seruata voce, parum tamen corrupta Iolium appellant, granum scilicet farragini, secale dicto, persimile, quod quum anni

consti-

constitutio parua, pluuiosa, & plus iusto humida est, multum innasci contingit, quinimo tunc triticum in lolium vertitur. vt Galeni pater agriculturæ, studiosior factus, adnotauit, vt de eo Galenus vltimo capite libri primi de Facul. alimen. memoriæ commendauit. Est enim lolium, vt eodem loco idem meminit, ingratissimum pernicio-sissimumq; hominibus, capitis grauedines, dolores, & vertigines faciens, imò homines ipsos furiosos, & cæcutientes reddens: Vnde & merito Aristoteles, in libro de Somno & Vigilia, inter ea quæ capitis grauedinem efficiunt, lolium adnumerat. Curandum igitur est, triticum optimè à lolio purgetur, quum eius esu succorum prauitas maxima gignatur, à quibus tot tantaq; dicta mala oriuntur: eius tamen farina, ad curandas nomas, vetera vlcera, gangrænas, lichenes, strumas & lepras multum valet. Cæterum spica lolij, parum à phœnicis herbæ spica differt, & nisi quis exacte instructus in re herbaria fuerit, proculdubio inter vtranq; discrimẽ ponere nesciet. habet enim lolium, folia super spicam, phœnix vero non habet, calidum enim lolium est, in principio tertij ordinis exalfacientium, secundi vero extremo exiccantium, vt Galenum adnotasse legimus lib. vj. de Facul. simpl. medic.

Triticum in lolium vertitur.

Lolij farina.

Phœnix.

Lolium calidum in 3. siccum verò secũdo.

DE AMYLO.

Græcè, ἄμυλον: Latinè, amylum: Hispanicè, Italicè, amido: Arabicè, nixe: Gallicè, & Hisp. amydon: Germanicè, Ammelmel, amlung.

Enarratio xcv.

Amylon.

AMylon ex tritico fit, sic dictum quòd sine mola conficiatur, hodie verò indocte aromatarij amidum vocant, quod natura frigidum est: vt tradit Gal. lib. viij. simpliciuin, capite de tritico: Similem quoq; panibus lotis facultatem habet, vt ipsemet scribit lib. j. de Alimentorum facultatibus, ex eo verò & succharo, sauonea pectoris & pulmonis vitiis accommodatum medicamentum paratur. Nam amyli quoq; in re medica multus vsus est: miscetur enim maximo iuuamento clysteribus ad dysenterias & biliosos fluxus faciẽtibus, quia qualitatis expers est, & adstrictionis particeps.

DE FOENO GRAECO.

Græcè, τῆλις, βούκορως: Latinè, fœnogræcum, fœnum græcum: Hisp. alforuas, alholuas: Italicè, fien greco: Arabicè, olba: Gallicè, fœnigræc, ou senegre: Germanicè, Bocks horn, oder kuohorn.

CONSTANTINVS.

FOenumgræcum à Græcis authoribus, multis vocatur nominibus, dicitur τῆλις καὶ κάρφος καὶ αἰγόκερας καὶ βούκερας Theophrasto lib. iiij de historia plantarum Cap. 5. Necnon Galeno (tametsi Menetheus adnotarit hac voce etiam Anagallidem significari) Latinum etiam nomen habet, nam quia corniculi instar siliquatur, vocatur etiam à Columella libro vndecimo, siliqua. à Plinio vero lib. xxiiij. Cap. 8. in quo recenset Fœnigræci vtilitates in medicina, nominatur Silicia: cuius hæc verba: Nec Fœnogræco minor authoritas quod telin vocant, alij carphos. Aliqui buceras, alij ægoceras, quoniam corniculis semen est simile, nos Siliciam. quam idem author libr. xviij. Cap. 21. Sicuti & phaseolos, tradit occari tantum, non autem runcari.

Enarratio XCVI.

Fœnugræcum calidũ 2. ordine, siccum primo.

Fœnumgræcum.

FOenumgræcum, semen vulgatum est, in siliculis corniculatis, cuiusdam herbæ trifolio persimilis, nascens: quod referéte Galeno lib. viij. Simplicium, calidum est secundi ordinis, desiccat primo. Proinde feruẽtes phlegmonas irritat, acerbatq́; : quæ verò minus sunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat. Verum admiscendũ est fœnogræcũ decoctionibus & medicamentis pectori conuenientibus, vt ex Gal. deprehẽditur lib. j. de Facul. alimẽ. cap. 25.

DE

DE LINO.

Græcè, λίνον: *Latinè*, *linum*: *Vulgò*, *lino*: *Arabicè*, *bazarichichen*: *Gallicè*, *lin*: *Germanicè*, Flachs.

Enaratio XCVII.

Linum.

Lini semen temperatè frigidũ est.

NOn opus est quicquam de lino dicamus, quum vbiq; vulgatissimum sit, cuius semen ad eosdem ferè vsus medicos vsurpatur, ad quos fœnugræcum deseruit, eo tamen lini semen temperatius est, quum Hippocrate teste, libro secundo de Diæta, comestum aluum sistit, habet & quiddam frigefactoriũ. Quibus verbis Paulus subscribit: Galenus tamen, in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis & siccitatis medium tenens, libro septimo simplicium collocat: At ex eo confectum oleum ad neruorum ægritudines multum valet.

DE CICERE.

Græcè, ἐρέβινθος: *Latinè*, *cicer*: *Hispanicè*, *granuancos*: *Italicè*, *cice*, *ceci*: *Arabicè*, *chemps*: *Gallicè*, *pois ciches*: *Germanicè*, Zysern.

Enarratio XCVIII.

Cicerũ triæ genera.

TRia hodie cicerum genera reperiuntur, alba, rubra, & nigra: Alba in victus vsu cæteris meliora sunt: nigra verò & rubra, rei medicæ expetuntur, præsertim arietina, quæ nigra & parua sunt, arietina dicta, quia ca-

Arietinum cicer.

Cicer.

Cicerum vires.

put arietis figura referant. Ex ciceribus autem satius est ipsorũ succum in aqua coctum bibere, vt cõsulit Galenus lib. j. de Facultat. alimen. cap. 22. & nos ipsi in praxim duximus: de quibus Galenus sexto de Facultat. simplic. medicam. ita loquitur: Cicer legumẽ est flatuosum, copiosi nutrimenti, aluo mouẽdæ habile, ciendæ vrinæ idoneum, lacti & semini generando aptum: prolicit verò & menses: Cęterum quod arietinum dicitur, efficacius vrinã prouocat, cuius decoctum renũ calculos frangit: Reliquum erebinthorũ genus eadem vi pollet, puta attrahendi, digerendi, incidendi, extergendi, sunt enim calidi & modicè sicci, participes item amaritatis: cuius vi & lienẽ & iecur, & renes expurgant, pforasq; & lepras & lichenes extergunt, tum parotidas, & testes induratos discutiũt, tum vlcera maligna cum melle sanant. Viridia nanq; cicera, ab effrenatis pueris, & gulosis hominibus vbiq; hodie comeduntur, quæ excrementosum alimentum, & humidum præbent, non minus frixa sale, vt tempore Galeni quoque ac fabæ parantur: quæ licet flatum deponant, concoctu tamen sunt difficillima, & succi crassi alimentum corpori exhibent, vt de aliis omnibus latius Galen. libro primo de Alimen. facultatibus capite nono differit.

Cicer viride.

DE FABIS.

Græcè, κύαμος: Latinè, faba: Vulgò, faua: Gallicè, febue: Arabicè, Bachale: Germanicè, Bonen.

Enarra

Enarratio XCIX.

Faba.

Κύαμος, faba oblonga, aliquantulũ plana, compreſſaq; facie, in ſiliquis, nunc ternæ quaternæq; naſcuntur, nigro vmbilico, ſeu oculo, ita magnæ, vt duæ drachmã vnam pendãt, qua ratione, noſtratem fabam, diuerſam ab antiquorum faba eſſe certo crediderim: & primo quòd ita res ſe habeat, mõſtratur, quia antiquorũ fabę, non latæ, planæ, aut oblongæ ſunt, imò potius rotundę ac admodũ paruæ, quod ex Galeno elicitur lib. j. de Facultat. aliment. capite de aphaca & vitia, vbi inquit: Horum ſentinum figura non rotunda veluti fabarũ, ſed aliquantulum latiuſcula ſimiliter lenti, ex qua comparatione ſimilitudinéve facta, ſatis percipitur, fabas antiquorum, rotundas paruasque eſſe. Item Galenus lib. xj. de Facult. ſimpli. medic. oniſcos, multipedes vermes, etiam cyamos, id eſt fabas appellari tradit, hac tantum de cauſa, quia dum contrahũtur, fabarum figurã imitantur: nunc verò eaſdem beſtiolas in rotundiſsimas pilulas conuolui experientia indicat, cui ſubſcripſit Scribonius Largus, ac Paulus lib. vij. ſuæ medicinæ, quum dicat: oniſci vermes in humidis locis agunt, & tacti in orbem ſe conduplicant: iis Dioſcoridis verba ſuffragantur capite de iunipero, in quo illius ſemina rotunda, fabis comparare videtur. Præterea deſcribunt authores caput, cui titulus eſt, ſi faba, vel aliud quippiam rotundum in aures ceciderit. Quibus omnibus ſatis conuincitur, quòd antiquorũ faba exigua rotundaq; ſit. Accedũt quoque dictis, quod libello Galeno inſcripto,

Antiquorũ faba exigua & rotunda erat.

Obolus quid.

de ponderibus & menſuris, legimus, in Aegypto cyamo obolus ſemis, id eſt, Aegyptia faba ſemi obolum pōderis habet. At obolus drachmæ ſexta pars eſt, ita vt fabam Aegyptiam duodecimā drachmæ partem habere ſtatuat, quum ſemioboli pondus habeat, ſed quum faba hæc Aegyptia multò maior ſit, quàm hæc à Dioſcoride & Græcorum nonnullis deſcripta, ſequitur fabam hanc Dioſcoridis admodum paruā eſſe, quum ſemiobolum nondum ponderare tradat. Sed quòd faba Aegyptia, Dioſcoridis hac deſcripta faba ſit maior, ſequentis capitis verba atteſtantur, quæ ita habēt: comeditur viridis faba hæc, etiam nigreſcit ſiccata, maiorq; communi faba eſt, ex quibus verbis luce meridiana clarius patet, quòd fabæ hæ Græcorum, multum à noſtratibus ſunt differentes, quum noſtrates, non tam obolum, quàm ſemi drachmam ferè ponderent, quare antiquorū fabas à noſtratibus diuerſas eſſe, nemo deinceps dubitabit. Cætera verò de fabis, legito apud Galenum, & Eraſmum Roterod. libro Chiliadum. Sunt enim fabæ frigidæ & ſiccæ, ac flatuoſæ, vt libro vij. de facult. ſimpli. medicamentorum legitur.

DE FABA AEGYPTIA.

Græcè, κύαμος αἰγύπτιος: Latinè, Faba Aegyptia: Hiſpanicè, inhame: Italicè, faba de Egitto.

Enarratio centeſimi capitis.

Faba Aegiptia inhame eſt.

RECtè admodum tradit Dioſcorides Aegyptiæ fabæ radicem, olim homines comedere, quum hodie ſciamus, ea, multo plures quàm tritico aut fruge altera ali. Nam innumeri ferè dixerim Aethiopum populi, Nigritarumq; ampliſsima regio, hanc radicem in cibo, panis loco, tantum habent, quam ſua voce, inhame vocant, radicem albam, quam meliorem dicunt: ruffam verò minus bonam, brachialis craſsitudinis, magnitudinis verò vulgarium raporum: quam crudam, & ſub cineribus coctam, aut aqua elixam, per ſe vel cum oryza manducant. Nec enim in Aethiopia tantum, aut Aegypto, vbi colocaſium appellatur, radix hæc inuenitur, ſed in Luſitania, præcipuè apud Salatium, oppidum Setubalum hodie dictum, vbi in lacubus nonnullis perbelle creſcit, Dioſcoridis

dis hiſtoriæ in vniuerſum reſpõdens: nec minus Venetiis faba hæc Aegyptia, in nonnullis amœniſsimis hortis ſata cernitur, folio peramplo, nenupharino æquali, quod Ioannes Falconerius Anglus, vir doctus, & ſimpliciũ medicamentorum diligentiſsimus inueſtigator, mihi & doctiſsimo Braſauolæ tanquam rem raram Ferrariæ monſtrauit. Nos verò vt verum dicamus, millies hanc comedimus radicem, & illam quidem ſub cineribus coctã, cuius ſapor, caſtanearum ſapori reſpõdet. Nam alimentum penitus humidum radix hæc præbet, non minus ac radices aliæ, quæ ex inſulis Capiuiridis afferuntur, batatæ dictæ: quibus quoq; populi illi, loco panis vtuntur, & eas Olyſſipponenſes frequentiſsimè habent, & in victu pro delitiis ſumunt. Prætereo alias plures apud inſulam Maderię naſcentes radices quæ inter res nouiter inuentas adnumerari debent, de quibus volumen amplum confici poſsit. *Batata radix.*

DE LENTIBVS.

Græcè, φακὸς: Latinè, lens: Hiſp. lẽteyas: Ital. lentichie: Arab. hades: Gallicè, lentilles: Ger. Linſen.

Enarratio c 1.

ΦΑΚΟΣ, lens eſt, legumen vulgò notum, quòd comeditur & in cibi vſum hominibus venit: Cæterum diſſentionem inter Dioſcoridis interpretes habitam, prætermiſſam facimus, quum quidam, lentẽ cum ſuo cortice in cibo ſumptam aluum cohibere tradat: Alter verò, potius eam emollire fateatur: cùm reuera Galeno, ac Paulo, imò & Plinio adhærentes, fatendum eſt, lentem ſecundum ſui totũ, corpus adſtringere, ſed in præſenti mirari ſatis non poſſum, medicorum tam ſtupidam credulitatem (ne vecordem cæcitatem dicam) eorum præcipuè qui lentes ægrotis, maximo, vt dicunt, porrigunt iuuamento, quum reuera, vt Antiquis placet, maximè obſint, & ſæua ſecum afferant ſymptomata: Sed quòd ita ſit, nemo eſt qui ignorat, quum omnes ferme noſtri ſeculi medici id maximè conentur, vt omnibus ægrotantibus, tertiana, quartana, ſcotomia, vertigine, ac cephalalgio, veluti aliis morbis, inter quos pleuritim nominare eſt, lentes, tanquam præſtantiſsimas ac boni ſucci, in victus ratione, dent: quòd

quantum errent, ac cõtra rationem agant, primo veterum testimoniis: deinde ratione vna aut altera demõstrabimus. Ne tamen Andabatarum more incedamus: sciant qui hæc legerint, si modo quis legerit, errorem, & malam consuetudinem istam, ex quibusdã male versis ac traductis Auicennæ verbis, Fendecimæ libri tertij, de Cura pleuritidis, effluxisse, quæ sic habent: Et maximi quidem erroris est, in potu tribuere infrigidantia vehementia, misi in factis excolora, & non dentur in potu infrigidantia styptica, & cibi eorum sint sicut lentes, cum acetositate, & similibus. Hæc Auicennæ verba, quæ vt non solum, reliquis in ægritudinibus ansam, medici lentes concederent, sed etiam in pleuritide dederunt: quibus simul Rasis verba annectere possumus, libro ad regem Almansorem nono, capite de Cephalgia, id est capitis dolore, qui tapsil siue taxil ibi concedit. Est autem taxil, ipso Rasi teste libro suorum Synonymorum, cibus qui de lentibus coctis fit, quibus quoq; addere possumus sexcentorum aliorum Arabum confirmationes quorum authoritatibus fulciti hoc tempore practici, præcipuè Hispaniæ, omnibus ægrotantibus lentes dare nituntur: Sed quàm male agant, ac contra rationem operentur, indicemus, & primo, occurrit Galenus commentario primo, de Ratione victus in morbis acutis, enarratione decima octaua, cuius verba ita habent: Lens siquidem, & milium, & fœnogræcum tanquam medicamenta ob quosdã ventris morbos exhibentur, & non tanquam nutritura cibaria, hæc Galenus. Quibus percipitur, quòd lentes inter cibaria non reponuntur, ac inde nullatenus pro victus ratione ægrotis dandas fore concludendum est, quod sane Galenus diligens, quanquam ibidem non exposuit, alibi tamen non siluit, quin imo non minorem in hac re legem sanxiuit, illa Platonis, lib. ix. de Legibus, quæ habet, medici qui curantes sponte occiderint, morte plectantur. locus autem Galeni est, commentario citato, enarratione vero vigesima septima, vbi ni fallor suadet, moneto; capitali pœna, ne lẽtibus quisq; vtatur, sed præcipuè in pleuritico morbo, in quo & Auicenna ciusq; sequaces vnanimiter maximè laudant. Galeni igitur hæc sunt verba: Qui lenticulam ex aceto confectam pleuriticoin eã morbi declinatione, quæ nihil aliud

Taxil quid.

Medici lentibus in pleuritide vti non debent.

quàm

quàm coctorum expuitionē desideraret, exhibuit: is non immerito languenti ipsi qui sequēte nocte suffocatus est, mortis occasionem dedisse est visus, imo lenticulam nemo qui mentis compos fuerit dederit. Hactenus Galenus, qui clarissime inquit, nullum medicum rationis participem esse qui lentibus alat ægrotantes pleuritide affectos: quòd si quis vero ita amusos, & irrationalis, declinante iam morbo, ægrotanti eas dederit, & sequenti die obierit, talem medicum mortis causam esse, tanquam legem adscribit, vt inde iudices, & recuperatores, damnum illatæ mortis vindicarent, sed hæc multo clarius Vetus traductio indicat, quæ sic habet: & medicus etiam qui dat infirmo, qui habet pleuresim, postquam declinat eius ægritudo declinatione completa, ita vt indigeat non aliqua rerum, excepto sputo illorum humorum qui digesti sunt cum sputo, lentes frigidas factas cum aceto, necessario putatur de eo, quia ipse est causa mortis eius, propterea quòd suffocatur in nocte secunda: Verumtamen, tu non inuenies aliquem ex iis quibus est ratio, qui lentibus cibet infirmos. Hactenus vetus traductio, quę vniuersalius quàm noua loqui videtur, nec sane immerito hæc à Galeno prodita sunt, quum lentes omnino pessimi sint nutrimenti, ac multarum affectionum causę primariæ, vt Dioscoridis præsentia verba indicant, quæ ita habent: Lens hebetat oculorum aciem, si eius multus est cibus, ægre eadem concoquitur, stomacho nocet, stomachum & intestina inflat, aluum cum suo cortice in cibo sumpta cum pescit, adstringēdi vis & natura ei est, ideoq; aluum sistit, cortice suo denudata diligenterque elixa, & prima in coquendo diffusa aqua. Aluum enim soluit primum eius decoctum: grauia etiam & tumultuosa insomnia lens facit, neruis, pulmonibus, & capiti inimica, felicior illi contra alui fluores sua vis est, Hæc inter multa Dioscoridis. Quibus Galenus libro primo alimentorum, & octauo de Facul. simpl. medic. subscripsit, qui iis in locis lentibus, adstrictoriam vim tanquam præcipuam tribuit, à quo nec Paulus dissidet, imo Auicenna ea omnia dicta confirmat, dicens lib. ij. sui Canonis: lens est inflatiua, & composita ex virtute constrictiua & abstersiua, & facit videre somnia mala, & stypticitas eius corticis est plurima,

Lentium natura.

Auicenna.

ma, & in ipsa tota est inflatio plurima, & inspissat sanguinem, vt non currat in venis, & ipsa minorat vrinam & menstrua propter illud, & generatur ex ea humor melancholicus, & ægritudines melancholicæ, & fortassis res hordei est ei contraria. Rasis præterea libr. iij. ad Almansorem cap. ij. non procul à dictis, inquit, lenticulæ frigidæ sunt & siccæ, & sanguinem generant melancholicum, corpusq; desiccant, sperma quoque destruunt, atq; sanguinem sedant, cuius quoq; extinguunt caliditatem, infrigidant enim, atq; oculorum tenebrositatem & melancholicas ægritudines efficiunt: præsertim quum aliquis in comestione eis frequenter vtitur, quod & in Aphorismis, vt verum, veluti multis aliis in locis, repetere voluit. Si igitur à lentibus tales oriuntur affectus, vt omnes fatentur, proculdubio earum vsus reprobus iudicandus est. Nam earum præcipuum iuuamentum, sanguinem condensare est, vt omnes ipsis vtentes, pro victus ratione ægrotantium fatentur: Nocumenta vero quàm plurima dicta sunt, quare non mentis compos medicus cum Galeno dicendus est ille, qui propter vnum, tam multa obnoxia ac sæua accidentia inducere ægrotis veritus non est, præsertim quum eius intentio reliquis non ita pessimis medicamentis, aut cibariis perfici posset: sed age, illas nullius, in medico vsu, commodi esse, indicemus, & primo præter tam multa quæ habent incommoda, pauca hæc attestantur, ægrè concoquuntur, prægrauant stomachum, difficillimum reddunt ventris officium, grauia & tumultuosa insomnia faciunt, quorum quodlibet ægrotis superueniens, maximum est malum, & ægrum ad vitæ periculum trahens. Non me præteriit tamen, hac in re nonnullos extare, qui lentium substantia ægrotos non ali, sed earum decocto tantum asserant, qui mea sententia, non minore errore quàm cæteri comprehenduntur: Nam vt cætera mala lentibus omnes tribuunt, sic earum decoctum primum, aluum proritare fatentur: qua ratione, reliqui earum iure siue decocto tantum vtantur, non vero substantia, suadent: sed revera à ratione quàm maxime distrahuntur hi, quum & si earum decoctum ventrem subducendi vim habeat, non ea tamen de causa, vt rem bonam ægrotis propinare debent. Iure enim censendum est, quum lentes

Rasis.

tes pessimæ sint, earum quoq; decoctum pessimum esse, præsertim hodie, quum & si decocto earum ægri tantum vtantur, lentibus ipsis reiectis, quod difficile fieri est: ipsarum tamen cortices à decocto inseparabiles sunt, qui lentium corporibus peiores sunt, vt testatur Hippocrates, lib. iiij. de Ratione victus in morbis acutis, quum dicat: lens adstringit, atq; turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur: cuius verba enarrans Galenus, ibidem ita inquit: Vocem hanc ἄμαθον turbationem quandam, & velati pugnam quæ in ventre ex discrepantibus facultate cibariis oritur, significare dixi, quomodo & nunc significat, si cũ cortice adsumatur, vt pote quæ quàm caro ipsius longe coctu difficilior existat. Hæc Galenus. Quibus satis monstratur, lentium cortices, qui cum decocto eueniunt, lentium ipsarum corporibus peiores esse, atq; inde ipsorum decoctum, propter corticum admixtionem malum proculdubio censendum est. Dictis adde, quòd licet cortices decocto non misceantur, non eo tamen vti debemus, quum olim si lentium vllus erat vsus, præparabantur tamen oleo, garo, satureia, vel pulegio admixto, quod sane hisce temporibus minime fit, vel saltem alijs ipsas commiscebant eduliis, vt ptisanæ, illis contrariam facultatem habenti: ex quorum commixtione, quoddam præstantissimum edulium componebatur, quod Græci sua voce φακοπτισάνλω vocant, vel potius betis adiungebantur, vt Heraclites Tarentinus consueuit, qui mixtum inde resultans, τευτλοφακὴλω appellare consuebat. Quum igitur iis temporibus, nullo horum modorum, lentes præparentur, sanum consilium esse crederem, si ipsis nequaquam vteremur: quum per se sumptæ, malæ sint, imò omnino interdicendæ, vti fabæ inter Pythagoricos. Prædictis Hippocratis verba astipulantur libro de Ratione victus in morbis acutis, quum dicat, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, vbi ea omnia seu suam singulã malignitatem habentia, penitus à consortio bonorum ciborum eliminantur. Cui sententiæ Cornelius Celsus libr. ij. suæ medicinæ apertissime subscribit: quare nullatenus lentes esse dandas manifeste percipitur, atque id magis, quum quoq; illud sit notum ex Epidemiarũ libro, quàm malè id successerit iis qui in æno legumina esitarũt, quod

etiam

etiam Galenus repetit lib. iij. Aphorismorum, aphorismo decimo septimo: quibus perpendere debemus, omnino noxium esse ægrotos ipsis leguminibus alere, inter quæ lentes præcipuè adnumerare est, quas non immeritò ludæi tanquam funebre edulium, in cibo, luctus tempore accipiunt. Præterea cibi illi qui non conueniunt sanis, minus conueniunt ægrotis quatenus cibi sunt, sed nulla legumina quatenus cibi rationem subeunt, sunt sanis conducentia, vt ex Auicenna percipitur, cap. de eo quod comeditur & bibitur: & Hippocrate, vltimis verbis libri de affectionibus, quæ habent: cibaria & potus & obsonia excepto pane, & maza, & carnibus, & piscibus, & vino, & aqua, reliqua omnia tenues ac debiles vtilitates exhibent ad augmentum, & ad robur, & ad sanitatem, tenuia item ac debilia mala ab ipsis fiunt: sequitur quod nec ægrotis danda sunt. Iis adde præcipuè lentes quum Galeno authore libro secundo de Locis affectis capite sexto, leguminum omnium maximè lentes inter melancholicos cibos numerantur. Animaduertant igitur, qui libros de Victus ratione febricitantium, inscribunt, in quibus lentes laudant, quanto deprehensi sint errore, præcipuè Brudus Lusitanus, qui etsi sæpe à me de hac re monitus fuerit, nunquam tamen à prauo errore & inueterato se abstinere & retrahere voluit, forsan patris sui secutus opinionem, qui Arabum maximus erat assecla, nomine Dionysius, qui olim cum Brisoto Gallo, de pleuritide longos habuit sermones. De qua re extant vtriusq; Apologiæ. Cæterum si quis nobis opponat Paulum & alios Græcos viros, lentes ægrotantibus dare, id verum esse fatemur, quum eas tanquam repercussorium medicamen concedunt, vt capite de dolore capitis proueniente ex vini nimio potu legitur, veluti pro exiccandis corporum humiditatibus, & sanguine condensando, illis Galenus & Hippocrates vtuntur. Vt receptui igitur canamus, firmiter asseueramus, lentibus nullatenus in victus vsu vtendum esse, quum atrabiliosæ sunt, vitiosum ac pessimũ succum gignentes, vt ex dictis luce meridiana clarius percipitur. Nec enim candide lector, te moueat Auicennæ authoritas à nobis allegata, quum procul dubio nobiscum agit, & ad Galeni mentem, à lentibus & rebus

Lens funebre edulũ est.

Brudus Lusitanus.

& rebus ſtypticis in pleuritide abſtinẽdum eſſe ſuadet, ita enim Bellunenſis lectio habet, & maximi quidem erroris eſt, in potu tribuere infrigidantia, vehementia, niſi in factis ex cholera, & dare in potu infrigidantia ſtyptica, aut dare eis in cibo lentes cum aceto, & ſimilibus. Hæc enim Auicennæ verba, ſic à lentibus pleuriticũ abſtemium eſſe mandant, vt nihil clarius dici, aut excogitari poſsit, vt olim Doctor Alteretus præceptor meus nunquam pœnitendus, Salmanticæ, primus, viua voce detexit.

DE PHASEOLO.

Græcè, φασιόλος: Latinè, phaſiolus, phaſeolus, dolichus, lobus, eruilia: Hiſpanicè, eruiyas fauas, eruilhas fauas: Italicè, rouiglione grandi: Gallicè, phaſeoles.

Enarratio CII.

Phaſioli.

Phaſeolus eruilia.

PHaſeolus ſiue phaſiolus, quadruplici ſyllaba ſcriptus, magna & non vulgaris eruilia eſt, magnam dico, ad differentiã alterius paruæ, & communioris eruiliæ, quam Galenus ochron appellat. Hæc igitur de qua agimus eruilia, à Theophraſto dolichus vocatur, quæ Galeni tempore, phaſeolus vel lobus appellabatur, quam vocẽ vel hodie adhuc Luſitani noſtri, maximi Græcanicarũ vocũ ſeruatores, incorruptam ſeruarũt, vocantes vtiq; eruiliam hanc, eruiliam fabam: nam quum fabã ſuperaddunt, ſiliquam magnã vel vaginam, qua eruiliũ iſtud grana ſua occluſa habet, ob quam quoq;

quoq; olim lobos appellari meruit, intelligũt, vnde Theodorus Gaza optimè admodum (vt mea fert opinio) hanc siliquam vertit, tametsi alteri quoq; legumini vox hæc conueniat. Crescit enim eruilia hæc ita procere, vt ex ea & tentoria, & scenæ ac tabernacula recte cooperiri possint, cuius siliquæ videtur magnæ, oblongæ, splendentes, & minime pilosæ: Communis vero eruilia parum propagatur, serpitve, cuius siliquæ semidigitales sunt crassæ & hirsutæ, quas Galenus, vt dixi, lib. 1. de Facul. alimen. cap. 28. ochron appellat, & de illis Hippocrates, libro de Diæta secundo, mentionẽ facit. Nam phaselus tribus syllabis inscriptus apud Dioscoridem smilax hortensis est, hodie phaselus nominatus.

Ochron eruilia vulgaris.

DE OROBO.

Græcè, ὄροβος: *Latinè, Orobus, eruum: Hispanicè, Ieruos, hiezgos, cizylaon, eruilhaqua: Italicè, Mocho: Gallicè, ers: Arabicè, Kersene: Germanicè*, Vvicken, Eruen.

Eruum.

Eruum rubrum eligẽdum.

Erui temperatura.

Enarratio CIII.

ORobum verũ pauci dignoscunt, quũ plerique eius loco eruiliam accipiunt, non sine ingenti tamen errore, etenim vero multi hodie album dant, albo, & rubro: nam album in eius paranda farina Dioscorides eligendum suadet, Galenus vero rubrũ potius desiderat, quum potentius albo sit, vt libr. 1. de Facul. alimẽ. legitur, & de illius viribus octauo de Facul. simpl. medi. ita quoq; tradit: Desiccat quidem excessu secundo intenso, calfacit vero

vero primo: porro quatenus amaritatis est particeps, catenus incidit, extergit, atq; obstructiones expedit. Cæterũ si sumatur copiose, sanguinem per vrinas euocat.

DE LVPINIS.

Græcè, θέρμος: Latinè, Lupinus: Hispanicè, Entramuces, entramocos: Italicè, Lupini: Gallicè, Lupin: Arabicè, Arinus: Germ. Feigbon.

Enarratio CIIII.

Lupini.

Lupini calidi.

LVpini vbique sati, prospere crescunt, qui circa triticum, & segetes, seruntur, vt terram nidorosam, ad se, tanquam proportionatum nutrimentũ trahant. Sunt enim vt tradit Hippocrates libro de Diæta secundo, natura robusti & calidi, verum per præparationẽ leuiores ac frigidiores fiũt & aluo secedunt. Galenus porro de lupinis ita tradit: Lupini dura ac terrestris est substãtia, quocirca ipse concoctu sit difficilis, succumq; crassum gignat est necesse, ex quo nõ probe inuenis confecto crudus proprie appellatus succus aceruatur. Hęc de amaris. De dulcibus vero ita subdit. Cęterũ, quum inter parandũ quicquid habuit amaritudinis deponat, τῆς ἀπεύσεως, id est, qualitatis quæ sensu deprehendatur expertibus, similis euadit: par igitur est ipsum neq; ad deiectionẽ, neq; vt adstringentia, ad fluentis ventris cohibitionẽ esse accommodatũ, & tarde descendere & difficulter dejici, ac pertransire, &c. Huius vero farina in officinis parata habetur, quę exterius ymbilico admota aliis admixta rebus,

Lupini dandi.

Syrupus de cichorea examinatur.

puerorum vermes interficit. Cæterum, in descriptione syrupi de cichorea legitur, Lupinorum, loco, vt arbitror, lupulorum, tametsi lupini in eo syrupo merito iniici possint, quia extergendi digerendiq; ac iecur & lienem expurgandi vires possideant.

DE RAPIS.

Græcè, γογγύλη: Latinè, rapum, rapa: Hispanicè, nabos: Italicè, rape: Arab. selgen: Gallicè, naueau: Theutonicè, rape, Ruoben.

Rapum satiuum.

Rapum syluestre.

Enarratio CV.

Rapa.

SVnt esui communissima rapa, quorum oblonga quædam sunt, alia verò rotunda, alia alba, alia verò rubra, & ex illis quædam parua, nonnulla verò ingentis magnitudinis, vt singula. 50. & 60. pendeant libras, vt apud Sabaudienses cõspicitur, & Lusitanos, in oppido Sabugalio dicto: Nam apud Hispanos parua quædam oblonga reperiuntur, non nisi tenera, optima, & gustui perquã grata, quæ à loco vbi nascuntur, beyarana appellantur, quibus

Rapa beyarana.

Ferrar

Ferrarienſia non cedunt figura, colore, & ſapore, ac cocture. Rapa craſſum & flatuoſum generant nutrimentum, cocta verò præſertim cum carnibus non aſpernenda ſunt, quum optimum gignant ſanguinẽ, & venerem incitent, atq; vt nonnulli opinantur, viſum acuant. De quibus Gal. lib. vj. de Facul. ſimpl. medi. ita tradit: Gongylidis ſemen venerẽ excitat, vtpote ſpiritum flatuoſum procreans: Sic & radix coctu difficilis eſt, inflatq; & ſemen generat. Hæc Galen. Sylueſtre vero rapum apud Hiſpanos in aruis naſcitur, quod Itali non contẽnenda cura in hortis ſerunt, & eum omnes cõmuni voce raponeolum ſiue ripancum appellant, alij verò locuſtam, vt alibi quoq; meminimus, ex quo acetarium non aſpernendum parant.

Raparum natura.

Sylueſtre rapum raponeolus eſt.

DE NAPO.

Græcè, βουνιὰς: Latinè, napum: Hiſpanicè, nabicas: Italicè, nagoni: Gallicè, nauet: Germanicè, Steckruoben.

Napum.

Radix.

Enarratio CVI.

Napus bunias.

EST enim napum bunias dictum, raporum species, cuius semen antidotis contra venenum miscetur: animaduertat tamen diligens lector, quòd bunias napum, à bunio napo differt, de quo lib. iiij. sermo habendus est.

DE RAPHANO.

Græcè, ῥάφανος: *Latinè*, *raphanus*, *radicula*: *Hispanicè*, *rauano*: *Italicè*, *rauanello*, *radice*: *Gallicè*, *raue*, *ou rayfort*: *Germanicè*, Rettich.

Raphanus.

Raphanus syluestris.

Enarratio CVII.

Raphanum radicula dicitur.

RAphanum Columella radiculam appellat oleris vulgatissimum genus, quo ad ciborum prouocandam appetentiam, & vrinam promouendam vtimur, herba caule vno arboreo ferè vt in ruta conspicitur, assurgens: quare multorum Græci, δενδρολάπαθον, quasi olus arborescens nominant, Nec gaza Theophrasti interpres aliter vertit. Huius præterea tria Plinius memorauit genera,

Ieue,

seue, crispum, & campestre. Dioscorides quoque simul tium mentionem facit, hortulani, sylvestris, atq; alterius apios dicti, de quo in sequentibus sermonem habebimus. Porro hortulani seminis decocto, plerunq; Galeni consilio, ad prorritandum vomitum vtimur. Nam supremi raphani cortices, cibum in stomacho, vt aiunt coquere adiuuat, secus verò illius medullaris pars, quum terrestris & difficilis concoctionis sit: Si quid tamen in se caliditatis habet, id à corticibus traxisse credendum est. Verum Radicula vt tradit Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medica. tertio gradu excalfacit, secundo vero desiccat, & vt lib. ij. de Facultatibus alimentorum legitur, eius radix ex iis est quibus assidue vescimur: estq; obsonium magis quàm alimentum nimirum quæ & ipsa cum manifesta calefactione attenuandi facultatem sortitur: nam qualitas acris in ipsa superat, sed caulis eius elixus magis nutrit quàm cruda radicula: paucissimum tamen & ipse alimentum præstat. Mirari autē subit eos medicos & idiotas, qui non sine multorum incommodo, post cœnam, crudas eas esitandas tradunt. Hæc Galenus, qui Dioscoridi in præsenti omnino contradicit, quum eos taxet medicos, atq; idiotas, qui post cœnam coctionis iuuandæ gratia, crudas radiculas esitant, quum potius in principio cœnæ comedendæ sint, quæ verba vt nostis in vniuersum Dioscoridi contradicunt, quū Dioscorides ex illis est, qui post cœnam, radiculas comedendas esse tradūt, quem sequitur quoq; Alexander Trallianus, pro quibus conciliandis authoribus, dicimus. Si ventriculus calidus sit, & facile fluat, nec ad flatum gignendum aptus sit, tunc radiculas in initio cœnæ esitare bonum esse: Si vero contrà, post cœnam satius esse. Hanc vero nostram conciliationem Simoni Sethi, vt verum dicamus, acceptam referimus. Sylvestris porro radicula, in aruis & campestribus nascitur, à satiua non multum ab similis.

Radicula tertio ordine calfacit secundo de siccat.

Galenus contradicit Dioscoridi.

Conciliatio.

DE SISARO.

Græcè, σισαρον: Latinè, Siser: Hispanicè, chirilias Gallicè, Cheruy, Arabicè, Culcas: Germanicè, Geirlin & girgelin.

Siser satiuum.

Siser sylueſtre.

Enarratio CVIII.

Siser quid.

IN altum procere ſiſer creſcit, folio elaphoboſco vel apio grandiori perſimili, cuius radices apud Hiſpanos Luſitanoſq; in victu frequentes ſunt, quas Græca voce depraua ta, ſuo idiomate chiriuias appellant. Qui verò ſiſer bauciam albam eſſe credunt, omnino falluntur, quum in ſiſeris centro, neruea quædam pars admodum dura reperiatur, & eam vt inutilem, quum radice vtuntur, reiiciunt: quam in baucia non videmus. Cæterum adeo guſtui gratæ radices iſtę ſunt, vt olim Tiberius Cęſar (vt narrat Plinius) eas ſingulis annis, è Germania Romã, pro ſuo victu afferre curauerit, de quarũ viribus ita tradit Gal. lib. viij. de Facul. ſimplic. medic. Siſari radix ſtomacho grata eſt, & vrinam mouet, ſecundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritatem quandam, cum leuicula adſtrictione.

DE RVMICE.

Græcè, λάπαθον: Latinè, Lapathus, lapathũ, lapatium rumex, lapathum acutum: Hiſpanicè, labaca: Italicè,

licè, rombice, Gallicè, doque, pareille ou patience, Arabicè, humadh. Germ. Mengel vvurtz.

DOMESTICVS RVMEX.

Domeſticum lapathon, domeſticus rumex, ſpinachia: Hiſpanicè, ſpinaques, ſpinafres: Italicè, ſpinachi: Gallicè, eſpinarts: Ger. Spinet, oder Binetſch.

OXALIS.

Oxalis, acetoſa: Hiſpanicè, Azederilha, azedas: Italicè, Acetoſa: Gallicè, Ozeille: Germanicè, Ampffer.

Enarratio CIX.

Lapatum acutum.

Rumicis plures ſpecies.

SVnt rumicis, ſiue lapathi, plures & illæ quidem vulgatiſsimę ſpecies, nam quædam quia in acutum, aut in mucronem, cuſpidemque eius folia tendunt, oxylapathon dicitur, quæ plerũque in locis humidis & aquoſis reperitur, & iſta quidem magna, aliquando vero parua, ſuibus & ſcrophis ſaginãdis apta. Nam hippolapathus vel grãdis rumex, foliis permagnis enulę ſimilibus, in aquoſis cernitur locis. Domeſticus verò rumex ſiue hortenſe lapathum, ſpinachia noſtra eſt: nec enim de hoc mirari eſt, quum ſpinachia alata vt acetoſa quædam eſt, quæ in hortis hodie ſeritur veluti olim quoq; exculta habebatur, ſpinachia dicta, quia ex Hiſpania forte primo allata in alteras regiones fuerit, aut vt ego credo, quia ſemẽ ſpinoſum habeat, quam Galenus merito inter olera, lib. ij. de

Rumex domeſticus ſpinachia eſt.

alimentorũ facultatibus collocat, & eam betæ non gustu modo, sed viribus similem facit, quæ omnia illi conuenire, manifestius est, quã à nobis explicari posit: Nec enim vnquam persuaderi potui vt crederem quòd lapathon, rumex vulgatus, in vsu victus aliquando veniisset, quũ herba insipida & palato ingrata sit. Oxalis verò, acetosa nostra est, quam Galenus oxylapathum vocat, cuius species plures sunt: nam quædam hortensis est, lata quæ in acetariis plerunque euenit: altera verò parua sagittæ modo alata, quæ plerunq; ad ruffedinem tendit, ex qua aqua per campanam elicitur, & in officinis habetur. Est & tertia, folio hederaceo acetoso, quam bisacutam recentiores vocant, in montibus & saxosis locis plerunq; nascens. Iis oxytriphyllon, id est acetosum trifolium, quod aleluiac vel acetosellam nonnulli appellant, adiungere est, de quo alibi sermonem habituri sumus: cæterũ, omnium harum herbarum acetosarum semen constringendi vires possidet.

Oxalis acetosa est.

Bisacuta herba.

Oxitriphyllon.

CONSTANTINVS.

HAllucinatur Amatus Lusitanus, dum sine authoritate, aut ratione contendit, lapathum satiuum esse hoc olus, quod recentiores spinachium vocant, & vernacula lingua dicimus, Des espinards, nam inter lapathum & spinachia nulla similitudo in figura, saporibus aut facultatibus: quod facilè animaduertet quisquis cognitas has plantas mutuo conferre voluerit. Si veteres spinachiũ agnouissent, inter tot scriptores aliquid de eo nominatim legeretur. Manardus χυσολαχάνα, siue atriplicis speciem esse ponit meliore ratione, quam tamen in solutũ non accipit Matthiolus Senensis, recentiores Græci σπανακίαν vocant: Architrenius verò Adrianopolitanus σπανακὸν quod in alio opere, à Tralliano τρόξιμον dici ostendemus & ab Arabum familia asparagi: non autem ab hispania eius ἔτυμον, vt Amatus comminiscitur, sed huic illi nomen Indidit arabici sermonis proprietas. Falsum etiã quod adducit lapathum satiuum nec vescum esse aut edule, hoc communi vsus multis in locis confutat experientia. Sed est Hortensis oxalidis aliud genus, cuius nec Dioscorides, nec Amatus meminit: foliis scilicet rotundo, & carnosiore quã vulgaris, sapore etiam in esculentis, iusculisq; quibus omphacij vices suo acore exhibet, gratiore.

DE LAMPSANA.

Græcè, λαμψάνη: Latinè, lampsana, napum syluestre, Hispanicè

Hiſpanicè, ſamarago: Gallicè, ſaunes blanches.

Enarratio CX.

Lampſana cur dicta.

QVi miſera pauperie vexantur, apud Hiſpanos, lampſanam optime, vel inuite norunt, quum ad eorum menſas quotidie veniat, herba pedalis altitudinis, tria vel quatuor ad ſummum emittens folia hirſuta, napi ſimilitudine: vnde olus hoc, Hiſpani ſaramago, quaſi ſerum napum appellare ſolent. Dicitur quoque lampſana, quòd foliis humum lambat: nam eius folia terrã lambere videntur, illi ſemper hærentes, Galli quoq; olus hoc, ſaunas albas, quaſi ſilueſtres napos, nominant. Vnde rectè Dioſcorides à Romanis napum appellari dixit. Naſcitur enim herba in aruis, & locis, præcipuè iam ſatis, cuius flos albus eſt, radix verò inutilis, eſtur enim herba hęc cocta, malum & peſsimum gignens ſuccum, ita vt de ea prouerbium feratur, vetulas interficere. & Galenus dixerit ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: equidem eſa ſuccos prauos procreat: at illita abſtergendi nonnullam digerendique facultatem poſsidet.

CONSTANTINVS.

INter ſylueſtres braſsicas & Lapſana cenſetur, à Plinio lib. xx. cap. 9. pedalis altitudinis, hirſutis foliis, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Coquitur in cibo, aluum leniter emollit. lib. verò xix. cap. 8. olus ab eodem eſſe traditur ſylueſtre trium foliorum, diui Iulij carminibus præcipuè iocis militaribus celebratum. Alternis quippe verſibus exprobrauere lapſana ſe vixiſſe apud Dyrrhachium, præmiorum parſimoniam cauillantes. vocatur etiam Lapſana ab eodem author cyma ſilueſtris, quæ φάφαι & eſt ἀρχὴ vt ſtatim exponemus ſylueſtrem braſsicam ita nominari, λαψάνη autem melius ſcribitur, quam λαμψάνη: & Latinè lapſana apud Plinium legitur, non lampſana. λαψάνη enim dicitur quia rapam ſiue napum refert, rapum enim etiam Græcè dicitur λάψα, ἀπὸ γλυκύτητος quam etiam ex Galeno 2. de Alimentis vocare licet βυνιάδα. Ridicula eſt igitur etymologia quã profert Luſitanus, lampſanam ſcilicet dici, quòd foliis humum lambat: Græca enim vox eſt & λάπτειν, lucere ſignificat, vt λάπτειν ſiue λάψαι pro lambere ponitur, à quo potius deriuaſſet ſi animaduertiſſet λαψάνω potius dicendum, quàm λαμψάνω. mala tamen eſſet interpretatio, quam & mulierculæ quæ ſegetes runcant refutarent.

Rectis enim folijs assurgit non autem pendulis & ad terram decliuibus, nullibi frequentior prouenit quàm in Northmanorũ meorum agro, à quibus vocatur des Quelloques, esturq; à tenuis fortunæ hominibus, vbi annona carior: aliàs boum gratißimũ pabulum. Magis apud nos floret vt braßica. Reprehendendus etiam Lusitanus, quòd inconsideratè scribat lampsanam ex Dioscoridis authoritate, à Romanis appellari napum: tribuit enim Dioscoridi, quod glossematum ignoto interpreti tribuendum, qui linguarum diuersas nomenclaturas singulis ferè Dioscoridis prefixit capitibus, in quo luto etiam volutatur Theodorus Gaza cùm ῥάφανον & ῥαφανίδα apud Aristotelem & Theophrastum vertit radiculam & radicem: nullum enim habet alium authorem quàm istum in Dioscoridem Græculum adnotatorem, quo probare poßit radiculam Latinis esse Græcorum rhaphanum: rhaphani enim voce pro Latina vtuntur omnes rei rusticæ scriptores, Pliniusq; libro xix. cap. 3. & lib. xxv. cap. 5. struthion radiculam interpretatur herbam spinosam & caule lanuginoso lauandis Lanis succo idoneam. Sed nihil habet radicula fullonum herba, cum rhaphano simile. Cartilaginei namq; generis sunt rhaphani, qui cortice & cartilagine constant: multisq; eorũ cortex craßior etiam quàm quibusdam arborum. Amaritudo illi est plurima pro craßitudine corticis. Sed quia in hãc materiam orationis filo decidimus, quum præcedentibus capitibus vrgente librario, nihil potuerimus adnotare, hoc in loco rhaphanorũ, naporum, raporumq; naturam et germanitatem explicabimus, Plinium omnium artium præceptorem secuti. Sed prius de ipsorũ nominibus distinguendum, ῥάφανος, & ῥάφανον, est κράμβη id est, braßica: At ῥαφανὶς καὶ ῥάπονον καὶ ῥέφανον apud Ionas & Atticos, καὶ ῥαφάνη Homero in Ranis est rhaphanus, quam radicẽ & radiculam falsò vocasse Gazam ostendimus, Ruellium, multosq; alios. De hac vocum differentia vide Athenæum, Pollucem, Ammonium, Aristotelẽ de natura animalium, Alexand. Aphrodiseũ in problem. lib. ij. nolumus enim multorum exemplo, restincta siti, inuidiosè et malignè fontem polluere. Genera igitur rhaphani Græci fecere tria foliorum differentia, crispi, atq; leuis. Tertium syluestre est. Latini Algidense à loco, longum atq; translucidum & alterum rapi figura syriacum dictum, suauißimum ac tenerrimũ. At syluestre Græci agrion vocant. Pontici armon, alij leucem, Romani armoracion, fronde copiosius quàm corpore. Rhaphanos crudos dabant medici cum sale (methodicorum enim sectæ, vsitatißima cura fuit per ἀριμυφαγίαν) ieiunis

ad col

ad colligenda acria viscerum, atq; ita vomitionibus præparabant meatum. Item templo Apollinis Delphis, adeo cæteris cibis prælatus rhaphanus, vt ex auro dicaretur Rhaphanus, beta ex argento, rapum ex plumbo. Hoc oleris genus vtinã tam bene cognitum esset adulteris nostri temporis, quã olim mœchis fuit, quibus censura publica per podicẽ traijciebatur: Quod expreßit Aristophanes in Nebulis, cum dixit: τίδ' ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενος τέφρᾳ τε τιλθῇ ἕξει τινὰ γνώμην, λέγειν, τὸ μὴ σὺ ῥύπρωκτος εἶναι; Et Catullus ad Aurelium:

Ah tum te miserum malique fati,
Quem attractis pedibus, patente porta
Percurrent rhaphanique, mugilesque.

Sed hæc antiquitatem sapiunt, cuius libros iam perductos ad vmbilicos, quod fœlix, faustumq; sit propediem publicabimus. Sed redeamus cum nostro Columella, ad rapinam & napinam, nimis enim hic locus irriguus, siccaneaq; postulant napi & rapæ. Congeneres autem sunt heæ plantæ, nam, vt inquit Palladius, rapa mutatur in napos, in alio solo per bienniũ sata: alio verò napus transit in rapam. Varro verò et Plinius, ex semine braßicæ vetere sato, nasci aiunt rapam, & contra ex raporum braßicam. Et iam de rapis abundè dixiße poteramus videri (ne vt ille Morchion Græcus de raphano, sic & nos de rapo librum scriberemus) nisi medici masculini sexus facerent in his rotunda: latiora verò & concaua fœminini, præstantiora suauitate & ad condiendum faciliora, quæ sæpius sata transeunt in marem. Nam, vt Plinius docet, lib. xviij. cap. 13. raporum genera Græci duo prima facere, masculinum, fœmininumq;, & ea serendi modo ex eodẽ semine, densiore enim sata masculescere, item in terra difficili. species verò tres omniũ: aut in Latitudinem funditur, aut in rotunditatem globatur: quæ verò tertia species, Syluestris est radice in longum procurrente. hoc oleris genus inter cartilaginea, Græcis dicitur γογγυλὶς: Straboni quia rotundum & teres, καὶ γογγύλη βουνιὰς etiam Galeno: λάψαν etiam vocari tradidimus. Latinis est rapa, vel rapum Martiali: hinc & rapulum quod non pro paruo rapo, sed pro rhaphano mihi videtur vsurpaße Horatius 2. serm. Satyra 8. cùm sic cecinit: In primis Lucanus aper leni fuit Austro Captus, vt aiebat cœnæ pater: acria circum Rapula. Idem Satyra 2. Quum rapula plenus, atque acidas mauult Inulas. Rhaphano enim hæc omnia cõueniunt non rapo, nisi intelligas de rapitijs: id est, in rapis, quod in braßicis cyma. Quadrupedes enim Plinio teste libro xviij. cap. 13. & fronde

raporum

raporum gaudent, & homini nō minor rapaciorum suis horis gratia, quàm cymarum. quo loco legitur rapaciorū contra antiquorum codicum fidem, pro rapiciorum, vt rapicios coles fieri dixit Cato. Deniq; rapa Columella magis vtilia censet napis, quorum quinq; genera faciūt et præterea syluestre cuius folia eruca similia.

DE BLITO.

Græcè, βλίτον: Latinè, blitum, blitus: Hispanicè, bredos: Italicè, biedoni, blito: Arabicè, bachala, iamenia: Gallicè, blete: Germanicè, Maier.

Enarratio CXI.

Blitum.

BLitum, ignauum, & insipidum ac fatuum omnium olus est, vnde inutiles, & rudes homines, blitos appellamus, & ita vulgare est olus, vt non cognoscenti illud, obiiciatur, blitum te meritò dixerim, qui blitum ignoras. Nascitur enim rubrum & herbaceum, & vt tradit Galenus, frigidum & humidum in secundo gradu, cui mea sententia in coctura acetum vel res aliqua acetosa adiungenda est, quum aliter stomachum subuertit, & vomitum prorritat.

DE MALVIS.

Græcè, μαλάχη: Latinè, malua: Hispanicè, maluas: Italicè, malua: Arabicè, chabazi: Gallicè, mauues: Germanicè, Pappel.

Enarra

Malua vulgaris.

Malua satiua.

Enarratio CXII.

MAlua à molliendo dicta est, velut Varroni placet, molua, quod aluum molliat dicitur, quæ vbiq; familiaris est. Satiua tamẽ prisci olim in acetariis cum lactuca ad emolliendam aluum vtebantur, vnde Martialis dixit: Vtere lactucis aut mollibus vtere maluis. & alibi: *Malua.*

Exoneraturas ventrem, mihi villica maluas
Attulit, & varias, quas habet hortus, opes.

Quibus quoq; multi, hodie ex oleo & sale conditis, tanquam olere in cibo vtuntur, quarum decocto, in clysteribus ad aluum ciendam, & vrinam prorritandam passim vtuntur. Cæterum, est & malua quædam: arboreſcens, flores, rosæ similes, autumno gerens, quæ cum cæteris, parumper calfacit, ac emollit. *Malua arboreſcens.*

DE ATRIPLICE.

Græcè, ἀτράφαξις: *chrysolachanon*: *Latinè*, *atraphaxys atriplex*, *aureum olus*: *Hispanicè*, *armolles*: Italicè,

Italicè, armola, trapeſe, reppeſe: Gallicè, arroches, bonnes dames: Germanicè, Molten, oder milten.

Satiuus. *Syluestris.*

Enarratio CXIII.

ATriplex, chryſolachanon, quaſi aureum olus dixeris, appellatur: vnde Hiſpani aureum olus exprimere volentes, corrupte Armoles, eam vocant omnibus ſatis vulgatam herbam, quæ octauo die, à ſatu proſilit, folio aureo, vnde nomẽ traxit, craſſo, in acutum ſagittæ modo deſinente, à quo nec ſylueſtris atriplicis folium multum deuiat. Nam ſpinachia, atriplicis ſpecies nõ eſt, quum lapathum hortenſe illam eſſe, prædiximus. Galenus porrò, de atriplice, ita prodit, lib. vj. de facult. ſimpli. medic. Humida & frigida temperie eſt: humida quidem ſecundi ordinis à mediis: frigida verò primi, quam vtiq; tepidã eſſe caliditatem poſuimus cuiuſmodi roſis ineſt, non tamen adſtrictionis eſt particeps, ſed aquea eſt, & minimum terrena, ſimiliter maluæ: quin & ventrem celeriter permeat,

vt illa,

vt illa, ob lubricitatem. Hortenſes autem atriplex, & malua, quam agreſtes: tum humidiores ſunt, tum frigidiores: proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus agreſtes magis conueniunt. Semen eius abſtergendi vim habet, itaq; icteritiæ ab obſtructione iecinoris ortæ: auxiliatur. Cæterum huius ſemen pondere duarum drachmarum vomitum & feceſſum prouocare, tradit Serapio, quam ſententiam veram eſſe nouimus.

Atriplex ictericis cõuenit.

DE BRASSICA.

Græcè, κράμβη: Latinè, crambe, braſſica, caulis: Hiſpanicè, colhes, couues: Italicè, caulo, verza: Arabicè, corumb: Gallicè, Chou: Germanicè, Rœl.

Braſſicæ primum genus.

Secundum.

ALTERA SPECIES.

Lacuturris, caputium: Hiſpanicè, repolho, colhes morcianas: Italicè, caputio: Gallicè, Chou pomme: Germanicè, Cappes kraut.

Enarra-

Tertium. *Quartum.*

Enarratio CXIIII.

Brassica.

CRambe brassica est, de qua Satyricus dixit, Occidit miseros crambe repetita magistros. Cuius plures & variæ sunt species, quas Dioscorides vt hortis & culinæ familiares, silentio præteriuit: Plinius tamen verbosius eas prosequitur, libr. xix. cap. 8. vbi fabellicâ maximè laudat, quam quoq; hodie in honore vniuersa Italia habet, admiranda foliorum crispitudine, & eam caulem florem appellat, primo ex Syria aduectam, iam nunc in Flandriam & alias exteras nationes transportatâ, aduehitur namq; vt dixi: semẽ istius brassicæ ex Syria, quod primo anno satum ex se prædictam emittit brassicam, ex qua postea semen ortum ac satum non quidem brassicam gignit, sed potius in rapam degeracat: quod aduertens Plinius, dixit libro decimonono capite decimo ex semine brassicæ veteris rapæ fiunt: proinde brassicam pro radice rapam habentem ex semine caulis floris in Italia sati oriri certum est: quod pauci hucusque adnotarunt, quo fit quoque vt semen hoc ex Syria delatum, primo anno, cau-

lem

lem florem tantum producat: quum semen à caule illo ortum loco producendi caulem florem, rapam potius gignit, & illam quidem suauissimam, & cibo gratissimam. Est quoq; altera brassicæ species, quam citato loco Plinius & merito lacuturrem appellat, quia primo ex concalle Aricina, Lacuturre dicta, quia ibi olim lacus & turris fuerant, Romam traxit, in orbem porrectam, clausam, & apprime duram, quæ quum secatur per medium, innumero cernitur folio. Cæterũ discordiam inter brassicam & vitem, omnibus notam crederem, atq; inde brassicam in cibo sumptam, cõtra temulentiam & ebrietatem valere, Androcydes quidam putauit, quum tamen Aristoteles in problematis, non contrarietatis causa id euenire dicat, sed potius quia brassicæ succus dulcis discutiendi, & humores in aluum eliciendi vires possideat: quibus deorsum conuersis, sequax vini vapor ad ima deuocatur, & sic crapula aboletur. Syluestris vero brassica domesticæ similis est, foliis tamen crassis, & hyoscyami modo hirsutis, gustui amaris. De domestica vero, siue esculenta tradit Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, quòd desiccandi vim habet, tum esa, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem, vtcunq; tamen quiddam absterforium in se habet, & vt libro secundo de Alimentorum facultatibus ait, huius succus facultatẽ habet purgatricem, quanquam & partes in se brassica ipsa contrarias habeat, vnde quum quòd brassica soluat, cupimus, parum coquatur permittimus, quia in eo primo decocto, excretoria facultas transit, manente in corpore & brassicæ substantia constringente, vt in lente quoq; fit. In huius porro viribus Galenus à Dioscoride discrepat: nam libro citato de Alimentorum facultatibus, visum brassicam hebetare tradit: Dioscorides vero, oculorum hebetudini, in cibo subuenire, & tremulis fatetur. Reuera tamen Dioscorides intelligendus est sic, brassica subuenit iis quibus oculi hebetiores sunt, modo hebetudo illa à nimia eueniat humiditate, quia sua siccitate talem emendat hebetudinem, vt Galenus quoq; fatetur, quum inquit: lens itaq; & brassica æquali inter se mensura siccant, ob idq; visum hebetant, nisi forte totus oculus humidior fuerit, quam naturalis

Galeni & Dioscoridis discordia.

In coquendis herbis documentum.

ralis habitus postulet. Non præteribo tamen in coquendis esculentis herbis documentum à Galeno traditum, in hoc capite, quod sic habet: Huius ante omnia memor, nihil quod bis coquitur, oportere nec Aërem neq; aquam frigidam contingere: non enim poterit amplius etiam si diutissime coxeris plane tabescere: sed oportet vt paulo ante diximus, aquam calidam habere paratam, vt quum ex priore extraxeris, in illam protinus coniicias. Hęc Galenus. videant igitur boni coqui, quum herbas coquunt, ne illis inter coquendum, frigidam aquã superinfundant, quũ quoquomodo recrudescere, eæ videãtur. Ex caulibus vero siue brassica hodie in officinis, eclegma loch dictũ contra pectoris vitia paratum habetur: At brassica syluestris, quodammodo calidior sicciorq; domestica est, vt Galenus citato loco tradit.

Loch de caulibus.

DE BRASSICA MARINA,

Græcè, κράμβη θαλασσία: Latinè, Brassica marina, Soldanella: Vulgo Soldanella.

Enarratio CXV.

Soldanella

BRassica marina, omnium consensu vulgaris est Soldanella, hydropicis admodum conducibilis herba, quanquam nõ desunt hodie qui eam maximè vituperent, & hydropicis non conuenire contendant: ex quibus Cardanus quidam nominandus venit. Cæterum Mathæus Syluaticus, hic vt solet, pueriliter errat, quum credat chachile apud Serapionẽ Soldanellam nostram esse, vter foliis chachile à Serapione tributis, manifeste suus deprehenditur error, quæ proculdubio vsneæ aut nasturtij esse tradit, non verò aristolochiæ, qualia, soldanellam habere nouimus. Proinde emendandus hic Dioscorides venit, quum dicat, folia habet longissima, quod falsum esse, vt diximus, liquet, quum potius soldanella folia habeat parua, tenuia, rotundæ aristolochiæ similia, Sed error iste nõ aliunde vt credo venit, quàm ex Græco codice corrupto, in quo loco *μικρὰ*, id est parua, *μακρὰ* id est longa legebatur. De soldanellæ vero viribus ita Galenus lib. vij. tam sæpe repetito meminit, dicens: Non solum aluum deiicit, subsalsa & subamara existens, sed etiam ad externos corporis vsus idonea.

Cardanus

Dioscorides emendatur.

DE

DE BETA.

Græcè, τεῦτλον: *Latinè*, *Beta, olus ſiculum*: *Hiſpanicè*, *Aſelgas*: *Italicè*, *Beta*, *bietola*: *Gallicè*, *de la porée*, *bete*, *iotte*, *Arabicè*, *Selb*: *Germanicè*, Mangolt, pieſſen.

Beta.

Beta nigra.

Enarratio CXVI.

Betæ tres ſpecies.

REperitur hodie, præter duas betæ à Dioſcoride ſignatas ſpecies vna tertia, omnino rubra, alba tamen & nigra hortis familiares ſunt, alba ſic dicta, quia non multum herbaceum ac viridem colorem poſſideat. Hæc cocta bonam facit aluum, ac eam ſubducit, vnde Martialis dixit: & pigro ventri non inutiles betas. Huius quoq; decocto in clyſteribus maxime vtimur: ſed illius ſuccus pondere vnius libræ, pro laxando ventre, vbi alia non profuere medicamenta, primatum obtinet. Quo quoq; veluti maioranæ ſucco, pro expurgando per nares capite, quotidie vtimur, quod medicamentum Græci errhinum

vocant, vt apud Galenum, de ista herba amplissime legitur, lib. viij. de Facul. simpl. medic. quum dicat: Beta nitrosæ facultatis est particeps, qua tum digerit, tum extergit, & per nares expurgat: Cæterum cocta nitrositatem exuit, euaditq; leniter digerens, ad detergendum tamen digerendumq; validior est beta alba. Hactenus Galenus, in quibus verbis Betam calidam potenter esse percipitur, præsertim in purganda à capite pituita, quam caliditatem in coctura exuit: & eam primum eius decoctum recipit, vnde educens aluum euadit. Cæterum, beta syluestris vt Plinio placet, limonium est herba, de qua lib. iiij. sermo habendus est, quanquam Galenus lib ij. de Facul. alimēt. cap. xliij. nullam esse betam agrestem, nisi quis lapathon ita nominare velit, tradat.

Beta calida est.

DE PORTVLACA.

Græcè, ἀνδράχνη: *Latinè*, *Portulaca*: *Hispanicè*, *Verdollagas baldroegas*: *Italicè*, *Porcellana*, *procacchia*: *Gallicè*, *porcellaine*, *ou pourpié*, *Arabicè*, *Bachele*: *Germanicè*, Burtzelkraut.

Portulaca syluestris. *Portulaca satiua.*

Enarratio CXVII.

Portulaca.

HVius duo nota sunt genera, foliorum magnitudine tantum differentia, quæ in cibo sumpta exile, frigidum, & humidum, ac lentum præbent nutrimentum, refrigerat enim portulaca tertio ordine, humectat vero secundo, & ea de causa, illius stillatitia aqua, in officinis familiaris habetur. Datur enim pueris, vermibus correptis cũ febre, magno, vt experientia indicat, iuuamento.

DE ASPARAGIS.

Græcè, ἀσπάραγος: Lainè, asparagus: Hispanicè, esparagos: Italicè, Isparagi, Gal. asperges: Ger. Spargẽ.

Enarratio CXVIII.

Asparagi.

Asparagi.

ASparagos in hortis serendi, nulla hodie apud Hispanos cura est, tantũ cãpestribus & sua sponte nascentibus contenti: At Itali, prẽter eam pestres, hortenses habent asparagos, cibo gratissimos, præsertim Rauẽnates, qui quoque olim, in maximo fuerũt honore, vt ex Martiale deprehenditur, quum dicat.

Mollis in ęquorea quę ceruit spina Rauenna.

Non erit incultis gratior asparagis.

Verùm asparagos quum dicimus, stolones, siue tenellos cauliculos intelligimus, nõ vero spinis armatum fruticẽ, quos primis mẽsis, oxolæo conditos, mica salis addita comedimus, & ita facile ad ignem coquuntur, vt quum rem celerrime perfici cupimus, dicere soleamus, citius quã asparagi coquãtur. Cęterũ asparagi radix, inter radices diureticas adnumeratur, ita vt inter illas primatũ

obtineat, quod percipitur, quia illius qui comedit asparagos, vrina maxime fœtet, stomachũ enim maxime iuuant omnes asparagi, vrinasq; cient, & parũ nutriunt, de quorũ temperatura, Galenus ita disserit, libr. vj. de Facul. simpl. medi. Asparagus petræus abstergendi vim habet, citra manifestam caliditatem aut frigiditatem: hinc iecur ac renes in farctu liberat, & maxime radices eius, & semen, quod & dentium dolores sanat.

Asparagi temperatura.

DE PLANTAGINE.

Græcè, ἀρνόγλωσσον: Latinè, Plantago: Hispanicè, Lhantem, tamchagem: Italicè, piantagine: Gallicè, Plantain: Arabicè, Lisen: Germ. Vvegerich.

Maior.

Minor.

MINORIS PLANTAGINIS LATINA NOMINA.

Plãtago minor, Hisp. lãgoa de oueya, lãgoa de carnero: Ital. lãciuola: Gal. lacelee. Ger. Klein vuegerich.

Enarra

Aquatica. *Media.*

Enarratio cxix.

GRæcorum ἀρνόγλωσσον plantago noſtratium eſt: ἄρνες Græci agnum vocant, γλῶσσαν vero linguam, id eſt linguam agni, cuius plura ſunt genera, duo tamen præcipua, maior & minor. Minor, anguſtioribus foliis, & nigrioribus, linguæ pecorum ſimilis, caule anguloſo, interdum inclinato, in pratis cum reliquis naſcens, quam officinæ quinq; neruiam, aut agni ſiue arietis linguã vocant: maior vero, foliis laterum modo incluſis, quæ quia ſeptena ſunt. Græci ἑπτάπλευρον vocauerunt. Naſcitur in hortis atq; vallibus nec non paludibus, & pratis, cuius plura alia ſunt genera, quorũ aliquot, diuino fauente numine, li. iij. attingemus. Cæterum plãtaginis dotes in præſenti audire eſt, quas Gal lib. vj. vt ſolet, ſapienter admodũ perſequitur dicẽs: Refrigerat pariter & ſiccat in ſecũdo gradu, habetq; nonnihil auſterũ, ratione terrearũ partiũ. Porro medicamenta, quæ cũ hoc quod refrigerant, vnà etiã aſtringunt, ea & ad vlcera rebellia omnia, & ad fluxiones & putredi-

nes conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: Nam & sanguinis profluuia sistunt, & siquid aduratur, refrigerant, tum sinus quoq; glutinant, & alia vlcera recentia, & vetera simul, atque in omnibus fere id genus medicamentis, primas tenet, aut certe nulli secundum est arnoglossum, ob temperaturæ symmetriam, & cõuenientiam. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatẽ quę nondum stupefaciat. Fructus etiã & radix similis sunt facultatis, nisi quòd tum siccioris, tum minus frigidæ: quin & semen subtilium est partium. Radices verò crassiorum: at herbæ folia exiccata, subtiliũ partium existunt, & minus frigidæ facultatis. Radicibus vtuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus incoquẽtes, præterea ad iecinoris renumque obstructiones, non has tantum adhibent, sed folia quoque, & multo magis semina.

DE SIO.

Græcè, σίον: Latinè, sium, lauer: Hispanicè, rabacas: Italicè, gorgolestro: Gallicè, berle: Arabicè, Hamehanella: Germ. Bachbungen, vvasermerch.

Sion herba.

Sium.

Enarratio cxx.

SIon herba sic dicta, quòd excutiẽdi vires habeat: in riuulis & locis aquaticis semper nascitur, apio perquam similis, quam crudam, aceto mulieres & pueri ineũte vere comedũt. Nam post aduentum auis cuculi dictæ, nõ amplius herbam esui aptam, mulieres Hispanicæ dictitant, imò illam inutilem & táquam ab aue dicta affectã prædicãt. Nascitur enim aliquando cubitalis, stomacho admodũ grata, quæ & vrinam euocat, & vesicæ calculos excernit.

Plinius

Plinius porro huius herbæ vires, cũ facultatibus aquatici siſymbrij, id eſt creſſonis confundit lib. xxij. eiuſdem numeri capite. Ne tamen ſi temperaturam deſideres, Galenum audi, lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. ita dicentẽ: Sion quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiã excalfacientis facultatis eſt particeps, ſed & digerit, & vrinam mouet, & calculos renum frangit, & menſes euocat. *Plinius errat.*

DE SISYMBRIO.

Græcè, σισύμβριον: Latinè, ſiſymbrium, mẽta aquatica: Hiſpanicè, herua buena delhagoa: Italicè, balſamita, menta aquatica: Gallicè, mente aquatique Arabicè, ſiſnaſbar: Germanicè, Bachmiintz, oder Fiſchmiintz.

Enarratio cxxi.

Siſymbriũ.

Siſymbrium.

EST enim primũ hoc Siſymbrium, officinarum balſamita, herba plerumq; in aquis, & locis humidis naſcẽs, & quę facillime, vt refert Plinius li. xix. cap. x. in mentem degenerat, adeo ſuauis odoris, vt Venerẽ incitare certum ſit, quo fit, nomen Veneris ei inditum ſit, qua hiſce temporibus homines in coronis plerunq; vtũtur, & ſeplaſiarij male loco nepithæ eam vſurpant. De qua Galenus libr. viij. citato: ita tradit: Tenuium eſt partium, facultatiſq; digerentis, calfaciẽtis, & exiccantis in tertio ordine, quidam

quidam, semen cum vino exhibent singultientibus, tor-
Balsamina à balsamita differt. minaq; patientibus. Verum, ne quis nominis vicinitate decipiatur, sciendum est, quod balsamina à, balsamita præsenti differt: Est enim Balsamina herba de qua Dioscorides nullam penitus fecit mentionem, vulneribus glutinandis commodatissima, quâ Hetruria Hierosolymitanum pomum vocat, Myrabile Gallia, alij vero garantiam: quoniam, vt tradit Ruellius Gallus lib. ij. de Stirpibus, cap. cxxiiij. septi modo in hortis fenestrisq;, per cancellos opere topiario digeritur. Ea tenuibus prælongisq; flagellis, vltro citroq; reptantibus euagatur, foliis vitis albæ articulatoribus, exilibus pampinis, ex alarum sinu prodeuntibus, quibus illigantes sese cancellatim vicinis implicant statuminibus, flore cucumeris ex albo in luteum languescente, turbinato vtrinq; fructu, carnosa cute & per versus verrucosa, ac rigidioribus bullis intumescente, cucumeris pusilli vel citrij similitudine, malo verius ac tubere quàm grandi bacca, aut folliculo: aureus maturo color, cartilago intus punicea vel lutea, sanguineusq; succus, pomum maturitate disilit, innatalsque confracto patet, semina intus aliquot lenticulæ figura continens, ruberrima, ex quibus oleum exprimitur, ad vulnera præcipuum. Aliqui pomum oleo prius imbutum aliquot dies insolant, deinde vel fimo vel terra tantisper obruunt, dum prorsus intabuerit, sic balsami vires glutinandis vulneribus adsciscere pollicentur, inde tractum balsaminæ vocabulum, mirabile pomum Gallis dicitur, quod vel pulchritudine sua vel insolita nouitate conspicientes in admirationem sui trahat. Hæc Ruellius.

DE ALTERO SISYMBRIO.

Græcè, σισύμβριον ἕτερον: Latinè, Sisymbrium alterum, aquaticum nasturtium: Hispanicè, berros, Gallicè, cresson: Germanicè, Brunnen kreis.

Enarratio CXXII.

Cressones. ALterum sisymbrium, omnium doctorum hominum in re herbaria consensu, communes sunt cressones, sic dicti, quia facile, & cito, in aquis crescunt, folio pseudo dict

do dictamni, sapore acuto, esui apta omnino herba, de cuius viribus & temperamento Galenus ita differit lib. viij. de Facul. simpli. medic. sisymbriũ quod quidam cordaminem vocant, quandoquidem cardamomo simile quiddam gustu præfert, quũ siccũ est, tertij est ordinis excalfacientium & desiccantium: quum humidum & viride, secundi.

DE CRETHMO.

Græcè, κρίθμον: Latinè, crithmon, batis, bæticula, crethamus: Hispan. perexil de la mar, vnha de agnula yerua: Italicè, finochio marino herba di san Pietro: Gallicè, de la creste marine, bacille, percepierre. Germanicè, Bacilen, Meerfenchel.

Enarratio CXXIII.

CRethmon vel batis, crethamus in officinis hodie dicitur, herba vbiq; nota, sua sponte prope mare crescens, foliis multidiuisis, pinguibus, oblongis, aquilæ vngues repræsentantibus, vnde multi Hispanorum, herbam istam, vnguem aquilæ appellant, quanquam alij petroselinum marinum, vel fœniculum marinum quoq; eam nominent, ac oxelæo & sale, vt cappares condiant, & in multas orbis partes cum aliis mercibus, venditum trahant: vrinam autem prorritat, & renũ ac vesicæ calculos comminuit, de qua Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita tradit: Gustantibus salsum est, cum paucula amaritudine, quamobrem vis eius est exiccatoria & abstersoria.

DE CORONOPO.

Græcè, κορωνόπους: Latinè, coronopus: Hispanicè, guia belha: Italicè, stella: Gallicè, corne de cerf: Germanicè, Kraeenfuofs.

Enarratio CXXIIII.

DIoscoridis coronopus, hodie ab hominibus doctis ea putatur herba, quàm pharmacopolę cornu cerui, & stel

Coronopus.

& ſtellam maris appellant, quæ quia multi diuiſa per terram ſpargitur, cornu cerui dicta eſt, & ex ea aquam per elambicum extrahunt. Aduertendum tamen duximus, quòd coronopus hæc, longe à coronopo Theophraſti differt. Eſt enim Theophraſti coronopus, herba ſpinoſa, & eſui minime apta: At de præſenti ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorum, Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur manducata. Cæterum coronopus non eſt pes cornicis herba, vt quoque Mathiolus fatetur, quanquam, capite de batrachio ſibiipſi contradicat, vt legenti notum euadet.

Mathiolus ſibiipſi contradicit.

CONSTANTINVS.

OScitanter Mathioli viri doctiſsimi ſcripta legit Amatus Luſitanus, aut malicioſè interpretatur. Mathiolus enim cap. de Coronopo & cap. de Ranunculo cõſtanter aſſerit pedem coruinum Italorum, id eſt Pie coruino, ouero pie di cornachia qui ranunculus eſt, nõ eſſe Coronopum. quod apertius in Latino opere Mathiolus oſtendit, miror tamen hunc locum à Luſitano non intellectum in libro vulgari lingua edito, cùm ſoleat nunquã laudato authore, integras paginas conuertere.

DE SONCHO.

Græcè, σόγχος: Latinè, ſonchus: Hiſpanicè, ſerraya, ſerralha: Italicè, cicerbita, creſpine: Gallicè, Letteron, ou palais de lieure: Germanicè, Moſs, genſs diſtel.

Enarra

Sonchus aspera.

Sonchus non aspera.

Enarratio CXXV.

Sonchos herba.

SOnchos herba, ideo dicta est, quòd salubrē fundat succum, ἀπὸ τοῦ σῶσαι χύμα: Nam ebibitus stomachi rosiones lenit, & lactis abundantiam nutricibus subministrat, & multa alia commoda elargitur: quæ communiori voce cicerbita vocatur: & interdum parua est & tenella, inter herbas acetarium adornantes connumeratur: imò multi solam per se tantum, aceto sumunt: quum verò grandior fit, spinosa euadit, & minime esculenta, syluestri respondens. Vnde Galenus hæc animaduertens dixit: vbi adoleuerit sonchus ex spinosis plantis est. Cæterum viridis etiamnū & tener estur, perinde vt cætera olera syluestria. Hæc rursus illa herba est, qua mustela dimicatura contra serpentem se prius munit, adeo enim salubris est, & contra venenum valet.

Cicerbita.

CONSTANTINVS.

SOnchum vel sonchus dicitur Plinio libro xxvj. cap. vltimo & libro xxij. cap. eiusdem numeri. Græcis est σέρχος & σέρκος apud

apud Theophrastum libro iiij. de hist. plantarum, dicitur autem σόγχος quasi σομφὸς, ab inanitate caulium quo nomine etiam vocatur cucurbita Syluestris ob eandẽ causam à Plinio lib. xx. cap. 5. futilis enim etymologia quam affert Amatus. Soncho enim nigro vt morbos faciente Cleemporus prohibet vesci, de albo cõsentiens. Non ignoro tamen hæc Plinium nostrum prodidisse lib. xxij. cap. eodem: Estur inquit & sonchos, vt quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale, vterq; albus et niger, lactucæ similes ambo, nisi spinosi essent, caule cubitali anguloso, intus cauo, sed qui fractus copioso lacte manet. multasq; recenset eodem capite sonchi albi vtilitates in medicina, inter eas & ipsum bibi cõtra serpentes scorpionesq;, radicem verò illini. Tamen non video vnde confinxerit Lusitanus sonchum illam esse herbam, qua mustela vt ait, dimicatura contra serpentẽ se prius munit. non enim id habet Dioscorides aut Galenus cum de soncho agit, 8. simplicium aut Paulus lib. vij. imò nec alius author, quod sciam, hoc enim Plinius rutæ ascribit. simili modo inquit ille lib. xx. cap. 13. contra serpentium ictus, vt pote cùm mustelæ dimicaturæ cum his, rutã prius edendo se muniant. non soncho igitur sed ruta mustelæ, vt cunila quæ bubula appellatur muniunt se testudines cum serpentibus pugnaturæ, vt ipse naturalis historiæ parens mihi testis est lib. xx. cap. 16. & lib. viij. cap. 27. Testudo inquit cunilæ, quam bubulam vocant, pasta, vires contra serpentes refouet: Mustela ruta in murium venatu cum ijs dimicatione conserta.

DE ENDIVIA.

Græcè, σέρις ἀγρία, κιχώριον, κὶ πικρὶς: Latinè, cichorium, intubum agreste, ambubeia: Hispanicè, almerones, cihoria: Italicè, cichorea: Arabicè, dumbebe: Gallicè, cichoree: Germanicè, Vueguuarten.

SECVNDA SPECIES CICHORII AGRESTIS.

Græcè, ἡδυπνόϊς, ἀφάκη: Officinis, dens leonis, rostrum porcinum, tarraxacon: Hispanicè, dente de leon hierua: Italicé, gruni, radice, girasole: Gallicè, dent de chien, dent de leon, ou piss' enlict: Germanicè, Pfaffenrœrlin.

ENDIV

ENDIVIA DOMESTICA.

Græcè, σέρις: Latinè, intubus, intubum sativum, endiuia domestica, latifolia: Hisp. endiuia: Ital. endiuia Gal. endiuie, Arab. Dumbebe: Ger. Endiuien.

ALIA DOMESTICA STRICTORIBVS FOLIIS.

Græcè, σέρις: Officinis, seriola, scariola: Hispanicè, serraya enuide: Italicè, la scariola: Gallicè scariole: Germanicè, Scariol.

Seris syluestris.

Seris sativa.

Enarratio CXXVI.

Endiuia & cichorea in quibus differat.

DIffert endiuia à cichorea, tanquàm domestica à syluestri: Nam endiuia, domestica & hortis familiaris est, ex qua aqua & syrupus in officinis parari debent: Syluestris verò, cichorea siue cichoreũ appellatur. Nam syluestris endiuiæ dictę cichoreæ, duplex est species: quędam ambub

ambubeia dicta, siue cichorea libere nascens, quæ ex se tricubitales emittit virgas, fistulosas, difficulter frangibiles, flore cœruleo, interdum albo, quæ apparēte Sole panditur, & cum eo circumagitur: eo verò nubilo, aut nō apparente, clauditur, & compressa videtur, vnde Ambubeiæ herbæ, aut solaris nomen accepit, non ideo tamen heliotropium, dicenda est, quum heliotropium longè alia sit herba, de qua suo loco plura dicenda sunt. Secunda verò cichoreæ species, illa est herba, quā leonis dentem pharmacopolæ, aut tarraxacon, vel rostrum porcinum appellant, & illam vniuersa Italia, in hortis tanquam celebre oxyporum, satam habet, quam multi quoq; cichoream appellant, & differentē à dente leonis herbam eam faciunt, quum tamen eadem fere sit, & in nihilo præter quàm cultura differant: vocat autem hanc Plinius hedypnoem, id est suauiter dormire, somnumq; irrepere facientem, non minusq; aphacam, lib. xxj. cap. xv. vt Theophrastus quoq; lib. vij. de Plantarum historia, cap. 7. Sed aduertēdum est, quòd aphaca hæc multum differt ab alia aphaca, sylueſtri dicta vitia, de qua breui sumus dicturi. Domestica verò endiuia duplex est, altera latifolia, hortis familiarissima, & quæ terra obruta, alba reddita, hibernis mensis, oxelæo & sale, cruda, & cocta anteponitur, quanquam vniuersa Hispania, sic paratam eam nunquam quòd sciam, viderit, quam aliqui endiuiam, alij verò cichoream vocāt. Altera verò arctioribus foliis endiuia, à seri seriola, postea verò scariola nuncupata est. Cæterum, ab intybo siue intyba, corruptè endiuia deducta est, cuius omnes species in amaritudine conueniunt, maius & minus, vnde prouerbium, Intyba succesit ambrosiæ, & illud Virgilianum, amaris Intyba fibris. De quarum viribus, ita differit Gal. lib. viij. de Facult. simpli. medi. Seris, holus est subamarum, & magis quod agreste est, id nanq; est frigidæ & siccæ temperaturæ, secundo excessu. At domestica magis quàm agrestis refrigerat: Porrò vtraq; astringentis qualitatis est particeps, vt condrilla, quæ est etiam sereos species.

Heliotropium.

Aphaca differt ab aphaca vitia.

Endiuia domestica latifolia alba fit.

DE CONDRILLA.

Græcè, κονδρίλλη: Latinè, condrilla: Hispanicè, Lusitanicè, leitugas, lechugas dentre los planos: Italicè, lattai

lattaiuola, latte dangelli: Gallicè, Lettron: Arab. candarel: Germanicè, klein ſonnen vuürbel.

Enarratio CXXVII.

Condrilla

EST proculdubio cõdrilla, intybi ſpecies, qua de cauſa Galenus capite citato, de ea ſimul cum aliis mentionem fecit, quanquam tamen lib. ij. de Alimen. facultatib. ipſe nõ inter ſeres, id eſt intybos, eam connumeret, ſed potius capite de lactuca, lactucæ cõdrillam olus ſimile facit: quo fit, uoſtri Luſitani, herbã iſtam in hunc vſq; diẽ lactucam appellent. Naſcitur enim inter ſegetes, & vineas, & aliis locis quoque, qua acetarij vice mulieres & homines ruſtici vtuntur. Ineſt autem huic condrillæ, folium endiuiæ ſimile, lac ex ſe quum rumpitur mittens, cui quoq; altera ſpecies ſimilis vbiq; cernitur, eaſdem fere cum intybis vires obtinens: dicitur autem condrilla iſta, ab Hiſpanis, lactuca inter ſegetes naſcens, vt differentiam inter vulgarem lactucam, & iſtam de qua agimus, faciant.

DE CVCVRBITA.

Græcè, κολοκύνθη, *Latinè, cucurbita: Hiſpanicè, lacalabaca: Luſitanicè, abolara: Italicè, ſucca: Gallicè, courge: Arabicè, hara: Germanicè,* Kürbs.

Enarratio CXXVIII.

Cucurbita

COlocynthæ, ea eſt cucurbita, quæ in cibi vſum quotidie venit, & multiformis conſpicitur, aliquando ventroſa, ſic dicta quia in ventre multum turgeſcit, nonnunquam curua, quandoq; vero tantæ longitudinis, vt modo nouem modo decem pedum viſa ſit, quæ ſæpe (natura artifice) ita eueniunt, quandoq; vero ab hortulano vinculo formantur, & finguntur, quum cucurbitæ qua coguntur formæ, creſcunt, vt in harundine oblonga experti ſumus, quæ ſecundum harundinis longitudinẽ creuere: vnde merito, cucurbita à curuatura dicta eſt, quia facile in quamuis figuram dempto impedimento curuari poſſunt, non minus quoq; in amplis vaſculis immiſſæ, ventroſæ fiunt: Sic ornatæ, vt poſtea maturis, & ſiccis, ac inanitis, vaſorum vice, vtantur. Vnde Plinius Naturalis hiſtoriæ libro, dixit, nuper enim cucurbitarum vſus ve-

Rotunda. *Longa.*

nere, vrceorum vice, iam pridem etiam cadorum ad vina condenda. Columella quoq; de media inquit parte cucurbitæ, semen inuerso cacumine ponito, vt fiat incrementi vastioris, nam sunt ad vsum vasorum satis idoneæ, quod hodie in vsu videmus, atq; ipsis præcipuè vtuntur, qui per æstatem atque ardores maximos in agris negociantur. Medici nostri temporis cucurbitam, pro bona victus ratione febricitantibus præbent, quùm humidæ ac frigidæ potestatis sit: meo tamen iudicio, repurgato ventriculo, edenda cucurbita est, quia facillime in eos conuertitur humores quos stomachus in se continet, vt author est Galenus lib. ij. de Facul. aliment. cap. 3. qui quoq; libr. vij. de Facul. simpl. medic. ita eius persequitur vires. Humida & frigida est in secundo ordine cucurbita, quare succus eius rosaceo mistus, aurium dolori contracto ex phlegmone, est vtilis: præterea restinguit sitim.

DE SATIVO CVCVMERE.

Græcè, σίκυος: Latinè, Cucumer, cucumis: Hispanicè,

nicè, *cogombro*: *Italicè*, *cocomero*, *Gallicè*, *concombre*, *Arabicè*, *Chetha*, *Cer.* Cucumern.

PEPO.

Græcè, πέπων: *Latinè*, *Pepo*: *Hiſpanicè*, *Pepinos*: *Longobardicè*, *Cocomero*, *citruolo*, *Gallicè*, *Popons*, *Melons*: *Arabicè*, *Batocha*, *Germanicè*, Citrullen.

Citrullus. *Cucumis marinus.*

Enarratio CXXIX.

CVcumer, non vbique ſatiuus reperitur, qua de cauſa multi non ſine ingenti errore, citrullum quem ponem eſſe certò ſcimus, cucumerem appellant, vulgarium forſitan voce ſeducti, qui in Italia fere vniuerſa, & Flandria ac Germania, citrullum cucumerem vocant, ſed vt dixi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore, inter quos nouiſsimus extat Mathiolus Senenſis, in ſuo Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum *Cucumer.*

Cucumis satiuus. *Pepo.*

cucumer, siue cucumis, dictus sic, vt Varroni placet, quia facile curuatur, baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præsertim, si in flore existens, in fistulam mittatur: tunc enim vt tradit Plinius lib. xix. cap. 5. mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit; & hac de causa Columella anguinum cucumerē eum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta, qua cucumer syluestris oritur. Cæterum est cucumer, natura frigidus & humidus, appetentiam concumbendi minuens, vnde sycis à Græcis dictus est. Hinc de cucumere (quia textrices magna ex parte impudicæ sunt) adagium ortum est: texens pallium mulier, cucumerem deuoret. Raro in Lusitania cucumer videtur: Secus autē in altera parte Hispaniæ, præcipuè apud Salmanticenses, vbi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali & curua. At pepo is est, quem officinæ ob colorem citri, in maturitate acquisitum citrullum appellant, Græci

Cucumer anguinus.

Pepo citrulus est.

Græci verò illum πέπονα, id est maturum, Graia voce dixere, quam vocem Hispani vel hodie seruantes, nulla immutata litera aut syllaba, illum quoq; pepanum vocant, & eius supremam partem cõcisam, fronti æstus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, admouemus, quod olim quoq; à Græcis fieri Dioscorides inuere videtur. Vescimur enim pepone Hispani, dum viret: nam postquam maturuit, & colorem luteum, citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilẽ reiicimus, si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema & cartilaginea pars tantũ pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est: vt apud inferiores Germanos plerumq; fit, qui peponibus iis, non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu vtuntur, quorum medullarem & interiorem partem, in qua semen continetur, tanquã improbam & malam reiiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte, cõtenti, qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur, lib. ij. de Alimentorum facultatibus capite 5. vbi inquit: huc accedit, quòd in peponibus homines à carne intima in qua semẽ habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Mathiolus, nihil in hoc capite præter alios vellicare facit. Subdit quoque Galenus eodem loco, in melopeponibus antè mandunt, id est carnem interiorẽ, pro quo scire licet, quòd melopepones, hodierni sunt melones, quorũ varietas ingens est, quum alij cortice subtili teguntur, alij verò crassiori, & tardius maturi fiunt, quos Clodienses (Venetiis prope Riuumaltũ) vendentes, peponas appellant: alij autem intus sunt rubri, & illorum quidam muschatelli dicti, odore & sapore præstantissimi, vt apud Lusitanos, Abrantini dicti, ab oppido Abrantes dicto, quod Tagus aurifer præterlabitur, quibus Neapolitani respondent. Alij autem sunt albi, & illorum nonnulli hiemales dicti, quia per vniuersam hiemem suspensi in domibus seruantur, apud Salmanticenses frequentes, qui quoq; è Græcia in Italiam hodie aduehuntur. Sunt quoq; præter istos, melones aquei dicti, quos angurrias multi appellant, alij verò, batteccas, Turcæ, carpuzes. Thusci, præter omnem loquendi cõsuetudinem, cucumeres nominant. Dicuntur verò melones aquei, quia intus aquam habeant, quam cum interiori substantia, adiecto

Mathiolus errat.

Angurriæ

ſuccharo Mauri & Turcæ, vigente æſtu, pro refrigerandis ventriculis, in continuo victus vſu habent, magnæ enim ſunt anguriæ iſtæ, ventroſæ, lucidæ, colore virides, quanquam nonnullæ paruæ reperiantur. multis variegatæ coloribus, quarum omnium, interior pars dulcis admodum eſt, qua febricitantes, ſitim arcere conantur. Sunt præterea, vt plures alias præteream ſpecies, Saracenicæ quædam, vel Tranſmarinæ dictæ cucurbitæ quas nonnulli pepones appellãt, aliæ exterius albæ, alię verò ſubluteæ, omnes craſsi & peſsimi nutrimẽti: & ea de cauſa à ruſticis in hieme tantum comeduntur, Frigidæ enim & ſiccæ, temperatura ſunt, veluti priores omnes ſpecies, quas crudas comedere ſolemus, frigidæ & humidæ, in ſecundo gradu: Attamen, ſi quis aut ſemen aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ: ſed iam deficcantis, idq; in primo quodam ordine, aut in ſecundo incipiente, vt latius Galenus dixit libro citato de Facultatibus alimentorum. Porro, cucurbitam ac omne genus peponis vel eorum ſemina, ſaccaro hodie condiri, magno ægrotantium oblectamento, vel tonſores norunt, nedum aromatarij.

CONSTANTINVS.

SVperioribus notis in Amatum noſtrum, nobis rapina atq; napina egreſsis, non ineptũ fore arbitror ſi etiam cucumerarium ingrediamur. Et ſi hortulum hunc publicum adhuc arentem, communibus authorum aquæ viuæ fontibus, vel etiam prima & non conducta ciſterna irrigemus: modicè tamen per elices & ſulcos aquarios in colliquias humore derivato. amãt enim cucurbita atque cucumeres aquam, non tamen nimis copioſam: atque irriguo nihil eſt elutius horto, iuxta Horatiũ. Nunc igitur vt moroſus holitor à ſocijs informatas areas & licet cylindro æquatas reformat, ſic quia mihi non placet aliorum ſcriptorum, huius etiam cartilaginei generis, cucurbitarum ſcilicet, cucumerum & id genus ordinatio atque per areolas diſpoſitio, omnia explantabo atque aliter digeram, prout viſum erit hæc oluſcula lecturo commodius. Primum de cucurbita quæ Dioſcoridi eſt κολοκύνθα, Galeno κολοκύνθη & Ariſtophani in Neb. κολοκύντη vel etiam ipſi Galeno in gloſſis ἀπιοειδὴς κολοκύνθη, aliquid dicendum eſt. Ea igitur aut eſt ſatiua, aut Syluęſtris: ſatiua duum eſt generum, Cameraria et plebeia. Camerata reptantibus flagellis & viticulis tanquam manibus admota quæq; complectens, in altum ſe ſubijcit, vt ſæpe per aſſera par

ta parietum scandens in tectum vsq; , natura sublimitatis auida conscendat. Sic cui per se standi vires non sunt, alterius adminiculo fulcita statim maxima comparet: & leni foliorum vmbra subiectum locum opacat, cameras ac pergulas operiens, in hac, tenui pediculo libratur aurea pondus immobile. At Plebeia longis sarmentis per terram expansis humi perreptat, & parum assurgit sua humilitate contenta: foliis tamen luxuriat, & hospitem locum suis floribus conuestit, omniq; modo fastigiatur cucurbita, vaginis maximè vitilibus, coniecta in eas postquam defloruit. Crescit enim qua cogitur forma, plerumq; & draconis intorti figura: libertate vero pensili concessa, iam visa est, testante Plinio, nouem pedum longitudinis. Cucurbitæ cum aqua tanta naturæ conuenientia & consensus, Græci vocant Sympathiam, quantæ cum oleo repugnantia atq; insitum odium, quod ijdem antipathiam nominarunt. Subiectum aut admotum ne attingat, auertitur, & se ipsam contrahit, quasi olei attactum exhorreat: vt autem aquam attingat, velut siticulosa, crescendo festinat sese promittens admirabilitate naturæ. Inter cucurbitarum varietates, quædam est ventrosa: nam in ventrem crescens mira amplitudine turgescit, eaq; ἀπὸ est fatua & insipida, quæ in balneis vrceorum visem præstitit, & cadorum ad vina condenda. Alia est quæ in longitudinem admirabilem excrescit atq; extenditur, à quibusdam etiam anguina appellata. Cucurbitarum prætereà numerosior vsus, & primus, caulis in cibo. Cortex etiam viridibus deraditur dum tener est: in cibisq; salubriores quæ pendendo creuere. Lagenariæ vero Cucurbitæ dictæ, vsum viatores nouerunt, quibus lagenæ officio fungitur: Sed ipsa primùm ita artificio fungitur, funiculo dum crescit astricta qua parte desyderatur angustior. Nec nobis silendæ sunt Cucurbitarum genera indicta maioribus, & vt credibile, etiam incognita. Indica dico, tanta varietate naturæ quasi ludentis ad admirationem sui, vt difficile sit exprimere. Sunt & turchica subrotunda, parua, & veluti anguina vernatione, pluribus in locis per plagulas interlita, carne constant firmiore, pulpaq; in qua semina vt phaseolorum cuidam generi, rubicundissima. Nunc ad sylvestres conuertatur oratio. Sylvestris Cucurbitæ duplex species: vna somphos à Græcis appellata, inanis, vnde & nomen, digitali crassitudine, non nisi saxosis nascens. Colocinthus vocatur altera, ipsa piena, sed minor quàm satiua: viticulas & folia humi strata profert satiui cucumeris similia, incisa, vt habet Dioscorides: qui cùm de flo-

ribus taceat, tamen florum etiam conuenientiam cum cucumere, ementita Dioscoridis authoritate, de suo adiicit doctissimus Mathiolus, hæc syluestris cucurbita purgatoriam vim habet, diciturq; à Dioscoride lib. iiij. Cap. 78. κολοκυνθίς ab Hippocrate κολοκυνθη ἀγρία, ἢ σικύη καὶ σικυώνη: & apud ipsum leges τῆς σικυώνης σπόργον pro pulpa spongiosa Colocynthidis, Galeno in glossis interprete, tametsi σικυώνη & σικύα hortensem cucurbitam alijs significent. Rufus medicus, cuius opuscula impressa, de græco transtulimus, σικυωνίαν vocat Colocynthidem, quam etiam alij σικύαν πικρὰν, κολόκυνθαν ἀιγὸς, ἢ ἀλεξανδρίνην nominarunt. A quibusdam hæc pituitaria dicitur: pituitam enim vacuat, etiam Alexandro Aphrodiseo teste in præfatione primi libri problematum, quamuis ex Plinij libr. xxiij. Cap. 1. Sciamus pituitariam esse Astaphidagrian siue staphin, vuam tamineam falso nominatam.

CAPVT II.

CArtilaginei generis est, extraq; terram cucumis, siue cucumer. Varroni lib. iiij. de lingua Latina cucumeres dicti à curuitate, quasi curuimeres, quorum semen Theophrasto lib. vij. de historia plantar. σίκυον dicitur. Sed fructus & planta σίκυος, vt etiam Galeno 8. Simplic. qui Dioscoridi σίκυς. Eius duplex genus est, hortense & syluestre. Satiuus Cucumis herba est prælongis sarmentis in ramos vitis modo se spargentibus, folio rotundo, cucurbitæ aliquãto minore, flore luteo, Particulatim autẽ cucumis floret, sibi ipse superflorescens, & sicciores locos patitur, candida lanugine obductus, magisq; cum crescit: fructus oblongus est, & vbi maturuerit planus, maculisq; distinctus, cuius naturam mirè expressit Poeta cùm dixit: tortusq; per herbam, cresceret in ventrem Cucumis. mira voluptate, vt refert antiquitatis summus obseruator Plinius, Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, pensiles eorum hortos promouentibus in Soles rotis, olitoribus: rursusq; hy bernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Cucumerum Græci tria genera fecere: Laconicum, Scytalicum, Bæoticum. Ex his tantum Laconicum aqua gaudere. Est & Cucumis agrestis σίκυος ἄγριος Græcis dictus, multò infra magnitudinem satiui. ex eo fit medicamentum, quod vocatur elaterium, succo expresso è semine, inquit Plinius lib. xx. Cap. 2. vel ex fructu, vt habet Dioscorides lib. iiij. Cap. 155. in quo docet parandi modum, & magnificat vterq; author cum Theophrasto, elaterij vsum in medicina, quo nullum

diutur

diuturnius medicamentum, nec quod magis ætatem ferat. in summa agrestis cucumis, à sativo, fructus tantum paruitate differt. Est enim oblongæ glandi similis, qui maturus non sine colligentium periculo, in oculos contentum succum eiaculatur, crepansq; dissilit, simul atq; attingitur. De genere eius est Cucumis scorpionius dictus, Anguininus etiam, sive erraticus.

CAPVT. III.

CVcumeres tum magnitudine excesserint, pepones vocari tradit Plinius: Ecce inquit, cum maximè noua forma eorum in Campania prouenit, mali cotonei effigie forte primò natum, ita audio vnum, mox semine ex illo genus factum, melopeponas vocant. Mirum in his, præter figuram coloremq; & odorem, quòd maturitatem adepti, quanquam non pendentes, statim à pediculo recedunt. Quibus verbis profectò significantur, Melones: sunt enim vt Palladius author est, de genere Peponum, à mali Cydonij figura quam referunt, nomine compositio, Melopepones appellati. A peponibus autem differunt, quia pepones maiores sunt, striati magis, magisq; succulenti, Sed minus grati: carne molliore, & semine pauciore. πέπονες igitur ipsi sunt, qui de Peponibus tantopere rixantur, cùm melones nihil aliud sint quàm μηλοπέπονες Græcis, de genere Peponum. Pepo verò Græcis vocatur πέπων & σίκυος πέπων Aristoteli in Probl. Sect. 20. quæst. 32. Polluci etiam lib. vj. quem etiam σπερμαΐτην vocari tradit. Galenus verò 2. de Alimentis compositio nomine dixit: σικυοπέπονα. Peponum autem permulta sunt genera, quæ sapore & figura distinguntur. Est enim ventricosus pepo qui à pediculo ad oculum vsq; striatus & canaliculatus. Alius etiam quem fœminam vocant, minus striatus. Sunt item qui Hircini & vulgò turchici: fiunt & succrini dicti, artificio, seminibus moscho aut saccharo imbutis. At qui citrulus medicis dicitur, quasi citreolus, quod citrei mali in forma & colore sit æmulus, sapore cucumerem refert, & folia habet multis incisuris diuisa alarum aut pennarum instar. Quintetiam ex Campania & Melita Siciliæ insula pepones asciti sunt, quos bothecas vocat Italia, folio melonum sed latiore: fructuq; multò crassiore, striis obscuris, crassò pediculo contra ac in melonibus. hij fructus versicolores sunt, alij albicant, alij virescunt magis, qui maturi dulces fiunt atq; ab ægris in febrium ardoribus vehementer expetuntur. Tandem sunt & hyberni pepones qui in area & solo non matureſcunt, sed flaueſcunt solaribus appensi,*

magnaq; voluptate in hyeme comeduntur. Noſtra Gallia iamſerè hæc omnia agnoſcit genera, ſed alia alibi: quæ ſubtilius & enucleatius in iuſto opere explicabimus. Nam hæc tantum ſunt ſpeciminis gratia, à nobis propoſita lectoribus.

DE LACTVCA.

Græcè, θρίδαξ: Latinè, lactuca: Luſitanicè, alface: Hiſpanicè, lechuga: Italicè, lattuca: Arabicè, cherbas: Gallicè, laittue: Germanicè, Lattich.

Criſpa. *Capitata.*

Enarratio cxxx.

Lactuca. DIcitur lactuca, vt Palladio in Ianuario placet, quod abundantia lactis exuperet, quod quidem lac ventrem mouere leuiter, olim credebatur, quare apud veteres, in primis epulis veniebat, vt Martialis ſequenti carmine teſtatur, quum dicat. Prima tibi dabitur, ventri lactuca, mouendo Vtilis: de qua quoque ille dixit, Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum, Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes? Syluestris verò longiori caule in campis

Sylueſtris.

pis naſcitur, folio ſatiuæ ſimili, ſed ſpinoſo, præſertim quum ad complementũ peruenit, Satiua verò quæ in victus vſu quotidie venit, vt refert Galenus, humidum frigidumque eſt olus, non tamen extremè. Dicenda igitur lactuca, humida, & frigida eſt ſecũdum aquæ fontanæ frigiditatem, & vt lib. ij. de Facul. alimen. legimus, hoc olus, ſucci eſt quã alia omnia laudabilioris. Nã quum reliqua omnia ſanguinem gignant paucíſsimum, ac praui ſucci, lactuca nõ multũ quidem generat, id tamen nec mali ſucci eſt, neq; omnino laudabilis. Porrò dum eſſem iuuenis, ventriculusque mihi infeſtaretur bile, lactuca qua ipſum refrigerarem vtebar: quum verò ad ætatem declinantem perueni, hoc ipſum olus fuit mihi contra vigilias auxilio, quæ ſenibus eſſe annexæ videntur. Habet itaque lactuca ſuccum quidem frigidum atque humidum, minime tamen prauum, quare nec concoctioni reſiſtit, nec perinde vt reliqua olera, ventrem cohibet ſicuti neq; etiam prorritat.

Lactucæ temperatura.

DE GINGIDIO.

Græcè, γιγγλίδιον: *Latinè*, *gingidium*, *chærefolium*: *Italicè*, *cerefolio herba*: *Gallicè*, *cerfueil*: *Germanicè*, Kerbelkraut.

Enarratio CXXXI.

Gingidiũ chærefolũ eſt.

RECTè mea ſententia, Ruellius Gallus, & poſt illum Fuchſius, in ſuo herbario, gingidium chærefolium eſſe,

Gingidium.

esse, opinati sunt, quum reuera inter se maximè conueniant, est igitur gingidiũ chærefolium, herbula, nõ diu è Syria, & Cilicia in Italiam aduecta, & inde in alias regiones trãsportata: quãquam ad Hispaniã nondum quòd sciam peruenerit, sylueſtri pastinacę similis, tenuior tamen, & amarior, & culinæ satis commoda, radice sub albida, aliquantulum amaricante, floribus candidis, semine in siliquis exiguis, oblongo, angusto, & acuminato, quæ ideo chærefolium dicitur, quod folits luxuriet. Quòd verò Hispani, herbulam hanc, in hortis suis hucusque satam non habeant, id in causa mihi esse videtur, quod coriandro viridi maximè vtantur, id ferculis quotidie infundendo, quod tamen vniuersa Italia, & Germania, ac Gallia, respuunt, & tanquam noxiam herbam horrent, cuius loco hanc amplexantur, chærefolium dictam, quæ in vniuersum alia est, ab ea quam Plinius chærefolium appellat. Huius porro vires, Galenus libro secundo, de Facultatibus alimentorum. cap. quinquagesimo quinto: & sexto libro, de Facultatibus simplicium medicamentorum, enarrat, dicens: Gingidium gustu amarum & astringens quum sit, temperie calidum frigidumque videtur: Secundum verò vtramque qualitatem, desiccatorium est, cætera porro, stomacho amicum existit.

Chærefolium Plinij.

DE SCANDICE.

Græcè, σκάνδιξ: Latinè, scandix.

Enar

Enarratio CXXXII.

Scandix.

SCandicem gingidio similem herbam, nobis diligentissimus vir Ioānes Falconerius Anglus, primò Ferrariæ indicauit, nec enim illam aliis nominibus appellari nouimus, qua de causa nomēclaturas alias non adiecimus.

DE CAVCALIDE.

Græcè, καυκαλὶς: *Latinè*, *caucalis*, *daucus agrestis*: *Hispanicè*, *queyones*, *ierua*: *Italicè*, *pitrosello saluatico*: *Gallicè*, *persil sauuage*: *Germanicè*, Rauch bibernell.

Enarratio CXXXIII.

ADeo caucalis herba, daucum refert, cum figura, tum foliorum incisura, & vmbella, vt meritò Daucus syluestris à multis appelletur. Nascitur enim hæc vbique, in aruis, folio inferiori petroselino simili: superiori verò, inciso, minuto, vt in fœniculo, cernitur, vnde ab Italis, petroselinum aggreste, herba ista dicta est. Præterea, huic simili folio & vmbella alia est herba, caule hirsuto, cuius radices rotundæ, nucum magnitudine sunt: exterius nigræ, intus verò albæ, & esui aptæ, quas pueri in Hispania, frequentissime comedunt, & eas, eadem voce, qua iuncum auellanam appellari diximus vocant, nusquam quàm in Hispania à me visas: nec mirum, quum, vt ait Virgilius. Nec verò terræ ferre omnes

Caucalis herba.

omnia

Caucalis.

omnia posſunt. Cæterum de caulide, ita prodit Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, quidam daucum ſylueſtrem nuncupant, eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac viribus, excalfacit enim vt ille & deſiccat, tum vrinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur.

DE ERVCA.

Græcè, εὔζωμον: Latinè, eruca: Arabicè, ergit: Hiſpanicè, aruga: Italicè, rucola, rucheta: Gallicè Roquette; Germanicè, Vueiſſ ſenff.

Enarratio CXXXIIII.

Eruca. ERuca tam domeſtica quàm ſylueſtris communiſſima eſt herba, quæ plerunque in acetariis venit, & ideo eruca dicitur, quia in guſtu erodat: euzomos verò, quia iura commendet, detque illis gratum ſaporem. Venerem enim eruca mouet, qua de cauſa, à poëtis ſalax eruca appellatur: de qua Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus capite quinquageſimo tertio, ita inquit: hoc olus manifeſtiſsime calfacit, ſemenque gignere ereditur, & coëundi excitare appetitum, capiti etiam dolorem infert, præſertim ſiquis ipſo ſolo veſcatur: hactenus Galenus. Quibus, tu adde, modo quo eruca veſcitur, calidus temperatura

Satiua. *Syluestris.*

cura sit, quum si frigidus fuerit, tantum abest vt illi dolorem capitis inducet, vt potius magnum adducat iuuamen.

DE OCIMO.

Græcè, ὠκιμον: *Latinè, ocimum: Arabicè, berendaros: Hispanicè albahaca: Italicè basilico: Gallicè, basilic: Germanicè,* Basilig.

Enarratio CXXXV.

NOn solum in hortis satum ocimum videtur, sed passim ad fenestras figulinis vasis repositum, quod mulieres ob fragrantissimum quem habet odorē fouent, vnde ocimū ab ὀζω verbo quòd est redoleo, deductum est. Reperitur enim gariophyllatum dictum suauioris odoris, sic dictum quòd nescio quid gariophylli redoleat, proprie verò basilicon minutis foliis ornatum, acinos est, de quo tertio libro sermonem faciemus. Cæterum in *Ocimum.*

ocimi

Ocimum mediocre.

Ocimum maius.

ocimi viribus multi diſsident, Galenus tamẽ cui habenda fides eſt, ſic de eo lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. tradit: Ocimum ex ſecundo eſt ordine calfacientium, habet autem recrementitiã humiditatẽ, proinde nec commodum eſt, quòd in corpus ſumatur: cæterum foris illitum ad digerendum & concoquendum idoneum eſt. At Simeon Sethi, de eo ita quoq; iudicium ſuum fert, quum dicat, baſilica ocima, olfacta, cor, & caput iuuant, ſi aqua irrigántur humidiora fiunt, & ſomnum cõciliant, ſemen eorum cardiacis affectibus ſuccurrit, animi mœrorem ex atra bile ortam, in hilaritatem & lætitiam mutat.

Acinos quid.

Simeon Sethi.

DE OROBANCHE.

Græcè, ὀροβάγχη: Latinè, orobanche, erui angina: Hiſpanicè, yerua vaqua: Italicè, herba lupa, coda di leone, herba tora: Gallicè, pain de lieure, ſenien: Germanicè, Sommervuurtz.

Enar

Enarratio CXXXVI.

Orobanche.

NAscitur orobãche inter legumina, hordeum & canabin, pedalis altitudinis, cauliculus, & minoris ad rũborem declinans, sine foliis, hirsutus, pinguis, tener, asparagi modo crassus, flore subrutilo, ad album declinante in totum hypocisti similis, nam radix illi, tenera, pollicaris crassitudinis est. Orobanche ex maleficio nomẽ traxit, quòd videlicet, legumina, præcipuè orobum, inter quę nasci diximus, strangulet, non illis, se circumligando, vt Theophrastus dixit, sed tantum inter ea nascendo, vt experientia indicat. Dicitur verò herba hæc, nonnullis, herba tauri: ab aliis autem herba vaccæ, eo quòd vacca quum eam comedit, illico ad taurum accedit, non minus quoq; cynomorion appellatur, quòd canis genitale membrũ referat, nam vna parte crassa videtur, alia verò subtilis. De qua ita Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum inquit, breuissimẽ, siccæ frigidæq; tẽperaturæ est, in primo ordine. *Orobãche cauliculus est.*

DE TRAGOPOGONE.

Græcè, Τραγοπώγων: Latinè, tragopogon, barbula hirci: Hispanicè, barba de cabron, yerua, nozelhas: Italicè, sassefrica: Gallicè, barbe de bouc: Germanicè, Bocksbart.

Enarratio CXXXVII.

ESt dubio procul herba hæc similis omnino herbæ crochi, præsertim illa flores purpureos emittens: nam altera *Tragopogon.*

ra luteos potius flores producit, sed vtriq; radix est parua, bulbosa, aliquantulum oblonga, auellanæ magnitudine, dulcis, esui apta, quam pueri in Hispania in campis eradicantes, à similitudine paruarum nucum, nozellas appellitant, & illarũ esu maxime oblectantur. Dicitur enim herba hæc barba hirci, quia in calice, nescio quid hircinam barbam repræsentet, quanquam Hermolaus Barbarus vir alioquin doctissimus, parum hoc animaduerterit.

Hermolaus taxatur.

DE ORNITHOGALO.

Græcè, ὀρνιθόγαλον: Latinè, ornithogalum: Hispanicè, leche de gallina yerua: Italicè, latte de gallina: Gallicè, churles: Germanicè, Klein erdtnuss.

Enarratio CXXXVIII.

Ornithogalon.

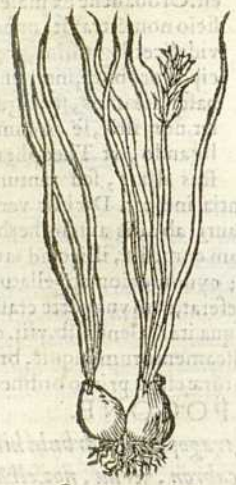

SCatent vniuersi campi fœno referti, ornithogalo herba, Dioscoridis picturę omnino respondente. Nec minus quoq; inter segetes reperitur herba hæc, sine foliis caulem producens, tenerum, subtilem, tribus quatuórve agnatis, & ipsis etiam tenellis, ex quibus flores prodeunt primo aspectu albi, sed postea penitius introspecti, exterius herbaceo, intus verò tantum lacteo colore deprehenduntur: in medio quorum postea tanquam in pillula semen seruatur, pistrinæ accommodatum, quum id panibus tanquam melanthium iniiciant: Radices quoque huius herbæ dulces sunt, bulbosæ, in victus vsu quotidie venientes, non minus ac castaneæ, quas rustici deficiente annona, non prætermittunt, famem, crudis & coctis propulsantes,

Ornitho. galon.

DE

DE TVBERIBVS TERRAE.

Græcè, ὕδνα: Latinè, tubera: Hiſpanicè, turmas de tierra: Italicè, i tartuffi: Arabicè, ramech: Gallicè, truſles: German. Morchelen, hirtz brunſt.

Enarratio CXXXIX.

Tubera.

PArit intra ſe tubera tellus, ſine caule, ſine foliis, aliiſve agnatis, quæ peſsimum & terreſtrem præbent nutrimentum, & vt tradit Auicenna neruis & ſtomacho inimica ſunt, qua de cauſa, conſulto iure carnium pinguium tubera elixanda ſunt, vel vt Platinæ lib. de Obſoniis placet, vino lota ſub cineribus coquēda ſunt, ac ſale & pipere aſperſa, adhuc calida in conuiuiis, poſt eſum carnium comedenda. Erūpunt enim, vt obiter hoc dicamus, tubera tonitru, vnde Aquinas poëta dixit: Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

DE HORTENSI SMILACE.

Græcè, σμίλαξ κηπαία: Latinè, ſmilax hortenſis, phaſelus: Hiſpanicè, feyones: Italicè, fagiuoli, faſeli: Arabicè, lubia: Gallicè, faſeoles; Germanicè, Faſelen, Vuelſch bonen.

Enarratio CXL.

Phaſelus.

ADeo clare phaſelus vulgatiſsimum legumen à Dioſcoride in præſenti deſcribitur, vt non multis opus ſit comprobationibus. Nam renum figura legumen hoc cernitur, aliquando rubrum, aliquando verò album, non nunquam quoq; nigro colore compunctum. De quibus omnibus hic Dioſcorides ſimul agit, non verò, vt quidam putāt, de vno tantum genere, pluribus variegato coloribus, quod hodie, Italia phaſelū Turcicum appellat, vt cap. 101. abunde diximus. cæterum coquuntur hodie in Italia pro cibo, teneræ ac virides cum ſemine phaſeli ſiliquæ, veluti quoq; olim fieri Dioſcorides meminit, Cæterū, flatuoſum nutrimentū phaſelus gignit, nec omnino malum.

DE MEDICA HERBA.

Græcè, μηδική: Latinè, medica: Hiſpanicè, alfaſe, eruaye: Arabicè, cot, & alfaſaſat: Gallicè, ſaint

foin, foin de bourgongne: Grand treffle.

Enarratio CXLI.

HAec non vbiq; prouenit herba: at in regno Valentino apud Hispanos, abundantissime crescit, vbi quoque illius serendæ diligens, pro saginandis iumentis cura habetur, quam Arabica voce, alfalse, vel alfasasat appellare solent, in Gallia quoque eam nasci Ruellius est author, vbi trifolium magnum, aut potius Burgundiæ trifolium appellari tradit. Dicitur tamen herba ista Medica, quòd ex Media, in Italiam olim adducta fuerit, vbi quoque magna diligentia, pro iumentorum pabulo serebatur, sed nunc quòd nouerim, vniuersa Italia ea caret.

DE APHACE.

Græcè, ἄφακη: Latinè, Aphace, syluestris vitia: Gallicè, vesseron, Arabicè, apaki: Germanicè, Feldvuicken.

Enarratio CXLII.

Aphaca.

NAscitur in pratis & prope sepes aphace herba, caule quadrato, folio lentis, aut campestris eruiliæ, flore subrubro, sed postea siliculas quasdam emittit paruas, in quibus semen, ad speciei conseruationem recondit. Nam aphaca, apud Theophrastũ longe alia est herba, vtpote cichoreæ altera species, quam dentem leonis, aut tarraxacum, vel altarraxacũ appellari diximus. Porrò Fuchsius in præsenti errat, quum aphacen, os mundi, herbam esse dixerit, quum proculdubio, os mundi, folia

Aphaca en diuiæ species.

Fuchsius errat.

folia maiora habeat, filicis modo alata, herba in altum crescens, & ea de causa, à multis spectaculi gratia in hortis sata habetur: Hodie verò aphace, in Hispania nõ seritur, quia vbiq; , & in omnibus campis, præcipuè fœno refertis sua sponte nascatur, vt audio tamen, in nonnullis Italiæ locis, illius, non minus ac alterius cuiusq; leguminis cura serendi habetur, de qua Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita inquit: Aphace astringit, editurque vt ipsa lenticula, ægrius tamen concoquitur: Cæterum valentius desiccat, & moderati caloris est, cætera verò legito lib. j. de Facult. alimen. cap. 6.

DE PORRO CAPITATO.

Græcè, πράσον κεφαλωτὸν: Latinè, Porrum capitatum: Hispanicè, Puerros: Italicè, porri: Gallicè, Poureaulx: Arabicè, Curat: Germanicè, Lauch, schnitlauch, & bryslauch.

Porrum capitatum.

Porrum sectiuum.

Enarratio CXLIII.

Prasum porrum.

Prasium marrubiũ.

PRasum, porrum est, prasium verò marrubium, cuius inaduertentia Plinius quandoq; lapsus fuit. Agit igitur Dioscorides de porro capitato, non quidem quòd ab aliis communioribus radices habentibus longas differat: sed potius, quia olim in isto capitato, maior suauitas & & teneritudo quàm in cæteris, percipiebatur. Parabatur autem porrum capitatum, id est, capitis latioris, vtpote cepæ modo incrementum habens sequenti modo: quum enim transplantabatur, folia à radicibus auferebantur, ac subtus parum tegulæ, aut cuiusuis alterius testæ ponebatur, ne porri radix in altum creseeret, sed magis cepæ modo lata fieret, de quibus, & cepis, ac aliis, Galen. lib. ij. de alimentorum facultatibus cap. vltimo sermonẽ fecit, cùm dicit: corpus enim calefacit, & crassos in eo humores extenuat, glutinososque incidit, bis tamen aut ter in aqua decoctum, acrimonia spoliatur, quanquam nec sic quidem vim perdit extenuandi. At Simeon Sethi, porrum calidum & siccum in secundo ordine constituit, dicens quoq;, vrinam cit, & mali succi est, assidue comestum visus hebetudinem efficit, difficilia inuehit somnia, & stomacho nocet, genitale semen calefacit, & capitis dolores excitat, iecur, renes, & vesicam ledit, confert ad hæmorrhoidas, bis verò aqua coctũ & aceto, & garo & oleo, cuminóq; cõditũ, salubre est, iis qui frigido sunt stomacho.

DE AMPELOPRASO.

Græcè, ἀμπελόπρασον: Latinè, ampeloprasum, vinearum porrum, agreste porrum: Hispanicè, ayos de las vinhas, puerros de las vinhas: Italicè, porro saluatico, porrandelo: Gallicè, porreau de chien, porreau sauluage: Arabicè, Nabati: Germ. Vuildlauch.

Enarratio CXLIIII.

Porrum vinearum.

DIcitur ampeloprasum, quod in vinetis frequentissime nascatur, quo rustici allij loco vescuntur. Durá enim substantiam ampeloprasum habet, & acutum ex se spirat odorem. De quo Galenus libr. vj. de Faculta. simpl. medic. ita inquit, ampeloprason, si inter allium & prason, hoc est, porrum, medium quiddam concipias, facultatem

ampelop

ampelopraſi inueneris. Eſt enim agreſte vt ſic dicam porrum, quamobrem & acrius eo & ſiccius eſt, ſicut agreſtia omnia reliqua hortenſibus, ac proinde ſtomacho quàm illud nocentius, ſed & craſſos & lentos humores potétius incidit, valentiuſq; infarcta organa obſtructione liberat, hac quoq; ratione, vrinas ſæpe prouocauit, vbi à craſsis & lentis retinebantur humoribus, adeo vero eſt calidum vt illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum autem eſt antea, quòd quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis. Hæc Galenus: in quorũ verborum primordio animaduertendum duximus, quòd Galenus, Ampeloprasum viribus conſtituit inter allium & porrum, quum tamen hæc potius ſcorodopraſo, hoc eſt allio porro, quàm ampelopraſo, vineto porro, conueniant: quæ quoq; Galenus lib. viij. eiuſdem citati voluminis cõfirmauit, quum dixerit ſcorodopraſon, ſicut guſtu & odore mediam ſcorodi, hoc eſt allij, & praſi id eſt porri, qualitatem poſsidet: ita & viribus, vnde prima illa verba, capitis ampelopraſi, addita ſupereſſe pro firmo crediderim.

DE CEPA

Græcè, κρόμμυον: *Latinè*, *Cepa*, *cepe*: *Hiſpanicè*, *Cebolhas*: *Italicè*, *Cipolle*: *Gallicè*, *Oignon*: *Arabicè*, *Baſil*: *Germanicè*, Zvuibel.

Enarratio. CXLV.

Cepa.

CEpa lachrymoſum olus, vbique vulgatiſsima eſt, cuius dulcis & acris ac media, veluti rubra & alba reperitur, quæ quoq; inter bulbos reponitur, imo Celſus omnia capitata olera, vel quorum radices in victum veniunt, inter bulbos reponit, vt capite de ſcilla quoq; meminimus. Ex quarto enim ordine excalfacientium cepa eſt, vt tradit Galenus, lib. vij. de Facul. ſimpl. medica. de quo certe haud admirari non poſſum, quum cepam in quarto collocet gradu: ſcillam vero medicamen veneno ſum in ſecundo tantum. Cæterum, cepa vt Simeoni Sethi placet, lotium cit, & ſemen genitale gignit, cibi appetentiam excitat, capitis dolores facit, & ſtomacho officit, rationem etiam vt aliqui ferunt, lædit: ſi verò coquatur, plurimum malignitatis deponit, & vtilis fit

ad thoracis asperitates, & tusses; hæmorrhoidas impositæ aperit, & cum aceto inunctum, alphos extergit, etsi autem crassarum partium substantiam habeat, humores tamen crassos & lentos extenuat, ventriculum verò inflat, si crebrius quis ea vtatur, in lienis vitia incidit.

DE ALLIO.

Græcè, σκόροδον: Latinè, Allium, Hispanicè, ayos: Italicè, aglio: Gallicè, ail: Arabicè, Thum: Germanicè, Knoblauch.

Allium hortense. *Syluestre.*

Enarratio CXLVI.

Scorodon allium.

SCorodon quasi σκαίειν ῥόδον id est rudem rosam, quòd aspere supra modum redoleat, dictum puto, & allium, quòd exiliendo crescat, honestum ac gratũ rusticæ plebi obsonium est, adeo vt à Columella lib. ij. inter hortorum delitias numeretur, & à Galeno rusticorum theriaca, siue rusticorum antidotum appelletur, quòd ad allium tanquam ad sacrum antidotum & theriacam, quum male sint affecti,

Syluestre. *Vrsinum.*

affecti, concurrant: cuius à Dioscoride in præsenti duo describuntur genera, Hortense siue domesticum: alterum vero syluestre quod Græci ophioscorodon, id est anguinum allium vocant, sua sponte in aruis crescens, folio prælongo, tereti, intus concauo, iunceam speciem repræsentante, radice vero domestico non absimili. Tertium autem genus, præter hæc duo citata comperitur, vrsinum dictum, in nemoribus nascens, & nunc hortis Italiæ familiare factum, folio persimili lilio conuallis, flore multiplici, albo, odorem allij respirante, radice vero tenui. Cæterum an allium pestilenti morbo conueniat, & in eo tuto dari possit, dubium est: cui quæsito facile respõdemus, quòd in præseruatione pestis, aliis vti, optimum est consilium, quanquam Abinzoarem oppositum asseuerantem videamus: sed re vera, allium veneno aduersari, & optimum esse antidotum, non solum comestum pro pestis præseruatione, sed etiam vt ex eo conficiatur rubricans emplastrum in bubone pestifero certum est. Verum allium in curatione morsus viperæ multum

Anguinũ allium.

Vrsinum Allium in peste.

Allium in viperæ morsu.

valere, omnes tradunt, & nos ipsi experientia comprobatum habemus: quo fit, Auicenna Fen sexta, quarti libri, cap. xxxiij. quo de viperæ morsus cura agit, emendandus veniat, quum loco alliorum, Interpres somnum ineptissime interpretatus est, Vocum forsan Arabicarum affinitate deceptus: Nam taumi Arabes allia vocant, naumi vero somnum. Quum igitur Auicenna dicat, quod affectus viperę morsu, vtatur si possibile est, alliis & vini multitudine in potu, quum omnem excedat curationem, medicamen hoc interpres, non alliorum & vini multitudine, vtendum dixit, sed potius somni & vini quantitate: qui sane error vitæ humanæ periculosissimus est. Proinde Auicenna in eo loco vt diximus, emendandus est. Allium authore Galeno libr. viij. de Facul. simpl. medica. desiccat & excalfacit quarto excessu. Porro, ophioscorodon, agreste allium est, domestico valentius, ceu reliqua agrestia omnia. Sed hæc de scorodo sunt dicta: nam scordion herba, longe alia res est, de qua suo loco plura dicturi sumus.

DE SCORODOPRASO

Græcè, σκορόδοπρασον: Latinè, Allium porrum, allium Turcicum: Italicè, aglio de Turchi, Germanicè, Feldknoblauch.

Enarratio CXLVII.

Decipitur Marcellus Virgilius.

SCorodoprason herba, à natura producta est, non vero ab holitore ex allio & porro composita, vt Marcellus Virgilius putat. Nascitur in aruis foliis porri, quæ & in hortis iam hodie spectaculi gratia cernitur, & illam Turcicum allium vel Turcarum porrum appellant, allij & porri vires possidens, vt de eo testatur Gale. loco superius citato dicens: Scorodoprason, sicut gustu & odore mediam scorodi hoc est allij, & prasi id est porri, qualitatem possidet, ita & viribus.

DE SINAPI.

Græcè, σίναπι ἢ νάπυ: Latinè, Sinapi, Hispanicè, Mostarda, mostaza: Italicè, senape: Gallicè, seneue: Arabicè, Cardel: Germanicè, Zam oder garten senff.

Enarratio CXLVIII.

Sinapi.

Sinapis.

SInapis vt Athenæo placet, hic dicitur quod olfactu suo luminibus officiat, cuius duo habentur genera. Alterum, caulem habens hirsutum, longum, ramosum, folia rapi, minora tamen & asperiora, flores luteos, siliquas rotundas ac hirsutas, plenas semine paruo, minuto, & candicante. Alterum verò hirsuto quoque caule præditum est, minore tamen, foliis erucæ, sed maioribus & latioribus, ac laciniatis, floribus albicantibus, crucisque effigiem referentibus, siliquis teretibus, & oblongis, semine pullo rufescentéve refertis. Cæterum, ex sinapi, adiecta panis medulla & aceto, conditum paratur, probubula potissimum & duris piscibus comedendis, accommodatum, non minus quoque ex musto rubro & sinapi, apud Gallos frequentissime quoque concinnatur, veluti ex pomis sinape, cinnamomo & melle: est enim sinapis semen calidum & siccum quarto ordine, ex quo sinapismus ad exulcerationem paratur, vt Galenus ex mente Archigenis libris de Locis affectis meminit, oleum porrò ex eo confectum in officinis prostat.

Sinapis temperatura.

DE NASTVRTIO.

Græcè, κάρδαμον: Latinè, nasturtium: Arabicè, harf: Hispanicè, nasturcyos, malpica: Italicè, agreto: Gallicè, cresson alenois: Germanicè, Garten kressen.

Nasturtium hortense. *Syluestre.*

Enarratio CXLIX.

Nasturtiū.

Nasturtiū venerem incitat. Plinius errat.

NAsturtium appellatum est, à naribus torquendis, quòd odore & seminis acrimonia sternutamenta prouocet, cuius genera sunt duo, syluestre & domesticū: de syluestri paulò antea diximus lib.j.capite de hiberide siue vicetoxico: nunc autem de satiuo, siue domestico sermo habetur, quod egregie inter olera prouenit, & Venerem stimulat, quanquam Plin.lib.xx.cap.13. illud eam inhibere contendat, non absq; errore tamen, vt experientia quotidiana docet. De quo Galenus lib.7. de Facultatibus simplicium medicamentorū ita prodit: Nasturtij semen, adurentis facultatis est particeps, veluti napy. proinde omnia quæ rubrificationē postulant, eo excalfaciunt: miscetur quoque remediis quæ exhibentur asthmaticis, tanquam valēter crassos succos incidere valeat: porro & herba arefacta semini similem facultatem sortitur: nam quæ humida est, & viridis, multis numeris inferiorem.

DE

DE THLASPI.

Græcè, θλάσπι: Latinè, thlaspi: Hiſpanicè, Luſitanicè, paniqueſo de flor blanquo yerua: Gallicè, ſeneue ſauuage: Germanicè, Beſem kraut.

Latifolium. *Angustifolium.*

Enarratio CL.

THlaſpis herbæ ſimilitudo, cum ea quam officinę burſam paſtoris appellant, vt nonnulli herbariorum, eam quoq; burſam paſtoris nominauerint: At reuera inter ſe multum differunt, quum folia in thlaſpide diuiſa in ſummitate eſſe videmus, craſſa, ſtricta, lōgitudinis digitalis, ſaporis acuti, non inſuauis. Vnde fit, quod pueri Hiſpaniæ illis veſcentes, panem & caſeum, herbam iſtam appellent: accedūt iis, quòd flores thlaſpis, albi ſemper ſunt: in burſa verò paſtoris, plerunq; lutei conſpiciuntur. Semen quoq; in thlaſpi, rubrum acutū, & latum percipimus, vt eas inter ſe, vt viribus, ita & figura differentes *Thlaſpis.*

dicamus.

dicamus. De qua Galen. lib. vj. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Semen eius facultatem acrem sortitur, adeo vt internos abscessus potũ disrumpat, menses ciet, & fœtum enecat, per sedem infusum sanguinoléta euacuans, ischiadibus prodest, euacuatque superne & inferne bilem orybaphi mensura epotum. Verum, herba bursa pastoris dicta, frigida & sicca cum quadã stypticitate est, cuius succus recens extractus, vulnera recentia glutinat, & aceto mixtus, inflammationes & erysipelata sanat. Nam ex ea, & plantagine, parata in aqua pluuiali decoctio, cum bolo Armeno, dysenterieis & hæmoptoicis, id est sanguinem è pectore screantibus, medetur. Demum, herba ista prosistendo quocunque sanguine fluente, accommodata est, & merito vulneraria dicta.

Bursa pastoris herba.

DE ARABIDE.

Græcè, ἀράβις καὶ δράβη: Latinè, Arabis, draba.

Enarratio CLI.

Arabis.

HAnc & si Ruellius in Gallia nasci, præsertim in locis nuper cultis, eamque cuminum syluestre à vulgo appellari tradat, hucusq; tamen nunquam eam videre potui. Proinde, crederem herbã hanc, potius apud Cappadoces particularem esse, cuius semine frequentissime in cibariis vtuntur, quàm vel in Hispania, vel Italia nasci.

DE ERYSIMO.

Græcè, ὄρβσιμον: Latinè, irio: Hispanicè, rinchaon: Gallicè, tortelle: Germanicè, Vuilder senff.

Enarratio CLII.

DIoscoridis erysimon, siue irio, multum ab eo quod Theophrastus describit, differt, quum erysimon hoc Dioscoridis, herba passim in ruderibus, & fossis nascens sit, folio syluestri erucæ persimili, flore luteo, caule ramoso, lento, frangenti, cõtumaci, nam floris loco, siliquæ corniculorum figura prodeunt, in quibus semen minutum, sinapi vel nasturtio simile includitur: de quo Galen. loquitur lib. vj. de Faculta. simplic. medic. & Plin. lib. xxij. cap. vltimo. Nam Theophrasti erysimon frugũ genus quoddam est, hordeo vel speltæ perquàm simile, de quo Plin. lib. xviij. cap. 7. & 10. locutus fuit, & Galen. 1. de Facultat. aliment.

Erysimon Theophrasti frugum genus est.

aliment.lib. vbi sesamo, irionis semen simile facit. Quod verò frugis genus hoc hodie sit, dubitatur, quũ Ruellius, tritici quoddam genus, ab Italis frumentonum dictum, esse credat, mea tamẽ sententia nõ sine errore, quum irionis folia, interdum virent, vt refert Theophrastus, à iumentis non edantur, quum tamen folia huius frumentoni auidissime, ab illis comedantur, nec vllam cum sesamo contrahit similitudinem, vt facile Ruellius conuincatur, quòd Theophrasti eryſimon tritici genus dictum non sit. *Ruellius errat.*

DE PIPERE.

Græcè, πέπερι: Latinè, piper: Hiſpanicè, pimienta: Italicè, pepe: Arabicè, fulful: Gallicè, poiure: Germanicè: Pfeffer.

Enarratio CLIII.

NAscitur piper apud Indos, eo modo quo apud nos hedera, sic enim quoque piperis planta parietibus & arboribus hæret, circumuoluiturque folio mali cotonei, sed rotundiore, quanquã piper quoq; in planta folia vitis ferente, nasci à nõnullis visum est, & hodie Venetiis in nonnullis hortis conspicitur. Nascitur enim prius piper, affixum ramulo, tanquam verruca carni, sed postea, pediculis tanquam hederæ bacea pendet. Virides namq; piperis racemos, aceto seruatos, ex India, ad nos Amici transuexerunt: ex quibus exacte conscij sumus, quod piper eo modo dicto crescat, nascatúrve, sed quum ad maturitatẽ peruenit, colligitur, & in storeis ad torridũ Solem ponitur, vbi eo modo quo nos corrugatũ videmus efficitur. Interdum autem granum hoc omphax, ac immaturũ est, album piper appellatur, ita vt piper nigrum, & album eiusdem sit arboris fructus, nec in alio differãt, quàm maiori vel minori maturatione. An verò piper album, nigro calidius sit, vel è contrario, variant Authores. Nam Dioscorides, nigrum calidius, ac maiori acrimonia præditũ, gratiusq; cibis esse testatur: Galen. verò, lib. viij. Simpliciũ, contrarium contendit, vtcunq; tamen sit, vterq; errat, quia piper longum eiusdem arboris, fructum esse credant, quum reuera, piper longum, alterius arboris fructus sit, qui ex insula Somatra, Taprobana dicta adfertur, valenter enim omnia *Piper.* *Piperis genus quod calidius sit Galenus errat.* *Dioscori, errat.*

omnia hæc tria piperis genera calfaciunt, tum desiccant,
Piper longum. & vt quarto lib. de Sanitate tuenda refert, piper longum, flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & quę in præcordiis pigra cessant, ad ventrem inferiorem depellit, & concoctioni ciborum subuenit, & subdit: Si huius copia non est, vtiq; albo vtendum, quippe quod suprà duo reliqua genera ventrem roborat: Sin hoc non adest, optimum nigrum petendum est: id verò fuerit, quod pondere præcellit. Paratur enim ex omnibus compositum, diatrion pipereon
Diatrion pipereon. dictum. Cæterum quum de pipere locuti simus, non abs
Caryophyllum. quoq; fuerit, de caryophyllo præstantissimo aromate, verbum facere, quum culinæ multum deseruiat, tametsi eò antiquitas pro odoramento, referente Plinio, tantùm vtebatur. Est igitur caryophyllon festucarius quidam flos cuiusdam arboris apud Indos nascentis, buxo, tum figura, trunco & folio persimilis: falluntur qui caryophyllo folium nucis, aut cinnamomi inesse autumant, quum reuera, arbor caryophyllorum, buxi folio vestiatur: vnde Paulus Aegineta, libr. vij. suæ medicinæ recte hoc animaduertens dixit: Caryophyllon, quasi dicas, nucis folium non eam habet substantiam, quæ nomine prætendit: sed ex India, veluti flores cuiusdam arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine pollicari, prope modum odorati, acres, subamari, calidi & sicci in tertio ordine, qui multiplicis vsus sunt, tum in faciei medicamentis, tum in aliis. Apud Galenum tamen, nusquàm quod meminerim, de illis mentio facta est, quanquam Serapio, cap. 307. Galenum citet, & paulo post dicat: Paulus quidem dixit sicut Galenus de litera ad literam, vnde significatur, quòd ea ab eo transtulit, & subdit: cõfert enim stomacho caryophyllon, & epati, confortat cor, ventrem constringit, & cibum concoquit, pondere vero quatuor scryptulorũ cum
Carpesium cubeba est. lacte, ieiuno stomacho, potentiam veneream corroborat. Iis carpesium proximum est, quod cubeba officinis dicitur, vt libr. j. meminimus, & Actuarius confirmat, non enim carpesium, zedoaria siue zurumbet Arabum est, vt Mathiolus augurat, quum potius, vt dicimus carpesium cubeba sit, de quo Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. ita inquit: Carpesium simile est valerianæ, tum gustu, tum facultate, sed plus habet tenuitatis, proinde magis ea vi-

scerum

ſcerum obſtructiones extergit, vrinam mouet, reneſque calculis degrauatos expurgat.

DE ZINGIBERE.

Græcè, ζιγγίβερις: Latinè, Zingiber: Hiſpanicè, Gengiure: Italicè, gengero: Gallicè, Gingembre, Arabicè, Zingibel: Germanicè, Imber.

Enarratio CLIIII.

Zingiber.

ITa enim apud Indos Zingiber ſeritur, quo apud nos allia, imo Zingiber, cannarum & veluti alliorum folia emittit, quibus in iuſculis & coquinario vſu, ac acetario, Indiani, veluti nos alliorum foliis, vtuntur: aduehitur porro zingiber ex inſula Cananoris. Radix alba nodoſa, multidiuiſa, odorata, ſaporis acuti, quæ ne euaneſcat, ac vermibus corrodatur, terra quadam rubra aqua diſſoluta, inficitur, ac ſic infectam, rubrum zingiber appellant. Affertur enim ex India ſaccaro conditum, ſenibus, & pituitoſis, ac frigidis, & male concoquentibus ſtomachis accommodatum, quanquam Venetiis & variis aliis locis, ſiccum zingiber lixiuio emollitum prius, ſaccaro quoq; paratur, non adeo tamen bonum, vt ex India aduectum. De zingiberis vero viribus, ita meminit Gale. libr. vj. de Facul. ſimpl. medic. Zingiberis radix excalfacit, ſed non primo ſtatim occurſu, veluti piper: vnde ſane & minus eſſe ſubtilium partium quàm piper, exiſtimanda: Etenim illaboratam quandam, & craſſam retinere in ſe videtur humiditatem, quemadmodum piper longum, quare diutius perſeuerat quæ proficiſcitur à zingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo aut nigro. Porro vbi totum corpus celerrime calfacere conſilium eſt, ea tunc exhibēda ſunt, quæ & celerrime à caloris noſtri contactu incaleſcant, & promptiſsime vndequaq; ferantur. Verum vbi partem quamuis refrigeratam recalfacere ſtudemus, contrà agendum, nimirum quæ tarde caleſcentia, plurimo tempore perdurent, ea præbendo. Cæterū, licet zingiber & piper longum, hac prædicta ratione à nigro pipere differant, non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napy, tapſia, & agreſtium columbarum ſtercus, maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tem-

pore perdurant. Cæterum zingiberi aroma aliud simile
Zedoaria. videtur, quod zedoariam: Arabes vero, zurumbet vocant, à Græcis vt dixi, prætermissum: quia carpesium
Zurũbet. cubeba est, non vero zedoaria, de qua Serapio, cap. 169. ita inquit: zurumbet, id est zedoaria, calidum & siccum, in secundo gradu est, impinguat conueniente obesitate, & aufert ventositates, & de eius proprietate est, alliorum, ceparum, & vini, tetrum odorem auferre, item morsui venenosorum animantium opitulatur, & crassas ventositates resoluit, ac ventrem constringit: quibus adde appostemata quæ sunt in matrice resoluit, vomitum retinet, & colicam affectionem curat.

DE HYDROPIPERE.

Græcè, ὑδροπέπερι: Latinè, Hydropiper, persicaria non maculata: Hispanicè, hierua pexiguera sin manchas: Italicè, herba persecaria: Germanicè, Mucken kraut, vuasser pfeffer.

Enarratio CLV.

Hydropiper. HYdropiper siue aquaticum piper, vt paucis dicamus, persicaria herba absq; literulis est, sic dicta, quia folia persicæ arboris similia habet: Nam absq; literulis siue maculis aut notis dicitur, ad differentiam alterius, maculis insignitæ. Est igitur herba hæc persicaria immaculata dicta, sapore acuta, acinosum semẽ, & acutum quoq; habens, aquosis in locis plerunq; nascens, in vniuersum descriptioni hydropiperis respondens, vt merito affirmare debeamus, persicariam officinarum absque notis, Græcorum hydropiper esse. Vnde mirari satis nõ possum Ruellius errat. Ruellium virum alioqui doctissimum, qui tam intentate scriptum reliquerit, quòd eupatorium cõmune officinarum, canabis folia habens, hydropiper sit, quum tantum revera inter se differant, quantum beta à portulaca. Cæterum siliquastrum vel piperitis à Plinio descripta, lib. xx. cap. 17. ea est herba, cuius mentionem lib. j. cap. de Cardamomo fecimus, quæ pyramidales siliquas, cordis modo, profert, vnde siliquastri nomẽ meruit, & piper Hispanum siue piper Indianum appellant. Auicenna verò zingiber caninum appellare videtur, cuius siliquæ maturæ rubræ

Persicaria immaculata.

Siliquastrum.

coralli

coralli modo lucentes sunt, tanti feruoris & acuminis, vt piper excedere, ac sapore superare videantur. Nam piperitis, vulgaris herba, vt diximus, alia res est. De hydropipere verò perficaria dicta, loquitur Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum dicens: hydropiperi à locis in quibus nascitur, & à similitudine quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Cæterum, non vsq; adeo calidum est quàm piper, attamé herba ipsa etiamnum viridis, cataplasmatis in modum imposita fugillata & tumores induratos digerit.

DE PTARMICA.

Græcè πταρμικὴ: *Latinè*, *Ptarmica*: *Italicè*, *Oliuella*: *Hispanicè*, *Pelitre saluatico*: *Germanicè*, Vvilderbertram.

Enarratio CLVI.

Ptarmica.

ΠΤΑΡΜΟΝ, Latini sternutamentũ vertunt, vnde ptarmice, quia sternutamentum iterare faciat, nomen habet, herba pyrethro non absimilis, tum folio, flore, & saporis acutie, vellicat enim linguam pyrethri modo, quanquam mitius, flores porro, anthemidis siue camomillæ, rotundi in huius herbæ summitate apparent, qui acri suo odore, nares ferientes sternutamentum irritant, & vt tradit Galenus libro octauo citato, præterdicta, fugillata & cæteras ecchymoses digerit: Viridis porrò calfacit, secundo ordine, tertio autem siccat.

DE STRVTHIO.

Græcè, στρουθιον, Latinè, radicula, Arab. Condes.

Enarratio CLVII.

STruthion, siue radicula, aut fullonum herba, Arabum condisi est, quam nostri saponariam appellant, cuius species duæ hodie visuntur, altera parua, flores lanosos producēs, humi sparsa, & ea de causa, à Græcis, χαμαίπιτυν, appellata, quæ aqua manibus fricata, ex se spumam emittit, qualem à sapone oriri videmus, Hispanis admodum familiaris, sub nomine saponariæ. Altera verò ab herbariis hodie indicatur lanaria herba, siue saponaria, hortis familiarissima, clymeni folia habens, caulem vero rotundum, nodosum, nō verò fabaceum, vt in clymeno conspicitur, quæ dubio procul, multū ab ea quam Plin. lib. xix. cap. 3. describit, abest, vtriusq; tamen radix, pro sternutamento euocando, in vsum trahitur. De qua Gale. lib. viij. citati voluminis dixit: Radix eius est acris, calida, siccaq; temperamento, ex quarto propemodum ordine excalficientium, sed & abstergit, & irritat, proinde & sternutationē prouocat. Cæterū, vnde herba ista, struthion, sit dicta, non satis constat, nisi forte à foliorū ordine, quę quodantenus auiū alas imitantur, nam Græcorū struthon siue struthion, Romanis passer est. Sed quū de struthio loquor, in mentem venit herba quædam, apud Lusitanos, non nisi in muris patriæ meæ Castelli Albi, & Nisiæ, oppidi circumuicini, nascens, quæ dubio procul, tanquā naturæ miraculum adduci potest. Est enim herba hæc, in muris, vastissimis lapidibus constructis, illis, nascens, nec aliter quàm inter vtrunq; lapidem crescens, caule bicubitali, & ampliori, lanuginoso, folio parietariæ, resinoso, florem verò si spectes, passerculum, aut auiculam albissimam, lanugine quadam vestitā dices, vt inde nostri, herbam istam non nisi passerculorum, aut auicularū herbam appellent, floret autē veris tempore, ac in hyeme emarcescit, postea verò, verno tempore repullulat. Nec enim alibi, quàm in iis duobus citatis locis, herbam hanc vnquā mihi videre contigit. Nullius præterea vt hæc dicamus, odoris flos hic est, imo tota ipsa herba ad nullos vsus medicos seruabatur: Olim verò causam huius floris inuestigans, nō aliam

Herba passerculorū.

inuenī,

inueni, quàm quòd ſtruthij, paſſeres dicti, inter illos magnæ molis lapides, nidificant, ex quibus ſemen eiaculatum herbæ radicem attingere, ac eam infigere, erat poſſibile, adeo vt inde, & cœlo fauente: flos ille auiculæ modo effigiatus euaſerit. μυθολογία

DE CYCLAMINE.

Græcè, κυκλάμινος: Latinè, Cyclaminus, rapum terræ: Hiſpanicè, pan de purco: Italicè, pan porcino, ciclamino: Gallicè, pain de pourceau: Arabicè, Buchormarien: Germanicè, Erdvuurtz, oder apffel, Schuuein oder ſeuubrot.

Enarratio CLVIII.

Cyclaminus.

DIcitur cyclaminus, panis porcinus, quia à porcis auidiſsime eius radix tuberoſa manditur. Nota enim herba eſt, & à ſeplaſiariis in continuo vſu habita, cuius vires Galenus inueſtigans ita lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ tradit: Abſtergit, incidit, ora venarũ aperit, attrahit, & digerit, ſuccus eius hæmorrhoidas reſerat, violéterque ad feceſſum prouocat in floccis appoſitus. Sic etiam facultatibus phymata, ſtrumas, aliasq; duricies digerẽtibus commiſcetur, ac ſuffuſis cum melle illitus competit: ad hæc per nares expurgat, adeo vehemens eius facultas ſit, vt abdomine illito, ſubducat aluum, & fœtum perimat. Tota autem radix ſucco imbecillior eſt, quanquam & ipſa vehemens

satis. Nam & menses siue epota, siue apposita, euocat & aurigini prodest. Modus eius bibendi est drachmarum trium, siue cum meliocrato, siue cum passo, cutem detergit, ac tum alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata curat, necnon auxilio est lieni indurato. Mesue verò, calidam & siccam in tertio ordine hanc collocat herbam.

DE ALTERA CYCLAMINO.

Græcè, κυκλάμινος ἑτέρα: Latinè, Altera cyclaminus.

Enarratio CLIX.

Cyclaminon vnico folio.

QVænam herba hęc, secunda cyclaminus sit, non satis constat. Nam Ruellius herbam quandam, ab Italis tamaro dictam, pro ea indicare solebat, quā quoq; sigillum Mariæ appellari, ob id quod ab Arabibus bothomarien dicebatur, contendebat: sed revera Ruellius fallitur, quia Arabes, primam cyclaminum, bothomarien appellant, non verò secundam hanc: item, quia herba ab eo delineata, magis vitis nigræ descriptioni, quam huic respondere videatur vt suo dicemus loco. Porro Mathiolus Senensis, hanc secundam cyclaminum à se conspectam affirmat, radice parua, auellanæ persimili, quam hucusque nos nunquam videre potuimus.

Ruellius fallitur.

DE DRACVNCVLO MAIORI.

Græcè, δρακόντιον: Latinè, Dracontium, dracunculus maior, Proserpinalis Apuleio, Hispan. Tarago-

gontia,

gontia, Italicè, dragontea maggiore: Gallicè, Serpentine: Arabicè, Luf: Germanicè, Schlangen kraut.

Enarratio CLX.

Dracunculi. I. *species.*

VArias esse dracunculi species, testatur Plinius lib. xxiiij. capite 16. vbi ita inquit: Id autem quod Græci dracontion vocant, triplici effigie mihi demonstratum est, foliis betæ, non sine thyrso, flore purpureo: hoc est simile aro. Alij radice longa, veluti signata articulosaq; monstrauere, tribus omnino cauliculis, folia eius ex aceto decoqui cõtra serpentium ictus, iubentes: Tertia demonstrata fuit, folio maiore quàm cornus, radice harundinea, totidem vt affirmabant geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Libro quoq; xxv. cap. 2. In Lusitania, inquit, cognoui in agro hospitis, nuper ibi repertũ dracunculum appellatũ, caulẽ pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alius est quem nos in priori volumine eiusdem nominis diximus, sed huic alia figura, aliudque miraculum, exeuntis è terra ad primas serpentiũ vernationes bipedali fere altitudine, & cætera. Ex hac igitur multiplici dracunculi differentia satis clare patet, quàm perperam dicant ij, qui caput sequens Dioscoridi superadditum esse contendunt, quum dracunculus maior in multis crescat prouinciis, longe à minori differens. Nam apud Flandros & Gallos, Italosque procerè crescit, ita vt Seplasiarij ad tabernas, tanquam

Legitur apud Plinea, & loquitur de lacetania, Hispaniæ proxima parte. vide apud ipsũ Plin. de Lacetanis lib. & cap. 3.

ſpectaculum, ac prætereuntium remoram, cum ponant, præſertim quãdo purpureo illo flore, cornu modo oblongo floret. Nam tunc, res mira, ac horrenda apparet. Cæterum Galenus dracuntiorum omniũ, vtpote eaſdem ferè facultates habentium, ſub vno capite mentionem fecit, dicens: Quiddam aro perſimile obtinet, tum foliis, tum radice: cæterum illo acrius eſt, & amarius ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam & aſtrictionẽ leuiculam: radix omnia viſcera expurgat, optimumque remedium eſt contumacium vlcerum. Verum exterget etiam cætera omnia, quæ exterſionem deſiderant: folia præterea ſimilem facultatem ſortiuntur, ob idque ſi ſint viridia, recentia vulnera glutinant, fructus valentior eſt, nõ foliis tantum, ſed radice, itaq; & cancros, & polypodas creditur eliquare, ſuccus eius quoq; vitia oculorum expurgat. Hæc Galenus. Cæterũ dracontium hoc calidum & ſiccum in ſecũdo ordine eſt, aluum quoq; tentans, vt experientia quotidiana indicat, quare Manardum hic minus bene Meſuem taxare, certum eſt.

Manardus non benè Meſuem taxat.

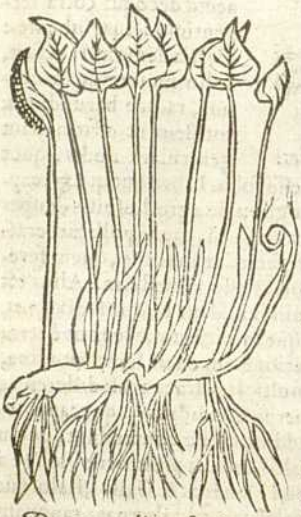

Dracunculi. 2. ſpecies.

Dracunculus minor.

DE DRACVNCVLO MINORI.

Græcè, Δρακόντιον μικρόν: Latinè, dracunculus minor, dracuntiũ minus: Hiſpanicè, taragontia, hierua colubrina: Italicè, dragontea minore: Gallicè, ſerpentine: Ger. Klein ſchlangen kraut.

Enarratio CLXI.

DRacunculus minor, qui viperina, aut dracõtia, ob eius quoq; maculatum caulem dicitur, vbiq; vulgaris eſt, & offi

cinis

cinis satis cognitus, cuius radix abortum facit, & aluum subducit, ac magnifice faciem abstergit: qua de causa, ex ea mulieres pro polienda facie, quotidie vnguentum parant. Cæterum, in vniuersa Italia, herba quædam hodie comperitur, quam draconē, siue draconeam, aut dracontium appellant, folio oblongo, hyssopi modo, sed ampliori, sapore feruido, acetum & salem referente, & ea de causa, acetariis expetita, quia vtriusque saporem, in ea herbarum miscella superet, ita vt nec salem, nec acetum, sit opus addere. Nascitur autem herba ista, ex semine lini in cepa incluso. *Draconis herba.*

DE ARO.

Græcè, ἄρον: *Latinè*, *arum*, *Hispanicè*, *yaro*, *foia de yaro*: *Italicè*, *aro*, *Iaro*: *Gallicè*, *vit de prestre*: *Germanicè*, Pfaffenpint, arona.

Enarratio CLXII.

Arum.

ARum communis, & nusquā non familiaris habetur herba, diuersimode tamen, quum non vbiq; æqualiter nascatur, acris, imò aliquando adeo mitis eius comperitur radix, vt rapæ modo, edi possit, quemadmodū Galenum adnotasse legimus lib. ij. de Facult. alimentorum, cap. 63. qui quoq; de illius viribus lib. vj. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Mediocrem extergēdi vim possidet, estque primi ordinis calfacientium, & exiccantium, radices eius *Arum.*

comesæ mediocriter humorum crassitiem incidunt, ita vt sint excreationibus ex pectore idoneæ. Hæc Galenus. Verum herba ista, vt viribus differens quãdoq; reperitur, ita quoq; & radicis colore varia cernitur, quo factum est, vt Dioscorides, candidam radicem habere arum tradat: Plinius verò nigram libro xxiiij. capite xvj.

DE ARISARO.

Græcè, ἄρισαρον, Latinè, Arisarum: Hispanicè, fraylillos hierua, fradinhos hierua: Italicè, erisaro.

Enarratio CLXIII.

Arisarum EST vt refert Plinius libr. xxiiij. ca. xvj. & res ipsa indicat, arisaris, vel arisaron, aro simulis herbula, minor tamen, & minoribus ornata foliis, radice vero oliuæ magnitudine, qua multi tãquam pretiosissimo secreto apud Germanos inferiores contra pestem vtuntur, vocant autem Hispani herbam istam, plurali numero, fraylillos, id est fraterculos, forsan quia figura monachulum referre videatur.

DE ASPHODELO.

Græcè, ἀσφόδελος: Latinè, asphodelus, hastula regia, Hispanicè, Gamones, gamonitos: Italicè, Amphodello: Gallicè, Aphrodille: Arabicè, Biruach: Germanicè, Goldtvuurtz.

Enarratio CLXIIII.

ASphodelus officinarum affodillus est, herba hastula regia dicta, ob id quòd omnium plantarum, quæ bulbos habent, maximum proferat caulem, cui radices coaceruatæ, multæ glandibus similes, in longitudine sunt, colore vero aureo, sapore acri, quæ in vniuersa Hispania passim in pratis & conuallibus reperitur. Nam in frigidioribus regionibus difficulter nascitur, & Anthuerpiæ semel tantum, & eam quidem in horto Martini chirurgici satam vidi. Nostro hoc tempore, huius radices in vsum victus non veniunt, vt olim veniebant: & Hesiodus ac Plinius cæterique antiquissimi viri affirmant, imò tam nunc alienus hominibus cibus, asphodelus est, vt potius pro muribus interficiendis, ipsa hodie vtantur.

Vnde

Vnde & merito illius radices, inter medicamenta erodentia, censendæ sunt, non vero inter olera, vt prisci faciebant. De qua Galenus, lib. vj. de Facult. simpl. medica. ita prodit: Huius radix extergentis est facultatis, vstæ autem cinis, calidior, exiccantior, subtilior, ac digerere potentior existit, ac proinde alopecias sanat.

CONSTANTINVS.

Asphodelum etiam heroion dictam scribit Plinius libr. xxij. Cap. eodẽ, in syluis nasci dixit Hesiodus, Dyonisius marem ac fœminam esse: Folium habet oblongum, inquit idem author lib. xx. Cap. 17. radix napis modicis similis est, neq; alia numerosior. 80. Simul aceruatis sæpè bulbis. Theophrastus & ferè Græci, princepsq; Pythagoras caulem eius cubitalem, & sæpè duùm cubitorum, folijs porri syluestris anthericon vocauere: radicem verò: id est bulbos, asphodelum: nostri inquit idem Plinius, illud albucum vocant, & asphodelum hastulam regiam. Nicander & contra serpentes & scorpiones, vel caulem quem Anthericon vocari tradidimus, vel semen, vel bulbos dedit in vino. Mandebantur enim olim bulbi, quod nostris temporibus desitum. ix huius plantæ nominibus, inter se non consentiunt authores tantum interpretum culpa, maximè Dioscoridis, qui huius hæc verba de Asphodelo li. ij. Cap. 199. καυλὸν ἢ λεῖον ἔχοντα ἐπ' ἄκρου ἄνθος καλούμενον ἀνθερικὸν, ita interpretantur: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: cum adiectiuum καλούμενον id est vocatum, referendum sit ad caulem, non ad florem vt optimè Plinius ostendit: quod miror adhuc à nemine animaduersum. super hac materia vide Aulum Gellium libr. xviij. Cap. 2. Et Theophrastum lib. vij. Cap. 12. de historia plantarum, qui anthericon videtur vsurpasse pro tota planta, vt etiam obseruauit Cælius antiquarius, qui tamen nec ipse Dioscoridem intellexit. Interpres Theocriti à se facere Theophrastum asseruit, cum illud enarrans apud ipsum Theocritum, Αὐτὰρ ὅτε ἀνθερίκεσσι καλὰν πλέκει ἀκριδοθήραν Σχοίνῳ ἐφαρμόσδων, Anthericos inquit, fructus asphodeli, cuius folia porri syluestris maiora & latiora: caulis vero antherix vocatur, cubitali vel amplius magnitudine, hoc ipsum ait & Theophrastus. Asphodeli mentionem & Homerus fecit, Lucianusq; manes eo vesci tradidit. Decantatumq; illud Hesiodi οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ. Nec tacendum illud, quod apud Dioscoridem lib. j. Capite de Rhamno in impressis Græcè codicibus, de rhamni fructu legatur, ἐοικὼς ἀσφο-

δέλῳ?

δέλῳ. id verticilo similem interpretes reddiderunt, quod & Thusanus adnotauit in dictione Asphodelos libri menda deceptus: legendum enim σπονδυλίῳ, vt & credibile Ruellium, cæterosq; legisse in fideliore Codice.

DE BVLBO VOMITORIO.

Græcè, βολβὸς ἐμετικὸς: Latinè, Bulbus vomitorius: Arabicè, Zir.

Enarratio CLXV.

Bulbus. BVlbus vomitorius, ad differentiam cibarij bulbi, quia vomttum ciet, dicitur, planta quæ foliis nigris, & radice allio persimili vestitur.

DE BVLBO, QVI EDENDO EST.

Græcè, βολβὸς ἐδώδιμος: Latinè, bulbus esculentus, Arabicè, Basar alzir.

Enarratio CLXVI.

Bulbus esculentus.

FRequenti in vsu, bulbus qui edendo est, habetur: cepa quidē parua, oblonga, rubra, quæ venerem irritat, & Ascalonitam, siue Ascaloniæ cepam, quia ab Ascalone oppido Syriæ aduectam, appellant, de qua Martialis in epigrāmate dixit.

Quum sit anus cōiux, & sint tibi mortua membra.
Nihil aliud bulbis quā satur esse potest.

Vnde & merito, Marcus Varro, in nuptiis bulbos edendos suadet, cui Apitius assentitur, dum modo, nuclei pinei, erucæ succus, & parum piperis dictis addatur. Cęterum, tanti fecit Pythagoras bulbos Megarenses, vt de eorum

natura

natura, integrum, vt fertur, composuerit volumen, inter quos scillam, & pancratium præcipuè numerare est, aliaq; diuersa genera vt, apud Theophrastum, lib. viij. de Plantarum historia legere est, & Plinium lib. xix. cap. 5.

CONSTANTINVS.

FAllitur Lusitanus, est enim & bulbus vomitorius & esculentus nostris hominibus ignotus: Atq; Ascalonia ab oppido Iudeæ nominata. Plinius enumerat inter cepe genera li. xix. cap. 6. & Theophr. lib. vij. Cap. 4. de bulbo vomitorio ab effectu vide Plinium lib. xx. Cap. 9. qui bulborum syluestrium florem anemonem etiam vocat lib. xxj. Cap. 11. De bulbis etiam Galenus lib. vj. Paulus Aeg. lib. vij. Martialis. lib. xij. Columella lib. x. Quæq; viros acuunt armantq; puellas, Iam Megaris veniant genitalia semina bulbi. Megarenses enim plurimi fecit Cato. Bulbus Græcis est, βολβὸς accepit tamen Aristoph. in Neb. pro tuberibus cùm dixit βολβοὺς ἄρα γυτοῦσι. Multa autem bulbosam radicem habent vt Harundo, Crocum, Lilium &c.

DE SCILLA.

Scilla.

Græcè, σκίλλα: Latinè, Scilla, squilla, Hispanicè, Cebolha albatrana: Italicè. squilla: Gallicè, squille, oignon marin: Arabicè, hausel: Ger. Meerzuuibel.

Enarratio CLXVII.

SCilla, suspésa in officinis, squilla est, quæ in taleolas, sic ne inuicem se tangant, per interualla, suspenditur, ex qua acetum scilliticum, & oxymel scillinum, parantur, cuius vires inuestigans Galenus, ita prodit libr. viij. Simplicium: Scilla, admodũ quidem incidit,

incidit, calfacit autem secundo ordine, porro præstat eam assam, aut elixam sumere, quod sic eius vehementia exoluatur. Hęc Galenus, Cęterum an acetum Scilliticum, leniat asperam arteriam, vel eam potius exasperet, in dubium vertitur. Tu Cardanũ Mediolanensem lege, Contradictione decima sui libri, quum paucis rem illic absoluit, ac vtinam non ita obscure vt solet, loquatur, vt inde tyrunculi in re medica illum intelligant.

Acetum scilliticũ.

DE PANCRATIO.

Græcè, πανκράτιον: Latinè, Pancratium, scilla minor, scilla nigra: Germ. Klein meer zvuibel.

Enarratio CLXVIII.

Pancratiũ

HAec minor scilla, & illa quidem nigra, ab herbariis indicatur, quam masculum appellarem: Superiorem vero, vt pote albam, fœminam, quanquam Ruellius, contra naturæ ordinem, albam, masculum appellat, nigram vero fœminam.

DE CAPPARE.

Græcè, κάππαρις: Latinè, Capparis, Hispanicè, alkaparras: Italicè, Cappare: Gallicè, Cappres: Arabicè, Cappar.

Enarratio CLXIX.

Cappares.

NOtissimæ sunt cappares, & officinis, & tabernis fere omnibus, salitæ prostant. Nam hortenses cappares, in frutice, non spinoso nasci Ferrariæ vidimus, appetentiam enim deiectam incitant, & lienem minuunt, atque obstructiones aperiunt, qua de causa, capparis radice, & ipsius oleo pro liene atq; meatibus obturandis, frequentissime medici vtuntur, ipsi porro cappares, non admodum probum gignunt succum, imo vt tradit Galenus lib. ij. de Facul. alimen. tenuium quidem est partium capparis, ac proinde minimum alimenti exhibet, vtimur autem fructu huius plantæ magis vt medicamento, quàm vt alimento: sale enim conspersus ad nos importatur, propterea, quòd putrescit, si reponatur solus; vbi igitur salsuginem deposuerit elota, collapsam appetendi vim excitat, pituitam ventris detergit, atq; subducit, purgatq;

tum

tum lienis, tum hepatis obstructiones. Vti autem ad eas res oportet, ante alios omnes cibos, ex oxymelite, vel oxelæo. Huius etiam plantæ virides ac teneros surculos, non aliter quam terebinthi mandunt, in aceto simul & muria, aut solo aceto condientes. Cæterum capparis pugnantibus facultatibus constat, vt lib. vij. de Facul. simpl. medic. legitur: extergit enim radix eius, & probe purgat, incidit, discutitq; tum amaritudine, tum acrimonia: at acerbitate contrahit, stringit, & densat, quapropter lienes induratos, & pota & extrinsecus imposita iuuat, menses promouet, pituitam per os educit, maligna viscera sanat, dentium dolores sopit, tumores digerit, & vitiligines, quas alphos dicunt, aurium vermes enecat, folia autem & fructus similem quidem, sed imbecilliorem vim possident. *Capparis natura.*

DE LEPIDIO.

Græcè, λεπίδιον: *Latinè*, *lepidium*, *Iberis*, *Gallicè*, *Coc*: *& poiurée*, *Arabicè*, *hausab*: *Germanicè*, Pfefferkraut.

Enarratio CLXX.

LEpidium vt Galeno placet, iberis est herba, de qua libro j. cap. vltimo diximus: non desunt tamen, qui dicant, piperitim hortorum, lepidium esse. alij verò qui credant raphanum Gallicum potius esse, quæcunq; tamen ea sit herba, exulcerandi, ac ex cute squamas pellendi vim habet. Porro Plinij lepidium, eadem est herba cum secundo à Paulo Aeginera descripto lepidio, quod raphanum dictum Gallicum esse, omnino crederem, scitaragi à nonnullis Mauritanis appellatum.

DE BATRACHIO.

Græcè, βάτραχιον: *Latinè*, *batrachion*, *ranunculus*, *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *hierua belida*: *Italicè*, *pie de gallo*, *pie coruino*: *Gallicè*, *Basinets*: *Germanicè*, Hanenfuos, frœsch pfeffer.

Enar

Primum genus Ranunculi. *Secundum genus.*

Enarratio CLXXI.

Batrachiõ. BAtrachion, id est ranunculus, herba à nostris pes corvinus dicta est, cuius genera plura, officinis nota sunt satis, quæ exulcerandi, & ignis modo, vrendi vim possident: vnde mirari satis non possum, vt multis ab hinc annis dixi, cur Otho Brunphelsius, huius tria genera effigiata, non batrachio, sed coronopo potius tribuerit, quum illorum quodlibet gustatũ, linguam exulcerat, non verò vt coronopus astringit: Vos verò illorũ viuas herbas gustate, & vt spero non inuiti pedibus in meam sententiam ibitis. Est enim primũ horum genus, radicem rotundam habens, castaneæ magnitudine, qua pro excitanda vesica, ac exulcerando loco cutaneo, sæpe vtimur. Secundũ verò genus, apium risus dicitur, vel potius herba Sardonia, quę ridendo interficit: de qua Apuleius dixit, si quis eam gustauerit ieiunus, ridendo exanimabitur, vnde risus Sardonius dictus est, & vt Salustio placet, neruos labiorum & oris musculos, illius qui eam comedit, contrahere facit,

Sardonia herba.

adeo

Prima ſpecies.

Secunda ſpecies.

adeo vt ridendo mori videatur. Nouimus nos, apud Anthuerpiam, hodie omnium ciuitatũ facile reginam, nonnullos iuuenes Italos, in acetario herbario, hãc deguſtaſſe herbam, quorum nonnulli illico vitam cum morte commutarunt: alij verò, qui ſubito ad antidota, & medicamẽta vomitoria confugere, euaſerunt, venefica enim herba hęc eſt, & vitæ humanæ aduerſa. Tertium verò genus, commune eſt, & vbiq; obuium, inſunt autem iis omnibus folia apij, flores verò aurei, de quibus apud Hiſpanos, prouerbium circumfertur, ſic: de la herua belida, preſeue lheno, barrigua fazia: quod ſic ſonat, quum batrachium herba in præſepio eſt, præſepium ea ſemper eſt plenũ, at ventres iumentorum vacui ſunt: Nam illa non veſcuntur, nec immerito, quia exulcerandi vim poſsidet, veluti & quartum genus folia lactea habens: de quibus Gal. lib. ſexto de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Huius omnes quatuor ſpecies adeo acres exiſtunt, vt cũ dolore exulcerent: quare ſi cõuenienter vtare, pſoras & lepras excoriant, & vngues

diuellunt, tum leprosis stigmata digerunt, & verrucas detrahunt, quin & alopecias iuuant, exiguo tempore admoræ. Radix arefacta sternutationem prouocat, sed & dentes dolentes iuuat, sic vt eos frangat. Est itaque valde calida & sicca, tum radix tum vniuersa herba.

DE ANEMONE.

Græcè, ἀνεμώνη: Latinè, anemone: Hispanicè, amapollas de frolchiquita: Italicè, anemone: Gal. coquelourdes, ou passefleur: Arab. Iachaik alnahamen.

Enarratio CLXXII.

Anemone.

QVum olim Ferrariæ, vnà cum doctissimis viris, & rerum naturaliũ curiosissimis inuestigatoribus, Gaspare de Gabrielis nobili Patauino, ac Gabriele Mutinensi, nec non Ioanne Falconerio Anglo, in horto amœnissimo, Magnifici Azaioli conuenissemus, illic anemon inter plures alias herbas, indicata fuit: quæ dubio procul, multũ à rheade, id est papauere erratico, papaueralide dicto, differt, nam folia in anemone, diuisa veluti in coriandro, cernuntur, radices verò rotundæ ad oliuæ magnitudinem, flores verò parui, nec ita magni veluti in erratico papauere, rubro, passim obuio sunt, purpurei vt plurimum, aliquando lactescentes, nonnunquam albidi, & punicei: Item, in anemone, quum rumpitur caulis, nullum ex se emittit lac, quòd contrarium in papauere erratico euenire animaduertimus. Dicitur enim anemo, quia non nisi flante vento, aperiatur. Est & altera

anemo

anemonis species, hodie cauda vulpis dicta, herba hirsuta, lanuginosa, quæ loco floris, lanuginē in summitatibus cauliculorum producit, & illam nōnulli potius inter batrachij genera reponunt, quia omnino caustica, & vlcera faciens est. At de anemone ita trādit Galenus lib. vj. de Facultā. simplic. medic. Radix eius commansa pituitam euocat, succus è naribus purgatur, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida vlcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensesq; appositę eliciunt, & lac trahūt. *Anemonis nomenclatura.*

DE ARGEMONE.

Græcè, ἀργεμώνη: Latinè, argemone.

Enarratio CLXXIII.

ARgemonia hæc, multū ab agrimonia vulgari abest, nam vulgaris agrimonia, Græcorum eupatorium est, vt suo diximus capite. Quæ verò hæc Græcorum argemonia sit, mihi albo coruo rarior est.

DE ALTERA ARGEMONIA.

Græcè, ἀργεμώνη ἑτέρα: Latinè, argemone altera: Vulgo argentina herba.

Enarratio CLXXIIII.

HOc alterum argemoniū, vt paucis dicamus, argentina recentiorum est herba, sic argētina dicta, ab argenteo colore, quem in foliorum parte exteriori habet.

DE ANAGALLIDE.

Græcè, ἀναγαλλὶς: Latinè, anagallis: Hispanicè, muruges: Italicè, anagallo: Gallicè, mouron & morgelline: Germanicè, Gauch heil.

Enarratio CLXXV.

ANagallidis multa sunt genera, omnia officinis satis nota, sub morsus gallinæ nomine, quanquā Dioscorides in præsenti duo tantum eius memorat, alterū cœruleo flore ornatum, fœminiņū dictum: reliquum verò masculum, phœniceo, siue rubro corallio persimili colore, vnde corallium quoquè à multis ob colorem sui floris dictum *Corallium herba.*

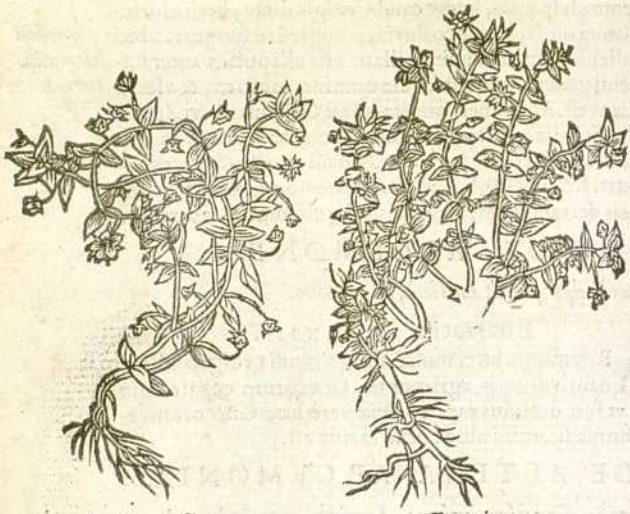

Anagallis mas. *Fœmina.*

ctum eſt, quo fit vt Paulus Aegineta lib. vij. ſuę medicinæ quum antidotum articulari morbo cõueniens deſcribat, cuius titulus ab anagallide ſumendus erat, ille potius, à corallio, id eſt anagallide flores rubros, corallio ſimiles habente, illum deſumpſit, & diacoralliũ appellauit, cuius inaduertentia, Auicenna atq; eius omnes aſſeclæ, aberrauere, credentes à corallio potius antidotum denominationem ſumpſiſſe, quàm ab herba corallio dicta, vt Ferrarienſes primo magna vigilantia indicarunt. At Galenus, vtriuſque anagallis facultates ita libro vj. citato enarrat. Anagallis vtraq;, & quæ cœruleum, & quæ purpureũ fert florem, extergentis eſt facultatis, habet verò nonnihil etiam caloris, & quandam trahendi vim, qua corpori infixa extrahunt, ſuccus earum ex naribus purgat, eadem de cauſa, in ſumma, deſiccandi vim habẽt citra mordicationem, quamobrẽ vulnera glutinant, & putrida corrigunt.

Auicenna errat.

DE HEDERA.

Græcè, κιττὸς: Latinè, hedera: Hiſpanicè, edera, era: Italicè,

Italicè, hedera: Gallicè, Ierre, ou lierre: Arabicè, cussus: Germanicè, Epheuu, Mauer.

Hedera nigra.

Helix.

Enarratio CLXXVI.

CIssos hedera est, nõ verò cisthos, vt alias monuimus, cuius inaduertentia Plinius errauit: cæterum hederæ plura & varia sunt genera, vt apud Plinium est videre lib.xvj.cap.34.& Theophrastum lib.iij.cap.18. Dioscoridis tamen,tria tantũ descripta genera omnibus sunt nota, vnum album, à fructu & folio sic dictum:vnde Virgilius dixit:candidior cygnis, hedera formosior alba. Alterum verò nigrum,corimbos ferens nigros,atq; racemos in orbem circumactos de quo dixit quoq; Virgilius,atq; hederæ pandunt vestigia nigræ. Hæc ipsa, apud Plinium mas est,quæ olim Bacchica & Nisia dicebatur, quia in Bacchi sacrificiis, quæ Dionysia appellabantur, & illa confectis corollis vterentur. Tertium verò genus, Helix dicitur, quia multas habeat inuolutiones. Hedera omnino sterilis,nullum præbens fructum: de quibus omnibus Galen.

lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Ex contrariis facultatibus hedera constat, habet enim quiddam astringentis substantiæ, quæ terrea & frigida existit, haberque nonnihil acris, quam calidam esse, vel gustus comprobat, præterea si viridis sit, obtinet etiam quandam aqueam & tepidam. Viridia igitur folia, in vino decocta, grãdia vlcera glutinant, malignaq; ad sanitatem reducunt, igne factas exulcerationes cicatrice obfirmãt, cum aceto decocta lienosis opitulãtur: flores autem quodammodo validiores sunt, succus medicamen est errhinon, vetustas auriũ fluxiones sanat, nec non vetera vlcera tum auriũ tum nariũ, lachryma hederę perimit lendes, pilisq; nudat, adeo quippe est calida, vt etiã obscure adurat.

DE CHELIDONIO MAIORI.

Græcè, χελιδόνιον μέγα: Latinè, chelidonium maius, Hispanicè, celiduenha: Italicè, celidonia: Gallicè, esclere: Arabicè, memiran: Germa. Schelkraut

Chelidonia.

Chelidonium.

Enar. CLXXVII.

SCatent omnes ferme nũc horti & parietes chelidonia. Quæ hirundinaria, vt Theophrasto placet, appellatur quia aduentu hirundinis, suũ excitat florem, vt apud ipsum legere est, libro septimo, capite decimo quarto. Plinius vero lib. vigesimoquinto, capit. octauo, chelidoniam (inquit) visui saluberrimã hirundines mõstrauere, vexatis pullorum oculis, illa medẽtes. Cæterum, hæc non memithe est, vt Gerardus Cremonẽsis & alij multi, nono ad Almansorem regem dicato libro

libro, Raſem interpretati ſunt, quia memithe Dioſcoridis glautium eſt, vt Ferrarienſes primo indicarunt, & poſt illos Leonardus Fuchſius libro Paradoxorum. At chelido nij vires, proſequitur Galenus libro. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita: Admodum extergit & calfacit. Succus eius ad acuendum viſum eſt commodus, quidam radicem eius, ad auriginem ab obſtructione ieco ris ortam, in vino albo cũ aniſo propinant, Manſa etiam confert dentium doloribus. *Memithe Glautium eſt.*

DE CHELIDONIO MINORI.

Græcè, χελιδόνιον μικρὸν: Latinè, chelidonium minus, hirundinaria minor: Hiſpanicè, ſcrofularia menor, Italicè, fauoſello: Gallicè, herbe aus eſcroelles: couillons de prebſtre: Arabicè, Memithen: Germanicè, Feiguuartzen, oder blaternkraut.

Enarratio CLXXVIII.

VErna herba hæc eſt, atque ob id, quod apparentibus hirundinibus, è terra erumpit hirundinaria appellatur. Humi enim ſerpit herba iſta, paſsim obuia, folio hederaceo, paruo tamen, ſine caule, flore luteo, quẽ Dioſcorides ſiluit, nam radices, illi paruę inſunt, tritici granis per quàm ſimiles, albæ, inter quas capillares nonnullæ comperiuntur, parum tamen acutæ ſapore: nam in alio loco, acres reperiri non dubitarem, vt de Aro quoque Galenus dixit lib. ij. de Facultatibus alimentorum, & nos proprio capite meminimus. Proinde dotes huic chelidonio minori tributas, in noſtro non reperiri crediderim, quum acredinem illam propriam, qua potiſsimum operatur, amiſſam habeat. Vt de eo ita dixit Galen. vbi ſuprà, chelidonium minus, quum maiori ſit acrius, celeriter cutem exulcerat, vngueſque ſcabros eiicit, ſuccus eius per nares purgat. Hæc itaque ſiccat, & calfacit, in quarto incipiente ordine: At chelidonium maius in tertio. *Chelidonium minus.*

DE OTHONNA.

Græcè, ὀθόννα: Latinè, othonna.

Enarratio CLXXIX.

OThonna quid sit, non satis inter priscos constat: Paulus tamen, illis adhærere videtur, qui credunt, othonnam succum maioris chelidonij esse.

Auricula muris.

DE MYOSOTIDE.

Græcè, μυὸς ὦτα: Lat. myosotis altera, auricula muris: Gal. Mouron.

Enar. CLXXX.

PRima hæc myosotis, id est auricula muris, quarto libro, alsines dicta est, quare cum Marcello Virgilio, quũ hic de ea semel factum fuerit, non esse de ea iterum agendũ, dicendum reor, quum vtrobiq; eadem est historia, & medicina, sequens tamen myosotis altera est.

DE ALTERA MYOSOTIDE.

Græcè, μυὸς ὦτις ἑτέρα: Latinè, myosotis altera, Auricula muris.

Enarratio CLXXXI.

HOc secundum auriculæ muris genus, primo in Flandria vidimus, præcipue in oppido Beueres dicto, in vniuersum herbula, cuius folium auri muris respondet, vnde merito nomen contraxit. Cæterum Auicennã confuse admodum loqui, vt qui herbas quatuor, helxinem, alsinem, myosotida, & anagallidem, natura & figura, multum differentes, sub Auriculæ muris nomine confundit, Ferrarienses primo patefecerunt. Huius porro temperaturam ac dotes breuissime attingit Galen. lib. vij. de Facult

Auicennæ error.

cultat.ſimplic.medic.dicens. Myoſotis deſiccat ſecundo ordine:cæterum nullam euidentem caliditatem poſsidet.

DE ISATIDE SATIVA.

Græcè, ἰσάτις ἥμερος: Latinè, Iſatis ſatiua, glaſtum, Hiſpanicè, paſtel: Italicè, guado: Gallicè, du guede ou paſtel: Arab. Dili: Ger. Vueidt.

DE ISATIDE SYLVESTRI.

Græcè, ἰσάτις ἀγρία: Latinè, ſylueſtris Iſatis, Hiſpanicè, paſtel ſaluatico: Italicè, guado agreſte: Gal. guede ſauluaige: Germanicè, Vuild vueidt.

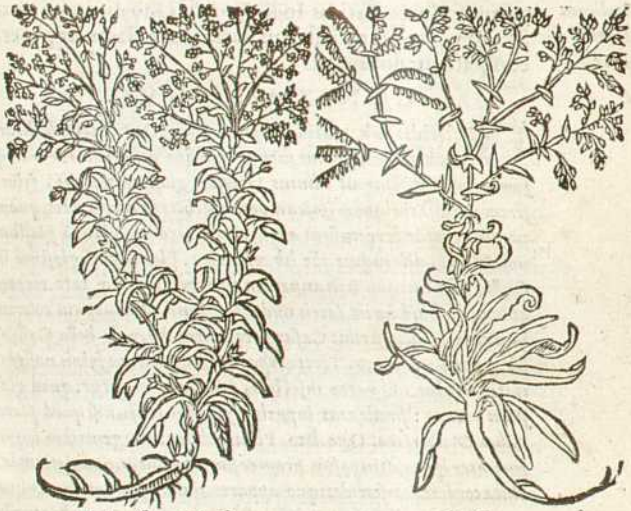

Sylueſtre Glaſtum. *Glaſtum.*

Enarratio CLXXXII.

NIhil nunc iſatide notius, qua infectores lanarum maximè vtuntur, adeo vt ſine illa, nihil in tingẽdis pannis proficere poſsint, quæ glaſtum, & hodie guadum vulgo dicitur, cuius Galli, ſerendi maximam curam habent, *Glaſtum guadum.*

& ex ea maximum faciunt quæstum, veluti insulares, regi Lusitaniæ parentes: de cuius viribus Galen. lib. vj. de Facultatib. simplic. medic. ita tradit: Isatis domestica, qua quidem vtuntur tinctores, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara & astringens, proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, & sanguinis profluuio laborãtibus partibus vtiliter illinitur, tumores laxos mirifice digerit, simul ac reprimit, & aduersus omnia maligna vlcera mirabiliter resistit. At isatis syluestris, manifeste iam acre quiddam, tum gustu, tum actione præfert, proinde quàm domestica magis desiccans, valentius etiam putredinibus obsistit, ad cætera iam comprehensa deterior, hactenus Galen. Cæterum, ex succo isatidis Indicũ confici, suo dicemus loco: Plinium quoque errasse, qui isatim, inter lactucæ genera computauit, notum est.

Indicum Isatidis succus est.

CONSTANTINVS.

Dioscorides sub Isatidis nomine duas plantas complectitur, tantùm syluestris aut satiuæ apposita differentia. Vtramq; suo nomine distinguit Plinius satiuam glastum vocans, syluestrem vero isatin: quem imitari potius deberent interpretes, quàm nomina confundere nullius authoritate vtramq; plantã glastum vocantes. Simile inquit ille lib. xx. cap. 1. Plantagini glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum coniuges, nurusq; toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes. (Idem scribit Cæsar in comment. lib. v. de bello Gallico) lib. autem xx. cap. 7. Tertium genus est inquit, in syluis nascens, isatin vocant. Quarto infectores lanarum vtuntur, quod glastum vocant: simile erat lapatho syluestri foliis, nisi quòd plura habet & nigriora. Quo loco Plinius de lactucæ generibus loquitur, inter quæ isatin posuit propter similitudinem, quam etiam lactucæ confert Dioscorides: quo apparet, quàm sine ratione Lusitanus Plinium accusat: & quàm iniustè Philandri summi alioqui viri fides suspectior esse possit, qui in suis eruditissimis commentarijs in Vitruuium scribit glastum in horum authorum antiquis codicibus non legi.

DE TELEPHIO.

Græcè, τηλέφιον: Latinè, telephium.

Enar

Telephium album.

Purpurascens.

Enarratio CLXXXIII.

TElephium non est crassula maior, vt multi rentur, quia crassula maior, faba inuersa dicta, frigida est: Telephium verò calidum. Proinde telephiũ, sylvestrem portulacam, siue tertium sedum apud Dioscoridem esse, pro firmo crediderim, de quo sermo illic habendus est, At fabam crassam inter sedi quoque genera reponi debere, & illa quidem frigida, non inepte quis dixerit.

CONSTANTINVS.

TElephion de quo etiam Plinius libro xxviij. cap. 13. & Galenus lib. viij. simplicium, Paulusq; lib. vij. non est nostrum vulgare orpin dictum quod digitalis species est, siue sedi: non etiam est illecebra siue andrachne sylvestris, tametsi ea quoque telephij nomine dicta sit ab Hippocrate: & Dioscorides ita vocatam lib. iij. cap. 91. illecebram testetur, quæ portulaca est sylvestris, cui secundum Dioscoridem loco citato, vis ineſt acris & vlcerandi: refrigeratoria autem iuxta Plinium lib. xxv. cap. 13. At hoc telephium de quo nunc agitur, vel Galeno authore tantùm calidum est in primo ordine & siccum in fine secundi.

IN

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM TERTIVM ENARATIONES DOCTORIS Amati Lusitani Medici præstantissimi.

DE AGARICO.

Græcè, ἀγαρικὸν: *Latinè*, *agaricum*: *Vulgo agarico*: *Gallicè*, *agaric*: *Arabicè garicum*: *Germanicè*, Agaric.

Enarratio capitis primi.

Agaricum

Agaricum.

EX IIS Medicinis, Agaricū est, quibus passim, magno cum ægrotantium iuuamento vtimur, non enim radix est agaricū, tametsi Galenus illud radicem appellet, fungus autē potius dicendus est, qui ad radices multarum diuersarum arborū, nascitur, non quidem ita albus aut politus, vt in officinis cernitur, sed cortice potius quodam coopertus, quo veterinarij, mulo medici dicti, plerunq; vtuntur, ex eo clysteres pro irritandis iumentorum fecibus parantes: optimus hodie ex Aphrica affertur, ex Allobrogibus verò non ita bonus asportatur, quo vniuersa Gallia ac Italia vtuntur. Fœmina agaricus, primatū obtinet, modo vt inquit Mesue, sit habens quin-

Agarici bonitas.

que

que dotes, prima quarum est, sit leuis: secũda, sit albus: tertia velociter frangibilis: quarta, porosus: quinta rarus. Nam agaricus fœmina, à Dioscoride descriptus, intus rectas pectinum modo venas, & diuisiones habens, proculdubio pessimus iudicandus est, qua de re, in isto textu, mendam esse, aliquando sum suspicatus, quum quæ masculo pessimo debentur, Dioscorides fœminæ, agarico optimo tribuit, sed vtcunq; res se habeat, vt bonus dicatur agaricus, albissimus sit oportet, leuissimus, & minime lignosus: talis proculdubio erit, absq; lineis percurrẽtibus, quas in malo sæpe conspicimus, & optimus dicendus erit, quem Democritus familiæ medicamen solebat appellare, quia in omni tempore, & omni ætate tuto dari possit. Agaricus, calidus in primo gradu est, & siccus in secundo, & vt tradit Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medic. Agarici radix, primo quidem gustu dulcis, sed paulo post subamara apparet, acrimoniæque & astrictionis leuiculæ quandam speciem temporis spacio inducit, estque consistentia laxa: quare composita hæc radix est, ex substantia aërea & terrea à calore extenuata: Minimũ autem habet essentiæ aqueæ, hac ratione & digerendi vim possidet, & crassitudinem incidendi, tum anfractus viscerum expurgandi: Iccirco regio morbo laborantes ex obstructione iecinoris, nec non morbo comitiali obnoxios sanat, tum rigores per circuitus recurrentes, ex crassis viscidisq; humoribus ortos, exterminat: iuuat & morsos à bestiis frigore lædentibus, aut cõpunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intro in corpus assumptũ, pondere drachmæ vnius, cum vino diluto. Est etiam & purgatorium, in iis autem Gal. verbis, adnotandum duximus, quòd in agarico sapor amarus cõperitur, quo mediante (etsi à tota substantia) pituitæ purgatorius agaricus sit, bilioſos quoque & serosos educit humores, præter quas dotes, reperitur quoq; in eo, vt tradit Galenus & experientia ipsa indicat, acrimonia pauca, & vix post longũ tempus perceptibilis, qua crassa incidit. At quia acrimonia ista vt diximus, pauca est, parum incidere potest, ideo sapientissime, medici, huius agarici facultates inuestigantes, quum ex illo pastillos parant, zingiber, vel cinnamomum, aut cassiam, cum salegema, & oxymelite, illi adiungunt, vt acrimonia

Agarici vires.

monia parua, à natura illi data, prædictis acribus medicamentis fortior euadat, & consequenter pōtentius crassa incidat, & educat. Sed vnum est, in iis pastillis, siue trochiscis admonendum, quòd pharmacopolæ omnes, illos paratos in suis habent pyxidibus, vt quum à medicis descriptum sit, Ex trochiscorū de Agarico, illico ad eas, nulla interposita mora, confugiant, parum alioqui animaduertentes medici, in iis trochiscis, vires agarici deperditas esse, quia siccitate acquisita, subtiliores particulæ, quibus opus perfici solet, euanuerunt, manentibus crassis, & terre stribus: & ea de causa, medici prudentiores, & qui rerum curam habent, nunquam agaricum nisi nouiter in pasta paratum ægrotis præbent, scientes trochiscatum illum vires suas omnino amisisse. Proinde caueant Medici deinceps, ne suis ægrotantibus trochiscatum istum præbeant agaricum, imo pharmacopolas, vt ab ista abstineāt compositione, moneant: quum prudentius multo facient, si quoties agarico vti opus fuerit, de nouo vt diximus conficiāt, & in pastam redigant. Sic enim melius operabitur, imo in pasta, eo modo quo pilularum massa redigitur, lōgiori tempore, quàm forma trochiscorum seruabitur, nec ita celeriter suas amittet vires. Soluit autem agaricus, pituitam, ac bilem crassam, viscidosq; & crassos humores: Verum agaricum internis inflammationibus obesse, Silanus quidam commentariis super 9. libro Rasis, regi Almansori dicato, contendit, de qua re Nicolaus Florentinus, ac Mathæus de Gradis consulendi sunt, nunc verò rem tetigisse sufficit.

Taxantur medici.

DE RHAPONTICO.

Græcè, ῥαπόντικον: Latinè, rhaponticum, rhecoma, radix Ponti: rheon, rha, rhabarbarum Ponticum: Vulgò rheubarbaro da ponto, repontico.

Enarratio 11.

Rhaponticum.

ANconam veni nobile apud Italiam emporium, ad quod omne genus hominum mercatorum, totius Orientalis plagæ confluit, eo consilio, vt ab illis, si quæ sunt medicamenta à nostris desiderata, quæ ex Oriente afferri solent, haberem; nam quum hodie nullus extat prin

princeps, qui pro illis veris cognoscēdis sollicitus sit, aut qui medicis suis, modum aliquem inquirēdi cum impensis constituat, vt olim Alexander Magnus præceptori suo Aristoteli summo philosopho opes ingētes ad hæc inquirenda naturæ secreta affatim largiebatur: Decreui, non vt principibus placerem, aut ex illis stipendium aliquod sperarem, sed magis vt animo satisfacerem ac posteritati prodessem quo ad fieri posset rerū occultarum, & de quibus authores hodie maximas habēt contentiones, certam afferrem notitiam: quo factum est, vt res votis non infeliciter successerit, vt in rhapontico iudicare quis poterit, quod ad me aduectum fuit, in maxima quidem copia, & id Gerardus Caroli Quinti Imperatoris, apud Solymannum Turcarum Imperatorem doctissimus orator, propriis manibus, in regione Ponti eradicauerat. Est enim vir ille doctissimus, & variarum linguarum peritissimus, ac medicamentorum simplicium diligentissimus inuestigator, qui hoc tempore, primo radicem istam in lucem traxit, digitalis longitudinis & crassitudinis, fungosam, leuem, coloris exterioris subnigri, sub quo luteus alter videtur, nam intus ea fracta, eiusdem cernitur coloris, quo vulgare rhabarbarum, præcipue immaturum, insignitur, quam si dentibus tractaueris, labia & sputum, crocei coloris reddi certum est, porro saporis mixti est, communis ferè aut vulgati rhabarbari ex se saporem reddens: Nam tota ista radix, stypti ca est, vt experientia compertum habeo: illius enim drachmarum duarum pondus sæpe dedi, & nullus bibentium egessit, imò potius eorum ventres constricti magis fuere. Proinde rhapōticum hoc Græcorum, diuersum à vulgari rhabarbaro esse, non solum figura, sed viribus ipsis, certissimum est. Quum autem hæc literis mandaremus, huius radicis Ponticæ partem, ad Antonium Musam Brasauolam virum doctissimum, misimus, veluti ad Anthuerpienses, vt inde singularis doctrinæ vir, Ludouicus Nunius Santarenensis Lusitanus, in Hispaniam ad amicos transmittat. Eam vero hodie quoq; Monachi, qui Mesues Antidotarium enarrarunt, habent, veluti alij plures doctissimi viri Romæ agentes. Quapropter, de isto rhapontico nihil amplius agendum decreuimus, modo Dioscoridem sic in præsenti

intellig

Exponitur Dioscorides.

intelligendum monuerimus, eo modo quo Manardus olim interpretatus est, circa verbum hoc: Datur agarico similiter, in singuli prædictis morbis eodem pondere, in iisdem liquoribus, &c. non autem Dioscorides per hæc verba, rhaponticum purgatoriũ, vt agaricum intelligit, vt multi falso interpretantur, sed inquit, potius: Dosis rhapontici in prædictis morbis, eadem est, qua agaricus conceditur, tuto enim rhaponticum hoc dysentericis conceditur. De quo Galenus libro octauo de Facultatibus simpl. medic. sub rheo & rha-sermonem habet dicens: Quiddam habet terrestre frigidum, ceu indicio est astrictio: adiuncta est illi tamen quædam caliditas. Siquidem si mandatur plusculum, subacre conspicitur: est etiam aëreæ cuiusdam substantiæ subtilis particeps, quod indicat laxitas, leuitasq; quare conuulsis, ruptis, orthopnœęq; prodest, sic quoq; liuentia & lichenas cum aceto illitum persanat. Astructionis ratione, sanguinem expuentibus, cœliacis & dysentericis confert. Libro quoq; de Antidotis, ita de eo tradit: Rheon quoq; ipsum adulteratur, quandoquidem statim in regionibus vbi gignitur, recens nonnulli capientes ipsum, decoquunt, donec totum cremorem reddat, quę postea cremorem, vbi acuratius percoxerint ceu purum, atq; aba quæ mistura alienum, ad nos transmittunt, sicuti & rheon ipsum siccatum, tanquam neq; id prius cocturam fuerit expertum. Cognoscetur tamen facile dolus, nam eiusmodi rheon, nec densam compactamue substantiam possidet, vt quod integrum est, sed rarius apparet, astrictionemq; aut obscuram, aut plane nullam gustanti exhibet, quam tamen rheon vigens, validissimam possidet. Hæc vero Galeni verba, Mesue suo tribuit rhabarbaro. de quo nunc paululum differere, non ab re erit. Est igitur RHABARBARVM vulgare, Medicamentum benedictum, & sanctum dictum. Radix è Scythia prope Persiam, hodie aduecta, figura orbicularis, pondere ad summum vnius librę: quę quanto grauior, ac ponderosior fuerit, eo melior erit. Calidum enim & siccum rhabarbarum hoc est, & vt Mesue placet, in secundo gradu, quod natura sua bilem purgat, deinde pituitam, imò vt subdit inibi Mesue, maior eius proprietas est, mundificare & confortare hepar & stomachum, & conferre

Rheon Galeni.

Rheon adulteratur.

Quæ debẽtur rheo: Mesue suo tribuit rha barbaro.

Rhabarbarum.

dolor

doloribus pungitiuis eorum, & clarificare sanguinem, & auferre oppilationes, & morbos quorum mater est obstructio, sicut hydropem & icteritiam, & splenis crassitiem, & febres oppilationum, & similia. Super quibus verbis adnotandum est, quòd quãdo Medicus decreuerit, meatuum obstructiones aperire, ac vias obclusas reserare, tunc rhabarbari infusum offerre ægrotãtibus melius est: quando vero simul aperire, & roborare, tunc rhabarbari substantiam dare sanius est consilium: sua enim styptica-tate laxam particulam constringit, ac roborat. Vnde Arnaldus Villanouanus, reprehensione dignus est, qui ob stypticitatem insitam rhabarbaro ipso prægnantibus interdicebat, ignorans alioqui vir doctus, & practicus insignis, nullam rhabarbaro inesse partem præstantiorem, ob quam tuto vtero gerentibus dari posset, hac styptica, ob quam quoque, & pueris, & senibus, æstate, & hyeme, frequenter, absq; noxa vlla datur: totum enim rhabarbarum in substantia exhibitum, optime educit, & multo melius ac securius, quàm eius infusum, vel dilutum dictum: nam astrictione sua, quæ purgationem non impedit, viscera fortificat, & ea roborat: quo fit, extenuatis, & debilibus, iisq; qui viscus aliquod debile habent, in substantia ipsum dare, melius sit. Comperiuntur autem in rhabarbaro, tres nobiles facultates, quarum vna, acrimonia est, qua crassa incidit, extenuat, subtiliat, & ad deiectionem præparat: ad quam facultatem iuuandam, neoterici, tanquam rhabarbaro opem ferentes, spicam nardum illi adiungebant, credentes rhabarbari acrimoniam, spicæ nardi acrimonia intendi & adiuuari, quorum ratiocinatio licet optima sit, in hoc tamẽ claudicat, quòd licet veram spicam habeamus, vt vere habemus, quã multos carere diximus, in ea tamen, vel Galeno teste, libro de Facul. simpl. adeo pauca, & memoratu indigna comperitur acrimonia, vt certum sit, ea parum aut nihil adiuuari posse. Quare prudentius medici ij fecissent, si loco nardi spicæ, cinnamomum, aut casiam illi adiunxissent, pro qua complenda operatione, optimo profecto consilio, medici in illius infusione, parum vini albi generosi, & aromatici infundere solent. Qui vero rhabarbarum vstum dysentericis propinant, miro detinentur errore,

Methodus dandi rhabarbarũ.

Arnaldus Villanouanus errat.

Rhabarbari tres facultates.

quum tantum abeſt, vt vſtum rhabarbarum conſtringat, vt potius vlcerata inteſtina magis rodat, & fluxũ augeat. Mordacitatem enim, & acredinem quandam ab igne contrahit, quam Ariſtoteles empyreum appellat: quã mediante, corrodens ac mordicans efficitur: præſertim ſi non lauetur: nam Galeno authore libro citato, capita chalcitidis, vt ſexcentos alios locos ex libris de Compoſitione medicamentorum taceam, vſta omnia ſi lauentur, moderatiora redduntur, minuſq; mordacia. Mea igitur ſententia, rhabarbarũ ſi dyſentericis dari debet, Græcorum rhabarbarum ſiue rhaponticum dictum, eſſe debet, nam commune & vulgare rhabarbarum, non quidem vſtum aut toſtum, offerri debet, ſed potius eius ſubſtantia à ſubtilioribus particulis denudata, quas in aqua plantaginis, vel roſacea, prius optime piſta, & per diem merſa, amittit, ſic enim rhabarbari ſubſtantia tuto dari poteſt. Teſtis enim Deus eſt, nos plures Luſitanos, fluxu laborantes, vidiſſe, quibus rhabarbarum aſſum, tanquam rem præcipuam medici dabant, quorum plures, è vita illico diſceſſerunt. Nam cùm virtus expultrix tribus de cauſis, ad expellendum prouocatur, multo pondere, multa mole, & roſione: fit inde, vt excoriata inteſtina, rhabarbari aſsi roſione, magis corrodantur, ac vlcerentur, & conſequenter diem ſuum obeant ægrotantes. Eſt vero Rhabarbarum alterum, hortis familiare, folia habens ampla, longa, enulæ campanæ ſimilia, cuius radix non infeliciter quoq; ſoluit, quod Fuchſius, neſcio quo augurio ductus inter rumicis genera collocauit.

Rhabarbarum vſtũ dyſentericis dari nõ debet.

CONSTANTINVS.

Aliud eſt rhaponticum veterum, aliud nunc vſitatiſſimum Rhabarbarum dictum, Rhapõticum vocant Dioſcorides & Galenus libro 8. ſimpl. Paulusque Aegineta libr. vij. γᾶ περὶ ῥίζης Ipſeq; ῥίζαν ποντικὴν: Actuarius ῥίζαν ποντικὴν, Cornelius Celſus radicem ponticam nominat, & Plinius rhacoma lib. xxvij. cap. ij. Rhacoma inquit, affertur ex his quæ ſupra Pontum ſunt regionibus, radix Coſto nigro ſimilis, minor & ruſſior paulò, ſiue odore, calfaciens, guſtu aſtringens. Eadem trita vini colorem reddit ad croceum inclinantem: hoc rhaponticum purgandi vim habuiſſe à memine proditum. Rhabarbarum vero Arabum purgatricem facultatem inſignem habet cum non pauca amaritudine, quæ cùm

vel

vel Aristotelis testimonio, omnibus in sectis ex itio esse soleat, miraculi loco esse potest, vermes tamen ex Rhabarbaro viuere. Sane non ita pridem eius dissecta magna radice, non vitata quidem illa, aut exoleta, vel carriosa, sed satis recenti & optima, in medio duos deprehendi figura chrysalidis, quam ex Theophrasto Gaza vertit aureliam. Mesue Rhabarbari tria statuit genera, Barbarum, Indicum, id est raued Sceni omnium præstantissimum: Atque aliud turchicum deterrimum, horum nullum nouit Serapion aut Auicenna. Nicolaus myrepsus sæpe vsurpat Rheon barbarum pro Rheo pontico, & è diuerso. De his omnium optimè tractauit multis in locis doctissimus Fuchsius.

DE GENTIANA.

Græcè, γεντιανη: *Latinè*, *gentiana*: *Hispanicè*, *la gentiana*: *Italicè*, *gentiana*: *Gallicè*, *gentiane*: *Germanice*, Entzian, oder bittervurtz.

Gentiana. *Gentianæ species.*

Enarratio III.

Gentiana. NOtissima officinis, Gentiana herba est, à Gentio Illyricorum rege, qui eam in bello inuenerit, sic dicta. De qua Galenus exacte dixit lib. vj. de Facultatibus simpliciũ medicamentorũ, hoc modo: Huius herbæ radix, multum est efficax, quum opus est extenuatione, purgatione, absterſione, obstructionis liberatione: nec mirum si hæc possit, quum impense sit amara.

DE ARISTOLOCHIA.

Græcè, ἀριστολοχία: Latinè, aristolochia, malum terræ: Arabicè, Zaraued: Hispanicè, & Italicè, astrologia: Gallicè, aristologie, ou sarrasine: Germanicè, Holvurtz, osterlucei.

Aristolochia longa.

Aristolochia rotunda vera.

Enarratio IIII.

DIcitur Aristolochia, quod ἀρίστη τοῖς λοχείοις ἢ τοῖς λοχεύσασι, id est, optima puerperis sit, nam remoratos

men

menſes, & hęrentes ſecundas, à partu optime expellit, cuius duo vulgatiſsima genera ſunt, altera rotunda, altera vero longa: tertia vero clematitis, id eſt ſarmentaria appellatur, hodie herbariis ignota. Præter has Plinius libro vigeſimoquinto, capite nono, alteram, piſtolochiam dictam deſcribit, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craſsitudine, quam quidam polyrhizon cognominant. Hæc vero, à bonis herbariis ineunte vere conſpicitur, folio tenero, diuiſo, ranunculo perſimili, radice craſſa, bulboſa, inferiori parte lata, intus vacua, colore lutea, ſapore vero & odore perſimili ariſtolochiæ, vnde Germani, eã pro ariſtolochia rotunda, hucuſq; vſurparunt. Deliteſcit enim herba iſta in fine Maij, & non apparet. Cæterum, calidæ & ſiccæ, in fine ſecundi gradus, ariſtolochiæ ſunt, de quibus Galenus ita prodit libr. vj. de Facul. ſimpl. medic. Radix eius eſt amara & ſubacris, ſed & ex illis omnium ſubtiliſsima eſt, quæ rotũda. Aliarum vero duarum, quæ clematitis appellatur, fragrantior eſt, infirmior tamen. At longe, tenuitate quidem à rotunda vincitur: abſtergendi tamen calfaciendiq; & ipſa potentiam obtinet minus tamen quàm rotunda abſtergens & digerens, ſed non minus calfaciens, imò forſan plus. Itaq; in quibus vſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, vt puta in vlceribus carne implendis, at in quibus craſſum humorem validius extenuare oportet, illic vſus eſt rotũdæ, proinde dolores à craſſo ſpiritu inductos, rotunda exactius perſanat: extrahit ſpicula, putredines corrigit, vlcera ſordida purgat, dentes & gingiuas ſplendidas facit, auxilio eſt aſthmaticis ſingultientibus, comitialibus, podagriciſq;, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, vt ſi quod alium medicamen idoneum eſt. Cæterum Meſue, ariſtolochiam inter medicamenta alium ſoluentia adnumerat, vt legenti manifeſtum erit.

Ariſtolochia aluũ ſoluit.

DE GLYCYRRHIZA.

Græcè, γλυκύῤῥιζα: *Latinè, glycyrrhiza. Dulcis radix, Arabicè, ſus: Hiſpanicè, regaliza: Mauritanicè, alcaſuz: Italicè, regolitia: Gallicè, rigoliſſe: Germanicè*, Sueſs holtz.

Euarratio v.

Plinius errat.

Dulcis radix.

DE hac, nihil dicendum erat, quum officinis familiarissima sit liquiritia dicta, nisi Plinius in ea errasset, quum eam inter spinosas herbas adnumeret, lib. xxij. cap. 9. dicens: & ipsa sine dubio, inter aculeatas est, foliis echinatis, pinguibus, tactuq; gummosis, id quod antea ca. xv. libr. xxj. quoq; dixerat: quę sane verba falsa esse, Dioscorides testatur, & experimentū ipsum indicat, quum liquiritia non spinosa habet folia, sed lentisco potius similia, vnde credendum est Plinium non aliunde in hac re errasse, quàm quia legit, in codice aliquo Græco, loco vocis σχῖνος lentiscum significantis, ἔχινος, id est asperum & spinosum: ex quo satis claret, Plinium Glycyrrhizam nunquam vidisse. De qua Galenus prudentissime ita loquitur lib. vj. tam sæpe à nobis allegato: similiter radici ipse succus, dulcis leuiterq; astringens existit, proinde non modo asperæ arteriæ, sed vesicæ etiam scabritiem lenire potest, idq; temperaturæ mediocritate: quare fuerit sane natura eius familiaris nostræ temperaturæ: Cæterum, tepidam quandam caliditatem sortitur, porro quoniam temperie quoq; est humidum, id quod modice est dulce, iure sane etiam siti congruens medicamentum est, nimirum modice humidum, humanaque natura frigidius. Dioscorides ait, arefactæ radicis pollinem vngubus oculorum mederi.

Plin. Glycyrrhizam nunquam vidit.

CONSTANTINVS.

GLycyrrhiza *Plinio libr. xxij. Cap. 9. Dioscoridi* γλυκύῤῥιζα. *Idem Plinius lib. xx. Cap. 15. & lib. xxj. Cap. 54. vocat Glycyrrhizon.*

γλυκύρριζον, Quæ Theophrasto est ἀδένγλυκεῖα καὶ σκυθικὴ μεγάλη, καὶ γλυκεῖα. de historia plantarum libro ix. cap. 13. aliàs etiam dicitur γλύκη, Galenus apud Hippocrat. γλυκύμυρ βοῖαν exponit Glycyrrhizam. ab hac etiam sit vinũ quod Glycyrrhisites vocat. Columella lib. j. cap. 35. Et quia famem sitimq; sedat Glycyrrhiza, ob hoc adipsos vocata est.

DE CENTAVRIO MAIORE.

Græcè: κεντάυριον μέγα: Latinè, centuarium maius, rhaponticum officinarum: Arabicè, canthurion: Hispanicè, ruipontico: Italicè, reupontico: Gallicè, centaure, ou erronee: Germa. Rapontick.

Enarratio VI.

CEntaurea hæc maior, absq; ambagibus, & controuersia vlla, rhaponticum officinarum est, radix brachialis crassitudinis, nullibi non obuia, cuius vires prosequitur Galenus, lib. vij. Simplicium, ad istum modum: Radix eius gustui acris simulq; astringens apparet, cum leuicula quadam dulcedine, quod vero ad actiones pertinet, menses prouocat, viuum fœtum extinguit, extinctumq; propellit, præterea vlcera glutinat, sanguinemq; reiicientibus prodest: exhibentur autẽ eius binæ drachmæ febrientibus quidem cum aqua, febri vero liberis, cum vino, quinetiam ruptis, conuulsis, dyspnœæ inueteratæq; tussi est auxilio, eadem quæ radix, & succus ipsius præstat. Cæterũ Theodorus Gaza, in Theophrasto, perperam huic Fel terræ nomẽ indidit, quum hoc nomẽ minori centaurio potius ob insignem eius amaritudinẽ conueniat. *Gaza errat.*

DE CENTAVRIO MINORI.

Græcè, κεντάυριον μικρὸν: Latinè, centaurium minus, centaurea minor, fel terræ, febrifuga: Hispanicè, fel de tierra: Italicè, biondella: Arabicè catarion, seges: Gallicè, fiel de terre: Germanicè, Fieber kraut, Tausent gulden kraut.

Enarratio VII.

VVlgaris admodum herba ista est, & ob nimiã quam possidet amaritudinẽ, Fel terræ dicta, quod nomen

Centaurea minor fel terræ dicitur.

Centaurium minus.

huiusq; Hiſpani, & Gallorum plures incorruptũ ſeruant, cuius vires Meſue, cum maiore centaurio confundit, vt Ferrarienſes doctiſsime ac eui gilantiſsime primo indicarunt. Cæterum clyſteribus hęc quotidie venit: de cuius viribus, extat Galeni libellus ad Papiam inſcriptus, libro quoque vij. Simplicium, de ea ita inquit: Huius radix plane inefficax eſt: at caulis & folia & flores vtiliores ſunt, vincit enim in eis qualitas amara, paululum habens & aſtrictionis: ob idq; admodum exiccatoriũ eſt medicamen, expers mordacitatis, vlcera itaq; magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur, & vetuſta, quæq; ægre ad cicatricem perduci queũt, cicatrice obducuntur, arefacta vero glutinatoriis & deſiccatoriis miſcetur facultatibus, miſcetur etiam iis quæ rheumaticis medẽtur affectibus, in quibus ea medicamina præſtantiſsima ſunt, quæ vehementer deſiccantia cum quadam aſtrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam infundunt iſchiadicis, ceu bilioſa & craſſa extrahens, nam & talia purgat, ſuccus eius præter dicta, cum melle oculis illinitur, menſeſq; & fœtum euocat, iecinoris quoque obſtructiones optime aperit, bonumq; durato lieni eſt remedium, & impoſitum foris, & bibitum.

DE CHAMAELEONE ALBO.

Græcè, χαμαιλέων λευκὸς: Latinè, chamæleon albus, Arabicè, chamalium: Hiſpanicè, cardo pintto: Italicè, Cardo maria, cardo macula-

to:

to: *Gallicè*, *carline*: *Germanicè*, Vehe distel, Marien distel.

Enarratio VIII.

CHamæleon albus, vt mea fert opinio, non aliunde nomen traxit, quàm ex multorum colorum varietate in quos chamæleon animal vertitur. Quo factum est, vt carduum istum Hispani, pinctum, vel pictum, appellent, & merito sane, quia eius folia multis & variis insigniuntur maculis, & illis quidem lacteis, quandoq; vero nigrioribus, qua de causa, alterum album, alterum vero nigrum vocant, iis vero in aqua decoctis, furfuribus adiectis Lusitani suos saginant equos. Cæterum, conspicitur hodie ad radices vtriusq; chamæleonis, lentus quidam humor viscidus, quem viscum multi appellant, & ea de causa, radix chamæleonis, ixia à nonnullis appellabatur. Est enim *ixias* succus iste ad radices chamæleonis nascens, veneni graue genus, de quo Dioscorides libr. vj. cap. xxj. sermonem fecit: quod Plinius quoq; semper intelligit, quum antidotum contra viscum describit. Nam chamælea, longe alia res est, cuius inaduertentia, Auicenna libro sui Canonis errat, chamæleam cum chamæleone confundens. Est enim chamælea, officinarum mezereon, De qua proprio capite sermo habendus est. Dicitur autem carduus iste suarius, quia eius radix suesinterficiat, vnde charlinam vulgarem, chamæleonem istum non esse certissimum est, quia eius radix, tantum abest vt sues interficiat, vt eos potius apprime nutrire valeat. Item charlina, pauca emittit folia, caulem vero à radice denudatum, in cuius summitate, pappus quidam, tanquam cardui echinus apparet, latus, purpureus, vndique aculeatus, ex quo polito, & ab horridis spinis denudato ac mundo, conditum saccaro, vel melle hodie paratur, frigidiori ventriculo conducibile, vt hodie experimur, in quodã, quod ad nos reuerendus Ludouicus Bartholus Vrbinas Anconæ apud Dominicanos prior dignissimus misit. Valet autem radix charlinæ, contra pestilentem luem, quæ ab angelo, Carolo Magno, vt ea exercitum à peste liberaret, indicata creditur.

ixias venenum.

Charlinæ descriptio.

Chamæleō niger.

Chamæleon niger.

DE CHAMAELEONE NIGRO.

Græcè, χαμαιλέων μέλας: *Latinè*, *chamæleon niger*: *Hispanicè*, *cardo pinto negro*, *cardo aliogero*: *Italicè*, *chameleone negro*: *Gallicè*, *chardõnete*: *Arabicè*, *chemeleon melamos*: *Germanicè*. Eberuurtz.

Enarratio IX.

DE isto abundè superiori diximus capite.

DE CROCODILIO.

Græcè, κροκοδείλιον: *Latinè*, *crocodilium*: *Hispanicè*, *carlina*: *vulgo carina*: *Germ.* Vuildeber vuurtz.

Enarratio X.

Crocodilium charlina est.

CRocodilium vt placet Ruellio Suessionensi, ac Brisoto Parisiensi viris doctissimis, charlina est, de qua cap. 8. vnum vel alterum verbum fecimus: nascitur enim, non solum in syluis, vt tradit Dioscorides, sed etiam arenosis, & macris locis, vt Plinium adnotasse legimus, lib. xxij. cap. 4. prope enim terram, charlina suos emittit flores, de qua Galenus sub crocodilij nomine, ita lib. vij. agit dicens: Crocodilij semen acre est, atque odoratum, vrinam mensesque ciens, itaque facultatem habet calidam, digerentem & exiccantem, succus tum caulis, tum seminis, vt quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuat, radix pectoris excreationibus valenter conducit, trahit vero etiam per nares sanguinem, hæc Galenus. Quod vero charlina nostra, per nares sanguinem non trahat

Galeni crocodilium.

hat, id lôci ratione euenire credendum est.

DE DIPSACO.

Græcè, Δίψακος: Latinè, labrum veneris, Hispanicè, cardencha, cardo pendeador: Italicè, cardo da cardar: Gallicè, chardon de cardeur: Arabicè, dibsacos: Germanicè, Karten distel.

Enarratio x. i.

Dipsacũ siue labrũ veneris.

VVlgaris carduus dipsacos est, & à pharmacopolis, virga pastoris dictus, quia virgis oblongis, aculeis denudatis gregem pastores ducũt. Errat Mathæus Syluaticus, nonnullos alios imitans qui virgam pastoris carduum, cum corrigiola sanguinaria, ac cẽtumnodia dicta herba, confundit, ignorans hãc centumnodiam siue sanguinariam, polygoniũ apud Dioscoridem esse, non vero dipsacum, vt suo dicemus capite. Dicitur quoq; carduus iste officinis, cardo fullonũ, siue carduus fullonius, quia rudes panni, veluti & pilei, huius echino poliuntur. Nascitur autem in Hispania in aruis, maxima quidem copia, vt nulla prorsus indigeat cultura: in Italia vero, præsertim apud Bononienses, maxima cura seritur, ac ea de causa, multi inter domesticum & syluestrem, differentiam faciunt, quum tamen nulla prorsus sit, & in vtroque qui diligenter quærit, vermiculum in echino inuenit, cuius Galeni temperamentum inuestigans, breuissime lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita dixit: Dipsaci spinę radix ex secundo ordine exiccatoria est, habet

habetque nonnihil & abſterſorium.

DE SPINA ALBA.

Græcè, ἄκανθα λευκὴ: Latinè, ſpina alba: officinis bedeguar: Hiſpanicè, cardo ſylueſtre, que hecha alcachofres: Italicè, cardo ſylueſtre deli Carcioffi: Gal. artichau ſauluage: Arabicè, Bedeguar: Germanicè, Feh diſtel.

Enarratio XII.

Spina alba.

SPina alba, officinarũ bedeguar eſt, apud nonnullos ſylueſtris dicta cinara, carduus ſcilicet ſylueſtris alcichoflos ferens, qui plerunque in montibus, & ſyluoſis locis reperitur, & eius floribus variis in locis lac coagulatur. Non eſt igitur vt pharmacopolę putãt, bedeguar ſylueſtris roſæ fructus, aut carduus benedictus, quã quam illius loco eo vti non extra rationẽ eſſet, vt ſuadet Braſauola in ſyrupo de eupatorio cõficiẽdo. Eſt igitur ἄκανθα λευκὴ, id eſt ſpina alba, Serapionis & Arabum bedeguar. Nam λευκάκανθα, id eſt alba ſpina, res eſt, cuius inaduertẽtia Manardus errauit. Succhaha vero, nõ eſt bedeguar, ſed potiꝰ apud Dioſcoridẽ Arabica, ſiue Aegyptia ſpina, quãquã reuera, vtraq; ſoli ratione tantum interſe differant: nã bedeguar apud nos naſcit, ſucchaha vero apud Arabas reperitur, & ea de cauſa loco ſucchahe, bedeguar recte accipi poteſt. An vero radices harum ſpinarum, ingredi debeant ſyrupum eupatorij Meſues: in dubium vertitur, Braſauolus eas vt pote aſtringentes reiicit. Mathiolus

lus vero Senensis, acriter eum reprehendit. Ego vero, tametsi noscam Brasauolum doctissimum, exercitatissimumque in re medica esse, vt cui singulis annis, quingenti supra mille ægrotantes subiiciantur, non sic tamen à Mesue discedendum putarem, quum reuera, syrupus iste pro morbis diuturnis, & febribus longinquis, paratus sit, quibus languentium stomachi, languidi, delecti ac debiles & relaxati, sunt facti, pro quibus roborandis, vel saltem non omnino destruendis, prædictæ radices consulto huic adiiciuntur syrupo. Quibus quoque adde, quòd radix bedeguar, id est acanthæ leuces, modice astringit, vt ex Galeno percipitur lib. vj. citato, sic dicente: radix eius desiccatoria est, & modice astringens, quamobrem & cœliacos & dysentericos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, œdemataque illitu contrahit, ac dentes dolentes iuuat, si decocto eius colluantur, semen tenuis essentiæ & calidæ facultatis est, itaq; potui dari ijs qui cõuelluntur, cõueuit.

DE AEGYPTIA, SIVE ARABICA SPINA.

Græcè, ἄκανθα ἀραβική: Latinè, arabica spina, ægyptia spina, & Arabicè, succhaha.

Enarratio XLIII.

ARabica siue Aegyptia spina, Arabum succhaha est, quæ natali tantum à spina alba differt, nam hæc apud nos crescit: illa vero apud Arabas & Aegyptios, vnde cognomina traxit. Loco igitur Arabicæ spinæ, quæ ad nos hodie non affertur, alba vti debemus. Cæterum Ruellius hic haliucinatur, credens vtique, Arabicam spinam, acaciæ arbusculum esse, parum Galenni animaduertens verba, quæ ita lib. vj. habentur: Acatha Aegyptia, quidam Arabicam vocant, similis autem est spinæ albæ nostrati, verum facultate validius astringente pariter & desiccate. Itaque profluuium muliebre radix eius iuuat, & alia quibus auxilio est, quæ apud nascitur spina, sed efficacius tamen omnia adiuuant: tum radix tum fructus: Hic vero & columellæ prodest, & iis quæ inflata sunt, tum vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens & non molestam astrictionem. Hæc Galenus, per quæ satis percipitur quòd arbusc

Ruellius hallucinatur.

arbuſculum ferens acatiam, tametſi in Aegypto naſcatur ſpina hæc Arabica, ſiue Aegyptia ſpina de qua agimus, non ſit. Nec enim ignoro Oribaſium ac Aëtium viros graues, acatiam cum Aegyptia ſpina, idem facere, quos forſan Ruellius ſecutus eſt, ſed vt dixi, non ſine errore.

DE SCHOLYMO.

Græcè, σκόλυμος: Latinè, ſcolymus, carduus, cinara, Hiſpanicè, cardo de comer, cardos: Italicè, cardoni: Gallicè, artichaut: Arabicè, ſacolomas: German. Artiſchauu.

Enarratio XIIII.

Carduus.

ETſi carduorum multa & varia ſint genera carduus tamen abſolute dictus, is eſt, qui invictus vſum venit, & lautioribus menſis, pro ſigillandis ac roborandis ſtomachis apponitur. Nã apud vniuerſam Hiſpaniam frequens carduus iſte habetur, qui hibernis menſibus terra obruitur, & albus ac delicatiſsimus redditur. At in germania, raro carduus iſte conſpicitur. Porro in Flandria, Hiſpanorum diligentia, qui huiuſcemodi delitiis multum delectantur, nõ infeliciter prouenit, præſertim apud Brugas, & Antuerpiam. De quo Plinius candide vt ſolet, inquit lib. xix. cap. 4. & iam ne in herbis diſcrimen inuentum eſt, & ſubdit, & in iis aliqua ſibi quoque naſci tribus negant, caule in tantum ſignato vt pauperis menſa non capiat, ſyluestres fecerat natura horridos, vt quiſque demeteret, paſſim, ecce altiles ſpectantur aſparagi, & Rauenna ternis libris.

bris rependit, heu prodigia ventris, Mirum esset nõ licere carduis pecori vesci, non licet plebeis, item, cap. viij. eiusdem voluminis, inquit, poterant videri dicta omnia quæ in pretio sunt, nisi restaret res maximi quæstus, non sine pudore dicenda. Certum est quippe, carduos apud Carthaginem magnam Cordubamq; præcipue, sestertia sena milia è paruis iis reddere, quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ fugiunt, qua drupes consciæ. Cęterum Galenus de isto ita tradit lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum: Radix eius, si quis illam in vino coctam bibat, graueolentem vrinam abundanter elicit, fœtorique alarum medetur, succus enim eius est purgatorius, calfacit porro secundo & completo ordine, aut tertio incipiente, siccat vero secũdo.

Scolymi tẽperatura.

CONSTANTINVS.

Carduorum duplex est differentia. Sunt enim syluestres, & satiui: Syluestrium vt placet Plinio lib. xxj. cap. 23. duo sunt genera, vnum fruticosius à terra statim. Alterum vnicaule crassius, & vtrique folia pauca spinosa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit, inter medios aculeos, & celeriter canescentem, & abeuntem cum aura: scolymon Græci vocant, de quo lib. xxij. cap. simili sic tradit: Scolymon quoque in cibos recipit oriens, & alio nomine limonion appellat. Frutex est nunquam cubitali altior, cristisq; foliorum ac radice nigra, sed dulci, Eratostheni quoque laudata in pauperis cœna. Cicadæ ea florẽte sunt acerrimi cantus vt testatur Alceus, & Hesiodus: ἦμος δὲ σκολυμός τ' ἀνθεῖ καὶ ἠχέτα τέττιξ. Scolymi autem carduorum generis, radicẽ etiam vescendo esse decoctam Idem author est Plin. lib. xx. cap. 16. Qui de satu carduorum Hortensium diligenter præscribit lib. xix. cap. 8. Et quamuis scolymi nomine apud Græcos, carduorum omne genus contineatur, tamen species quædam est, vt ex citatis locis liquet, quæ priuatim scolymos dicitur, quam secundo de Alimentis Galenus discernit à cinara, quæ itẽ satiui cardui generis est, scolymon enim statuit inter εὐστομαχα, cinaram vero inter κακόχυμα quod si satis expendisset Mathiolus vir non sine honoris præfatione nominandus, non dixisset in huius capitis Comm. in Dioscoridem, Galen[illegible] carduum cinaram appellasse. De cinara quod meminerim, n[illegible]atim nullibi Dioscorides tractauit, aut Plinius: nisi de hac [illegible]a intelligas, quod dixit lib. viij. cap. 27. Ceruum herba Cinaræ venenatis pabulis resistere. De Cinara ita cecinit Columel-

la lib.

la lib. x. hispida ponatur Cinara quæ dulcis Iaccho Potanti veniat, nec Phœbo grata canenti. Ipsam plantam loco superius adducto, vocari tradit Galenus κινάραν per Iota &, κυνάραν per ypsilon, cuius quasi capita σπονγύλους nominat. Alexandro verò Tralliano est ἀρτυτικὰ, nosq; vocamus artichauls: fructus videlicet Cinaræ, de qua etiam meminit Iulius Pollux libro vj.

DE POTERIO.

Græcè, ποτήριον: Latinè, poterion.

Poterium.

Enarratio decima quinta.

POterion & neurar, idem est frutex, quanquam Paulus differentes faciat, est verò, poterion Hispanis familiaris carduus, sub nomine dicto habitus, quē Cornarius Germanus vir doctissimus, sua voce, *schleben* appellari tradit.

CONSTANTINVS.

DE Poterio agit Galenus lib. viij. simpl. sub titulo neurados, quæ ita dicta est, quod neruos abscissos conglutinet, Phrynion etiam vocata à Plinio, quia rubetarum venenum depellit, Hanc describit Plin. lib. xxvij. cap. 12. meminit item lib. xxvj. cap. 12. & lib. xxv. cap. 10. Cornarius quem Amatus sequitur, poterion nulla ratione cōtendit esse prunū Syluestrē, quæ spinus est Virg.

DE ACANTHO.

Græcè, ἀκάνθιον: Latinè, acanthium.

Enarratio XVI.

VIdetur hodie Acanthion, foliis minoribus acanthæ, sed lanuginosis, & aliquantulum per ambitum spinosis

nosis, quæ manibus fricata, fabarum viridium, ex se spirant odorem, vt in horto probi viri Azaioli Ferrariensis experti sumus, sed in planta ista, non tanta reperitur lanugo, vt ex illa, vestes bombycinis similes parari possent, alibi tamen reperiri credendum est. At bombasium siue Gossipium, in planta nascitur spinosa, quam Dioscoridem nouisse, ex hac deprehendi potest similitudine, cuius semen tusi, & pectoris ægritudinibus prodest, calidum enim est, & emolliens, ac semen genitale augens, nam Gossipium vstum, sanguinis fluxiones constringere, certissimū est. Porro de Acanthio, Galen. breuissime lib. vj. adducto, ita meminit. Radix huius & folia facultatis sunt excalfactoriæ, vt & iis qui conuelluntur, auxilientur.

Gossipium quid.

DE ACANTHO.

Græcè, ἄκανθα: Latinè, acathus: Hispa yeruagiguante, branqua vrsina: Italicè, acantho: Gal. acanthe, ou branch' vrsine: Germanicè, Beren klauu.

Acanthus hortensis.

Enarratio XVII.

DIximus ab hinc multis annis, id quod & nunc affirmamus, acanthum Græcorum, officinarum brancam vrsinam esse, quum adamussim inter se conueniant, nec aliqua in parte differant: Quæ ideo branca vrsina dicitur, non vero hircina, vt nonnulli, contendunt, quia eius folia similitudinem quandam, cum vrsorum anterioribus pedibus gerunt. Hęc quoq; depicta in columnis & marmoribus antiquissimis hodie cernitur,

Branchæ vrsinæ, acanthus est.

tur, vnde marmoraria à Romanis olim dicebatur. Hodie quoq; in pateris, & auleis, hoc est pannis depictis tapetariè, huius folia effigiata videntur, sunt enim vt paucis dicam, folia hæc lactucacea, cubitalia, subnigra, pinguia, palmaris latitudinis, incisuris quibusdam magnis diuisa: ex quorũ decocto clysteres quoq; passim componuntur, & vt tradit Gal. lib. vj. de Faculta. simpl. medic. huius folia mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est leuiter incisoria, & tenuiũm partium.

CONSTANTINVS.

Achantus quem Dioscorides ἄκανθαν vocat, & Galenus lib. vj. Simplicium ἄκανθον, καὶ παιδιῶσαι τὴν μελάμφυλλον: Plinio lib. xxij. Cap. 22. Achantos dicitur: Achantos inquit, est topiaria & vrbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, adsurgentiumq; puluinorum toros vestiens. Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum, quod breuius: Alterum læue, quod áliqui paderota vocant, alij melamphyllon. diclamq; marmorariam apud veteres Romanos acanthum scribit Amatus, sed ausim sacramento contendere, melioris notæ scriptorem, cuius opera legantur, nullum hoc vnquam scripsisse. Nam marmaritis herba, ita appellata quòd in marmoribus crescat, ab acantho diuersa Plinio lib. xxiij. Cap. 17. à quo etiam aglaophotis dicitur. Nec tamen ignoro vel ex Vitruuij de architectura libr. iij. cap. 1. in opere scalptili Acanthum magno in honore fuisse. Callimachus enim in columnis Corinthijs capitula Acanthi folijs exornauit. Sed etiam in manucælatis poculis eius herbæ placuit elegantia. Virgilius in Bucol. & molli circum est ansas complexus Acantho. In limbis etiam vestium pro mæandro ascita est. Idem author Aeneidos j. Et circumtextum croceo velamen acantho. Quinetiã quia lentus est acanthus caulibus maxime vitilibus, & sequacibus, ideo olim atq; etiamnum regnat, in opere topiario: ob id à Virgilio mollis dictus 4. Georgicon: Ille comam mollis iam tùm tondebat Acanthi. Et Ibidem: nec sera comantem Narcissum: aut flexi tacuissem vimen Acanthi.

DE SYLVESTRI ACANTHO.

Græcè, ἀγρία ἄκανθα: Latinè, Acanthus syluestris, branca vrsina syluestris.

Enarra

Achantus Syluestris.

Enarratio decima-octaua.

HAec hodie quoque conspicitur, aspectu tristior, quàm prima, cui folia nigriora & strictiora videntur.

DE ONONIDE.

Græcè, ἀνωνὶς: Latinè, ononis, anonis: Hispanicè, gatilhos, gathinos: Italicè, bonaga: Gallicè, bugraues, & bugrundes: Germanicè, Heuu hechel, oder stallkraut.

Enarratio XIX.

NOrunt hanc anonidem, vel ononidem, dictam herbam, laboratores, ob id quod eorum aratra illius implicitis radicibus remorentur, vnde remoræ aratri nomen traxit, quæ plerunque (silente Dioscoride) flore purpureo ornatur, raro tamen luteo, & de ea Plinius libro vigesimo septimo, capite quarto, ita tradit: Anonim, quidam anonida malunt vocare ramosam, similem fœnugræco, nisi fruticosior, hirsutiorque esset, odore iucundo, post ver spinosa, in iis autem vltimis verbis, aut Plinius emendandus est, aut omninò errat, quum asserat, post ver spinosa, nam Theophrastus, autumno spinosam fieri meminit, id quod ita esse, experientia testatur: legendus itaque mihi Plinius videtur ad istum modum, post æstatem *Plinius emendatur*

Anonis.

ſpinoſa. Cæterum, huius radice medici veterinarij, mulomedici dicti, plerunque vtuntur, ex ea decoctum parantes quod equis mejere nequeuntibus offerunt: excellens enim contra nephriticam paſsionem eſt, & à cruciatu calculi celerrime liberat: vnde de ea dixit Galenus, libro octauo voluminis citati ad iſtum modum: Radix eius calfacit, quodam modo in tertio ordine abſtergit; & non nihil incidit, itaq; non tantũ vrinas prouocat: ſed & lapides frangit, & cruſtas detrahit, præterea ad dolores dentium, qui oxycrato in quo fuerit cocta colluuntur.

DE LEVCACANTHA.

Græcè, λευκάκανθα: Latinè, leucacantha, alba ſpina.

Enarratio xx.

LEucacantha & acanthaleuce multum inter ſe differunt, vt ex Dioſcoride, Galeno, Paulo, ac Plinio, facile deprehendi poteſt. Nam acanthaleuce id eſt ſpina alba, Serapionis bedeguar eſt, vt ca. 12. ſuperiori diximus. Leucacantha vero, id eſt alba ſpina, de qua ad præſens agitur, longe res alia eſt, & cuius exacta notitia haberi non poteſt, ob prætermiſſam ipſius à Dioſcoride & Plinio hiſtoriam: vt tamen coniecturis aſſequi poſſumus, arbuſcula quædam, leucacantha dici debet, ſepes maxime exornans, quæ pyri folia habet, fructum vero nigrum, baccis liguſtri ſimilem, ex quo pictores viridem quendam ſaturum colorẽ parãt, vt cap. de Rhãno meminimus. Proinde Ruellius hic dupliciter errat, primo quòd cum Manardo,

leucacan

leucacantham ab acanthaleuce non separat: sed rem vnam esse credidit: Secundo, quòd arbusculam hanc rhamnum esse descripserit. Cæterum, si frutex iste dictus, alba spina non sit, proculdubio, quæ illa sit ignoratur. De qua Galenus seorsim à spina alba, caput præfixit, & eius verba lib. viij. huic dicato negotio ita legūtur: huius radix amara est, ac proinde incidit, exiccatque in tertio ordine: calfacit autem in primo. *Ruellius errat.*

DE TRAGACANTHA.

Græcè, Τραγάκανθα: Latinè, tragacantha, spina, Gallicè, Dragant, espine à bouc: Arabicè, Alcuted.

HVIVS GVMMI.

Tragacanthum gummi, Hispanicè, Arabicè, alquitira: Italicè, gomma draganti: Gallicè, gomme dragant: Germanicè, Dragant.

Enarratio XXI.

HVius plantæ liquor, gummi dragacanthum, vel tragacanthum officinis dicitur: quod ex Creta & Peloponneso præcipuè aduehitur, & de eo Gal. lib. viij. excitatis ita dixit: Tragacantha emplasticam facultatē similem gummi obtinet, nec non obtusiorem acredinem: ac sanè similiter illi desiccat. *Gūmi dragacanthū.*

DE ERYNGIO.

Græcè, ἠρύγγιον: Latinè, Eryngium, Hispanicè, Cardo corredor: Italicè, fringo: Gallicè, Panicault, ou chardon testu: Germanicè, Manns treuu, Brachendistel.

Enarratio XXII.

ERyngium nascitur passim in campestribus & asperis locis, carduus officinis satis notus, centum capita alioquin dictus, ob multa capita, quæ in summa continet parte, nam Plinij centum capita, diuersa res ab eryngio isto est, vt etiam apud Serapionem deprehenditur, qui per centum capita, inguinalem herbam, siue aster Atticum apud Dioscoridem intelligit:

Eryngium.

Hallucinantur certe qui hanc ſecacul eſſe putãt, quum ſecacul Arabum, Dioſcoridis polygonatum eſt, noſtratum vero, herba dicta, ſigillũ beatæ Mariæ, vel ſigillũ Salomonis: quam alij geniculã vel genichellam appellant, & cuius radices, hodierni pharmacopolæ, ſuccharo pro inſtimulanda venere, veluti radices Eryngij parant, quibus ego prò irritanda vrina vſus ſum & feliciter ſucceſsit. De Eryngio vero Galenus libro ſexto ita dixit: Calore quidem eſt temperatum, non paruam tamen ſiccitatem ſortitur, conſiſtentẽ in tenui ſubſtantia.

DE ALOE.

Græcè, ἀλόη: La. aloe: Hiſ. hierua baboſa: Ital. herba di aloe Ara. ſaber: Gal. Perroquet: Ger. Alepatick.

LIQVOR ALOES.

Aloe: Hiſpanicè, azeure: Italicè, aloe, Gall. aloe.

Enarratio XXIII.

NOn ſolum hodie herba Aloes, in hortis & feneſtris ſeritur, ſed in multis mercatorum officinis ſuſpenſa videtur, ſuccum ex ſe glutinoſum deſtillans, quem aloem appellamus, vnde Hiſpani à continua deſtillatione, illam, herbam baboſam, appellitant, tam enim herba hæc deſcriptioni Dioſcoridis reſpondet, vt in eius pictura immorari non ſit opus. Affertur autem bona aloe, ex Indiæ quadam inſula, Socotora dicta, vnde Succotrina Aloe appellatur, & cæteris antefertur, Iocinoris modo concreta, ruffa, ſplendens, friabilis, ac egregie amara, quæ

Aloe ſucco trina optima.

Aloe orificia venarũ aperit.

vt tra

Aloë.

vt tradit Meſue, venarum orificia aperit, in qua re, immerito Manardus ac Fuchſius eum vellicant, quum experientia ipſa verũ dixiſſe Meſuem atteſtatur, vt Antonius Muſa Braſauola optime dixit, & Guiliel. Puteanus euidentiſſimis rationibus probauit, & nos ipſi ita eſſe nouimus, quę vt tradit Meſue, pituitam, & bilẽ expellit, & ab illis, caput & os ventriculi mũdificat, & confert iuuamẽto magno, doloribus eorũ, & inflãmationi ſtomachi, imò qui cõtinuo ea vtitur, nõ ſentiet in corpore ſuo, nec inſtrumentis ſenſuum ſuorum ægritudinem, quæ non ſit facilis ſanatu, & præſeruat à putrefactione: ita vt etiam cadauera, præcipuè cũ myrrha mixta, & aliis, incorrupta ſeruet. Caue ergo inquit Meſue, dare Aloen in temporibus frigidis, excoriat enim, ex ſolutione educit ſanguinem. In quibus verbis, Meſue à Manardo quoq; reprehenditur, & merito ſane, quanquã Braſauolus pro Meſue ab errore vindicando, rationes adducit, quas tanquam ficulneas dimittimus, quũ revera, aloe ſecurius in hyeme quàm æſtate operatur, & validius in æſtate, ſanguiné per ora venarum aperta detrahit quàm in hyeme, vt cuiq; vel mediocriter in re medica exercitato notũ erit. Vt tamen Aloes temperaturam, & illius dotes, apud Galenũ deſcriptas noſcamus, ipſum in præſenti audiamus, qui ita lib. vj. tradit: Hæc herba optima in India naſcitur, cuius liquor eſt id quod ad nos importatur, cognominatum Aloe, medicamentum ad plurimas res, propter ſiccitatẽ mordicationis expertem vtile, quod quidem aſtringit modice, ſed fortiter amarũ eſt, ac proinde ſubducit ventrẽ. Eſt autem

Meſue erat.

tertij ordinis exiccantium: calfacientium autem, aut primi intensi, aut secundi remissi. Ad hæc vero, gratum est ventriculo medicamen, vt si quod aliud, & sinus glutinat, sanat vlcera quæ ægrè ad cicatricé perduci possunt, & maxime quę in ano sunt, & pudendo: confert similiter si macereturaqua, ad eorũ phlegmonas, nec nõ eas quæ in ore, naribus, oculisq; oboriuntur, in summa repellere & digerere simul potest, cum hoc vt paulum extergeat, quantum videlicet vlceribus puris non sit molestum.

Aloes temperatura.

DE ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον: Latinè, Absinthium, absinthium Ponticum, absinthium Romanũ: Hispanicè, asentios, aloſna: Italicè, assenzo: Gal. Aluyne: Arab. Affinthium: Germanicè, Vvermuot.

Enarratio xxiiii.

Absinthium.

ABsinthiũ vulgare, idem cũ Pontico, & Romano Absinthio est, quia in nihilo inter se quam natali tantum differant, quo factũ est, vt Galen. libris Methodi medendi, aliquando herbas diuersas facere videatur, quum tamen eadem sit: in Ponto tamen procerius crescit, cuius facultates & temperamentum ille libr. vj. de Facul. simpl. medica. ita prosequitur: absinthium astrictoriam, amaram & acrem qualitatem sortitur, excalfaciens, extergens, roborans, & exiccans: proinde bilioſos ventris humores deiicit: ac per vrinas euacuat: Verum contentam in ventre pituitam, nihil adiuuat sumptum

sic

sic nec in thorace aut pulmone contineatur: Nam astringens in eo facultas quàm amara, valentior est. Est autem calidum in excessu primo, siccum vero in tertio: at succus longe quàm herba est calidior.

DE SERIPHIO.

Græcè, ἀψίνθιον θαλάσσιον: Latinè, seriphium, Absinthium marinum: Hispanicè, assentios marinos, alosna marina: Italicè, assenzo marino: Gallicè, barbotine.

Enarratio XXV.

Seriphium

NAscitur seriphium nō solum prope mare, sed in multis Italiæ hortis, semine onustum: vnde Fuchsium, hanc non nouisse herbam, certum est, quum in suo Herbario, quibusdam siliquis ornatam eam depictam proposuerit: & de ea ita tradit Galenus lib. viij. Simplicium, quū inquit: Seriphium absinthio est tum specie, tum gustu simile: Cæterum, non æque astringit: sed calfacit valentius, nec nō amaritudinem quandam salsuginosam refert, ventriculoque est infestum: magisque absinthio lumbricos enecat, calfacit itaque secundo ordine intenso, siccat autem in tertio.

DE SANCTONICO ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον σαντόνικον: Latinè, santonicum absinthium: Gallicè, Aluyne de Xaintonge.

Enarratio XXVI.

DIcitur Absinthium Santonicum, à Santonibus Galliæ populis, apud quos plurimum gignitur. Cuius semen à santonico, corrupte sanctum deductum est, quod hodie saccaro incrustatur, pro vermibus puerorum interficiendis, & ea de causa, semen lumbricorum appellatur. Cæterum, qui Serapionis, tanabel, semen hoc interpretatur, omnino errat: quia canabel Serapionis, arenosa quædam terra est, à cœlo pluuiæ tempore cadens, non vero semen plantæ, quæ non solum contra vermes in vsu habentur, sed etiam pro figulinis vasis glutinandis.

DE ABROTONO.

Græcè, ἀβρότονον : *Latinè*, *abrotonum* : *Hiſpanicè*, *abrotano*, *hierua lombriguera* : *Italicè*, *abrotano*: *Gallicè*, *auroene ou garderobbe*: *Arabicè*, *Keſum*: *Germanicè*, Schoſs vuurtz.

Enarratio XXVII.

Abrotonũ.

Abrotonum.

Campho-rata.

VVlgata & inter cõmunes herbas, abrotonum habetur, cuius fœmina & mas ſunt: fœmina, infima ſiue ſylueſtris cypreſſus, in hortis naſcens eſt, quæ ſantolina vel camphorata à nonnullis quoq; appellatur. Mas verò, vbique reperitur, de quarũ virtutibus, Galen. lib. vj. de Facultat. ſimplic. medic. inquit: Abrotonum calidum & ſiccum eſt facultate in tertio receſſũ, aut ordine, qui ad temperatam naturam expenditur, ſirum, valde ſiquidem eſt amarum, qui ſapor, quum terrenæ eſſentiæ ſit, à largo eſt calore extenuatus: porrò, ſi quibus per circuitus redeunt rigores, ante inuaſionem rigorum eos abrotono confrices, minus vtiq; concutientur ſubitoque ſenſum caloris percipient. Quòd abrotonum etiam lumbricos perimat, par quidem eſt, quum ſit amarũ: cæterum & digerendi & incidendi quandam vim habet, ipſoq; abſinthio maiorem, quandoquidem pauciſſimæ acerbitatis particeps eſt abrotonũ, haud autem exiguæ abſinthium: vnde inimicũ ſane eſt ventriculo abrotonũ, veluti etiam ſeriphium, gratum verò & amicum abſinthiũ, per ſe quippe amarũ omnifariam eſt infenſum ventriculo, auſterum

vero,

verò, aut acerbum, aut in ſumma aſtringens, amicum & familiare. Et ſubdit: abrotonum vſtum, calidum ſiccumq; facultate eſt, magis etiam quàm cucurbita ſicca vſta, & anethi radix, illa enim vlceribus humidis ſimul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt, ac proinde maxime præputij vlceribus congruunt: At cinis abrotoni, vlceribus omnibus mordax eſt, atq; iccirco ex oleo aliquo tenui, cicino ſcilicet, aut raphanino, aut Sicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accõmodatur. Tum barbam tardius naſcentem, in eorum aliquo, nec minus lentiſcino maceratum elicit.

DE HYSSOPO.

Græcè, ὕσσωπος: Latinè, hyſſopum: Hiſpanicè, hyſſopo, Hiſſopilho: Arabicè, Iufa: Italicè, Hiſſopo: Gallicè, hyſſope: Germanicè, Hyſop.

Enarratio XXVIII.

Hyſſopum.

HYſſopus officinis communis & vulgaris eſt herba, quam Dioſcoridis & Græcorum hyſſopum eſſe, vel ne, multi dubitabãt: quia capite de origano Heracleotica, legunt, ſecundum Marcelli verſionẽ, folia hyſſopi habet, non tamen vmbellam hyſſopi modo: rotæ figura, in quibus verbis videtur hyſſopum, vmbellã modo rotæ habere: ſed reuera, textus iſte verus eſt, cui tamẽ falſa verba hæc adiecta ſunt, hyſſopi modo, quum Dioſcorides in flore origani nullam faciat ſimilitudinẽ cum hyſſopo, ſed potius in folio tantum, proinde hyſſopum

vulg

vulgarem, Græcorum hyſſopum eſſe, non eſt dubium, de qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl medi. breuiſſime ita dixit: Deſiccat & excalfacit tertio ordine, ſed tenuium eſt partium hyſſopum.

DE STECHADE.

Græcè, στιχὰς καὶ στοιχὰς: Latinè, ſtœchas: Hiſpanicè, cantueſſo: Luſitanicè, roſmarinho: Italicè, ſteca: Gallicè, ſtechas: Arabicè, aſtuchudes: Germanicè, Stichas kraut.

Enarratio xxix.

Stœchas.

NOn vbiq; ſtœchas reperitur, quam ſeplaſiarij genitiuo caſu ſtichados appellant, imò Venetiis vbi maximus herbarum & ſimplicium confluxus eſt, veluti Ferrariæ, nunquã huius flores, ſed tantum denudatas ſpicas cum nonnullis ſtipitibus, videre potui. Eſt enim herba iſta, fruticoſa, invniuerſa Hiſpania admodũ frequens, quam Luſitani, roſmarinum appellant: in Gallia quoque frequentem eſſe, Dioſcorides teſtatur: imò huius herbæ nomenclatura, ſtœchas, ab inſulis Stechadibus, prope Maſſiliam ſitis, contrahitur, ex qua ſyrupus in officinis paratur, & cum aromatibus & ſine illis: ex illius quoq; floribus, conditum, capiti, ventriculo & matrici conueniens, cum ſuccharo vel melle conficitur. De qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ ita inquit: Stœchas amara eſt, & mediocriter

ſub

Spica.

Lauendula.

ſubaſtringens, quum nimirum ex terrena eſſentia frigida exigua, & extenuata altera terrena copioſa, conſtet, quare obſtructione liberat, extenuat, extergit, roboratq; & viſcera & vniuerſum corpus: cæterum, herba illa à nonnullis ſtœchas citrina dicta, longe alia res eſt, de qua alibi ſermonem habituri ſumus. Eſt porro ſtœchadi, herba folio, & figura perſimilis, abſq; flore tamen: quam pleriq; criſpulam vocant, optimi ſane odoris, & cuius radix, thuris odorem maxime refert, & eam in vnguento marciatone iniiciunt. *Criſpula herba.*

DE ORIGANO HERACLEOTICO.

Græcè, ὀρίγανον ἡρακλεωτικὴ: *Latinè*, *Origanum Heracleoticum*: *Hiſpanicè*, *Oreganos*: *Italicè*, *Origano*: *Gallicè*, *origan*: *ou mariolaine ſauuage*: *Arabicè*, *ſaudenegi*: *Ger.* Vvolgemuot, doſten.

DE

DE ASININA ORIGANO, ONITIDE DICTA.

Græcè, ὀρίγανον ὀνῖτις: Latinè, onitis origanus, asinina origanus.

DE SYLVESTRI ORIGANO.

Græcè, ἀγριοόριγανον: Latinè, sylvestris Origanus: vulgo, origano campestre.

DE TRAGORIGANO.

Græcè, τραγοόριγανον: Latinè, tragoriganus, hircicina origanus: Gallicè, Mastic.

Enarratio xxx. xxxi. xxxii. xxxiii.

Origani quatuor genera.

Origanum.

QVatuor origani genera à Dioscoride describuntur, quorum præstantius,& verius,sylvestre est, quod nullibi quàm in Hispania hucusque mihi videre contigit: in Gallia vero, & Germania ac Italia, genere quodam vtūtur non adeo tamen potente ac bono. Habent tamen origani vt refert Galenus libr. viii. de Facultatibus simplicium medicamentorum has sequentes dotes, Heracleotica quidem efficacior est Onitide, agrestis tamen est valentior vtraq;, omnes vero incidendi, extenuandi, calfaciendi, & exiccandi obtinent facultatem, in tertio nimirum excessu, At tragoriganus etiam quippiam astringit.

DE

DE PVLEGIO.

Græcè, γλήχων: Latinè, pulegium: Hispanicè, poleios, poeyos: Italicè, pulegio: Gallicè, pouliot: Germanicè, Poley, hertz poley.

Enarratio XXXIIII.

Pulegium.

Pulegium.

OLim verò cum nonnullis doctissimis viris, ac diligentissimis simplicium medicamentorum inuestigatoribus, in dubiũ vertebam, num pulegiũ vulgare, Dioscoridis & Græcorum pulegiũ esset. Sed nunc re exactè contẽplata, pro firmo tenemus, in idẽ conuenire, nec ĩ aliquo inter se differre, Cuius duo genera reperiũtur, alterum flores albos, alterũ verò purpureos ferẽs: illũ marem, istũ verò fœminam Pli. lib. xx. cap. 14. appellat. Sed Fuchsius in hoc errat, credens, pulegium fœminã, purpureos flores gerens, nepitham esse, quum revera res inter se differentes sint, vt experientia ipsa indicat: de quo Galenus lib. vj. Simplicium ita inquit: Glechon id est pulegium herba, quandoquidem acris & subamara est, valde extenuat, & calfacit. Quare & illita rubricat, & exulcerat si diutius hæreat, quinetiam humida, crassa, & lenta, ex thorace & pulmone excreatu facilia facit, mensesq; mouet.

Fuchsius errat.

DE DICTAMNO.

Græcè, Δίκταμνος: Latinè, dictamnum, Dictamnus Cretensis, vulgo dittamo: Arabicè, Bari.

Enar

Enarratio xxxv.

Dictamnus. AFfertur è Creta insula dictamnus, foliis pulegij, subrotundis, & tomento quodam desuper vestitis, qua nulla quantumcunque paupercula aromataria sit, in Italia iam hodie caret, tam enim frequens, ac continua illius aduectio est. Cæterum, quod Dioscorides inquit, ferunt in Creta vulneratis telo capris, eius herbæ cibo, tela cuspidesque omnes ex corpore decidere, hodie verum esse nouimus, est certe hærba hæc, vt refert Theophrastus lib. ix. de Plantarum historia, cap. xvij. mirabilis, præsertim pro partu accelerando. De qua Galenus lib. vj. citato, ita tradit: Tenuiori essentia constat quàm pulegium: cætera illi simile.

DE PSEVDODICTAMNO.

Græcè, Ψευδοδίκταμνον: Latinè, falsum Dictamnum: Hispanicè, pulegium ceruinum, poleo cerual.

Enarratio xxxvi.

Pseudo dictamnum. HAec in Hispania & Italia comperitur, quam Hispani, pulegium ceruinum appellant. De quo Galenus libro superius citato, inquit: At pseudodictamnum ad omnia imbecillius existit.

DE ALTERA CRETENSI DICTAMNO.

Græcè, Ἕτερον εἶδος Δικτάμνου: Latinè, altera Cretensis dictamnus.

Enarratio xxxvii.

Tertia dictamnus. NOn solum in hortis hodie altera hæc Cretensis dictamnus videtur: sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponitur, folio cresonis, flore pulchro, purpureo, & qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore narantij oriri videmus.

DE SALVIA.

Græcè, Ἐλελίσφακος: Latinè, saluia: Hispanicè, Italicè, saluia, salua: Gallicè, sauge: Arabicè, Elifacos: Germanicè, Salbey.

Enar

Saluia maior.

Saluia minor.

Enarratio XXXVIII.

NVllus extat hortulus, quantumcunque pauperculus, qui non ſaluia ornetur, adeò vbique frequens eſt, nam & ſylueſtris quoque non minus obuia eſt, quæ variis in locis fructum quendam gignit, gallæ omnino ſimilem, paruum tamen, & colore ſubalbidum: de qua Galenus breuiſsime dixit libro vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Eleliſphacos, id eſt ſaluia, euidenter excalfacit, ac leuiter ſubaſtringit. *Saluia.*

DE MENTA.

Græcè, ἡδύοσμος ἥμερος: Latinè, Mentha: Hiſpanicè, hierua buena, ortelana: Italicè, menta: Gallicè, mente: Arabicè, nahanaha: Germanicè, Müntz.

Enarratio XXXIX.

VBique menta nota eſt, quæ quia in hortis ſemper reperitur, Hortulana ab Hiſpanis nonnullis appellatur. *Menta vn de dicta.*

Menta ſatiua.

Menta ſatiua altera.

Dicitur porro menta, quòd odore ſuo mẽtem & venerem excitet, vt ex Galeno & Dioſcoride facile percipi poteſt, quanquam Plinius lib.xx.cap.xiiij. oppoſitum dicat,non ſine tamen errore, vt ex Galeni ſequentibus iis verbis,facile percipitur, quæ ita habent: Tam menta quàm calamintha, guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio calfacientium ordine: infirmior tamen eſt menta, & minus excalfacit: cæterum mediocriter ad venerem excitat, id quod omnibus accidit, quæ humiditatem ſemicoctam & flatuoſam continent, At calamintha,quum valentius calfaciat & exiccet, habet etiam quiddam amarum in ſe, ac acerbum: quare illo quidem lumbricos perimit, acerbitate verò,ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit: Subſtantia eſt, vt ſi qua alia herba, tenuium partium. Cæterum Galenus hic mea ſententia per calamintham,mentẽ ſylueſtrem, dictam mentaſtrum intelligit, de qua ſermo ſubſequitur.

Menta ſylueſtris mentaſtrũ eſt.

Conſtan

CONSTANTINVS.

ERrorem suum congeminat Amatus Lusitanus Plinium culpans, & absurdo consectario, ex detortis Dioscoridis & Galeni verbis concludens Menthæ falsam etymologiam. Nam quæ potest esse absurdior consequentia quàm hæc Amati? Dioscoride ac Galeno authoribus, mentha ad venerem stimulat: ergo mentem emouet. falsa enim hæc est antecedens enunciatio: Omnia quæ ad venerem incitant conturbant mentem, siue vt ipse loquitur excitant. Sed demus hoc pronunciatum verũ esse ac necessarium. An continuo sequitur? Igitur in menthæ etymo lapsus est Plin. At sanè Amate noster, vt verè potius & libere dicam, quàm accusatoriè aut assentatoriè, hæc est linguæ Græcæ, sinon vtriusq;, pudenda ignoratio, ac in euoluendis bonis authoribus imitandi magis, quam criminandi causa, supina negligentia. Menthæ enim nomen Græco fonte defluxit, quod à vocabulo quo Græcis mens significatur, tam lõge abest, quàm quod maxime. quod ne gratis dixisse videamur, age laudentur authores. Cratinus apud Pollucem lib. vj. Onomastici, τυρῷ καὶ μίνθῃ παραλεξάμενος καὶ ἐλαίῳ. Mentha siquidem eodem Polluce teste, non solum dicta est ἡδύοσμον, sed etiam μίνθη καὶ μίνθα, tametsi apud eundem corruptè legatur μίθα, à Minthe Plutonis scorto (alijsq; Colyti filia) in hanc plantam, vt fabulantur poetæ, conuerso: quod cum Polluce testatur Ouidius Metamorph. lib. x. An tibi, inquit, quondam Fœmineos artus in olentes vertere menthas Persephone licuit? Et Galenus lib. vj. simpl. ἡδύοσμον, inquit, quam nonnulli μίνθην, vocant. scitè igitur dixit literatissimus Plinius: Menthæ nomen suauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui mintha vocaretur, vnde veteres nostri nomen declinauerunt. Quæ Plinij verba leguntur lib. xix. cap. 8. non, vt falso citat Amatus, libro xx. cap. 14. Illic enim non de menthæ nomine agit, sed de Menthastro quod syluestris mẽtha est, differens specie foliorum, quasi figura ocimi, pulegij colore, propter quod quidam Syluestre pulegium vocant. Sed tamẽ indidem suam calumniam in Plinium, Amatus adornauit. Ibidem enim hæc sunt verba Plinij: menthæ ipsius odor animum excitat, & sapor auiditatem in cibis: ideo embammatum mixturæ familiaris. vides vnde compositæ insidiæ, & consuti doli? Ac vt, quod Plin. ipse animum excitare, Pliniomastix mentem excitare dixerit, in hac significatione (si dijs placet) Latinius. Nimirum literatè tu quidem Amate scilicet, tuq; illiteratè naturalis historiæ parens atque restitutor. Certe quidẽ o noster Lusitane, (vt hoc semel aduersus omnes Plinij

obtrectatores dicatur, qui vt viatores cum sudum apparuit, platani ramos defringunt, sub quo tempore pluuio latuerant: aut vt orobanche, vitis, vel cucurbita, plantas arboresq; per quas creuere suffocant: sic Plinium isti suffocanei palmites supplantare nituntur & concerpere, à quo & eius ordinis scriptoribus, latrocinantur omnia) istud est cum laruis luctari: & Cyri pædiam cõuellere. Sed hoc satis, superque sit. Mentha autem à Græcorum explanatoribus grammaticis, etiã κακὴ βοτάνη, dicta est, id est, herba noxia: non aliam ob causam, quã quòd ἀσυλλιψίαν ἐργάζεται. id est, conceptus impedit, vt mihi testis est Dioscorides, & Plinius qui eam generationi tradit resistere lib. vicesimo, capite decimoquarto.

DE MENTASTRO.

Græcè, ἄγριον ἡδύοσμον: Latinè, mentastrum, menta syluestris: Hispanicè, Italicè, mentastro: Gallicè, mentastre: Germanicè, Ross müntz.

Enarratio XL.

MEntastrum syluestris menta est, quæ potissimum in aquosis crescit, folio hirsuto, lanugine canescente, odore grauiori, quàm primi sisymbrij, ex qua lauacra quotidie parantur, & de illius natura, ac viribus, Galenus capite de menta, sub calaminthæ nomine verba fecit:

DE NEPETA, SIVE CALAMINTHA.

Græcè, καλαμίνθη: Latinè, calamintha, nepita, Arabicè, calamentum: Gallicè, calament: Hispanicè, laneuada: Italicè, nipotella: Ger. Rorn müntz.

Enarratio XLI.

TRes calaminthæ species à Dioscoride in præsenti describuntur, quarum secunda, nepeta siue nepita est, non vbiq; nascens, sed magis in regionibus calidis, vnde in Germania rarissime videtur. Est enim herba hęc parua, gracilis, folio pulegij, flore vero purpureo, albicante, paruo, odorẽ ex se gratissimum expirante. Altera vero species, herba cataria appellatur, eo quòd ea cati maxime oblectantur, quam Ferrarienses quoq; sua voce neueda appellant, quum tamen vox hæc neueda, non huic

catariæ,

Calamintha.

catariæ, ſed à nobis dictæ cõueniat: melius igitur eam vniuerſæ Italiæ reſiduum, herbam catariam appellat, quàm Ferrarienſes, & Longobardi nepetam, quum vt diximus, nepeta ſiue nepita, prima à nobis deſcripta eſt, à Dioſcoride verò ſecunda. Tertia quoq; ſpecies reperitur, quam proprie calamẽtum pharmacopolæ vocant, herbam lõge à duabus diuerſam, nec multum à ſiſymbrio differentẽ. Omnes tamen iſtæ herbæ eaſdem ferè vires obtinent, de quibus Galenus cap. 1. lib. vij. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Calamintha, id eſt nepita, eſſentia quidẽ eſt tenui, temperie autem calida & ſicca quodãmodo in tertio ordine. Eſt enim acris guſtu, paulumq; amaritudinis obtinet, extrinſecus admota, primum quidem valde excalfacit & mordicat, cutemq; exugit, poſtremo etiam vlcus efficit, in corpus autem intro aſſumpta, tũ ipſe per ſeſe ſicca, tum etiam cum melicrato, perſpicuo calfacit, atq; ſudoresciet, omneq; corpus tum digerit, tũ exſiccat. Iccirco ea contra rigores repetentes per circuitũ nonnulli vtuntur, ſicuti & contra iſchiadicos morbos, trahit enim quæ in profundo hærent ad ſuperficiem, totumq; adeo articulum excalfacit, & cutem non obſcure adurit, menſeſq; tum epota, tum appoſita admodum efficaciter prouocat, ac denique elephanticis etiam probe auxiliatur: præterea, cicatricibus atris candorem reſtituit, & ſigillata digerit. Præſtat autem in huiuſmodi, vbi in vino decoxerimus, ipſam emplaſtri ritu apponere, & viridem magis quàm ſiccam: at ſicca ad venenatarum beſtiarum morſus aſſumitur, veluti etiam cauteria, & quæcunque medicamẽta calida ſunt & acria.

Succus eius aut infusus, aut epotus, ascaridas, lumbricos, & aurium vermes enecat, sic & conceptū interimit, eiicitque: igitur incidendi quidem ei vis adest, ob calorem, tenuitatem, amaritudinem: abstergendi verò propter solam amaritudinem: quare asthmaticis atque ictericis conuenit, ad omnia tamen dicta, montana efficatior existit.

DE THYMO.

Græcè, Θύμος: *Hispanicè*, *tomilho*: *Italicè*, *thymo*: *Gallicè*, *Thym*: *Arabicè*, *hasce*: *German.* Thym.

Enarratio XLII.

Thymum.

THymus vulgaris & nota herbula est, aliquando flores purpureos, nonnunquàm verò albos producens, quibus apes multū oblectantur, mel inde facientes. Nam thymus purpureos flores habens, melior est, ac securior, quanquam qui albos emittit validior ac potentior censetur. A nigro porro thymo abstinendum est, vt suadent nōnulli, quia venenosum omnino sit medicamen. Nascitur autē super thymo, capillus quidam implicitus, epithymus hodie appellatus, cuius copiam Salmanticēses maximam habent, ad ripas fluuij Tormidis, nō longe à fano diuæ Mariæ: De quo libro iiij. suus habetur sermo. Nunc verò thymi vires, ac temperamentum audiamus è Galeno, libro vj. de Facultat. simplic. medicamen. qui ita ait: Thymus incidit, & calfacit vehementer, ob idque vrinam & menses prouocat, fœtum euellit, potus viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert, ac denique excalfacit exiccatque in tertio ordine.

Epithymus.

DE

DE THYMBRA.

Græcè, θύμβρα: Latinè, thymbra, satureia, cunila: Hispanicè, segurelha: Italicè, coniella, sauoregia: Gallicè, sarriette: Arabicè, sahater: Germanicè, Saturey, Zuuibelysop.

Enarratio XLIII.

Satureya.

THymbræ, seu cunilæ, duæ sunt species, vna hortensis seu satiua, culinæ deseruiens: altera verò agrestis, siue rustica cunila quæ proprie thymbra dicitur, & maiori acrimonia quam prima ornatur: de qua Galenus nullā facit mentionē: At Paulus lib. vij. suæ medicinæ, ita de cunila refert: Cunila vtraq; siccat & calfacit in tertio ordine: hinc etiā oleum in quo decoquitur, rigores febrium circuitu remeantes discutit, flores idem præstant, quorū decoctum menses citat, & fœtus extrahit, quæ verò in humidis regionibus nascitur, odore grauior & ineffi-cacior est.

DE SERPILLO.

Græcè, ἕρπυλλος: Latinè, serpillum: Hispanicè, serpolho, serpam: Italicè, serpillo: Gallicè, serpolet: Arabicè, Nemen: Germanice, Quendel.

Enarratio XLIIII.

SYluestrē & hortense reperitur serpillum, varie tamen, quia nonnunquam hortense humoris copia curuum, humi serpit, vnde nomen à serpendo sibi vendicauit. Aliquando

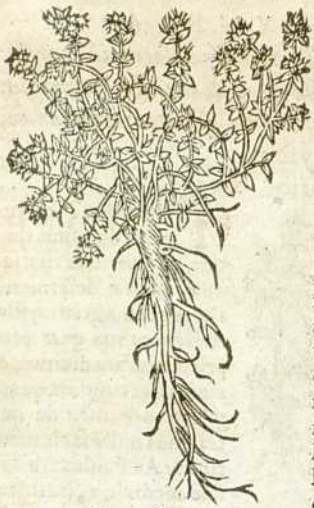

Serpyllum.

quando verò in altũ ſurgit, & in rectum attollitur, quę quoque ſylueſtri euenire percipimus, quo factum eſt, vt Dioſcor. in præſenti cũ Plin. lib. xx. cap. 22. concors & vnanimis ſit, nec in aliquo inter ſe differant: Nam Dioſcorides quia Serpillum hortenſe per terram reptare: ſylueſtre verò in altũ erigi vidit, ita chartis mandauit: Plin. verò, quia in ſuo ſolo, contrario euenire vidit, memoriæ comendauit ſerpillum ſylueſtre ſerpere, hortenſe verò in altum creſcere: vtcunq; tamen de eo Gale. lib. vj. de Facult. ſimpl. medic. ita breuiſsime dixit: vſq; adeo calfacit, vt vrinas & menſes moueat: eſtq; & guſtu admodum acre.

DE SAMPSVCHO.

Græcè, σάμψυχον: Latinè, ſampſuchus, amaracus: Hiſp. maiorana: Ital. Perſa, maiorana: Gal. mariolaine: Arabicè, merzenius: Germ. Maioran.

Enarratio XLV.

EST proculdubio, ſampſuchus, amaracus odorifera, maiorana hodie dicta herba, nam altera amaracus fœtida, reperitur, quam Dioſcorides parthenium & vulgares cotulam fœtidam appellant. De præſenti verò, agit Galenus breuiſsime lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. quum inquit: Sampſychon tenuium partium, & digerẽtis eſt facultatis, deſiccat enim & excalfacit, ordine tertio.

CONSTANTINVS.

Ἀμάρακος καὶ ἀμάραντον *Theophraſto lib. j. de cauſis plantarum*, Σάμψυχον *Dioſcoridi*, ἢ σάμψυχος *Polluci lib. vj. Eſt amaracus Virgilio lib. j. Aeneid. Nam vt author Plinius lib.*

xxj. cap. 11. Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus et Syria sampsuchum: ex quo fit vnguentum sampsuchinum, id est amaracinum, vt ipsemet exponit libro xxj. cap. 22. Tamen de amaracino oleo & sampsuchino, distinctis tractat capitibus Dioscorides: ac de sampsucho atque amaraco tamquam differentibus plantis, diuersis locis scripserunt Galenus & Paulus Aegineta, sed eorum amaracus, ab alijs creditur Marum esse Dioscoridis, quod nostra lingua mastic dicimus, ab alijs verò parthenium: quorum opinioni magis assentior. Galenus enim tametsi (vt nec etiam Paulus) parthenij, aut mari inter simplicia non meminerit, Marum ab Amaraco apertè discernit libro primo, de Antidotis in compositione hedychroi.

DE MELILOTO.

Græcè, μελίλωτος: *Latinè*, *melilotus*, *sertula campana*: *Hispanicè*, *corona de rei*, *Italicè*, *Gallicè*, *melilot*: *Arabicè*, *Alchilelmelich*: *Germanicè*, Edler ſtein klee.

Melilotus.

Melilotus Italica.

Enarratio XLVI.

NVsquam quod equidem obseruauerim, melilotum verum quàm in Hispania vidi, flore luteo, vel potius melleo, vnde forsan nomen traxit, & illo quidem in orbem coronæ modo consito, vnde Corona regia dicta est herba, non nisi optimum, ac iucundum ex se spirans odorem: Nam herba ista, quæ passim pro meliloto à pharmacopolis vsurpatur, tantum à vero abest melilloto, quantum cancer ab anguilla. Porro in Calabria, & Neapolitano regno, verum quoq; nasci certum est, quod Dioscorides vt diligentissimus inuestigator, non siluit: de eo tamen Gal lib.vij.de Facul.simpl.medi.ita tradit: Melilotum quidda habet astringens, digerit tamẽ, concoquitq; copiosior enim in eo est substantia calida quàm frigida.

DE MARO.

Græcè, μάρον: Latinè, Maron, Gallicè, l'herbe du mastic. Enarratio XLVII.

Acinos.

COnspiciturmarõ herba, apprime descriptioni Dioscorid. respõdens & qua Colimbrienses, bonarũ literarũ studiosi habẽt amaraco simi lem folio origani, admodum odoriferã, & amarã. De qua Gale.lib.de Antidotis mentionẽ tantum facit quum dicit in Italia sicuti alias quasdã herbas crescere vidi, ita & amaracum, porro hæc planta à maro per multũ odore vincitur, &c.

DE ACINO.

Græcè, ἄκινος: Latinè, Acinus.

Enar

Enarratio XLVIII.

ACinos vt Ruellius credit, vulgare basilicũ est, quod in Aegypto vt ex Plinio percipitur lib. xxj. cap. 15. & 27. flores non emittit.

CONSTANTINVS.

Ακινος, sive ἄκινον Dioscoridi, Plinio est acinos, quam & epipetron tradit vocari his verbis lib. xxj. cap. 15. Et Aequinoctio nascens aphace, acinos quam epipetron vocant, quæ nunquam floret. quæ lectio verior mihi videtur quã hæc apud Theophrastum de historia plantar. libro viij. cap. 8. ἔνιαι ἢ κατὰ ὅλως ἀνανθῆ, καθάπερ κατὰ τὸ ἐπίμηκες. id est, quædam enim prorsus non florent, vt & epimetron. De acino etiã hoc modo Plinius lib. xxj. cap. 27. Acinum & coronarum causa & tiborũ Aegyptij ferunt: Eademq; erat quæ ocimum, nisi hirsutior ramis ac foliis esset, & admodum odorata. Ciet menses & vrinas. Quibus locis apertè ostenditur Basilicum nostrum acinum non esse, quia illud floret flore albo, nec foliis aut ramis est hirsutum, sed ipsum Ocimastrum potius est, de genere Ocimi: & multo senior est opinio doctissimi Mathioli Senensis, cui subscribimus.

DE BACCHARI.

Græcè, Βάκχαρις: Latinè, Baccharis.

Enarratio XLIX.

NOrunt iam hodie officinarum mangones, asarum à bacchari multum differre, quum tamen, antea eas herbas confunderent. Quid vero sit baccharis, non satis constat: nam Leonicenus scarleam herbam, quam galli cristam Hispani, & multi alij appellant, esse dixit, cui tamen non accedimus, quum & si inter se similitudinem quandam foliis habeant, radicibus tamen omnino differunt. Quia scarlea, nec elleboro nigro radices similes habet, nec cinnamomo odore referentes, imò eas albicantes, subtiles, & inodoras conspicimus: faciunt etiam ad hæc, quòd scarlea, quæ domestica & sylvestris comperitur, ad orminium Græcorum magis accedit, vt proprio dicemus capite. Non præteribo tamen vnum in præsenti, quòd mulieres Hispanicæ, contra puerorum fascinationes semine scarleæ continuo vtuntur, & vt ipsæ aiunt, non sine quidem optimo successu & maximo iuuamento, quæ vires olim bacchari tribuebantur, vt canit Virgilius. *Baccharis.*

bacchare

bacchare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Ruellius porro, baccharim in Gallia reperiri, eamq; à ruſticis, mariæ chirothecas appellari, contendit, quam nos, quum diligenter in Gallia queſiuiſſemus, à ſcarlea minime abeſſe nouimus. Cæterum de bacchari, Galenus, quod equidem teneam, in libris Simpliciũ nullam facit mentionem. Paulus tamen ita de ea loquitur libr. vij. ſuæ medicinæ: Baccharis odorata eſt herba ſimilis cinnamomo, coronaria & acris, huius radicis decoctum meatus obſtructos aperit, vrinam & menſes citat, folia ipſius quum ſint aſtringentia fluxionibus opitulantur.

DE RVTA.

Græcè, ῥὴγανον: Latinè, ruta: Hiſpanicè, arruda: Italicè, rutta: Gallicè, rue: Arabicè, ſadeb: Germanicè, Rauten.

Enarratio I.

Ruta.

Ruta.

TAm nota & vulgaris ruta eſt, vt ea, quum rem obuiam, & omnibus manifeſtam indicare volumus, prouerbium vſurpetur, dicendo: ruta notior eſt, quæ domeſtica, ſiue ſatiua, & ſylueſtris reperitur: Satiua non adeo ingrata guſtui eſt, imò eã vniuerſa Italia, inter herbas acetarium componentes, miſcet. Sylueſtris verò ſua ſponte naſcitur, ſimilis omnino domeſticæ: ſed ſapore & odore grauior, & conſequenter viribus potentior. Sed animaduerte, quòd ſylueſtris hæc ruta longe

longe alia est, ab hac subsequenti sylvestri ruta, quam harmel, siue armala Græci vocant, vt inferius sequenti capite dicemus, potens enim ruta est contra venena, vt ex Plinio elicitur lib. viij. suæ naturalis historiæ, cap. 19. & valida contra fascinationes, vt ab Aristot. libro Problematum desumitur, cuius temperamentum, Galen. lib. viij. de Facultat. simpl. medic. ita prosequitur: Peganon, id est ruta, aggrestis quidem, in quarto ordine excalfacit: domestica verò in tertio. Est autem non solum gustu acri, sed amaro: ex quo sane, digerere, incidereq; crassos & lentos humores potest, atq; mouere vrinas, quin & tenuiū est partium, flatusque extinguit, quare ad inflationes competit, ac Veneris appetentiam inhibet, digeritq; atq; exiccat strenuè.

DE SYLVESTRI RVTA.

Græcè, πήγανον ἄγριον: Latinè, ruta sylvestris, Arabicè, Harmel, armel: Germanicè, Vvildraut.

Enarratio LI.

COnsulto prætermisimus, huius capitis magnam partem, quum illa suppositicia huic capiti sit, & ex duobus aliis capitibus decerpta, videlicet, ex capite de hyperico, & ascyro, vt cuiq; conferenti manifestum erit, imò nonnulli extant codices, tam Græci quàm Latini, in quibus caput ita incipit: Vocant & aliqui agrestem rutam, &c. vt merito & nos ex iisdem quoq; verbis, capitis initium fecerimus. Hæc enim ruta sylvestris, longe alia est ab ea sylvestri ruta, quam capite superiori descripsimus, quum sylvestris ruta superioris capitis, vt diximus vulgatissima sit: hæc vero Capadociæ, & Asiæ, particularis, quam harmel, siue armel aut armala Græci vocant: vnde fœdissimè, Mathæus vere Syluaticus, & alij Luminarij dicti, errant, credentes, quòd Harmel, cum litera H, scripta, significat semen cicutæ, cum A vero rutam, res proculdubio absurda, & à veritate multum aliena, quum siue cum H, siue cum A, scribatur litera, semper Harmel vel armel, rutam istam sylvestrem significat, vt ex Auicenna, & Serapione deprehendi quoq; potest. Animaduertant igitur deinceps pharmacopolæ, quum pillulas fœtidas, & aggregatiuas componunt, ne illis pro harmel, semen cicutæ adiiciant, quum venenosum & mortiferum

sit,

sit, sed potius immiscеant semen rutæ sylvestris. Sed vnde error iste ortus fuerit, vt pro semine rutę sylvestris, semen cicutæ acceperint, nunc dicam. Nam Auerrois lib. v. sui Collectorij ita inquit: Armel vel alharmel, id est cicuta, calida est, & sicca in tertio ordine, crassos & viscidos, ac lentos incidit humores, & ob eam vim vrinas mouet, & menses subducit, ex quibus verbis, satis clarum est quod halmel cicuta sit, quibus nos facillime respōdemus, quod textus ille Auerrois corruptus est, quum loco rutæ cicutæ scriptum sit, & quod verum sit patet, quia cicuta frigida est, & somnifera, & textus inquit, pro vt Galenus lib. vij. de Facultatibus simplic. medica. capite moly. Harmel tenuium est partium, & calida tertio ordine, vnde crassos humores & lentos dissecat, ac digerit, & vrinam mouet. Ex quibus verbis satis constat, quòd Harmel Auerrois sit ruta sylvestris, siue moly Galeni, quam quoq; harmolan Galenus & Græci appellant, vnde satis claret, quòd typographi, vel correctoris incuria factum sit, vt pro ruta, cicuta scriptum sit, quia verba subsequentia, temperaturam attestantia, rutæ respondent, & non cicutæ: quia vt diximus, cicuta mortifera est, & quarto ordine frigida: nō vero calida, vt harmola est, quemadmodum ex lib. vij. de Facul. simpl. medic. comprehenditur, vbi Galenus, vltimo capite prædicti libri, ita inquit. Moly hoc quidam vocant, peganon agrion, hoc est rutam sylvestrem, nonnulli harmolan, Syri besasan, sicut Cappadoces Moly: quia radicem habeat nigram, & florem lacteum, vis eius tenuium partium est, & calida tertio ordine, vnde & crassos humores ac lentos dissecat, & digerit, ac vrinam mouet. Cæterum quæ herba hæc sit, pauci norunt, nos tamen post longam inuestigationem, eam inuenisse credimus, quæ proculdubio, non alia est: quàm herba quędam, hodie in Italiam & Galliam, ex alieno orbe aduecta, flores similes caryophyllis producēs, quandoq; mellei coloris, nonnunquam vero, lutei, aut crocei, lacteiue, quos vniuersa Italia vltramarinos caryophyllos appellat, nam ab vna radice plures virgas & longas herba ista emittit, in quarum summitatibus, capitula siue flores dicti caryophyllis perquam similes nascuntur.

Auerrois locus castigatus.

DE

DE MOLY.

Græcè, μῶλυ: Latinè, Moly.

Enarratio LII.

MOly vt fertur, à Mercurio deo inuenta herba est, incantationibus & veneficiis accommodata, vt ex Homero, decima Odysseæ rapsodia, & Ouidio in Transformationibus colligitur, non minùs q; à Plinio capite vigesimoquinto libri quarti, quæ bulbosa & nigra radice ornatur, vt Ouidius loco citato dixit, ad istum modum: Moly vocant superi, nigra radice retentum. flore vero quandoq; vero rubro ornari, ex Homero, tum etiam Græcis medicis, colligitur. Nam Homerus flore albo moly depinxit, & Ouidius illi subscribens dixit, Pacifer huic florem dederat Cyllenius album. Hæc vero hodie, non habetur, nec quæ sit dignoscitur: non desunt tamen aliqui herbarum inuestigatores, qui eam in agro Neapolitano nasci contendant. *Moly.*

DE PANACE.

Græcè, πάναξ ἡράκλειον: Latinè, panax heraclius: Arabicè, steusir.

Enarratio LIII.

PAnax heracleon, siue panaces Herculeon, ab Hercule illius inuentore, sic dicta herba, in monte Gargano, sancti Angeli dicto, apud Apuliam nascitur, quæ in multis Italiæ hortis quoq; conspicitur, folio ficulneo, siue platani, ex qua liquor, opoponax dictus extrahitur. Cuius vires Mesue exacte prosecutus fuit, quanquam, nõ recte ibidem dicat, panacem istum folio ferulæ insigniri. *Opoponax liquor.*

DE PANACE ASCLEPIADE.

Græcè, πάναξ ἀσκληπιάς: Latinè, panax Asclepias, Arabicè, panax Aschilibet.

Enarratio LIIII.

PAnaces asclepion, hodie non videtur, illius tamen inuentorem Aesculapium fuisse audio.

DE

DE PANACE CHIRONIO.

Græcè, πάναξ χειρώνιον: Latinè, panaces Chironion, Arabicè, fanax caromon.

Enarratio LV.

HAec verò à Chirone repertore dicta est, quæ quoq; hodie difficulter videtur.

DE LIGVSTICO.

Græcè, λιγυστικὸν: Latinè, ligusticum.

Enarratio LVI.

Ligusticum.

LIgusticum, appellat Galenus libisticum. Nam alpibus Liguriæ herba familiariseſt, vnde nomen traxit quæ quoq; hodie in Italiæ hortis paſsim videtur, imò eius ſemen, officinis totius Italiæ vulgatiſsimũ iam eſt, ſed aduertendum eſt, quòd liguſticum hoc de quo agimus, non eſt liuiſticum vulgare, herba ſcilicet apij figuram referens, quum hoc de quo agit Dioſcorid. ſertulæ campanæ folia habeat, minime verò apij. De quo Galen. libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplic. medicament. ita inquit: libiſtici radix & ſemen ex genere excalfacientium ſunt, adeò vt & menſes cieant, & vrinas prouocent, flatuſque extinguant.

DE PASTINACA ERRATICA.

Græcè, ςαφυλῖνος ἄγριος: Latinè, paſtinaca erratica, Arabicè, gezar: Hiſpanicè, canaorias blanquas: Italicè

Italicè, pastinaqua: Gallicè, pastenades: Germanicè, Vuild pastiney, vogel nest.

Enarratio LVII.

Pastinaca.

PAstinacam præcipuè syluestrem Dioscorides describit, quia natura potētior, & viribus validior quàm satiua est, cuius radix alba est, & in campis passim crescit: satiuam tamen culinæ deseruientem omnes habent: iis proxima tum figura sapore ac viribus radix altera est, quę quādoq; sanguinei coloris, quandoq; lutei, nonnunquam verò nigri conspicitur, quā Hispani propriè canaoriam, Itali verò, carotam, appellant. Verum multi hodie falluntur, credentes pastinacam erraticam, daucum esse: Nam etsi viribus, & temperatura, herbæ fere æquales sint, vt recte vna alterius vice poni possit, herbæ tamē differentes sunt, sed cum hoc quoq; non ab re esset fateri, quòd daucus verus, pastinaçæ syluestris quoddam sit genus: de quibus suo loco, sermo habendus est. Cæterum, Galen. lib. viij. de Facultat. simplic. medica. de staphilino, id est pastinaca, ita tradit: Satiua imbecillior, agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mensesq; prouocat, abstergitque nonnihil, quum herba quidem tota, tum vel maxime semen & radix.

DE SESELI MASSILIENSI.

Græcè, σέσελι μασσαλεωτικὸν: Latinè, Seseli Massiliense: Officinis, siler montanum: Vulgo, siler montano: Arab. sisalios: Ger. Vvelscher steinbrech..

Massilienſe ſeſeli. *Creticum ſeſeli.*

Enarratio LVIII.

Siler montanum.

QVod officinæ hodiernæ ſiler montanum appellant, vt mea fert opinio, ſeſeli Maſsilienſe eſt, quia omni ex parte, inter ſe maxime reſpondeant. Naſcitur enim, in hoc Anconitano monte, fœniculi ſimilitudine.

DE SESELI AETHIOPICO. DE SESELI PELOPONNESIACO. DE TORDYLIO, ID EST CRETICO SESELI.

Enarratio LIX. LX. LXI.

Seſelis tres ſpecies.

RAro tres iſtæ ſeſelios ſpecies, in officinis videntur, quia ad nos non portãtur, de quibus omnibus ſimul ita tradit Galen. lib. viij. de Faculta. ſimplic. medic. dicens: Adeo excalfacit tum radix, tum fructus, vt moueat vrinas: eſt etiam tenuium partiũ, vt comitialibus morbis, & orthopnœis competat: Cæterũ ſeſelim herbam à ceruis inuentam eſſe, tradit Ariſtoteles lib. ix. de Natura animaliũ, cap. 5.

cap.5. dicens: Ferarum quadrupedum, cerua maxime prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quo scilicet beluæ propter homines minus accedunt, tũ etiam quia cùm peperit, in volucrum primum exedit, mox seselim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem.

DE SISONE SIVE SINNO HERBA.

Græcè, σίσων: Latinè, sison.

Enarratio LXII.

SIson, in Syria exiguum nascens semen est, quod nec in Hispania nec Italia quòd sciam crescit.

Anisum.

DE ANISO.

Græcè, ἄνισον: Latinè, anisum: Hispanicè, matahalua, Arabicè, anexisum: Italicè, aniso: Gallicè, anis: Germa. Anis.

Enarratio LXIII.

ANisum, tam herba quàm semen, satis cognoscitur. De quo Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Anisi semen calfacit, & siccat in tertio ordine, proinde vrinam mouet ac digerit, flatusque ventris reprimit.

DE CARO.

Græcè, κάρος: Latinè, carum. Officin. careum, carui: Hispanicè, alcarauea, alcorouia: Italicè, carui: Germanicè, Vvisen kümel.

Enarratio LXIIII.

KArum siue kareum, vocant pharmacopolæ carui, semen satis notum, ventositates dissoluens, quod bubulis carnibus iurulentis, præsertim cum brassica conditis dicatur, & illius vires Galenus lib.vij.de Facultatib.simplicium medicamentorum ita scribit: Cari semen calfacit, & exiccat, tertio quodammodo ordine, moderate acrem possidens qualitatem, itaque & flatus extinguit, & vrinas ciet, tum semen tum planta.

CONSTANTINVS.

RECentiores Græci, vt Simeon Sethi, Carum vocant καρυαβάδιον, quod tamen Nicolaus Myrepsus interpretatur per cuminum æthiopicum.

DE ANETHO.

Græcè, , ἄνηθον: *Latinè, anethum: Hispanicè, eneldo, endros: Italicè, anetho: Gallicè, anet: Arabicè, Sebet: Germanicè*, Dyllen.

Anethum.

Enarratio LXV.

Anethum.

ANethum, satis nota est herba, quæ hortos suo odore magnifice exornat, & eius semen in continuo est vsu. De qua Galenus libr. vj. de Facult. simplic. medica. ita tradit: Adeo excalfacit anethum, vt habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi, exiccantis vero ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis: itaq; merito in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, crudos humores concoquit, vstum autem tertij ordinis, tum calfacientium

facientium, tum exiccantium fit: proinde vlceribus nimis humidis prodest, potissimum iis quæ in pudendis consistunt: At quæ in præputio sunt inueterata, ea probe cicatrice inducit. Cæterum, viride humidius & minus calidum est, itaq; magis concoquit, & somnum conciliat: sed minus discutit.

DE CYMINO.

Græcè, κύμινον ἥμερον: Latinè, cuminum: Hispanicè, cominhos: Italicè, cimino: Gallicè, cumin: Arabicè, Camum: Germanicè, Roemisch kümich.

Enarratio LXVI.

CYminum, semen vulgatissimum est, quod Hispanum Galenus sæpe desiderat, & ex ordine tertio calfacientium facit.

DE CYMINO RVSTICO.

Græcè, κύμινον ἄγριον: Latinè, cuminum sylvestre: Gallicè, cornuette, officinarum consolida regalis: Germanicè, Vvilder kümich.

Enarratio LXVII.

CYminum sylvestre, hodie in officinis, rusticum cuminum appellatur, de quo in generali, libro septimo, de Facultat. simplic. medicament. ita breuiter dixit: Cymini semen calfacit in tertio ordine, vrinam mouet, extinguitque flatus.

DE SEMINE AMMI DICTO.

Græcè, ἄμμι: Latinè, ammi, cyminum æthiopicum: Vulgò, ameos: Arabicè, nanochach.

Enarratio LXVIII.

Ammi.

AMmi cuius gignendi casus, ammeos est, semen album, & exiguum est, quod origani saporem & odorem habet, & nũc ex Alexãdria affertur quod amomum appellant, falso tamen & corruptè, quum pro ammi, amomum pronunciant, nam amomum vt dixi, botruosum tanquam vua minuta est. Est enim semen ammeos simile semini anisi, quod vt dixi nunc ex Alexandria afferri incipit, sub nomine amomi, & illud Ferrarienses, apud officinam Nicolai Nicolutij à pinea, videre possunt, nam Venetiis, in omnibus fere officinis, iam hodie prostat. De quo Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit. Eius semen est admodum vtile, quum enim sit subamarum & acre, constat ipsum & digerere, & prouocare vrinas: calfacit autem, resiccatq; in tertio ordine intenso.

DE CORIANDRO.

Græcè, κόριον, κορίανον : *Latinè*, *Coriandrum*: *Hispanicè*, *culantro*, *cœntro* : *Italicè*, *Coriandro*: *Gallicè*, *Coriandre* : *Arabicè*, *Rasbera* : *Germanicè*, Coriander.

Enarratio LXIX.

COriandrum, herba est communis & Hispaniæ hortis familiarissima, quia ea illic omnes, tanquam

stoma

Coriandrum.

ſtomacho, & capiti conueniente, ac aromatica, viridi vtuntur, vnde mirari ipſe ſatis nō poſſum, quòd præter Hiſpanos, cæteræ quidem nationes tanquam fœtidam ac peſſimi ſaporis, ab ea abhorreant, reiiciantue illam, eius tātum ſicco ſemine contentæ, ſed quum in hac re contemplor in mentem venit, quòd priſci Coriandri eſum maxime vituperant, imo illum inter venena reponunt, vt ex Dioſcoride, libro ſexto, capite nono percipitur, & multo magis ex Nicandro, in ſuis Alexipharmacis, vbi de Coriandro ita canit.

Quod ſi noxia quis biberit Coriandra repente
Ablato exagitur ſenſu ſtridenteq; voce
Edit acuta velut furioſæ inbila bacchæ,
Seu Stygiæ iniecto quaſi percitus angue Megæræ,
Contra hæc ex dulci de pramnia vina racemo,
Vt madido ſpumans ſudit vindemia prælo,
Diluat infuſo tamen hæc maris vnda catino,
Quin & inanitis Gallinæ partulus ouis.
Confractis ſalſam teſtis ſuperinjice ſpumam,
Qua veſcens cepheus ſe ſeruat & interit eſca,
Piſcantes pueri ſtructis vbi fraudibus illi
Inſidiantur aui, ſicvt capiatur ab his, dum
Albentem ſequitur, non prouida in æquora ſpumam.

In iis enim carminibus Nicander Coriandri venenum, atq; illius antidotum deſcribit, vnde credendum eſt, emanaſſe, vt populus hanc herbam pro venenoſa habeat, repudiatue, illius tamen ſemine contentus. Sed revera contrarium euenit, quia coriādrum, herba optimi eſt odoris,

& saporis, grata stomacho, & capiti, ita vt inter medicamenta cordialia, digna sit adnumerari, & non ab re, vniuersa Hispania, ea tam sæpe in iusculis, & conditis vtitur, ex cuius esu, nullus vnquam, noxam aliquam percepit. Proinde crederem ipse, quum antiqui coriandrum venenosum dicant, non hoc domesticum intelligant coriandrum, sed magis herbulam quandam, cicutariam dictam, folio simílem coriandro, quæ in vniuersum frigida est, vt sua frigiditate interimat: vel aliter respondemus, quod prisci illi, de syluestri intelligunt coriandro, non vero de domestico. Nec obstat quòd Plin. lib. xx. cap. quoque 20. dicat, coriandrum syluestre non reperiri, quia falsum hoc esse, nunc in Italia deprehēdimus, quum coriandrū syluestre cōperiatur, quod sua spōte, nullo interueniēte satore, in aruis & campis nascitur, & crescit, vt hic Anconę, non procul ab vrbe conspicimus, vnde quotannis mulierculæ colligentes: ad pharmacopolas, vendendū portant. Verū, ad coriandri temperaturā accedamus, in qua Gale. à Dioscoride discrepat: nam Hippocrates, vt primo illū adducamus lib. ij. de Diæta, id est victus ratione, ita de coriandro tradit: Coriandrū calidum est, & aluū sistit, & ructum acidum sedat, & somnū conciliat, si postremū edatur. Hęc Hippocrates: Qui vt inibi videtur, de herba loquitur, non verò de ipsius tantū semine. Libro verò de Affectionibus, siue illius ipse sit author, siue Polybus, ita quoque de coriandro testatur: stomacho gratū est, & per aluum secedit, tum coctū tum crudum. Dioscorides porro, vt videtis, coriandrū, refrigerandi vires habere ita tradit, vt siquis copiosiore vsu eo vtatur, nō leui periculo mente tentabitur, vt de hoc coriandro vulgari loqui lib. vj. videatur. Sed hoc falsum esse Gal. indicat, quum coriandrū calidum est, non verò frigidū, vt ex eius percipitur verbis, quæ ita habent lib. vij. de Facul. simplic. medic. Hanc herbam refrigeratoriā esse, Dioscorides prodidit, quòd mista pani aut polentæ, illitaq; erysipelas curet, quanquam certe exactum aliquod erysipelas, quod vtiq; inflammatū est, & flauum, haud vnquam à tali cataplasmate persanabitur, sed illud tantū quod refrigeratū iam fuerit. Coriandrum itaq; ex contrariis facultatibus constat, plurimū habens essentiæ amaræ, quæ tenuium partium est, & terrena: Nec parum etiam

Coriandrum syluestre.

Coriandri temperatura.

etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. His adiunctum est quoque astrictionis pauxillum. Quod autē longe à refrigeratione absit coriandrum, hinc constat, quòd chœradas, siue strumas, cū lomēto discutiat, id quod nullum refrigerantiū medicamentorū facere est aptum. Hæc Galen. Quibus clare percipitur, ipsum cōtra Dioscoridē assēuerare, coriandrū esse tēperatura calidū, non verò frigidū. Sed reuera, cōciliatio facilis ex Galeno desumitur, qui coriandrū, ex compositis facultatibus, non verò vna tantū frigida, insigniri tradit. Cōponitur igitur coriandrū ex partibus quibusdā calidis, quæ in superficie habentur, & ea de causa strumas & duros tumores dissoluit, vt Galen. contendit, cæteræ verò coriandri centrales partes, terreæ sunt & stypticæ, natura frigidæ, inter quas aqueæ quoq;, vt tradit Gale. inueniūtur: cæterū Auicenna, ne illū prætereā, cū Dioscoride cōtra Galen. agit, vt apud illum quis legere poterit libro ij. sui Canonis, cap. 140. *Auicenna.*

CONSTANTINVS.

NIcandri scholiastes in Alexiphar. Coriandri, siue coriani, vt etiam apud Theophrast. legitur κορίαννον, duo genera statuit, Hortense & Syluestre, quorū satiuū suaueolens, & gratū: Syluestre verò Hortensi simile, foliis latioribus, & longioribus, floribus, radicibus, adnatisq; copiosū, quod quouis modo assumptum & ingestum lethale sit.

Hieracium.

DE HIERACIO MAIORI.

Græcè: ἱέρακιον μέγα: Latin. hieraciū maius.

Enarratio LXX.

HIeracion herba, vt placet Plin. lib. xx. cap. vij. vbi lactucę varia enumerat genera, ab accipitre suū nomē traxit, quoniam accipitres, eam

ſcalpendo, & eius ſuccum oculis admouendo, ab eis obſcuritatem quum ſentiunt, diſcutiant, quę quoque lactuca erratica vocatur, variis in locis obuia. Cæterum hieracites, apud Galenum, lapis quidam eſt, profluentem ex hemorrhoidibus ſanguinem ſiſtens, vt libro nono de Facultatibus ſimplicium medicamentorum legitur.

Hieracites lapis.

DE HIERACIO MINORE.

Græcè, ἱέρακιον μικρόν: Latinè, hieracium minus: Hiſpanicè, coyon de galho hierua.

Enarratio LXXI.

HAec verò, potius chondrillæ ſimilis eſt herba, quàm maiori hieraceo, quæ per terram tracta folia habet, ex quorum medio, tenellum cauliculum emittit, in cuius ſuprema parte, nonnunquam verò inferiori, tuberculum quoddam concretum naſcitur, & illud quidem tenerum, ſuccoſum, & guſtui perquam gratum, quod ideo pueri Hiſpaniæ auidiſsime comedunt, & herbam teſticuli galli appellant: quum enim ad ſtatum herbæ iſta venit, lacte abundat, & ea de cauſa meritò inter lactucas reponitur.

DE APIO SATIVO.

Græcè, σέλινον κηπαῖον: Latinè, apium hortenſe: Hiſpanicè, perexil: Luſitanicè, ſalſa: Italicè, petroſemolo: Gallicè, perſil: Arab. carfi: Germ. Epffich.

Enarratio LXXII.

SElinon hortenſe, ſiue apium ſatiuum, noſtrum vulgare petroſelinum eſt, cuius ramı (teſtante Plinio) largis potionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent, quod hodie ita eſſe quoque percipimus, & vt tradit Galenus lib. ij. de Facultat. alimentorum cap. 52. vrinas mouet, ad quod opus vſitatiſsimũ eſt, nam & ſuaue eſt, & ſtomacho gratum. Nec hæc tantum de herba ipſa, intelligas opus eſt, ſed etiam de ipſius radice, ac ſemine. Calidum enim petroſelinum hoc vulgare in ſecundo ordine eſt, & ſiccũ in medio tertij, vt meminit Galen. lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. dicens: Adeo calidũ eſt, vt & vrinam & menſes cieat, flatus quoque digerit, & magis ſemen quàm herba. Oreoſelini & hippoſelini ſimilis

Temperatura.

Apium.

vis exiſtit: Verum hipposelinū imbecillius eſt: oreoſelinum valentius. Hæc Galenus. Cæterum, an apiū hoc ſit funebribus cibariis dicatū, quod ideo multi ab eſu hominum explodebant, ſimul quia morbū caducū excitabat, ignoratur: credere tamen eſt, longe aliud eſſe, vtpote apium vulgare, Dioſcoridis petroſelinū, quod comeſtum, caput tentat, & morbum caducum incitat: ita verò ſe rem habere, certiſſimus ſum, nec rationes quæ ab Aegyptiis, & Hebræis deſumi poſſūt hoc potiſſimum indicantes, in medium afferre eſt neceſſe.

DE PALVSTRI APIO.

Græcè, ἑλεοσέλινον: Latinè, apium paluſtre, paludapium: Hiſpanicè, perexil dagoa: Italicè, petroſemolo del aqua: Arabicè, aſalis: Gallicè, perſil de mareſts.

Enarratio LXXIII.

PAluſtre apium, petroſelinum noſtrum eſt, in aquis tamen naſcens, ad omnia ferè potens ad quæ hortenſe. Caueant tamen Hiſpani, ne herbam illam in aquoſis potiſſimum naſcentem, quam rabacias appellant, apio vulgari ſimillimam, paluſtre hoc apium eſſe credant, quum illa, vt dixi, Sion eſt, de qua libro ij. ſermonem fecimus. Naſcitur enim hoc de quo agimus, aquaticum petroſelinum in lacubus, quoq; & locis paludoſis, ſimile omnino hortenſi, vel ſatiuo dicto apio, quòd nos petroſelinum, communi voce appellamus. Cæterum hippocrates libro de Affect

de Affectionibus, paluſtre apium ſatiuo maiorem vim habere, memoriæ commendauit.

DE OREOSELINO.

Græcè, ὀρεοσέλινον: Latinè, montanum apium: Hiſpanicè, perexil montiſino, ſalſa ſaluatiqua: Italicè, petroſemolo aggreſte: Gallicè, perſil de montaigne: Arabicè, acraſelinum: Germanicè, Peterſilgen, peterlin.

Enarratio LXXIIII.

Oreoſelinon.

EST verò, vt breui dicam, oreoſelinon, hodiernum petroſelinum in montibus naſcens, herba herbariis nota, parum à petroſelino communi differens, vnde legendum crederem, in hoc capite, ad Theophraſti mentem, cum Plinio lib. xix. cap. viij. hoc modo: circa quem, ramuli, & capitula cicutæ ſimilia, multo tamen tenuiora, in quibus ſemen oblongum, acre, tenue, odoratum, cymino ſimile comperitur, nec obſtat, quòd in pluribus exemplaribus Dioſcoridis, capitulorum papaueris fiat mentio, quia vice, κωνείῳ, id eſt cicutæ, corruptè, μηκωνίῳ παρεμφερῆ, legitur. Habet igitur oreoſelinum, cicutæ folia, vt ex Plinio reſtituimus.

DE PETROSELINO.

Græcè, πετροσέλινον: Latinè, petroſelinum.

Enarratio LXXV.

PETROSELINUM Græcorum, officinarum apium eſt, quod & vulgares apium appellant, & cuius ſemen, herba, & radices, ſyrupos ingrediuntur aperientes, & decoctiones exornant diureticas. Eſt enim tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantium. De quo plura capite ſeptuageſimoſecundo, ſi recte teneo, dixi.

CONSTANTINVS.

LVſitanus ſine ratione contendit Dioſcoridis petroſelinon eſſe vulgare apium, quum iam verum petroſelinon multis rei herbariæ ſtudioſis innotuerit, diuerſaq; ſit planta ab apio vulgari, vel à pimpinella quam Hieronymus Tragus nobis profert, pro petroſelino Macedonico Dioſcoridis.

DE HIP

DE HIPPOSELINO, QVOD OLVS ATRVM DICITVR.

Græcè, ἱππουρίλινον: Latinè, hipposelinon, olusatrum, equapium: Arabicè, salis: Gallicè, ache, Ruell. leueesche, Mathiolo.

Enarratio LXXVI.

VT enim coniecturis assequi possumus, Hipposelinon, leuisticum officinarum est, nam liguſticum, aliam rem esse diximus. Porro admonendus hic à me candidus lector est, quia in hoc Dioscoridis textu Græco, nulla nigredinis in radice mentio fit, proinde expungēda illa sunt verba: à Marcello Virgilio supperaddita, foris nigra, quum extra Dioscoridis mentem interposita sint, vt optimè quoq; Manardus adnotauit, qua tamē de causa Marcellus, illa duo addidit verba, dicā, quia Theophrastus suo hipposelino, radicem quoq; nigram tribuit, dicens; hipposelinum radice ornatur crassa raphano simili, & illa quidem nigra, vt apud illum est legere, lib. vij. de Plantarum historia, cap. 6. Sed revera Marcellus in hoc lapsus est, credens vtiq; quòd hipposelinon Theophrasti, idem sit cum hipposelino Dioscoridis, quod sanè falsum est, quum potius inter se multum differant: vt cuique vtriusque deliniationem conferenti manifestum erit. Cæterum, hipposelinon ex secundo ordine calfacientium, tertio verò exiccantium est. *Marcellus errat.*

DE SMYRNIO.

Græcè, σμύρνιον: Latinè, smyrnion: Italicè, Macerone, Arabicè, Seniruion.

Enarratio LXXVII.

QVod enim iudicium hodie de apiis tradimus, tale quidem ab hinc quindecim annis in lucem emisimus, à quo Ruel, Gallus, Fuchsius Germanus, ac alij immerito proculdubio euariant. At Ferrariēses ferè omnes, veluti & Mathiolus Senensis in vniuersum nobiscum agunt. Est igitur smyrnion, apium Macedonicum, quum inter se multum conueniant, & de quo Galenus ita dixit, lo. viij. de Facultat. simplic. medic. Smyrnium ex eodem genere

genere cum apio est, & petroselino: fueritque apio quidem validius, imbecillius verò petroselino, itaq; & vrinas & menses proritat, calidum siccumq; tertio ordine.

Archangelica imperatoria dicta.

Cæterum, præter istas apiorum species, plures aliæ reperiuntur, inter quas Archangelica, siue Imperatoria dicta, primatum obtinet, herba hortis admodum familiaris, calida & sicca, tertio ordine, atque inde morbis opitulatur frigidis, contra quartanam magno datur iuuamento, partus faciles reddit, & cerebrum expurgat, ac illud à superflua humiditate liberat. Dicitur verò imperatoria, quia medium folium, ex tribus quibus ornari videtur, coronam imitatur, quia in tres diuiditur partes, altera verò folia duo, à lateribus existentia, in duas tantum, vt demum, medium dictum folium, inter illa duo tanquàm corona medium sit, appareátve.

DE ELAPHOBOSCO.

Græcè, ἐλαφόβοσκον: *Latinè*, *elaphoboscum*, *pabulum ceruorum.*

Enarratio LXXVIII.

INter herbas, quæ non facile in hominum cognitionem veniunt, elaphoboscum est, quam nos sedulo inquirentes, post longam tandem inuestigationē inuenimus. Nam quum Ferrariæ mihi contigerit herbatum ire cum nonnullis viris doctissimis, & rerum naturalium diligentissimis inquisitoribus, inter quos, mihi nominandi veniunt, Ioannes Falconerius Anglus, vir mea sententia, cum quouis doctissimo herbario conferendus, & qui pro dignoscendis herbis, varias orbis partes perlustrauerat, quarum plures & varias, miro artificio, codici cuidam consitas, ac agglutinatas afferebat: Alter verò, Gabriel Mutinensis, philosophus doctissimus, & cui ob plures eius dotes, ac variam doctrinam, hodie publicè Dioscoridem interpretandi munus datū est Ferrariæ, elaphoboscum inter plures alias herbas offendimus, cuius folium nō adeo oblongum erat, duum digitorū latitudine, aliquantulum aspērum vt lanugine cooperiri quis diceret. Nam caulis huic bicubitalis cernebatur, rubricans, cuius flores tūc videre, non fuit possibile. Hanc verò herbam Ruellius Gallus,

in Gal

in Gallia frequenté esse,& Gratiam Dei appellari tradit,à qua vnguentum de Gratia Dei dictum,nomen sibi vendicat,vt apud Petrum de Largellata chirurgum non asperneadum videre est, quo omnes chirurgici, in vulneribus capitis passim vtuntur. At licet in Gallia herba hæc Gratia Dei dicatur,in Italia tamen longe alia herba,pro Gratia Dei indicatur, & quam Iacobus Manilius, suo Luminari describit dicens:Herba Gratia Dei apud modernos herbarios, sic est vocata, & est herba, cuius longitudo est vnius palmi,aut parum plus, folia habet similia hyssopo, florem verò inter folia paruum, cuius color tendit de bicoloribus ad album & purpureum, sicut herba quæ dicitur volubilis,quæ in vineis nascitur,radicé habet paruam, nam apud nos in pratisvalde abundat,& cognoscitur propter saporem foliorũ, in quibus est amaror ita potens sicut in centaurea minori,& maiori,hactenus Iacobus Manilius in suo Luminari maiori. Hodie verò hanc quoque nasci percipimus locis paludosis & aquaticis,folio hyssopi,sed latiori,flore verò albo. Qua de ea causa multi eam syluestrem hyssopum appellare non dubitant, sed falsò, quia herba hæc illa vera est, Gratia Dei dicta herba, prædictum ornans vnguentum,sapore cum quadam stypticitate,amara, & quæ comesta potentissime bilem deponit, & vlcera facillime sanat. Cæterũ, non me præteriit, quòd Plinius elaphoboscо folia hipposelini id est olusatri dicauit,vt apud illum est legere lib. xxij. eiusdem numeri capite:quãquam Manardus libro suarum Epistolarũ nono, epistola tertia,locum istum emendare ac restituere conetur, reuera tamen Plinius recte inquit, quum siquis folia in caule nata conspexerit,quodam modo olusatri referre percipiet,de qua Galenus lib.vj.de Facult.simplic.medic. ita tradit: excalfacit & tenuium est partium,ob idq; exiccat maxime in secundo ordine.

Herba Gratia Dei.

Plinius defenditur.

DE FOENICVLO.

Græcè, μάραθρον: Latinè, fœniculum: Hispanicè,funcho: Italicè,finocchio: Gallicè,fenouil: Arabicè,ragenigi: Germanicè, Fenchel.

DE SYL

DE SYLVESTRI SIVE ERRATICO FOENICVLO.

Græcè, ἱππομάραθρον: Latinè, sylvestre fœniculum.

Enarratio LXXIX. LXXX.

Fœniculũ.

Fœniculum.

SEritur passim fœniculum, in Italiæ hortis, quod caule turgescente colligitur & esui dicatur. Lac enim potissimum fœniculum generat, & oculorum claritatem iuuat, vt testatur Plinius, præsertim eius in caule cõcretum gummi, quod calidioribus in regionibus reperitur, præcipuè in Hispania, vt recte admodũ notat Dioscorides: Est enim herba hæc, ac eius semen, & radices, in continuo vsu medico: Nam sylvestre fœniculum in campis errat & nascitur, de quorum natura, ita tradit Galen. lib. vij. de Facultatibus simplic. medicament. Marathrum, calfacit in tertio ordine, desiccat verò in secundo, proinde lac gignit, auxiliatur suffusis, mensesque & vrinas promouet. Radix & semen hippomarathri amplius quàm domestici siccãt, quare & ventrem videntur sistere, possunt etiam & calculos frangere, curare ictericos mensesque & vrinas mouere: minimè tamen lac gignere.

DE DAVCO.

Græcè, δαῦκος: Latinè, daucus: Hispanicè, dauco cretico: Italicè, dauco: Arabicè, gezar: Germanicè, Bervuurtz.

Enarra

Enarratio LXXXI.

DAucus verus non ſolum ex Creta aduehitur, ſed Hiſpaniæ & Italiæ frequens eſt, quem Hiſpani, daucum vel Cretenſem daucum appellant, naſcitur autem potiſſimum apud Colimbricenſes in Luſitania prope fanū diuæ Mariæ ab Spe dictæ, quanquam pharmacopolæ illius loci non ita illum facile noſcant. Eſt & quoq; aliud genus, quod paſsim pharmacopolæ vtuntur, quibus tertium addere eſt, quod Hiſpani vis nagam appellant, & illius vmbellis pro dentifricijs optimis vtuntur. Verum falluntur qui daucum, ſylueſtrem paſtinacam eſſe cõtendunt, quum ſylueſtrem paſtinacam, ſi quis recte Galenum animaduerterit à dauco aliam rem eſſe inueniet, vt ex vj. & viij. libro de Facultat. ſimplic. medic. clare res elici poteſt, in quibus, de iis tanquam rebus diuerſis, diuerſa capita faciat, à quo nec Dioſcorides in præſenti diſsidet. Proinde daucum à paſtinaca ſylueſtri rem diuerſam eſſe in confeſſo eſt. Cæterum, cum iis fateri quoq; eſt Daucum ſylueſtris paſtinacæ ſpeciem eſſe. De quo Galenus lib. vj. citato ita tradit: Domeſticus eſui aptior, ſed imbecillior, acré calidamq; facultatem ſortitur, ac proinde etiam extenuat: At radix, ſane flatuoſum quid obtinet, ac venereum, ſemen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad venerem ciendum potentiam poſsidet: agreſtis verò plane flatu caret, ac proinde vrinam menſeſque ciet, quæ verò ſubſequuntur de ſemine dauci per otium legito.

Vis naga dauci genus.

DE DELPHINIO.

Græcè, Δελφίνιον: Latinè, delphinium herba.

Enarratio LXXXII.

DElphinium herbam, conantur multi eam indicare, ſed falſo, quia folia, delphinorum figuram nullam habent, in Gallia porro naſci Ruellius tradit, cui fides habenda eſt, quum & in Hiſpania herba iſta creſcat, cubitalis altitudinis & maioris, caule rotundo innodo, ramoſa, folia delphino piſci ſimilia habens, florem vero purpureum, violæ, quam cheiri Arabes appellant, ſimilem: nam ſemen, in ſiliquis quibuſdam paruis recondit, vt optimi ſcholaſtici Colimbrienſes in Luſitania videre poſſunt, quum illic herba iſta feliciſsime creſcat, præcipuè

Delphinium

prope fontem Reginæ dictum, non procul à cœnobio ſanctæ Claræ dicato. Nam & apud Oliſsiponam in maxima quoq; copia reperitur. Huius vero herbæ, nec Galenus, nec Paulus, Oribaſiuſue, vllam fecerunt mentionem. Qua de cauſa, caput hoc Dioſcoridi ſuperadditum eſſe, multi arbitrati ſunt, & hoc magis, quia in nonnullis Dioſcoridis exemplaribus caput iſtud deeſſe notabant: ſed vt cunq; ſit, caput hoc legitimum & germanum apud Dioſcoridem eſſe, pro firmo habemus, quia in omnibus exemplaribus hucuſq; à nobis viſis reperiatur. Qui delphinum ſenam eſſe putant, omnino errant, quum ſena longe alia ſit res, nec cum delphinio ſimilitudinem aliquam habeat. Nec minori errore deprehenſi ſunt, qui ſenam alypon, aut empetrum putarunt: imò irridendi proculdubio ſunt, qui contendunt apud Dioſcoridem, ſenæ mentionem vllam factam eſſe, ſub quocunq; dicant nomine, vt olim ſenex bonus Vincentius Caprilis medicus Ferrarienſis mecum contendebat: Cui non aliud dedimus reſponſum, quàm quòd contentio hæc ſua, antiquas ſuas ſapere videbatur, vt ex plurimis, quas Manardus libris ſuarum epiſtolarum interpoſuit, iudicare quis poterit. Ruellius porro Dioſcoridem, Galenum, Paulum, Aëtium ac Plinium miratur de ſena mentionem nullam feciſſe, quum, vt ille putat, Theophraſtus illis ætate prior, de ea locutus fuerit, ac eam graphice depinxerit, ſub coluteæ nomine libr. iij. de Hiſtoria ſtirpium, cap. xvij. At Ruellius (bona viri pace dixerim) errat, vt ex infra dicendis quiſq; facillime deprehendere poterit, quia colutea à ſena multum differt, de qua Theophraſtus loco citato ita inquit: Colutea quoque lipare proprie traditur, arbor magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens magnitudine lentis, qui oues mirum in modum pinguefacit: naſcitur ſemine & ſimo præcipue ouillo, & ſubdit: habet folium non abſimile fœnogræco, germinat primo vnicaulis triennio maxime, &c. quæ proculdubio, cum ſena in nihilo conueniunt. Nam SENA herba eſt in Liguria & Hetruria frequentiſſima, & quæ ſingulis annis, in campis ſeritur, & colligitur, & ex ea magnum vectigal, ac quæſtum populi illi faciunt, altitudine cubitali, ramoſa, folio vero oliuari, ſed minori, flore luteo, multis complicato venulis, ad rubrum

Delphinium non eſt ſena.

Ruellius.

Ruellius errat.

Sena herba.

brum vergentibus, in quo postea folliculus pendet arcuatus, renum modo, ab vtroq; latere planus & veluti compressus, in quo semina clauduntur, tanquam vuarum acini, nam folliculus iste facillime à vento percussus in terram cadit, quia pediculo pendet subtili, & eum pastores, vt Serapio adnotat, colligunt. Quæ verba Ruellius aduertens, senam coluteam Græcorum esse dixit. Sed reuera fallitur Ruellius, quia colutea arbor est, sena vero planta, per vnum tantum permanens annum, item colutea folia habet fœnugræci, siue trifolij, sena autem potius oliuæ: item, colutea & si luteum producit florem, non tamen similem brassicæ flori, qualem sena producit: quibus adde, colutea in folliculis semen latum lenti simile includit: Sena vero simile potius vuarum acinis, vt facile quis, ex iis collatis, differentiam inter vtrãq; ponere sciat. *Colutea arbor.*

Quæ vero hæc sit arbor colutea dicta, posset quis quærere, cui breui respondemus, illam esse, quam nonnulli rei rusticæ scriptores, alburnum appellarunt: Itali vero & nonnulli Hispanorum, aorno vocant, quam ego, primo Mechliniæ, celebri ciuitate Brabantiæ, ac media inter Anthuerpiam & Louanium bonarum literarũ nobilem academiam, vidi, & vt verum fatear, primo intuitu, senam esse putaueram: sed quum postea, senam herbam & non arborem deprehendi, ab ea discessi opinione. Non desinam tamen, vnum fateri, quòd colytea à Theophrasto eodem libro, capite decimoquarto, descripta, senæ magis respondere videatur, quàm colutea, de qua supra, ita enim de colytea loco citato Theophrastus tradit: Colytea folio salici vicina est, ramosa, foliosaq; in totum ampla, fructum in siliqua sicuti legumina gignit, eaq; lata, non angusta, semen inclusum, paruulum, non magnum, durum modice. Hæc enim colyteæ descriptio, proculdubio senæ conuenire videtur, vt iure quis dicere possit, colyteam Theophrasti, nostram esse senam. Sed age siue sit vt nos putamus, siue non sit, vt Auerroi placet, dubio procul, sena medicina est, multis digna laudibus, de qua Actuarius Græcus author ita tradit. Senæ à Barbaris appellatum, siliquosus ille fructus est, qui circa noxam drachmæ ponduscu lo sumptus, pituitam & bilem purgat, & vt tradit Mesue, calidum est in principio secundi *Colutea arbor alburnum dicitur.* *Colytea.* *Colyteæ Theophrasti nostra est sena. Senæ vires.*

gradus, ſiccum vero in primo. Quæ verba forſan ad ſenę ſiliquam ſiue folliculum referri debent, quia de foliorum temperatura ita ſubdit: & folia ſunt in primo calida, & vniuerſaliter Senæ eſt abſterſiuum mundificatiuum, conuenienter & reſolutiuum, & inferius inquit: Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram aduſtam, & mundificat cerebrum, cor & epar, & ſplenem, & membra ſenſuum, & pulmonem, & confert ægritudinibus eorum, & aperit oppilationes viſcerum, & confert vtenti eo in iuuentute, & generat gaudium, cauſam autem triſtitiæ amputat, & ponuntur folia eius in lauacris ad caput, & proprie cum camomilla, & confortat cerebrum, & neruos, & ſecundum eius omnem adminiſtrationem, addit inuiſum, & corroborat auditum, & eſt medicina bona febrium melancholicarum, & antiquarum, cuius infuſionis doſis eſt, ad vnciam vnam: ſed nos hodie abſq; noxa vlla vncias quinq; & ſex Serapionis con ſilio ægrotis præbemus. Verum hic dubitatur, an ſiliquę dictæ folliculi ſenæ, potentiores in operatione ſint, quàm folia, vel contrà: Secundo, an ſenæ noceat ſtomacho, vel non: Tertio, an pituitam ſena euacuet: Quarto, quomodo infuſum ſiue decoctio dicta ſenæ parari debeat. Ad primum igitur reſpondentes, dicimus, quòd Actuarius, de folliculis ſiue ſiliquis, vt pote potentioribus tantum loqui videtur, non vero de ipſius foliis ſenæ: qua de cauſa Meſue, qui ab Actuario multa mutuatus in ſuum opus eſt, inquit, Melior, id eſt potentior in euacuando, pars ſenæ eſt folliculus, deinde folia, in quibus eſt virtus debilis valde, & melior folliculus eſt, cuius color accedit ad viriditatem & ſubnigredinem quandam, & in quo eſt de amaritudine res modica cum ſtypticitate, & qui eſt magis completus, &c. In quibus verbis, ſatis liquet apud Meſuem folliculos ſenæ, viribus potentiores eſſe, quam ipſius folia, quem ſecutus quoq; eſt Antonius Muſa Braſauola, qui vt tradit expertus eſt. Decoctum ex folliculis ſenæ, validius operatur, quàm ex foliis paratum, quibus & nos quoq; non poſſumus non ſubſcribere, quum experimentum facientes, ſæpe ex folliculis paratum decoctum, potentius inuenimus, quàm quod ex foliis ornabatur: nec nobis ratio deeſt, quia pars, vbi ſemen ad con-

Senæ folliculi an potentiores ſint quàm folia.

ſeruat

seruationem speciei occluditur, potentior esse debet, quàm folium: igitur folliculus cum toto ipso semine potentior ac validior dicendus est. Manardus vero contrarium dicit, nec aliquam rationem præter experientiam adducit. Inquit enim decoctum ex foliis senæ, potentius multo esse, quàm ex folliculis parato. Fuit certe Manardus Ferrariensis vir doctissimus, & cuius iudicium, non sic spernendum facilè putarem, quo fit, quum senam describo, soleam ipse partem mediam folliculorum & mediam quoq; foliorum addere, quod in componendo decocto à pharmacopolis factitatũ iri desidero. Ad secundum, an sena ventriculo noceat, respondet Mesue, dicens: est solutionis debilis & tardæ, & debilitat stomachum, verum confortatur eius operatio in permiscendo cum eo aliquid ex rebus acutis, sicut zingiber, proprie & sal gema, & sal Indus, & medicinæ cordiales cum eo, & stomachicæ felicitant opus eius. Hæc Mesue, cui Actuarius contrarius videtur, quum dicat, contra noxam drachmę pondere sumi, cui ratio quoq; suffragatur quia in sena amaritudo quædam parua coniuncta stypticitati reperitur: qui sane sapor Galeno authore lib. iiij. de Simplicibus, tantum abest, vt obsit stomacho, vt potius illi iuuamentum ac robur magnum præstet, vt ab absinthio argumentum desumi quoq; potest. Nec enim cõfugere est, dicendo, quòd in sena, alia quædam extranea reperitur qualitas, ab illis dictis, prout in Epimelide amaro & stytico reperitur, quemadmodum Libro sexto citati voluminis legitur, qui & stomacho nocet & capiti dolorem affert, iis de causis crederem ipse, senam stomacho nullam noxam aut detrimentum afferre posse: vt tamen maiori cautela operemur, & medicorum vulgarium scrupulos fugiamus, consulimus, vt senæ aliquid semper ventositatem resoluens admisceatur, vt docet Mesue, & Brasauola consentit. Ad tertium, an pituitam sena expurget, respondet Mesue, senæ cum facilitate educit melancholiam, & choleram adustam, Serapio vero absolutè bilem purgare dixit. Quibus cõsentire videtur Auerrois, qui quinto libro sui Colliget, omnino negat senam posse purgare pituitam. Actuarius tamen vir Græcus & *Sena an pituitã expurget.*

magnæ authoritatis, & cui ego plurimam tribuo fidem, *Sena purgat pituitam.* senam purgare pituitam inquit, cui & experientia astipulatur quotidiana, quæ indicat senam pituitam remouere, præsertim in morbo Gallico, & febribus quotidianis, veluti & atrabiliarios humores.

Ad quartum, Quomodo infusum siue decoctum senæ, parari debeat, respondemus, quòd varij varie parant: pro illius tamen præparatione, Sena ex Alexandria adducta eligatur, quæ Liguſtica aut Ethrusca præstantior est. Ea igitur habita, eius decoctum aut infusum dictum sic paretur.

R. Folliculorum foliorum senæ, vnciam vnam: Polypodij, drachmas duas: Passularum, vnciam mediam: Sebesten, numero decem: Pruna pinguia Damascena, numero octo: Zingiberis, drachmam mediam: Florum boraginis communis: Violarum: Rosarum rubearum: Naphæ, id est floris narantiorum, aã.3.i.

Modus autem conficiendi, talis seruari debet: Accipe polypodium optime contusum, recens quercinum, ac passulas, pruna & sebesten, & in olla vitreata continente libram vnam & mediam aquæ omnia iniiciantur, & ad lentum ignem, parum ferueant: quibus postea superaddas senam, cum prædictis floribus, & zingiberis radicem quæ simul quoq; ebulitione vna, vel altera ferue permittas: ac ollam optime obturatam, ab igne depositam, per aliquot horas finito, postea fortiter exprimito, ac mellis rosacei colari vncias quatuor illi admisceto. Hęc enim completa est decoctio senæ, quæ variis aliis modis parari solet, & plerunq; absq; melle rosaceo, quia cum aliis miscetur syrupis, vt syrupo rosaceo solutiuo, syrupo de fumo terræ, syrupo de epithymo, vel quouis alio, sed sæpe cum rhabarbaro datur, vel manna, aut casia fistulari, aut alio simili medicamento purgante, imo senam multoties adiungi facimus, sero caprino, boragini, floribus cordialibus & fumi terræ, veluti, iuri capi. aut gallinæ, castratiue, prout intentio nostra est: Sed & aliquando pulueiculum ipsius senæ, pondere triũ vel quatuor drachma- *Infusionis senæ pondus.* rum in iure, vel stillatitia aqua, aut pulticula propinamus: Cæterum, infusi siue decocti prædicti senæ quantitas, advncias sex describitur quæ tuto sine læsione, & pueris, &

ris, & vtero gerentibus, ac senibus in omni temporis constitutione dari potest.

CONSTANTINVS.

SEna Alexandrina siue orientalis siliquares fructus ferens, vt habet Actuarius, quam Serapio cap.58. habohanifa vocat & Mesue Abalzemer, planta est indicta antiquis scriptoribus, tum Græcis, tum latinis, non enim, κολοιτία, ἢ κολυκέα, nec κολουτέα, ἢ κολωτέα Theophrasti lib.j. & tertio de histor. plant.1. Colœtia vel colycea, nec Colutea aut Colotea (sic enim legendum ex emendatiorum codicum fide) Est enim eodem authore & colycea arbor circa Idam, & altera folio salicis, quã Plinij staphylodendron esse multi falsò contendunt: quùm Plinius ipse lib.xvj.cap. simili, arborem esse describat trans Alpes similem aceri albo materia, siliquas ferentem, & in ijs nucleos sapore nucis auellanæ: quæ omnia diuersa ab hac Colycea Theophrasti. Nec magis ipsius Colutea arbor Liparæ peculiaris, potest esse vulgaris sena, quã vocamus etiam baguenaudier: quia hæc frutex humilis est, illa verò arbor procera. Sed ista communis sena, potius connumeranda est inter solani vesicarij genera. Miror autem cuius authoritate contendat Amatus Lusitanus, Coluteam Theophrasti latinorum esse Alburnum: cùm sciamus Plinium lib.xvj.cap.38. Alburnum vocasse, partem illam in arboribus, quam adipis loco natura tribuit. Ipsius hæc verba: Atque in toto corpore arborum, vt reliquorum animalium, cutis, sanguis, caro, nerui, venæ, ossa, medullæ, pro cute cortex. Proximi plerisq; adipes: ij vocantur à colore alburnũ: mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore putrescens, teredini obnoxia, quare semper amputabitur. Et lib.xvj.cap.40. robur exalburnatum vocauit, cui alburnum detractum. Ab Alburno autem diuersum est, vt hoc in transitu dicatur, viburnum, planta videlicet, inter vitilia, & ob id à Virgilio in Bucol. lenta nominata vno hoc carmine, nec, alibi, aut alijs authoribus memorata quod sciam: Quantum lenta solent inter viburna cupressi. Ea est quam lantanã vocat. Italia, & Gallia nostra viorne: at aorno vulgò dici malè scripsit Amatus Lusitanus Coluteam Theophrasti.

DE PYRETHRO.

Græcè, πύρεθρον: Latinè, Pyrethrum, & saliuaris herba: Hispanicè, pelitre: Italicè, pirethro: Gallicè, pied D'alexandre, ou pyrethre: Arabicè,

Machartaraha, Germanicè, Bertram.

Enarratio LXXXIII.

Pyrethrum.

PYrethrum, herba cũ sua radice, in continuo medico vsu, pro masticatoriis, & dentiũ doloribus sedandis est, quæ hucusq; à me absq; vmbella semper visa est. Proinde crederem ipse, in hoc capite, ita esse legendum, scilicet, in pyrethro flores, vmbellæ modo rotundi sunt, vt in camomilla apparent, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Radix eius causticam possidet facultatem, qua dẽtes refrigeratos mitigat, porro ad rigores ante periodum cum oleo confricatur, stupidosque & resolutos adiuuat.

DE ROSMARINO.

Græcè, λιβανωτὶς: *Latinè*, *rosmarinus*: *Hispanicè*, *romero*: *Italicè*, *rosmarino*: *Gallicè*, *Roumarin*: *Arabicè*, *almeriem*: *Germanicè*, Rosmarin.

DE CANCHRY.

Græcè, κάγχρυ: *Latinè*, *canchrys*, *fructus libanotidis*,

Enarratio LXXXIIII. LXXXV. LXXXVI.

LIbanotis, à Libano, hoc est thure, nomen sibi traxit, quia vna eius species thus redoleat. Primam speciem millies vidimus, & cuius fructus canchrys appellatur,

& in

& in eo semen obcluditur: Secundam vero speciem, non est difficile inuenire: Tertiam autem coronariam dictam, passim in syluis & montibus crescere, cum cæteris speciebus nouimus, & ita apud Hispaniam frequéter, vt non temere multi illic, pro calfaciendis furnis, altero vtantur ligno. Est enim libanotis siue rosmarinus, frutex topiarius, simul & coronarius omnibus satis notus. De quo ita Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. tradit: Libanotides tres existunt, vna sterilis, duæ fructum ferentes. Omnes vero emollientis, digerentis, incidentis & abstergentis sunt facultatis, succus tum radicis, tum herbæ mistus melli, obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine emendat: decoctum eius, quam rorem marinum appellant, potum regio morbo auxiliatur. Hęc Galenus. Ex floribus rorismarini, conditum saccaro paratur, ventriculo roborando accommodatum, & matrici conuenientissimum, quod Simon Genuensis, dianthos appellat, quasi peculiariter flores istos, anthos Græci appellarent, quod falsum esse omnes norunt, dicuntur tamen flores isti ab Arabibus: alkhilil. *Conserua dianthos. Alkhilil flores.*

DE SPHONDYLIO.

Græcè, σφονδύλιον: Latinè, spondylion: Gallicè panay sauuage: ou Austruce.

Enarratio LXXXVII.

SPondylion, siue sphōdylion, herba, in paludosis & aquaticis nascitur locis, folio platani, siue panacis, caule fœniculi, aliquando cubitali, in quo vmbella albi conspicitur floris, qua decidente, semen innascitur seseli montano persimile, latius tamen ac albidius, squamosiúsve, sapore quodā ingrato, quo multi sileris montani loco vtuntur. Nam radix illi, raphano æqualis est, alba & grati odoris, quo verò nomine herba ista apud Hispanos appelletur, Christophoro Oroscio medico probatissimo, & olim apud Salmanticenses, condiscipulo nostro, inquirendum committimus, nos vero vt qui ab hinc decem & octo annis, sponte ab Hispania discesserimus, non sic in omnibus herbarum nomina tenere possumus, huius tamen vires, prosecutus est Galenus, lib. viij. de Facult. simplic. medic.

ad istum modũ dicens: Fructus eius acris & incidens est, itaque ad asthma & comitialem morbum, aptum est medicamen, prodest & aurigini: At radix vltra iam dicta, fistularum callos tollit, si sit circumrasa, floris succus, ad diuturniora aurium vlcera conueniens reponitur.

CONSTANTINVS.

PLinius lib. xij. cap. 26. Spondylion comparat cum quodam genere ferulæ, aitque ab illo tantum differre foliis, quia sunt minora & platani diuisura. Non nisi in opacis gigni, semen eodem nomine filis speciem habere, medicina tantum vtile. Spondylij verò medicinas exequitur lib. xxiiij. cap. 6. Hæc autẽ planta est, quam pro Acantho ostendebant seplasiariorũ medicinæ, quamq; ne pro branca vrsina vsurpent pharmacopolæ, ipsos diligenter admonet eruditißimus Fuchsius, tametsi in suo herbario Spondylion pro secunda Acanthi specie proposuerit. Lege eius lib. de Comp. Medica.

DE FERVLA.

Græcè, νάρθηξ: Latinè, ferula: Hispanicè, cananheia: Italicè, ferola: Gallicè, ferule.

Enarratio LXXXVIII.

Ferula. NAscitur Ferula in regionibus calidis, potissimum in insulis Canariæ, Portugallia, ac vniuersa Hispania, non nisi procere, & nodose, lanceæ altitudine, quã Hispani, à similitudine quam cum cannis in altitudine habet, cannam, & loco ferulæ, corrupte frescham, dicunt. Eam igitur cannam ferulam appellant, cuius plures videntur species, sed duæ præcipue, altera lanceæ altitudine, altera verò humilis, anetho persimilem habens vmbellam, quibus folia fœniculi modo insunt. In Apulia porrò, procerè quoq; ferulam nasci, certũ est, ex qua interim dum viret, pastores, meditullium oui vitello persimile, vt audio, extrahunt, ac sub cineribus coctum, pipere non iniucundo sapore, pro irritanda venere mandunt, de qua Galen. lib. viij. de Facultat. simplic. medic. ita inquit: Narthex, id est ferula eius semẽ calfacit, & tenuat, medulla autẽ astrictionis est particeps, vnde hæmoptoicis, & cœliacis conuenit.

CONSTANTINVS.

FErulam arborum generi ascribit Plinius libro xiij. cap. 22. quoniam quarundam natura (sicut ipse distinguit) lignum omne corticis loco habent, hoc est forinsecus; ligni autem loco fungosam

gosam intus medullam, vt sambuci: quædam verò inanitatem, vt harundines. Ferula eo authore calidis nascitur locis, atque transmaria, geniculatis nodata scapis, cuius ipse duo genera statuit, vti & Theophrastus lib. vj. de. Historia plantarum, nartheca assurgentem in altitudinem, nartheciam verò semper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, vt quæque terræ proxima. Cetero inquit, naturæ eadem, quæ anetho, & fructui simili, nullibi fruticum lenitas maior: ob id gestata facilius, baculorũ vsum senectuti præbet. vt autem idem author prodidit lib. xx. cap. 23. ferula semen simile habet anetho. Et quæ ab vno caule diuiditur in cacumine, fœmina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturq; musto ac melle, stomacho vtiles: locoque citato ferulæ multas in medicina cõmoditates recensет. Sed mirũ illud est quòd ferulæ asininigratissimæ, eodem Plinio teste. lib. xxiiij. cap. 1. cæteris verò iumentis præsentaneo veneno. nec minoris est miraculi, quòd ferularum natura vsqueadeo murenis infesta sit, vt ea solum contactæ expirent, quod etiam apud ipsum legitur. lib. xx. cap. 23. sicuti hoc ipsum lib. xv. cap. 28. quod in papyris & ferulis, spinaque alba, caulis ipse pomum sit. At semen ferulæ in Italia cibum esse, condiri quippe, durareq; in vrceis, vel anni spatio, ipsemet author est Plinius lib. xix. cap. 9. quo loco inquit. duo genera ea sunt, Caules & racemi: corymbiam hanc vocant, corymbosq; quos condiunt. Verum vt ad herbariæ studium prouocentur iuuenes, sine cuius, saltem mediocri cognitione, humanioris literaturæ principes scriptores non possunt intelligi, ista proponam exempli gratia, quæ de ferula ab ipsis tradita. primùm de ναρθηκοφόροις apud Platonem in Phedone, id est, de Bacchi ministris, quod ferula Baccho dicata: vt testis Plinius noster libro xxiiij. cap. 1. cur etiam Ion poeta apud Pollucem Onomastici decimo dixerit, ψαραὸν νάρθηκα: aut quod sapit antiquitatem, cur poetæ, vt Aeschylus & Hesiodus, ἐν κοίλῳ νάρθηκι Prometheifurtũ, vt loquitur Virgilius, potius fuisse prodant, quàm in alia plantarum? Quid sibi vult Iuuenalis cùm dixit Satyra j. Et nos ergo manum ferulæ subduximus? Aut Martialis per illud lib. x. ferulæq; tristes Sceptra pædagogùm cessent. Aut quid tandem innuit Columella vocans, nec manibus miles ferulas: & alibi, ferulasq; minaces? Quare non minimi vsus simplicium cognitio.

DE PEVCEDANO.

Græcè, πευκέδανος: Latinè, peucedanum officinar.

fœnic

fœniculum porcinum: Hiſpanicè, heruatum: Italicè, peucedano: Arabicè, harbatum: Germanicè, Harſtrang.

Enarratio LXXXIX.

PEucedanum, omnium conſenſu, officinarum fœniculum porcinum eſt, herba coma ſpiſſa, ac ſubtili fœniculi modo creſcens, quod verò deſcriptioni omni ex parte non reſpondeat, id in cauſa eſt, quia in Sardinia, ac Samothrace, & Arcadia, laudatiſsimum creſcens Dioſcorides magis quam noſtrum deſcribere videtur: cuius vires, ac temperaturam Galenus ita libro viij. tam ſæpe repetito deſcribit, dicens: ſuccus eius admodum excalfacit, & digerit, eſtque tenuium & incidentium partium, quare omnibus neruorum affectibus creditur opitulari, tum morbis in pulmone & thorace ex craſsitudine humorũ ortis. Nec verò intra corpus ſumptus duntaxat, ſed olfactu etiã prodeſt, ad hæc ſæpe foratorũ dentium dolores, cauitati impoſitus, protinus mitigauit, quin etiam induratos lienes iuuat, ad quæ omnia, licet etiã vti radice, quæ & ſquamas celerrime ab oſsibus detrahit, & arida illita vlceribus cõtumacibus remedium eſt optimum, minus quidem quàm ſuccus excalfaciens, nempe in ſecundo ordine iam completo, deſiccans verò in tertio incipiente.

DE MELANTHIO.

Græcè, μελάνθιον: Latinè, melanthium: Arab. Sunit: Officinis, nigella Romana: Gallicè, poyurette, ou, nielle: Hiſpanicè, alipiure, axenuz: Italicè, nigella ortelana: Germanicè, Schvuartz rœmiſch Coriander.

Melanthiũ non eſt vulgaris nigella.

Enarratio XC.

FAlluntur, qui nigellam in ſegetibus naſcentem, folio porraceo, ſemine nigro, & rotundo, Græcorum melanthium eſſe putant, quum Græcorum melanthium, ſemen paruum ſit, ſubnigrum, guſtu aromaticum, cum quadam acuitate, ob qua Luſitani noſtri ſemen hoc aliud piper appellant, quo mulieres frequentiſsimè contra matricis, & ſtomachi vitia, maxime vtuntur: hoc enim ſemen

Melanthium ſatiuum.

Syluestre.

men illud eſt, quod medici contra capitis deſtillationes potiſsimum laudant, nec ſic facile reperitur, quia nō niſi ſatum creſcat, aliud verò ſubcitrinum granum, in non diſsimili planta naſcitur. Quod aliqui nigellam quoque appellant, ſed nos ipſum potius inter cardamomi genera libro primo numerauimus, nam in tritico repertam nigellam pſeudomelanthium, ad Hippocratis mentem appellare quis poterit, quam Itali ſua voce, gittone, vel ruoſolam nominant, & eam Leonardus Fuchſius non ſine errore, pro lolio depinxit, ſed de Melanthio ita Galenus inquit lib. vij. de Facult. ſimpl. medic. Melanthium excalfacit & ſiccat in tertio ordine, eſtque amarū atq; tenuium partium, quare catarrhos ſanat, in linteo admotum, atque aſsiduè olfactum, flatus potum extinguit, lumbricos enecat: non eſum modo ſed etiam foris applicitum, lepras, clauos, atque myrmecias exterit, orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, in ſumma verò vbi ſectione, exterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtan

Melanthiū ſubcitrinū.

Gittone.

Fuchſius errat.

ſtantiſsimum id remedium exiſtit.

DE LASERPITIO.

Græcè, σίλφιον: Latinè, laſerpitium, laſer: liquor Cyrenaicus, Officinis, belzuinum, aſſa dulcis: Hiſpanicè, menzoin: Italicè, belgioino: Gallicè, Beniouin: Germa. Meyſter vurtz.

SVCCVS SILPHII IN SYRIA NASCENTIS.

Græcè, ὀπὸς σιλφίε: Latinè, ſuccus medicus, & parthicus, liquor Syriacus: Officinis, aſſa fœtida, ſtercus diaboli, vulgò, aſſa fetida: Germanicè, Teüffels dreck.

Enarratio XCI. XCII.

Cirenaicus ſuccus. Syriacus.

EX planta ſilphio, ſiue laſerpitio dicta, liquor pretioſiſsimus, & in honore maximo ab antiquis habitus, & hodie quoq; ita receptus eiuſdem cum planta nominis colligebatur, cuius duæ erant differentiæ. Nam Cyrenaicus & Libycus, tanquam odore præſtans & ſyncerus, primas obtinebat: Syriacus verò, tanquàm odore viroſus ac fœtidus, poſtremas. Hanc verò differentiam apud Dioſcoridem factam, inter laſerpitium odoratum, & fœtidum animaduertentes Arabes, ſic poſtea eam operibus ſuis indiderunt, corruptè tamen pro laſere, aſſam ſcribentes, & illius alteram odoriferam conſtituunt: alterâ verò fœtidam: Odoriferam verò Aſſam eâ dicunt, quàm nos benzuinum appellamus: fœtidam verò, ſeruato nomine, aſſam fœtidam, quàm quoq; multi, ob tetrum, & immenſum quem habet fœtorem, ſtercus diabolicum vocarunt. Cæterum authore Hippocrate lib. iiij. de Morbis, non longè à principio, in Ionia & Peloponneſo, hodie Morea regione dicta, ſilphium nunquam repertum fuit: fieri enim non poteſt, inquit ille, multis fruſtra iam id tentantibus, vt in Ionia: aut Peloponneſo ſilphium naſcatur: At in Lybia ſua ſponte naſcitur, non enim eſt neq; in Ionia neq; in Peloponeſo, eiuſmodi humor, qui ipſum alere poſsit, &c. quæ ad materiam noſtram multum faciunt, à nobis in præſenti prætermiſſa. Vt receptui igitur canam

canamus, ſilphium ſiue laſerpitium odoratum, noſtrum eſt belzuinum, præcipue ſubnigrũ cum quodam rubore, quòd Luſitani noſtri à boninas appellant, vt capite de Myrrha copioſe diximus: Nam virоſum laſerpitium, aſſa fœtida eſt, quod & in Syria ſagapeno & chalbane, aliiſve gummis variis adulteratur, & fœtidum euadit. Quòd verò laſerpitium odoratum belzuinum eſſe dicam, hæ me permouent rationes, quia benzuinum ſatis odoriferum eſt lucidum, tranſparens, ad ruborẽ inclinans, guſtui gratum, & quod ſi lauetur, quoquomodo albicat, quæ omnia laſerpitio conuenire certum eſt: hoc verò nonnulli ex recentioribus ob dulcẽ quem habet ſaporem, dulcem aſſam appellarunt. At aſſam fœtidam, laſerpitij ſpeciem eſſe, illius atteſtatur odor, modo quis naribus, eam per ſpatium admotam habeat: tunc enim, qui huius periculum fecerit, deprehẽdet, aſſam fœtidam, odorem belzuini non abſimilem, dereliquiſſe. Affertur autem belzuinum, ex Indiæ vaſtiſsima regione, præcipuè Sumatra inſula, quàm Taprobanam dicunt, vbi arborem benzuinum ferentem, incolæ laſarum appellant: vt Ludouicus Romanus teſtatur, & Luſitani noſtri cõfirmant, de quo Galenus lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Silphij liquor caliditimus eſt, necnon folia, caulis, & radix, ſtrenue etiam ſunt calida, omnia tamen flatulentæ magis eſſentiæ ſunt, ac proinde difficilia concoctu, foris autem impoſita corpori efficaciora, liquor præcipuè admodum trahentem facultatem poſsidens, attamen & excreſcentias exterit, & quandam liquandi vim poſsidet.

silphium odoratum belzuinũ.

DE SAGAPENO.

Græcè, σαγάπηνον: Latinè, ſagapenum: Officinis, ſerapinum: Arabicè, ſachabenigi.

Enarratio XCIII.

SAgapenum officinarum Serapinum eſt, liquor ſcilicet ferulaceę herbę, vt Dioſcoridi & Galeno placet, vt verò Meſue, ex arbore oleandro ſimili deſtillans gummi eſt, quod raro ad nos ſyncerum & purum ex Orientali plaga adfertur, quanquam ex Apulia nunc licet minoris nominis adferri quoque incipiat. Cæterum, Serapinum aluum ſubducere, Arabes inuenere, & ea de cauſa, ex illo catapotia,

Serapinũ aluum ſubducit.

tia, pro euacuandis craſsis, viſcidis & tenacibus humoribus, veluti & ſeroſis præparant, vnde Meſue de illo ita tradit: ſerapinum calidum eſt in tertio, ſiccum verò in ſecundo ordine: & ſubdit, ſolutione educit humores viſcoſos, & phlegma groſſum, & aquam citrinam, & eius proprietas eſt mundificare cerebrum & neruos, & adducere materias eorum, & conferre ægritudinibus eorum frigidis, &c. Galenus libro de Antidotis, notas quibus verum ſagapenum ab adulterato & falſo dignoſci debet, deſcribit, dicens breuiter: verũ ſagapenum, ſtatim aqua rigatũ ſoluitur, quod non tale eſt eliqueſcit minime, & ſubdit: Sciendum autem eſt, chalbani partem in ſagapenũ degenerare, ſicut etiam optima caſsia, in cinnamomum tranſit, & vt tradit lib. vij. de Facult. ſimpli. medic. Sagapenum liquor eſt calidus, & tenuium partium, ſicuti & alij liquores, ſed abſterſionem quandam obtinet, qua oculorum cicatrices expurgat, extenuatq; : ſuffuſionibus etiam & hebetudinibus oculorum quæ à craſsitie humorum proueniunt non malum eſt medicamen. At planta ex qua prouenit, ferulæ aſsimilis, imbecilla eſt, & inutilis.

DE EVPHORBIO.

Græcè, ἀφόρβιον: Latinè, euphorbium: Hiſpanicè, alforuiam, alforſion: Italicè, euforbio: Gallicè, euforbe: Arabicè, farbion.

Enarratio XCIIII.

Euphorbium.

VVlgare & commune, officinis gummi euphorbium eſt, quod Iuba Mauritaniæ rex in monte Athlante inuenit, & herbam arboreſcentem, vnde effluit nomine ſui medici, euphorbij dicti, & Antonij Muſæ ſui fratris, medici Auguſti Imperatoris, euphorbiam appellauit, quæ vt placet Dioſcoridi ferulacea eſt, quanquam Plinius foliis achãtinis potius ornari tradat, non tamẽ ſine textus menda, vt ſuſpicor, quum loco, foliis narthicis, id eſt ferulę, achantinis, ſcriptum fuit, ſed quòd ita Plinius emendandus ſit Pintiano viro doctiſsimo, & maximo Plinij inſtauratori, olim in bonis literis apud Salmanticenſes, præceptori noſtro, committimus, non minusque Ioanni Ferdinando, vnico literarum ornamento, & apud Colimbricen

Plinius reſtituitur.

bricenſes publico bonarum literarum profeſſori, diſcernenda permittimus. Meſue tamen, folia polij marini eam habere tradit, ſed vtcunq; res ſe habeat, vero euphorbio nō curamus, quod vt tradit Meſue, cætera omnia gummi genera, calfaciendo & ſubtiliando excedit: calidum enim & ſiccum vt illi placet in quarto gradu eſt, & calidius & ſubtilius omni eo quod calfacit ex gummis, & eſt in eo virtus aduſtionē faciens, &c. At Dioſcorides, & Galenus, euphorbiū, vim purgatoriam habere, non nouerunt: Paulus verò, Aëtius, ac Actuarius maxime: de quo Actuarius libello ſuo, de Cōpoſitis medicamētis, ita tradit: Pituitam ſubducit, ſed potentius aquam, eſt autem celerrimum, & maxime ignea vi flagrans, vnde colicis, & aluum frigidiorem habentibus datur: cæteros vehemēter conturbat, ſitim maxime ciet, nonnihil ex odoratis ſeminibus ei eſt commiſcēdum. Modus triobolaris ex aqua mulſa, præſtat autem cum melle cocto in catapotia digerere, hactenus ille. A quo poſtea Arabes deſumentes, ex euphorbio pilulas parare ceperunt, aſciti morbo, id eſt aquoſæ hydropi, vtiles. Porro recens euphorbium, & vnius anni, fortiſſimum eſt, & cuius drachmę tres, in potu hominem vrendo interficiunt, quum verò ſextum annum tranſcendit, vires in vniuerſum amittit, & in totum elangueſcit: vnde Galenus hæc ſciens lib. iij. de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ita de euphorbio tradit: Euphorbium ſane cùm principio bonum fuerit, & probe ſit repoſitum etiam anno tertio adhuc vim aliquam retinet, interim anno quarto: quinto autē & ſexto iam exoluitur: deinde procedente tempore in totum elangueſcit, & vt libro vj. de Facultatibus ſimpli. medicament. de eo quoq; tradit: virentem & tenuiūm partium facultatem ſortitur.

Euphorbium purgat.

Euphorbij ætas.

DE CHALBANO.

Græcè, χαλβάνη: Latinè, galbanum: Arab. bezard.

Enarratio xcv.

VVlgatiſsimum & tetri odoris galbanum eſt, quod chartilaginoſum ad ammoniaci ſimilitudinem, deſideratur: de quo Galenus libro viij. de Facultatibus ſimplicium medic. ita dixit: ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi & digerēdi vi: calfacit enim ordine tertio incipiēte,

Galbanū.

aut completo ſecundo, ſiccat verò ſecundo incipiente.

DE AMMONIACO.

Græcè, ἀμμωνιακὸν: Latinè, ammoniacum: Hiſpanicè, aguaxaque: Gallicè, ammoniac: Arabicè, aſſach.

Enarratio XCVI.

POtius Ammoniacum, quàm Armoniacum, liquor iſte appellandus eſt, quia vt tradit Dioſcorides, in Libya, ad Ammonis Iouis templum naſcitur, vnde & nomen trahere certum eſt: cuius duæ ſpecies ſunt: altera præſtans, Thrauſma dicta, thuri perſimilis, qua olim antiqui pro parandis ſuffitibus vtebantur, & ea de cauſa, Ammoniacum thymiama, à Paulo & Aëtio plerunq; appellatum comperimus. Altera vero ſpecies, phyrama dicitur, minus bona, harena & calculis permixta, quam dubio procul, commune noſtrum Ammoniacum eſſe credere dem. Iisvero Plinius libro duodecimo, capite vigeſimo tertio ſubſcribit, quum dicat. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa, Ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis, inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignitur arbor, quam metopion vocant reſinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maxime probatur, alterum pingue & reſinoſum, quod phyrama appellāt: de quo Galenus libro ſexto de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Ammoniacum, cuiuſdam ferulæ eſt lachryma, intenſam emolliendi vim poſsidens, adeo vt articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas per halitum digerat.

Ammoniacũ thymiama dicitur

DE SARCOCOLLA.

Græcè, σαρκοκόλλα: Latinè, ſarcocolla: Hiſpanicè, lancarotes: vulgò, ſarcocolla: Arabicè, anſarot.

Enarratio XCVII.

SArcocolla lachryma, ſiue liquor denſatus, officinis familiaris eſt, quæ ideo ſarcocolla dicitur, quia mirifice carnis vulnera, agglutinet porro, ad ruborem inclinantem, & mannæ thuris ſimilem, cum quodam amarore guſtatam, laudat Dioſcorides: Plinius verò eam potius albam, quàm rubram eligit. vt lib. xiij. cap. 11. apud ipſum quis legere poterit. Tu vero pharmacopola, ſi optimam

Sarcocolla amara optima.

dignoſc

dignoscere cupis, eam gusta: quòd si amaram inuenies, optimam esse dicas. Cæterum, sarcocollam vim purgatoriam habere, Mauritanorum inuentum est, & vt tradit Mesue, solutione educit phlegma crudum, & humores crassos, & proprie quod est in iuncturis & anchis, & mundificat cerebrum, & neruos, & pulmonem, & confert tussi, & astmati, & est ex rebus conferentibus senibus, & proprie phlegmaticis, &c. Calida enim in secundo ordine est: Sicca vero in fine primi, & vt tradit Galen. lib. viij. Simplicium, mixtam vim habet, ex emplastica quadam substantia, & paucula amara, itaq; citra morsum desiccat, ac proinde glutinare vlcera valet. *Sarcocolla purgat.*

DE GLAVCIO.

Græcè, γλάυκιον: Latinè, glauciũ: Arabicè, memithe.

Enarratio XCVIII.

GLaucium Græcorum, vocant factionis Mauritanicæ medici memitham, vt ex Serapione deprehenditur, & ita esse res ipsa clamat, quum præter quòd vulgata in officinis memitha ex Syria adferatur, in parte exteriore rubra est: in interiore vero lutei est coloris, sapore amaro, & odore tetro: quibus addimus, quòd oculorum affectibus mirum in modum subuenit, vt omni ex parte affirmandum sit, hanc memitham, cuius vsus frequens est, glaucium esse. Quòd vero memitha succhus chelidonij non sit, aut cornuti papaueris, explosum iam est, vnde fœde admodum Serapionis interpres hallucinatus est, quum succum chelidonij, memitham esse dixerit, quum revera succus herbæ Syriacæ sit, quæ licet in Syria nascatur, apud Louanienses quoq; eam gigni nouimus Dioscoridis delineationi omnino respondentem, de qua Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medica. dixit ita: Astringit cum quodam fastidio, tum adeo insigniter refrigerat, vt solum læpe erysipelata, si valentia nõ fuerint, curare possit, constat enim ex aquea terreaque substantia, vtraq; frigida. *Memitha.*

DE GLVTINO.

Græcè, κόλλα: ξυλοκόλλα: Latinè, glutinum: Hispanicè, grudel: Italicè, colla de carnicio: Gallicè, colle: Germanicè, Bepp.

Enarratio xcix.

Glutinum ex bubulo corio.

GLutinum quòd ex bubulo fit corio, notum est, Rhodium Dioscorides laudat: At nos Hispanum Salmanticense, apud pontem paratum non procul à domo Celestinæ mulieris famosissimæ, & de qua legitur in comœdia Calisti & Melibeæ, cæteris anteponimus. Cæterum huius Galenus quod sciam, in suis libris Simplicium, nullam fecit mentionem: illius tamen, quod ex farina paratur, pro libris agglutinandis, meminit, lib. vij. sic ad istum modum dicens: Gluten quo ad libros præparant ex similagine & garo, emplasticæ cococtorieq; facultatis existit.

Gluten ex similagine

DE GLVTINE PISCIVM.

Græcè, ἰχθυόκολλα: Latinè, Ichthyocolla, piscium gluten: Hispanicè, colla de pece: Italicè, colla di pesce: Gallicè, colle de poisson: Arabicè, gara: Germanicè, Mundt leim.

Enarratio ci.

ET hoc quoque satis est notum, cuius quoque Paulus meminit.

CONSTANTINVS.

GLutinum siue Græcis collan, authores nominant, quo tenaci nexu res conglutinantur & cohærent, quæ alio modo coire & coniungi aptius non poterant. Glutinamenti autem cum simplex sit ratio, multiplex tamen glutinis materia: quia non omnibus compingendis & coagmentandis rebus Glutinosa compositio vna sufficiat, aut corporis vnius quantumuis lenti & sociabilis impermixta natura. Chrysocolla enim quam Plinius santernam vocari scribit lib. xxxiij. cap. 5. nisi legendum sit santeriam, ferruminatur aurum, glutinum vero est argilla ferro, cadmia æri massis, alumen laminis, resina plumbo, & marmori, sed plumbum nigrum albo iungitur, ipsumq; album sibi oleo. Item stannum æramentis, stanno argentum. In arboribus etiam ex quibus opera inteſtina fiunt, Glutinis magna ratio (vti etiã docet Plin. lib. xvj. cap. 43. Quia in omni genere & glutinum abdicant quædam, & inter se & cum alijs mſociabili glutino, sicut robur. Sed nec ferè cohærent, nisi similia natura, vt si quis lapidem lignumq; coniungat. Quo factum vt glutini diuersa genera necessitas excogitarit, ad humanæ vitæ artificia, quæ postea ad suos vſus

vsus nonnulla ex parte transtulit medicina. Est enim lithocolla quæ vtuntur in agglutinandis præcipuè marmorum fragmentis cum reliquo corpore: quæ lapide pario constat, siue marmore & glutino taurino. Est etiam alia glutinis compositio, quæ lapidis duritiem superat simul atq; inaruit. Calx vino extinguitur, tunditur, additurq; suillus adeps & ficus: omniaque vnà probè subiguntur. Aliud genus est hoc quo cæmentarij vtuntur, quod fit ex picis Græcæ, piceæ resinæ, ac pulueris laterum mixtura, durissimum dum frigidum est ac firmissimum, sed si incalescat non ita fidele. De glutino autem chartarum quomodo parari debeat, legant glutinatores apud Plinium lib.xvij.cap.12. Glutini alia genera quæ etiam in medicina locum habent, sunt taurocolla Græcè dicta, siue xylocolla: & Ichthyocolla. Taurocolla quæ & simpliciter Græcè colla, vt author Aristoteles libr iij. de historia animalium, fit ex coriorum boum mucoso lentore, quod in ijs abundet. Plinius vero lib.xxviij.cap.xvj. Glutinum fieri tradit ex auribus taurorum & genitalibus: nec quicquam efficacius prodesse ambustis. Nunc de Ichthyocolla, Idē author sic prodidit lib.xxxij. cap.7. Ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est corium, idemq; nomen glutino eius, hic Epinyctidas tollit. Quidam ex ventre nō ex corio fieri tradunt Ichthyocollam, vt glutinum taurinum. Et ab eo laudatur pontica quæ cutem erugat & extendit, cuius vicem hac in parte potest explere quæ à nostris dicitur colle de bouche: parata ex mollua, pisce diuerso à salpa aut Ichthyocolla cetacei generis. Glutinum deniq; & Ichthyocollam adinuenit Dædalus Plinio teste libr.vij.cap.56. parandi ratio ad vitrum etiam Glutinandum exponitur à Cardano libr.de varietate.

DE VISCO.

Græcè, ἶξος: Latinè, viscum: Hispanicè, visco: Italicè, vischio: Gallicè, glu: frutex, guy, Arabicè, Dabach: Germanicè, Vogelleim, *& mistel vocatur frutex.* Enar. c1.

DE visco in præsenti ait Dioscorides, quo aucupes pro irretiendis auibus vtuntur, nascitur autem pluribus in arboribus, præcipue quercu, vnde viscum quercinum per excellentiam est dictum: nascitur quoq; super alias arbores, quorum acinis turdi vescuntur, ac postea in illis cacantes, inde viscum enascitur, vnde prouerbium *Viscum.* *Prouerbiū*

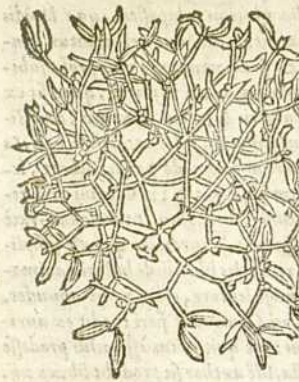

Lignum viſci.

Viſcum.

hoc ortũ eſt; turdus ipſe ſibi malũ eacat. Verum ex Syria viſcum quoq; Venetias in magna copia affertur, quod exſebeſten paratur, & à multis Damaſcenum viſcum appellatur, non minus quoq; ex hibiſci radicibus aqua maceratis viſcum conficitur, vnde Poëta, aues fallere hibiſco dixit. Eſt autem hibiſcum, biſmalua, ſiue malua viſcũ dictum. Sed hic adnotãdum eſt, quòd ligni viſci, in operibus artis medẽdi, longe plurimus eſt vſus, vt Gẽtilis Fulginas, ac Iacobus de Partibus, in vſum duxerunt, & ipſum ob præclaras illi inſitas vires, lignũ ſanctæ crucis appellarunt, credunt enim, ac perſuaſum ſibi habent, contra epilepſiam, ac apoplexiam, & paralyſim, multum lignum hoc præſtare, tum intus epotum, tum vero in collo appenſum. Rurſus meminimus, quum de Chamæleone egimus, quòd ixia, ſiue viſcum, ad radices vtriuſq; Chamæleonis naſcens, ἰξιὰς eſt, veneni quoddam genus, quod Dioſcorides deſcribit libr. vj. huius voluminis, cap. xxj. At Galenus de viſco, ita libr. vj. de Facultat. ſimplic. medic. meminit: Ixos, id eſt viſcum, ex plurima aërea & aquea, pauciſſima terrena ſubſtantia conſtat, quare ex alto humores extrahit, eosq; diffundit, & digerit, tempus autem vt calfiat poſtulat.

Ixia.

ἰξιὰς venenum.

DE APARINE.

Græcè, ἀπαρίνη: *Latinè*, *aparine*: *Hiſpanicè*, *preſera*: *Italicè*, *ſperonella*: *Gallicè*, *grateron*: *Germanicè*, Klebkraut.

Enarra

Enarratio CII.

Aparine.

EX iis herbis, quę primo occursu herbariis se offerunt, aparine est, herba sepibus & legu minibus familiaris: præcipue lentibus, plurimis serpẽs ramis, & illis quidem quadratis, hirsutis, vestibus facile hærentibus: in quorum medio, rotæ quædam, tanquam in calcaribus conspectæ, ex ramusculis prodeunt, veluti quoq; in rubea nasci videmus: vnde multi, hanc herbam, rubeam minorẽ, aut sylvestrem rubeam appellari non dubitabant: quum tamen, revera rubea minor, longe alia sit herba, radicem vtpote rubram habens: qua aparinem carere, certum est. Pandolphus autem Collinutius aparinen, lapariam vocari scribit, & mercurialis foliis vestiri contendit, non sine ingenti tamen, ne dicam pudendo errore. Huius porro herbæ succo, multi tanquam præstantissimo medicamine constringente vtuntur, & vt tradit Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medi. modice extergit, & desiccat, habetq; nonnihil subtilium partium. *Aparine.* *Collinutius errat.*

DE ALYSSO.

Græcè, ἄλυσσον: Latinè, Alysson, rubea minor, Plinio incognita.

Enarratio CIII.

VAria de alysso iudicia referuntur, Nam Plinius lib. xxiiij. cap. xj. non procul à rubea differre alyssum contendit, vt eius hæc indicant verba: Erythrodanus, id est rubea tinctorum, distat ab eo qui alysson vocatur, fo-

liis tantum, & ramis minoribus, quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos, rabiem sentire non patitur: potus ex aceto adalligatusque: ex quibus verbis, satis constat, alyssum apud Plinium, rubeæ tinctorum herbam persimilem esse, sed re vera, Dioscoridis alysson, à rubea multum abesse videtur, quia exiguus frutex alysson est, folia habens circinata, secundum quæ fructus exigui sunt, duplicis clypeoli figura, in quibus semen est, in latitudinem se æqualiter explicans, quæ omnia rubeæ non conuenire, notius est, quàm explicari possit. Ruellius vero, alyssum, sylueſtrem canabem esse opinatur. Aëtius quoq; sermone primo, suæ medicinæ, alyssum aliam herbam à dictis facit, quum dicat: Alysson aiunt esse sideritim herbam appellatam, quæ iuxta vias nascitur, vbique purpureum florem habens, & folia crassiora: nomen inuenit, ex eo quòd commorsis à cane rabido mirabiliter succurrit. Nos vero, post tantam doctorum hominum dissentionem, & longam de hac re inuestigationem, concludimus, quòd Dioscoridis Alysson, eadem est herba, cum alysso à Plinio descripto, quæ proculdubio alia non est, quàm rubea minor dicta: non tamen ea, quam vulgares rubeam minorem appellant, nam rationabilius autem alysson rubea minor appellari meret, quàm vulgata herbula illa aparines similitudinem gerens, quum & si ambæ radices rubras habeant: Alysson tamen præter radicis ruborem, similitudinem in foliis magnam, cum foliis rubeæ tinctorum possidet, vnde hęc, rubea minor potius appellari debet: De qua Galenus libro vj. Simplicium ita tradit: Nuncupata est herba hæc alysson, quòd mirifice iuuet morsos à cane rabido, sed rabienti quoque data sæpe in totum sanauit, ob totius substãtiæ similitudinem, siccat autem digeritque mediocriter: ac præterea detergit nonnihil, qua ratione vitiliginem & ephelim purgat.

Alysson rubea minor est.

DE ASCLEPIADE HERBA.

Græcè, ἀσκληπιὰς: *Latinè*, *Asclepias*: *Germanicè*, Schyualben vuurtz.

Enarra

Enarratio CIIII.

Asclepias.

LOnge alia herba apud Ferrarienſes aſclepias monſtratur, quàm hedera terreſtris, non eſt igitur aſclepias, hedera terreſtris, vt multi falsò putant: nec illa altera foliis laurinis, ſed acutioribus veſtita, quã vicetoxicum vocant, vt Leonardus Fuchſius in ſuo prægrandi vaſtoque Herbario putauit: quo nomine verò, vera aſclepias apud vulgares vocaretur, expiſcare non valui: qua de cauſa, proprio tantũ nomine eam inſignitam dimittimus, de qua Galenus libro ſexto citato breuiſsime ita dixit: Huius nondum nos periculum fecimus. *Aſclepias.*

CONSTANTINVS.

MAthiolus & Amatus *immeritò diſcedunt à Fuchſij ſententia, cui etiam ſubſcribit* Hieronymus Tragus, *verior enim picturа nulla dari poteſt, nec vlla planta quæ magis Aſclepiadis notis omnibus reſpondeat, quàm eſt illa hirundinaria ſiue vicentoxicum* Officinarum, *cuius picturam illi proferunt. Viuam plantam multoties cũ Dioſcoridis deſcriptione & Plinij lib. xxvij. cap. 5. collatam omnibus numeris reſpondere comperimus. De ea Galen. lib. vj. ſimplic. Paulus lib. vij.*

DE ATRACTYLIDE.

Græcè, ἀτρακτυλὶς: Latinè, atractylis, fuſus agreſtis.

Enarratio CV.

DEſudant aliqui multum in demonſtrãdo, quòd atractylis non ſit altera cartami ſylueſtris ſpecies, ſed revera fruſtra, quum atractylis, cnici id eſt cartami ſylueſtris, *Atractylis*

Atractylis. 1.

Atractylis. 2.

ſtris, prima ſit ſpecies, vt ex Plinio facillimè deprehenditur, lib. xxj. cap. xv. ad iſtum modum dicente: Sed Aegyptij maximè celebrant cnicon Italiæ ignotam, ipſis autem oleo, non cibo gratam, hoc faciunt ex ſemine eius: differentia prima ſylueſtris, & ſatiuæ: ſylueſtrium duæ ſpecies, vna mitior eſt, ſimili caule: tamen rigido, itaque & colu antiquæ mulieres vtebantur ex illis, quam quidam atractylida vocant, ſemen eius candidũ, & grande, amarum, &c. Ex quibus liquido conſtat, atractylida, primam ſylueſtris cartami ſpeciem, à Plinio vocari, cuius hiſtoriam, plenius capite ſequẽti, eiuſdem libri deſcripſit, cùm dicat: ſcolimus quoq; floret ſero & diu, à corna colore tantum rufo diſtinguitur, & pinguiore ſucco, idem erat atractylis quoq; niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccũ funderet. Nec enim Theophraſtus lib. vj. de Hiſtoria plantarũ cap. iiij. à dictis diſsidet, quin potius illis aſtipulatur, quũ atractylida, inter ſylueſtris cartami genera adnumeret, & ex illius inciſis foliis, ſanguineũ ſuccum

Atractylis prima ſpecies ſylueſtris cartami.

cum efflui tradat: Hanc verò opinionē sequitur doctissimus Ruellius, cui quoq; fauere videtur Aëtius sermone primo suæ medicinæ, vbi atractylida, cnicum syluestre interpretatur, vt demū concludere debeamus, quòd atractylis syluestris cartamus sit. Secunda tamen cnici syluestris species, carduus benedictus est, quem alij carduum sanctum, alij verò herbam Turcam appellant, multis proculdubio dotatum viribus, nam contra omne genus veneni valere fertur, simulque contra pestem: hodie verò illius magnus, & frequens est vsus, pro vino vel aqua ex Guaiaco ligno, contra morbum Gallicum conficiendo, nec sane immeritò, quia exiccandi ac maligna vlcera curandi vires insignes obtineat.

Secūda species cartami syluestris cardus benedictus.

CONSTANTINVS.

Mathiolus Senensis medicus maximi nominis, de Atractylide planè contrariam habet sententiam, veriorem, necne, alibi statuemus. Eius omnia argumenta, sed interuertens, sibi suo iure vendicat, vt consuenit Amatus Lusitanus, suppresso etiam nomine authoris, quod est plagiarium. At in medio posuit Deus omnia campo: verum, non tamen vt furari, sed apertè sumere & mutuari vnicuiq; liceat: quod hic noster minimè facit.

DE POLYCNEMONE.

Græcè, πολύκνημον: Latinè, polycnemon.

Enarratio CVI.

SEmel mihi tantum polycnemonem herbam, videre contingit, & eam quidem, apud Ioannem Falconerium Anglum, quam libro suo, variis referto herbis agglutinatam habebat, Dioscoridis descriptioni apprime respondentem: cuius vires ac temperaturam, Galenus vno versu complexus est, dicens: polycnemon desiccat, & excalfacit, secundo excessu, itaq; & ipsum vlcera glutinat.

DE CLINOPODIO.

Græcè, κλινοπόδιον: Latinè, clinopodium, pes lecti, montanum pulegium: Gallicè, pouliot de montaigne: Germanicè, Vverbel dost.

Enarra

Enarratio CVII.

Clinopodium. Pes lecti.

CLinopodium idem est, ac pes lecti, ita dicta herba: quia flores suos per interualla vt in marrubio, ac rotas, lecti pedes referentes, habeat: cui nomina vulgaria, vt nobis ignota, prætermittimus: qui verò ea tenuerit in lemmate scribat ac in medium proferat. At Galenus de clinopodio ita lib. vij. de Facultat. simplic. medicament. tradit: Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, sed nondum adurendi, est verò etiã essentia subtili, ponatq; ipsum quispiã in tertio ordine, excalfacientiũ tum resiccantium.

DE LEONTOPETALO.

Græcè, λεοντοπέταλον: Lat. leontopetalon Officin. pata leonis: Gallicè, patte de leon: Ger. Levuen tapp.

Enarratio CVIII.

Leontopetalon.

PLinius capite vndecimo, lib. xxvij. ita de leontopetalo tradit: Leontopetalon, alij rhapeion vocant, folia brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine, in siliquis ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra, nascitur in aruis: Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex vino pota, nec alia res celerius proficit, datur & aschiadicis. Hactenus Plinius. Cæterum hæc in aruis non solum conspicitur, sed hortis perquam familiaris est, quam nõnulli patam leonis appellant, præsertim illius radicem nodosam, nigram, rapę æqualem, de qua ita dixit Gal. lib. vij. de Facult. simplic. medic. leontopetali radice maximè vtimur: digerendi facultatem, & exiccandi excalfaciendiq; in tertio ordine posidet.

Pata leonis.

DE TEVCRIO.

Græcè, τευκριον: Latinè, teucrion.

Enarratio CIX.

ADeo Teucri historia, pimpinellæ herbæ, acetariis familiari, respondet, vt contumax, & rudis dicendus ille sit, qui in hanc nõ condescenderit sententiam. Est igitur teucrium pimpinella herba, ideo pimpinella dicta, quòd odore, citrullum pipinum, vel peponem dictum, referat, vnde dubio procul, crederem, quòd huic herbæ nomen

Teucrium, 1.

Teucrium, 2.

men, ab aliquo Hiſpano vel Græco homine impoſitum fuerit, quia citrullus pepo, apud Hiſpanos, Græco ſeruato nomine, pipinus dicitur: & quia herba iſta, citrulli ſiue pipini odore dotata eſt, inde illi pimpinellæ nomē inditum eſt. Dictis accedunt, quòd pimpinella teucrium ſit, quia, vltra quòd delineatione reſpondent, viribus quoq; ſunt pares, vt merito concludendum ſit, quòd vulgaris pimpinella teucrion Græcorū ſit: cuius vires Galenus lib. viij. de facultatibus ſimplicium medica. ita enarrat: Incidit & tenuium eſt partiū, quare lienes ſanat, ac exiccat quidem in tertio, calfacit autem ſecundo ordine.

CONSTANTINVS.

HOc Amati *paradoxon decretum de Teucrio, propria abſurditate reuincitur: cùm nemo ferè ſit herbarius, qui non verum Teucrion ſiue Teucriam Plinio, hermion & ſplenion vocatam nouerit, ſpargentem iuncos tenues, folia curua, auſtero ſapore, καὶ ἀναφρον: quæ omnia deſiderantur in pimpinella, cuius etiam ridiculam ſuo more, etymologiam profert Amatus.* Pimpinella

nella semen gignit: nec trixaginem plantam etiam optimè cognitam, refert. Quò melius quæ verior sit opinio possis liquidò statuere, legendus cum Dioscoride Plinius libro xxv. cap. 5. qui eius herbæ etiam meminit libro xxvj. capite octauo, & Galen. libro octauo simplicium medicament.

DE CHAMAEDRY.

Græcè, χαμαίδρυς: Latinè, chamædrys, trixago: Hispanicè, chamedreos: Italicè, querciuola, chalamandrina: Gallicè, germandree: Arab. damederios: Germanicè, Gamanderlin.

Enarratio CX.

CHamædrys genitiuo casu apud pharmacopolas, chamædreos dicitur: latiniores verò, trixaginem vocant, quæ eadem cum chamærope siue gamandrea est: vulgaris herba ista est, chamædrys ita dicta, quòd infima quercus videatur, quam Itali tanquam antidotum à peste præseruans, ieiuno stomacho comedunt, & vt tradit Gale-

Trixago. 1.

Trixago. 2.

nus lib.viij.de Facultat.simplic.medic. Vincentem habet qualitatem amaram, & quodammodo acrem, quare merito lienes colliquat, vrinas & menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, viscerumque obstructiones repurgat, calfacit itaque & desiccat tertio ordine, plus tamen calfacit, quàm siccat.

DE LEVCADE.

Græcè, λεύκας: *Latinè*, *leucas.*

Enarratio CXI.

QVod in hoc capite principiū deest, testatur Marcellus Virgilius, & quòd ita sit, ratio indicat, quia quum de montana egit Dioscorides, de domestica prius egisse credendum est: cui adde, quòd Marcellus ipse affirmat, se ita capitis initium, in quodam Dioscoride Latino, inuenisse, Leuces duæ sunt species, altera domestica, altera verò agrestis, siue montana, Montana in hoc genere, & cætera. Sed quæ hæc sit herba ambigitur, quia Dioscorides illius exactam prætermisit historiam. Ruellius tamen, & ante eum Hermolaus Barbarus Venetus patritius, herbam in vineis nascentem, mercuriali persimilem, & quam pleriq; atriplicem rusticam appellant, leucada esse cōtendunt, de qua Galenus lib.vij.de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: leucas acrem possidet facultatem, exuberantem, temperaturā verò calidā siccamque in tertio quodammodo ordine.

DE LYCHNIDE.

Græcè, λυχνὶς: *Latinè*, *lychnis*, *bellaria*, *lychnis coronaria*: *aliqui*, Donner nægelin, oder bluotz trœpflin.

DE LYCHNIDE AGRESTI.

Græcè, λυχνὶς ἀγρία: *Latinè*, *lychnis agrestis.*

Enarratio CXII. CXIII.

VTraque lychnis nobis nota est, nā coronaria in hortis frequens videtur, folio calendulæ herbæ, sed magis hirsuto, latóve, quod viride, oleo inunctū in flammam *Lychnis herba.*

ad

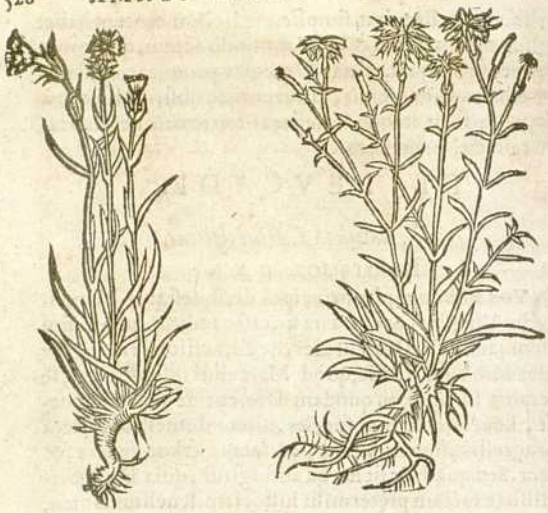

Lychnis satiua. *Syluestris.*

ad ignem accenditur, vnde nomen traxisse videtur: flos verò purpureus huic inest, inodorus, aspectu gratus, similis violæ cheiri Arabibus dictæ, à qua syluestris non multum abhorret. Cæterum, Plinius, lychnida coronariam inter rosas connumerat: Syluestrem verò, antirrhinum esse credit: extra tamen omnem dicendi ratione, vt cuiq; mediocriter in re herbaria exercitato notum erit: At de lychnide, ita vt solet tradit Galenus libro septimo huic operi dicato: semen eius calidum & siccum est, secundo quodammodo, aut etiam tertio ordine.

Plinius erat.

CONSTANTINVS.

ALia est *lychnis*, *alia verò lychnitis*. *Lychnitis enim quæ & thryallis & phlonis dicta est, tertia species est phlomi, id est, verbasci: de qua Dioscorides lib. iiij. cap. 104. & Plinius lib. xxv. cap. 10. De lychnide verò herba coronaria, hoc capite Dioscorides: & Plinius lib. xxj. cap. 4. in quo de rosis agit, cuius hæc dictio: Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis lychnis, non nisi in humidis*

humidis locis proueniens, nec vnquã excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo, Est & alia græcula appellata, à conuolutu foliorum panniculis, nec dehiscens nisi manu cæcla, semperq; nascenti similis, latissimis foliis. Et lib. xxj. cap. 11. lychnis & Ionius flos inter æstiuos flores numerantur. Idem vero Plin. lib. xxv. cap. 10. sic inquit: Antirrhinon vocatur siue anarrhinon siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium, quo loco apparet quàm Amatus impudèter, aut saltem imperitè Plinium reprehendat: Siquidem ipse Dioscorides lib. iiij. cap. 33. disertis verbis scribit Antirrhinon, anarrhinon & lychnida agrestem vocari, semine vituli nariũ. Se reuocet igitur meritò Lusitanus, & Plinium immerentem calumnia exoneret.

DE LILIO.

Græcè, λείριον: Latinè, lilium: Hispanicè, cebolla fecen, Italicè, giglio bianco: Gallicè, lis: Arabicè, susen, Germanicè, Vveiss Ligen, oder gilgen.

Enarratio CXIIII.

Lilium.

LIlium vulgare & officinis cõmune, sub lilio albo est, ex quo oleum paratum, mulieribus familiare habetur, cuius radix bulbosa emplastrum maturans apprime adornat, & de illius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. simplic. medica. ita tradit: Lilij flos temperaturã mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, partim ex aquea, eaq; temperata, quare quod ex eo conficitur oleum, digerendi, emolliendiq; citra morsum facultatem sortitur, vnde fit, vt *Lilium.*

vteri sit duritiebus aptissimum. Porro radix foliaque per se trita, desiccant, abstergunt, & digerunt moderatè: proinde quoq; ambustis competunt. Radicem ergo tostam, ac dein rosaceo cõtritam, ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponũt, quum sit etiam vlcerum aliorum remedium. Emollit præterea vteros, mensesque prouocat: iterum, quum aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquod aliorum medicaminum validius extergentium, cuiusmodi est mel: imposuimus verò etiam quandoq; & foliorũ succum cum melle & aceto coctum, eratq; respectu vtriusq; portio ipsius succi quincupla: atq; ita conficiebatur insigne medicamentum ad omnia vlcera, quæ exiccari absq; morsu postulant. Hactenus Galeni verba. Cæterum lilium alterum Italiæ hortis familiare, & sua lingua martagum dictum, flores albo similes, sed croceos mittens, quod Plinius lib. xxj. cap. 8. petilium appellat, huius speciem esse pro firmo teneo: Vnde Fuchsius reprehensione dignus est, qui lilium hoc asphodelum fœminam esse contendit, quum reuera, longe à descriptione abest, vt conferenti manifestum erit.

Martagũ. Petilium.

DE BALLOTE.

Græcè, Βαλλωτὴ: Latinè, marrubium nigrum, marrubium fœtidum: Hispanicè, marroios negros: Italicè, marrobbio nero: marrobbio fetido: Gallicè, marrubin noir: Germanicè, Schvuartz andorn.

Enarratio CXV.

Ballote.

ITa ballote siue marrubium nigrum melissæ herbæ foliis simile est, vt intuenti inter vtranq; discernere difficile sit, & nisi dubio procul odor esset dispar, alterum ab altera separans, vnam pro altera herbarij eradicarent, fœtida enim herba marrubiũ nigrum est; melissa verò odoratissima: non minus quoq; marrubium nigrum hoc galiopsi persimile est, sed flore differentia percipitur. Nam galiopsis, flores rubricantes ac purpurascentes habet: nigrum verò marrubium, albos, cuius naturam Galenus, sequutus: Paulus tamen de illo, ita lib. vij. suæ medicinæ dixit: Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, &

abster

abstersoriæ facultatis, impositum cum sale, rabidi canis morsibus medetur.

DE MELISSOPHYLLO.

Græcè, μελισσόφυλλον: *Latinè*, *Melissa, citrago, melitæna, apiastrum*: *Hispanicè*, *torongil, hierua cidrera*: *Italicè*, *herba rosa*, *cedronella*, *melissa*: *Gallicè*, *melisse*: *Arabicè*, *Bedarungi*: *Germanicè*, Melissen.

Enarratio CXVI.

Apiastrum.

GRæcorum melissophyllon, nostra est melissa, quę ideo citrago dicitur, quia, citri odorem habeat. Hęc enim vt Arabibus placet, quibus non parum medicos debere, doctissimi homines fatentur, quia medicinam ipsam ampliarūt, cordialissima herba est, vt apud Auicennam legimus libello suo de medicinis cordi facientibus, & vt Serapio testatur, animam lætificat, & ieiuno stomacho comesta, ventriculo frigido, & humido, confert: nam virtutem concoctricē illius roborat, & cerebri quoq; obstructiones aperit: cordis quoq; imbecillitati cōfert, & cardiacam affectionem curat: non minus quoq; solicitudines, vmbras, timores, ac animi similes affectus, à Melancholia & atra bile ortos, remouet: qua de re, non solum aqua per campanam extracta passim in officinis parata habetur, sed etiam syrupus ex illius succo, quem cum succharo,

charo, meis monitis, præclaris in ciuitatibus, in quibus diu egi, confici curaui, reperitur. Calida enim & ſicca ſecundo ordine meliſſa eſt, vt tradit Auicenna, loco à nobis citato, cuius quoq; Galenus lib. vij. de Facultatibus ſimplic. medic. meminit.

DE MARRVBIO.

Græcè, πράσιον: *Latinè*, *Praſium*, *marrubium*: *Hiſpanicè*, *marrois*, *marruios*: *Italicè*, *marrobio*: *Gallicè*, *marrube*: *Arabicè*, *faraſio*: *Germanicè*, Andorn, oder gotts vergiſs.

Enarratio CXVII.

Porrum.

PRaſium, marrubium eſt, praſſum vero porrum, cuius inaduertentia Plinius ſæpe in errorem labitur. Eſt autem marrubium herba vulgaris & officinis admodum familiaris, ex qua eclegma contra pectoris vitia paratum habetur, non minus quoq; ſyrupus ad eadem valens, praſinus dictus, vbique proſtat, qui ad tuſsim antiquam, aſthma, & longas pectoris ægritudines, à craſſa vilcida, & glutinoſa materia pendentes, multum facit, nō minus quoq; iecinoris, & viſcerum interiorum obſtructiones potenter aperit, illas præcipuè quæ à longis febribus originem & labem quandam contraxerunt. Quia vt tradit Galenus lib. viij. Simplicium, praſium amarum quum ſit, iecur ac lienem liberat obſtructione, thoracem & pulmonem expurgat, ac menſes promouet, ſed illitum etiam detergit & digerit: Calfacit itaq; ſecundo exceſſu completo, ſiccat autem tertio ineunte aut completo, ſucco eius ad aciei oculorum claritatem vtuntur cum melle, per nares q; auriginem purgat, ipſumq; ad inueteratos aurium dolores adhibent.

Marrubij temperatura.

CONSTANTINVS.

PLinium conſummatæ lectionis & eruditionis authorem, perpetim, vt eius verbo vtar, aut vt Varronis, indeſinenter vellicat Luſitanus, cæſim quidem & punctim petens, nequaquam tamen feriens, vt malus gladiator veteranum militem. Praſium inquit hic, marrubium eſt, praſon vero porrum, cuius inaduertentia (ſic enim Pliniomaſtix inartificialiter loquitur, credo quia inaffectata verborum veritas, iuxta Quintilianum) Plinius in errorem

rem sæpe labitur. Vt autem constet quàm falsò suggillet Plinium Lusitanus, luculenter Græcè scientem, ex ipso Plinio testimonia producam. Marrubium inquit lib. xx. Cap. 22. plerique inter primas herbas commendauere, quod Græci prasion vocant. Et libro xxxvij cap. viij. de topazio loquens, & duo eius genera faciunt, prasoidem atque chrysopteron similem chrysoprasio: Eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur. Ac in eodem capite: vilioris est turbæ prasius, cuius alterum genus, sanguineis punctis abhorret, tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his chrysoprasius, porri succum & ipsa referente, sed hæc paulum declinans à topazio in aurum. Iam ne tibi videtur Amate, Græcorum linguam satis caluisse Plinius, vt prasi & prasij, id est, porri & marrubij significationem posset exprimere, & alterum ab altero distinguere? Imo verò hoc sciebat, atque amplius quod fortasse nescis, vel ab ipso didicisti: lib. xx. cap. 17. Origani genus quod & prasion vocent Græci, et onitin. hoc quid sit expendas, & ad verbi notationẽ, quãuis palleas semper, notabiliter expallescas. Disce mecum adhuc ex eodem, quo ego præceptore vti consueui, esse & maris fruticem phycos, & quia folia habet cõlore viridi, prason et Zostera vocari, lib. xxxvij. cap 8. de quo Dios. lib. iiij. cap. 100

DE STACHY.

Græcè, στάχυς: Latinè, Stachys, Hispanicè, yeruá olodera: Lusitanicè, hierua do souto: Germanicè, Feld andorn, riechen der andorn.

Enarratio CXVIII.

EST Stachys, herba inter cæteras herbas, odorem suauiorem, & præstantiorem habens, qua de causa, Hispani à suaui illo odore, illam olodeam sua voce, id est odoriferam appellant, quo fit, nos in lemmate quoque ipsam herbam odoratissimã appellare non dubitauimus, in vniuersum enim, foliis melissæ herba ista similatur: ex quibus odor vt dixi suauissimus expirat, quam in Italia hucusq; nunquam mihi videre contigit, Plinius porro, vt in hac re solet, hallucinatur, dicens Stachym folia porri habere, quum potius marrubij, dicere debuerat: Sed ille vocis vicinitate deceptus est, quia pro prasio, id est marrubio, prasium id est porrum, interpretatus est, & de illius viribus Galenus ita tradit libro octauo de Facultat. *Stachys.* *Plinius hallucinatur.*

simplic. medicament. Stachys gustu est acri & amaro, tertiique calfacientium ordinis, vnde menses rationabiliter prouocat, facit tamen abortum, atq; secundas eiicit.

CONSTANTINVS.

SVperiari animaduersione, ostendimus Plinium prasi, & prasij apud Græcos non ignorasse differentiam: nec vocum germanitatem deceptum vnquam fuisse, sed (vt quiuis potest alius vel etiam doctissimus) corrupti codicis vitio & culpa. vti illi accidit libro xxiiij. cap. 15. cùm dixit: Ea quoque quæ Stachys vocatur porri similitudinem habet, longioribus foliis, pluribusq;, & odoris iucundi, coloris q; in luteum inclinati: cùm dicere debuisset marrubij, non porri. Sed legit Plinius (vt est indubitabile) πράσα, pro πρασίς, qui proclivius error est & ignoscendus, quem effecit vnius literæ detractio. Remittat igitur supercilium Amatus Lusitanus, nec fines excedat modestiæ: præsertim cum hoc erratum, non ignorantis linguam Græcam Plinij, sed mendosi exemplaris, perspicacibus Mathioli Senensis oculis, non suis inspexerit. Atq; vt vterque horum, imo verò omnes perspiciant, & indubitanter credant deprauati libri culpam fuisse: præter ea quæ superius pro ipsius Plinij excusatione protulimus, adijciemus argumentum euidentissimum istud, quòd dixerit, paucis admodum versibus antea quàm de Stachy loqueretur: Ampelopræson in vinetis nascitur, foliis porri. Quid hac notatione & interpretamento clarius?

DE PHYLLITIDE.

Græcè, φυλλίτις: Latinè, phyllitis, lingua ceruina: Hispanicè, lengoa ceruina: Italicè, lingua ceruina: Gallicè, langue de cerf: Germanicè. Hirtz zung.

Enarratio CXIX.

Phyllitis lingua ceruina est.

SI quis exactè phyllitidis historiã introspexerit, omnino inueniet phyllitim eandem cũ lingua ceruina esse, quam peruersè admodum multi scolopendriã appellant, quia scolopendria, apud Græcos, asplenium est, Mauritanorum verò ceterach. Sed quòd phyllitis sit lingua ceruina, hæc attestantur notæ, prima, quia lingua ceruina, rumicis oblongiora speciosioraq; folia habet, aliquando numero quinq;, aliquando verò sex. Et plura, & illa quidem lineis illis transuersis, rubricantibus insignita, quæ tanquam vermiculi apparent. Secunda, quia lingua ceruina

Phalangium.

uina in puteis & vmbrosis locis plerunq; nascitur. Tertia, quòd in ea quoq; sapor acerbus reperitur. Quarta, quòd nec caulem nec florem aut semen ex se emittit, quæ omnia phyllitidi cõuenire, satis clare percipitur, nec enim moueor ob id quòd Ruellius, Leonicen. ac Fuchsius, linguam ceruinam hemionitidem esse dixerunt, quia revera, lingua ceruina phyllitis est, quæ nihil omnino cũ splene habet, nec illius, aut viscerisalteriusapperit obstructiones, imo potius compescit, ac cõstringit, vt eius indicat sapor: qualitas quæ nunquam errare sinit, quia tamen pro scolopẽdrio, linguam ceruinam, in vsum multi trahebant, factũ est inde, vt eas vires, scolopendrio siue asplenio aut ceterach dicto, debitas, linguæ ceruinæ tribuissent. Nouistis enim asplenium siue ceterach, lienis minuendi insignes vires habere, quibus contrarias lingua ceruina possidet, vtpote constringentes ac obstruentes, vt eius sapor satis testatur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Phyllitis acerba quum sit, merito & diarrhœas & dysenterias epota iuuat.

DE PHALANGIO.

Græcè, φαλάγγιον: Latinè, phalangium.

Enarratio CXX.

PHalangion vt meminit Galenus, trifolij species est, sic phalangion dicta herba, quia phalangiorum morsibus medeatur. Nam aliter imposita, aut applicita, similia inducere solet symptomata, quæ à phalangij animalis morsu oriri solent, quæ vero herba hæc sit, hodie ignoratur, *Phalangion.*

ratur, de qua ita quoque Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplic. medic. meminit, dicens: phalangites ſic dicitur, quòd morſis à phalangis auxilio ſit, Eſt autem facultatis tenuiſſim partium, & exiccantis, quare tormina lenit.

DE TRIPHYLLO.

Græcè, Τρίφυλλον: Latinè, trifolium: Hiſpanicè, angellina treuol: Italicè, trifoglio: Gallicè, treffle: Germanicè, Klee.

Trifolium. 1.

Trifolium. 2.

Enarratio CXXI.

QVi herbam Mauram, flauram, vel plantam leonis dictam, trifoliũ eſſe putarunt, omnino hallucinati ſunt, quum herba matura illa dicta, trifolium odoratum, Dioſcoridis cytiſus eſt: nam trifolium hoc Dioſcoridis, trifolium in pratis naſcens eſt, cuius tria genera paſsim videntur, alterum foliis rotundis & magnis: alterũ verò acutis: tertium autem foliis quoque rotundis ſed minoribus,

bus,quæ omnia,floribus lacteis, quandoque rubris, nonnunquam verò purpureis ornantur,& illa Plin. libro xxj. cap.9. descripsit, dicens: Folio coronat & trifolium, tria eius genera, minyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio,quo vtuntur coronarij: Alterũ acuto, oxytriphyllon: Tertium ex omnibus minutissimum, de quibus, cap.35. libri.xviij. tradit,quòd imminente tempestate,inhorrescunt, Cæterũ Scribonius Largus,genus quoddam trifolij,apud montes Lunæ se vidisse inquit, præsertim quum Britannicum secaret iter, quod in Italia nunquam antea cõspexerat. Erat enim dictis simile, sed folio omnino acuto, vt in spinam terminari videretur, lanuginoso & crasso, nam caulis illi duorum pedum altitudine & ampliori erat, quod genus trifolij nos hucusque nunquam vidimus: Nam Trifolium,de quõ in præsenti agimus,& pratense appellamus,primo rutã olet, postea verò quum ad cõsistentiam peruenit,bitumen olet,& odoratissimum est, De quo Nicander,in Theriacis,ita cecinit: *Scribonius Largus.*

A tribus hinc dictam folijs,si sumpseris herbam,
Non leue præsidium contra illa venena pararis,
Sunt & qui minyanthes eam, sunt qui tripetelon
Appellant,qualis loto est apparet imago,
Et similes rutæ,donec viget,edit odorem.
At flores vbi magna suos adnataq; membra
Cæperit,ingratum solet eructare bitumen
Collectum illius sume,& bene contere semen.
Appositi quantum breue vas comprehendit aceti,
Atque bonum aduersus serpentes ebibe potum.

De hoc vero Galen.lib.viij.de Facultatibus simplicium medicamentorum ita meminit,dicens: Triphyllum,calfacit & siccat in tertio ordine, vt bitumen, cui odore est. Proinde potum laterum dolores ab obstructione natos iuuat,& vrinam menseſque prouocat.

DE POLIO.

Græcè, πόλιον: Latinè, polium, polium montanum: Hispanicè, hierua vssa: Italicè, polio montano: Arabicè, giade: Gallicè, pouliot de montaigne.

Enarratio CXXII.

DEcipiebantur annis elapsis pharmacopolæ, in colligendo polio montano, quũ illius vice herbam quandam ramosam lino similem, & semine quodam rotundo ornatam accipiebant: nunc verò in veri polij montani cognitionem omnes ferè iam deuenerunt, in cuius summo, capitulum paruum cano hominis capillo simile apparet. Cæterum, Plinius, polium cum tripolio manifesto errore confundit, vt probe ostendit Leonicenus in epistola ad Hermolaum Barbarum, ter enim tripolium in die, floris colorem mutat, vt Dioscorides lib. iiij. tradit: non verò polium vt Plinius scribit, lib. xxj. cap. vij. imò quod peius est, quòd quæ floribus tripolij tribuuntur, ipse Plinius foliis polij condonat. Scripsit autem de polio Galenus lib. viij. citato, ad istũ modum: Amarum est, ac modicè acre. Obstructione itaq; omnia viscera liberat, vrinamque & menses promouet: at viride magna etiam vulnera glutinat, & maximè species eius fruticosa, aridum sanat rebellia vlcera, præcipuè quod minus est, & subdit: Polium minus, acrius & amarius est, quàm maius, adeò vt ex tertio sit ordine deficcantium: ex secundo verò completo calfacientium.

DE SCORDIO.

Græcè, σκόρδιον: Latinè, scordium: Arabicè, scordeon: Gallicè, scordeon, ou chamaras: Hispanicè, scordio: Germ. Vvasser batteng, oder lachen batteng.

Enarratio CXXIII.

EXplosus ab officinis error ille est, quòd scordiõ allium syluestre esset, qui sanè error non aliunde ortus fuit, quàm ex nominum vicinitate: est enim scorodon, allium: scordion verò, herba folio trixaginis, in aquosis plerunq; nascens, qua de causa, aquatica trixago dicta est. Huius enim folium fricatum, allia subolet, cuius causa alliaria dicta est herba, & quæ in theriaces compositione immitti debet, non verò allium syluestre. Est quoq; altera herba alliaria dicta, quòd eius quoq; folia manibus tractata, alliorum

Alliaria herba.

Scordium.

Alliaria.

liorumodorem expirent, cubitalis enim & amplior herba ista est, folio atriplicis armolæ dictæ. Cæterum, optimum scordion ex Creta affertur, vt tradit Galen. libro de Antidotis primo, ad istum modum: scordiũ optimum ex Creta nobis aduehitur, quod quidem cadauera supra ipsum iacentia, diutissime tueri à putredine proditur.

DE TVSSILAGINE.

Græcè, βήχιον: Latinè, tussilago: Officin. vngula caballina: Hispanicè, vnha de asno, farfara: Italicè, farfara: Gallicè, pas d'asne: Germanicè, Roſs huob, oder brandtlattich.

Enarratio CXXIIII.

BEchion ea est herba, quam officinæ farfaran, siue farfarellam, aut vngulam equinam, vel caballinam appellant, quæ mirum in modum tussi succurrit, præsertim, si per infundibulum eius fumus ad prunas suscipiatur & deuoretur, non immerito recẽtiores ea in multis pectoris

vitiis

vitiis hodie vtũtur,& vt refert Galenus ſexto Simplicium, bechium inde adeo nuncupatum eſt,quòd bechas, hoc eſt tuſſes & orthopnœas iuuare ſit creditũ, ſiquis folia arida, aut radicem in prunis vrens aſcendentem inde fuliginem inſpiratu attrahat. Eſt autem modice acris, vt ſine noxa, moleſtiáve omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere: ſane folia virentia partes cruda phlegmone obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, nempe ob aqueæ ſubſtantiæ admiſtionem, qua omnia viridia teneraque participant, alia plus, alia minus. Nam ſicca bechij folia acriora ſunt, quàm vt phlegmonis cõueniat. Hæc Galenus. Ad radices verò tuſſilaginis maturæ & cõpletæ inchoãte hieme, lana quædã reperitur, ex qua cocta, ignis fomentum, eſca dicta paratur, quæ celerrimè, tacto ilice lapide cũ ferro, accenditur, & eam Germani paſsim in nundinis vendunt.

DE ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία: Latinè, artemiſia: Hiſpanicè, artemiſa: Italicè, artemiſia: Gallicè, armoiſe, & herbi S. Jan: Germanicè, Beyfuoſs.

Artemiſia maior. *Minor.*

SECVNDA TENVIOR ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία λεπτόφυλλος: Latinè, tenuior artemisia.

Enarratio CXXV.

ARtemisia ab Artemisia, vxore Mausoli regis, quæ sibi hanc herbam vendicauit, dicta est, & est duplex. Altera, latifolia hortensis, odore acuto, sapore verò amaro: Altera verò matricaria dicta tenuifolia, à Græcis leptophyllos appellata, neq; enim in eam imus sententiam, quòd matricaria hæc parthenium sit, vt Mathiolus contra omnes fere grauissimos medicos cõtendit, quum reuera, tenuifolia artemisia, vulgaris matricaria est, nam parthenium bruscaculum, herba fœtida camomillæ similis est, vt suo dicemus loco. Galenus tamen de artemisia ita lib. vj. Simplicium tradit: Duplex est, vtraq; tamen calfacit secundo ordine, intenso autem primo, aut secundo remisso desiccat, estq; tenuium partium, vnde calculis renum, vteriq; fomentationibus haud mediocriter congruunt. Hæc Galenus. Cæterum sequens caput, cui titulus est, de tenui folia artemisia, vt alienum, & in multis codicibus non repertum prætermittimus.

Mathiolus errat.

CONSTANTINVS.

NIhil certius quàm illud caput de Artemisia Leptophyllo asciticum & spurium esse; cuius fidem facit vetustissimum exemplar Græcum Dioscoridis, in bibliotheca regia de Fontaine de bleau, in quo illud caput non legitur: testes etiam Mathiolus & Tragus, quorum authoritatem plurimi facio. Laterem itaque lauat Amatus, & quotquot super hac re disceptant.

DE AMBROSIA.

Græcè, ἀμβροσία: Latinè, ambrosia: Gallicè, herbe à vin.

Enarra

Ambrosia.

Enarratio centesima vigesimasexta.

GRæcorum ambrosia, recentiorum tanacetum est, de qua Galenus breuissime ita libro sexto Simplicium locutus fuit: illita vim habet astringentem, ac repellentem,

CONSTANTINVS.

ABsurda admodum opinio & iam explosa Marcello Virgilio, quo authore non cognoscitur Ambrosia, falso tamen id asserente, Plinius allegat inter artemisiæ genera: vt tanacetum Tragus, inter anthyllidis species. nos hoc controuersum in alio opere componemus.

Botrys.

DE BOTRY.

Græcè, βότρυς: Latinè, botrys: Gallicè, pymen. Germ. Türckischer beyfuoss.

Enarratio CXXVII.

HAec superiorum, species quædã est odorifera: quã vniuersi Germani inferiores, prope diem diui Ioãnis colligunt, eamque inter vestes suas panni pretiosissimas,

ſiſſimas, quibus maxime abundant, interponunt, quam Galenus tacuit, ſed Paulus lib. ſuo ſeptimo ita de ea dixit: botrys, quam alij ambroſiam, alij artemiſiã dicunt, planta eſt inſigniter odorata. Hæc cum vino pota, ſubrecta cervicem ſpirantibus quos orthopnoicos appellat ſuccurrit.

DE GERANIO.

Græcè, γέρανιον: Latinè, geranium: Hiſpanicè, pico de ciguenha, aguyas pampilhos: Italicè, roſtro di grua: Gallicè, Eguille à berger, pied de coulomb, herbe Robert: Germ. Storkenſchnabel.

Geranium. 1.

Geranium. 2.

Enarratio CXXVIII.

PLinius libro vigeſimo ſexto, capite vndecimo, Geranij tria facit genera, quorum vltimum, apud Dioſcoridem primum deſcriptum geranium eſt, quod anemonis folia habet, & inter ea, oblongas quaſdam acus, ciconiæ aut gruis roſtro perſimiles, vnde herba nomen accepit:

nam

nam radicem rotundam posidet,& illam quidem albam: secundum vero genus geranij Plinij, idem est, cum secundo, à Dioscoride descripto, folio maluæ, sed minori, & acubus quoq; illis insignitum, quod multi pedem columbinum appellant, herbam duorum cubitorum,quam nonnulli, sed falso amomum quoq; vocant, cuius alteram nouimus speciem, à multis dictam momordicam, reliquam vero dictam robertianam,siue robertam,quam Ruellius, non sine errore Mirrhida apud Dioscoridem esse credidit, quum Mirrhis, longe alia est herba,vt quarto libro latius dicemus. Aduertendum tamen est, quòd primum genus geranij, apud Plinium delineatum, nostratum acus muschata est, quia inter se, cum foliis, tum odore, & sapore conueniunt, ideo enim acus muschata dicta herba, quia præter quod acus illas, gruis rostrum, referentes habeat,moschi odorem ex foliis exspirat,vnde moschata potius quam muschata dicēda herba est, quam quoq; falso Ruellius primum genus geranij apud Dioscoridem putauit, quia vltra quòd foliis non conueniant, radicæ quoq; differunt:Nam primum geranium Dioscoridis radicem habet rotundam,acus vero moschata,ea caret: vt eas inter se differre, certum sit. Quare, vt nostram sententiam tandem interponamus, dicimus, quòd primum geranium Plinij nostratum est, herba acus moschata dicta: primum verò geranium Dioscoridis, vltimum est Plinij, herba vbiq; vulgaris: sed secundum geranium Dioscoridis, secundum quoq; est Plinij, herba pes columbinus iam ab herbariis dicta, cuius duæ species sunt, altera dicta robertiana herba, altera vero momordica. Vulnerariæ omnes istæ herbæ sunt, quarum decoctum, & puluis, contra intestinalem rupturam in potu multum prodest: De quibus omnibus Galenus libris Simplicium, nullam facit mentionem: Paulus tamen libr.vij.suæ medicinæ, breuissime ad Dioscoridis mentem ita dixit: Geranium id quod foliis respondet anemonæ, radicē habet esculentā quę cū vino denarij modo pota, vteri inflationes dissoluit,altera geranij species ad medicinā inutilis est.

Momordica.

Robertiana.

Roberta herba.

DE GNAPHALIO.

Græcè,γναφάλιον: Latinè,gnaphalium.

Enarra

Enarratio CXXIX.

GNaphalion, centumculus, vel centumcularis, aut tomentum herba dicitur, folia habens tenuia, alba, & mollia, imò tota ipsa herba albicat, & mollicula est, & ea de causa, vice tomenti, à multis vsurpatur, quæ ab Anconitanis herba zigi appellatur, & ea pro restauranda intestinali ruptura, & constringenda aluo, ac glutinandis recentibus vulneribus, chirurgici passim vtuntur, quam Plinius quoq; lib.xxvij.cap.10.ita describit quum dicat: gnaphalion, alij chamæzelon vocant, cuius foliis albis mollibusq; pro tomento vtuntur, sane & similia sunt, datur in vino austero ad dysenteriam, ventris solutiones, mensesq; mulierum sistit, infunditur autem tenasmo: illinitur, & putrescentibus vlcerum. Cæterum Hispani, Lusitani præcipue hanc herbam hirundinum vocant, an forsan quia ea hirundines suos exornant nidos.

Gnaphalion.

Cētumculus tomentum herba

Herba Zigi.

CONSTANTINVS.

GNaphalion non est centumculus vt vult Lusitanus: diuersa enim planta est, à Gnaphalio centumculus, quem his verbis depingit Plinius lib.xxiiij.cap.15. Itali centumculum vocant rostratis folijs, ad similitudinem capitis penularum, iacentem in aruis, Græci autem clematidem. Cuius egregius effectus ad sistendam aluum in vino austero. postrema hæc clausula de viribus centumculi, quia respondet cum his quæ ab eodem Plinio traduntur lib.xxvij.cap.10.de gnaphalio, effecit vt Gesneri viri comprimis eruditi hæsitationem, Amatus in asseuerationem conuerteret. Ille enim libro à se conscripto de historia plantarum, Gnaphalion centumculum esse dubitanter protulit, hic vero asseueranter, & id quidem cumulatè: scilicet gnaphalion centumculum esse, vel centumcularem, aut tomentum. Copia hæc, sed inepta, ne quid dicam grauius. Non etiam Gnaphalion est ea planta, quàm non minus doctus, quàm diligens Fuchsius, cuius etiam astipulator Lusitanus, pro gnaphalio demonstrat, nam ea, teste Mathiolo medico, & in re herbaria principe, potius est impia dicta herba, quam itidem fons literarum Plinius delineat libr.xxiiij.cap.19. Equidem, vt ingenue fatear quid super hac re senserim, in suam sententiam me ferè perduxit Hieronymus Tragus, & ipse non leuiter in plantarum inquisitione versatus: qui pro vero gnaphalio ostendit hoc harundinacei generis, siue, vt ipse habet, iuncei

graminū, quod in vliginosis prouenit, caule terete & enodi, quodq; fert obbam & paniculam lanuginosam, tomento mollissimo, & candidissimo Gossipij modo. præter authoritatem viri cum ratione coniunctam: hoc accedebat, quòd me legere memineram, Apud antiquos tomenti duplex fuisse genus: Leuconicum, quod fiebat ex lana alba concisa: Aliud Circense ex harundinibus ad stibadia, vel stramenta plebeiorum in circo Romano. Cuius testimonium apud Senecam de beata vita, & Martialem lib. xiij. quo loco inquit:

Tomentum concisa palus Circense vocatur:
Hoc pro Leuconico stramine pauper emit.

Causa vero cur ab hac hæresi desciscam, ea est, quòd de tomento in panicula, nulla quæstio sit: sed de albore ac mollitie foliorum, quæ tomenti vicem ob hoc expleant. quæ omnia in hoc calamo quem proponit Tragus, desyderantur: tametsi plausibilior & acceptior eius opinio videri poterat, quòd typhæ palustris etiam harundinis historiam, gnaphalio subiungat Dioscorides: qui tam breuiter atq; concise hoc ipsum percurrit, vt commodùm intergnosci queat, ab eo traditis notis (vt regula Lesbia cuiuis parieti) quàm plurimis alijs plantis, se se accommodantibus. Plin. verò qui solet omnes difficultatis nodos expedire, hunc de gnaphalio magis constringit, & fere reddit inexplicabilem. Etenim cum dixerit lib. xxvij. cap. 10. Chamæzelon vocari, lib. xxv. capite 9. Chamæzelon vocat Quinquefolium. Quinquefolium inquit, nulli ignotum est, cum etiam fraga gignenda commēdetur. Græci vocant pentapetes, siue chamæzelon, siue pentaphyllon. Quare ne in errorem inextricabilem incidamus, si in rebus ita perplexis aliquid inconsideratè statuerimus, adhuc ampliandum censeo.

DE TYPHA.

Græcè, τύφη: Latinè, typha: Hispanicè, bohordo, iunco ama corocado: Italicè, mazaſorda: Gallicè, roſeau à maſſe, marteau, ou ionc marin: Germanicè, Moſs kolben, oder narrenkolben.

Enarratio cxxx.

Typha & tipha differunt.

TYpha genus quoddam frumenti dicitur: At typha, iuncus quidam leuis, lacubus & paludibus familiaris, in altum crescens, & enodis est, in cuius summitate pappus quidam densus apparet, quem pueri, manu carpentes

Typha.

pentes, per aërem tanquã passerculos mittunt, & illum Itali, mazam surdam appellant, ea de causa, quia si contigerit in aurem cadere, surdastrum hominem reddit: cæterum è radicibus typhæ, folia enascuntur, quibus sedilia muliebria & puerilia texuntur, non minusq; phialæ, & cœnophora vestiuntur, de qua nullam quod equidem obseruauerim, mentionem Galenus aut ipsius simia Paulus fecere: infimæ tamen plebis homines, in nonnullis locis, suas culcitras typha interius albescente, vice gossipij, aut lanæ implent. Medetur enim panicula illa, siue pappus, ambustis præsertim si adipe excipiatur.

DE CIRCAEA.

Græcè, κιρκαία: Latinè, circæa.

Enarratio CXXXI.

QVæ nam circæa hodie sit herba, ignoratur, quæ ideo circęa dicitur, quia Circe famosissima incãtatrix, ea multoties ad veneficia sua vtebatur, de qua Plinius ad Dioscoridis mentem lib. xxvij. cap. viij. sic inquit: Circęa, strychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo semine, vt milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi, nascitur in apricis saxis, diluitur in vino, bibiturque: ad dolorem vuluæ & vitia. macerari oportet in sextariis tribus quadrantẽ radicis tusę per noctẽ & diem. Trahit eadem potio secundas semine, lac minuit in vino aut mulsa aqua pota. In iis enim vltimis verbis Plinius Dioscoridi cõtradicit, quum dicat, lac circæam minuere,

Plinius contradicit Dioscoridi.

nam Dioscorides potius circæā lac prouocare tradit, cui Galenus quoq; lib. vij. de Facultat. simplic. medicamentorum fauet, dicens: Dioscorides ait, radicem eius ex vino dulci potam, secundas purgare, est enim boni odoris, & calfactoria: semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.

Oenanthe.

DE OENANTHE.

Græcè, οἰνάνθη: *Latinè*, *œnanthe*, *filipendula*: *Hispanicè*, *filipendola*: *Gallicè*, *filipendula*: *Ger.* Rot steinbrech, & vuild garben.

Enarratio CXXXII.

OEnanthe multorum consensu, recentiorum filipendula est. Est quoque altera œnanthe vitis sylvestris flos, de qua suo loco plura.

DE CONYZA.

Græcè, κόνυζα: *Latinè*, *conyza*, *pulicaria*: *Hispanicè*, *attadegua*: *Italicè*, *conyza*: *German.* Hunds aug, dürrvuurtz. Enarratio CXXXIII.

OB oculos maiorem & minorem conyzam habemus, quas hucusq; perpauci nouerunt. Est enim conyza minor, herba sarmentosa, ad summum cubitali altitudine crescens, caule rotundo, & hirsuto, à quo plures ramuli prodeunt foliis acetosæ paruæ similibus, sed circinatis, resinosis, ac boni odoris, in quorum ramulorum summitatibus flos luteus, camomillæ flori æqualis, sed sapor

saporis acuti ad amaritudinem tendentis videtur: Maior vero conyza duplo maior crescit, folio oliuæ crasso, resinoq;: ex quo odor grauis, non adeo iniucundus oritur, in cuius summitate flos quoq; minori non absimilis nascitur. Crescunt autem herbæ istæ vbiq; præsertim hic Anconæ non procul à muro, quæ mense Augusto florent, & de illis ita Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medi. tradit: Coniza & maior & minor adsimilis sunt, tum temperaturæ, tum facultatis, gustu amaræ & acres, luculenter autem excalfaciunt, siue quis folia cum teneris ramulis parti infricet, siue vbi oleo incoxerit, eo vtatur, siquidem rigores per circuitum redeuntes sanare tale oleum videtur. Consimilis quoq; flores sunt facultatis, quos quidem nonnulli ex vino propinant, ad educendos menses, atq; pellendū fœtum. Est & tertiū conyzæ genus in locis humidioribus nascēs vtrisq; illis graueolētius & imbecillius: at primæ memoratæ calfaciunt & siccant in tertio ordine.

Conyzæ temperatura.

DE HEMEROCALLI.

Hemerocalles.

Hemerocalles.

Græcè, ἡμεροκαλλὶς: Latinè, syluestre lilium, lilium pallidum: Hispanicè, lirio amarilho: Italicè, giglio saluatico gialo: Gallicè, lis sauuage: Germa. Geel gilgen, goldt vuurtz, heydnisch bluom.

Enarratio CXXXIIII.

Hemerocallis. HEmerocallis, lilium syluestre est, pallidum florem habens, quod in aruis & incultis vineis nascitur, radice bulbosa ad luteum vergente, qua de causa Hispani lilium pallidum, aut luteum lilium appellant. Qui hemerocallim lilium conuallium esse putarunt, omnino errant, de quo capite de ephemero plura legito: sed de hemerocalli, ita tradit Galenus lib. vj. de Facul simpl. medicamē. Hemerocalles radicem habet lilij radici similem, & figura & viribus: prodestq; vt illa, igni ambustis, nimirum tum leuiter digerens, tum nonnihil astringens.

DE VIOLIS LEVCOIS DICTIS.

Leucoium luteum.

Leucoium purpureum.

Græcè, λευκόιον: Latinè, leucoion, viola alba, viola matronalis: Arabicè, keiri: Hiſpanicè, alilis, violetas amarilhas, violetas blãquas: Italicè, viola giala e biancha: Gallicè, violes, violiers, giroflees: Germanicè, Geel violen.

Leucoium luteum.

Purpuraſcens.

Enarratio CXXXV.

Leucoion. Keiri.

VIolæ quæ leucoia Græcis dicuntur, ab Arabibus keiri appellantur, cuius differentiæ ſunt plures, aliæ albæ, à quibus potiſsimum leucoia dicuntur, aliæ purpureæ: aliæ verò luteæ, quæ cæteris primatum obtinent, & in muris, & veteris parietibus, frequentiſsime naſcuntur. Hæc verò omnes, tum qualitatibus, tum quoq; viribus contrariæ ſunt violis nigris, ferrugineis dictis, quæ propria & abſoluta voce, violæ dicuntur, & veris initio iuxta muros & ſepes, & inter dumeta, non ingrato odore, purpureo colore naſcuntur, frigidæ natura, de quibus

lib.iiij.sermo habetur. Hæc vero quibus de agimus, calidæ sunt, & morbis muliebribus familiares, de quibus Galenus libr.vij. Simplicium, ita tradit: Leucoion extergit ac tenuium est partium, plus tamen flores, ac præcipuè qui sunt siccioris: hi quippe & oculorum crassas cicatrices extenuant, præterea menses, eorum decoctum mouet, secundas, & partum emortuum elicit, bibitumque facit abortum, maxime amarum quum sit: Quòd si eius vires multa mistione aquæ frangantur, erit contra phlegmonas, & difficilia vlcera commodũ medicamen: semen etiam est eiusdem facultatis, radicesq; similiter, nisi quod hæ sunt crassioris essentiæ, terreæq; magis, cum aceto tamen lienes induratos persanant. Hactenus Galenus. Cæterum scire licet, quòd planta siue frutex purpureas violas ferens, quas Dioscorides in præsenti describit, post tertium ætatis annũ flores non simpliciter purpureos, sed albedine mixtos, ac emaculatos mittit, tã visui gratos, vt cum caryophyllis, floribus cõmunibus certare, nõ solum pulchritudine, sed odoris suauitate videantur. Quibus de causis, ab omnibus in fictilibus ad fenestras aluntur, & in omniũ manibus frequentissimè veris tempore habentur.

Keiri purpureum.

DE CRATAEOGONO.

Græcè, κραταιόγονον: Latinè, cratæogonon.

Enarratio CXXXVI.

QVæ hodie cratęogonos sit, ignoratur

DE FOLIO. HERBA.

Græcè, φύλλον: Latnè, phyllon, folium: Gernanicè, Ein blat.

Enarratio CXXXVII.

HAnc Ruellius alteram persicariã esse credidit, quo verò iudicio, alij iudicent, Est verò hodie

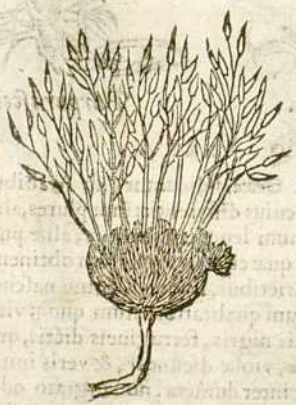

Phyllon thelygonon.

hodie herbula quædam, vnico tantum ornata folio, inde vnifolium dicta, semen racemosum, serpentis similitudinem ferens, ex qua oleum conficitur, pro glutinandis vulneribus accommodatissimum.

DE ORCHI.

Græcè, ὄρχις: *Latinè*, *testiculus canis*: *Hispanicè*, *coyon de perro*, *hierua*, *sed corrupte*, *satyrion*: *Arabicè*, *chastalkel*: *Gallicè*, *souppe au vin*, *ou couillon de chien*: *Germanicè*, Rag vurtz.

ALTER TESTICVLVS. CANIS.

Græcè, ὄρχις ἕτερος: *Latinè*, *alter testiculus canis*: *Germanicè*, Knaben kraut.

Orchis.

Cynosorchis.

Enarratio CXXXVIII. CXXXIX.

Palma christi herba.

NOn solum duo hæc genera testiculi canis in officinis habentur, sed plura alia, inter quæ, palma Christi herba reponi debet, sic ab herbariis dicta, quia similitudinem in radice cum humana palma habet, quam quoque Auicenna, digitum citrinum appellat, cuius folia punctis quibusdam, veluti stigmatibus, decorantur. Verum Leonardus Fuchsius, in suo vastissimo Herbario, hanc inter Satyriones reponit, ac depingit, quem quoque imitari video, fratres Mesues Antidotarij enarratores, non sine errore tamen: quia Satyriones, vnica tantū nascuntur radice, & illa quidem bulbosa, pomi magnitudine: non verò duabus, vt illi delineant: Reuera tamen ad errorem paruum conniuendum fortasis est, quum satyrionis loco, quodlibet genus testiculi canis, accipi potest, quia eadem fere communes vires obtinent, præsertim, ad veneré irritandam, & pruritum libidinis excitādum, calidæ enim & siccæ radices digiti citrini sunt, & vt Auicennæ placet, in secundo ordine. At de testiculis canis Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Orchis, id est testiculus canis, radici eius bulbosę & geminæ, vis inest humida, & calida, gustantibúsq; dulciuscula. Cæterum maior radix multam habere videtur humiditatem excrementitiam, & flatulentam: quapropter epota venerem excitat: Minor verò, quū ad calidius & siccius vergat, tantum abest vt ad coitum stimulet, vt etiā cohibeat, & reprimat. Eduntur bulborum more, tostæ, sub nomine vt diximus satyrionum hodie.

Fuchsius errat.

DE SATYRIO.

Græcè, σατύριον: Latinè, satyrion: Arabicè, iatarich: Gallicè, satyrion: Hispanicè, supinos de raposa: Germanicè, Creutz bluom.

Enarratio CXL. CXLI.

DEsiderantur hodie veri satyriones, vnum tantum bulbum pro radice habentes, sic satyriones, a satyris sale cibus animalibus dicti, quorum loco, testiculi canum herbæ superiori capite descriptæ suscipiuntur sic dictæ, quia duos habeāt bulbos canum testiculis similes. Verum, cùm

Dioſco

Satyrium trifolium.

Basilicum.

Dioscorides dicat, in hoc textu. 141. Venerem satyrionem stimulare, si quis manu tantum radices eius gestauerit, in mentē venit herba illa, de qua Theophrastus dixit, lib. nono de Causis plantarum, capite vigesimo, ad istum modū: Ad rem autem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: non enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum genitalibus vim dixere vehementem adeo fieri, vt quoties vellent coire, valerent, & quidem qui vsi fuerunt duodecies egisse dixerunt. Indum autē ipsum, qui vel magno, atq; robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentē licuit audire, verum emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse: & cętera. Porro de satyrionibus ita meminit Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum: Satyrion, triphyllon, humidum calidumque est temperie, ob idq; dulce, recrementitiam tamen & flatuosam humiditatem possidet, quo circa ad venerem incitat. *Herba venerea.*

DE

DE ORMINIO.

Græcè, ὄρμινον: Latinè, horminum.

Enarratio CXLII.

Orminium

EST proculdubio, orminum, ea herba quam hodie omnes communi voce galli cristam siue sclaream, aut Sancti Ioannis herbam appellant, quæ hortensis & syluestris reperitur. Hortensis folia latiora & albidiora sunt, agrestis verò nigriora & strictiora, ex quibus Lusitani intinctus ad incitādum stomachum deiectum parant, vtriusq; tamen caulis, quadrangulus est, & in reliquis Dioscoridis historiis apprime respondent. Hanc verò Plinius describens libro vigesimo secundo, capite vltimo, manifestissime errauit, quum loco horū verborū: Horminum habet folia similia marrubio: dixit porrò cōfundens, vt sæpe diximus, prasiū, & prassum. Aduertēdum diximus tamen, quòd Galenus in calce libri primi de Facultatibus alimentorum, alterum citat horminum, quod inter frumenti genera reponit, de primo verò, nullā penitus quod equidem ipse obseruauerim mentionem fecit: Paulus tamen, quæ à Dioscoride de illo tradita sunt, breuiter sic describit, libro suo septimo, dicens: Orminon marrubio specie simile est, calidum, mediocriter siccum & abstergens, venerem igitur stimulat, & oculorum crassities cum melle repurgat, tumores laxos discutit, & extrahit aculeos, syluestre domestico est valentius.

Plinius erat.

Orminium Galeni.

CONSTANTINVS.

ILla planta quam vocamus Toute bonne, ou oruale, & Itali scarleam, caulem sæpè profert bicabitalem, folia multò maiora quàm marrubij, & calyculos sursum tendentes; semenque etiam rotundum syluestris, quæ omnia cum horminis descriptione discordant. non potest igitur horminum esse scarlea, aut gallitricum dictum. Errat igitur Ruellij & Fuchsij assectator & astipulator Lusitanus. Verum horminum ostendit Mathiolus.

DE HEDYSARO.

Græcè, ὑδύσαρον: Latinè, securidaca: Hispanicè, yeruas que ahogá las lenteias: Gallicè, graue, ou febue de loup: Germa. Vnkraut der linsen.

Enarra

Enarratio CXLIII.

SEcuridaca ciceris folia habet, flores luteos, & siliquas corniculorum figura inflexas, intra quas semen est ancipiti securi simile, & illud quidem amarissimum, ita vt triticum vel frugis quoduis aliud genus: in quod miscerí contigerit, amarissimum quoq; reddat, de qua Galenus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum ita dixit: huius semen amarum & subacerbum apparet, ob idq; potum stomacho gratum existit, viscerumq; obstructiones expurgat, idem præstant totius fruticis germina. *Securidaca. Pelecinus.*

DE ONOSMA.

Græcè, ὄνοσμα: Latinè, onosma.

Enarratio CXLIIII.

NAscitur Onosma plerunq; inter rapunculos, sua sponte in aruis nascentes, ita illis similis, vt sæpe interdum parua est, pro illis eradicetur, postquam verò adulta est, & illi folia maiora facta, hirsuta aliquantulum apparent, quam nos Ferrariæ in horto magnifici Azaioli, scholasticis indicauimus, humi enim serpit, nec aliud præter folia emittit. *Onosma.*

DE NYMPHAEA.

Græcè, νυμφάια: Latinè, nymphæa alba: Officin. nenuphar album: Hispanicè, guolfam del rio blanquo: Italicè, nenuphar biancho: Arabicè, nilofar: Gallicè, nenuphar, ou roses d'estang: Germanicè, Vveiss seebluomen.

DE ALTERA NYMPHEA.

Græcè, νυμφάια ἄλλη: Latinè, altera nymphæa, lutea nymphæa: Officin. nenuphar luteum: Hispanicè, Lusitanicè, figuos del rio amarilhos, golfan amarilho: Italice, nenuphar giallo: Germanicè, Geel seebluomen.

Enarra

Nymphæa lutea. *Nymphæa alba.*

Enarratio CXLV. CXLVI.

Nenuphar

NYmphæa Græcorum, nenuphar corruptè ab Arabibus appellatur, cuius album & luteum, in paludibus lacubus, & aquarum ſtagnis reperiuntur folio lato, amplo, ſuper aqua natante, ſed flore roſeo, aliquando albo, quandoq; verò luteo, ex quo aqua per campanam elicitur, & inter cordiales frigidas adnumeratur. Non minus quoque ex eo ſyrupus conficitur, febribus peſtilẽtibus, & acutis conuenientiſsimus, veluti vnguentum, quo cordis regio, loco epithematis cordialis, dum opus eſt, inungitur, & vt tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorum: Tum radix eius, tum ſemen, deſiccandi citra morſum vim habet, itaq; vẽtris profluuia, ſemenque immodice profluens ſiſtit: At cui adeſt candida radix. ea & muliebri medeẽ profluuio, ex vino nigro & auſtero epota, vtraq; autẽ abſtergẽdi quandã vim poſsidet, quare maceratæ quidem aqua, ſanant alphos, liquida verò pice, alopecias, ad hæc tamẽ aptior eſt ea cuius radix eſt nigra.

DE

DE ANDROSACE.

Græcè, ἀνδρόσακες: Latinè, Androsaces.

Enarratio CXLVII.

Androsaces herba qualis sit.

EX herbis quæ supra lapides nascuntur, Androsaces est, quam semel tantum vidi, & eam in musæo suo mihi monstrauit Antonius Musa Brasauola vir cum quouis doctissimo conferendus, quam ex Illyrico ad illum aduexerant, erat enim herbula tota candens super saxo nascens, capillis albissimis loco foliorum ornata, digitalis altitudinis, in summitatibus quorum, capitula quædam valde parua cernebantur, in quibus semen continebatur. Nam cirros illos, siue capillos gustu salsos, cum quodam amarore, tunc esse deprehendimus, de cuius viribus ita Galenus tradit, lib. vj. tam sæpe citato: Amara & acris est herba, potest autem resiccata ebibitaque tum ipsa, tum fructus eius magnopere prouocare vrinam, & nimirum etiam digerere & desiccare.

DE ASPLENIO.

Græcè, ἄσπλενον: Latinè, asplenium, scolopendrium, offic. cæterach: Hispanicè, doradilha: Italicè, Scolopendria, Gallicè, ceterach: Arabicè, Scolofendrion: Germanicè, Ceterach, *&* nesselfarn.

Enarratio CXLVIII.

ASplenium, siue asplenum, aut scolopendrium, vel scolopendria, Arabum cæterach est herba, non vero lingua ceruina, vt multi olim putabant. Nam lingua ceruina vt diximus, phyllitis apud Dioscoridem est, quæ lienis potius obstructiones claudit, quàm absumit: cæterach vero ita lienem minuit, & eius oppillationes aperit, vt circa Cortinam vrbem, vt author est Vitruuius, pecora propter abundantiam asplenij, multa sine splene inueniantur, de quo Galenus lib. vj. citato, ita inquit: Asplenum tenuium est partium, non tamen calida est herba, hac vtiq; ratione, lapides frangit, & lienes liquat.

DE HEMIONITIDE.

Græcè, ἡμιονῖτις: Latinè, hemionitis.

Enarra

Enarratio CXLIX.

Hemionitis.

VT capite de phyllitide diximus, perperam Ruellius, Manardus, & ante eos Leonicenus, opinati sunt, quòd vulgaris lingua ceruina, hemionitis est, quum reuera lingua ceruina, quæ corruptè admodum scolopendriam vocat, phyllitis vt dixi est, hemionitis verò herba est linguæ ceruinæ similis, sed lunata, quam nobis, Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus, primo Ferrariæ indicauit, quæ quoq; in locis vmbrosis & puteis nascitur: de qua Plinius ita lib. xxv. cap. 5. dixit: Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quâ quidam hemionitim vocant, spargentem iuncos tenues, folia cuneata, asperis locis nascentē, austero sapore, nunquā florentem, nec semen gignit, medetur lienibus, &c.

CONSTANTINVS.

AMatus Lusitanus perperam legit apud Plinium libro xxv. cap. 5. hemionitim: legendum enim cum correctis exemplaribus hermion, quam etiam lectionem se reuocans agnouit Mathiolus Senensis in Dioscoridem capite de hemionitide, vbi Plinium in erroris suspitionem vocat, quòd lib. xxvij. cap. 5. asplenum vocarit hemionion: creditq; ipse Mathiolus, vt eius verba declarant, hemionium significare hemionitidem, sed tantus vir hoc in loco altùm dormit, & suas opere in tanto aliquando somnum obrepere, solum enim Plinius Dioscoridi astipulatur, per ipsius incedens vestigia. Disertis enim verbis Dioscorides tradidit asplenum, hemionium vocari, capite de Asspleno.

DE ANTHYLLIDE.

Græcè, ἀνθυλλὶς : *Latinè*, *anthyllis*.

Enarra

Enarratio CL.

OMnis cinis qui ex Syria aduchitur, pro conficiendo sapone, & vitro, ex herba anthyllide combusta conficitur, quam herbam & cinerem, Mauritani alkali appellant, ignorantes hodie multi quòd cinis iste adductus ex Syria, alkali sit, salem tamen concretum ex lixiuio huius cineris resultantem, salem alkali dicunt: Cinerem vero, alumen catinum. Nascitur autem herba ista, non solum in Syria, sed optima apud Hispanos in regno Valentiæ: veluti in Gallia & Italia, præcipue maritimis in locis: Variat tamen, quum altera crassa sit, sua sponte nascens, quam Valentini propria voce, bordam vocant, ex cuius cinere sapo paratur, quo etiam pictores, cyaneum colorem parant. Hæc enim secunda Anthyllis Dioscoridis est: Altera vero seritur dicta præstantior, quam quoq; sua voce, barrilham appellant, & eam Dioscorides capite de Traho, siue Trago, libro quarto depinxit. Tertia vero, in lacubus nascitur maritimis, quæ rara inuentu est, cæteris tamen nobilior, præcipue pro vitro conficiendo, quam Salicorniam nominant, & non seritur, nec vult seri. Adnotandum tamen est, quòd cùm herbæ istæ ad ignem vruntur, quòd eliquantur, & tanquam plumbum fluunt, posteà verò, quum refrigerantur, concrescunt, & cineres globati manent. Vnde si cinerem alkali verum esse, quis experiri voluerit, in ignem illum coniiciat decet, quod si eliquabitur, & ebullierit, verum esse dicet: si minus, contrà. Sunt enim omnes istæ herbæ sapore salsæ, prope mare nascentes, quæ foliorum loco, grana quædam tritici modo confecta habent, quæ quum matureſcunt, ad ruborem quendam tendunt, vt capite de Traho, siue Trago, lib. iiij. dicemus. Omnes certæ herbæ istæ, abstergendi vires obtinent, ac stigmata & maculas faciei delent, & vt tradit Gal. lib. vj. de Facul. simpl. med. Anthyllis vtraq; modice desiccat, vt & vlcera glutinat: atque chamæpity assimilis est: subtiliorum est partium, magisque detergit, præterea comitialibus competit.

Alkali.
Sal alkali.
Alumẽ catinum.
Salicornia herba.

DE ANTHEMIDE.

Græcè, ἀνθεμὶς: Latinè, Anthemis: Hispanicè, macella, manzanilha: Italicè, camamilla: Gallicè,

Chamomilla satiua. *Chamomilla syluestris.*

Camomille : Arabicè, Babunegi : Germanicè, Camillen.

Enarratio CLI.

CHamomilla vulgaris est herba: At quæ flores luteos habet, raro videtur: de cuius viribus Galenus libro tertio de faculta. simpl. medic. cap. 9. ita tradit: Est & chamæmelum tenuitate quidem rosæ persimile: calore verò, ad olei vires magis accedens, homini tum familiares, tum temperatas. Quapropter lassitudini, vt si quid aliud, in primis confert, doloresq; sedat, præterea tensa remittit & laxat, mediocriter dura emollit, constipataq; rarefacit, ad hæc febres quæ citra visceris inflammationem infestant, concoctas discutit, ac dissoluit, & potissimum quæ ex cutis densitate & humoribus biliosis proueniunt, ob idq; Soli à sapientissimis Aegyptiorum est consecratum. Est autem hypochondriis gratissimum, quibus etiam lini semen est gratum, minus tamen quam chamæmelum,

lum, quum & minus calidum sit, & essentiæ crassæ: Libro vero sexto eiusdem voluminis, ita quoq; de eo tradit: chamæmelum calfacit & desiccat in primo ordine, estq; tenuium partium, ac proinde digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim obtinet.

DE PARTHENIO.

Græcè, παρθένιον: *Latinè*, *parthenium*, *cotula fœtida*, *amaracus fœtida*: *Hispanicè*, *manguarca*: *Italicè*, *brusaculo*: *Gallicè*, *cotula fetida*: *Arabicè*, *Achuen*: *Germanicè*, Vvilde camillen, krotten dill.

Enarratio CLII.

Parthenium.

Parthenium cotula fœtida est.

RECtè admodũ Dioscorides, quum de chamomilla egit, de parthenio sermonem fecit, quũ revera, parthenium, chamomilla erat, nisi fœtor in parthenio inuentus indicaret: Vnde cotula fœtida herba dicta est, quam Hispani simul & Lusitani, magorcam, ac si dixisses, Heu quod ardet, appellant, Quæ vox non multum abest, ab ea per quam Italicè indicatur, brusa culũ, id est, ardet culum. Proinde errant, qui parthenium, matricariam esse credunt, inter quos Mathiolum Senensem, reponere est: Quia parthenium, cotula vt dixi fœtida est, vt capite de Arthemisia quoque meminimus, in ea enim odor virosus, & amaror intensus reperitur, vt gustanti & olfacienti, experiendum committimus. Proinde si Ma-

thiolus, iterum experiri voluerit, non dubitamus, quin in nostram eat sententiam, est enim quoq; parthenium Parietaria dicta herba, de qua suo loco diximus. Fuchsius autem in suo Herbario cotulam fœtidam cum matricaria confundit, vt legenti notum erit.

CONSTANTINVS.

HOmonymum &, vt Martianus loquitur, pluriuocum est nomen hoc parthenium, sicuti etiam tradidit Galenus in glossematibus Hippocratis: quo authore parthenion vocatur anthemis, & helxine, & linozostis, & amaracum. Hoc ipsum confirmat Plinius lib. xxij. cap. 17. helxine inquit, etiam dicitur perdicium & parthenion: & lib. 15. cap. 5. linozostis, siue parthenion, siue mercurialis dicitur. Nec de alia intellexit planta quàm de parthenio cùm dixit lib. xxv. cap. 7. Mulieres quoque hanc gloriam affectauere. In quibus Artemisia vxor Mausoli, adoptata herba quæ antea parthenis vocabatur. de hoc autem parthenio de quo agit Dioscorides, mihi videtur intellexisse Plinius lib. xxj. cap. 30. cùm ita inquit: Contra parthenium, alij leucanthen, alij tamnacum vocant, Celsus apud nos, perdicium & muralium. Nascitur in hortorum sepibus flore albo, odore mali, sapore amaro: ad infidendum decoctum in duritia vuluarum, & inflammationibus &, quo loco pro tamnacum legendum ex Dioscoride & Galeno, amaracum: & odore malo, vice odore mali. Apud eundem libro xxj. cap. 15. cùm parthenion censeatur inter herbas vulgares in cibo, de qua intellexerit meritò anquirendum, equidem intelligo de mercurialis locutum. Nunc verò quæ planta sit parthenion Dioscoridis, de quo etiam apud Theophrastum lib. 7. de historia plantarum, inter peritissimos rei herbariæ non parua oritur contentio: alijs matricariam esse quam vulgò vocamus espergoutte pro certo affirmantibus, ex quorum numero Mathiolus Senensis: alijs verò contendentibus esse cotulam fœtidam, vt Amatus Lusitanus, cuius sententiæ hoc in loco calculum meum adijcio, alibi enim causam ostendam fusius. In præsentia satis sit hæc ratio, quod cotula fœtida Græcum etiam nomen seruet apud aliquas nationes, vt apud Northmanos meos, à quibus cotula fœtida vocatur amareuque, on amoureuque, quod nihil aliud est quàm amaracum, id est parthenion: quod graueolens est & σμικρόφυλλον apud Hippocratem, quæ notæ non cadunt in matricariam. Hæc autem alibi, vt dixi, magis explicatè & distinctè.

DE

DE BVPHTHALMO.

Græcè, βούφθαλμον: Latinè, Buphthalmus, offic. bouis oculus, cappacorania, crispula herba: Hispanicè: ben mequeres amarilho: Italicè, occhio di boue herba, chrispula: Gallicè, œil de beuf: Arabicè, bihar: Germanicè, Rindsaug.

Enarratio CLIII.

Buphthalmos. Oculus bouis herba. Crispula herba.

IN demonstranda herba ista errat Fuchsius, veluti plures alij, quum tamen non difficilis inuentu sit. Nascitur enim in pratis & iuxta vias, folio chamomillæ, flore vero toto luteo, vnde nomen accepisse creditur. Hæc verò crispula à multis dicitur, vnguentum exornans, marciaton dictum, & de ea, ita Gal. tradit lib. vj. de Facultat. simpl. medic. Buphthalmos, flos eius floribus chamæmeli est, tum maior, tum acrior: vehementiusque digerit, adeo vt & durities sanet, cerato mistus.

DE PAEONIA.

Græcè, παιονία: Latinè, Glycysida, pæonia: Hispanicè, rosa del monte, rosa albardeira: Italicè, peonia: Gallicè, piuoesne: Arabicè, feonia: Germanicè, Vene dische rosen.

Enarratio CLIIII.

Paeonia.

PAeonia tam masculus, quàm fœmina, tum semina rubra, tum etiam nigra mittens, vbique vulgaris est, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medic. ita tradit: Radicem habet leuiter astringentem cum quadam dulcedine: At si plusculum dentibus mădas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies, proinde menses ciet ex melicrato, amygdali potâ quătitate, expurgat porro etiam iecur obstructum & renes, vētrisq; sistit fluxiones, si in aliquo austero vino cocta sumatur. Est præterea omnino resiccatoria, quare ex collo pueris suspensa, meritò comitialem morbum persanat, idque aut

Pæonia.

aliquem à se fluorem, per infantuli inspirationem immittens, aut aërem assidue mutans, atq; alterum reddens. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus Columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium fractum palam catarrhos & coryzas desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueque calorem ex eo per inspirationem in nares attrahat, quin etiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo viperę iniectis, illis viperam præfoces, eaque postea cuiuspiam collo obuincias, mirifice profueris: tum paristhmiis, tum omnibus iis quæ in collo expullulãt, pæonia itaq; & exiccat: & tenuium est partium, calfacit autem mediocriter.

DE LITHOSPERMO.

Græcè, λιθόσπερμον: *Latinè*, *Lithospermon*, *offic. lachryma*, *lachryma Mariæ*: *vulgo lachryma simientes*: *Arabicè*, *Culb*: *Germ.* Marien trahen.

Enarratio CLV.

Lithospermon lachryma est.

Litho Spermon nõ est milium Solis, vt hucusq; omnes omnes seplasiarij, & vulgares medici putarunt: Quũ milium Solis, phalaris est, vt capite sequẽti dicetur: lithospermon verò, semen album, rotundum, durum, lapidosum magnitudine ciceris, quo mulieres suos indices quibus preces, & patres nostros ad deos fundunt, parant: & ipsum Italicè præcipue, lachrymam Mariæ appellãt. Nascitur enim semen hoc, vt tradit Dioscorides, & viua ipsa herba indicat, prope summitatem iuncei cuiusdam ramusculi,

Lithospermon maius.

Minus.

sculi, à quo quoq; per medium perforatur iunco ipso, tanquam spica, in summa parte apparente, De qua Plinius libro xxvij. cap. 11. admiratus, sic tradit: Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui ægonychon vocant, alij dios pyron, alij heraclion, herba quinquecialis fere foliis duplo maioribus quàm rutæ, ramulis surculosis, crassitudine iunci, gerit iuxta folia singulas veluti barbulas, & in earum cacuminibus, lapillos candore, & rotunditate margaritarum magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipsi quà pediculis adhæreant cauernulas habent, & intus semen. Nascitur in Italia, sed laudatissima in Creta, nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aspexi, tantus est decor, velut aurificum, arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis, iacere atq; humi serpere, authores tradunt. Ego vulsam non hærentem vidi: Iis lapillis drachmę pondere potis vino albo, calculos frangi, pelliq; constat, & strangurian discuti, nec in alia herbarum fides *Plinius.*

est: At de ista herba, quòd sciam, Galenus libris Simplicium, nullam fecit mentionē. Paulus tamen, vt solet, egregie ita de ea disserit: Lithospermon, quod alij dioscoron, alij heraclion, vocant, herbæ aëtonychi dictæ semen est lapideum, album, quod cum vino albo potum calculos frangit, & vrinas eiicit.

DE PHALARIDE.

Græcè, φάλαρις: Latinè, phalaris, milium Solis: Hispanicè, mijo del Sol, hierua: Italicè, milium solis: Gallicè, gremil, ou herbe aux perles: Germanicè, Meer hirsch.

Enarratio CLVI.

Milium Solis. Phalaris.

HAec officinarum milium Solis est, granum scilicet emittens herba, candidum, longum, milio persimile, quæ in vniuersa Italia frequens admodum est, & vbiq; nascitur, pluribus composita ramulis, in quibus folia oliuæ, parua sed hirsuta conspiciuntur, & de illius viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Phalaridis tum succus, tum semen, tum folia potari vtiliter creduntur ad vesicæ dolores, ceu in sese habeant tenue quiddam & calidum.

DE ERYTHRODANO.

Græcè, ἐρυθρόδανον: Latinè, rubia tinctorum: Hispanicè, laruuia, à ruiua: Italicè, robbia da tingere: Gallicè, Garance, Arabicè, Paue: Germanicè, Roete.

Enarratio CLVII.

Rubea tinctorum.

NOtissima omnibus rubea tinctorū est, cuius rubra radice, panni lanei & sericei inficiuntur, & de illius viribus, Galenus ita lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum dixit. Est autem tinctorum rubia radix acerba & amara: quare lienem & iecur expurgat, & vrinas crassas multas,

Rubia satiua.

Rubia syluestris.

tas, & interdum sanguinolẽtas promouet, quin & mẽses ciet, extergitq; mediocriter, proinde vitiligines albas cum aceto illita iuuat.

DE LONCHITIDE.

Græcè, λογχῖτις: Latinè lonchitis, lanceola.

Lonchitis prior.

DE ALTERA LONCHITIDE.

Græcè, λογχῖτις ἑτέρα: Latinè, altera lonchitis, altera lanceola.

Enarratio CLVIII. CLIX.

Secundam pingit Mathiolus.

NVllum hucusque inuenire medicum potui, qui mihi vnam vel alteram lōchitidem indicare potuisset, proinde silentio eas præteribo.

DE ALTHAEA.

Græcè, ἀλθάια : *Latinè*, *Althæa*, *agrestis malua*, *Ibiscus*, *Hispanicè*, *maluauisco* : *Italicè*, *maluauisco* : *Gallicè*, *guimmauues* : *Germanicè*, Ybisch.

Enarratio CLX.

Althæa.

DIcitur althęa, id est medica, quia plures facultates medendi habeat, herba omnibus vbiq; familiaris, de qua eclegma id est loch & cum aromatibus, & sine illis, in officinis contra pectoris & pulmonis vitia prostat, & vt tradit Galenus libro vj. citato, facultate digerendi, laxandi, phlegmone liberandi, mitigandi, & concoquēdi difficiles coctu affectus est prædita. Cæterum, radix & semen, quàm folia, & tenuiorum sunt partium, magis quam exsiccatoriam & extersoriam facultatem ostendunt, vt vitiligines detergant, & semen, renum calculos frangat: At radicis decoctum, ad dysenteriam, diarrhœam & sanguinis reiectionem est aptum, quum nimirum etiam nonnihil astringat, hæc Galenus. Verum scire licet, quòd ebiscus siue hibiscus, ex iis herbis est, quarum radices, foliis potentiores sunt, vt tradit Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite 61.

DE ALCEA.

Græcè, ἀλκέα: *Latinè*, *Alcea*, *Officinis*, *herba Vngarica*, *herba Simeonis*, *syluestris malua*: *Hispanicè*, *malua de Vngria*, *malua monteſina*: *Italicè*, *Malua ſaluatica*, *buon viſchio*: *Gallicè*, *Guimauue ſauuage*, *ou ruſtique*: *Germanicè*, Sigmars vuurtz

Enarratio CLXI.

Alcea.

ALcea inter maluas plerunq; naſcitur, nec immerito, quia ſemine, flore, caule, & folio, maluæ ſimilis eſt, eſt tamen illi folium maiuſculum, ac magis communi malua diuiſum, cuius radix vnice pro curanda dyſenteria commendatur, vt Dioſcorides fatetur, & Paulus illi ſubſcribit, libro ſeptimo ad iſtum modum dicens: Alcea ſyluestris maluę & hæc genus eſt, in vino pota inteſtinorum torminibus & rupturis medetur, multo magis ipſius radix. Galenus de iſta lib. Simplicium, nullum præfixit, quòd equidem ſciam caput: credere tamen eſt, inter maluas, lib. vij. eam collocaſſe.

DE CANNABI SATIVA.

Græcè, κάνναβις ἥμερος: *Latinè*, *Cannabis ſatiua*: *Hiſpanicè*, *canhamo*, *canauo domeſtico*: *Italicè*, *Canape domeſtico*: *Gallicè*, *chanure*: *Arabicè*, *Canab*. *Germanicè*, Hanff.

DE

DE CANNABI SYLVESTRI.

Græcè, κάνναβις ἀγρία.

Enarratio CLXII. CLXIII.

Cannabis satiua.

Cannabis.

CAnnabis satiua vulgaris est, excellens tamen apud Hollandos nascitur, ex qua linei panni Hollandiæ dicti, quos Itali, de renzo appellant, fiũt. Huius porro semen comestum, hominibus genituram extinguit, gallinis verò auget, videmus enim gallinas rigida hieme hoc semine pastas, oua parere, id quod aliis semẽ non comedentibus, nõ euenit: & vt tradit: Gale. lib. vij. de Facultat. simplic. medic. cannabis semen adeò flatus discutit exiccatque, vt si argius edatur, genituram absumat. In fine vero libri j. de Facul. aliment. de illo quoq; ita tradit, multum autem calefacit, ideoq; sumptum paulo largius caput ferit, vaporẽ sursum ad ipsum mittens calidum simul ac medicamentosum. Ex quibus Galeni verbis, satis clarè liquet, quàm perperam agant ij, qui semen hoc cõtra epilepsiam, ac capitis affectiones dent. Cannabis syluestris, sua spõte in aruis nascitur, nec enim est, vt multi rentur, ea herba quam multi pro eupatorio hucusq; arripiebant.

Cannabis syluestris.

DE ANAGYRI.

Græcè, ἀνάγυρις: Latinè, Anagyris: Hispanicè, Anagyro: Italicè, eghelo.

Enarratio CLXIIII.

NAscitur anagyris arbor in syluis, quæ multorum spectaculo in hortis quoq; seritur, procere enim cre-

scit,

scit, folio, quàm viticis, maiori, flore racemoso, aureo, pendente, visui grato, sed omnino tetri odoris, semen in siliquis seruat, subnigrum, renum figura, vomitum maxime prorritans, de qua Galenus libro sexto de Facult. simpl. medic. sic dixit: anagyris frutex est grauiter olens, & digerentis, excalefacientisq; facultatis, cuius folia viridia tumores reprimunt: at reliccata, incidentis sunt, exiccantisq; potentiæ: similem fere vim habet eius radicis cortex: Semen autem subtiliorum est partium, vomitum tamen prouocat.

DE CEPAEA.

Græcè, κηπαία: *Latinè*, *Cepæa herba*: *Germanicè*, Vuild purtzel. Enarratio CLXV.

HAc ad littora arenosa præcipue nascitur, portulacæ perquam similis, quam Galenus siluit, sed Paulus de ea ita dixit: cepæa portulacæ similis est, folia ipsius contra vesicæ scabies vtiliter bibuntur, radix cum asparago, quem myacanthinum appellant, pota, vrinæ stillicidia, quæ oppleto vrinario meatu fiunt, abigit. *Cepæa herba.*

DE ALISMATE.

Græcè, ἄλισμα: *Latinè*, *Alisma*, *Damasonium*: *Officinis barba syluana*, *plantago aquatica*, *fistula pastoris*: *Hispanicè*, *herba fistola*: *Italicè*, *piantagine aquatica*: *Gallicè*, *plantain aquatiq*: *Germanicè*, Vvasser vuegreich, froschloeffel.

Enarratio CLXVI.

ALisma siue damasonium, doctorum hominum consensu, aquatica plantago est, quã barbam syluanam, siue fistulam pastoris, pharmacopolæ appellant: Nascitur enim aquosis in locis, & lacubus, & eam Lusitani nostri, cannam fistolam herbam sua voce appellant: cuius duas species meminit Plinius capite decimo, lib. xxv. sic dicẽs: Item alisma quam alij damasonion, alij lyron appellant, folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliàs & venosa, similiter caule simplici, & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus, nascitur *Planta incognita Mathiolo.*

scitur in aquosis: Alterum genus eiusdē in syluis nigrius, maioribus foliis, &c. De cuius viribus Galenus ita meminit, libr. vj. citato: Damasonij decoctū radicis, calculos renum cōminuit, quare absterſoriæ facultatis est particeps.

DE ONOBRYCHI.

Græcè, ὀνοβρυχὶς: Latinè, onobrychis, opaia.

Enarratio CLXVII.

Onobrichē ipſi nouimus.

NVllus ex multis, quibuscum versatus sum medicis, pro dignoscendis herbis, hucusq; mihi onobrychim monstrare valuit, de qua Plinius, libr. xxiiij. cap. 16. dixit, Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam & gracilem, nascitur circa fontes, siccata in farinæ modum & inspersa vino albo strangurias finit, aluum sistit, succus eius peruncti cum oleo sudores mouet, & vt refert Galenus, lib. viij. Simplicium, rarefaciendi. digerendiq; vim obtinet, proinde folia eius virentis illita, phymata digerūt, arefacta verò, & cum vino pota, strangurias sanant, sudoresq; eliciunt, cum oleo inuncta.

DE HYPERICO.

Græcè, ὑπέρικον: Latinè, hypericum: Officin. mille perforata: Arabicè, keioſaricon: Hiſpanicè, coraion zilho, mil furado: Italicè, perforata: Gallicè, millepertuis: Germa. Sant Iohans kraut.

Enarratio CLXVIII.

Hypericō.

HYpericon, officinis familiarissima est herba, quæ ideo mille perforata, quia folia pertusa ac crebris foraminibus perforata habeat, in cuius lectione, male & corruptè Marcellus Virgilius Græcum exemplar suum, habebat, hypericum ornari flore albo, violæ matronali simili, quia in melioribus, & emendatioribus exemplaribus, flore luteo hypericū, albæ violæ simili, ornari legamus. Proinde non est, quòd quis in hac re deinceps dubitet, veluti multi hucusq; hæsitantes, rutam syluestrem albo flore cōpositam, pro hypericone accipi contendebant, vt doctissime sane Mathiolum Senensem hic adnotasse legimus, communis autem perforata, hypericon quoq; dicta, Dioscoridis

Mathiolus Senenſis.

ſcoridis hypericum eſt, in quo quoq; Plinius, errore comprehenditur, libr. xxvj. cap. 8. quum dicat hiſtoriam Dioſcoridis deſcribens: hyperici ſemen in ſiliqua claudi nigrum, quod cum hordeo matureſcit, quum tamen Dioſcorides hoc nõ aſſerat: ſed potius hypericum ſiliquam habere non adeo hirſutam, in rotundo oblongam, magnitudine hordei, in qua ſemen nigrum clauditur, odore reſinæ: Sed vltra quod Plinij error ſatis patet, ex hoc quoque conuinci poteſt, quia hordeum in fine Maij exiccatur, hypericonis verò granum, in fine Iulij. Ex hypericone, quaſi ſupra remedio, dicta herba, oleum cõficitur ſaluberrimum, & ad multos vſus accõmodatum, cuius confecturam, elegantiſsime apud Ioãnem Agricolam Ammonium, ſic deſcriptam comperio; Sume, cacumina hyperici ad quantitatem trium vnciarum, & in vinum odoratum infundantur, trium dierum & noctium curriculo, mox duplici vaſe optimè obturato bulliant, denique exprimantur, & abiiciantur cacumina, in eodemq; vino eandem quantitatem cacuminum hyperici infundito totidem diebus & noctibus: poſtea adde terebinthinæ vncias tres, olei veteris vncias ſex, croci ſcriptulum vnum, miſceantur hæc, & in duplici vaſe coquãtur, quo ad vinum euaneſcet, poſtea in vitriato vaſe, vitreóue ſeruato. Eſt enim oleũ hoc, coxendicis dolori accõmodatiſsimum, vlcera immedicabilia ſanans, & vt tradit Galenus de ipſa herba, lib. viij. de Facultatibus ſimpl. medicamen. calfacit & ſiccat, eſſentia tenui, adeo vt menſes vrinaſque prouocet, illitum viride, ad cicatricem omnia perdũcit vlcera: ſiccum contuſumq; ſi inſpergas, mollia, humida, & putrilaginoſa ſanabis, ſunt qui & iſchiadicis bibendum propinent.

oleũ de hypericone.

DE ASCYRO.

Græcè, ἄσκυρον: Latinè, aſcyron: Vulgo herba hircina: Gallicè, ſupparu: Germanicè, Hartavu.

Enarratio CLXIX.

Herba hircina.

ASCyron, planta nobis ſatis eſt cognita, quam vulgares herbarij, herbam hircinam appellant, pluribus autem & viticoſis protenditur ramis, in quibus folia ſunt, matris ſyluæ foliis ſimilia, inter quæ, ſemina quædam ciceris magnitudine naſcuntur, viridia, reſinoſa, tetri odoris,

odoris, vnde hircina herba sit dicta, creditur. Cuius meminit Galenus, quum de androsæmo libro sexto Simplicium agit, dicens: Planta est fruticosa androsæmum, natura duplex, vnum enim dicitur ascyron, species hyperici: alterum à quibusdam appellatur Dionysias. Est autem semen eorum purgatorium, foliorum vero facultas modice extergens, & desiccans, vt & ambusta curare credantur: cæterum in vino austero decocta, vinum ipsum vulnerum grandium glutinatorium efficiunt.

DE ANDROSAEMO.

Androsæmon.

Græcè, ἀνδροσαιμον: Latinè, androsæmum, hyperici species: Germanicè, Ruonradt, & rotharthavu.

Errat Andreas Lacuna.

Enarratio CLXX.

HAnc Euritius Cordus, vulgatum hypericum esse putat, què hodie quoq; imitatur Andræas Lacuna Secobiensis, in epitomen à se redacto Galeno, sed revera falso, quia hypericū Dioscoridis, cū nostro cōuenire certū sit. Est igitur androsæmum, hyperici altera species, cuius vires superiori capite, ex Galeno audiuimus.

DE CORI.

Græcè, κόρις: Latinè, coris: Altera species hyperici: Germanicè, Erdkiuer.

Enarratio CLXXI.

Coris.

COris pro chamæpity ab aliquibus vsurpatur, tam enim inter se herbæ istę conueniunt, similesue sunt, cuius Galenus, libris Simplicium non meminit: Paulus tamen

tamen libro septimo suæ medicinæ, ita de ea tradit: Coris herba, quam alij vocant hypericon, acris est, & odorata: semen eius ad vrinam & menses ciendos bibitur. Succurrit & phalangiorum morsibus, item ad opisthotonon cum oleo inungitur.

DE CHAMAEPITY.

Græcè χαμαιπίτυς: *Latinè, chamæpitys, abiga, aiuga: Officin. iua arthetica: Hispanicè, Lusitanicè, pinilho: Italicè, iua, chamepitio: Arabicè hamefitheos: Gallicè, iue muscate. Germanicè,* Yelenger yelieber.

DE ALTERA CHAMAEPITY.

Græcè χαμαιπίτυς ἑτέρα: *Latinè, altera chamæpitys: Officin. iua moschata: Vulgò, iua moschata.*

Chamæpitys 1.

Chamæpitys 2.

Enarratio CLXXII. CLXXIII.

CHamæpitys, in officinis gignendi casu, Chamæpiteos appellatur, ab aiuga vero, siue abiga, vel ibiga corruptè iua hodie dicitur: Altera vero minutioribus foliis reperitur chamæpitys, boni odoris, ac ea de causa à seplasiariis iua moschata vocatur, notæ enim hæ sunt herbæ, & à seplasiariis in frequenti vsu habitæ: quarum vires, prosecutus est Galenus, libro octauo de Facult. simpl. medic. ad istum modum dicens: chamæpitys magis amara est quàm acris: quare abstergit, purgatq; viscera, magis quàm calfacit, proinde auriginosis, & quibus facile iecur obstruitur, bonum remedium est, quin & vrinam, & menses ducit, tum pota, tum illita cum melle, viridis vulnera magna glutinat: vlcera putrescentia sanat: durities verum discutit. Est enim in siccando tertij ordinis, in calfaciendo, secundi.

Finis Libri Tertij.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVARTVM, Enarrationes Doctoris Amati Lusitani Medici in Italia celebratissimi.

*

DE BETONICA.

Græcè, κέφορ: Latinè, Betonica, Vetonica, serratula: Hispanicè, bretonica: Italicè, betonica: Gallicè, betoine: Arabicè, chastara: Germanicè, Braun betonick.

Enarratio Capitis Primi.

DEO est communis, & vulgaris, herba Betonica, vel Vetonica dicta, vt eam indicare, vel delineare non sit opus. Vocatur vero serratula à nonnullis, vt testatur Plinius, quia circumcirca in modum serræ diuisa est: De cuius viribus ac laudibus, libellum Antonius Musa, Cæsaris Augusti medicus, descripsit. Cæterum, errat Otho Brunphelsius, qui betonicam, flores albos habentem, herbam paralysis esse dixerit, quanquam, vt noto, tomo vltimo erratum fateatur. Non minus quoque Auerrois, in præsenti accusandus venit, qui lib. v. Colliget, betonicam calidam & siccam in quarto gradu constituit, quum tamen eius sapor amarus indicat secundū non excedere, vt rectè admodum elici potest ex Galeno lib. vij. de Facultat. simplic. medic. vbi de ea ita loquitur: Cestrum, id est betonica, vim habet incidendi, vt gustus indicat, est enim subacris & amariuscula, quare calculos renum frangit, pulmonem, pectus, & iecur

Otho Brūphelsius errat.

Auerrois errat.

Betonica.1.

Betonica.2.

iecur expurgat, menſes promouet, comitialibus prodeſt, rupta conuulſaque curat, omnibuſq; beſtiarum morſibus illita auxiliatur, poſtremo acidum ructantibus & iſchiadicis bibita prodeſt. Cæterum, hodie ex herba iſta, ſyrupus à ſeplaſiarijs paratur, quem Ferrarienſes prætermittunt, nec eo vnquam ante me vſi fuerunt, quum tamen in omnibus ægritudinibus frigidis, ſed præcipue capitis, inter cæteros ſyrupos primatum obtineat, non minus quoque ex ea vnguentum, ac etiam cerotum conficiuntur, quibus nunc chirurgici maxime vtuntur.

DE BRITANNICA.

Græcè, βρεταννικὴ, Latinè, Britannica: Offic. biſtorta.

SECVNDA BISTORTA.

Græcè, βρεταννικὴ δευτέρα: Latinè, Heptaphyllon, ſeptem folium, biſtorta ſecunda, tormentilla: Hiſpanicè, Sette enrama: Italicè, ſettifoglio herba, la tormentilla: Germanicè, Genſs ampffer.

Enar

Enarratio II.

Britannica.

QVum de Britannica doctorũ hominum varia inquirerẽ iudicia, nõ aliud extorquere valui, quàm quod britannica, bistorta herba sit, acetosæ magnę similia folia habens, nigriora tamen, & cuius radices varie cõspiciuntur, nam quandoque subtiles apparẽt, aliquando verò crassæ, rubricantes, & tortuosæ, de qua Plin. lib. xxv. cap. 3. ita dixit: In Germania trans Rhenum, castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu, fons erat aquæ dulcis solus, qua pota, intra biennium dentes deciderent, compagesq; in genibus soluerentur, Stomacacen medici vocabant, & sceletirben. Ei malo reperta auxilio est herba, quæ vocatur britannica, non neruis modo, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes, folia habet oblonga, nigra, radicem nigram, succus eius exprimitur, & ex radice, florem vibones vocant, qui collectus priusquam tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit. Frisij quà castra erant, nostris demonstrauere illam. Miror quidem quæ nominis esset causa, nisi forte confini Oceano Britãniæ veluti propinquæ dicauere: non enim inde appellatam eam quoniam ibi plurima nascerentur, certum est. Cæterum est & alia bistorta, herba satis vulgaris, & pentaphylli species: quæ nonnunquam quinque, aliquando verò septem emittit folia, & ideo bistorta dicta quoq; quia eius radix tormentilla appellata, cũ prædicta similes habeat potestates virésve. Est enim vt obiter dicam radix hæc crassa, breuis, plena granis, ad ruborem

Hanc opinionem refutat Mathiolus.

inclinans: quæ veluti prima astringentem vim habet, & ad omnia quæ densari syrupus vtilis est, priuatim verò, vino austero pota, tum etiam super aluum, ac renes, aceto mixta, & admota, fœtum solitum per abortum perire, retinet, & seruat: eius quoq; puluis cum succo plantaginis, iis propinatur, qui vrinam retinere non valent, non minus quoque super vulnera, puluis eius respersus, ad cicatricem facillime ea perducit, demum menses muliebres supprimit, & choleram morbum compescit. Porro tormentillam contra omne genus veneni, præstantissimum antidotũ, recentiores affirmant, qua de causa, ab ea aquam per clambicum parant, veluti ex radicibus decoctum, imo multi grassante peste, cõditum ex ista radice parant, quo ieiuno stomacho muniti, luem pestilentem minime formidant. Contra dysenteriam quoque radicem istam multum prodesse fertur, imo internum omne vlcus, ad cicatricem ducere, tum epota ad foris applicita creditur. De Britãnica verò, ita meminit Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Huius folia astringentia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia agrestibus lapathis, at expressus ex illis succus perinde natus est astringere, videturque sanare iam putrescentia.

DE LYSIMACHIA.

Græcè, λυσιμάχιον: *Latinè*, *Lysimachia*, *salicaria*: *Hispanicè*, *lismacho*, *Gallicè*, *Chasseboſſe*: *Germanicè*, Vveiderich.

Enarratio III.

LYsimachion siue Lysimachia, frequens & multis cognita herba est, quæ aquosis potissimum locis gaudet. Nascitur enim ad ripas Padi, magna in copia, flore quandoq; ruffo, aliquando verò aureo, folio verò salicis, sed viridiori, nam huic cauliculi cubitales sunt, & maiores, fruticosi, tenues, ac nodosi, & vt paucis dicam, persicariæ omnino similis herba ista est. Vnde Leonicenum, ac post eum Ruellium Gallum errasse, clarũ est, quum corniolam herbam, qua infectores pro tingendis lanis vtuntur, lysimachium esse crediderunt, Nam reuera corniola longe

Ruellius errat.

Lysimachia. 1.

Lysimachia. 2.

longe à lysimachio alia est herba, quam luteam quoque nonnulli appellant, & Hispani simul & Lusitani Lirium infectorium sua voce dicũt: Itali verò Cerretam, vel bragliam, in qua nec salicis folia videntur, nec in eis aliqua percipitur stypticitas, imò in ea potius cauliculi & folia lini conspiciuntur, vt liquido constet, corniolam Lysimachiam non esse. Lysimachium verò nos verum nouisse, nouit vniuersa Ferraria, ad quam, quicunque de re herbaria, veluti de bona medicina exactã notitiam habere desiderat, accedat consulo: Sunt enim Ferrarienses, cœlesti quodam influxu fauente, medici doctissimi, ac rerum naturalium cognoscendarum diligentissimi, qua de causa, apud eos, per sex annos, nunquam pœnitendos commorati sumus. Dicitur verò lysimachion quia Lysimachus rex eam primo inuenerit, vt testatur Plinius li. xxv. cap. 7. dicens: Inuenit & Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato, folia habet salicis viridia, florem aureum, fruticosa, ramulis erectis,

odore graui, gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, vt iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat, & vt inquit Galenus lib. vij. de Facult. simpli. medic. Superantem astrictionem sortitur, per quam omnes sanguinis fluxus reprimit, tum pota, tum cataplasmatis modo admota.

DE POLIGONO MASCVLO.

Græcè, πολύγονον ἄρρεν: Latinè, Polygonon centinodia, seminalis herba, corrigiola, proserpinaca, sanguinaria, sanguinalis: Hispanicè, cien nudos corriola: Italicè, corrigiola, centinodia: Gallicè, Corrigiole, ou herbe aulx innocens: Arabicè, Casialrahagi: Germa. Vveggras, denngras, vueg dritt.

DE POLIGONO FOEMINA.

Græcè, πολύγονον θῆλυ: Latinè, Polygonon fœmina, sanguinalis fœmina, corrigiola fœmina, centinodia fœmina: Germanicè, Klein schafftheuu.

Enarratio IIII. V.

Polygonŏ. TAm masculus quàm fœmina, polygonon, siue centinodia dicta herba, officinis familiaris est, quę ideo sanguinaria vel sanguinalis dicitur, quia sanguinem vndecunq; fluentem maxime constringit compescitue. Ma-
Proserpinaca. sculum quia serpit, humiue repit, Apuleius proserpinacam appellat, quam aliquis potius fœminam nominaret. Alteram vero in altum crescentem, masculum. Sed reuera, quæ humi serpit, masculi denominationem habens, viribus potentior est, vt ex Galeno didicimus, lib. viij. de Facultatibus simpl. med. ad istum modum dicente. Vti astrictionis est particeps: ita in eo frigidum aqueum vincit, vt secundo excessu refrigeret, aut etiam initio tertij. Itaq; æstuanti ventriculo, erysipelati, atq; calidis phlegmonis, si illinatur frigidum, auxiliatur, sistit præterea vniuersas fluxiones, qua ratione videtur exiccatorium: quare ad herpetas, vlceraq; bonum remedium est: quin etiam cruenta vulnera glutinat, auriumq; puri & vlceribus co[illegible], stillis

ſtillicidio & ſtranguria affectis exhibitum, vrinam mouet, vt Dioſcorides ait, fœmina ad omnia mas præſtat.

DE POLYGONATO

Græcè, πολυγόνατον: *Latinè*, *Polygonatũ*, *Offic. geniculata*, *fraxinella*, *ſecacul*, *ſigillum Salomonis*, *ſigillum Mariæ*: *Hiſpanicè*, *fraxinella*: *Italicè*, *fraſſinella*: *Gallicè*, *Signet de Salomon ou genouillée*: *Germanicè*, Vveiſs vuurtz.

Poligonatum mas. *Fœmina.*

Enaratio VI.

Poligonaton.

POlygonatum, hodiæ fraxinella, ſiue geniculata appellatur, pratis frequens herba, & Italiæ quoq; hortis ſatis familiaris, quam Manardus Secacul Arabum eſſe autumat, reclamante tamen Mathiolo Senenſe, Reuera tamen, polygonatum, ſiue fraxinella, à ſimilitudine quam cum foliis fraxini habet, dicta, Secacul eſt, cuius radices ſaccharo pro irritanda libidine, à multis parãtur,

& vt tradit Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. Astrictionis pariter & acrimoniæ habet quippiam, cum fastidiosa quadam amaritudine. Quare non vsq; adeo est vescum, Sunt qui radicem eius illinant vulneribus, alij eo nævos in facie detergunt.

DE CLEMATIDE.

Græcè, κλημᾶτις: *Latinè*, *Clematis*, *vincaperuinca*: *Hispanicè*: *peruinqua*: *Italicè*, *prouenca*: *Gallicè*, *Esperuenche*, *ou Lyseron*: *Germanicè*, Ingrien, oder singrien.

Enarratio VII.

Clematis.

CLematis prima, vt historia clamat, officinarum peruinca est, herba humi serpēs, & qua hortulani, & hortorum mulierculæ, herbarum fasciculos ligāt, viciuntue, vnde illi peruincæ nomen inditum est. Cæterum, quidam peruincam chamædaphnē esse contendebant, non sine tamen errore, quia chamædaphnes, alia vt dicemus est herba. De hac vero clematide, Galenus in medio capitis de clematide, libro septimo de Facult. simplic. medic. ita dixit: Dicitur etiam clematis illa herba, quam nonnulli polygono idem appellant, quæ tantum abest vt exulceret, vt profluuiis, & dysenteriis cum vino pota auxilietur, mansaq; dentium dolores mitiget, ac deniq; doloribus vteri in pesso admota sit vsui.

Clematis.

DE

DE ALTERA CLEMATIDE.

Græcè, κλημᾶτις ἑτέρα : *Latinè*, *Altera clematis*, *ambuxum*, *flammula*: *Hispanicè*, *Italicè*, *flammola* : *Gallicè*, *Viorne* : *Germanicè*, Vvald raeben Lynen.

Enarratio VIII.

HAec vero ab Herbariis, flammula dicitur, quia flammæ modo vrit, exulceratue: An vero alio nomine à flammula Hispani herbam istam vocent, mihi non succurrit, nobis vero herba satis nota est, quæ validissime linguam rodit: in secunda tamen editione huius libri, viri doctissimi Hispani, quibus herbarum nomina vulgaria in promptu sunt, lemmati ea addere possunt, vt pharmacopolis, & aliis exteris nationibus, herbarum integram cognitionem præstent: porro huius naturam, & vires, Galenus initio capitis citati, ita prosequitur, dicens: Huius folia acrem & adurentem obtinent Facultatem, adeo vt lepras excorient, fuerit itaq; in quarti ordinis excalfacientium initio.

DE POLEMONIO.

Græcè, πολεμώνιον: *Latinè*, *Polemonium*.

Enarratio IX.

FErrariensium cõsensu, polemonium ruta capraria est, herba vbiq; nota, & quam omnes ob raras eius dotes, plurimi faciunt: quum vero Ferrarienses dico, intelligatis velim, Leonicenum, Manardum, ac Musam Brasauolam, ex quibus vltimus, se frequentissime per huius herbæ succi potum, obseruasse tradit, plures pestilentia correptos, in sanitatem restitutos, id quod Dioscorides quoq; fateri videtur, quum contra serpentes, & venena valere tradat. Quibus de causis, ex huius succo, Aloe, Myrrha, & Croco, contra puerorum vermes singulare paratur vnguentum. Nec est, quòd Mundella Brixiensis, vir mea sententia doctus, sed in praxi parum instructus, Brasauolam in hac re vellicet, quum ex variis simplicibus eandem vim habẽtibus, vnum medicamentũ componere, apud

Contradicit Mathiolus, nullã tamen depingit.

apud medicos nouum non sit. De polemonio Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita inquit: Polemonium tenuium partium est, & desiccandi vim obtinet, vnde quidam radicem eius cum vino, ad Ischiadas, dysenteriam, lienemq; induratum propinant.

DE SYMPHYTO PETRAEO.

Græcè, σύμφυτον πέτραιον, Latinè, Symphytum petræum, consolida: Hispanicè, Suelda: Italicè, Simphyta consolida: Gallicè, Bugle: Germanicè, Stein gunsel.

Enarratio x.

Symphytū Petræum.

Symphyton Petræon.

EX herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus, secum afferebat, Symphytū petræum erat quam consolidam nonnulli appellant, quæ vt testatur Ruellius, familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua, buglam vocant: in Italia quoq; nasci, cum Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquam Mathiolus nunquam eam se vidisse tradat: de cuius viribus Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita dixit: Habet quandam vim incidendi, qua collectum in thorace pulmoneq; pus expurgare potest, ac simul contrahendi facultatis est particeps: qua ejectionibus sanguinis auxiliatur, estq; humidum, ac non immodice calidum, vnde & dulce apparet, ac odoratu iucundum: Ad hæc, mansum sitim extinguit, & arteriæ sanat asperitates, liquet igitur ipsum etiam & digerere & constrin

constringere posse: vnde & enterocæliis imponitur, & ad conuulsa & rupta cum oxymelite bibitur.

DE ALTERO SYMPHYTO.

Græcè, σύμφυτον ἄλλο: Latinè, Symphytum alterum, consolida maior, alum, solidago: Hispanicè, suelda maior: Italicè, consolida maggiore, alo: Gallicè, consyre, & oreille d'asne: Germanicè, Vval vvurtz.

Enarratio xi.

Consolida maior.

HAec, omnibus consentientibus, consolida maior est, quæ flore non solum luteo, sed rubro, & albo ornatur, cuius radicem, tum intus, tum extra, contra rupturas, casus, ac vulnera, hoc tempore medici frequentissimè adhibent. Dicitur verò, consolida maior, alterius minoris respectu, quã falso multi seplasiarij, pro petræo symphyto vsurpare minime verentur, iis Germani, sanniculam addunt, quinquefolio, aut fragariæ persimilem herbã quam diapensam quoq; vocãt, quia eius folium in quinq; partes diuisum habet, vnde multi inter pentaphylli genera eam reponunt, cuius radix alba mira nodorũ concatenatione implicita, ad eosdẽ dictos effectus valet, est quoq; præter dictas, alia consolida, quam margaritam aliqui, alij verò primulam veris, nonnulli verò herbam sancti Petri, herbam paralysis, vel clauium herbam appellant, hortis familiarissimã, vtpote flores iucundos, ex albo rubricantes, ac oculis gratos emittentem. Est quoq; altera consolida, regia vel regalis dicta, herba mira pulchritudine obuia, quæ flore purpureo, violæ magnitudine ornatur, & quam Germani militis calcar appellant, quia calcaris similitudine, corniculum, eius flos in infima sui parte emittat. Huius herbę flores, oculorũ ardori opitulari tradunt, præcipue si pisti, ac aqua rosacea excepti, desuper apponatur, paratur quoq; ex herba ipsa decoctum, quod multum valere scimus, ardoribus tussis, inflammationibus, veneno, ac cholericæ passioni, non minus quoq; vrinæ retentioni, renum calculo, & coxendicis dolori prodest, demum pro aluo purganda à multis vsurpatur. De altero verò Symphyto, quod magnum appellat, loco citato Galenus ita tradit:

Sanniculæ

Margaritæ.

Consolidæ regalis.

tradit: Symphytum magnum, similem dicto vim habet cæterum neq; videtur dulce, neq; odoratum. Est verò secundum viscositatem mordacitatemq; scillæ simile.

DE HOLOSTEO.

Græcè, ὀλέθριον: Latinè, holosteon.

Enarratio XII.

HAllucinantur, qui Holosteum pilosellam esse autumant, quum inter se maxime, vt conferenti manifestum erit: nam pilosella folia oliuæ emittit, albis onusta pilis, vnde nomen traxisse certũ est, cuius quoq; ramusculi serpunt, lanuginosi, pilosiue, in quibus flores lutei nascuntur, nam radices tametsi illi graciles insint, longæ tamen non sunt, sed perbreues admodum, vt inter se differre certum sit: Non ab re tamen esset, nec contra rationẽ actum, si quis vice holostei, pilosellam acciperet, & ea vteretur, quia vtraq; astringendi vires habet: ita enim pilosella potenter adstringit, vt animalia, præcipuè pecora, quæ illam pascuntur, ob restrictos ventres, de vita periclitẽtur: vnde pastores hoc scientes, præcauent suos greges à campis & pratis herba ista scatẽtibus. Caue tu tamen optime lector, ne Auriculam muris, pilosellam quoq; dictam, hanc pilosellam esse autumes, de qua nunc sermonem habemus. Cæterum, est holosteon, ea herba quam rura, molle gramen, vel canis denticulum appellant, quæ humi serpit, foliis, viticulisque coronopo, aut gramini similibus gustu astringentibus, radice alba, prætenui vsq; in capillamenti speciem protracta, longitudine quatuor digitorũ, de qua Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Olosteum desiccandi vim obtinet, cum astrictione, ideoq; propinatur ad rupta.

CONSTANTINVS.

GRæcus codex *Dioscoridis ante octingentos annos conscriptus, consecratusq; bibliothecæ regiæ, munere illustrissimi viri domini d' Aramont regis legati apud Mahumetanos, in pictura holostei, mihi notissimam herbam ostendit, quam ab effectu herbarij vocant herniam, nosq; vulgò de l'herbe au turc. hac explet omnes notas holostei apud Dioscoridem & Plinium, qui ipsam plantam ita descripsit lib. xxvij. cap. 10. Holosteon sine duritia herba, exaduerso appellata à Græcis, sicuti fel dulce (nam, vt in supplemen-*

to

solinguæ Græcæ omnium primi adnotauimus, ex Cælio, Aureliano, lib. iij. Chronion cap. j. multa contrariæ interpretationis vocabulum sumpserunt, vt fella quæ Græci γλυκέα, vocant, cum sint amarissima) tenuis vsque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, seu foliis angustis, astringens gustu. Nascitur in collibus terrenis, vsus eius ad conuulsa, rupta in vino pota, vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes coguntur addita. legendum verò ex authoritate Galeni & Plinij holosteon (vti etiam in prædicto manuscripto Dioscoridis exemplari legitur) non autem Olestion, vt in impresso Græcè codice.

DE STOEBE.

Græcè, στοιβή: Latinè, stœbe, colymbas, phleon.

Enarratio XIII.

PRætermittit Dioscorides stœbes historiam tanquam herbæ vulgaris, & omnibus notæ, quæ Theophrasto phleos est, herba fruticosa, aculeata, tum caule, tum folio, semine molli, rubido, radice tenera, quam oues vtilissime comedunt, nec alibi quàm in aquaticis nascitur. Galenus verò libro primo, de Antidotis, vbi de vinis sermonem facit, inquit: patrem suum, ad cõseruanda vina imbecillia & aquosa, ne quoque acescerent, stœbe copiosa, calida, apud domum calidissimã vasa plena vino cooperiebat, & assecutus fuit id quod sperabat, & subdit: porro herba quæ apud nos nascitur fruticosa, admodum est calida, acris, & odoratum quippiam resipiens. Vocant ipsam incolæ colymbadem, nonnulli stœben, ad vini conseruationẽ aptissimam, & cætera, Libro quoque de Fœtuum formatione, stœben herbam, iecori assimilat, quum dicat, ipsa propria hepatis substantia, de qua antea dixi, in orbem circumnascitur, & media fissurarũ spatia ad similitudinem stœbes herbæ expleri, atq; ita quidem exortus ex inferiore vena, in simis huius visceris partibus fiunt. Hæc Galenus. In quibus stœben herbam iecori similẽ facit, at quæ illa hodie sit, ignoratur: In Græcia tamẽ, vulgarem herbam esse, Græcus quidã medicus mihi retulit. Multi verò stœben, scabiosam esse dixerunt, sed falso, quia scabiosa aculeata herba non est, imò folia erucæ multidiuisa, ac subhirsuta habet, flores verò cæruleos, albicantes: item, scabiosa nascitur in campis, & siccis locis: stœbe verò in aquosis, vt liquid

Stœbe.

Scabiosa herba.

liquido constet scabiosam non esse stœben. Proinde Pandectarius, in hac, vt in aliis sæpe solet, hallucinatur, credens vtiq; stœben scabiosam esse. Sed nos Matthæũ istum Syluaticum, cum suis erroribus missum facimus, & ad scabiosæ facultates accedamus, quæ ita habent: Scabiem & psoram curat, non decoctum vel solum aqua ebibita, sed etiam vnguentis eius succus mixtus, qua de causa purgat, & abscessus rumpit, ac carbunculos curat. De stœbe vero viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facul. simplic. medic. Fructus eius & folia astringunt citra mordacitatem, desiccantq; in tertio fere incipiente ordine, quare decoctum eorum iniicitur dysentericis, auribusq; purefluentibus, quod etiam magna vulnera glutinat, præcipuè cum vino atro & austero. Valenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates: folia viridia illita erumpentem sanguinem supprimunt, suffusionibusq; oculorum ex ictu medentur.

DE CLYMENO.

Græcè, κλύμενον: Latinè, clymenum.

Enarratio XIIII.

Clymenos herba.

CAule tantum, clymenos à saponaria vulgari; differre videtur, quia clymeno, caulis fabaceus quadrangulus inest: Saponariæ verò rotundus, ac nodosus, vtriq; tamen eadem sunt folia plantaginis: cæterum clymenum mulierculæ Lusitaniæ, apud quas, præ cæteris nationibus, Romanorũ voces seruatas inuenio, sua voce, sexafriguam, vel saxifragã appellant, vnde in mentem venit, quòd non ab re esset, herba hac, quadratum caulem habente, quam nos clymenũ dicimus, saponariæ veræ loco vti, quia vera saponaria saxifragia dici potest, quia calculos vesicę frangit, & eos cum vrina pellit: imò Mathiolus Senensis, vt mea sententia, in re herbaria veluti cæteris medicinę partibus, satis instructus, pro vera saponaria, hanc quadrangulum caulem habentem recipit, & eam clymenum esse dicit, De qua Galenus, nullam libris Simpli. mentionem fecit, veluti nec Paulus: Plinius tamen libro xxv. cap. 7. hanc à rege Clymeno, vnde & nomen traxit, inuentam contendit, cui, quæ periclymeno debebatur, non sine errore tribuit.

Mathiolus Senensis.

Plinius errat.

CONST

CONSTANTINVS.

CVm hominis sit oris durissimi, & perfrictæ frontis, in re aperta mentiri, subit mirari Amati Lusitani (cui sane alioqui, suæ etiam laus debetur) ingenium atq; audaciam, quem Mathioli viri insigniter docti, authoritatem ementiri non pudeat: nec id quidem semel, sed sæpius, vti facit hoc in loco de Clymeno, quam plantam sibi incognitam esse ingenuè confitetur ipse Mathiolus, contenditq; non esse saponariam: iure quidem, nam plerique iam veram clymenon mecum agnoscunt, longe diuersam à saponaria, vt in alio opere graphica ipsius pictura, testabimur. Immeritò tamen Plinius à Mathiolo, ita culpatur: Hanc inquit, vt Plinius memoriæ prodidit lib. xxv. cap. 7. inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plin. Clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignat. hactenus Mathiolus, cuius postrema clausula plane falsa est (quod tamen cum tanti viri bona venia dixerim) optimè enim Dioscoridis vestigijs insistens Plinius, periclymenon distinxit à Clymeno: sed pro diuersitate authorum quos sequitur, Clymenon duplicem describit, in secunda non dissentit à Dioscoride, in prima tantum specie, non omnes, vt inquit ipse Mathiolus, sed quasdam periclymeno attributas notas à Dioscoride, Clymeno ascribit Plinius, pro plantarũ, aut scriptorum differentia & varietate. Quæ omnia vt plana faciam, Plinij locos super hac re adducere operæ pretiũ est. lib. xxvij. cap. 12. Periclymenos fruticat & ipsa, ex interuallo, duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus, conuoluens se adminiculis quibuscunq;, semen eius in vmbra siccatum tunditur, & in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienem: eumq; vrina cruenta, aut per aluum absumit, quod intelligitur à decimo (Dioscorides habet sexto) statim die. vrinam cient & folia decocta, quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoque adiuuant, secundasq; pellunt pota simili modo. At verò lib. xxv. cap. 7. sic inquit, Clymenos à rege appellata est, hederæ foliis, eramosa, caule inani, articulis præcincta, odore graui, & semine hederæ, syluestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus (nempe lib. xxvj. cap. 8.) sed hic indicandum est, dum medeatur sterilitatem pota etiam in viris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis inter se implexis, velut in polyporum cirris. Et succus autem in vsu, vis eius summa in refrigerando. Hactenus

Plinius, quem etiam, vt debitorem creditor appellat, & obtorto collo pertrahit Lusitanus, ipse qui totus est in ære Mathioli, ex cuius non mutuatitia, vt loquitur Gellius, sed surreptitia pecunia, suas facultates exornat, & amplificat.

DE PERICLYMENO.

Græcè, περικλύμενον: Latinè, periclymenos: Officinarum volucrum maius, mater sylua, vinciboscum: Hispanicè, madre sylua: Italicè, matri selua: Gallicè, succetz, ou cheurefeuille: Germanicè, Geyſs blatt, ſpeck oder vualdgilgen, vnd zeünling.

Enarratio XV.

PEriclymenos, omnium doctorum hominum voto, Matriſiluia eſt, quia omni ex parte inter ſe maxime reſpondent, quam quoq; nonnulli caprifolium appellant, ſed reuera non ſine errore: quum caprifolij nomen pyxacanthæ Dioſcoridis magis conueniat: Sed huius erroris Matthæus Syluaticus author fuit, quem ſubticere ſatius eſt. Cæterũ ex periclymeni ſiue matris ſyluæ ſucco, optimum confici ſolet cerotum capitale, quod medici & chirurgici iuniores miris extollunt laudibus. At Ioannes de Vigo, non aſpernendus chirurgus hanc herbam, crurium vlceribus, multum valere ſcriptũ reliquit, qui remedium hoc, à Galeno lib. viij. accepiſſe fatetur, ſed ſua pace bona dixerim, non ſine menda, quum apud Galenum hoc non reperiatur, vt ex ſuis verbis percipitur, quæ ita habent: Fructus eius & folia adeo vehementer incidunt & calfaciunt, vt ſi diutius bibantur vrinam ſanguinolentam efficiant, principio tantum vrinam mouentia, foris cum oleo illita etiam excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes, competens menſura eſt, drachmæ vnius cum vino, deſiccat etiam ſemen (& vt quidem tradunt) ſi liberalius bibatur, ſterilitatem inducit.

Ioannes de Vigo errat

DE TRIBVLO.

Græcè, τρίβολος: Latinè, tribulus: Hiſpanicè, abroyos, abrolhos ſpinas: Italicè, tribolo: Arabicè, haſach: Gallicè, maeres, ſaligots, & chaudetrapes.

DE

DE TRIBVLO AQVATICO.

Græcè, Τριβολος ἄλλος: Latinè, Tribulus aquaticus: Hispanicè, abroyos delhagoa: Italicè, tribolo aquatico, castagne del aqua: Gallicè, triboli aquatici: Germanicè, Vvasser nuss.

Enarratio XVI.

Tribulus terrestris.

NOrunt terrestrem tribulum, qui excalciati in pratis secus flumina, & in domorum areis vagantur. Humi enim serpit herba hæc, cuius folia minuta portulacæ figura sunt, inter quæ spinæ tribuli dictę, magnitudine ciceris nascuntur. Cuius alteram speciem Theophrastus lib. vj. de Historia Plantarū, cap. 5. facit. Est præter terrestrem tribulum, alter aquaticus, ob id quod in aquistâ dulcibus, quàm maritimis nascatur, dictus, qui supernatat & triangularis magnitudine castaneæ apparet: qua de causa, Mantuani & Ferrariēses, imò omnes ferè Longobardi, tribulos istos, castaneas aquaticas appellāt, vel potius forsan ob id quòd castanearum saporem in gustu referant, ex quibus quoq; peregrini suas coronas parant, vt collo suspensis melius hypocrisim suam ostentent. Nam Venetiis apud Riuum altum tribuli ij venduntur, & marini dicuntur. Nascuntur enim, vt sæpe vidimus in lacubus prope Clodiū portum. De quibus Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medi. ita inquit. Tribulus ex humida essentia modice frigida, & sicca non mediocriter, cæterum similiter frigida constat: Vnde contra phlegmonarū generationes, & cōtra omnes influxus congruit: porro terrestris ipsius fructus, quum tenuium sit partium, potus renum calculos conterit.

Tribulus aquaticus.

DE SAXIFRAGA.

Enarratio XVII.

Saxifraga

TAmetsi saxifraga verbum Latinum quàm Græcum potius referre videatur, cuius causa, caput hoc multi cum Marcello adiectitium Dioscoridi esse putarunt: nihilominus tamen verum & germanū esse attestatur quod in omnibus Dioscoridis exemplaribus reperiatur. Quæ tamen hodie saxifraga Dioscoridis sit, multi non assequuntur, quum illius vice, herba quadam inter saxa plerunq; nascente vtantur, quæ pimpinellæ similis videtur,

Sed in hoc differunt, quia pimpinella habet pilos: Saxifragia verò illos non habet, vnde notum euadit, quòd recentiorum saxifragia, apud Dioscoridem non est saxifraga, quia Dioscoridis saxifraga epithymo potius, quàm pimpinellæ similis est. Reuera tamen, Dioscoridis saxifraga, epithymo omnino respondens in Italia conspicitur, qua in minuendo renum & vesicæ calculo, ac lotio euocando, non infelici successu operamur, cæterum de empetro alibi caput habetur.

CONSTANTINVS.

Svppositicium & spurium est illud caput de saxifragia, non enim in antiquis Dioscoridis exemplaribus legitur. Quin hæ quæ à falsario quodam, interposita sunt de saxiphragia, ita deprauatè & corruptè Græcè traduntur, vt qui hæc interiecta & non legitima non potest agnoscere, nesciat planè quid distent era Lupinis. Plinius vocat Adiantum saxifragum, quòd calculos comminuat, libro xxij, capite 21.

DE LIMONIO.

Græcè, λειμώνιον: Latinè, limonium, beta syluestris: Hispanicè, aselga montesina: Gallicè, bette, ou reparee de pré: Ger. Vvald mangolt.

Limonium.

Enarratio xviii.

VT testatur Plinius, lib. xx. cap. viij. limonium beta est syluestris, quãquam Galenus, lib. ij. de Facult. alimen. nullam reperiri betã syluestrem dicat, Reuera tamen, Limonium hodie variis in locis reperitur, folio paruo betam referente, caule cubitali, & maiori, subtili, simili corneolæ, siue luteæ dictæ herbæ; Sed semine omnino

omnino onusto, cui radix alba raphani similitudine inest. Cæterum, non sunt audiendi medici illi, qui contendunt Limonium apud Paulum Aeginetam, fructum vulgo limonem dictũ, esse, inest enim limonij herbæ dictæ semini vel fructui dicto, austeritas quædam, ob quam limonem fructum esse falso opinati sunt: Vnde Galenus libr. vij. de Facul. simpl. medic. ita quoq; dixit: Eius fructum, vt pote acerbum, ex vino exhibent cœliacis, dysentericis, & hæmoptoicis, iuuat & profluuium muliebre: Satis est oxybaphi mensura.

DE LAGOPO.

Græcè, λαγώπους: Latinè, lagopus.

Enarratio XIX.

Lagopus.

IAm succinctè ac breuiter de Lagopo loquutus est Dioscorides, vt quæ illa sit herba, difficile sit diuinare, vt tamen coniecturis assequi potuimus, lagopũ, herbam illam, quam trinitatis appellant, esse, credendum est. Quæ ideo trinitatis herba dicitur, quia folia sua maculata, in tres partes diuisa, & longis pediculis à radicibus ortis, adalligata habeat, in cuius cubitali cauliculo, ineunte vere, cæruleus quidam flos peruincæ similis nascitur: nam radix huic multiplex est, subtilis & in nigrum rubricans. Cæterum hæc herba trinitatis, pes leporis dicitur, quia eius folium in tres partes diuisum pedem leporis animalis referat: Quæ aluum reprimit, vulnera consolidat, ac intestinali rupturæ prodest, præcipue si eius pulueris drachma in vino austero & styptico bibatur.

Brunphelsius errat.

Quæ omnia, lagopo ex directo conuenire, certũ est. Cæterum hanc Trinitatis herbam, Otho Brunphelsius, extra omnem animaduersionis modum, inter hepaticas reposuit, qua ratione illi in hac re nulla præstanda est fides.

Matthæus Syluaticus errat.

Item non minori errore comprehensus videtur Matthęus Syluaticus, quum lagopum, caryophyllatam esse dixerit: quia lagopus in hortorum areis nascitur: caryophyllata verò, in montibus longe à sepibus & viis, quã multi quoque, sanam mundam, alij herbam benedictam appellant. Dicitur verò caryophyllata, siue gariophyllata quia eius radix odorem caryophylli expiret: Quæ, vt mea fert opinio à Plinio, Geũ lib. xxvj. cap. 7. appellatur, Datur enim iis qui ex alto cadunt: Huius radix in puluerem redacta, per se vel consolidæ adiuncta, ac in vino pota, certo iuuamento, stomachum quoq; roborat, ac fluxum omnem restringit, & solo odore spiritũ recreat, calida enim & sicca est, vt eius atteſtatur sapor & odor. Porro de lagopo, ita breuissime tradidit Galen. lib. vij. de Facult. simpl. medic. Facultatis est deficcantis, adeo vt fluxus alui probè exicet. Verum meminisse decet, esse alteram herbam trinitatis dictam, inter coronarias cõnumeratam, quam trinitatis appellant, quia in eius flore, trinus reperitur color.

Caryophyllata.

Geum Plinij caryophyllata est.

Altera herba trinitatis.

CONSTANTINVS.

Lagopus planta ignota est, quia à nemine descripta. Caryophyllata etiam quo nomine dicta sit ab antiquis, incompertum est. Mathioli suspitionem de Geo apud Plinium, in affirmationem arripuit Lusitanus. Illa verò planta etiam herba trinitatis dicta, à doctis hominibus creditur phlox, siue phlogion apud Theophrastum lib. vj. de historia plantarũ & Plinium lib. xxj. cap. 10. nos vocamus menue pensee: Alteram herbam trinitatis pied D'alexandre, ou D'alouette, quæ Lagopus Lusitano, Mathiolo absque nomine cap. de trifolio.

DE MEDIO.

Græcè, μήδιον: Latinè, medion.

Enarratio xx.

Difficile admodum est, medium herbam hodie dignoscere, quum in Media nasci tantum credatur regione, ac id magis, quia quibus ornetur foliis non cõstet. In quibusdam enim exemplaribus, legimus, medium folia seridis

dis habere, in aliis vero iridis: vtcunque tamen, ne ordinem peruertamus, de eo Galenus, lib. 7. de Facultat. simpl. medicamen. ita tradit: Radix quidem eius austera est, omnesque fluxiones cohibet, At semen tantum abest, vt id moliatur, vt etiam menses cieat, nimirum tenuium partium quum sit, & facultate incidendi præditum.

DE EPIMEDIO.

Græcè, ἐπιμήδιον: *Latinè*, *epimedium*.

Enarratio XXI.

QVæ hæc sit herba, mihi albo coruo rarior est, iis tamen quæ Dioscorides de ea tradidit, subscripsit Plinius, lib. xxvij. cap. 9. & vt de illius viribus tradit Galen. lib. vj. refrigerat moderate, cum aquea humiditate, vberibus illitum, surrecta ea seruare potest, aiunt verò, si potu hauriatur, sterilitatem parere.

DE XIPHIO.

Xiphion.

Græcè, ξίφιον: *Latinè*, *Xiphium*, *gladiolus*: *Hispani*. *gladiolo de entre los panes*: *Italicè*, *monacuccie*: *Galli*. *glais ou*, *glaieul*: *Arabicè*, *Kasiflon*: *Germanicè*, Schvuertel.

Enarratio XXII.

NAscitur Gladiolus inter segetes vbiq; folio iridis, sed breuiori, angustiori, venoso, & cultri modo in mucronem desinente, vnde nomẽ traxisse videtur. Caulem verò ex se cubitalem mittit, in quo purpurei flores, ordine bene dispositi videntur, qui & si iridis figura similentur, breuiores

tamen sunt, nam radices huic rotundæ duæ sunt, testiculorum canis, dictis radicibus admodum similes, quarum vna alteri subsidet. Plinius verò libro xxv. cap. 11. per Xiphium, aquaticum gladiolum intelligere videtur, quia Xiphium, aquæ accolam dixit, quum tamen Dioscorides, in aruis nasci tradat, de aquatica verò illa gladiolo, capite de acoro sermonem habuimus: sed multo ampliorem capite suo proprio de Xyride: At de Xiphio ita meminit Galenus lib. viij. de Facultat. simplic. medicamentorum. Xiphij radix maxime altera quæ superior est, attrahit, digerit, desiccatque.

Plinij xiphium.

DE SPARGANIO, SIVE XIPHIDIO.

Græcè, σπαργάνιον: Latinè, Sparganium: Gallicè, pillette: Arabicè safarhe ramon.

Enarratio XXIII.

Sparganium spatula fœtida.

SParganion, siue Xiphidion, officinarum spatula fœtida est, quum inter se maxime cõueniant, vnde Mathiolum Senensem hic errare certũ est, quia sparganium non esse spatulam fœtidam contendit, & eo magis, quia in spatula fœtida pilulas non comperiri in quibus semen claudatur dicat, quod falsissimũ esse, qui spatulæ fœtidæ mediocrem notitiam habent: norunt, proinde sparganium spatulam fœtidam esse certum est, cuius succus hodie vnguentis, contra scabiem & psoram miscetur, & merito, quia, vt inquit Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. Sparganium desiccantis est facultatis.

CONSTANTINVS.

SParganion & Xyridem puto Lusitaniũ ne per somnium quidem vidisse, nihil enim certius his qui vtramq; plantã cognouerunt, quàm spatulã fœtidam esse Dioscoridis Xyridem: nõ autem sparganion. Ego quidem qui millies vtramq; plantam vidi in Anglia, & multis alijs locis, sæpeq; contuli cum Dioscoridis descriptione, doctissimo Mathiolo hoc in loco nõ inuitè subscribo, à quo quidem non desciscit Lusitanus, nisi vt aliquis esse videatur.

DE XYRIDE.

Græcè, ξυρὶς: Latinè, Xyris: Hispanicè, lirio spadanal: Gallicè, cossue, ou glaieul sauuage: Arabicè,

bicè, Caſoras: officinis, ſpatula fœtida: Germanicè, Vuandtleuſz.

Enarratio XXIIII.

Xyris.

NAſcitur Xyris aquoſis in locis, & hodie gladiolus purpurea, à flore purpureo appellatur. Altera autem gladiolus luteis floribus reperitur, cuius radix pro acoro à multis vſurpatur, vt capite 2. libri primi diximus. De xyride verò Galenus ita tradit, lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamẽtorum. Xyris, tenuium partiũ, attractoriæ, digerendi, & deſiccandi facultatis eſt, cũ radix, tum multo magis fructus, qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt.

DE ANCHVSA.

Græcè, ἄγχουσα: Latinè, Anchuſa: Hiſpanicè, ſoagem: Italicè, Anchuſa: Gallicè, Orchanette, ou Anchuſe: Germanicè, Rot ochſen zung.

DE SECVNDA ANCHVSA. DE TERTIA ANCHVSA.

Enarratio XXV. XXVI. XXVII.

ANchuſæ omnes tres ſpecies norunt mulieres, quia earum ſucco radicum rubro, ſuas fucant genas. Ornantur enim per vniuerſum caulem, flore purpureo ad albedinem inclinante, bugloſſæ perſimili: De quibus Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. agit, & illis lycopſim adnumerat, dicens: Anchuſæ quatuor ſunt ſpecies, Ono-

clea, quam vocant, radicem habet admodum refrigerantem, desiccantem, astringentem, & subamaram, corporibus condensandis & modice extenuandis idoneam, tum abstergendis quoq; & abluendis biliosis & salsis succis: quare aurigini & lienosis est vtilis. Præterea cum polenta illita, iuuat erysipelata, & abstergit non modo epota, sed etiam admota extrinsecus. Proinde aceto macerata, vitiligines & lepras sanat: At folia ipsius herbæ imbecilliora radice sunt, non tamen à resiccatione & astrictione aliena: itaq; profluuium sanant cum vino pota. Lycopsos nominata refrigerans etiam & siccans, similiter erysipelatis congruit, verumtamen radicem quàm onoclea magis astringentem sortitur. Onochilo cognominatæ vis & calidior & medicamentosior ineſt: quare eos qui à viperis morsi sunt, admodum iuuat, tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua vero quæ quarta est, & parua, cæteris est calidior, amarior & medicatior: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi mensura cum nasturtio & hyssopo epota.

DE LYCOPSIDE.

Græcè, λύκοψις: *Latinè*, *Lycopsis*, *Anchusæ altera species*: *Germanicè*, Scharpffochsen zung.

Enarratio XXVIII.

GAlenus quum de anchusa egit, de lycopside quoque tanquam anchusæ altera specie, sermonem habuit, vt ex præcedente enarratione facile comprehendi potest. Ruellius tamen, aliorum iudicio, lycopsim eam esse herbam contendit, quam vulgares Italiæ pharmacopolæ cynoglossam appellant: Sed revera falso, quia inter se maxime differunt, vt conferenti notum erit. Iis adde, quod Plinius noscens lycopsim herbam differentem à dicta cynoglossa, lib. xxvij. cap. 11. seorsum de ea agit dicens: Lycopsis longioribus, quàm lactuca est foliis crassioribusq; caule longo, hirsutis, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo: nascitur in campestribus, illinitur cum farina hordeacea, igni sacro, sudorem in febribus mouet, succo aquæ calidæ admixto. De prædicta vero cynoglossa, lib. xxv. cap. 8. sermonem habuit, quum dicat: Inungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiarius oper

Ruellius errat.

operibus gratissima, aiuntq;, quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicē potam ex aquā ad tertianas prodesse, quæ quatuor, ad quartanas: Est alia similis ei, & quæ ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua, ranis & serpentibus aduersatur: vt liquido constet, lycopsim alteram herbam à prædicta cynoglossa esse.

DE ECHIO.

Græcè, ἔχιον: *Latinè*, *Echion*, *Alcibiadion*, *Alcibiacum*: *Hispanicè*, *Yerua de la biuora*: *Lusitanicè*, *Chupamel*: *Italicè*, *la buglossa saluatica*: *Gallicè*, *Bugloſe sauuage ou herbe à bouc*: *Germanicè*, Ochsen zung.

Echium domesticum.

Syluestre.

Enarratio XXIX.

ECHis Græcis, Vipera Latinis est, quæ ideo Echis herba dicitur, quia semen, capiti viperæ simile habet, multis satis nota, folio oblongo, stricto, aspero, bugloſſo vulgari

vulgari simili, qua de causa multi syluestrem buglossum appellant: imò Otho Brunphelsius, pro syluestri buglossa, graphice eam depingit, quæ purpurascentes flores, ad ruborem tendentes, à medio caulis, versus partem superiorem habet, in quibus dulcedinem quandam pueri in Hispania sugentes, percipiunt, vnde nomen herbæ imposuerunt, quale in lemmate fiximus: Nam semen paruum est, nigrum viperino capiti persimile, quod veluti & radix nigricans, digitalis crassitudinis, viperarum morsibus, in potu succurrit. Hanc vero Galenus siluit, libro suorum Simplicium, quanquam Paulus ad Dioscoridis intentionem, de ea mentionem fecerit. Verum, Echion eadem est herba cum Alcibiadio, vt ex Dioscoride percipitur, quãquam Plinium hoc ignorasse satis claret, vt eius indicant verba, quæ ita lib. xxvij. cap. 5. habent: Alcibion qualis esset herba apud authores non reperi. Sed radicem eius & folia trita ad serpentis morsus imponi & bibi iubent. Hactenus Plinius. Ex cuius verbis satis percipitur, quòd quia alcibium esset ignorasset, imò quòd Echion non esset alcibion, ex libro vigesimo quinto, cap. ix. euidentissime comprehenditur, quum de Echio ita dicat: Echios vtriusq; generis pulegio similis, foliis coronata, drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur: item altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt, hæc ex vino & aceto.

Plinius errat.

CONSTANTINVS.

Memoria in homine permulta complectitur, non tamen omnia: & finita cùm sit, rerum infinitatem non assequitur. quo fit vt minime mirum sit, Plinium quem ex scriptis constat tenacissimæ memoriæ fuisse, hoc in loco obliuiosum videri, nec quidem iniuria: siquidẽ testatum, se Alcibion qualis esset herba, apud authores non comperisse. Et tamen præter Dioscoridẽ, apud quem legendum Alcibion non Alcibiadion: etiam apud Nicandrũ in theriacis, luculentum hoc extat testimonium de alcibio.

Εσθλὼ δ' ἀλκιβίου ἔχιος περιφράζεο ῥίζαν.
Τῆς καὶ ἀκανθοβόλος μὲν ἀεὶ περιτέτροφε χαίτη.

Lege apud ipsum authorem reliquos septem versus. herba inquit, ipsius Nicandri interpres Diphilus, vocatur Alcibios & echis: Alcibios quidem à repertore: Echis autem ab efficacia aduersus viperas, historiæq; authorem aduocat Demetrium. Nicander alibi

vocat

vocat ἐχίειον cuius duo genera facit. locus etiam in Theriacis, quo loco versus incipit:

Ενθα δύω ἐχίεια πιφάσκεο.

Plinio autem prior refricuit memoriam, illi aurem vellens Senensis Mathiolus. quod silendum non est, vel hac potissimum causa, vt imponam plagiario pudorem, iuxta Martialem.

DE OCYMASTRO.

Græcè, ὠκυμοειδές: Latinè, ocymoides, philitærium, ocymastrum, ocymum syluestre, basilicum syluestre: Hispanicè, albahaqua montesina, alfabega-syluestre: Italicè, basilico saluatico: Gallicè, basilic sauuage: Germanicè, Vvild basilig.

Enarratio xxx.

NAscitur Ocymastrum, basilicum dictum syluestre, in segetibus plerunq;, folio ocymi, ramulis quadratis, hirsutis, & illis quidem dodrantalibus, in quibus flores albi (silente Dioscoride) nascuntur, quibus decidentibus, siliquæ dentatæ, hioscyamo persimiles, semine quodam nigro melanthio æquali plenæ conspiciuntur. Quibus labiis admotis, pueri non tam Italiæ quàm totius Hispaniæ sibilum edunt, & de eo Galenus vltimo capite libri octaui, de Facul. simpl. medic. ita dixit: Semen ocymoidis, tenuium est partium, & citra morsum, facultatis desiccatoriæ. *Ocymastrũ*

DE ERINO, SIVE ECHINO.

Græcè, ἔρινος: Lat. erinon, echinos, ocymũ aquaticum, basilicũ aquaticũ: Hisp. alfahaqua, de lhagoa: Ital. basilico aquatico: Gal. basilic aquatique: Ger. Vuasser basilig.

Enarratio xxxi.

QVi ex isto capite expungere contendunt, hæc verba, lacteo liquore abundãt caulis & folia erini, omnino nunquam herbam istam se vidisse indicant, quæ proculdubio in aquastrinis nascitur locis, plena non nisi liquoris lactei, & de ea Plinius lib. xxiij. cap. 7. ad istũ modum dixit: Herba quoq; quam Græci erinon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatẽ, palmo alta est, cauliculis quinis fere ocymi similitudine, flos candidus, semen nigrum *Hæc omnia ad verbum ex Mathiolo.*

grum, paruum, tritum, cum melle Attico oculorum epiphoris medetur, vt cũ duabus drachmis cum cyathis Atticis quatuor, manat lacte multo & dulci, herba perquàm vtilis aurium dolori nitri exiguo addito, folia resistunt venenis. Hęc enim vltima verba Dioscorides siluit, quum tamen Nicander, in sua theriaces cõpositione herbã hanc, vtpote contra venena valentem miscuerit. Verum Galenus hanc non erion, sed potius echinon appellat, nec mirum, quia in multis Dioscoridis exemplaribus, sic in lemmate, de echino legitur, de qua ille sexto de Facultat. simplic. medic. tradit: echini herbæ fructus, acerbus est, ac proinde repellentis & exiccatoriæ facultatis, vtuntur eo ad oculorum fluxiones, & aurium.

DE GRAMINE.

Græcè, ἄγρωστις: Latinè, gramen: Hispanicè, grama gramenha: Italicè, gramigna: Gallicè, dent de chien: Arabicè, negen: Germanicè, Graſs.

DE CALAMAGROSTI.

Græcè, καλαμάγρωστις: Latinè, harundinaceũ gramen.

Graminis 1. genus.

Graminis 2. genus.

DE GRAMINE PARNASSI.

Græcè, ἄγρωστις ἡ παρνασσῶ: Latinè, gramen Parnasi.

Enarratio XXXII. XXXIII. XXXIIII.

Graminis aliud genus.

Gramen.

APprime dubio proculde gramine Plinius disserit, cuius præter istas à Dioscoride citatas species, alias tres aculeati lib. xxiiij. cap. xix. ad istum modum describit: Gramen ipsum est inter herbas vulgatissimum, geniculatis serpit internodiis, crebroq; ab iis & ex cacumine nouas radices spargit, folia eius in reliquo orbe in exilitatē fastigiantur. In Parnasso tantum hederacea specie densius quàm vsquam fruticante, flore odorato, candidoque. Iumentis herba non alia gratior, siue viridis siue in veno siccata, tunditur aspersa aqua, Succum quoq; eius in Parnasso excipi tradunt, propter vbertatem, dulcis enim hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum, ad vulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturq;, & ab inflammationibus placat. Decocto adiicitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones: rursusq; coquitur in æreo vase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur: & vrinæ difficultatibus, vlceribus vesicæ, calculos frangit, semen vehementius vrinam impellit, aluum, vomitioneſq; sistit, priuatim autem draconum morsibus auxiliatur, & subdit: Quod à graminum genere septem internodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur, Quidam propter

Aculeatũ gramẽ trium generum.

propter veſicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias è balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini, dactylon vocant, hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Altero quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cùm caro vnguibus excreuerit vtuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, ſed tenuius naſcitur in parietibus aut tegulis: huic cauſtica vis eſt, ſiſtit vlcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circũdatum ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione id quod iuxta vias naſcitur. Hactenus Plinius. Nos vero graminis primam ſpeciem communiſsimam, ac vbiq; vulgarem eſſe nouimus, & qua iumenta optima pabulantur, & ex ea aquam per campanam in officinis paratam pharmacopolæ habẽt, quia anguſtiis vrinæ prodeſt, & lapillos frangit: frigida enim aqua iſta eſt, veluti alkakengi, in ſummo pretio habenda, quum perpaucæ ſint medicinæ natura frigidæ, calculos frangentes, & vrinam elicientes. Cæterum perperam dixerunt, Leonicenus & Ruellius, quòd gramen aculeatum in quinq; diuiſum penulas, & quo pueri è naribus ſanguinẽ prorritant, coronopus eſt, quum vt diximus, coronopus, herba cornu cerui, vel ſtella maris, appellatur. Nam de aculeato illo gramine, abunde Plinius citato loco meminit. Non minori quoq; errore, olim à me cõprehenſus eſt Otho Brunphelſius, quum in ſuis Tomis, gramen polygonion eſſe putauerit. Harundinaceum vero granum vulgatiſsimum quoq; eſt, naſcitur autem ad ripas fluuiorum, præcipue Eridani, Padi dicti, qui Ferrariam præterlabitur. Dulce autem hoc gramen eſt, & iumentis gratum, ex quo in farinam redacto, panes deficientibus frugibus parari poſſunt, & multo meliores illis, quibus Braſilij homines ali ſolent, non niſi ex puluere cuiuſdam arboris apparatis, ac piſtis, ad quam regionem vtpote nobis nouam, quum Luſitani noſtri, longa nauigatione fracti, appuliſſent, deficiente pane, ac omni genere cibariorum, coacti ſunt farinam illius arboris, pro pane, more incolarum in victu guſtare, ſed non ſine eorum magna iactura, quum ex multis

Ruellius errat.

Leoniceus errat.

Brunphelſius errat.

Panis ex ſcobe ligni.

multis perpauci euaserint, & in patriam reuersi sunt. Gramen vero Babylonicum, aut Parnassi, à me hucusq; visum non est. De viribus tamen graminis ita meminit Galenus lib.vj.de Facult.simplic.medic. Graminis radix, modice frigida est & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens: At herba ipsa primo quidem recessu refrigerat, in humiditate vero & siccitate existens quam moderata, & subdit: Graminis esculenti radix, modice frigida & sicca est, proindeque cruenta vlcera glutinat: ipsa autem herba illita non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Radici porro mordacitas & tenuitas quædam exigua inest, qua nimirum lapides frangit, si quis eam decoctam bibat: At semen alterius quidem, imbecillum est, eius vero quæ in Parnasso nascitur, vrinam ciet, ac fluxus ventris & stomachi resiccat, vis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba.

Gramen Babylonicum.

DE SIDERITIDE.

Græcè, σιδηρῖτις: Latinè, sideritis: Arabicè, sidrichis: Officin. tetrahit: & herba iudaica.

Enarratio xxxv.

CONspicitur sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aspero, saluiæ magnitudine, tanquam marrubij albicante, & per circuitum tanquam quercus dentato, quod fricatum, ex se odorem, qualem ex citoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides sub intelligit, quum dicat, gustu non iniucundo cum adstrictione aliqua. Hâc vero Fuchsius in suo Herbario, nouisse videtur, quanquam Mathiolus oppositum contendat: sed revera Mathiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognouisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Porro Ruellius hanc Iudaicam herbam appellari contendit, quum tamen Iudaica herba apud Auicennam, erui herba sit. Est tamen, altera quoq; herba Iudaica siue Pagana dicta, cuius caulis bicubitalis & maior est, colore lubrufus, lucidus, & tersus, in quo folia oliuæ per circuitum minutim serrata apparent, Nam flores quoq; in herba ista, facile euanescentes, sed aurei coloris sunt,

Fuchsius. Mathiol. Inconsequentia.

Aurea virga herba.

Sideritis.

vnde Aurea virga dicta quoq; est, qua chirurgici, & empirici cruenta vulnera glutinant, & fluxus compescunt. At de sideritе ita tradit Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Sideritis nonnihil abstergit, sed plurima pars eius est humida & mediocriter frigida, cum exigua astrictione, qua phlegmonem sedat & glutinat. Sideritis autem Achillea, dictam superans astrictione, sanguinis eruptioni, dysenteriæ, & muliebri profluuio est aptissima.

DE SIDERITIDE SECVNDA.

Enarratio XXXVI. XXXVII.

SIderitim secundam hucusq; nunquam vidi, tertiam vero Heracleam dictam, sub prædicto obseruaui nomine, & ea mulieres, pro cruentis glutinandis vulneribus vtebantur.

DE ACHILLEA.

Græcè, ἀχίλλεος: Latinè, Achillea, Gallicè, herbe au charpentier, ou reueille pasteur, Arabicè, Demalochotten: Germanicè, Vuild garben.

Enarratio XXXVIII.

HAec merito sideritis quarta species appellari meretur, quæ mille folium officinarum non est, quia mille folium stratiotes altera est, vt suo loco huius libri dicemus: Nec vero Achillea, vulgaris, & hortis familiarissima

Achillea.

rissima est herba : quia hæc Dioscoridis Achillea tenui & minuto ornatur folio, adeo vt Ruellius eam vulgatum mille folium esse dixerit: vulgaris vero Achillea, herba bicubitalis est, hodie pro hortorũ ornamento habita, folio rotundo, diuiso, flore verò vario, aliquando albo, aliquando purpureo, nonnunquam vero subnigro, quæ quoque pro agglutinandis vulneribus, ac constringendis membris dissolutis vsurpatur. Est igitur Achillea hæc Dioscoridis, herba pratis vulgatissima, & quæ à vulgari mille folio parum abest. Hallucinatur certe Serapio, qui ex Constantini authoritate credidit, sanguinem draconis liquorem huius herbæ succum esse, quum revera Sanguis Draconis, proceræ arboris, apud insulas Maderiæ, & Canarias, olim Fortunatas dictas, crescentis liquor sit, quam arborem Hispani nostri Draconariam, vel Draconem appellant, & illius rubrum liquorem, sanguinem, vnde sanguis Draconis liquor iste dictus est. Quod ignorans Plinius, veri draconis animalis sanguinem esse credidit, vt quinto libro, capite de cinabari, diuinis fauentibus gratiis, vberius dicemus. Cæterum, quum de Achillea agebamus, ad nos herba quædã aduecta est, caput Aquilæ dicta, caulis subtilis, quadrati, dodrantalis altitudinis, in quo folia stricta, oblonga, hyssopi modo sunt, quibus à latere alia duo folia à caule orta hærẽt, in summitate vero caulis flores stechadis modo plures sunt, in quorum infima parte alij flores nascuntur, cum albedine rubricantes, per medium diuisi, vt vnusquisq; illorum flos, serpentis caput referre videatur, vel potius Achillis caput, vnde

Serapio Hallucinatur.

Sanguis draconis quid.

Caput aquilæ herba.

nomen traxisse videtur. Hæc autem astrictoria herba est, & vt sapore percipitur, frigida temperatura.

DE RVBO.

Græcè, βάτος: Latinè, rubus, sentis: Arabicè, buleieh: Italicè, rouo: Hispanicè, carza: Gallicè, ronce: Germ. Brombeer, bramen.

Enarratio xxxix.

Rubus mora.

Rubus.

RVbus mora ferens, in omnibus fere sepibus videtur, & ex illius moris diamoron parari debet. Curent tamẽ pharmacopolæ ea immatura, veluti ipsius rubi flores, in officinis seruare: fluxus enim constringunt, & decoctiones omnes constringentes ornant. Vnde Galen. hæc noscens, de rubo ita lib. vj. de Facul. simplic. inquit: Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix, qualitate astringente neq; obscura participant. Sed folia germinaq; recens nata plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum vero astrictionis, quare vulnera glutinant: At fructus maturus, non parum habet succi calidi temperati, quæ existit dulcis, ob idq; & ob modicam astrictionem non est insuauis gustui: At immaturus acerbus est & validè exiccatorius, ac sane vterq; reconditur, validius quàm recens desiccans, flos eandem vim fructui immaturo possidet. Vtraq; ad dysenterias, ventris profluuium, robur deperditum, sanguinisq; expuitionem sunt idonea remedia. Radix præter astrictionem, non paucam

paucam habet substantiam in sese tenuem, per quam & lapides renum comminuit.

DE RVBO IDAEO.

Græcè, βάτος ἰδαία: Latinè, Rubus Idæus.

Enarratio XL.

DIcitur Rubus Idæus, quòd in Ida mõte multus nascatur; qui à prædicto differt, quia spinis careat, & eius mora rubra plerunq; sunt, quandoq; verò alba & odorata, nonnunquam autem nigra, quæ paucioribus granis constant, gustui perquàm grata, vt ea ad ripas Padi viginti quinq; milliaribus à Ferraria gustauimus, præsertim, cùm Ariostum virum doctissimum & grauissimum, ac Herculis illustrissimi ducis Ferrariæ negotiatorẽ, Milliarij oppido à morbo liberauimus. Sunt præterea fragra fructus, moris simillima, sed rubra, quæ in herba trifolio magno humi serpente nascuntur, de quibus Virgilius ita cecinit.

Qui legitis flores, & humi nascentia fragra.

Quæ Seruius eo loco, ob prædicta, terrestria mora appellat, & ea Hispani iuxta ac Lusitani, murangaos, vel muranganos vocant. Galli autem des frayses. Gustui autem grata sunt fragra, quæ apud Germanos inferiores, vino & saccharo mixta, in continuo victus vsu sunt, veluti quoq; apud Anglos, & alias nationes, stomachum enim refrigerant, & delectam appetentiam incitant.

CONSTANTINVS.

RVbus Idæus appellatus est, quoniam in Ida non aliàs nascitur vt testis Plin. lib. xxiiij. cap. 14. non potest igitur esse ea planta, quam vocamus framboesier, & Itali vt inquit Mathiolus Ampomole. Lusitani igitur palato fides abroganda, etiam radibus datis. gustatus sapores discernit: Sed quæstio de plantarum conuenientia, & cui conueniat descriptio.

DE HELXINE.

Græcè, ἑλξίνη: Latinè, helxine, parthenium, parietaria, vrceolaris, perditium: Hispanicè, Italicè, parietaria, vitreola: Gallicè, paritoire: Germanicè, Tag vnd nacht.

Enarratio XLI.

Helxine.

Vrceolaris herba.

COmmunis herba Helxine eſt, muralis, ſiue parietaria dicta, quòd muris & parietibus adnaſcatur, & hæreat, quã Auicenna quoq; herbam vitri appellat, ob viriditatem forſan quandam, qua veluti vitrum ſplendeſcere videtur, vel potius, quia ea vitrea vaſa lauantur. Qua de cauſa Scribonius Largus eã vrceolarem, quòd tergendis vrceis idonea ſit, vocare non dubitauit. Hac iam medici in initio dolorum, tam frigidorum quàm calidorum, tanquã præſtantiſsimo remedio vtuntur: nec ſane abſque ratione: quum omnis dolor attrahit & ſua attractione inflammationem plerunq; minatur, quod opus parietaria ſua ſtypticitate, maxime materiã propulſando, ac locum roborando inhibet. Vnde Galenus de ea ita prudenter lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. inquit: Helxine, quam parthenium vocant, abſtergit, conſtringitq; cum humiditate ſubfrigida, vnde phlegmonas incipientes vſque ad augmentum ſanat, maxime ſi calidæ fuerint, incipientibus etiam phygetlis cataplaſmatis ritu illinitur, ad auriumque dolores phlegmonoſos ſuccus eius inſtillatus, ſicuti ad pariſthmia Gargarizatus conducit.

DE HELXINE CYSSAMPELO.

Græcè, ἑλξίνη κυσσάμπελος: *Latinè, helxine cyſſampelos, conuoluulus*: *Arabicè, acſin*: *Hiſpanicè, cãpanela*: *Italicè, vilucchio*: *Gallicè, lizet, ou campanette*:

panette: *Germanicè*, Mitelvuinden, vueingart vuinden.

Enarratio XLII.

REpit herba hæc, & vitibus ac sepibus circumuoluitur, vnde cyssampelos, id est hedera vitis appellatur: quæ dubio procul alia non est, quàm conuoluoli species quædam parua, flores albos, campanarũ modo in æstate ferens, quàm quoq; paruam volubilem appellamus, & de ea Plinius lib. xxj. cap. v. sermonem fecit, sub conuoluoli nomine dicens: Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluolum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti rudimentum naturæ lilia facere condiscentis. Hanc quoq; Seruius Grammaticus, non sine errore ligustrum appellauit: de qua breuissime Galenus lib. vj. de de Facultat. simplicium medicamentorum, ita tradit: Helxine altera cyssampelos dicta, digerendi obtinet facultatem.

DE ELATINE.

Græcè, ἐλάτινη: *Latinè*, *elatine*: *Arabicè*, *athlin*: *Germanicè*, Erd vuinden.

Enarratio XLIII.

NIsi elatine altera syssampelos species sit: quæ illa sit herba ignoratur. Ruellius porro in Gallia reperiri, & rapistrum campestre vocari tradit, quam rustici inter oxypora quoq; miscent, & ea vescuntur, de qua Galenus lib. vj. de Facul. simpli. medic. ita succincte dixit: Elatine modice tum refrigerat, tum astringit. *Elatine.*

DE EVPATORIO.

Græcè, εὐπατώριον: *Latinè*, *eupatorium*: *Officin. agrimonium*, *agrimonia*: *Arabicè*, *Cafat*: *Hispanicè*, *agramonia*: *Italicè*, *agrimonia*: *Gallicè*, *aigremoine*: *Germ.* Odermenig, Bruchvvurtz.

Enarratio XLIIII.

DIximus ab hinc multos annos, Græcorum eupatorium, Officinarum agrimoniũ esse: id quod ita esse, hodie quoq; confirmamus, quum revera, inter se maxime

Eupatorium 1.

Eupatorium 2.

respondeant. Proinde quum medicus Græcorum aliquam compositionem descripserit, in qua eupatorium ingredi necessum fuerit, pharmacopolā admoneat decet, vt agrimoniam vulgarem, eupatorij loco iniiciat, quum revera, officinarum agrimonia, Græcorum eupatorium sit. Describit porro Auicenna alterum eupatorium, foliis cannabinis, quo hucusq; omes pharmacopolæ pro vero eupatorio vsi sunt. Nascitur autē herba hæc properiuos aquarum, altitudine trium cubitorum, foliis, vt dixi, cannabis, subalbidis, hirsutis, gustu amaris, cui caulis subruber est, rotundus, solidus, multis alarum cauitatibus plenus, in summitate cuius flos in vmbellę modum ornatus, ex albo ruffescens, cernitur, qui facile plumæ modo exhalat. Est proculdubio herba hæc omnino medicinalis, obstructiones aperiens, & quæ materias crassas, ac viscidas incidit, & attenuat, quam Ruellius sed falso, apud Dioscoridem, hydropiper esse credidit, vt lib. ij. meminimus. Hanc igitur herbam pharmacopolæ, quum Auicennę compositio-

noi

nes parauerint, in quibus eupatoriũ ingreditur, accipere debent, non verò agrimoniam, aut eupatorium alterum. Vocant autem Hispani simul & Lusitani Auicennæ hoc Eupatorium, Guafete. Mesue quoq; alterum describit eupatorium, officinis quoq; familiare, cuius flores, auri modo in vmbella lucent, quod, vt mea fert opinio, ageratum Dioscorides appellat, & eo pharmacopolæ Mesues compositiones ornare debent, in quibus eupatorium misceri debet. At de eupatorio præsenti agrimonio dicto, ita loquitur Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Eupatorium tenuium est partium, incidendique & extergendi vim citra manifestam caliditatem obtinet, quo circa obstructiones iecoris aperit, inest ei quædam etiam astrictio, per quam robur visceri addit.

CONSTANTINVS.

EVpatoria, vt vocat Plinius lib. xxv. cap. 6. quæ quoq; regiam authoritatem habet, non solum εὐπατώριον dicta est Græcè, Sed etiam ἡπατώριον, καὶ ἡπατῖτις, quasi dicas iecoraria, vel hepataria. quia, vt etiam testis est Alexander Aphro. probl. vlt. lib. j. iecur mirabiliter adiuuat. Eius apud authores triplex est diuersitas: Nam Eupatorium Græcorum, est nostra vulgaris aigremoine. Eupatorium verò Auicennæ, quo antea vtebantur medicinæ, quod hydropiper esse Dioscoridis, cum Ruellio affirmauit Tagaultius: Canuaruolamq; in Italia vocari scripsit Bacchanellus. Tertium Mesuæ Eupatorium est, quòd Ageratum esse apud Dioscoridẽ contendit Mathiolus, & vulgò giuliam vocari: Fuchsius verò gratia Dei, quæ gratiola est Mathiolo, falsò hyssopi montani nomen sortita.

DE PENTAPHYLLO.

Græcè, πεντάφυλλον: Latinè, pentaphyllon, quinque folium: Hispanicè, cinco en rama: Italicè, cinque folio: Gallicè, quintefeuille: Germ. Fünffinger kraut, oder Fünffblatt.

Enarratio XLV.

NAscitur aquosis locis, & secus aquarũ canales, pentaphyllon hoc, folio mentæ, sed minori, & per ambitum serrato, in singulis enim pediculis, quinquefolia nascuntur, vnde & nomen illi: Quæ à tormentilla differt,

Quinquefolium.

quia pẽtaphyllon quinq; potiſsimũ foliis conſtat, tormẽtilla verò ſeptem: item pentaphyllum in aquoſis naſcitur locis: tormẽtilla verò in montibus ſiccis: Pentaphyllon quoq; , radice ornatur ruffa, helleboro nigro perſimili. Tormentilla verò , vt capite de Symphyto diximus, multis implicita nodis, vt eas inter ſe differre , certiſsimum ſit , quod Manardus Ferrarienſis vir alioquin doctiſsimus ignorauit , porro de pentaphyllo Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplic. medicamẽtorum ſermonem habet, dicẽs, Radix eius deſiccat vehementer, nimirum in tertio ordine, citra mordicationem tamen , Minimum ſiquidem habet cum acrimoniæ , tum conſpicuæ caliditatis. Verum , præter quinquefolium dictum , in pratis eius duo altera genera videntur, omnibus vbiq; obuia.

Manardus ignorat.

DE PHOENICE HERBA.

Græcè , φοίνιξ : Latinè , phœnix , hordeum murinum: Hiſpanicè, alcacer del muro , auea del muro : Italicè, gioglio ſaluatico: Gallicè, yuraie ſauuage: Germanicè , Taub korn, vnd meüſs korn.

Enarratio XLVI.

Phœnix herba.

TAm ſimilis lolio , phœnix herba eſt , vt vnam pro alia niſi quis inſtructus fuerit , facillime arripere poterit: Differentia tamen eſt quòd phœnix foliola ſupra ſpicam non habet: lolium verò habet , vt capite de lolio diximus: item, phœnix ſupra muros , & domorum tecta naſcitur,

naſcitur, vnde murinũ hordeum dictum eſt: lolium verò inter triticum potiſsimum creſcit: Conſtringens enim medicamentum eſt, vt eius indicat ſapor, & vt tradit Paulus libro ſeptimo ſuæ medicinæ, in vino auſtero pota, omnes fluidos affectus ſiſtit.

CONSTANTINVS.

QVæ Phœnix Dioſcoridi, Phœnicea herba eſt, & murinum hordeum Plinio: quæ trita ex vino pota, præclarè ciet menſes, libr. xxij. cap. xxv. ſimilis penè eſt alia herba, quæ holcus dicitur, in ſiccis ſaxis naſcens, hæc ariſtas habet, in cacumine tenues, culmo quale hordeum reſtibile, circa caput alligata, vel circa lacertum, educit è corpore ariſtas: atq; ob id Ariſtidam vocarunt. De ipſa Plinius libro xxvij. cap. 10.

DE IDAEA RADICE.

Radix Idæa.

Græcè, ἰδαία ῥίζα: Latinè, Idæa radix, Radix è monte Ida.

Enarratio XLVII.

Radix Idæa.

NAſcitur Idæa radix in Ida monte, apud Cretenſes, quam nullus mihi hactenus mõſtrare valuit, & de illius viribus ita vt ſolet tradit Galenus: Admodũ guſtu eſt acerba Idæa radix, quare ſanguinis effuſiones, lienterias & dyſenterias, menſesq; fluentes ſupprimit, tũ pota, tum etiam extrinſecus.

CONSTANTINVS.

QVæ Dioſcoridi idæa radix, Plinio Idæa herba: cui folia quæ oxymyrſinæ: adhærent his velut pampini, in quibus flos. Aluum menſesq;, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. ſpiſſandi cohibendiq; naturam habet. lib. xxvij. cap. xj. At idæa, lau-

rus

rus scilicet, Alexandrina est, eidem Plinio lib. xv. cap. 30. Et Dioscorid. libro iij. capite 147. radix verò siue rhiza apud Hippocratem Dioscoridi Onosma.

DE RHODIA RADICE.

Græcè, ῥοδία ῥίζα: Latinè, radix Rhodia: Germanicè, Rosen vvurtz.

Enarratio XLVIII.

Rhodia radix.

Rhodia radix.

ADfertur hodie Rhodia radix è Germania, sic Rhodia dicta, quòd rosarum odorem præ se ferat. Porro in Macedonia eam nobiliorem nasci Græci testantur authores: Sed in Italia eam quoq; non infeliciter nasci tradit Mathiolus Senensis, cui placuit subscribere, eo quòd huius radicis ac plantæ exactè prosequitur historiá deliniationémve, quã hactenus à nemine descriptam comperio: & eo magis quia illam in horto suo, Goritiæ, satam habere testatur: cui fides ampla habenda est, quum doctus, & harum rerũ diligentissimus scrutator sit, inquit igitur: Radix Rhodia ex se caules emittit rotũdos, nonnihil concauos, ad summum cubitales, in quibus folia cernuntur oblonga: acuminata, tanquã portulacæ crassa, sed per ambitum minutim dentatata, in quarum caulium summitatibus, vmbella quædam viridis est, similis illi quam in tithymallo nasci videmus: quæ quum ad supremũ maturitatis deuenit, & iam iam collapsura, rubra euadit. Cæterum radix ista inæqualis est, crassa, costo similis, quæ interdum viridis est, lenis & lucida in superficie apparet, intus verò alba: Sicca vero, leuis redditur, ac ex alba

rubra

rubra in interiori parte effecta est, exterius verò squammosa, quæ masticata, vel pista, ex se rosarum odorē spirat, vnde Rhodiæ, vt dixi, nomē traxit. Viuax enim radix hæc est, adeo vt etiam longo tempore è terra eradicata permaneat, modo locis non admodum siccis seruetur. Si postea terra obruatur ac plantetur, illico repullulare, & ex se germen mittere nō dedignetur, tanta vtpote illi inhærens viuacitas. Nascitur autem montibus altissimis, siccis, lapidosis, & locis quibus vix terra illam cooperire valet. Hæc enim Mathiolus lingua sua Ethrusca dixit, quæ nos in hanc vtcunq; reddimus, qui proculdubio in maximo deprehenditur errore, quum Rhodiæ radici temperatam tribuat naturā, ex Gal. authoritate, atq; ea de causa omni capitis dolori siue calido, siue frigido valere cōtendit, oblitus forsan, vir alioqui doctus, verborum Galeni quæ paucis interpositis versibus descripsit, in quibus Galenus Rhodiam radicem, non temperatam describit, sed calidam in fine secūdi ordinis: aut initio tertij. Ita enim Galeni verba vt studiosi videant, habent, lib. viij. de Faculta. simpl. medicamen. Rhodia radix, ea videlicet quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & digerentis est facultatis: In calfaciendo verò secundi ordinis censenda est, aut certe tertij incipientis. Hæc Galenus, Proinde Rhodiā radicem frigidis tantum doloribus capitis mederi, credendum est.

Mathiolus errat.

CONSTANTINVS.

ITalicam linguam non satis caluisse mihi videtur Amatus Lusitanus: Quod testatur hæc clausula, de radice apud Mathiolum: liscia & lucida di fuori, quam ita conuertit: quæ interdum viridis est, & lenis & lucida apparet. quàm verò hoc non significent illius linguæ citata verba, vide ipsius Mathioli latinam versionem. In eo autem in quo Mathiolum carpit, ipsum ne putat Lusitanus adeo stupidum, aut obliuiosum in legendo, aut scribendo, vt cùm continentem periodū relegeret, aut scriberet, quid antecedens contineret continuò obliuisceretur? Sed profectò Lusitanus vel homo minimè acutus, vel ipsi Mathiolo infensus & iniquus, non animaduertit illius viri modestiam: qui in re comperta, nolit tamen apertè Galeno contradicere. Nec enim credo Mathiolo minus exquisitum palatum esse, quàm Galeno fuerit, vt ex gustatu, de simplicium facultatibus iudicet: præsertim cùm vel ipsius æmuli testimonio, in ea re sit exercitatissimus.

DE

DE HIPPVRI.

Græcè, ἵππουρις: Latinè, hippuris: Arabicè, dhenhen alchail: Gallicè, queue de cheual, aſprele, ou prele, Hiſpanicè, coda de mula, rabo de mula: Italicè, coda di caualho, aſprella: Germa. Schafft hevu, kanten kraut.

Enarratio XLIX. L.

VTtraque Hippuris cauda equi dicta, in aquis naſcitur, & vbiq; familiaris eſt, Dicitur verò earum vna ſpecies aſprella, quia ea plerunque mulieres ſtannea vaſa expurgant, fricantue. Vnde Germani eam kanten kraut appellarunt, cõſtringit enim hippuris biloſum vomitum, & maxime exſiccat, ac ſcabiæ, veſicæ malo intolerabili eam mederi, experientia diutina compertum eſt. De qua Galenus lib. vj. de Facultat. ſimplic. medicam. ita inquit: Aſtringentem cum amaritudine facultatem poſsidet, ac proinde valenter exiccantem, ſed citra morſum, itaque vulnera etiam maxima glutinat, vel ſi perfectos eſſe neruos contigerit: prçterea vocatas enterocelas glutinat, nec non ſanguinis reiectiones, fluentes menſes, dyſenterias, cæteroſque alui fluxus coërcet: Succus verò eius prodeſt ſanguinis eruptioni per nares, & fluxui obnoxiis in ventre paſsionibus, ex auſterorum vinorum quopiam epotus: ac ſi febre teneantur, ex aqua.

CONSTANTINVS.

EQuiſetum hippuris a Græcis dicta (inquit Plinius lib. xxvj. capite 13.) & pratis vituperata nobis. Eſt autem pilus terræ equinæ ſetæ ſimilis. lienem curſorum extinguit &c. Eadem planta eſt quæ ab eodem vocatur equiſelis lib. xviij. cap. 28. ſiliqua ait, etiam dira fœniſecis. inuiſa et equiſelis a ſimilitudine equinæ ſetæ. Idem alibi equiſetum ephedron & anabaſin vocat.

DE GRANO TINCTORIO.

Græcè, κόκκος βαφικὴ: Latinè, coccus baphica, granum infectorium: Arabicè, charmen, et kermes: Gallicè, graine, Vermillon, ou eſcarlatte: Hiſpanicè, grana para tennir: Italicè, grana da tingere: Germanicè, Scharlachbeer.

Enar

Enarratio LI.

NAscitur hodie granum tinctorium primæ notæ, apud Lusitanos, vt quoque Plinius retulit, libro ix. cap. 41. quod lentis magnitudine ex ilice quadam parua colligitur, & facillime in aceto irroretur, in vermiculum vertitur, vt sæpe experientia compertum habeo. Huius grani duæ sunt partes, altera medullaris siue interior, nobilior, quam grani puluerē appellant, duplo & triplo, quàm dicenda valens: Altera verò exterior corticosa, quā cascolham Lusitani, vel vt Plinius lib. xvj. cap. 8. meminit, quiscquilium vocant. Est certe granum hoc infectorium apud Arabas kermes dictum, vt ex Serapione elici potest, nam karbisinium quo floridus ille ruber color efficitur, longe alia res est. Nascitur autem ad radices saxifragiæ, pimpinellæ similis, non solum in Italia, sed Polonia, & aliis variis regionibus: nec tantum ad radices prædictæ nascitur herbæ, sed ad radices farraginis, parietariæ & aliarū herbarum, magnitudine, qua grana nostra, quod ocysime quoq; in vermiculum vertitur, ni vt decet tractetur, vnde quidam coccum scolecion dici apud Plinium arbitrati sunt, Sed hic scire decet, quod ab hinc sex tantum annos, ex insulis nouiter repertis carbisinium in Hispaniam aduectum fuit, & inde in Italiam, tanti magisterij, & coloris supremi, vt illius vncia vna superauerit opus confectum libræ vnius vulgati carbisinij: qua de causa, Venetiis sericum carbisino infectū, vilissimo pretio habetur: imò nigrū, carbisino, carius venditur. De Cocco verò, siue grana nostra ita tradit Galen. lib. vij. de Facult. simpl. medic. Coccus baphicus, astringentem simulque amaram possidet qualitatem, Vtraque sine morsu exiccat, proinde ad ingentia vulnera congruit, & ad neruorū vulnerationes. Hæc Galenus, Nos verò, medicorum omnium consensu, granam, mulieribus solitis abortire, vel in abortum paratis, magno iuuamento, cum pari thuris pondere, in ouo recenti, bibendam propinamus.

Carbisinium Hispanū.

Mulierum abortientium remedium.

CONSTANTINVS.

COcci nomine, apud Græcos res duæ admodum diuersæ significantur. Nam vt author Galenus in Hippocratem, κόκκον sine adiectione vocant granum gnidium, siue Cnidium, et granum infectorum. Tamē & separatis distinctisq; nominibus efferuntur. siquidem

ſiquidem Galenus apud ipſum Hippocratem, κόκκαλον ex Dioſcoride (apud quem tamen hanc vocem nondum legi) exponit Coccum gnidium: Et per κόκκινα apud hunc ipſum ſcriptorem, idem Galenus intelligit commune granum, hoc eſt tinctorium. Ne nominum igitur affinitas imponat, paucis quid vtrumq; ſit, diſtinguendum. granum Gnidium, quod et limon dicitur, fructus eſt fruticis Thymeleæ: de quo Dioſcorides lib. iij. cap. 173. Et Plinius lib. xiij. cap. 21. à quo etiam, lib. xxvij. cap. 9. Cocco Gnidio color Cocci tribuitur, magnitudo grani piperis maior, vis ardens, itaque in pane deuorari, ne adurat cũ gulam tranſit. Huic inquit, vis præſentanea contra cicutam, ſiſtit aluum. At verò fruticem granum ferentem, granumq; ipſum, quo lanæ coccineo colore inficiuntur, vocat Dioſcorides κόκκον βαφικὸν coccon baphicam, granum tantum vocat Plinius coccum, vt cum dixit lib. ix. cap. 41. coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ in maximæ laude eſt. Et lib. xxij. cap. 2. Iam verò infici veſtes ſcimus admirabili ſucco, &c. fruticem vero, Cocci ilicem nominat & quiſquilium, quod Amatus Luſitanus non videtur intellexiſſe. ſunt hæ verba Plinij lib. xvj. cap. 8. Omnes tamen has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco: granũ hoc primoq; ceu ſpectes frutices paruos aquifoliæ ilicis: quiſquilium vocant, penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donat. Non tamen nego quin ex his verbis, iure quis poſſit contendere granum quiſquilium appellari, non tamen, vt hoc demus, eo modo quo vult Luſitanus, vt grani exteriorem partem corticoſam quiſquilium ſignificet: ſed totum granũ ipſum indifferenter, quod etiam coccum ilicis, alibi vocat idem Plinius: vt lib. xxiiij. cap. 4. dixit: Coccum ilicis, vulneribus ex aceto imponitur. Eſt autem genus ex eo in Attica ferè, & Aſia naſcens, celerrime in vermiculum ſe mutans, quod ideo ſcolecion vocant, improbantq;. Quæ Plinij verba integrè recitaui, vt pateat quàm negligenter ipſum legant authorem, qui credunt, vt affert Amatus, rubens granum illud cuius infectu vſus eſt parando carmeſino colori, ſcolecion eſſe Plinij: cum hoc coccum ſit ilicis, illud verò tuberculum quoddam rubrum & excrementum, non fructus, in quibuſdam plantis concretum. Ad coccum ſcolecion reſpexit Beatus Hieronymus, cum κόκκινον reddidit vermiculum, quia illud vt teſtatur, & alibi loquitur Plinius, vermiculatur: Græcus eſt κοκκίζεσθαι, id eſt verminare, vt cum Corn. Celſo dixit Seneca naturalium Quæſt. lib. ij. Sed hæc ſatis de differentia aut indifferentia nominum, ſine quibus tamen res ipſa percipi nõ poteſt. Coccina au-

tem

tem, vt habet Martialis, aut vt Lampridius indumenta coccea, quæ scilicet cocci colorem imbiberant, qualis in rosis emicat, olim plurimi fecit antiquitas: vel hoc vno argumento, quòd coccum Imperatorijs dicatum paludamentis, etiam prodiderit naturalis historiæ scriptor lib. xxij. cap. 2. Nunc ex Cocci & bersilij fece, pigmentariorum lacha paratur ad rubrum saturũ: non autem illam lacham intelligo Arabum, quod cancamum est Græcorum, hodie ignoratum: sed illam pictorum, De qua etiam egit doctissimus Fuchsius lib. de comp. Medicament. qui aliam lacham tradit ex Arabum secta, gummi scilicet Kermes, siue Alkermes, ex quo Carmesinus color paratur. Narbonenses, vt in Lemmate reposuimus, Coccum vocant vermillon, nosque graine, ou escarlate.

DE TRAGIO FRVTICE.

Græcè, τράγιον: Latinè, Tragium.

Enarratio LII.

NAscitur Tragium hoc non solum in Creta, sed Hispania etiam, tam lentisco simile, vt eum quoq; Hispani lentiscum appellare non dubitent, in cuius descriptione Plinium non satis constare, vel ex hoc percipitur, quia libro decimotertio cap. 9. Tragium terebintho simile facit: libro vero vigesimoseptimo, capite vltimo, potius iunipero in vniuersum æquale esse dicit: De cuius viribus, Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Tragij folia, fructus, lachrymaq;, trahentis digerentisque sunt facultatis. Est vero & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida: Stipites & infixa corporibus extrahit, lapides frangit, menses mouet, drachmæ pondere potum: Porro in Creta sola nascitur, lentisco simile: Alterum minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, visitur quidem multis in locis, sed non parum habet facultatis astringentis, vt & ad fluxionum affectus conueniat.

Tragium.

Plinius inconstans.

DE ALIO TRAGIO.

Græcè, τράγιον ἄλλο: Latinè, aliud tragium.

Enarratio LIII.

HOc mihi ignotum est, de quo Galenus capite superiori verbum habuit.

DE TRAGO, SIVE TRAHO.

Græcè, Τράγος: *Latinè*, *Tragus*, *Kali herba*: *Hispanicè*, *Soda barilha*: *Italicè*, *Soda*: *Gallicè*, *Sode*: *Germanicè*, Huenerbeer.

Enarratio LIIII.

Vitrum ex qua herba conficiatur.

VT capite de Anthyllide meminimus, Tragus altera species illius herbæ est, ex qua vitrum & sapo conficiuntur, quam Hispani Valentini, Sosiani barrillam, vel Italica quoq; voce Sodam appellant, & eam Galli maximo questu quotannis serunt. Sponte enim in litoribus maris nascitur, herba fruticosa, foliis carens, sed multis abundans ramulis, ex quibus grana quædam tritico similia pendent, primo viridia, postea vero quum ad maturitatem perueniunt, subrubra euadunt. Est enim tota hæc herba sapore salsa, cum quadam astrictione mixta, quam exiccant, ac postea comburunt, & illius conflatum cinerem, cali, siue cinerem cali vocant: ex lixiuio vero huius cineris, sal alkali resultat: At cinis induratus ille, alumen catinũ dicitur. Quum enim anno à Christo nato millesimo quingentesimo, quadragesimoseptimo, mense Maio, è Ferraria Anconam venissem, littora maris, prope Mangeuacam, hac herba cum crethamo scatere deprehendi, quam falso Leonicenus libello suo de morbo Gallico apud Dioscoridẽ telephium esse putauit. Quid vero Serapio per kali intellexerit, vsnem vocando, ignorare fatemur. Si modo hanc de qua agimus herbam non intelligit. Differt enim vsnen, ab vsnea, tametsi barbara sunt vocabula, nã vsnen kali est, vsnea vero muscus. Non prætermittendus quoq; est Ruellius, qui proculdubio, in dignoscenda herba ista, multum hallucinatus est, quum tragum iunci speciem esse crediderit, cui quoq; Mathiolus Senensis subscripsit, nulla fultus ratione, quum è directo Tragus herba à nobis dicta sit, & ex ea vitrum conficiatur, vt latius in ea diximus epistola, quam de hac re, ad illustrem simul ac Philosophum insignem, Alexandrum Manzolum Bononiensem scripsimus. Cæterum, Galenus hanc subtricuit herbam, credens vtiq; eadem cum Anthyllide vires habere: sunt enim eædem fere herbæ, vt dixi,

Leonicenus taxatur.

Ruellius errat.

Mathiolus errat.

Tragus

Tragus & Anthyllis. Proinde ad Anthyllidis recurrite descriptionem, quum de Tragij viribus scire desideratis.

CONSTANTINVS.

Tragos siue scorpio in totum spina est, nullum enim folium habet. vide Plinium libro xxij. capite 20. & libro xxj. capite 15. & libro xxvij. capite 13.

DE IVNCO.

Græcè, σχίνος: Latinè, Iuncus: Hispanicè, Junco: Italicè, giunco: Gallicè, Jonc: Arabicè, Dis: Germanicè, Bintzen.

Enarratio LV.

SVnt Iunci omnia genera notissima, quæ prope aquas nascuntur, sed acuminatus tanquam acus extrema habens, potissimum in maritimis conspicitur, de quibus Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita prodit: Quidam oxyschœnos, alius oligoschœnus, crassior, laxiorq; oligoschœnos, fructus huius somnum conciliat, Oxyschœni autem duæ sunt species, altera sterilis, cuius nullus vsus in medicina: Altera quæ fert semen somni conciliatiuum, sed minus quàm oligoschœni, vtrunq; si cum vino bibatur, ventris fluxus desiccat, & muliebre profluuium rubrum sistit, Est itaq; eorum temperies composita ex terrena essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida.

DE LICHENE.

Græcè, λειχὴν: Latinè, Lichen, Officinis, hepatica: Hispanicè, Hepatica, figadella: Italicè, Epatica figatella: Gallicè, Douues, ou pourcoran, hepatique: Arabicè, Azes: Germanicè, Stein, oder brunnen leber kraut.

Enarratio LVI.

NAscitur Lichen, prope puteos, & humentes lapides, ac asperginosas petras, quibus hæret, folio lato, in quo foramina, veluti oculi emissitij essent, cõspiciuntur, Dicitur vero lichen, quia potissimum licheni, id est impetigini succurrit, porro iecoraria, siue hepatica vocatur,

Lichen. *Pulmonaria.*

quia calidis eius morbis præ cæteris remediis, anteſignanum remedium eſt, Cuius Plinius duo genera facit, libro vigeſimo ſexto, cap. 4. vbi Lichenis, id eſt impetiginis remedia proſequitur, dicens. Lichen verò herba his omnibus præfertur, inde nomine inuento: Naſcitur in ſaxoſis, folio vno ad radicem lato, caule vno, paruo, longis foliis dependentibus, hæc delet ſtigmata, teritur cum melle. Eſt aliud genus lichenis petris tantum adhærens, vt muſcus, qui & ipſe illinitur: hic & ſanguinem ſiſtit vulneribus inſtillatus, & collectiones illitus, morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito & lingua: qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere, Lichenis vires ſic proſequitur Galenus lib. vij. de Facult. ſimplic. medic. Lichen, Lichenas curat, extergentem, modiceq; refrigerantem, ac ſiccantem obtinens facultatem, naſcitur enim in humidis roreq; perfuſis ſaxis.

DE

DE PARONYCHIA.

Græcè, παρωνυχία: Latinè, paronychia, vulgò bouinalis panaricius: Germanicè, Nagel kraut.

Enarratio LVII.

NAscitur super lapides, & truncos veterum arborum, paronychia herba, folio rotundo, & prope radicem maiori quam in peplo conspicitur, in summitate verò cauIis paruus est, nec ex se lac aliquod emittit, Dicitur herba ista paronychia, quia digitorum durities & reductias, emplastri modo imposita sanat, & vt tradit Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. paronychias & fauos sanat, digeritq; ea quę discuti postulãt, calfacit enim & deficcat in tertio ordine, estq; tenuium partium, & sine mordacitate.

DE CHRYSOCOME HERBA.

Græcè, χρυσοκόμη: Latinè, chrysocome.

Enarratio LVIII.

Chrysocome.

Amaranthus. Flos amoris.

CHrysocome, vt mea fert opinio, ea est herba quam amaranthũ vulgarẽ appellamus, & eam quoq; Dioscorides, olim amaranthũ appellari meminit, quã hodie in hortis, & ad fenestras, magna cura puellæ pro fucandis genis nutriũt, folia ocymi, flore spicato, ardentissimi cuiusdam coloris purpurei, à quo herba ista barba Iouis dicta est, quanquã & aizoon herba semperuiua dicta, à nõnullis barba Iouis dicatur, veluti quoque stœchas citrina, est enim flos iste, vt dixi purpureus, inodorus, & insipidus, quo mulieres genas suas ornant, & rubras efficiunt, quem quoque multi florem amoris vo-

cant, cuius radix vt tradit Galenus lib. viij. de Facultatib. simplic. medic. vincentes habet acrem & astringentem qualitates: quare non admodum multi vsus est, quanquam cocta in melicrato perpneumoniis & morbis hepaticis auxiliatur. Sed & menstruis purgandis est vtilis. Hæc Galenus. Proinde Ruellium ac Fuchsium errasse, manifestum est, quum herbam istam vino ebibitam, omnem fluxum constringere, scriptum reliquerint.

Ruellius errat.

Fuchsius errat.

CONSTANTINVS.

CHrysocome siue Chrysitis, nõ habet latinam appellationem. palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex austero dulci, in petrosis opacisq; nascens. vide Plinii lib. xxj. cap. 8. & 20. Cordus Mentham putat sarracenicam, siue costum vulgare, meliore ratione, quàm Amatus Amaranthũ vulgare: quia illud non aureo floret colore, sed purpureo. Ruellio species est pulegij montani. Mathiolo Senensi & mihi est incognita.

DE CHRYSOGONO.

Græcè, χρυσόγονον: Latinè, chrysogonon.

Enarratio LIX.

HAnc, natura sibi reseruatam habet, nec est aliquis qui eam demonstrare valeat.

DE HELIOCHRYSO.

Græcè, ἑλίχρυσον, ἑλιόσχρυσον: Latinè, heliochrysos, Galeni amaranthus luteus.

Enarratio LX.

HEliochrysum vocat Galenus amaranthum, quæ proculdubio officinarum stœchas citrina est, alioqui Genitiuo casu, stichados citrina dicta herba, de qua Galenus lib. vj. de Faculta. simplic. medic. ita inquit: Amaranthum, facultatis est incidentis & extenuantis, quare coma eius cum vino pota fluxiones desiccat, stomacho infesta:

grumos

Elichrysum 1.

Elichrysum 2.

grumos etiam sanguinis dissoluere creditur, Hactenus Galenus: Vnde clare percipitur, Mathiolum Senensem male Galeni hæc verba, ex Aëtio adducta, amarantho vulgari tribuisse, quum potius huic de quo agimus conueniat, nam amaranthus vulgaris flos amoris dictus, vt dixi, chrysocome est.

CONSTANTINVS.

Mathiolus verum pingit heliochrysson, Erratq; Lusitanus. stachas enim citrina non potest esse heliocyrysson, quia folia non habet abrotoni. Amaranthus autem vulgaris, est Plinij Amaranthus lib. xxj. cap. 8. nos vocamus passevelours cuius immortalis coma non marcescit.

DE CHRYSANTHEMO.

Græcè, χρυσάνθεμον: *Latinè, chrysanthemum.*

Enarratio LXI.

Chrysanthemum.

CHrysanthemon multorum Doctorũ hominũ iudicio, calendula nostra est, quę ideo calendula dicitur, quia quolibet mense, & singulis calendis, florere deprehendatur, qua de causa, Itali quoq; herbã istam, Florem omnium mensium, appellare solẽt. Circumvoluitur autem flos aureus huius herbę ad solis motum, ipso enim apparente, flos apperitur, occultato verò, illico claditur: qua de causa, solsequia, vel Solis sponsa, à nonnullis dicitur, ab Hispanis verò miraculum. Sed animaduertendũ est, quòd non ideo calendula, iudicanda est Heliotropium, quia heliotropium vt diximus, cicorea herba est. Verum & alia conspicitur calendula, quæ folia diuisa habet, & magis ad Dioscoridis descriptionem accedere videtur, vtraq; autem, esui apta est herba, ac vt experientia videmus, aluum mouet. De qua Galenus libris de Facultatibus simplicium medicamentorum nullam prorsus fecit mentionem.

CONSTANTINVS.

FAllitur *Lusitanus, quia Chrysanthemon Dioscoridi, folia habet multis incisuris diuisa: Calendula verò minime, quæ caltha est grauis viola apud Plinium libro xxj. capite 6. qui solum Chrysanthemi obiter meminit lib. xxvj. capite 8.*

DE AGERATO.

Græcè, ἀγήρατον: Latinè, ageratum, eupatorium Mesues: Vulgò, eupatorio di Mesue: Italicè, herba

guilia:

giulia: *Germanicè*, Künigund kraut, vnd Vvaſſer doſt.

Enarratio LXII.

AGeratum, vt hiſtoria indicat, Eupatorium Meſues eſt, herba officinis ſatis familiaris, & quam ſeplaſiarij, cordatè admodum, vice eupatorij, in Meſues compoſitionibus iniiciunt. De qua Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita breuiter dixit: Ageraton, facultatem digerendi habet, & leuiter quadantenus à phlegmone liberandi.

DE VERBENACA RECTA.

Græcè, περιστερεὼν ὀρθὸς: *Latinè*, *peristereon*, *verbenaca*: *Hiſpanicè*, *verbena*: *Italicè*, *verminacola*, *berbena*: *Gallicè*: *veruaine*: *Germanicè*, Hanen kamm.

DE VERBENACA SVPINA.

Græcè, περιστερεὼν ὑπτία καὶ ἱερὰ βοτάνη: *Latinè*, *peristereon ſupina*, *verbenaca ſupina*, *hierobotane*: *Hiſpanicè*, *verbena*, *vrgibaon femea*: *Italicè*, *verminacola femina*: *Germanicè*, Eyſen kraut, oder eyſen hart.

Enarratio LXIII. LXIIII.

PAſsim conſpicitur verbenaca, præcipuè aquaticis in locis, cuius recta ſiue mas: & ſupina ſiue fœmina, parum inter ſe differunt, nec enim in alio inter ſe differre, qui vtranque exactè nouit, percipiet, quam quòd recta, pauciioribus foliis ornatur: ſupina verò multis, quæ omnino frondoſa eſt, ac ceſpitoſa: vtrique verò flos glaucus eſt, id eſt cœleſtis, cũ quadam albedine, coloris. Pro- *Verbena vtraque.*

Fuchsius in verbena errat.

Sacra herba.

inde Fuchsiũ in suo herbario, errasse certum est, vt qui verbenacæ rectæ florem lutei coloris tribuat. Non minori quoq; errore Othonem Brunphelsiũ, lapsum iam diu manifestauimus, qui ante Fuchsium, senetionem herbam vulgarem, pro verbenaca supina depinxit. Galenus noscens vtranque easdem ferè vires habere, ita de verbenaca, libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamẽtorum tradit: Peristereon, dicens, vim habet hactenus desiccantem, vt & vulnera glutinet.

CONSTANTINVS.

SAgmina vocantur verbenæ inquit Festus, id est herbæ puræ, quia ex loco sancto secabãtur à consule, prætoré ve, legatis ad indicendum bellum aut fœdus faciendũ proficiscentibus. vide Plinium lib. xxij. cap. 2. & libro xxv. cap. 9. vbi etiam verbenacam vocat. Lege præterea Titum Liuium libro j. ab vrbe condita & lib. x. belli punici. Donatumq; in Andriam Terentij.

DE ASTRAGALO.

Græcè, ἀςράγαλος: Latinè, astragalus: Germanicè, Erdmoren, Christian vvurtz.

Enarratio LXV.

AStragali radices, familiares admodũ apud Germanos inferiores sunt, quibus teuthones castanearũ vice, sub cineribus coctis, vescuntur, & nos ipsi apud quos per

per ſeptennium egimus, aliquãdo guſtauimus, Sunt enim radices nigræ hæ, intus albæ rotundæ, nucum magnarum magnitudine, ex quibus aliæ radiculæ ſubtiles, oblongæ: murium caudis ſimiles prodeunt, ob quas Germani radices iſtas, caudam muris appellant, eas quoq; prope Venetias naſci audio, quarum folia, hucusque à me viſa non ſunt, ſed vt referunt, in vniuerſum Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondent, & de illis Galen. lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Aſtragalos radices aſtrictorias ſortitur, quare non inſtrenue ſiccat, nam & vlcera glutinat, & aluum fluentem ſiſtit, ſi quis in vino decoctam radicem bibat.

DE HYACINTHO.

Græcè, ὑάκινθος: *Latinè*, *hyacinthus*: *Hiſpanicè*, *Luſitanicè*: *los mayos flores*: *Italicè*, *cipola canina*: *Gallicè*, *vaciet*, *ou oignon de chien*: *Germanicè*, Breünling.

Hyacinthus 1.

Hyacinthus 2.

Enar

Hyacinthus 3.

Hyacinthus 4.

Enarratio LXVI.

VIdetur hyacintus in omnibus fere pratis, folio & radice, similis cepæ, caule cubitali, subtili, innodo, colore herbaceo, à cuius medio flores cærulei purpurascentes iucūdissimi odoris, in fine Martij, & Aprilis initio pulcherrimi cernuntur: qui quum ad maturitatē perueniunt, terram respiciunt, & diu vigent. Est quoque alter hyacinthus florem habens rubentem, similem lilio, sed notis quibusdam emaculatū, quē poëtæ ex sanguine Aiacis ortum fabulantur, imò in illis notis siue literis, nomen Aiacis inscriptum esse ita canit Ouidius libro x. Metamorph.

Hyacinthus alter.

Talia dum verò memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor qui fusus humi signauerat herbas
Desinit esse cruor, tyrioq; intensior ostro
Flos oritur, formamq; capit, quam lilia, si non
Purpureus color his, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phœbo est. (is enim fuit author honoris)

Ipse

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & ai ai
Flos habet inſcriptum, funeſtaq; litera ducta eſt,

Sunt autem notæ iſtæ in floribus Hyacinthi repertæ non quidem literæ veræ, ſed maculæ quædam nigræ, vt in flore fabarũ quoque conſpiciuntur. Quum hęc ſcriberemus, vtriuſque hyacinthi radices, è Conſtantinopoli aductæ ſunt, ad magnificum & generoſum virum Ioannem Gondulanum, Patritium Raguſinum, quas præfectus nauis, ex horto Turcarum Imperatoris eradicaſſe teſtabatur: ſunt enim radices hę cepis ſimiles, ſed paruæ, non gratum quendam odorem ex ſe inſpirantes, quarũ magnam partem, per vniuerſam fere Italiam, amicis impartiuit, vt ſecundam ſpeciem, ac primam familiarem haberent. De quarum viribus, ita vt ſolet, tradit Galenus, libro octauo de Facultatib. ſimplicium medicamentorum dicens: Radix eius bulboſa eſt, deſiccans primo ordine: ſecundo autem aut initio tertij refrigerans, fructus leuiter extergit, aſtringitque: vnde & regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio deſiccans, At in medio caloris frigoriſque conſiſtens.

DE PAPAVERE ERRATICO.

Græcè, μήκων ῥοιὰς: Latinè, papauer erraticum, papauer rubrum: Arabicè, Thaxthax: Hiſpanicè, amapollas, papoullas: Italicè, papauero ſaluatico roſſo: Gallicè, coquelicoq: Germanicè, Klapper roſen, oder kornroſen.

Enarratio LXVII.

CErnitur papauer rubrum, menſe Maio, & Iunio, prope ſegetes, in pratis, ita copioſe vt aliquando è longinquo, quis rubros pannos ſuper campos, ſtratos eſſe arbitretur, ex quibus rubris floribus, nonnulli ſyrupum contra pleuritim certo iuuamento parant, quorum quoque ſtillatitiam aquam, ruſtici in Hiſpania contra febres ardentes non infelici ſucceſſu bibunt: imò eoſdem flores tanquam ſaluti conuenientes, in victus vſu continuo habent, quod olim quoque à priſcis factitatum iri apud Theophraſtum lib. nono. de Plantarum hiſtoria. cap. 13.

ſcrip

ſcriptum inuenio, præcipue, pro morbo comitiali præcauendo. Refrigerat papauer erraticum hoc, vt inferius ex Galeno dicemus.

DE SATIVO PAPAVERE.

Græcè, μήκων ἥμερος: *Latinè*, *ſatiuum papauer*: *Arabicè*, *Chaſchas*: *Hiſpanicè*, *dormidera*: *Italicè*, *papauere bianco*, *papauere negro*: *Gallicè*, *pauot*: *Germanicè*, Mag ſomen, oder mœn.

Papauer erraticum. *Papauer ſatiuum.*

Enarratio LXVIII.

Papauer. ANimaduertat hic candidus lector quòd Dioſcorides album papauer tantum domeſticum, ſiue ſatiuum aut hortenſe appellat: nigrum verò ſylueſtre, hac tantum de cauſa, quia album papauer, ſic album à flore & ſemine albis, dictum, plerunq; in hortis ſerebatur, nigrum verò, ſua ſponte inter ſegetes, & legumina naſcebatur: At Plinius, lib. xix. cap. 8. non ſolum album & nigrum papauer ſatiuum

fariuum facit. Sed etiam tertium, de quo suprà sermonem habuimus, & erraticum siue rubrum nominamus, sub iis verbis: papaueris satiui tria genera, candidum, cuius semen tostum in secundis mensis cum melle apud antiquos edebatur, hoc & panis rustici crustæ inspergitur, adfuso ouo inhærens. Hactenus de albo Plinius, quod hodie quoque multi in victus vsu habent, & eduliis suis miscent, de quo dixit Auicenna: Caue ne transcendas tale quale est papauer album, Somniferum enim mediocre album hoc semen est. Et subdit Plinius. Alterum genus papaueris nigrum, cuius scapo inciso, lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam vocant Græci, id nostri erraticum, sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maxime nascitur, ericę simile cubitali altitudine, flore russo, & protinus deciduo, vnde & nomen à Græcis accepit. Ex iis enim clare percipitur, quòd Plinius omnia hæc papaueris tria genera, domestica constituat. Cæterum, ex papauere, opium & meconium parantur, nam meconium differt ab opio, in hoc, quòd meconiũ ex foliis & calicibus ac herba ipsa, tritis, & expressis, succus collectus, ac in pastillos redactus est, quod opio ignauius est: opium vero, lachrima siue lac ex papauere nigro cultro inciso, destillans, ac concretum est, quod ex Apulia hodie Venetias afferunt, quod reuera meconium potius, quàm opium appellari meretur. Verum, ne sic illotis quod aiunt manibus, ab opio discedamus, scire decet, quòd amaritudo in opio reperta, non aliunde illi euenit, quàm à glaucio, vel succo agrestis lactucæ, quibus plerunq; adulteratur, & illi miscentur, vt quoq; Dioscorides fatetur: si enim opio naturalis illa esset amaritudo, dubio procul calidum dicendũ esset, non verò frigidum, vt qui medicamentorum simplicium naturas, per regiam Galeni methodum sciunt, exactè norunt. De papauere verò ita tradit Galenus, lib. vij. de Facul. simplicium medic. Quum quatuor eius insignes species sint, facultas omnium existit refrigeratoria: cæterum, satiui semen mediocriter somnum conciliat, visu candidum: proinde pani ipsum inspergunt, ac melle maceratum esitant: At ex syluestribus, eius quod rhœas dicitur, quia flos ipsius celeriter defluit, semen validius refrigerat, itaque nequaquam eo quis innoxie solo vti possit. Illius verò quod calicem

Opiũ meconium.

Opij amaritudo.

licem incidentem sustinet, atrum existit semen, medicamentosumque, atq; impense refrigerans: Quod autem longiorem emittit calicem, medicatissimum omnium est, admodumq; refrigerans, idq; omnibus partibus suis: adeo quippe refrigerat, vt stuporem ac mortem etiam inducat: est enim ex quarto & vltimo refrigerantium ordine.

DE CORNICVLATO PAPAVERE.

Græcè, μήκων κέρατίτις: Latinè, papauer corniculatum: Hispanicè, dormidera marinha: Italicè, papauere cornuto: Gallicè, pauot cornu: Germanicè, Geel œlmagen, oder geel Magsamen.

Enarratio LXIX.

Corniculatum papauer.

NAscitur papauer cornutum ad littora maris, præsertim inter saxa, vt Pisauri & Anconæ, aliisue maritimis locis deprehendimus, folio verbasci inciſuris diuiso, sed flore luteo, quo decidente siliculæ oblongę phaseolorum modo, tanquam cornicula nascuntur, à quibus cognomentũ traxit: nã radix huius adeo parua est, vt facillime è terra eradicetur. Cæterum hallucinati sunt multi, credentes glaucium quod Arabes memithe appellat, huius corniculatis papaueris succum esse, vt candide Dioscorides indicat. Nam de cornicularis papaueris viribus, ita tradit Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. Mecon ceratitis, id est papauer cornutum, vim habet incidendi, extergendi

tergendiq;. Itaq; radix eius in aqua ad dimidium decocta, hepaticos affectus adiuuat, folia & flores sordidis & cōtumacibus vlceribus prosunt, sed ea reiicere oportet vlceribus iam repurgatis, alioqui sanam carnem exedent.

DE SPVMEO PAPAVERE.

Græcè, μήκων ἀφρώδης: Latinè, Spumeum papauer, Heraclium papauer, Herculeum papauer.

Enarratio LXX.

PApauer spumeum, nisi species quædam rhœadis papaueris, in aruis nascentis, florem tanquam spumam album emittens sit, quid sit ignoratur, de quo Galenus quoq; breuiter dixit libro septimo: Semen habet pituitam expurgans.

DE HYPECOO.

Græcè, ὑπήκοον: Latine, Hypecoum.

Enarratio LXXI.

QVi inter segetes diligenter quæsiuerit, Hypecoum certe inuenier: nascitur enim folio rutæ, flore vero luteo, & paruo, sed caule cubitali & ampliori, tenero, ac innodi, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita breuiter dixit: Refrigerat tertio ordine, parumq; à papauere distat. *Hypecoū.*

DE HYOSCYAMO.

Græcè, ὑοσκύαμος: Latinè, Hyoscyamus, Iusquiamus, Appollinaris herba, altercum: Hispanicè, velenho: Italicè, dente caualino, disturbio: Gallicè, Iusquiame, & hanebane: Arabicè, Bengi: Germanicè, Bilsen, Bilsonien.

Enaratio LXXII.

IN Italia ex tribus Hyoscyami speciebus, quas Dioscorides citat, vnam tantum mihi videre contigit, & illam quidem flores luteos habentem, reliquas vero duas, olim in Hispania conspectas habebam, quas pharmacopolæ, corrupta voce, iusquiamum appellant: soporiferæ enim omnes sunt, sed purpureos flores & nigrū semen habens, cæteris periculosior est, post quam luteos flores emitten- *Hyoscyamus.*

Hyoſciamus.

tem, adnumerare eſt: Tertiam vero albam, cæteris innocentiorem dicimus. Nicander porro in ſuis Alexipharmacis, Contra hyoſcyami venenum, perbelle vt ſolet, diſſerit: & Galenus octauo libro de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ ita de illius viribus tradit: Cui ſemen atrum eſt, inſaniam ac ſoporem inducit, cui vero mediocriter flauum, propinquam ei obtinet facultatem: vtrique tamen fugiendi ſunt, vt deleterij & inutiles, at cui ſemen & flos eſt candidus, ſanitate idoneus exiſtit, ex tertio quodammodo refrigerantium ordine.

DE PSYLLIO.

Græcè, ψύλλιον: *Latinè*, *Pſillium*, *pulicaris herba*: *Hiſpanicè*, *zargatona*: *Italicè*, *Pſillio*: *Gallicè*, *herbe aux puces*: *Arabicè*, *Bezer cotham*: *Germanicè*, Pfilien Kraut.

Enarratio LXXIII.

Pſyllium Pulicaris herba.

FRequens & officinis vulgaris, pulicaris herba eſt, ſic dicta, quia ſemen pulicibus æquale habeat, quod omnes Pſillium vocant, & ex eo mucilagines infrigidantes parant: de quo Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medi, ita dixit, pſillium ſemen habet admodum vtile, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando vero & humectando, medium quodam modo eſt & ſymmetrum. Hæc Galenus, ex quibus ſatis patet, quàm perperam Meſue, de

Meſue erat.

viribus

Psyllium.

viribus psyllij sentiat, quum dixerit, psyllium quoad partes exteriores frigidum esse, quoad internas verò calidas & comburentes, in quarto gradu, quum revera psyllium secundum se totum frigidum sit, & ita frigidum, vt illud inter medicamenta sua frigiditate internecantia medici collocare non dubitent, vt apud Dioscoridem, vt cæteros fileam medicos hoc affirmantes, legere quis poterit, libro sexto, capite decimo.

DE SOLANO.

Græcè, στρύχνος κηπαῖος: Latinè, Strychnon, solanum esculentum, solatrum hortense: Hispanicè, Yerua mora: Italicè, solatro: Gallicè, morelle: Arabicè, hanab althaleb: Germ. Nacht schatd.

Enarratio LXXIIII.

SOlanum officinis solatrum dicitur, quod olim in cibum veniebat, & in hortis inter herbas esui aptas serebatur, vnde solanum hortense, siue solanum esculentum appellabatur: hodie vero vbiq; sub nulla olitoris lege nascitur, & vagatur, quod semen emittit paruum rotundum, primo viride, postea vero indifferenter rubrum vel nigrum fit. Huius vero herbæ succo, vbi opus est simul & constringere & refrigerare, frequētissime vtimur, & merito, quia Galenus libro octauo de Facultatibus simplic. medicamentorum de eo ita tradit: Solanum esculentum quidem astringit, refrigeratq; in secundo ordine. Recen- *Solanum Solatrum,*

tiores vero, quia strumas solanum hoc resoluere animad-
Solatrum strumas resoluit. uertunt, illi partes heterogeneas, ac quoque subtiles tribuunt.

DE SOLANO VESICARIO.

Græcè, φύχνος ἀλικάκαβος: *Latinè*, *Halicacabon*, *solanum vesicarium*, *alkakengi*: *vulgò Arabica & Bexiga di perro*: *Gallicè*, *Baguenaulde*s: *Germanicè*, Iuden kirsen, oder schlutten.

Enarratio LXXV.

Solanum vesicarium.

SEcunda species solani, Halicacabum hoc est, quod Arabes corrupta voce, Alkakengi vocant. Dicitur quoq; planta hęc vesicaria, quia eius rubrum fructum, in vesicis, siue folliculis contentum habet, magnitudine ceraſi, de quo ita tradit Galenus lib. viij. de Facult. simpli. medic. At eorum quæ esui nõ sunt, vnum quidem dicitur Alicacabum, fructum habens rubrum, acino vuæ persimilem; & subdit: Alicacabum igitur, fructum fert ciendæ vrinæ idoneum, complurib⁹q; facultatibus quę ad iecur, vesicam, & renes accommodantur, miscetur.

DE SOLANO SOMNIFICO.

Græcè, φύχνον ὑπνωτικὸν: *Latinè*, *Solanum somniferum*.

Enarratio LXXVI.

RAro verum solanum somniferum reperitur, & vt ipse verum fatear id semel hucusq; tantum vidi, ad ripas

ripas Belgici maris, folio cotonei arboris, flore rubente, cuius semen crocei coloris in siliculis paruis occludebatur, quod vero Officinæ solatrum somniferum vocant, differens ab hoc, de quo agimus, est: nam neq; croceum semen producit, neq; in siliquis occlusum, imò potius nigrum auelanarum magnitudine, merito tamen seplasiarij & vulgares medici, hoc quoq; somniferum appellant solatrum, quia eadem fere cum Dioscoridis somnifero solano vires habet, & eius semina egregie vrinam prouocant, & potentissime renes expurgant, ac somnum conciliant, & vt tradit Galenus citato loco, solani vero hypnotici, somni conciliatiui dicti, radicis cortex, si cum vino bibatur, somnum accersit, drachmæ pondere sumptus, existens succo papaueris similis, nisi quòd imbecillior, vtpote tertij refrigerantium ordinis, quum ille sit quarti: huius solani semen vrinam ciẽdi vim habet: si plus tamen duodecim corymbis hauseris, dementiam asciscet.

DE SOLANO FVRIOSO.

Græcè, σόλχνον μανικὸν: Latinè, Furiosum solanum.

Enarratio LXXVII.

Difficulter hæc reperitur herba, proinde de ea nihil quicquam dicam: nonnulli tamen agyrtarum, & herbariorum affirmant, apud montem sancti Angeli prope Apuliam, qui latinè Garganus vocatur, reperiri. Ita enim ob oculos, eam Dioscorides ponit, & suis coloribus depingit, vt non difficile esset, eam inter plures alias herbas dignoscere, & de illa ita tradit Galenus libro Simplicium, inquiens: At tertium solanum quod ad insaniam adigat, omnes manicum nominant, & ad medicationes intra corpus inutile est: nam si quatuor eius drachmæ offerantur, mortem inferent: si pauciores, insaniam: vna certe innoxie sumitur, nihil tamen vtile præstat. At foris corpori illitum vlcera maligna persanat: verum ad talia, radicis cortex præfertur, desiccans secundo ordine iam completo, aut tertio incipiente: secundo autem incipiente refrigerans.

DE DORYCNIO.

Græcè, δόρυκνιον: Latinè, Dorycnium.

Enarratio LXXVIII.

CHimici & ij qui profitentur ex Mercurio argentum conflare, hanc quotidie inquirunt herbam, & eam lunarem siue lunariam appellant, quia eius folliculus rotundus in quo semina conduntur, nocturno tempore ad radios Lunæ aperitur, & ita splendescere videtur, vt eam lucentem stellam è longinquo dixerit, quam incolæ sic videntes, & diabolum putantes aufugiunt. Ea enim chimici argentum viuum Mercurium dictum, fixum stabileque reddunt, & striges veneficia parant, ac dæmones irritant. Falso certè Iacobus Manilius fabam inuersam, quam Lunariam herbam appellat, apud Dioscoridem, solanum somnificum esse dixit: Nam vt Euritius Cordus notat, historia omnino repugnat. Cæterum, Galenus lib. vj. de Facul. simpli. medic. sub Dorycnidio, ita de ista herba inquit: Dorycnidion aquea excellit frigiditate, quamobrem, pauculum quidem, soporem conciliat, plusculum vero sumptum, perimit.

CONSTANTINVS.

QVemadmodũ è republica Plato esse dicebat, monstrosos partus non tollere: sic portentosas & absurdas opiniones minime admittere, rei literariæ & studiosorum communi imprimis conducibile esse arbitror, & ni fallor, multò iustius. Itaque meritò hæ Amati Lusitani (quem vtique sua laude in alijs benedictis, frustrari minimè deceat) vana opinio & monstrosè prolata expiodetur. Nam Dioscoridis Dorycnion magno mortalium bono hac ætate ignoratum, Lunariam non esse herbariorum statim deprehendet, qui vel pictam aut descriptã viderit à Lonicero, Fuchsio, & Mathiolo, cui duplex capite de hemionitide. Nam ea lunaria quam Iosephus libro de Captiuitate describit βακάρα nomine, à quo etiam desumpsit Lonicenus de varia historia, omnem vincit admirationem naturæ, si non etiam hominum fidem. Vt autem tibi magis probem, quam futilis sit hac in parte, Amati authoritas & sententia de Dorycnio: lege quæ scripsit Plinius lib. xxj. cap. 21. & Nicander in Alexiphar. apud quem Dorycnion etiam melyssophyllon vocat explanator Diphilus, hoc Auicenna ruam lupinam nominat, quo nomine strychnon apud Græcos, explicat. Cælius Aurelianus libro Chronion.

DE MANDRAGORA.

Græcè, μανδραγόρας: Latinè, mandragora, pomum terrestre, pomum caninum, Circe: Hispanicè, mandracola: Italicè, mandragora: Arabicè, tabora: Gallicè, mandragore, & mandegloire: Germanicè, Alraun.

Enarratio LXXIX.

Mandragora.

NVnquam quod equidem meminerim, in Hispania mandragoram vidi: in Italia vero frequens est herba, præcipue Ferrariæ, vbi nullus ferè extat hortulus, in quo mandragora nō reperiatur. In cœnobiō enim Charthusianorum, apud quod, vnusquisq; monachus suum proprium & particularem hortulum habet, ita felicissime crescit, vt nullus extet qui non hac decoretur herba: crescit autem folio lapathi, lato, oblongo, per terram strato, ad cuius radices poma quinq; vel sex numero nascuntur, magnitudine paruæ pilæ, coloris interdum virescunt herbacei: quum verò ad maturitatem perueniunt, lutei saturi efficiuntur. nascuntur autem, vt obiter hoc attingamus, poma hæc pediculis semi dodrantalis altitudinis, ità appositè, vt vnumquodq; pomorū, homuncionem quendam, absq; brachiis repræsentare videatur: qua de causa, Pythagoras mandragoram anthropomorphon, id est figuram hominis, appellauit. Quem secutus Columella, mandragoram in suo horto, semihominem dixit, cui signatæ causæ, alteram addimus vulgarem: Quia mandra-

Anthropomorphos.

gora, radicem in duas fibras, veluti duo crura, diuisam habet, vnde quoq; semihomo appellatur. Hæc etiã Circe dicebatur, quia ea ad amatoria & veneficia, Circe famosissima incantatrix passim vtebatur, & de ea, in Pentateucho legitur, quam Hebræi, dudaim, sua lingua vocant. Ex huius verò radice, vinum mandragorite parandum Dioscorides, & medici suadent, quod plerunq; propinant iis quibus fecare, aut membrum aliquod vrere volunt, mirifice enim stupefacit. Iustum erit hic enarrare tyrannidem ac impostura nugiuendulorum ac impostorum hominum, qui homunculos quosdam ex radicibus cannarum sculptos, mulieribus sterilibus, & nõ parturientibus, loco mandragoræ, non paruo vendunt pretio, Sculpunt enim hominis effigiem in cannarum, vt dixi, radice ita appositè & solerter, vt vbi opus est appareant capilli, vt in barba, capite, & pectine, Grana tritici quædam affingant, quæ cum radice simul terra obruta, plures, tenues, ac capillis similes radices emittunt, ac inde tota ipsa radix, figura humuncionem repræsentat, quam è terra non nisi obturatis auribus eradicari posse, vel canis caudæ adalligatam, alta mente nugantur. Vendunt autem vnam vel alteram harum radicem, triginta, nonnunquam verò quadraginta aureis ducatis. Pereant igitur balatrones ij falsarij, quos vt Italia vniuersa fert, ita tota Hispania eos fugat, & non permittit imperitum vulgus impostoris circumueniri. Tertia verò species mandragoræ, Morion dicitur, quæ proculdubio melongena non est, vt nonnulli opinati sunt. Est enim melongena vel melezana, fructus vbiq; familiaris, quem aliqui berengenam vel belongenam, alij verò Cupidinis pomum, vel insanum pomum appellant, quod inter cucurbitas, & melones feritur, & victui non aspernendum obsonium esset, nisi tristes ac atrabiliarios gigneret humores, vt Auicennam adnotasse legimus. Huius porro altera species in Italia cernitur, pomum gignens luteum, quam ego morion esse dixissem, quia cum mandragora, magnam cum figura, tum viribus habet similitudinem: dequibus Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Refrigerat tertio excessu mandragora, nonnihil tamen pomis caloris atq; humiditatis inest, vnde sopo-

Circe.

Impostura hominum.

rem

rem conciliant. Radicis cortex non tantum refrigerat, sed etiam siccat, quod eo includitur imbecillimum est.

DE ACONITO PARDALIANCHE.

Græcè, ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: Latinè, aconitum interficiens leones, pardos, aconitum interficiens pantheras: Hispanicè, centelha: Italicè, aconito: Gallicè, tore: Ger. Vvolffs beer, oder dollvvurtz.

Enarratio LXXX.

Aconitum.

PRima hæc aconiti species pardaliãches dicta, in multis reperitur locis, cuius radices nigras ad rubedinem declinantes, luporum venatores publice vẽdunt, & illis lupos interficiũt: Sed non ea de causa luparia dicenda herba hęc est, quum sequens verè luparia denominetur, & radices non quidem ad ruborem inclinatas, sed potius nigerrimas habet, quæ minus potenter lupos interficiunt, quàm huius de quo agimus aconito. Carnibus enim radices vtriusque aconiti mixtæ, lupos interficiunt: Sed vt dixi, primi huius aconiti radices potentius eos interimunt. Ex vtrisq; quoq; & taxo, venatores conditum parant, quo sagittas suas inficiunt, & toxicum appellant, quia Græci sagittas telaque sua, toxeumata vocant, Aconitum hoc pardalianches, quia pardos, leones interimat, dicitur: cui folia aspera cucumeris asinini foliis simillima insunt, de quo Plinius cum Dioscoride, ita

Aconiti species duæ.

Toxicum vnde dictũ

lib. xxvij. cap.3. dixit: Aconitum folia habet cyclamini; aut cucumeris nō plura quatuor ab radice leniter hirsuta: radicem modicam cammaro simulem marino, quare quidam cammaron appellauere: alij lycoctonon ex ea qua diximus causa: arida radix incuruatur paululum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellauere: Nec defuere qui myoctonon appellare malint, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas aconas vocant, & ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluerem quidem nutriēte, &c. Ex quibus satis clarè patet, quàm perperam Leonardus Fuchsius in suo Herbario, pro primo hoc aconito herbam Paris depinxerit, nam primum hoc aconitum, præstantissimum vt dixi venenum est, vt eo inunctis muliebribus genitalibus, eadem die mortem inferat: Herba vero Paris, tantum abest vt venenum dicatur, vt potius contra quoduis venenum singulare sit antidotū, vt author ille qui additiones quasdam pandectis adiecit, inquit, qui quoq; contra fatuitates & insanias valere, commendat. Quibus nos addimus, quòd herba Paris, vnicum tantum emittit caulem, & illum quidem rotundum, duorum cubitorum altitudinis, in cuius medio folia quatuor, sanguineo frutici similia, & in crucem dispositā sunt, in summo verò, alia quatuor quoque videntur parua, oblonga, in quorum medio fructus purpureus, rotundus, acino vuarum paruo similis, vinosus, albo quodā paruo semine plenus, cernitur. Nam radix capillosa inter album & luteum colorem est, in qua scorpionis caudæ figura non cernitur, nec alabastri splendor aliquis, quæ duo in aconito reperiri Dioscorides tradit. Cæterum Theophrastus libro nono, de Causis plantarum, capite decimosexto, inquit: olim aconitum ita componi, vt certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio, quod nos hodie quoque fieri à nonnullis percipimus.

Fuchsius errat. Herbaris. Licoctonō.

CONSTANTINVS.

MAnardus & Leonicenus putarunt toxicum esse Aulcenus Napellum, quod refutat Mathiolus capite De toxico apud Dioscoridem: sed capite de Aconito videtur sibi contradicere librarij culpa, qui negationem detraxit in verbis Mathioli, hic putat Dioscoridem

Dioſcoridem ignoraſſe quid eſſet toxicon, nec, quidnam ſit aſſerit. Equidem Plinium ſequor qui libro xvj. cap. 10. de taxo loquens, inquit, hanc Seſtius Smilacem vocari dixit, & eſſe in Arcadia tam præſentis veneni, vt ſiquis ſub ea dormiat cibumue capiat, moriatur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicunt venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur. Aliâ tamen Dioſcorides lib. vj. aſſert Etymologiam: toxicon enim deducit a ſagittis quæ τόξα Græce dicuntur vel τοξεύμαϛα vt habet Aegineta, diſtinctiuq; capitibus ipſe Dioſcorides ibidem egit de taxo & toxico, cuius præterea meminerunt Plautus in Mercat. Et Ouidius 4. de Ponto Eleg. 7.

DE ALTERO ACONITO.

Græcè, ἀκόνιτον ἕτερον: Latinè, Lycoctonon, Hiſpanicè, mata lobo: Italicè, herba luparia, herba de la volpe: Gallicè, morteloup, ou patelouine, Germanicè, Vvolffs vvurtz.

Enarratio LXXXI.

TRia huius aconiti genera facit Dioſcorides, quorum duorum hiſtorias non legimus, vnde credere eſt, vt pleriq; doctiſsimi viri credunt, textum iſtum corruptum & diminutum eſſe, quum in eo, tertij tantum Pontici aconiti hiſtoria legatur, quod paſsim folio platani multis diuiſo inciſuris cernitur: Caule vero ſilicis, flore luteo, & illo ampliore, quem ranunculus ſiue batrachion producit. Hanc vero herbam, lupariam communes appellant, ob id quod eius radices vt capite ſuperiori diximus, lupos potiſsimum interficiant. Alterum vero genus vulgare quoq; cernitur, folia ſtricta digitalis longitudinis habens, ad ſummum pro parte ſeptem. Tertium vero in monte Anconitano vidimus, folium rutæ ſimile habens, cæteris venenoſius, ac peſtilentius. Cæterum, adeo ſegniter, & frigide in examinandis ſimplicium medicamentis Auicenna ſe geſsit, vt illum in hac materia præterire conſultius eſſet, quod non aliunde euidentius percipi poteſt, quàm in aconito herba, quam multoties cum cicuta confundit, aliquando vero cum toxico, nonnunquam autem cum napello, vt abunde Ferrarienſes indicarunt, ac poſt eos Leonardus Fuchſius Germanus,

Lycoctonon.

Luparia herba.

Taxatur Auicenna.

Taxatur Fuchſius.

nus, qui quoq; mea sententia reprehensione digni sunt credentes vtiq; aconitum Græcorum, apud Auicennam napellum esse, quum revera multum inter se differant: quod noscens Auicenna, de vtroq; aconito verbum fecit, vocans vtiq; vnum strangulatorem Adip, id est animalis, ita apud Hispanos dicti, ac medij inter vulpem, & lupum, quod gregatim incedit, & leones comitatur, ob id quòd ex præda à leonibus derelicta comedit. Reperitur enim in Aphrica animal hoc Hispaniæ contermina, de quo alibi, Deo optimo maximo fauente, plura dicemus. Alterum vero aconitum strangulatorem leonis pardi signat. At alibi de napello, tanquam ab aconito herba diuersa, caput præfixit, vt iure dicendum sit, napellum longe ab aconito differentem esse. Accedunt ad hæc, quòd Theophrastus, libro nono de Plantarum historia, aconiti folium, & fructum nihil penitus nocere, sed in radice tantum vim mortiferam habere tradat: Cui subscribunt omnes recentiores, qui de Antidotis contra venena scripserunt, vt Rasius, Alsaharanius, Conciliator, Guainerius & plures alij. Sed quia quæ non sit herba napellus, diximus: nunc quæ sit, dicamus, vt liquido constet, napellum ab aconito differentem esse. Est igitur napellus apud Auicennam descriptus, herba folia habēs artemisiæ maiori similia, flores vero purpurascentes, qui interdum aperti non sunt, cucullati apparent, & mortuorum capitibus similes: quasi volens natura per eos, herbæ mortiferam vim hominibus indicare, vt ab ea abstinerent, vt in aliis pluribus quoque herbis cernimus. Nam postquam aperti flores isti sunt, galiopsis floribus similes euadunt sed maiores, qui cauli bicubitali hærent, in quo paruæ quædam siliculę quoq; videntur, in quibus semen nigrum admodum minutum occluditur, Huius radix, reti similis est, non vero scorpioni, aut cirris marinarum squillarum: vt liquido constet, inter napellum & aconitum differentiam non mediocrem esse. Est item apud Auicennam, napellus Moysis dictus, quem murem quendam esse ad radices napelli nascentem dicit, & qui in vniuersum, Antidotum contra omne genus veneni, & potissimum napelli sit, quem multi celebres viri viderunt, & tanquam rem pretiosissimam, ac vnicum contra quoduis genus veneni remedium

Adip animal in Aphrica repertum.

Napellus ab aconito differt.

Napellus herba.

Napellus Moysis.

remedium seruant, quo factum est, vt mulieres Hispaniæ, huius animalculi pedes, pro amuleto, contra fascinationes, & epilepsiam, puerulis suis, collo suspendant. Aduertat tamen bonus lector, quòd apud Plin. lib. xxvij. cap. 3. aconitum alterum, myoctonon id est mures interficiens appellari meminit, vt hac significatione ductus, ne forsan in errorem labatur, credens vtiq; napellum Moysis, aconitum quod mures interimit, sit. Ex napello autem, compositio quædam alberzachali ab Arabibus dicta paratur, quæ (vt tradit Auicenna) capite de napello: ebibita, vitiliginem albam curat. Proinde qui Auicennam hac in parte vellicant, digni sunt reprehensione, non enim Auicenna, ebibitum napellum vitiliginem albam, aut vt ille inquit, albaras curare tradit, Sed potius inquit, quòd ex napello compositio alberzachali dicta, in certa ebibita dosi, albaras delet & curat, vt nouam Bellunensis correctionem consulere est. Demum de aconito ac illius viribus, ita tradit Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medica. Aconitum pardalianches, putrefacientis & deletoriæ facultatis existit, quare in cibo potuq; fugiendum, & subdit: Aconitum lycoctonum, similis prædicto est facultatis, sed peculiariter lupos interficit, vt illud pardos.

Alberzachali compositio.

DE CICVTA.

Græcè, κώνειον: Latinè, cicuta: Hispanicè, Ceguda, canenoria, ciguns: Italicè, cicuta: Gallicè, Cigüe ou Següe: Arabicè, Sucaram: Germanicè, Vvueterich, oder vuütterling.

Enarratio LXXXII.

VBique vulgaris cicuta est, sed alibi frigidior, & venenosior, quàm in Hispania aut Italia reperitur: cuius succo olim Socrates summus philosophus iniuste mortuus fuit: homini enim cicuta venenum est, pecudi vero & sturno pabulum, de qua Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita breuiter

Cicuta.

uiter dixit: Coneon, id est, cicuta, quod extremè sane refrigeret, omnes norunt. Hęc Gal. Ego vero quandoq; cicutę radicem gustans, eam valenter linguam rodere, ac vrere deprehendi, qua de causa illam calidam esse, in dubium trahebam, & nisi proculdubio vniuersæ antiquitati contradixissem, illam calidam omnino alleuerarem: De qua quoq; Dioscorides libro sexto, capi. 11. sermonem habet, & eam inter venena connumerat, cuius efficacissimum remedium, meraci, ac generosi vini potio est.

DE TAXO.

Græcè, σμίλαξ: Latinè, Smilax arbor, taxus: Hispanicè: Taxo: Ital. nasso, tasso: Gal. Yf: German. Eyben baum. Enarratio LXXXIII.

SMilax, taxus arbor dicta, non solũ in vniuersa Hispania sed etiã maxima Italiæ parte crescit, abieti cum figura, tum foliis simillima: humilior tamẽ aliquãtulo abiete est, rubras ferens baccas, illis similes, quas agrifolium gerit. Venefica enim arbor hęc est, cui folia perpetuo hærent, de qua Virgil. cecinit, dicẽs: Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos. A taxo enim toxicum deductũ est, vt in aconito diximus. Cæterũ adeo pestilẽs & mortifera arbor hęc est, vt eius vmbra subter dormientes enecet: hodie vero ex huius arboris ligno, ad antiquitatis imitationẽ arcus Punicei fere coloris parantur, quod quoq; ad scrinia, mensas, tabulas, & subsellia vsurpatur, de qua vt ab ea fugiamus tantum scribitur: referunt tamen nonnulli, innoxiam fieri, si in ipsam arborem, clauus æreus adigatur.

DE APOCYNO.

Græcè, ἀπόκυνον: Lat. apocynon, brassica canina: Hisp. hauas de perros: Lusita. antrannocos de quan: Ital. lupini canini. Enarratio LXXXIIII.

REperitur herba hæc apud Hispanos frequenter, quæ siliquas quasdam fabis, vel potius lupinis magnis similes emittit, quo fit, sua voce, lupinos caninos vel fabas caninas herbam istam appellent, quæ omnino venenosa est, & eam populus maxime fugit, & timet. De qua Galenus, libro vj. de Faculta. simplic. medicament. ita tradit: Canibus iuxta & hominibus est venenũ, herba grauiter olens, ob idq; vehementer calida, non tamen proportione desiccat, itaq; illita admodum digerentis est facultatis.

DE NERIO.

Græcè, νήριον: Latinè, nerion, rhododaphne, rododendrum: Hispanicè, adelfa, eloendro: Italicè, oleandrò: Gallicè, rosage, ou rosagine: Germanicè, Olander.

Nerion.

Enarratio LXXXV.

NAscitur ad ripas fluiorum nerion, perpulchras ferẽs rosas, quas Apuleius in asinum versus, veras rosas putauit, sed vltimo diuersas dignouit: planta enim fruticosa hæc est, lauri folia habens, & illa quidem amarissima, ex cuius virgis pueri in Hispania aclides, id est tela quædã, acutis ferris ornata parant, quæ in tauros eiaculantur. Cæterum, huius plantæ ligno, tactis aquis amaris, Moyses dulces reddidit, vt credũt Hebræi; & de illius viribus,

bus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. Nerron rhododaphne, foris quidem illitus is frutex, digerendi vim obtinet: at si intra corpus sumatur, virulentus homini & plerisq; pecudibus est.

DE FVNGIS.

Græcè, μύκητες: Latinè, fungi: Hispanicè, hongos, cogomelos, turtulhos, cylherquas: Arabicè, hatar: Italicè, fonghi: Gallicè, champignons: Germanicè, Schvuemm.

Enarratio LXXXVI.

Fungi. FVngorum plures sunt species, ex quibus, boleti in pratis plerunq; principio Aprilis nascentes, primas obtinent, quos ego cum cæteris, tanquam noxios, ac pessimi & frigidi nutrimenti reiiciendos consulerē, vt curatione quadam Centuriæ primæ Curationum mearum abunde dixi. Cæterum, tantus est hominum hodie luxus gulositásve, vt pro habendis quotidie fungis, lapides quosdam excogitarint, quos in cellis vinariis, summa cura seruant, & eos terra cooperiunt, super quos, singulis octo vel decem diebus, fungi nascuntur, de quorum natura, ac malignitate tradit Galenus libro ij. de Facult. alimentorum, cap. 69. & libro de attenuante dieta, cap. 9. vbi omnium olerum, pessimos esse fungos tradit. Libro verò septimo de Facult. simplic. medicament. ita quoq; de illis differit: Fungus, inquiens, frigida humidaq; admodum planta est, quare proxime ad enecantem facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui interficiant, maxime qui ex natura mixtam habent qualitatem putrilaginosam, quibus Galeni verbis, tu addas, quales suilli fungi dicti sunt, qui maxime venenosi sunt.

DE COLCHICO EPHEMERO.

Græcè, κολχικὸν: Latinè, colchicon, hermodactylus: Vulgò hermodactylos: Germanicè, Zeytlos, oder Herbstbluom. Enarratio LXXXVII.

DIcitur ephemerum, quòd vno interficiat die, præsertim Colchicon hoc, in Colchide prouincia nascens, quo serui, tanquam refugium in desperatione quærentes, vteb

Colchicum 1.

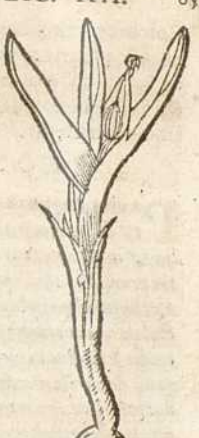

Colchicum 2.

vtebantur. Est autem præsentaneum venenum, ad sanguinem vsq; soluens, præcipuè vt dixi, in Colchide: in aliis verò regionibus, non ita venenosum percipitur, quod vt Serapioni placet, Hermodactylus recentiorum est, quo plerunq; contra rebelles ac diuturnos articulorum dolores vtimur. Nec enim mirari est, si Paulus seorsum de hermodactylo, tanquam re à Colchico ephemero differente, sermonem habeat, alibi verò de Colchico ephemero caput præfigat, quum id consultò fecerit. Videns vtiquè ephemerum non adeo venenosum esse, præcipue vbi hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile: qua de causa, de eo vt venenoso, cum cæteris Græcis caput constituit: alibi verò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa, sub hermodactyli nomine, verbum fecit, dicens: Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum vim habet purgandi, priuatim & arthriticis, tunc quum humores defluunt exhibetur: verum stomacho nimis quàm aduersatur. De ephemero verò

Colchico, ac venenosissimo, & exitiali lib. v. cap. 48. legere quis poterit apud ipsum. Est cæterum, hermodactylus vt Serapioni placet, calidus & siccus, in secundo ordine, cuius frequens vsus hodie contra morbum Gallicum antiquum habetur.

CONSTANTINVS.

PAulus Aegineta distinctis capitib. tractauit de hermodactylo & de Ephemeris, veluti plantis differentibus. Arabum familia & medicamentarij nostri, his vocibus, vt in rerum indifferentia promiscuè abutuntur. Actuarius autem & Nicolaus Myrepsus Arabum behen rubrum & album, cum ijsdem epithetis, hermodactylon vocant: non est tamen officinarum legitimum behen, sed credit Fuchsius in medicamentaria atq; herbaria, preter alias ingenij dotes vir maximus, radicem esse polemoniæ. Mesue Hermodactylos in duo partitur genera: vnum quod radice constat ad digitalem longitudinem, illudq; behen est, non autem ephemeron non venenatum. Alterum radice rotunda, quod rursus duûm est generum: vnum radice alba, crassa, ac modicè dura, illudq; est officinarum hermodactylus, qui purgatoriam vim habet, crassam pituitam vacuans: podagricis articulorumq; doloribus accommodatus. Alterum radice forinsecus nigricat, aut rubescit, in pratis per Autumnum se croceo flore vestiens: hoc ipsum colchicon est siue ephemeron infectum & lethale: De quo in transitu attigit etiam Plinius, lib. xxvij. cap. 9. & sub Ephemeri nomine, lib. xxv. capite vltimo: meminit item Plutarchus ephemeri pharmaci in vita Themistoclis, quod tamen de quouis subitario atque præsentaneo veneno intelligi potest. Nam colchicon & ephemeron de quo loquitur Nicander, ab hoc Dioscoridis, longe aliud est: naphtha nimirum, & oleum Medeæ, à quibusdam etiam petroleum appellatũ. Sunt hæc verba Nicandri, in Alexipharmacis:

Ἠμὲ ὃ τὸ Μηδείης Κολχίδι ἐχθόμενον πῦρ
Κῆνο πόδα λέξηται ἐφημερον, οὐ παρὰ χάλκω
Δουρομιδὲς δυσάλυτος ἐκπάγλως ἐνδοθι νυκτὸς. &c.

Est inquit, interpres Diphilus, pharmacon quod barbari naphtam vocant, quo quis oblitus, aut eius indumentũ, si in sole stet, ignem concipit, nec secus quàm ab ardenti ignium vi absumitur, causticam enim facultatem habet. Huius inuentrix fuisse videtur Medea: ob hoc & colchicon appellatur, quod & irin quidam dicunt, alij pharicon, alij ephemeron.

DE

DE EPHEMERO.

Græcè, ἐφήμερον: *Latinè*, *Ephemerum*, *ephemerum non lethale*, *Iris syluatica*, *Vulgò lilium conuallium*: *Germanicè*, Meyen bluemlin.

Enarratio LXXXVIII.

Ephemerum.

HOc vt Fuchsio Germano placet, lilium conuallis est, quo omnes horti hodie ornantur, & merito, quia eius flores, tanquam arbuti figura, eximiam referant redolentiam, odorē enim ex se emittunt, similem illi quem narantij flores spirare solent, de quo Galenus lib. vj. de Facul. simplic. medicam. ita dixit: Ephemeron non venenū illud, sed quod iris syluatica nominatur, astringit quidem, estque suauis odoris, Quare & repellit, & per halitum digerit, Non inefficaciter autem radix eius in dentium dolore colluitur: At folia cocta in vino, phymatum augmento & statui congruunt.

Diuersum pingit Matthiolus & vt puto, verum.

DE LENTE PAVLVSTRI.

Græcè, φακὸς ὁ ὑπὶ τῶν τελμάτων: *Latinè*, *Lenticula palustris*, *lens aquatica*: *Hispanicè*, *lente yuela de stanque*, *lenteya dellagoa*: *Italicè*, *lente de i paludi*: *Gallicè*, *Lentille aquatique*: *Arabicè*, *Thaleb*: *Germanicè*, Vvasser linsen, oder meer linsen.

Enarratio LXXXIX.

Lenticula aquatica.

SVpernatat in aquis præcipue ſtagnoſis, lenticula hæc colore viridis, qua de cauſa, lẽticula paluſtris vel aquatica lenticula nominatur, de cuius viribus Galenus libro octauo de Facult. ſimpl. medicam. ita dixit: Humidæ frigidęque temperaturę exiſtit, vtrinque ex ſecundo ordine.

DE SEDO MAIORI.

Græcè, ἀείζωον μέγα: Latinè, Aizoum maius, ſedum maius: Officinis ſemperuiuum maius, barba Iouis: Hiſpanicè, yerua puntera, ſempre viua: Italicè, ſempre viua: Gallicè, Iombarde, Arabicè, Beiahalalen: Germanicè, Hauſs vvurtz.

DE SEDO MINORI.

Græcè, ἀείζωον μικρόν: Latinè, Aizoum minus, ſedum minus, ſemperuiuum minus: Gallicè, Triquemadame: Germanicè, Maur treüblin, oder klein hauſsvvurtz.

Enarratio XC. XCI.

DIcitur aizoon, id eſt ſemperuiuum, quòd nec ingenti æſtu, nec atroce frigore vnquam moriatur, ſed ſemper in omni tempore viride, præcipue ſupra tecta antiqua & veteres muros vigeat. Frigida enim ac conſtrigẽs herba hæc eſt, medico vſui cotidiano veniens: At minus ſedum, vt ego opinor, faba craſſa, ſiue faba inuerſa, herba dicta eſt, natura frigida: nõ vero vermicularis, vt Mathiolus, & alij putant: quia vermicularis herba, ſapore acris eſt, natura vero calida, quæ duo minime ſedo minori conueniunt, quum vt dixi ſedum minus, natura frigidum, vt maius eſt. Cæterum, & planta ipſa deſcriptioni ex toto reſpondet, vt iure concludendum ſit, quòd faba inuerſa, ſiue craſſa dicta, minus hoc ſemperuiuum ſit, de quibus Galenus, libr. vj. de Facul. ſimplicium medicamentorum ita inquit: Aizoon vtrunque tum maius, tum minus deſiccat

Mathiolus errat.

Semperuiuum. *Paruum.*

tat quidem leuiter, vtpote astringens modice: est tamen ex tertio ordine refrigerantium, in eóque aquea essentia præpollet: quare ad erysipelata, herpetes, & phlegmonas à fluxione ortas accommodatur.

DE TERTIO SEDO.

Græcè, ἀείζωον ἕτερον: Latinè, aizoon alterum, telephium, portulaca syuestris, vermicularis herba: Hispanicè, vuas de perro yerua, la vermicular yerua: Italicè, herba graneloſa, la vermicolare: Gallicè, tette de ſouris, ou pain doyſeau: Ger. Maur pfeffer.

Enarratio XCII.

TErtium hoc sedum, vermicularis est herba, natura calida, sapore acris, cuius duæ species habentur, altera luteos habens flores, altera verò albos: hanc fœminam, illam vero masculum, nonnulli appellant. Cæterum hæc ipsa telephium quoq; dicitur, herba de qua capite vltimo, *Vermicularis.*

Aizoon maius. *Minus.*

libri ſecundi ſermo quoq; habitus eſt. Proinde caput hoc idem cum illo eſſe, certum eſt, quod Galenus tacite confirmare videtur, quum de hoc tertio ſedo, non alibi quàm ſub telephio, mentionem fecerit, dicens: Telephium, exiccandi & detergendi facultate eſt præditum, non tamẽ inſigniter calida, ſed forſan ſecundi ordinis. Deſiccat etiã ſecundo, intenſo tamen, aut tertij principio, proinde ad putrida vlcera congruit, & cum aceto vtramque vitiliginem ſanat, Hæc Galenus. Cæterum, huic noſtræ aſſertioni fauet hiſtoria in Aldino exemplari ſcripta, quę multa reſecata habet, & ita incipit: Tertium ſedi genus, folia habet oliuæ, multo tamẽ minora, numeroſiora, & tenera, coliculos rubentes ab vna radice multos, in terram procliues, qui commanducati ſucco abundant, glutinoſique & ſalſo ſapore ſunt, calefaciendi vis & natura illi eſt, acrimoniam habet, exulcerat, & ſtrumas cum axungia emplaſtri modo impoſita, diſcutit.

DE

DE VMBILICO VENERIS.

Græcè, κοτυληδὼν: *Latinè*, *Cotyledon*, *acetabulum*, *vmbilicus Veneris*, *cymbalaria*: *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *Scudetes*, *coucilhos*: *Italicè*, *cupertoiule*, *Gallicè*, *rondelette*, *ou escudes*: *Germanicè*, Nabel kraut.

DE ALTERO VMBILICO VENERIS.

Græcè, ἑτέρα κοτυληδὼν: *Latinè*, *Alterum genus vmbilici Veneris*, *cymbalion*, *alterum acetabulum*: *Germanicè*, Donnar bonen.

Enarratio XCIII. XCIIII.

Acetabulũ vmbilicus Veneris.

HAerent parietibus & humectis locis, vtrunq; acetabulum, folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura, quæ frigidâ sunt & combustionibus deseruiẽtia: de quibus Galenus libro vij. de Facult. simplicium medic. ita inquit: Cotyledon, humidam, subfrigidam, obscure astringentem, ac leuiter amaram obtinet facultatẽ, vnde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit, itaque phlegmones erysipelatodes, & eræsipelata phlegmonodæ persanat, æstuantiq; ventriculo commodissimum cataplasma existit.

DE VRTICA.

Græcè, ἀκαλύφη: *Latinè*, *Vrtica*: *Hispanicè*, *Ortiga*: *Gallicè*, *Ortie*: *Arabicè*, *Humiure*, *angiara*: *Germanicè*, Nessel.

Enarratio XCV.

Vrtica.

OMnibus Vrtica nota est, & illius omnia genera, de quorum viribus ita tradit Galenus libr. vj. de Facult. simpli. medica. Huius herbæ, tum fructus, tum folia, admodum digerentis sunt facultatis, adeo vt phymata & parotidas sanent, sed & quiddã flatuosum exhibent dum coquuntur quo extimulant veneré, & maxime vbi semen cum musto bibitur. Quod non calfaciat vehementer, sed

Vrtica 1.

Vrtica 2.

nimis tenuium sit partium, testimonio est crassorum ex pectore eductio, tum pruritus quem in partibus excitat, porro subducit ventrem titillatione magis quàm purgatione, in vniuersum, quæ exiccari citra mordicationem postulant, ea conuenienter persanat.

DE GALIOPSI.

Græcè, γαλιόψις : *Latinè*, *Galiopsis*, *vrtica labeo*, *vrtica fœtida* : *Hispanicè*, *vrtiga muerta* : *Italicè*, *Ortica fetida* : *Gallicè*, *Ortie morte, ou puante*: *Germanicè*, Vinſs augen, Taub neſſel.

Enarratio XCVI.

FAmiliaris vbique galiopsis herba est, quæ prope vias, sepes, & domorum areas, folio & caule vrticæ, nascitur, non tamen pungit, sed multum fœtet, qua de causa, vrtica fœtida à multis dicitur. Cæterum, ita galiopsis baloto simílis est, vt primo aspectu, herbarius vnam pro altera eradicabit: differunt tamen, quia galiopsis, flores habet

Galiopsis baloto.

Galiopsis.

bet purpuraſcentes, balotus verò albos: item, qui ſcrophulariam herbam officinis vulgarem, quam ferrariã, ſicariam, caſtrangulam, & mille morbiam vocant, Dioſcoridis galiopſim eſſe autumant, omnino falluntur: quia ſi per galiopſim Dioſcorides ſcrophulariam intelligeret, illius proculdubio radices non ſubticeret, quas nodoſas & turbinatas habet. Quibus adde, quòd galiopſis naſcitur in ſepibus, ſecus itinera, & in domorũ areis: Scrophularia verò, potius prope aquarum riuulos. Argumentum tamen cui innituntur, ij qui galiopſim ſcrophulariam eſſe dixerunt, hinc deſumunt: vident enim ſcrophulariam florem galeæ quodam modo ſimilem producere, vnde galiopſis nomen illi conuenire arbitrati ſunt: ſed reuera decipiuntur, quia, Galea Latinum nomen eſt, Galiopſis verò Græcum, vnde non credendum eſt, quòd nomen Græcum à Latino deductum ſit, vt olim Euritius Cordus patefecit, quem quoq; Mathiolus Senenſis ſequitur, & Fuchſium in hac re reprehendit, qui prædicta ductus ratione in ſuo Herbario, ſcrophulariam pro galiopſi depingit. Eſt igitur, vt in pauca rem totam conferamus, galiopſis prædicta fatua vrtica non vero ſcrophularia, vel vt Euritius augurat, & Mathiolus credidit, herba quædam vrticæ ſimilis, in cuius foliis lacteæ quædã maculæ conſpiciũtur, ob quas, Galiopſim herbam hanc dici, à Gala id eſt lacte, creditur. De qua Plinius lib. xxvij. cap. 9. eadem cum Dioſcoride dixit, & illius Galen. libris Simplicium nullam fecit mentionem, quanquam Paulus Aegineta vt ſolet, ita de galiopſi tradat: Galopſis vel Galiopſis, vrticæ

Scrophularia.

Fuchſius conuellitur.

similis herba est, verum maiorem habet leuorem & odorem grauem, scirrhosos tumores dissipat & emollit, item ad vlcera serpentia facit, emplastri modo imposita.

DE GALLIO.

Græcè, γάλλιον: Latinè, Gallium: Hispanicè, Cóaia leche: Gallicè, floraſtre, vel petit muguet: Germanicè, Vnſer lieben frauuen vueg, vual, oder betſtro.

Enarratio XCVII.

Gallion.

CRucior quum herbam vulgarem, & mihi notissimam, & qua omnia fere prata ornantur, innominatam reliquerim, possunt autem huic veluti cõpluribus aliis nomina Hispanica indere viri doctissimi Hispani, veluti Christophorus Oroscius, qui apud Salmanticẽses non infelici successu agit, Antonius Ludouicus Olyssipponensis, vtriusq; linguæ doctissimus, ac alij complures, quorum nomina Centuriis curationum nostrarũ recensemus. Cæterũ gallium herba est ad summum cubitalis altitudinis, cuius caulis gracilis, foliolis stellæ modo dispositis, ad aparine herbæ figuram, ornatur, in cuius summitate flos luteus, densus, exilis, numerosus, ac grati odoris est. Ilac enim herba hęc coagulat, & ea de causa Gallion dicta, veluti illa altera herba quam Ethrusci & Longobardi, pressuram vocant, quæ lac contrahit, & inde caseus dulcis dictus, conficitur. De gallio verò, ita vt solet Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medic. tradit: Gallium

vnde

vnde nomen ſumpſit, quod lac coagulet, facultatem autem obtinet exiccatoriam, & ſubacrem, flos eius competere ſanguinis profluuiis videtur, & combuſtis mederi: eſt autem boni odoris, & coloris lutei.

DE SENECIONE HERBA.

Græcè, ἠριγέρων: Latinè, Erigeron, ſenecio: Hiſpanicè, bon varon: Luſitanicè, attaſtinha: Italicè, Cardoncello, Spelicioſa: Gallicè, ſeneçon: German. Grind kraut, creütz vvurtz.

Enarratio XCVIII.

Senecio.

ERigeron longè alia res eſt ab eryngio, cuius inaduertentia multi decepti ſunt, credentes, erigeronen carduum eſſe benedictũ, quum tamen eryngium vt lib. iij. diximus, carduus centum capitum dictus ſit. Eſt igitur erigeron herba vbiq; obuia ſenecio dicta: quæ plerunq; ſuprà muros, & parietes veteres naſcitur, altitudine cubitali, multos à ſe cauliculos emittente, quibus folia multidiuiſa ſunt, quę diuiſiones crucẽ referre videntur, vnde cruciata herba appellata eſt. Floret verò herba hęc initio veris floribus luteis, cito dehiſcentibus & in pappos euaneſcentibus: vnde erigeron dicta eſt, quia vere flores ij humani capilli modo in ea caneſcant, vocant autem Græci ἔαρ ver: quibus γέρων ſenex dicitur vnde veris ſenex, vel ſenecio herba appellatur. Cæterũ, hanc falſo Otho Brunphelſius, pro altera ſpecie verbenæ in ſuo depinxit Herbario, vt iam diu patefecimus. Sed eſt quoq; altera herba, huic proxima,

Cruciata herba.

Brunphelſius errat.

xima, sed procerior, vtpote caules tricubitales emittens, cuius succo medici Hispaniæ contra morbum Gallicum vtuntur, & eam Lusitani sua voce, tasneriam, vel talasneriam vocant, quam nonnulli vocum affinitate instructi, credunt, tanacetum apud authores descriptum esse, non sine tamen ingenti errore, quum inter se maxime varient, vt conferenti manifestum erit. De erigero verò ita breuissime tradit Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medic. Erigeron refrigerat, & modice digerit.

DE TALICTRO.

Græcè, Θάλικτρον: *Latinè*, *Thalictrum*, *thalietrum*: *Germanicè*, Heylblat.

Enarratio xcix.

FAlso Ruellius, argentinam herbam, thalictrum esse dixit, quum argentina herba longe alia est vt suo diximus loco: at thalictrum hucusq; quod sciam non vidi, de quo Galenus lib. vj. de Facult. simpli. medica. ita dixit: Thaliethrum folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ, vis eis inest citra morsum exiccatoria, itaq; vlcera inueterata ad cicatricem perducit.

DE MVSCO MARINO.

Græcè, Βρύον θαλάσσιον: *Latinè*, *Brion thalassion*, *muscus marinus*, *Gallicè*, *mousse de mer*: *Arabicè*, *Thabel*: *Germanicè*, Meer moss.

Enarratio c.

Corallina.

OMnium doctorum hominum consensu, muscus marinus officinarum corallina est, qua hodie pro depellendis puerorum vermibus, medici frequenter vtuntur: Merito enim corallina dicitur, quia cum corallo, similitudinem quandam gerere videtur, vel quia cum eo plerunq; quoq; nascitur: hic vero Anconæ in magna reperitur copia, cuius vires vermes interficiendi, antiqui ignorarunt, vt ex Galeno quoq; percipi potest, qui de eo libro sexto de Facul. simpl. medic. sermonem habet, & illi nullam similem tribuit vim, dicens: Brẽon thalattion compositum est ex terrena & aquea essentia, vtraque frigida, siquidem & gustum astringit, & calidis quibusuis illitum,

ea refri

ea refrigerat, adiuuatq;. Cæterum Hiſpani herbam iſtam malhorquinam appellant, quia primo ad illos, ex Maiorica, altera inſularum Balearium, aduecta fuit.

DE MARINA ALGA.

Græcè, φῦκος θάλασσιον: Latinè, Phicos thalattion, alga, fucus marinus: Hiſpanicè, las ouas del mar: Italicè, Alga marina: Gallicè, vray, ou vrac, fueillet de mer, Coralline.

Enarratio CI.

PHycos thalattios alga marina eſt, non ea tamen qua apud Muranum Venetiis vitrea vaſa parantur: nam & illa alga marina dici meretur, de qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Phycos ex mari exemptus & virens, ſiccat refrigeratq; in ſecundo ordine, habet enim quiddam modice acerbum.

CONSTANTINVS.

CVm nihil ferè notius ſit muſco marino, atque etiam marino fuco, his maximè qui in locis maritimis verſantur, nullum tamen interpretum adhuc comperi, tametſi multi multa ſuper hac re ſcriptitent, qui tam parabilia quàm ſalutaria hæc, vel per ſomnium nouerit: niſi tantũ ex lectione authorum, quos etiam credere præſtabilius, ac magis operæ pratium ſit, permulta probabiliter potius, quam verè prodidiſſe. non vt quidem eorum eleuetur fides, verum vt hac tuta diffidentia, noſtra in anquirendis tanti momenti rebus, deſidia caſtigetur. Eamobrem, apponam non ſolum quæ ex hiſtoria aliorum, de hiſce rebus didici: ſed etiam quæ frequenti inſpectione, & talium tractatione certò cognoui, quantum poſſum ex memoria repetere. Primo autem loco ponendum, bryon thalaſſion, ſiue marinũ muſcum, Corallinam non eſſe quam depingit doctiſſimus Mathiolus. fruticoſa enim planta & ſurculoſa eſt Corallina, muſcus vero marinus herbula capillacea, & veluti villoſa, inſtar muſci arborum: congener ſiquidem huic eſt & forma, non tantum nomine ſimilis. albicante autem colore eſt aut rufeſcente, nõ autem herbaceo: tametſi etiam glauco conſpexerim: ſcopulis qui mari alluuntur concreſcit, radice nulla notabili: & ſæpè oſtreorum, gammarorum, ac mytulorum teſtis atq; operculis cum inueterauerint, adhæreſcere firmiter obductus cõſpicitur, cùm exaruit facilè confringitur, & friabilis exiſtit, quod è diuerſo in

fuco

fuco marino accidit. Corallina autem frutex est & genus alterum phyci, siue fuci marini apud Plinium libro xiij. cap. 25. capillaceo etiam folio, simile fœniculo, quod in saxis nascitur, & verno interit & Autumno. Phycos vero siue fucus marinus, qui etiam latinorum est alga, vocatur in Oceano Northmanico vray ou vrac à voce Græca βρύον. Nam bryon & algam, alterũ pro altero etiam, vt infra dicetur, vsurpat Plinius. Tria autem phyci genera existunt, vnum folio est caricis, id est graminis, sed æquabiliter lato, ac molliore, nec mucronato, vel acuto quale est agrostis, quæ carex est Virgilio. nihilq; penè differt ab vlua palustri, de qua etiam paulò post, nisi colore, quem vlua habet prasium, alga verò subuiridem tendentẽ ad ruffum, quem planè induit in mari, cùm vel diu euulsum atque inueteratum, vel cum in aëre exaruit. Pollicari mensura latiorem non vidi, aut vlna vna longiorem. Stirps in nostro mari nondum visa est. Folia tantum vndis innatant figura ligulæ lõgioris, aut teniæ vittatæ in corollis lemniscatis. Hæc algula est cui Dioscorides in odore corallia comparat, cùm inquit, lib. v. cap. 139. ἔτι δὲ ὀσμὴν βρυώδη καὶ φυκίοις ἐμφερῆ ἔχον. De qua etiam intellexit Nicander cùm ait: βρύα λεπτὰ πολυφλοίσβοιο θαλάσσης. Qui etiam scitè admodũ in Alexipharmacis protulit, φυκιόςντας ἀτμοὺς: algosas vias exponeret Plinius, id est litora. Nam vt etiã rei nauticæ peritissimus Virgilius expressit, scopulis illisa refunditur alga: quod fit præsertim cùm tempestuosum est, & sæuit mare. Tunc abundanter litoribus eiectam & dispersam rustici Aestate, vt fœniseces (fœnum nam hoc marinum est) rastellis accumulant, & in campo expositam furcillis versant quoad perarescat: deinde probe siccatam fœni instar in metas construunt, aut comportant in fœnilia vel palearia. Eaque sunt, quæ tum præparant pecorũ & boum hybernæ stabulationi stramenta. Ex eoq; qui hinc conficitur fimo, agros nimia defrugatione emaciatos & exinanitos stercorant læto segetum prouentu: tametsi alga ipsa per se, vt est è mari aduecta cum infinitate minutarum cochlearum (nos vocamus Virelys sermone patrio) pro pinguissimo lætamine sit, non secus atq; marga, quæ etiam nostris hominibus Neustriæ, maximo in vsu est. Alium etiam vsum præstat hæc algula tenuioris fortunæ hominibus: ea enim siccata, tomenti loco suas culcitras infarciunt. Quæ olim consimiliter ipsius cognita commoditas in farciendis centonibus, viridisq; in castris locum habuit. Quod intelligitur ex Vitruuio, cuius hæc verba sunt quæ subijciam, lib. x. de Architectura cap. 2. vbi de testudinis constructione loquitur: Circum tabulata collocentur

crates

crates ex tenuibus virgis creberrime textis, maximeq; recentibus, percrudis corijs duplicibus consutis, farctis alga, aut paleis in aceto maceratis, circa tegatur machina tota. Sed quoniam Alga (de hocenim genere precipuè intelligendum) comparatur vluæ palustri, cuius mentio apud Virgilium Aeneidos 2. cùm ait Simon:

Limosoq; lacu per noctem obscurus in vlua

Delitui: Et lib. vj. eiusdem operis, ipse inquit poeta:

Tandem transfluuium incolumes vatemq; virumq;

Informi limo, glaucaque exponit in vlua: Quid vlua dicendum item est. in quo fiet satis iam alga descripta, si tantum adiungam: Quod alga est mari, id paludi esse vluam, visum Seruio Mauro Virgilij explanatori. Ipsa herba in vliginosis & palustribus locis prouenit, sine caule, folijs graminis ab imò cespite prodeuntibus, longioribus quidem, nec acutis in summo, in stagnis sub aqua, recta, demersa conspicitur: cuius leuissimo aquæ motu vibrantur foudes. viridissimæ sunt: figuræ ligulæ, euulsæ ab radice aquis fluitant. De vlua loquitur etiam Vitruuius lib. ij. cap. 1. cùm nonnullos scribit, ex vlua palustri componere tuguria tecta. sed reuertamur ad phycos, siue algam, cuius alterum genus est latifolium, folio quidem oriza sed minime acuminato, verũ latitudine æquabili, & vndiq; sui simili, quales phylurææ. splenium enim longiusculum, aut fasciolam explicatam diceres cùm vndis supernatat. Hoc genus est, quod describit Plin. lib. xiij. cap. vltimo, folio lato, colore viridi: congruitque optimè quod quosdam ait, prason & Zostera vocasse: talis siquidem huius color & forma. sed mihi videntur herbæ folia, quæ fruticis esse ait. Rufescunt arida & complicantur, reuiresc unt tamen aquæ impositæ & subitò se explicant ac diffundunt, vt accitus viuiscere imaginetur qui nunquam ipsa viderit. Aliud est Algæ siue fuci marini genus quod mihi suffrutex videtur potius, quam herba. hoc viscum marinũ voco, tale per omnia nisi folio quod habet crispæ lactucæ, & colore differat: nam surculis rubris germinat, substantia vero & toto aspectu glutinum taurinũ ementitur. De eo locutus est etiam Plin. lib. xxvj. capite 10. his verbis quo loco tractat de podagra: liberat eo malo phycos thalassion, id est fucus marinus lactucæ similis, qui conchylijs subseruitur, non podagræ modo, sed omnibus articulorum doloribus impositus, priusquam exarefiat. Tria genera eius latum & alterum longius, quadamtenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta vestes tinguntur, omnia eiusdẽ vsus, Nicander eam aduersus serpentes dedit. Hæc Plinius, in quo bona ex parte Dioscoridis

ſcoridis veſtigijs incedit. Item libro xxxij. cap. 6. cùm inquit: Et Algam maris Theriacen eſſe Nicander tradit. Plura eius genera vt diximus, longo folio & latiore, rubente, aliove criſpo, laudatiſſimaque in Creta iuxta terram in petris naſcitur: tingendis etiam lanis ita colorem alligans, vt eluì poſtea non poſſit. Et vino iubet eam dari. Iſtis compone quæ idem author ſcripſit lib. xxvij cap. 8. Bryon marina herba ſine dubitatione eſt lactuca ſolijs, rugoſa veluti contracta, ſine caule, ab ima radice exeuntibus ſolijs. Naſcitur in ſcopulis maxime, teſtiq; terra comprehenſis. Præcipua & ſiccandi ei ſpiſſandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesque cohibendi, præcipuè podagræ & quicquid refrigerare opus ſit. Adijcienda ſunt etiam, vt nihil deſyderetur, quæ tradidit idem ſcriptor lib. xiij. cap. 25. hunc in modum: Naſcuntur & in mari frutices arboresq;, minores in noſtro. Rubrum enim & totus orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos: quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex: folia lata colore viridi gignit, quod quidam præſon vocant, alij Zoſtera. Alterum genus eiuſdem, capillaceo folio ſimile fœniculo, in ſaxis naſcitur. Superius in vadis haud procul litore, verno vtrumq; & interit Autumno. Circa Cretam inſulam nato in petris purpuras quoque inficiunt. Laudatiſſimũ à parte aquilonis, aut cum ſpongijs. Tertium eſt gramini ſimile, radice geniculata & caule qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactucæ, rugoſiore tantum, iam hoc interius naſcens. Hactenus Plinius: in quo lector obſerua quàm variè et quàm indiſtinctè quaſi ſe reuocans iſta omnia tradiderit. Phycos algam vertit & fucum marinum: alibi in alia lingua nomen habere negat. modoque herbam vocat & ſubinde fruticem: adde quòd Bryon & phycos alicubi confundit. Sed profectò (ſi verum fateri liceat) hæc omnia errata leuis ſunt momenti, modo quid res ipſa ſit aperte intelligatur, congeneres plantæ ſunt & propemodum viribus ſimiles. Sicequidem quantum ad me attinet, tanti virt leues errores aliquot, non vt quidam faciunt capitales, accuſare nequeo: cùm tot eius benedicta vehementer ſubeat admirari. Porrò vt hæc concludamus, adhuc dicendum de alga meminiſſe Theophraſtum in hiſtoria plantar. libro iij. Ariſtotelem lib. vij. & viij. de hiſtoria animalium. Et præter citata ſuperius, Plinium lib. xxvj. cap. 12. lib. etiam xxvij. cap. 7. Item libro ix. cap. 26. quando dixit: phycis ſola piſcium nidificat ex alga, atq; in nido parit. Quod deſumpſit ex Ariſtotelis de hiſtor. Animal.

lib.

li. ix. quo loco etiam phycos vertit Plin. algã: & Gaza fucam vbi phycis legitur. Verum hæc omnia in alio iusto opere, & picta & descripta melius, quàm hic sunt tumultuariè & vellicatim quidem ac saltuatim vt inquit Gellius, quasi per satyram congesta, lectorum oculis subijcientur. Quod virgula diuina fiet & repræsentabitur tum otiosè, tum considerate. Id nunc in hac lucubratione breuissima, mihi præripit librarij importuna festinatio. Quare hoc in hac alienæ messis recognitione, quod sicilire interpretor, excusabit benignus lector, & hostimenti loco à nobis accipiet in iam recepto opere, hoc superpondium & auctuarium, quod scripturi sumus etiam de sphæra siue pila marina propositaq; pariter figura, vt Galenus intelligatur cùm de ea meminit lib. 1. de composit. Medicamentorum: Et Aristoteles libro 9. de historia animalium.

DE POTAMOGETONE.

Græcè, ποταμογέιτων: *Latinè*, *Potamogeton*: *Officinis fontinalis herba*, *Germa.* Lungen kraut, sam kraut.

Potamogeton.

Enarratio CII.

POtamogetõ, vt ego opinor, ea est herba, quam officinę hodiernæ pulmonariam appellant, eo forsan quia pulmonis vitiis opitulatur: quæ folio constat betæ hirsuto, notis albis emaculato, & prope fontes & aquosos locos nascitur, vnde fontinalis nomen traxit, de qua Galenus libro octauo: ita dixit: Potamogeton astringit & refrigerat similiter polygono, sed essentia eius crassior quàm polygoni est.

CONSTANTINVS.

HErbariorum duplex est pulmonaria dicta: vna foliis laciniatis, & tota similitudine pulmonem referentibus. in quercu & saxosis locis nascitur. Altera folio est Cirsij, siue borraginis, maculato albicantibus notulis, quæ locis opacis prouenit: non autem in aquis vt potamogeton, quod folium habet betæ, non admittenda igitur Amati opinio. Nemoque est herbariorum qui non verum potamogeton iam cognoscat: præter notas quas illi Dioscorides tribuit etiam spicatum. ob id vocatur à nostris espyc D'eau. Est etiam aliud genus quod lagunculas profert, galli mei vocant Burettes ou courges d'eau: folio est plantaginis aquaticæ.

DE STRATIOTE AQVATICO.

Græcè, στρατιώτης: Latinè, Stratiotes fluuiatilis, stratiotes aquaticus.

Enarratio CIII.

STratiotes in aquis supernatans, sedo simile folium habet, quod vt creditur, non alibi quàm in Aegypto nascitur, de quo Plinius lib. xxiiij. cap. 18. ita inquit: Celebratur autem & à Græcis stratiotes. Est ea in Aegypto tantum, & inundatione Nili nascitur aizoo similis, ni maiora haberet folia: refrigerat mire, & vulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros ac suppurationes, sanguinem quoq; qui defluit à renibus pota cum thure masculo mirifice sistit.

DE STRATIOTE, MILLEFOLIA DICTA HERBA.

Græcè, στρατιώτης χιλιόφυλλος: Latinè, Stratiotes, mille folium: Hispanicè, milhoyas yerua: Italicè, mille foglio: Gallicè, mille fueille: Germanicè, Garben, schaff garben, oder schaffripp.

Enarratio CIIII.

Millefolium. HAec enim herba est, quã hodie pharmacopolæ millefolium appellant, quũ ex directo descriptio illi conueniat, nec enim myriophyllon millefolium herba est, vt multi crediderunt. Nascitur autem millefolium vulgare in pratis, locis siccis, & prope vias, non verò aquaticis lõcis,

tis,vt myriophyllon, à cuius millefolij radice caules ſemicubitalis altitudinis naſcũtur,numero tres, quatuorve aut quinq;, in quibus folia ſunt auicularum pennis ſimillima,& ad ea multum accedentia,quę ſylueſtre cyminum emittere ſolet. Cæterum in ſummitate caulium,vmbellæ albæ ſunt,quæ aliquãdo ruffeſcunt, vt iure dicendum ſit, terreſtre hoc millefolium officinarum millefolium eſſe, non verò myriophyllon. De quo Galenus lib. viij.de Facultatibus ſimplic. medic. ita tradit: Aquaticus ſtratiotes humida & frigida facultate eſt: terreſtris verò, nonnihil habet aſtrictionis, proinde & vlcera glutinat.

DE VERBASCO.

Græcè,φλόμος: Latinè, phlomos,verbaſcum: Offici. thapſus barbatus: Hiſpanicè, verbaſco: Italicè, taſſo barbaſſo: Gallicè,mollaine, ou bouillon blanc: Germanicè, v vullkraut.

Verbaſcum 1.

Verbaſcum 2.

Verbascum 3.

Verbascum 4.

Enarratio CV.

Verbascū. VErbasci, vulgò tasibarbasi dicti, duæ seplasiariis notissimæ sunt species, quarum altera flores albos habet, altera verò luteos, quibus pro sedandis doloribus, tanquam medicamento anodino, & temperato sæpe vtimur. Cæterum duas alias species huius verbasci, Ruell. credidit, eas esse herbas, quas quidam herbas paralysis, alij verò herbas primi floris appellãt, alteri quarum flos albus inest, alteri verò luteus, nã folia vtriq; crispa admodũ sunt virgæ pastoris dipsaci dicti, simillima, quas quoq; herbas Fuchsius, tanquam veras verbasci species in suo depinxit Herbario: quæ dubio procul constringendi vires obtinẽt. Porro ex verbasco lychnia fieri possunt, vnde à Dioscoride lychnitis, & thryallis appellatur. Cuius flores rustici in Italia, & nõnulli in Hispania, pro coagulando lacte vsurpant, & illius semine contuso & pani vel caseo mixto, Hi-

Herba primi floris.

spani

ſpani pro interficiendis lacuſtribus piſcibus vtuntur: de quo Galenus lib. viij. de de Facult. ſimpl. medi. ita inquit: phlomus, id eſt verbaſcum eius duæ ſunt ſpecies: quædam enim foliis eſt candida, quædam verò nigra: Rurſus, albæ quidem mas eſt, cuius folia anguſtiora, fœmina cuius maiora viſuntur: Eſt & alia phlomus agreſtis, flores habens aureos & luteos, nec non alia quam phlomida appellant: Priorum duarū radix acerba guſtu eſt, & fluxionum affectibus prodeſt, atq; adeo dentiū doloribus: quāquam folia digerendi vim habent, ſimiliter & aliarum folia, omnium quippe folia deſiccandi & detergendi vim poſſident.

DE AETHIOPIDE HERBA.

Græcè, Αἰθιοπὶς: Latinè, Aethiopis.

Enarratio CVI.

Hæc in Aethiopia tantum naſcitur.

CONSTANTINVS.

Arctium.

Mathiolus antea ſcripſit incognitā, nunc verò poſtrema editione, eius inuentæ veram oſtendit effigiem.

DE ARCTIO.

Græcè, ἄρκτιον: Latinè, Arctium.

Enarratio CVII.

ARctium nō eſt lappa minor, vt multi falſo credebant, quum lappa minor xanthion ſit Dioſcoridis, eſt verò arction herba vbiq; naſcens *Arctium.*

scens, cuius tenelli cauliculi in cibo cardorum vice vsurpantur. Folia etenim crassa verbasco similia herba hæc habet, de cuius viribus ita tradit Galenus sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum libro, dicens: Arctium quod thapso verbasco est simile, radice tenera, candida, dulci, caule oblongo & molli, semine cymino simili: tenuium est partium, ob idq; facultatis modice exiccãtis & extergentis, quamobrem radix ac semen eius in vino cocta, quadantenus dentium dolores mitigant. Porro ambusta & chimethla non horum modo decoctum, sed & caules teneriores sanare possunt.

DE PERSONACIA.

Græcè, ἄρκειον: Latinè, arcium, personacia, philanthropos, lappa maior: Officin. bardana: Hisp. bardana, pagamacera maior: Italicè, lappola maggiore: Gal. glouteron: Germanicè, Gros kletten.

Enarratio CVIII.

Lappa maior duplex.

NAscitur Lappa maior vbiq; cum caule, & sine illo: Quæ autem cum caule nascitur folia cucurbitæ, similia habet, fructum verò rotundum, hirsutum, tenaci nexu vestibus hærentem, vnde philanthropos herba dicta est. Cæterum, differt planta hæc à minori lappa, tum folio tum etiam fructu, vt capite de Xanthio dicemus. Quæ autem sine caule nascitur lappa, folia tantum habet lata, ampla, quibus multi vice branchæ vrsinæ, non sine ingenti errore vtuntur, hanc verò de qua agimus, lappam maiorem appellamus, At qui aparinem lappam esse dixerunt omnino errarunt, vt suo diximus loco, de hac verò lappa maiori ita tradit Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Lappa maior digerit simul & desiccat: astringit tamen nonnihil, vnde folia eius antiquis vlceribus prosunt.

Error multorum.

DE PETASITE.

Græcè, πέτασιτης: Latinè, petasites: Germanicè, Pestilentz vvurtz.

Enar

Petasites.

Enarratio CIX.

NIsi Fungorum genus aliquod Petasites sit, quid nam sit ignoramus, in Gallia porro eam nasci Ruellius tradit, pro qua Fuchsius lappam maiorem à nobis descriptam capite superiori, in suo depinxit Herbario.

DE EPIPACTIDE SIVE elleborine.

Græcè, ἐπιπακτὶς: Latinè, epipactis, elleborine.

Epipactis.

Enarratio CX.

SImilis nigro helleboro, elleborines herba est, minutiori tamen folio vestita, quam Ferrariæ in horto Magnifici Azaioli nobilis Ferrariensis vidimus. Quum igitur Dioscorides dicat, elleborines folia habet minima, intellige comparatione ad folia nigri veratri, ellebori dicti.

DE FVMARIA HERBA.

Græcè,καπνὸς: Latinè, capnos, fumaria: Hiſpanicè, palomilha: Arabicè, ſaheteregi: Italicè, fumus terræ: Gallicè, fume terre: Germ. Erdtrauch, oder tauben kropff. Enarratio CXI.

Capnos, ſeu fumaria.

FVmaria herba, officinis fumus terræ dicitur, quæ ideo à fumo denominationē traxit, quia eius ſuccus oculos clarificat, & in eo iniectus, veluti acutiſsimus fumus, multas euocat lachrymas, præclara enim & multis encomiis, ob raras eius dotes, digna eſt herba, quæ flauam bilem purgat, & aduſtos depellit humores, ac puriorem & mundiorem ſanguinem reddit, mirifice enim morbis biliofis opitulatur, & iis qui ex ſanguine aduſto originem trahūt, vt morbo Gallico, pruritui, ſcabiei, ſerpigini, lepræ, pſoræ, elephantiaſi, quartanæ, & aliis variis, pro quibus, ex ea ſyrupus, ac per campanam deſtillata aqua, in officinis parantur. Cæterum ventriculum, iecur, & inteſtina, herba hæc roborat, & vnice obſtructiones aperit, vt ex Galeno percipitur, qui lib. vij. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Capnios, id eſt fumaria, acris, amarę, & acerbæ qualitatis eſt particeps, quamobrē vrinam biliоſam multamq; prouocat: ſanatq; tū obſtructiones, tum imbecillitates iecinoris: Succus eius oculorū aciē acuit, non parū trahens lachrymarū, veluti ipſe fumus, hactenus Gal. recentiores verò, vt Meſue, Serapio, & alij, nonnihil malignitatis huic herbę tribuunt, quam facile corrigi, aut cocco, aut paſſulis enucleatis, vel earū melle contendunt,

vtve

vt verò illius vires debiles efficaciores fiant, illi myrobalani, sene, & aqua casei, adiungēda sunt. Porro, ex floribus fumi terræ conditū saccharo paratur, prædictis cōueniens affectionibus, quod curiosi pharmacopolæ paratū in officinis habeant semper, velim. At huius succi dosis, in potu vt testatur Mesue ab vncia media ad duas vsq; propinari debet, decocti verò ab vnciis decem ad quindecim, pulueris verò à drachmis tribus ad quinq; : parum enim calida herba hæc est, sicca verò in secundo gradu.

DE SATIVA LOTO

Græcè, λωτὸς ἥμερος : Latinè, Lotos domestica.

Enarratio CXII.

LOtus satiua, vt ego opinor, acetosum trifolium est, cuius folia cordis figuram imitantur, & eum Plinius oxyn, lib. xxvij. cap. 12. appellat: recentiores vero panem cuculi, vel panem cuniculi, aut alleluyam vocant, quod ad restinguendā sitim, & stomachum dissolutū à caliditate, recreandum multū valere creditur: in hortis autē satum plerūq; reperitur, & vt tradit Gal. vt mediocriter concoquendi, ita etiam exiccandi vim possidet: demum in caliditatis frigiditatisq; cōiugio, media quodammodo lotos satiua hæc existit.

Syluestris lotus.

DE SYLVESTRI LOTO.

Græcè, λωτὸς ἄγριος: Latinè, Lotus syluestris, trifoliū syluestre: Offi. melilotū: Hisp. Luſit. melgas: Ital. Gall. melilot: Ger. Guldē klee oder steinklee.

Enarratio CXIII.

SYluestris Lotos, siue trifolium syluestre, ea

est herba, quam, hodie vniuersa fere Italia, Germania, ac Gallia, pro vero meliloto vsurpant, De quo Galenus citato loco ita dixit: Semen agrestis loti, secundi est ordinis calfacientium, habetq; nõnihil absterſorium: porro Aegyptiæ loti semen etiam in panes fingitur.

CONSTANTINVS.

Lotos arbor est & herba: arbor est Celtis, siue faba Græca Plinio, Ruellio agrifolium. Sed de hac Dioscorides li.j.cap.135. Theophrastus de histor.plan.lib.iiij. Plinius lib.13.cap.17. Ac Galenus 7.simpli.celebrauitq; Lotophagos Homerus Odyss. 9. Lotos vero herba & terrestris & palustris est, quod Homeri interpres videtur ignorasse, qui tantum aquaticam agnoscit, cùm Lotos illa roscida quã Homerus (vt etiam recte citauit Plinius lib.xxij. cap.21.) inter herbas subnascentes deorum voluptati primam nominauit, campestris herba sit. Locus est Iliad.ξ.

Τοῖσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φῦεν νεοθηλέα ποίην,
Λωτὸν δ' ἐρσήεντα ἰδὲ κρόκον ἰδ' ὑάκινθον.

Huius generis loti, herbarij nouem species obseruant, inter quas reponunt sertulam Campanam quæ melilotus est Dioscoridis: in floribus differentia est, lutei & albi. Tertium & quartum genus Tragus refert ad Meliloton Serapionis. Est etiam Lotus trifolia quam idem Siliciæ, id est fænigræci, syluestre genus esse voluit. Ea est flore puniceo ex candidi & purpurei mixtura. Sexta Lotus est Syluestris, Fuchsio saxiphraga lutea, Trago Medica Dioscoridis. Reliquæ sunt, Melilotus vulgaris alijs lotus syluestris, alijs lotus vrbana, quam Gesnerus Oxyn esse Plinij existimauit, cuius opinionem improbat Mathiolus: Et lagopi duplex species inter quas est herba trinitas dicta. Iam sequitur Lotos aquatica, de qua præter Theophr.lib.iiij.de historia plantarum, & Plin.lib. 13.cap.17.copiosè meminit Herodotus lib.ij. Homerus etiã ipsam equorum pabulum facit lib.ij.Iliad.

ἵπποι δὲ παρ' ἅρμασιν οἷσιν ἕκαστος
Λωτὸν ἐρεπτόμενοι ἐλεόθρεπτόν δε σέλινον.

DE CYTISO.

Græcè, κύτισος Latinè, Cytisus.

Enarratio CXIIII.

IN dignoscenda Cytiso herba, multi decepti sunt, ignorantes quòd vera cytisus, ea sit herba, quam vulgus trifolium odoratum appellat, vt eius figura & odor attestantur,

tur, & qua equi & iumenta multum in esu oblectantur. Cuius causa Itali eam trifolium caballinum nominant, imo ita ea beluæ delectantur, vt hordeum illius loco respuant, quod doctissime à Mathiolo Senensi primo animaduersum fuit, & non immerito Hispani, herbam, & Itali fœnum maxime laudant, in quibus cytisum maximè abundare vident: de qua Plinius merito libr. xiij. cap. 22. ita tradit: Frutex est & cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus, pabulo ouium: aridus vero etiam suum: Spondetq; iugero eius annuos perpluris vel mediocri solo redditus. Vtilitas herbosa, ergo & eo lætior satietas quod perquàm modico pinguescunt, & quadrupedia, ita vt iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni vsu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum potui cum vino dari iubet, & firmiores celsioresq; infantes fore, & cætera: De quo Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Cytisi folia digerendi facultatem obtinent, aqueæ & temperatæ mistam, vt malua.

Mathiolus Senensis.

Cytisus lac euocat.

CONSTANTINVS.

ERrantem Mathiolum hoc in loco, vt ipse se retractans sapienter confessus est, Amatus Lusitanus pace sua dixerim, incautè & inconsideratè sequitur, laudatq; intempestiuè in errorem incidens, in quem ille prius impegerat. Cytisus enim trifolium odoratum esse non potest, quia trifolium odoratum herbarijs, vt Lonicero, nihil aliud est quàm Asphaltion Plinij, & trifolium Dioscoridis, quod singulis annis emoritur. Cytisus verò Dioscoridi frutex est, quem Plinius lib. xvj. cap. 40. Et lib. xvj. cap. 38. nec non Columella lib. v. cap. 8. inter arbores adnumerant. Equidè ipsum vidi in hortis Abbatiæ sancti Germani Lutetiæ Parisiorum, omnibus Dioscoridis notis congruentem. Luculentus etiam accedit testis veram Cytisū iam inuentam esse, Iacobus Dalechampius omnium quos vnquam mihi videre contigit doctissimus, atque amantissimus, ob hocq; animæ dimidium meæ. Is ita hanc plantam depingit: Cytisus in hortis Franciscanorum Lugduni visitur, frutex vlnam altus, ramis multis, canis, folio perpetuo fœnugræci, flore pisi, luteo, nigris maculis compuncto, semine genistæ in corniculatis siliquis: floret hyeme tota vsq; ad Aequinoctium: Aestate siliquatur, fructum Autumno perficit: folia Erucam olent, & gustata Cicer

recens

recens sapiũt. hæc ille omnia curiosissima obseruatione, vt est homo admirabilis industriæ, atq; diligentiæ. Sed etiam præter hæc quæ verissimè descripsit, radicis, quam erutam item aspexi, notas appingam, vt completa sit descriptio. ipsam pro fruticis proceritate, crassissimam habet, albam in profundũ actam obliquando, omniumq; huiuscemodi generis tenerrimam: quæ pro comperto euidens est ratio, cur tota hyeme floreat: tunc temporis videlicet, vegetali calore adaucto, & vberiore alimento, fructuosam alioqui plantam, maximeq; obedientem præ teneritate radicis, proliciente ad fruticandum cùm minine sit alsiosa. Namq; vti & testatur Plinius lib. xvj. cap. 38. tota ossea Cytisus, sicuti item Ilex, Cornus, Robur, Ebenus, Morus, Lotos & quæ sine medulla esse dixit. At è contrario, totum è carne corpus fico. Idem author fruticosam esse testatur, vt alterum genus Ebeni quod tota India dispersum est: Atq; hoc lib. xij. cap. 3. sed lib. xvj. cap. 40. post loton, & robur exalburnatum, siccissima ab ipso statuitur Cytisus, cui nigricans color, & quæ proximè ad Ebenum accedere videatur. Cytiso item non secus ac vlmo ramulosa esse folia, ex eodẽ authore ostendi potest lib. xvj. cap. 24. Quàm procera autem sit probari quoque potest ex Galeno libro j. de Antidotis, ipso siquidem authore, Cytisus non plus se subijcit, vel altius assurgit quàm est myrti magnitudo. A rei Rusticæ scriptoribus, Cytiso & ipsi principatus datur in pabulis, non minus quàm Ocymum boum causa seri consueto, vt mihi quoque testis est Plin. lib. xviij. cap. 16. Qui similiter de hac planta affatim dixit inter frutices lib. xiij. cap. 24. Sed omnium auidissimè Cytisum consectantur capræ, quod & Theocritum non latuit: inquit enim is scienter & appositè:

Ἀαὶξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὸν αἶγα διώκει.

Quem imitatus non minus conuenienter, scientius etiam paulò, duabus notis appositis, Virgilius expressit: Florentem Cytisum sequitur lasciua capella. Expetitur item ab apibus, nõ aliter quàm melissophyllon, aut casiæ, aut cerynthæ ignobile gramen. Quæ causa est, cur propter apum aluearia Cytisum seri iubeat Plinius lib. xxj. cap. 12. Columella lib. ix. cap. 4. satiuum ponit & qui suæ spontis. hæc quæ sponte prouenit species, est ea quam describit Marcellus empeiricus. Eius hæc est dictio: herba est vel frutetum, quod maxime circa sepes vinearum nascitur, Latinè Cytisus dicitur, virgultis est subtortis vel curuis: folijs oblongis bene virentibus, floribus conclusis, oblongis, albis, vel galbineis, bene olẽtibus, id est mellito odore. frutetum ipsum semper virens æstate atque hyeme. Pictura

ctura quam profert Tragus pro Cytiſo Dioſcoridis, niſi quid me fallit, hoc Cytiſi genus exprimit. In ſumma locis adductis concludi poteſt Cytiſum & inter arbores, & inter frutices ſiue herbas cenſeri: generisq; differentia à Plinio diſtingui, vt in arbore fœmineo vtatur in frutice maſculino: quod mihi obſeruatione indignum viſum non eſt.

DE LOTO AEGYPTIA.

Græcè, λωτὸς ὁ ἐν Αἰγύπτῳ: Lat. Lotus Aegyptia.

Enarratio CXV.

HAnc hucuſq; non vidimus, eam tamen ſpeciem fabæ Aegyptiæ ignami dicti, eſſe, pro re certa teneo, cuius quoq; radices, in victus vſu, hominibus ſunt, & de ea Theophraſtus lib. iiij. de Hiſtoria plantarum, cap. 10. ſermonem habet: Galenus quoq; vbi de loto agit, ita tradit: Porro Aegyptiæ loti ſemen etiam in panes fingitur: cæterum lotus hæc Aegyptia, proprie Andacocha eſt, non vero quæuis altera loti ſpecies, vt multi putant. *Lotus Aegyptia.* *Andacocha lotus Aegyptia eſt.*

DE MYRIOPHYLLO.

Græcè, μυριόφυλλον: Latinè, Myriophyllon, mille folium aquaticum: Germanicè, Vvaſſerfenchel, oder vuaſſergarb.

Enarratio CXVI.

MYriophillon nõ eſt millefolium vulgare, vt abunde capite de Stratiote terreſtri, mille folio dicto diximus. Hæc herba in paluſtribus naſcitur locis, nõ multum vulgari millefolio abſimilis. *Myriophillon.*

DE MYRRHIDE HERBA.

Græcè, μυῤῥὶς, Latinè, Myrrhis: Vulgo cicutaria: Gallicè, perſil d'Aſne: Germanicè, Vvildkoerblin kraut.

Enarratio CXVII.

NOn eſt cerefolium myrrhis, vt iam diximus. Eſt vero Myrrhis herba cicutaria dicta, cerefolio admodum ſimilis, & vbiq; obuia, qua Salmanticenſes abundant, & de illius viribus, ita meminit Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. Radix eius eſt odorata & dulcis, menſeſque *Myrrhis cicutaria herba eſt.*

ſeſque mouet, necnon thoracem atq; pulmones purgat, calfacit itaq; ſecundo ordine, cum partium tenuitate.

DE MYAGRO.

Græcè, μύαγρος, Latinè, Myagros, melampyron, triticum nigrum: Gallicè, Cameline, camamine.

Enarratio CXVIII.

Myagros.

REfert Ruellius libr.iij.de Natura ſtirpium, cap.126. myagrum in Gallia naſci, & in cãpis ſeri, à Galliſq; camelinam, vel cameminam appellari. Cæterum dicitur quoq; melampyron, id eſt nigrum triticum, herba hæc, ex cuius ſemine oleum exprimitur non ſolũ lucernarum luminibus, ſed pauperũ condimentis conueniens. In Belgica quoq; regione nouimus nos plantam ſeri ramoſam folio hęderaceo, gallinis, & alitibus dicatam, quia eius ſemine maxime gallinæ oblectantur, & ex eo quoque promiſcue cum aliisſeminibus, oleum exprimunt, de quo Galenus lib, vij. de Facult. ſimpli. medic. ita tradit: Oleum quod ex ſemine ipſius funditur, emplaſticam facultatem obtinet.

DE OENAGRA.

Græcè, ὀνάγρα: Latinè, Onagra.

Enarratio CXIX.

Oenagra, Onagra.

NEc in Hiſpania aut Germania, Italiáue, vnquam herbam hanc videre potui, quæ ad domandos equos & alia cicuranda animalia optima procul dubio eſſet. De qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Onagri radix arefacta vinoſum quiddam redolet, maximeque ad vini facultatem accedit.

DE CIRSIO.

Græcè, κίρσιον: Latinè, Cirſion.

Enarratio CXX.

Bugloſſa.

ADeo Cirſion noſtræ vulgatæ bugloſſæ reſpondet, vt omnino fatendum ſit, eandam eſſe herbam, cui ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & merito: quia videmus bugloſſam aliquando triquetrum habere caulem, ſpinoſum, ex cuius floribus neſcio quid euaneſcit, vt animaduertenti notum euadet: nam in cæteris ita inter ſe reſpon

Cirsium.

respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Mathiolum in hac re, minus bene dixisse crediderim, quum cirsium alteram herbam à buglossa esse contendat. Dicitur vero cirsion, quia varicibus conueniat: Namvt tradit Andreas Herbarius, eius radix vbicunque varices infestant, religata, dolores finit. Hodie vero ex ea cum syrupus, tum stil latitia aqua, in officinis habentur, febribus, & in adustione inclinatis humoribus cõducentes: nõ minus quoque ex huius herbæ floribus cordialibus, conditum ex saccharo paratur, conserua cordialis dicta. *Mathiol. errat.*

CONSTANTINVS.

Officinarum buglossum species est Echij, etiam Fuchsio teste, cui caulis rotundus, cum in Cirsio triangularis sit, habetq; Cirsion ab imo folia rosea, & in summo capitula in pappos abeuntia: quæ etiam duo in buglosso vulgari desyderãtur. Nimis pertinaciter igitur, Lusitanus Mathiolo et rationi reffragatur: dum sequitur Ruellium. De Cirsio egit *Plinius lib. xxvij. cap. 8. à quo lib. xxv. cap. 8. Buglossos boum linguæ similis: cui præcipuum quod in vinum deiecta animi voluptates auget, vocatur Euphrosyron quod officinarum est borrago. hanc adhuc Angli in conuiuijs vino semper admiscent conciliandi saporis gratia, & animi exhilarandi causa: quod vtrumq; sæpè præstare compertum sit.*

DE ASTERE ATTICO.

Græcè, ἀστὴρ ἀττικὸς: Lat. Aster Atticus, inguinalis herba, inguinaria, buboniũ: Vulgò stellaria herba, alibi herba: Ara. astaraticon Ger. Sternkarut.

Enarra

Enarratio CXXI.

Aſter Atticus Inguinalis.

NAſcitur vbiq; herba iſta, quam nonnulli pharmacopolarũ, filium ante patrem vocant, & eam alibiũ vulgares appellant, vt Leonicenus doctiſsimus vir, in eo libello, quẽ de morbo Gallico edidit, indicauit. Aduertendum tamen, quòd Serapio, herbam iſtam inguinariam, cum eryngio confundit, quanquam tamen non ſine errore ingenti. Dicitur vero aſter Atticus ſtellaria herba, quòd foliola ſtellarum modo diſpoſita habeat, de qua Galenus lib. vj. de Facultat. ſimpli. medicamento. ita tradit: Aſter Atticus, partim quidem digerens eſt, partim autem refrigerans, verum id non adſtringit. Eſt & alia herba ſtellaria quoq; dicta, quam multi Alchimillam, alij vero pedem leonis appellant, quæ maluæ folia habet, ſed duriora, neruoſiora, ac magis criſpa, in quibus per circumferentiam extremitates pcto dentatæ ſunt, & ita diſpoſitæ, vt cùm folia ex toto aperta ſunt, ſtellæ modo eradiare videantur: nam huic caulis in altum creſcit, ex quo ramuli pluresenaſcuntur, in quorum ſummitatibus, flores quidam ſtellæ modo diſpoſiti ſunt, qui ex luteo vireſcunt: Porrò illius radix digitalis craſsitudinis eſt, longitudinis vero dodrantalis & amplioris. Naſcitur autem herba hæc Maio menſe, floret vero Iunio. Multis dotata viribus herba hæc eſt, de qua Author ille qui ad Pandectas additiones adiecit, ita inquit: Stellaria herba naſcitur in montibus Appennini, quæ folia maluæ gerit, & mirabilem habet proprietatem, ſcilicet ad reddendas ſteriles mulieres, fœcundas: illis quolibet mane coclear vnum prædictæ herbæ,

herbæ, in puluerem redactæ, cum brodio capi, vel vino generoſo, per viginti dies, in potu propinando, Quibus nos addimus, modo mulieres ſteriles fiant & non concipiant, quia ob lubricitatem humorum, ſemen genitale non retinent. Eſt enim herba hæc conſtrictoria, & ea de cauſa, eius ſiccæ herbæ puluis, iis qui ex alto cadunt, ſecuriſſimo iuuamento conceditur, modo in decocto eiuſdem herbæ, vel aqua ſtillaticia detur, non minus quoque contra enterocelas valet, & muliebres menſes cõſtringit, imò ita mulierum genitalia cõſtringit huius herbæ decoctum, aut ſtillaticia aqua, vt corruptas æque ac virgines reddat, modo ſuper decocto ad aliquot inſedeant dies, non minus quoq; pendentes mamillas, rotundas, ac duras, contractásue reddit.

DE ISOPYRO.

Græcè, ἰσόπυρον: Latinè, Iſopyron.

Enarratio CXXII.

Ignoratur hodie, quæ Iſopyron herba ſit.

DE VIOLA PVRPVREA.

Viola purpurea.

Græcè, ἴον πορφυρέον: Lati. Viola purpurea: Hiſpanicè, Violetas: Italicè, viole mamole: Gal. violette de Mars: Arab. ſonofrig: Germanicè, Blauu viol, oder Mertzenviolē.

Enar. CXXIII.

Viola purpurea. Syrupus uiolarus ſolutiuus.

NOn minus ornamentum violæ, quàm roſæ Officinis hodie præbent, quæ non ſolũ purpureæ, ſed etiam albæ, & inodoræ frigidioribus quibuſdam locis naſcuntur: Ex violis multoties

in infusione repetitis, syrupus violaceus solutiuus, non minoris vis, ac syrupus rosaceus solutiuus, siue multarum infusionum dictus, conficitur, quo in pleuritide, ac pectoris vitiis, pro expurganda aluo, ad quatuorvsq; vncias, vtimur. De viola ita meminit Gal. li. vj. de Facul. simpl. med. Ios, id est, viola, eius folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem posident, proinde tum per se, tum cum polenta illita, calidas phlegmonas mitigant, imponũtur, & ori ventriculi æstuanti, & oculis. Plura vero de violis apud Mesuen legito.

DE CACALIA HERBA.

Græcè, καικαλία: Latinè, Cacalia.

Enarratio CXXIIII.

Cacalia herba.

Cacalia.

QVæ Acacali conueniunt, Cacaliæ Plinium tribuisse deprehendimus: nouimus autem nos, acacalim fruticem ericę non absimilem, fructum rotundum, album, margaritis simillimum ferre, vt primo libro diximus. Quæ omnia Plinius cacaliæ libro xxv. cap. 11. tribuit, dicens: Cacalia siue leontice vocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè, huius grana quindecim in oleo macerantur, atq; ita aduerso capillo caput inungitur: porro Galenus de cacalia ita sub cancano tradit, libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Radix cancani, crassam emplasticamque & exiccantem habet essentiam, sed mordacitatis expertem, quare macerata vino sicuti tragacãtha, & lincta, aut commanſa, arteriæ asperitates sanat.

Cancanus Galeni, cacalia est.

DE

DE BVNIO.

Græcè, βοῦνιον: Latinè, bunion, napum, scopa regia.

Enarratio CXXV.

NOn vbique vt multi autumant bunion nascitur, quod ex Argenta, quum apud Ferrarienses agebamus, ad nos delatū est, caule quadrangulo subtili, folio verò apij, nam radicem omnes prætermiserunt, quam ipse hucusq; non vidi, ob cuius forsan cum rapis & napis similitudinem, multi raporum simul genus esse dixerunt. cæterum huius decoctum purgationibus fœminarū, vesicæ & vrinæ, vtile esse, certum est, & vt tradit Galenus libro vj. de Facultat. simplic. medicam. adeo excalfacit, & vt vrinas moueat, & menses prouocet. *Bunion.*

DE PSEVDOBVNIO.

Græcè, ψευδοβοῦνιον: Latinè, pseudobunion, falsum bunium.

Enarratio CXXVI.

HAec herba, ab Italiæ herbariis visa non est, nascitur autem in Creta tantum, cuius semen contra venena efficacissimum medicamen est, & ea de causa Antidotis miscetur. *Falsum Bunium.*

DE CHAMAECYSSO.

Græcè, χαμαίκισσος: Latinè, chamæcyssos, terrestris hedera, Vulgo hedera terrestris: German. Grundreb, oder Gundelreb.

Enarratio CXXVII.

HAec nisi illa sit herba, quam terrestrē herbam, & terrestrem hederam appellant, quæ illa sit ignoratur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Chamæcyssos, flos eius admodum amarus quum sit, iecur obstructum aperit, daturque & coxendice laborantibus: Cæterum Ruellius, hanc à se in Gallia visam, longe à terrestri & viticosa illa dicta herba differente testatur. *Chamæcyssos. Hedera terrestris.*

DE CHAMAELEVCE.

Græcè, χαμαιλεύκη: Latinè, chamæleuce, chamæpeuce: Germanicè, Sevvdannen.

Enarratio CXXVIII.

Chamæleuce.

TAmetsi indifferenter caput hoc, de chamæleuce vel chamæpeuce legatur, Plinius tamē tanquam de rebus diuersis sermonem habet, libro xxiiij. cap. 15, de Chamæleuce sic dicens: Chamæleucen apud nos farranū, siue farfugium vocant, nascitur secus fluuios, folio populi, sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi, atq; is nidor per infundibulum imbibitur, in vetere tussi. De Chamæpeuce verò, ita inquit: Chamæpeuce laricis foliis similis, lumborum, & spinæ doloribus propitia est. Quæ herba, cum iis quæ à Dioscoride dicuntur, multum conueniunt, vt iure dicendum sit, chamæpeucen Plinij, herbam esse de qua Dioscorides in præsenti agit. Galenus tamen sub Chamæleuce, lib. viij. de Facultatibus simplic. medicamentorum ita tradit: Chamæleuce, calfacit quodammodo tertio ordine, siccat primo.

Chamæpeuce Plinij, chamæleuce Dioscoridis est.

DE BVGLOSSO.

Græcè, βέγλωσσον: Latinè, bugloſſus, borrago: Hiſpanicè, borraienes, borraies: Italicè, borragine: Gallicè, bourrache, ou bourroche: Germ. Borretſch.

Borrago.

Bugloſſum.

Enarratio CXXIX.

DIoscoridis & Græcorum bugloſſus, noſtratum eſt borrago, De qua carmina ita feruntur:

Ego ſum borrago quæ tria dona ago,
Gaudia ſemper ago, ſemper vireſco, & in omni tempore creſco.

Exca

EX ea syrupus paratus habetur, non minus aqua per campanam elicita, ac ex floribus conditum cum sucharo, inter cordiales dictas conserua primatũ obtinens. Cæterum, ob id quòd lætitiam bugloſſus inferat, multi Græcorũ nepenthen bugloſſum eſſe dixerunt, inter quos Eraſmus Roterodamus in ſua Moria, nominandus venit. Galenus verò de bugloſſo, lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Humidæ calidæq; temperiei eſt, vinisque iniectum hilaritatis cauſa eſſe creditur, ſed gutturis etiam lenit aſperitatem, ſi melicrato coctum ſumatur. Bugloſſus nepenthes.

DE CYNOGLOSSA.

Græcè, κυνόγλωσσον: Latinè, cynogloſſa, canis lingua, Hiſpanicè, viniebla, lengua de perro: Italicè, lingua di cane: Gallicè, langue de chien: Germanicè, Hundszung.

Enarratio CXXX.

VEra cynogloſſa, omnes Hiſpaniarũ ſeplaſiarij vtuntur, quam ſua voce, vinieblam vocant: ſecus autem Italiæ mangones, qui cynogloſſam alteram lata folia habentem pro vera vſurpant. Eſt autem vera cynogloſſa herba folia oblonga, craſſa, & hirſuta habens, quæ rotæ modo, inſtar Solis depicti, abſque caule, flore, & ſemine apparet, ex qua pillulæ de cinogloſſa dictæ, pro euocando ſomno parari debent: frigida autem natura herba hæc eſt: de qua Galenus nullam quod ſciam mentionem fecit, libris ſuorum Simplicium. Cynogloſſa. Vera Cynogloſſa.

DE PHYTEVMATE.

Græcè, φύτευμα: Latinè, Phyteuma.

Enarratio CXXXI.

HOdie hæc ignorátur, quæ apud Venerem deam forſan reperiri poſſet, quũm amori tantum conueniat.

DE LEONTOPODIO.

Græcè, λεοντοπόδιον: Latinè, leontopodion.

Enarratio CXXXII.

ET hanc quoque Venus ſibi ſeruatam occultatamq; habet, quia amorum veneficiis valere tantum dicitur.

DE HIPPOGLOSSO.

Græcè, ἱππόγλωσσον: Lat. hippoglossum, Ital. bonifacia, bislingua: Hispani. lengoa de caualho: Gallicè, langue de cheual, ou boniface: Germanicè: Zepflin kraut. Enarratio CXXXIII.

Hippoglossus.

Hippoglosson.

HIppoglossum differentē esse herbam, à lauro Alexandrina, satis ex Dioscoride percipi potest, qui vtriusque historias differentes facit, tum etiam quia viribus, dispares eas quoque constituit. Est enim hippoglossus siue hippoglossidion, eadem cum lauro Alexandrina, nisi quòd plerunq; in hippoglosso ex maiori & vero folio, minus folium ex medio nō oriatur: quod si illi inesse aut nasci contigerit, nunquam inter illa duo folia, fructum rubrum illum gigni videbitur, qualem in lauro Alexandrina oriri percipimus: & ea de causa, laurus Alexandrina à Theophrasto epiphyllocarpos nominatur, quia intra duo folia fructum rubrum ciceris magnitudine fert, quàm nonnulli masculum, hanc verò Hippoglossum de qua agimus fœminam appellitant, cuius foliorum vel radicis puluis, drachmæ pondere in potu, contra matricis præfocationes valet, veluti contra intestinalem ramicem, quanquam in initio potius obesse quàm prodesse appareat: & ea de causa, primis diebus brachiali ligatura optimę fasciandus est æger, vt suæ renitatur potentiæ, sed postea paucis interpositis diebus, mirum in modum agglutinat, consolidatve.

Laurus Alexandrina.

Epiphyllocarpos.

DE ANTIRRHINO.

Græcè, ἀντίῤῥινον: *Latinè*, *antirrhinon*, *anarrhinon*, *bucranion*: *Hiſpanicè*, *cabeza de ternera*: *Italicè*, *antirrhino*: *Gallicè*, *moron violet*, *ou oeil de chat*: *Germanicè*, orant.

Enarratio CXXXIIII.

NAſcitur variis in locis antirrhinon, herba folio maiori anagallidis, fructu verò paruo, ſed vituli capiti perquam ſimile, vnde nomen traxit, quam apud Belgas primo mihi monſtrauit Simon Soſienſis pharmacopola diligentiſsimus. Qui antirrhinon, apparine ſimilem faciunt, omnino errant, in qua re non minus Plinius taxandus venit, quũ antirrhinon lino aſsimilat, eamq; lychnim agriam appellat. Nam etſi antirrhinon flore purpureo lychnidi ſimillimo inſigniatur, non ea tamen de cauſa, antirrhinon lychnis ſylueſtris dicenda eſt herba: quum tantum inter ſe differant, quantum penicillum ab arca. De qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit: Semen habet inutile, eſtque cum bubonio ſimilis facultatis herba.

DE CATANANCE.

Græcè, κατανάγκη: *Latinè*, *catanance*: *Hiſpanicè*, *unhas de gato*: *Italicè*, *vnge de gatto herba*.

Enarratio CXXXV.

NAſcitur catanance in maceriis, & prope vineas, ſiliculis aduncis, paruis, quæ quum exiccantur, tanquam milui aut cati vngues apparent, qua de cauſa, Hiſpani, herbam hanc cati vngues appellant: ſecundam vero, hactenus non vidi, non eſt tamen biſtorta vt Ruellius falſo credidit, vtramque verò ad amorũ veneficia valere, illisque ad eundẽ effectum, Theſſalas mulieres vti Dioſcor. teſtatur.

CONSTANTINVS.

CAtanancen *theſſalam herbam quam Plinius libro xxvij. cap. 8. deſcribere ſupernacuum putat, cùm ſit vſus eius ad amatoria tantum, in pratis de Gentily Lutetiæ Pariſiorum agri atque territorij ſæpe vidi: cantabricam ipſam vocant herbarij. Cuius alibi picturam & deſcriptionẽ proferemus ex diligentia doctiſsimi*

Etißimi & mihi amiciſsimi viri Iacobi Dalechampij. Nam quam Lonicerus pro Catanance oſtendit, eſt ſpecies Iſatidis.

DE TRIPOLIO.

Græcè, τριπόλιον: Latinè, tripolium, Serapionis turbit.

Enarratio CXXXVI.

VOcat Serapio tripolium turbit, quod hodiernum non eſſe turbit tam album quàm nigrum, officinis commune, vel ex hoc ſatis probari poteſt, quia radix à Barbaris & Mauritanis hominibus turbit dicta, & hodie ſeplaſiariis vulgaris, abſq; odore eſt. nec in ea feruidus aliquis ſapor percipitur: imò ſi Actuario viro Græco, & doctiſsimo fides habenda ſit, à quo Meſue multa mutuatus eſt, & ſuo inſeruit operi: fatendum proculdubio eſt, turbit album radicem eſſe alypi herbæ, nigrum verò turbit, pityuſæ, vt propriis capitibus abunde diximus. Cæterum Plinium confudiſſe tripolium cum polio, ac quæ tripolio debebantur, polio non ſine ingenti errore tribuiſſe, certum eſt. De tripolij verò viribus ita tradit Galenus libro viij. de Facultat. ſimplic. medica. Tripolij radix guſtanti æris eſt, & facultate calida in tertio exceſſu.

DE ADIANTO.

Græcè, ἀδίαντον: Latinè, adianton, capillus Veneris: Hiſpanicè, culantrilho de pozo: Luſitanicè, auenqua: Italicè, capel Venere: Gallicè, capilli Veneris: Germanicè, vuidertod, fravuenhar.

Enarratio CXXXVII.

ADiantum officinis hodie capillus Veneris dicitur: cuius duę ſpecies habętur, & de illis Plinius lib. xxij. cap. 21. ſermonem habet, dicens: Aliud adiato miraculum, æſtate viret, bruma nō marceſcit, aquas reſpuit, perfuſum merſumque ſicco ſimile eſt, tanta diſſociatio deprehenditur. Vnde & nomen à Græcis, alioqui frutici topiario. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, vtrunq; eſt ab effectu. Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in vino cum ſemine apij adiecto oleo copioſe, vt criſpum denſumq; faciat: defluere autem prohibet. Duo eius genera, candidius & nigrum breuiusque. Id quod maius eſt

Adiantum. *Politrychon.*

polytrichon, aliud trichomanes vocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, foliis filicis, ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem è contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla, vmbrosas petras, parietūq; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia, quòd miremur, cum aquas nō sentiat, calculos è corpore mire pellit, frangítque, vtiq; nigrum. Qua de causa potius quam quòd in saxis nasceretur, & à nostris saxifragum appellatū crediderim; &c. Ex quibus videtis, Plinium dixisse, adiantum ideo appellari, quoniam etiam aqua aspersum non madefiat, quem tamē effectum, harum rerum maximus experimentator Antonius Musa Brasauola, falsum esse deprehēdit, cui & nos quoq; assentimus, qua de re, adiantum potius dici ex puteis quos coronat, & propter id madida nō est, vel quia nunquā attingat aquas, credendum est: pectoralis enim herba hæc est, & vt refert Galenus in calore & frigore adiantum symmetrum est, siccat tamen & extenuat, & digerit, caput ex alopecia glabrum

Adianton cur dicatur.

Adianti tē peratura.

brum capillis vestit, strumas & abscessus digerit, potum lapides frangit, viscidorum crassorumque è pectore pulmoneque excreationibus non mediocriter confert, ac denique ventris profluuium sistit.

DE TRICHOMANE.

Græcè, Τριχομανὲς: Latinè, trichomanes, polytrichum, callitrichum: Hispanicè, politrico: Italicè, politrico: Gallicè, polytricon: Germanicè, Vvidertodt, abthon, oder steinfeder.

Enarratio CXXXVIII.

HAec altera adianti species est, trichomanes dicta, quam quoq; polytrichum, quia multas trichas, hoc est capillos faciat, appellant: vel potius, callitrichũ, quia pulchras trichas emittat. Falluntur quidam, qui callitrichum, polytrichum, ac trichomanem tanquam tres differentes herbas faciant, inter quas saluiam quandam transmarinam, herbam folia lata habentem ostendunt: quum tamen, callytrichum, polytrichum ac trichomanes vna tantum sit herba, hodie officinis, polytrichum dicta. Porro si quis trichomanem capillum Veneris esse contenderit, adiantum vero officinarum polytrichum, non multum resistemus, quum vt dixi vtraque easdẽ habeat vires: vt testatur Galenus lib. viij. de Faculta. simpl. med. dicens: Trichomanes eadem præstat quæ adiantum.

DE XANTHIO.

Græcè, ξάνθιον: Latinè, xanthium, lappa minor: Hispanicè, lappa menor: Italicè, grapellas, lappola menor: Gallicè, gloutteron, ou grapelee: Germani. bettlers leus, oder klein kletten.

Enarratio CXXXIX.

NAscitur lappa hæc minor passim, prope vias, & exiccatos lacus, folio atriplicis, fructu verò hirsuto, oliuæ

Xanthium.

oliuæ magnitudinis, qui quum exiccatur tenaciter hæret, non adeo tamen potenter, vt fructus personaciæ: nam fructus personaciæ rotundus vmbilici figura est: Xanthij vero oblongus, oliuæ æqualis: item, personacia folia habet ampla: Xanthion vero circinata tanquam atriplicis, nasturtium odore referentia, de quo Galenus libro octauo de Faculratibus simplicium medicamentorum: ita breuiter tradit: Xanthij semen digerendivim obtinet.

DE AEGILOPE.

Græcè, αἰγίλωψ: *Latinè*, *ægilops*, *festuca*: *Italicè*, *squalà*: *Hispanicè*, *vna suerte d'auena montesina*: *Gallicè*, *coquiole*: *Arabicè*, *dansir*: *Germanicè*, Dauber habern.

Enarratio CXL.

QVi ægilopem auenam esse credunt, omnino fallun- *Aegilops.*
tur. Est enim ægilops herba frequenter inter hordeum & auenam conspecta, folia hordei habens, caulem auenæ, in cuius summo grana multa gerit, colore rubra, inter quæ aristæ veluti capilli exeunt, & de ea Galen. lib. sexto, de Facultat. simplic. medicam. ita tradit: Digerendi vim obtinet, existens leuiter acris, vnde phlegmonas indurátas, & ægilopas sanat.

DE BROMO.

Græcè, βρῶμος: *Latinè*, *bromos*, *auena syluestris*; Hispanicè,

Hiſpanicè, auea monteſinha: Italicè, auena ſaluatica: Gallicè, balle, & haueron: Germanicè, Vvild habern.

Enarratio CXLI.

PRæfixit Dioſcorides lib. ij. caput de auena domeſtica, ſiue ſatiua: nunc verò de ea quæ ſua ſponte in aruis naſcitur agit. Eſt enim bromos aliud nihil quàm auena, de qua quoq; hic egit, vt cautos nos redderet, quòd Aegilops alia ſit herba, à bromo auena dicta. Naſcitur igitur auena ſterilis, in campis ſimilis ſatiuæ, ſed grano maiori, nigriori, ac hirſuto, de qua quoque Plinius libro xxij. cap. 25. memoriam fecit.

DE GLAVCE.

Græcè, γλαύξ: Latinè, glaux.

Enarratio CXLII.

Glaux.

COntendit Ruellius Gallus, in eo libro quem de herbarum & ſtirpium natura edidit, quòd glaux ea ſit herba quam rutam caprariam, galeguam, ſiue giarcam multi appellant: ſed re vera falſo, quum giarca polemonium ſit, vt ſuo diximus capite. Quæ verò glaux herba ſit, non ſatis conſtat, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplic. medicam. ita tradit: Glaux herba ex lacticiniis quum ſit, calida quodammodo humidaque fuerit.

Polemonium giarca eſt.

DE POLYGALO.

Græcè, πολύγαλον: Latinè, polygalum: Hiſpanicè, Luſitanicè, piorno.

Enarratio CXLIII.

Polygalũ.

POlygali tametſi Dioſcorides perbreuè fecerit hiſtoriam vt coniecturis tamen aſſequi poſſum: frutex ille eſt, plures à ſe virgas geniſtæ perſimiles emittens, in quarum ſummitate flos aurei coloris cernitur: optimi ſane odoris. Vocant autem fruticem iſtum Hiſpani piornum, ſapore amariſsimum, ex quo magna pars Italiæ ſcopas parat; nec enim dubitandum eſt huius florem lactis abundantiam facere, tam enim ſuauis odoris eſt, & gratus.

DE

DE OSYRIDE.

Græcè, ὄσυρις: Latinè, linaria.

Enarratio CXLIIII.

OSyris multorum consensu linaria herba est, de qua officinarum seplasiarij cantant, Esula lactescit, sine lacte linaria crescit. Hæc verò, vrinalis alio dicitur nomine, de qua Plinius lib. xxvij. cap. 12. ita inquit: Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini, semenq; in ramusculis nigrũ initio, dein colore mutato rubescens, &c. In quibus verbis, Plinium aberrasse satis constat: quum quæ foliis Dioscorides tribuit, ille potius ad semen referat, vt consideranti notum erit. De Osyride verò ita meminit Galenus lib. viij. de Facultatib. simplicium medicamentorum. Amara est, & aperiendi vim obtinet, quare iecur obstructum adiuuat.

Osyris linaria.

Vrinalis.

Plinius erravit.

DE SMILACE ASPERA.

Græcè, σμίλαξ ἑκχεῖα: Latinè, smilax aspera, hedera Cilissa: Hispanicè, Lusitanicè, biguorda: Italicè, hedera spinosa, rouo ceruino: Germanicè, Scharpffe vuind.

Enarratio CXLV.

SMilax aspera, proprie hedera est, horrida tamen spinis, & ea de causa eam Theophrastus lib. iij. de Plantarum historia, capite vltimo hederam Cilissam, vel Ciliciam appellat, dicens: Hedera ita se habet, Smilax, id est hedera Cilicia amplexi caulis, ipsa quoque assurgit, fructus aculeatus, & velut præhorridus, folium hederæ paruum sine angulo, iuxta pediculi retinaculum, humectum, peculiare, quod medium illum callum qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet & interualla staminea, non ex eo porrecta, vt cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem vero foliorum internodia consumantem. Villus ab eisdem pediculis, atq; folia tenuis, seq; conuoluens dependet: flos candidus, suauiter olens, verno proueniens tempore: fructus proximus herbæ solano, atque melothro, & maxime vuæ labruscę vocitatę: racemi pensiles vt hederæ sunt, verum ad la-

Smilax aspera.

ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt, colore fructus rutilus est, nucleos invniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus vnum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger, peculiare racemis, quod per latera caulium sepiunt, postremoque caulis, racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo, vnde fit, vt extremo fructifera, & latere large fructifera ista spectetur. Hæc Theophrastus de smilace aspera, quæ proculdubio, vbiq; folio volubilis sed aspero, & spinis horrido, arboribus circumvoluitur, vnde ab Italis stracia brague appellatur, ex cuius floribus albis odoriferis mulieres Hispaniarum aquam per campanam eliciunt, inter odoriferas aquas non postremas laudes habentem, & eius asparagos Itali in continuo victu habent. De cuius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. simplicium medic. sub Smilace tracheia, id est aspera, ita inquit: Variis clauiculis suis, arboribus circumuoluitur, folia eius & acria gustanti, & vtenti calida existunt.

DE SMILACE LENI.

Græcè, σμίλαξ λεία: Latinè, smilax lænis, conuoluolus, volubilis: Hispanicè, la campanella corriola maior, correguela maior: Italicè, voluchio maggiore: Gallicè, liset: Germanicè, Vvind.

Enarratio CXLVI.

LEnis Smilax, ea est herba quam officinæ hodie volubilem maiorem appellant: cuius quoq; recentiores plures

plures alias faciunt species, præter illam alteram cuius capite de ciſſampelo meminimus, inter quas lupulus nominandus venit, quē Plin. ſalitarium lupulū vel repticium lupum, ob id quòd ſalices, & alias ſcādat arbores appellat, de quo nos plura aliàs diximus, & ex eo ſyrupus in officinis concinnatus habetur. Cæterū ſmilax lenis, eaſdem fere cum aſpera vires obtinet, vt teſtatur Galenus citato loco.

DE RVSCO.

Græcè, ὀξυμυρσίνη, μυρσίνη ἀγρία: Latinè, oxymyrſine, ruſcus, ſylueſtris myrtus: Hiſpanicè, ius barba, gil barbera: Luſitanicè, ſſolinhadeiro: Italicè, pongi topi: Gallicè, freſionc, & houſſon.

Enarratio CXLVII.

RVſcus à ſeplaſiariis & pharmacopolis hoc tempore, bruſcus dicitur, frutex folia myrti habens, ſed acuta, ſpinoſáve, fructum verò rubrum: cuius radices in vſu medico quotidie veniunt, & illis pro obſtructionibus aperiendis merito vtuntur. Cæterum, fruticem iſtum Græci ſylueſtrem myrtum appellant, à quo cubeba carpeſium vocatum, longe vt dixi abeſt, cuius inaduertentia Arabes hallucinati ſunt, vt Ferrarienſes primo indicarunt.

DE LAVRO ALEXANDRINA.

Græcè, δάφνη ἀλεξανδρεία: Latinè, laurus Idæa, laurus Alexandrina: Ara. gar Alexandriè: Hiſpanicè, lauro Alexandrino: Italicè, lauro Aleſſandrino: Gallicè, laurier Alexandrin: Germanicè, Halſs kaut, haucklatt.

Enarratio CXLVIII.

Laurus Alexandrina.

DIffert Laurus Alexandrina, ſiue Idæa laurus, ab hippogloſſo, quia laurus Alexandrina, fructum in medio folij, altero foliculo coopertum, rubrum ciceris magnitudine fert: hippogloſſus verò ſterilis eſt, nec fructum emittit, vt ſuo diximus loco. De daphne verò Alexandrina, ſiue lauro Alexandrina, ita Galenus prodit, libro vj. de Facultat. ſimplic. medic. Daphne herba quam Alexandrinam appellant, euidenter eſt calida, acris, & ſubamara, potáq;

Hippogloſſus.

potaq; tum vrinas, tum menſes prolicit, Hactenus Galenus. Cæterum herbæ huius folia, longe quàm ruſci ſunt maiora, quod propter hoc dictũ velim, quia in nonnullis exemplaribus per Marcellum verſis, minora folia quam ruſci, herbã iſtam habere legitur, non ſine menda tamen.

Emẽdatur Marcellus.

DE DAPHNOIDE.

Græcè, Δαφνοειδὲς : *Latinè*, *Daphnoides*, *laureola*: *Hiſpanicè*, *laureola* : *Italicè*, *laureola* : *Gallicè*, *Laureolle* : *Arabicè*, *daphnides* : *Germanicè*, Zeilant, vnd ſeidelpaſt.

DE CHAMAEDAPHNE

Græcè, χαμαιδάφνη : *Latinè*, *chamædaphne* : *Italicè*, *chamedaphne*. *Hiſpanicè*, *laurel baxo*, *laureoleta*, *Arabicè*, *Chamedaphnes*.

Enarratio CXLIX. CL.

SVb eodem capite de daphnoide, & chamædaphne, quaſi herbis ſimilibus, & eaſdem fere vires habentibus, Galenus ſermonem fecit, vt apud ipſum eſt legere lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. ſub ſequenti ordine. Chamædaphne, perſimilis quidem eſt viribus daphne Alexandrinæ: Sicuti & quod daphnoides vocant: verum qui daphnoidem laureolam dictam, mezereon eſſe credũt, omnino fallũtur, quũ mezereon longe alia ſit res, vt capite de chamælæa dicemus. Eſt enim laureola, herba ſiue frutex cubitalis altitudinis folia laurina habens, quæ linguam & fauces feruido quodam ſapore erodunt vruntve, cui flores albi purpuraſcentes inſunt, & eam pharmacopolæ fere omnes ſatis cognitam habent. Huic affinis chamædaphne eſt, quæ vinca peruinca nõ eſt, vt multi falsò rentur, quia vinca peruinca, vt diximus clematis eſt: Vocat tamen Plinius libro xxj. cap. ii. vincam, chamædaphnem, hac tantum de cauſa, quia folia laurina habet, Sed re vera, Chamædaphne alia eſt herba, ſcilicet cubitalis altitudinis, ramulo ſingulari creſcens, folio tenui, lauri ſimilitudine, vt ipſemet Plinius deſcribit lib. xxiiij. cap. 15. Quæ omnia vt noſtis, à peruinca abſunt, vt liquido conſtet, chamædaphné non eſſe peruincam, quum potius clematis peruinca ſit.

Mezereon chamælea eſt.

DE

DE HELLEBORO ALBO.

Græcè, ἑλλέβορος λευκὸς: Latinè, Helleborus albus, veratrum album: Hiſpanicè, verdegambre blanquo: Italicè, elleboro bianco: Gallicè, ellebore blanc, & veraire: Arabicè, Cherbachem: Germanicè, Vveiſs nieſs vvurtz.

DE HELLEBORO NIGRO.

Græcè, ἑλλέβορος μέλας: Latinè, Helleborus niger, veratrum nigrum, melampodium: Hiſpanicè, verdegambre negro, elleboro negro: Italicè, elleboro negro: Gallicè, ellebore noir: Germ. Chriſtvurts.

Enarratio CLI. CLII.

Helleborum album I.

SCribitur Helleborus & Eleborus, ſed Horatius eũ duplici l. ſcribere videtur, cùm dicat, Expulit helleboro morbum, bilemque meraco. Cuius duo genera ſunt, album & nigrum, vtrunque ſatis notum. Album folia plãtaginis, lata ad albedinem inclinata habet: nigrum vero folia nigra herbacei coloris, ſtricta, quibuſdam partita diuiſionibus, qđ non ſolum floribus purpuraſcentibus reperitur, ſed etiam albicantibus, & ſubluteis. Sed animaduertẽdum eſt, quòd genera hęc hellebori nigri, habentia flores albicantes, vel ſubluteos, viribus impotentiora ſunt, & minus obnoxia, quàm illius flores purpuraſcentes poſsidentis: vtcunq; tamen, albi & nigri

Helleborum album 2.

Helleborum nigrum.

Hellebori radices, in vſu medico frequenter veniunt, quibus priſci indiſcriminatim vtebantur, non plus albi radices quam nigri ægrotis dando, Sed albi potius pro euocando vomitu: nigri vero pro aluo ſubducenda. At recentiores & medici ab hinc trecentis annis, nigrum exhibent helleborum, album tanquam venenum formidantes, quo factum eſt, vt Meſue in ſuis Simplicibus dicat, Albus corporibus noſtri temporis eſt moleſtus, imo eſt eis ſicut venenum proprie præfocans: nigri autem vſq; ad tempora noſtra virtus tolerabilis eſt, licet adhuc difficilis. Ex lunioribus quoq; Mathiolus Senenſis, nigrum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia deprehenditur, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam diagridio continuo vtantur: Cuius correctio hæc eſt, ex pulueris elebori nigri, drach. 1. cinnamomi, fœniculi, aniſi, maſtichis ana ℈ ß. puluerizentur omnia ſubtiliter, & fiat puluis. Alij vero Meſue patrocinantur: quia ita quoque experientia venarunt, quæ ſane diuerſitas nõ aliunde orta eſt,

est, quàm ex regionum diuersitate, vna enim in regione albus potentior nigro est, altera vero niger, albo. Plures autem nouimus herbas, quæ vno in loco suas exacte seruant naturas, alibi vero ab illis degenerarunt, vt in cicuta videre est: quinimo in animalibus quoq; id euenire certi sumus, vt de serpentibus, araneis, & aliis variis animalculis, quæ regionibus frigidis venenosa non sunt, alibi vero veneno non carent, vtcunq; tamen, ab eorum substantiis, tanquam ab exitiali veneno fugiendum suaderem, quum vterque periculosus sit, & naturæ infestissimus. Solet tamen multis parari modis helleborus, quos ego nunc prætermitto, modo recitem id quod à nonnullis factitatum iri animaduerti: pomum enim accipiunt, quod multis hellebori nigri radicibus trasfigunt, ac sub cineribus coquunt, à quo postea radicibus detractis, in hieme post longam syruporum propinationē, quartana rebelli affectis, comedendum tribuunt, quod valentissime purgat: & breui omnes fere quartana, & morbis eradicatu difficillimis, vexati liberantur. Compleri autē hoc opus posset, non tantum in pomo, quantum raphano, aut citonio, vt de scamonea Galenus lib. j. de Alimentorum facultatibus suadet agendum, vbi iubet excauata interiori cotonei parte, scammoneam imponi, & assari: postea vero concedit ipsum pomum mandi & nō scammonium: nam & in pane in furno excocto, hoc quoq; fieri potest, vt cæteros plures alios præteream parandi modos. Cæterum dicitur helleborus, vel helleborum, ab Helleboro fluuio prope Anticyram vbi optimus reperitur: niger tamen helleborus vt testatur in præsenti Dioscorides, melampodion à Græcis appellatur, ob id quòd credatur, Melampum pastorem illum inuenisse, ac furente, Prœti filias curasse, cui subscribit Plin. lib. xxv. cap. 5. vbi adamussim de vtroq; helleboro sermonem habet, Coturnices ali helleboro, veluti sturnos cicuta, Galenus memoriæ commendauit, quod prius ab Aristotele dictum fuisse legimus, & à Theophrasto eius discipulo receptum, & ea de causa, coturnices in cœnis suis antiqui prætermiserunt: Cætera vero de helleboro prætermittimus, de quo Hippoc. libellum scripsit, & multa libris Aphoris. & de Morbis populariter vagantibus, dixit: & de eorum viribus ita dixit

Galenus, libro sexto de Facultat. simpli. medicamen. tam albus quàm niger helleborus, extergentis calfacientisq; est potentiæ, quamobrem ad alphos, lichenas, psoras, lepraſq;, accommodi sunt, Quin etiam niger si in fistulam callo induratam infundatur duobus tribusue diebus, callum detrahit, dentibus prodest cum aceto colluentibus: Sunt autem in tertio ordine excalfacientium & desiccantium: porro niger gustu calidior est, Candidus amarior. Ex helleboro, syrupus hodie in nonnullis paratur officinis, qui contra morbum Gallicum difficilem & rebellem multum valet.

DE SESAMOIDE MAGNO.

Græcè, σησαμοειδὲς μέγα: Latinè, sesamoides magnum: Germanicè, leüss kraut.

DE SESAMOIDE MINORI.

Græcè, σησαμοειδὲς μικρὸν: Latinè, sesamoides minus.

Enarratio CLIII. CLIIII.

VT verum fateamur, hucusq; à nobis herbæ istæ visæ non sunt, Patauij tamen reperiri olim mihi dixit Gaspar de Gabrielis, nobilis Patauinus, vir singulari doctrina præditus, & herbarum ac simplicium maximus indagator, cui fides ampla tribuenda est: hodie verò ibidem quoque reperiri certus sum, præsertim in eo horto quem Illustrissima Respublica Venetorum, Herbis & fruticibus dicauit, vt in eo tanquam in promptuario quodam, omnes quoad fieri possit, plantæ satę, ab omnibus videantur, & temporis necessitate, contra quemuis morbum, eas carpere possint.

DE SYLVESTRI CVCVMERE.

Græcè, ὄλινος ἄγριος: Latinè, cucumis agrestis, cucumis anguinus: Arabicè, Chefe allimar: Hispanicè, cogonbrilhos amargos: Lusitanicè, pipinos de sancto Grigorio: Italicè, cocomeri saluatici: Gallicè, coucombre sauuage, courge d'Asne: Germanicè, vuild cucumer.

DE

DE SVCCO CVCVMERIS SYLVESTRIS.

Græcè, ἐλατήριον: *Latinè*, *elaterium*: *Vulgò*, *elaterio*.

Enarratio CLV.

Cucumer syluestris.

NAscuntur Cucumeres agrestes, vbique simili in planta, quá nasci solent cucumeres magnitudine glandis, qui facillimè quum tanguntur, exiliunt, saltantúe, ex quorum succo elaterium paratur medicamentum massæ modo concretum, officinis familiare, præcipuè pro exoneranda aluo, cui ætatem Dioscorides à biennio ad decennium vsque purgationibus accommodatam tribuit: quum enim decem annos supergreditur ineptum effici & purgationibus inutile tradit, quod adnotasse credendum est, propter Theophrastum, qui libr. ix. de Plantarum historia capite decimoquarto, inquit: elaterium eo melius fieri quo vetustius, imò ex medicamentis nullum stare, quod longiore æuo duret quàm elaterium, ita vt eius vires ad ducentos vsq; annos vigeant, contendit, quinquaginta vero annorum elaterium lucernas ardentes extinguere ibidem Theophrastus tradit, quo experimento verum à falso deprehenditur. Interdum enim in eo humiditas aqueà viget, optimum est elaterium, qua lucernas extinguit, quod nos quoq; verum esse experti sumus. Proinde textum istum Dioscoridis corruptum esse pro re certa tenemus, quia loco illorum verborum, quum eius prosequitur probitatis signa: quod-

Dioscoridesemaculatur.

que lucernis admotum, facile eas extinguit: dicit facile accenditur: vt iure quis errorem istum in Dioscoride esse dicat. De qua Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medicamē. ita tradit: Tum ipse, tum eius succus quem elaterium vocant, aut ex foliis & radicibus pressus, perutilis ad medicationes existit. Elaterium itaq; menses ciet, fœtumq; perimit applicatum, ceu alia omnia amara & tenuium partiū: Summe siquidem est amarum, calfacitq; in secundo ordine, ac proinde etiam digerit. Sic enim eo angina laborantes inungunt quidam cum melle aut oleo veteri: bonum item est regio morbo affectis infusum cū lacte in nares: similiter dolores capitis sanat. Radicis atq; foliorū succus similem, sed imbecilliorem facultatē sortitur. Radix etiā abstergit, digerit, emollitq;. Cortex potentius desiccat: cætera vero de elaterio apud Mesuen legito.

DE STAPHIDE AGRIA.

Græcè, σταφὶς ἀγρία: Latinè, staphis agria, herba pedicularis, pituitaria, vua sylvestris: Hispanicè, fabaz, paparraz: Italicè, staphisaria, semence de frati: Arabicè, Alberas: Gallicè, staphisagrie, ou l'herbe aux poulx: German. Bisemüntz, oder leüs somen.

Staphis agria.

Staphisagria. Pedicularis herba. Vub tamitia.

Enarratio CLVI.

DIcitur Staphisagria pedicularis herba, quoniam eius commune semen & officinis familiare pediculos enecet. Hanc Cornelius Celsus libr. iij. capite xxj. & alij nonnulli medici, vuam taminiam vocant, sed falsò, quia vua taminia, vitis est nigra, de qua sermo in hoc libro haben-

dus est, de hac vero staphidagria, sub agresti vua, Galen. lib. vj. sermonem fecit; quum dicat: At agrestis, vehementer acris existit, adeo vt ex capite purget, abstergatque valenter. Itaq; ad psoram accommoda est, sed & vrendi vim habet.

DE THAPSIA.

Græcè, θαψία: Latinè, thapsia: Hispanicè, Lusitanicè, otom: Italicè, Gallicè, thapsie.

Enarratio CLVII.

Thapsia. Dicitur Thapsia quia in Thapsio insula prope Siciliã abunde proueniat, & in ea primo inuenta fuerit, quæ variis aliis in locis crescit, vtpote apud montem Garganum, Sancti Angeli dictum, prope Apuliam, non minus in Hispania, Lusitaniaque felicissime nascitur, præcipue apud Conimbricenses, prope fanum diui Antonij, vt alios fileam locos, Dioscoridis historiæ in vniuersum respondens, quam ibidem à thapsiã, corrupta voce, Tom appellant mulieres, & eam ad fugandos dæmones vsurpant, & eà de causa de ea quoq; prouerbium circumferunt; quod sic nostra lingua sonat, Eu som otom, quæ odiabo fuge, donde eusom, & Latinè ita dici potest, Ego sum thapsia, ex qua præsente, dæmones aufugiunt: Cæterum, hanc omnes scholasticos Conimbricensis academiæ, veluti cæteras cognouisse herbas, non dubitarim, quum præceptore Reinosio viro grauissimo, ac doctissimo vtantur, quem, quum primũ ex Italia in Hispaniam reuocatus esset, apud Almediam oppidũ, interueniente fratre meo Petro Brandano, inuisi, vt tanti hominis amicitiã mihi conciliarem. Sed vt ad thapsiam reuertar, Theophrastus lib. ix. de Plantarum historia, cap. 22. de ea sermonem habet: non minus Plinius lib. xiij. cap. 20. ita quoq; de ea tradit: Nero Cæsar, inquiens, claritatem thapsiæ dedit, initio sui Imperij, quia nocturnis grassationibus, emaculatam faciem trahens, illam thapsia, thure & cera illinebat, & contra famam sequenti die cutem synceram circumferebat. Porro ex thapsia Galenus libris Methodi medendi, initio destillationum, à capite in pectus, & subiectas partes cadentiũ, emplastrum ad cutem materias reuocans describit. Est enim

thapsiæ pars præcipua radix, de qua Galenus libro vj. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Thapsia acrem habet ac valenter excalfacientem facultatem cum humiditate coniunctam: quare ex alto violenter extrahit, & quod extraxit, digerit, celeriter tamen corrumpitur.

DE SPARTO.

Græcè, σπάρτιον: Latinè, spartum, genista: Hispanicè, genestra, giesta, giesteira: Italicè, genestra: Gallicè, geneſt, & geneſt d'Eſpaigne: Germanicè, Pfrimmen.

Enarratio CLVIII.

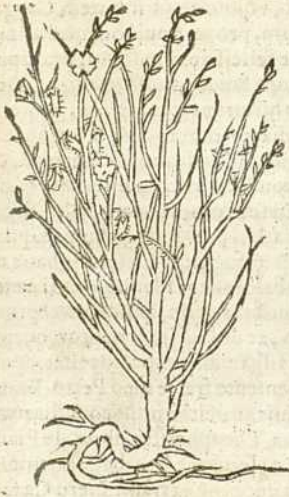

Sparton.

GEnistam hic describit Dioscorides, aureos flores producentem quam prisci spartũ siue spartiũ appellabant: Cuius virgæ natiuo lentore infragiles sunt, & illis rustici vites, & fasciculos ligant, imò Itali ex illis aqua maceratis, fila pro saccis & chordis conficiendis parãt. Insunt enim genistę phaselorum modo siliquæ, in quibus semen lentis modo claudi. tur: gallinis admodum infestum: Nam flos vt dixi, aureo quodam fulgore à longinquis apparens est, tametsi albus quoq; videatur, qui mirum in modum aluum exoluit, & de illius natura, ita tradit Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. Sparti (quo & vites alligant) tum fructus, tum succus virgarum valentem trahendi vim possidet, reliqua vero de genista apud Mesuen legito.

Spartum. Est spartum siue spartium, hodie longe aliud à genista, quod

quod in Betica regione Hiſpaniæ parte, præcipuè regno Morſienſi naſcitur: veluti in Algarbia apud Luſitanos, Aphricæ contermina, frutex iunci aculeati modo, in acer uis ſponte ſua naſcens, abſq; folio, ſemine, & flore: nam virgæ huic ad ſummum cubitales ſunt, ſolidæ, ad frangendum difficiles, vinculorum vſui præcipuè, ex quibus cordæ, funes, cameli, & nauium ornamenta parantur: nec minus in ipſa Algarbia & Bætica regione, ex iſto ſparto, infinitus ſportularum, & corbium, calaſthicorúmue numerus, pro deferendis ficubus, & paſsis, aliiſúe mercibus, ad vniuerſam Germaniam, Pruſsiam, & Boëmiam, Galliam & Scythiam fiunt, hodie verò ſpartũ hamato ligno conuolutũ, eradicatus, veluti quoq; Plinij tempore, olleis ſiue ligneis conamentis, euellebatur, vt cap. 2. lib. xix. vbi exactè ſparti huius hiſtoriam proſequitur, meminit: fuit enim ſpartum hoc poſt Theophraſtum, Græcis notum, vt ibidem Plin. teſtatur, & lib. xxiiij. cap. 9. in quo quæſitum proponit, num geniſta Græcorum ſpartum ſit, de quo Homerus dixit, nauium ſparta diſſoluta, Cui breuiter reſpondet, certum eſſe, nondum eo tempore Africanum vel Hiſpanum ſpartũ in vſu fuiſſe, vt credendũ ſit, geniſtam, Græcorum ſpartum eſſe, noſtrũ verò ſpartum, illis ignotum eſſe, nec de eo vllã poſteritati reliquiſſe memoriam.

DE SILYBO.

Græcè, σίλυβον: Latinè, ſilybum.

Enarratio CLIX.

Silybon quæ ſit ſpina ignoratur hodie.

DE GLANDE VNGVENTARIA.

Græcè, βάλανος μυρεψικὴ: Latinè, balanos myrepſica, myrobalanus, glans vnguentaria, Ben Arabum: Hiſpanicè, auellana de la India: Vulgò, ben.

Enarratio CLX.

NAſcitur glans vnguentaria quam Græci balanon myrepſicam, ſiue myrobalanon appellant, frequentiſſime, non quod equidem nouerim in Hiſpania, ſed potius in India, vnde ad nos adfertur, fructus perſimilis auella-

nis agrestibus triangulatis, vel potius pistaciis, aut integro cappari triangulari, ex cuius nucleo, oleum de Ben dictum, vnguentarij hodie ad priscorum imitationem parant, vt libro secundo diximus: vocant enim oleum de ben, quia Arabes & Mauritani, vt Serapio & Mesue glandem istam vnguentariam ben appellāt. Fieri enim oleum hoc debet, ex nucleis, vt diximus, minime vero ex corticibus aut putaminibus, vt Theophrastus contendit. Cæterum, medici qui in India degunt glandem istam vnguentariam, in potu, ad subducendam aluum, & prouocandum vomitum, ægrotantibus propinant, simul enim glans hæc opus istud complet, & vt tradit Galenus lib. vj. de Faculta. simpli. medicamen. succo eius qui calidus est, vnguentarij vtuntur. Reliquiæ autem vnde expressus est succus, vincentem habent qualitatem amaram, cui admista est quædam astrictio, proinde extergentem, incidentem, contrahentem & stipantem effectum possident. Quod si quis carnem eius drachmæ pondere, cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum subducit largiter, sed lienes liquat, iecurque indurescentia: ad quorum viscerum expurgationem, ex oxycrato ipsam exhibere consueuimus. Ex aceto etiam lepras, psoras, lentes, vitiligines, ionthos, ephelim, exanthemata, achoras, aliosque id genus cutis affectus exterit. Abstergentem itaq; & incidentem cum astrictione obtinet facultatem. Cortex autem eius, admodum astrictorius existit.

DE NARCISSO.

Græcè, νάρκισσος: Latinè, narcissus, lirion: Vulgò, narciso: Arabicè, narces: Gallicè, porrion: Germanicè, narcissen rœslin.

Enarratio CLXI.

Narcissus. PLinius lib. xxj. cap. 9. Narcisi inquit duo genera in vsu medici recipiunt, vnum purpureo flore, & alterum herbaceum, hunc stomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluos quoque soluentē, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero. Hæc Plinius. In quibus animaduertitis, narcisso flores

purpu

Narcissi 2. genera.

Narcissus luteus.

purpureos, vel herbaceos tribuisse, quum tamen Dioscorides in præsenti, candido flore suum narcissum cum aliquantulo medio croceo ornari tradat, ex quo satis constat, narcisi plures & varias species esse, vt nos quoque re ipsa experti sumus, videntes Ferrariæ, ac Venetiis narcissos variis insignitos coloribus. Theophrastus porro libro vj. eiusdem numeri capite, tradit, narcissum solum in autumnali æquinoctio florere: quod falsum esse experientia indicat, quum in æquinoctio vernali florere quoq; deprehendamus, imò ter aliquando in anno flores emittere narcissum, compertum est, de quo Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Eius radix deficcat adeo vt vel maxima tendonum vulnera glutinet, habetverò quiddam abstersorium, & attractorium: plura verò alia, & illa quidam fabulosa apud Ouidiũ legito, qui narcissum croceo flore nitere, candido verò ambiri iis carminibus cecinit.

Nusquam corpus erat croceum pro corpore florem
Inueniunt, foliis medium cingentibus albis.

Quę proculdubio ad Dioscoridis mentem scripta sunt.

DE

DE HIPPOPHAE.

Græcè, ἱπποφαὲς: Latinè, hippophaes.

Enarratio CLXII.

TAmetsi hippophaës exactè à Dioscoride delineetur, hactenus tamen quæ illa sit herba, ab omnibus ignoratur.

DE HIPPOPHAESTO.

Græcè, ἱπποφάιστον: Latinè, hippophæston.

Enaratio CLXIII.

Et hæc quoque quæ sit herba ignoratur.

CONSTANTINVS.

HIppophaes & Hippophæston plantæ non sunt incognitæ, vt credit Amatus Lusitanus: nam vtraq; omnibus Dioscoridu notis congruens in Angliæ & Scotiæ litoribus inuenitur: multisq; alijs in locis maritimis, vt existimo, si quis perquirat diligenter. Nam & in Italia inuentum hippophaes testatur Mathiolus vir grauissimus: sicuti & hippophæston in littore Monpessulano frequentissimum esse, obseruauit Iacobus Dalechampius Cadomensis medicus. Lugduni medicinam faciens maxima cum celebritate nominis et gloria: quique, propter eruditionem in eo viro commemorabilem, mihi pernecessarius atque coniunctissimus existit, hist. stimonijs vtor, ne quis malicioſior rem commentitiam esse suspicatur. Rufus medicus etiam de hippophae & hippophæsto meminit libello de purgantibus medicamentis, quem de Græco conuertimus. Sed aduertendum quòd hippophæsto in purgando valentiores vires tribuat: Ediuerso Dioscorides hippophaes fortius existimet. Plinius lib. xxvj. cap. 8. hippopheon etiam epithymon vocat. Ab eodem lib. xxj. cap. 15. hippophaes dicitur hippophyes, spinis geniculatum, cui tributa proprietas, quòd & fructum spinosum habet. Galenus in vocibus Hippocratis hippophaes ἡ ἀνάφορα ἡ γνίδιος dici adnotat, sed hippopheon & styphon legit Phauorinus. Plin. lib. xvj. cap. 44. hippophaes etiam hippophæstum vocat, spinam fulloniam, calyculis inanibus, foliis paruis, radice alba, cuius succus ad detractiones in comitiali morbo sit vtilissimus. Libro tamen xxvij. capite 10. ita scripsit: Hypophæston (legendum Hippophæston) nascitur in spinis ex quibus fiunt æneæ (locus corruptus. Cornarius legit pilæ) fulloniæ, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, & foliis paruis, multis, herbaceis colorisradiculas

diculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur Aestate ad soluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. contra vertigines, orthopneas, paralyseis incipientes. Idem author libro xxij. cap. 12. hippophaes & hippophaëston, sub his nominibus Hippophyes & Hippope, mihi videtur descripsisse addita etiam vocabulorum notatione. Eius haec verba: hippophyes in sabulosis maritimisq; nascitur, spinis albis. Hedera modo racemosa est, candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se conditur, aut pastillis farinae: haec bilem detrahit obolo ponderis, saluberrimè cum mulso. Et altera hippope, sine caule, sine flore, foliis tantum minutis, huius quoq; succus hydropicis mire prodest. Debent accommodatae esse equorum naturae, neque ex alia causa nomen accepisse &c. Apud Theophrastum libro sexto, de historia plantarum legitur hippophyon quod interpretes vertunt lappaginem, lib. autem nono, hippophaos vocatur ab ipso spissatus succus tithymali: sed legitur in exemplari Graeco hippomanes, quod etiam plantam esse cecinit Theocritus in Pharmaceutria, cui se opponunt interpres ex Aristotelis decreto libro vj. de histor. animal. Plinius lib. xxvij. cap. 11. & libr. vij. cap. 42. Virgiliusq; Aeneidos 4. & 3. Georgicon.

DE RICINO.

Graecè, κίκι: Latinè, cici, ricinus, croton: Officin. cataputia maior, cherua maior, granum regum, palma Christi: Arabicè, cherua: Hispanicè, figueira de l'inferno: Italicè, giraſole, fagiuolo Romano, fagiuolo Turchesco, miraſole: Gallicè, palma Christi: Germanicè, Vvunderbaum.

Enarratio CLXIIII.

Dicitur ricinus planta haec, ob similitudinem quam eius fructus cum ricino animali sordido habet, quod canes, asinos, equos, boues, ac potissimum capras & hircos infestat, & sua voce Hispani carrapatum, Itali verò zeccam, appellant. Est enim planta haec in altum crescens, vt saepe arboreſcat, caule arundineo, folio ficus,

Ricinus.

cus, qua de causa Hispani eam, ficum inferni vocant, veluti Arabes cheruam maiorem, aut cataputiam maiorem. Mesue porro, inter sua simplicia abbemesuch, id est granum regis vocat, & ex eo libro secundo, oleum ricininũ fieri tradidimus, & vt inquit Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamẽtorum: vt fructus eius expurgat, detergit, & digerit, sic etiam folium, sed vndequaque debilius, oleum quod ex semine conficitur, calidius atque tenuius est, quàm commune oleum, ac proinde potentius digerit.

CONSTANTINVS.

Complures sunt causæ quas alibi exponam, cur vix persuaderi possum Cici Dioscoridis plantam esse, quam vulgò vocamus palmam christi. Cici vt refert Herodotus libro ij, vocant Aegyptij, & Græci Συλλικυπριαι. arbor ipsa ricinus, & Græcis croton dicitur, à similitudine animalis canibus infesti, nos vocamus Tiques, fortè à Græco vocabulo (nam & crotonem & tixin siue trixin vocant græci) Homerus κυνοραιστὰς appellat, & interpres κρότωνας & τρηβίωνας. De Ricino vide Plinium libro 15. cap. 7. & lib. xxij. cap. 4. Theophrastum lib. j de historia & lib. xx. de causis plantarum. Galenum in glossis Hippocratis. & adhuc Plinium libro, xvj. capite 22.

DE SEPTEM TITHYMALI GENERIBVS.

Græcè, τιθυμαλος: Latinè, tithymalus, esula: Hispanicè, lecche tresna: Lusitanicè, aleitaria hierua: Arabicè,

Arabicè, xauser: Italicè, lactaria herba: Gallicè, reueille matin: Germanicè, Vvolffsmilch.

Tithymalus 1.

Tithymalus 2.

Enarratio CLXV.

SEptem connumerantur tithymalorum genera, vltra plura alia à nobis cognita quæ ordine recenſebimus. Eſt igitur primum eorum genus ſequens, Characis, ſiue Cometes, aut Amygdaloides, à foliis amygdalarum dictus, quod alij cobion appellitant, & eum nos multoties vidimus, & vbiq; reperitur, folio lathyris, minoris cataputiæ dictæ.

Secundus tithymalus, myrtites, quaſi myrtaceus vocatur, quia foliis myrti pungentibus tamen ornetur, vnde melius myrſinites vel caryites quoque appellari ſolet, & quem Manardus, Leonardus Fuchſius, & alij non pauci, vulgare officinarum turbit eſſe putant, quia vt referunt herbarij, & circulatores, ac radiciſecæ, turbit hoc, ex plan ta folia myrto ſimillima habente excauant, potiſsimum

apud

Tithymalus 3.

apud mõtem Garganum prope Apuliam.

Tertius, Paralius maritimus, siue tithymalus, vel lactariolus dicitur, quem Hetrusci piscatores, Mauram herbam appellant, & illius radice pisces interficiunt, ex ea escam parantes, veluti ex platyphyllo, septimo nominando tithymalo.

Quartus Helioscopos id est, soliscquus, quia capitula cũ Sole circum agit dicitur, variis in locis repertus.

Quintus, Cyparissias nominatur, qui, vt mihi videtur, & res ipsa testatur, esula minor est, officinis satis familiaris herba, quam Mesue alsebram minus vocat, porro alsebram maius, pityusa Dioscoridis est, vt sequenti dicemus capite.

Sextus, dendrodes, quasi arboreseens tithymalus est.

Septimus, platyphyllos, id est latifolia habens, dicitur, verbasco similis herba & qua Hispani hodie quoq; pro interficiendis piscibus vtuntur: & eam Itali torum taglium sua voce appellant. Cæterum de horum tithymalorum viribus, ac natura, legito Mesuem capite de Alsebram, & Galenũ lib. viij. de Facultat. simplic. medic. qui sequenti modo tradit: Tithymali omnes, vincẽtem habent acrem, calidamque potentiam, cum amaritudine quadam, validissimus eorum est liquor, dein fructus, & folia, postremo radix: Hæc aceto incocta, sanat eroforum dentium dolores: liquor in ipsa foramina inditur. Cæterũ si aliam partam contingat, continuo adurit vlceratque illam, ex quarta existens calfacientium ordine, qui ad exurentia pertinet. Sic pilos quoque & verrucas, & myrmecias, & pterygia, & thymos, cum oleo inunctus succus euellit, deter

detergitque lichenas & pſoras, propter amaritudinẽ, nec non vlcerum phagedænica, anthracode, & gangrænode, quia valenter calfacit, & deſiccat, aliquando iuuare poterit. Ad hæc, fiſtularum callos eximit, prædicta omnia folia & fructus præſtare poſſunt, ſed imbecillius, quibus ſane & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos, vti aſſolent, celerrime enim ab illis ad vertiginem acti, ac ſemimortui redditi, ad aquæ ſuperficiem feruntur. Porrò quũ ſeptem ſint tithymalorum genera valentiſsimus eſt quem characiam maremq; nominant, & fœmina nuncupata myrſinites: & qui in petris naſcitur arboreſcens: deinceps qui phlomo aſsimilis eſt, & cypariſsias, dein marinus, ac denique helioſcopius proportione autem facultatis ipſorum, & cinis & lixiuium exiſtet.

DE PITYVSA.

Græcè, πίτυσσα: Latinè, pityuſa: Officin. turbit nigrum: Arabicè, ſcebran: Vulgò eſula maior, turbit negro: Germanicè, düffelsmilch.

Enarratio CLXVI.

NAſcitur pluribus & variis locis pityuſa, ſimilis omnino cypariſsiæ, ſed longe maior & procerior, & ea de cauſa, cypariſsim minorem eſulam, hanc verò maiorem appellamus, quam Meſue & Auicenna, alſebram & ſcebram maius appellant, vt ex Serapione facile percipi poteſt, qui ad verbum ea quæ Dioſcorides pityuſæ tribuit, ille ſuo ſcebram condonat. Huius verò radix vt placet Actuario, turbit nigrum eſt, quod hodie ex monte Gargano apud Apuliam, multis & variis abundante herbis aduehitur, intus aliquantulũ album: exterius verò ex ſubruffo nigrum, natura peſsimum, & omnino aſpernendũ. Album verò turbit, vt idem Actuarius in eodem libro de Compoſitis medicamentis teſtatur, radix alypi eſt, quod ex orientali regione Turcæ & Hebræi, hodie ad nos portant, natura optimum, & quod ſeplaſiarii vt habeant ſolliciti eſſe debent, pityuſæ radice, vt infeſtiſsima relicta: de qua Galenus lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. inquit: Viribus eſt ſimilis tithymalo, ſuccumque ſortitur ſimilem, & ſimiliter purgat.

DE LATHYRI.

Græcè, λαθυρὶς: *Latinè*, *lathyris*, *cataputia minor*: *Arabicè*, *mendana*: *Hiſpanicè*, *tartago*: *Italicè*, *cacapuzza*: *Gallicè*, *eſpurge*: *Germanicè*, Spring kraut, ſpring kœrner.

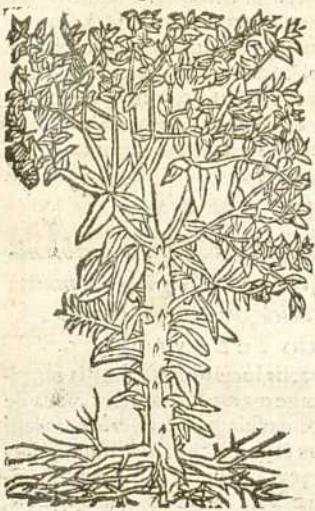

Lathyris.

Enarratio CLXVII.

NOta lathyris eſt herba, officinis cataputia minor dicta, cuius grana viginti potentiſſime pituitam purgant, & illis ruſtici pro ſubducenda aluo frequentiſſime in Hiſpania & Italia vtuntur: & de illius natura, Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita dixit: Et ſucco & purgatoria vi tithymalum refert, niſi quòd ſemen appareat dulce, licet maximè ſit purgatorium.

DE PEPLO.

Græcè, πέπλος: *Latinè*, *peplus*, *eſula rotunda*: *Hiſpanicè*, *mala leche yerua*: *Luſitanicè*, *maleitas herua*: *Italicè*, *eſola ritonda*: *Gallicè*, *reueille matin des vignes*: *Germanicè*, Klein hundsmilch.

Enarratio CLXVIII.

NAſcitur peplos ſiue peplum, in vineis, prope vias, & in hortis folio paruo, ſimili rutæ, ex quo lac emanat apprime purgans, & ea de cauſa, Luſitani & alij Hiſpani, herbam iſtam malum lac appellant, quam pharmacopolę rotundam

tundam esulam vocant,& de ea Galenus lib.viij.de Facultatibus simplic.medicam.ita tradit: Succum habet similem tithymalis,quum in aliis,tum quia purgat ceu illi.

DE PEPLIO.

Græcè,πεπλις: Latinè, peplion, peplis.

Enarratio CLXIX.

NAscitur peplion non multum absimile à peplo, prope mare, & alia varia loca, folio rotundo aliquantulum circinnato: caule verò subruffo, lactis liquore pleno, de cuius viribus, Galenus citato loco,ita inquit:Etiam fruticulus hic succũ habet vt tithymali,validumq;, non tamen admodum vtilem,radix eius videtur superuacanea,semen vtile est,& flatulentum pepli semini similiter purgans.

DE CHAMAESYCE.

Græcè,χαμαισυκη:Latinè,chamæsyce, peplum minus: ficus terrestris.

Enarratio CLXX.

Chamæsyce.

NAscitur Chamæsyce vbiq; herba parum à peplo, præterquam paruitate differens, qua de causa, minus peplum appellari meretur, de qua Galen.libro octauo, de Facultatibus simplicium medicament. ita inquit: Chamæsyce abstergendi simul & acrem vim possidet, itaq; acrochordonas & myrmecias caules eius teneriores intriti, quique ex eis profluit liquor, auferũt, cum melle crassas oculorum cicatrices detergũt: hebetudinẽ visus à crassitie ortam; adiuuant: sicuti & suffusionũ principia. Hæc Galenus. Verum caue

tu lector candide ne decipiaris, quia chamæcissos longe alia est herba, quàm chamæsyce, vt ex capite 127. deprehendere potes.

DE SCAMMONIA.

Græcè, σκαμμωνία: Latinè, sammonion, scammonia: Arabicè, sachmunia: Vulgò scammonee.

Enarratio CLXXI.

Scămonia. SAtis nota scammonia est, basis & calcar omnium soluentium medicamentorum, quæ cotoneo cocta, diagridium dicitur. Est enim scammonia, siue scammoniũ, succus siue liquor radicis volubilis cuiusdam, quę in Asia, Mysia, & Syria, ac Iudæa nascitur, quanquam in Apulia, non postremæ notæ proueniat: quæ verò ex Asia affertur scammonia primatum obtinet: Syriaca verò non ita bona est. Cæterum, bona scammonia vt dicatur, has notas habeat necesse est. Leuis sit scammonia oporter, pellucida, fungosa, taurino glutini colore similis: vt tenues habeat discurrentes lineas linguæ admota lactescat: vltimo loco signum hoc collocandum est, scilicet vt admota linguæ albescat, lactescátve, quia & adulterinæ permixtæ liquori lactariæ herbæ. Illud quoq; eueniat, vt testatur Dioscorides, quod in præsenti animaduertant pharmacopolæ velim, ne sic hoc tantum contenti signo, in bona eligenda scammonia decipiantur: nam quum eam sputo madefaciunt, & in lac verti vident, illico optimam esse asserant, quum tamen per se signum hoc solum fallax sit: cæteris verò notis adiunctum, verissimũ. Proinde hoc ante oculos habeant decet, quum nullum hodie sit medicamẽtum quo frequentius vtantur, quàm scammonia, cuius optimę & Asiaticæ Dioscorides, ad scriptulos quatuor concedit, imò ipsius drachmam vnam simul cum duobus scriptulis nigri veratri, & integra aloës drachma, ad optimam obtinendam purgationem tribuit. Hodiernæ verò & communioris scammoniæ, decem vel ad summum quindecim grana, efficacissimè purgant: vnde satis percipitur hanc adulterinam, & lacte liquoreve tithymali permixta esse: sed scammoniam & alia similia medicamenta per se absq; correctione vlla ægrotantibus dare peritus medicus cauere debet, qualia sunt helleborus, colocynthis, euphorbium

bium, esula laureola, tithymalorum septem genera, & alia plura, quæ non solum homines, sed etiam bruta enecant, de quibus Galenus semper quum loquitur, inquit: Purgatium omnium medicamentorum naturam corporũ quæ purgantur naturis contrariam esse, quod minime benedictis medicaminibus euenire certum est, vt cassię fistulari, mannæ, thamarindis, passulis Corinthiacis, myrobalanis, rhabarbato, syrupo rosarum solutiuo, syrupo violaceo solutiuo, sene, & aliis similibus, quæ impropriæ medicinæ dicuntur. Cæterum, vnũ in præsenti non præteribo, quod Actuarius memoriæ cõmendauit, dignum sane vt omnes medici præ oculis habeant, scilicet quòd scammonia iuribus & brodiis miscenda non sit: ita enim inquit ille: Scammonium non censeo iuribus inferendum, quod experientia compertum est, id cum ipsis conciliari non posse, quod hodierni medici animaduertant suadeo, vt non scammonium aut pilulas iuribus eliquatas in potu tradant, quum inde multis mors subsequatur: vt Venetiis vidimus & Fer rariæ in Samuelo Abarbanelio, qui ob epotas sic pilulas vitam cum morte commutauit.

Scãmonia in iure lethalis.

Chamælæa.

DE CHAMAELAEA.

Græcè, χαμαιλαία: Latinè, oleastellum, chamælæa: Arabicè, mezerion: Vulgò, mezereon: Gal. boys gentil.

Enarratio CLXXII.

CHamælæa officinarum mezereon est, planta circulatoribus, & pseudomedicis familiaris, qua corpora exsoluendo excarnificant, ex ea verò pharmacopolæ pilulas parant, quibus

medici ascitę morbum propulsant. Caueat tamen lector, ne pro chamælæa chamæleontam intelligat: de chamælæa vero ita tradit Galenus lib viij. de Facultatibus simplic. medic. Chamælæa vincentem habet qualitatę amaram, quare admodum sordida vlcera, & quæ maximis inducta sunt crustis, purgare cum melle est potens.

DE THYMELAEA.

Græcè, θυμελάια: Latinè, thymelæa: Hispanicè, thoruisco: Italicè, pepe montano: Gallicè, lin sauuage: Germanicè, Rellers halss.

Enarratio CLXXIII.

Thymelæa.

EST thymelæa plantz nobis satis cognita, virgas singulares, & plures, cubitales, à radice mittens, quarum cortices pro ligandis scopis & fasciculis deseruiunt, in quibus folia chamælææ sunt, sed minora, lentisci figurā imitantia: nam huic fructus piperis magnitudine inest primo viridis, postea, vero quum ad maturitatem peruenit, ruber euadit, & quo perdices & auiculę auidissimè vescuntur: & ea de causa, rustici Hispaniarum, singulis annis, prope infinitas dixerim auiculas hoc semine, curuatis virgis & quibusdam lineis dispositis venantur: Ob magnam enim quam thymelæa cum chamælæa siue mezereone habet similitudinem, multi chamælæam mezereon minus appellant. Est enim huius semen apprime soluens, vt testatur Dioscorides, quod granū cnidion dici, latius lib. ij. adnotauimus.

DE

DE SAMBVCO.

Græcè, ἀκτὴ: *Latinè*, *sambucus*: *Arabicè*, *Tafacti*: *Hispanicè*, *sabugo*, *sabugueiro*, *caninero*: *Italicè*, *sambuco*: *Gallicè*, *suc*, *& susceau*: *Germanicè*, Holder.

DE EBVLO.

Græcè, χαμαιάκτη: *Latinè*, *ebulus*, *humilis sambucus*: *Hispanicè*, *hiezguos*, *indios*: *Italicè*, *ebulo*: *Gallicè*, *hyeble*: *Germ.* Attich, oder nilderer, holder.

Sambucus.

Enarratio CLXXIIII.

ARboreſcit ſambucus vbique ex vmbella flore albo & odorato, ex quo aqua per campanam extracta, ac fronti applicita, capitis dolores mitigat, non minus quoque ſuccus ex cortice radicis expreſſus potentiſsime vomitum prorritat, ab hydropicis aquam depellit. Ebulus vero chameactæ id eſt humilis ſambucus herbæ modo, bicubitalis altitudinis, ad ſummum creſcit, folio amygdalino, planta in vniuerſum vſui medico conuenientiſsima, cuius radicis ſuccus eadem præſtat quæ ſambuci, vltra quæ pituitam quoque iuncturis adhærentem craſſam & viſcidam purgat, decoctum quoq; totius herbæ pedum œdemata à longinquis morbis contracta reſoluit. Cæterum, in dubium

vertitur cuiustemperaturæ sambucus & ebulus sint: cui quæsito Dioscorides ita primo respondet, eadem sambuco & ebulo uis est, siccant, adstringunt, refrigerantque & aquas è corpore pellunt. Actuarius quoque libro de Compositis medicamentis, ita cum Dioscoride tradit: Sambucus & ebulus refrigerant, aquas trahunt, stomacho adversantur: horum folia olerum more igni decocta eduntur: ad pituitam bilemq; detrahendam, radicis in vino decoctæ vsus, hydropicis cõfert. Ex quibus satis percipitur, quòd sambucus & ebulus, frigidâ sortiantur tẽperaturã,

Auicenna. Quibus Auicenna in oppositum est, qui lib. ij. sui Canonis, cap. 619. sambucum calidum & siccum in tertio gradu potius constituit. Nos vero ne in hac re à testibus contra testes discurramus, Galeni regiam viam sequentes, quantum ab harum plantarum odore, sapore, & ipsis operationibus venire possumus, inuenimus eas potius ad caliditatem declinare, quàm frigiditatem. At quia caliditas, primum ordinem non superat, pro quo inueniendo opus est ratiocinatione, nonnulli frigidas esse dixerunt, sed quòd ita se res habeat, atteſtatur Galenus lib. 6. de Facult. simpl. medic. dicens: Vtraque potentiam habet & desiccandi & conglutinandi, nec non digerendi modicum: in iis enim' vltimis verbis, Galenum illis modicam tribuisse caliditatem, quum dicat digerendi modicum potẽtiam habet, satis claret. Nec enim Auicenna nobis in hac re contrariatur: quũ citato loco (vt mea fert sententia) nõ de sambuco hoc agit, sed potius de sambac: hoc est hiasmino, vel vt verius dicã, de violis, quas Keiri Arabes appellant, vt ex suis verbis, facile percipere quis poterit, In passiuis vero qualitatibus, potenter plantas istas exiccandi facultatem habere omnes concedunt.

DE PYCNOCOMO.

Græcè, πυκνόκομον: Latinè, pycnocomum.

Enarratio CLXXV.

PIcnocomon & si suis lineamentis & coloribus exacte Dioscorides depingat, quæ tñ illa sit herba ignoratur.

DE

Apios.

DE APIO HERBA.

Græcè, ἄπιος: Latinè, raphanus syluestris, apios: Hispanicè, vna suerte de rauano syluestre: Gall. raue sauuage: Germa. Erdnuſs.

Enarratio CLXXVI.

APios herba ſic dicitur, quia ſimilē pyro radicem habet, naſcitur autem inter hordeum exacte Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondens, qua in Gallia ruſtici famis tempore, vt teſtatur Ruellius, veſcuntur.

Colocynthis.

DE COLOCYNTHIDE.

Græcè, κολοκυνθὶς: Latinè, colocynthis, cucurbita syluestris: Arabice, chandel: Hispanicè, Italicè, coloquintida: Gallicè, colloquinte, & courge sauuage: Ger. Vvilder kürbis, coloquint.

Enarratio CLXXVII.

COlocynthis, corrupte coloquintida hodie appellatur, officinis ſatis familiaris, cuius vires ac earum correctio-

nem legito apud Meſuem in ſuis Simplicibus, Ex illa tamen trochiſci parati in officinis habẽtur, quos Alandach appellamus, quibus in clyſteribus, cõtra colicos affectus, & rebelles dolores paſsim vtimur, magno profecto iuuamento. De colocynthide ita refert Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicament. Guſtu amara eſt, vehementerque purgatoria facultate prædita: Ipſius virentis ſuccus intritus iſchiadicis prodeſt.

DE EPITHYMO.

Græcè, ἐπίθυμον: Latinè, epithymum, flos thymi: Hiſpanicè, cabelhos, flores del thomilho: Italicè, epithimo: Gallicè, teigne de thyn.

DE ALTERO EPITHYMO.

Græcè, ἐπίθυμον ἕτερον: Latinè, cuſcuta, caſſuta, podagra lini: Hiſpanicè, ſirgo de raposa, rabo de raposa: Italicè, cuſcuta: Gallicè, barbuette. Germanicè, Filtzkraut oder flachſs ſeiden.

Enarratio CLXXVIII.

SOlent hic herbarum inquiſitores, longas componere diſceptationes: quas nos prætermittimus, rem paucis, vt ſolemus, abſoluentes. Eſt igitur epithymon, ſiue epithymus, crinis tanquam palliolum, thymum ambiens, vel potius flores thymi. Naſcuntur autem potiſsimũ capilli iſti, tanquam inuolucrum ſuper thymo qui eaſdem cum floribus thymi vires habent, & ea de cauſa, authores nonnunquam per epithymum flores thymi intelligunt, nonnunquam verò crines ſupercreſcentes in thymo cũ ſuis floribus. Naſcitur epithymus iſte Salmanticæ (vt cæteros ſileã locos) ad ripas fluminis Thormidis, & ſi recte memini, prope ſacellum Sanctæ Mariæ dicatum: Verum, & ſi potiſsimum epithymus ſuper thymo naſcatur, & ea de cauſa epithymus quaſi in thymo dicatur: ſuper aliis tamẽ herbis naſcitur, vt tradit Actuarius vir Græcus doctiſsimus: naſcitur autẽ in ſatureia, & ſtœba herbis, epithymbrũ inde dictum, cum reliquo eaſdem facultates habens, infirmiores tamen, de quo Galenus, lib. vj. de Facult. ſimp. med. inquit.

quit: Epithymum thymi facultatem habet ad omnia efficacius: exiccat & calfacit in tertio gradu. Mesue verò tractatu suo de Simplicibus, postquam de eo multa secũdum Galeni doctrinam dixit, ita quoq; de illius viribus tradidit, inquiens: Prærogatiuam habet educere super omnibus solutione educentibus melancholiam, educit enim sine molestia & facile, curat melãcholiam morbum, epilepsiam, & timorem, imo omnes morbos à melancholia ortum trahentes depellit, vt cancrũ, lepras, scabies, quartanas, splenis oppilationes, & huius generis alios. Dosis eius in decoctione, est in potu à drachmis quinq;, vsq; ad xx. & pulueris eius à drachmis tribus, vsq; ad vij. eius tamẽ vsus in æstate, non adeo securus, vt in hieme est. Est & alius epi thymus rubens, qui capillorum modo absq; radicibus crescit, & aliis obuoluitur circunligaturve plantis, præcipue lino, & ea de causa, podagra lini appellatur, quam Plinius cassutam aliquando nominare non dubitauit, quanquam lib. xxvj. cap. 8. illum quoq; inter epithymi genera cõmemorat, Cæterum falluntur Eurit. Cordus, Otho Brunphelsius, ac Manardus, credentes cuscutam androsacem esse. Est enim androsaces herbula super saxis & lapidibus nascens, quam semel apud Antonium Musam Brasauolam, anno millesimo quingentesimo, quadragesimo quinto, die verò xx. Octobris vidi, quæ à cuscuta multum abest, & albissima ac tenuissima fila, veluti capillos, super saxo habebat, vt suo diximus loco: Habet autem cuscuta easdẽ cum primo epithymo vires, quę quoq; iecoris obstructiones aperit, & sanguinem mundificat.

DE ALYPO.

Græcè, ἄλυπον: Latinè, alypon, alypia, turbit album, turbit Orientale: Vulgo, turbit di Leuante.

Enarratio CLXXIX.

ACtuarius libro de Compositis medicamentis vbi de triphera minori agit, inquit Alypum turbit album esse, quod ex Orietali plaga ad nos aduehitur, habet enim huius semen vim bilem atram purgandi, radix verò pituitam, de qua Paulus Aegineta, lib. vij. suæ medicinæ, ita dixit: Alypi semen bilem atram per inferiora purgat, pari

epithy

epithymo mensura sumptum cum sale & aceto, verum tamen intestina leniter exulcerat. Item capite eo quo medicamenta atram bilem purgantia describit, inquit: Alipi semen inferius atram purgare bilem, pari epithymo mensura cum sale & aceto, dictum est, intestina vero; si fide Dioscoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Est verò meo iudicio, quę nũc alypias vocatur: exhiberi debet in mulsa.

DE EMPETRO.

Græcè, ἔμπετρον: *Latinè*, *empetron*, *calcifraga*: *Gallicè*, *percepierre*: *Germanicè*, Stein raut.

Enarratio CLXXX.

EMpetri historiam tam succincte narrauit Dioscorides, vt quæ illa sit herba, difficile sit addiuinare: olim verò quum apud Anthuerpiẽses agebam, apud quos, magna diligentia, simplicia medicamẽta inuestigabam, Cornelius medicus Anthuerpiensis mihi herbam cespitosam, sapore salsam, prope mare nascentem, obtulit, quam empetrum esse contendebat: Nam & pastor qui illam ad eum attulerat, iureiurando affirmabat, oues quum male haberent, ad illam tanquam ad certum salutis asylum confugere: cuius esu munitæ, morbum propulsabant, & immunes manebant: Interpositis verò postea nonnullis annis, eundẽ Cornelium huius herbæ memoriam feciſſe comperi, præcipue, in quadam epistola quam commentariis Hieremiæ Triuerij, Louaniẽsis medici, viri doctissimi super Aphor. affixit, & de ea ita dixit Galenus, Ad solas purgationes esse videtur commodum, bilem ac pituitam educẽs, iuuat tamen ad alia gustu salsum existens.

DE SYLVESTRI VITE.

Græcè, ἄμπελος ἀγρία: *Latinè*, *vitis syluestris*, *Officinis viburnum*: *Italicè*, *dafne*, *Lienen*: *Gallicè vigne*, *ou hardie*. *Germanicè*, Speckreben lienen.

Enarratio CLXXXI.

DIcitur Vitis agrestis planta hæc, ob id tantum quia racemosum fructum rubrum, vitis instar gerit, quum tamen figura & viribus multum ab agresti vite differat: folia

Vitis syluestris.

folia enim huic non vitis ed ſolani potius ſunt, vires verò calidiſsimæ cauſticæ ac depilatoriæ, quibus de cauſis mulieres Italiæ, & Hiſpaniarum huius plantæ fructu, pro rubricandis genis maxime vtuntur. At vera vitis ſylueſtris, tantum abeſt, vt ſolani folia habeat, vt ea potius vitis ſint, quibus non cauſtica aut adurens, depilatoriáve vis ineſt: ſed frigida potius & conſtringens: de hac vero de qua agimus, ita refert Galenus lib. vj. de Facultat. ſimplicium medicamentorum: Racemi eius extergendi vim poſsident, ac proinde cutis extimæ vlcera purgare poſſunt, ſed aſtrictionem quandam ſortiuntur extrema germina, quæ & ſale condiri aſſolent, Hæc Galenus. Hodie verò Itali, præſertim Anconitani, eius aſparagis turionibus dictis, maxime vtuntur.

DE VITE ALBA.

Græcè, ἄμπελος λευκὴ: Latinè, ampelos leuce, vitis alba, bryonia: Hiſpanicè, Nueza, anorca: Italicè, zucca ſaluatica: Gallicè, feu ardant, couleuuree: Arabicè, feſtre: Germanicè, Schmervvürtz.

Enarratio CLXXXII.

DIcitur Vitis alba, à ſeplaſiariis hodiernis, bryonia, cuius radix craſſa alba in vſu medico eſt, de qua Meſue tractatu de Simplicibus, ſub alfeſcera mentionem fecit,

Vitis alba.

cit, Galenus verò lib.vj. de Facul.ſimplic.medic. ita de ea tradit: Prima huius germina vere edi ſolent, edulium propter aſtrictionem ventriculo acceptum: Cæterũ ſubamaram & modice acrem aſtrictionem poſsident: quare & vrinam modice cient: At radix & abſtergentem & deſiccantem vim habet, & moderate calidam, quamobrem & lienes induratos liquat epota, cum ficubuſque poſita foris, pſoram & lepram ſanat. Porro fructus eius, racemi-ſpeciem præferens, iis qui coria depſant eſt vtilis.

DE VITE NIGRA.

Græcè, ἄμπελος μέλαινα: *Latinè*, *Vitis nigra*, *Hiſpanicè*, *Luſitanicè*, *congorca*: *Italicè*, *tamaro*: *Gallicè*, *eſpece de coleuuree*, *Arabicè*, *Faſerſim*: *Germanicè*. Vvald reben, lynen, oder lenen.

Enarratio CLXXXIII.

HAec illa planta eſt, cuius fructum, vuã tamminiam appellamus, & ex qua quoq; cauliculi aſparagorum modo, pro victusvſu colliguntur, quam Luſitani reliquiq; Hiſpani ſua voce, congorcam, id eſt quaſi vitem albam appellant, vocant enim vt dixi, vitem albam, norcam, hanc vero conorcam, & corrupte congorcam, quæ omnia ad Galeni mentẽ nominata ſunt, vt mirer Luſitanos hucuſq; rerum nomina tam incorrupta & ad Græcorum &

Rom

Romanorum mentem, reſeruata habeant, ita enim Galenus citato loco tradit: Vocatur autem hæc vitis nigra, proprie bryonia, prædictæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior.

CONSTANTINVS.

ERrat Mathiolus Senenſis vir alioqui meo iudicio maximus, quem ſequitur Amatus Luſitanus, & ipſe de literis optime meritus. Non enim, vt eorum vterq; falsò cenſet, vitis nigra quæ bryonia proprie dicta Galeno, eſt latinorum vua taminia. Sed aut labruſcæ genus Plinio, aut ſtaphis agria (id eſt pediculari Scribonio largo, & Plinio etiam pituitaria dicta) Cornelio Celſo eſt vua taminia, hic ſiquidem lib. iij. cap. 21. ταφίδα ἀγρίαν exponit vuam taminiam. Sic namq; legendum, non tyminiam. Plinius verò lib. xxiij. cap. 1. aſtaphidem ſiue ſtaphidem agriam, vuam taminiam falsò vocari aſſerit: cùm tamen vuæ taminiæ lib. xxvj. cap. 13. tribuat, quæ Galenus agriæ ſtaphidi libro de Compoſ. Medic. ſecundum locos. Idem Plinius lib. xxiij. cap. 1. labruſcam ampelon videlicet agriam, vuam taminiam nominat: quo loco etiam lapſus deprehenditur, nam ampelon agriam de qua agit hoc capite Dioſcorides, confudit cũ ampelo agria quæ propriè eſt labruſca, ænanthem ferens: de qua peculiariter egit ipſe Dioſcorides, lib. v. cap. 2.

DE FILICE.

Græcè, πτερις: *Latinè*, *Filix*, *Hiſpanicè*, *fechos*: *Luſitanicè*, *feitos*: *Italicè*, *felce*, *Gallice*, *fougere*: *Arabice*, *Sarax*: *Germanicè*, Vvaldtfarn mennlin.

DE FILICE FOEMINA.

Græcè, θηλυπτερις: *Latinè*, *fœmina filix*: *Hiſpanicè*, *fechos hiembra*: *Italicè*, *felce femina*: *Gallicè*, *Oſmonde*: *Germanicè*, Vvaldfarn vueiblin.

Enar

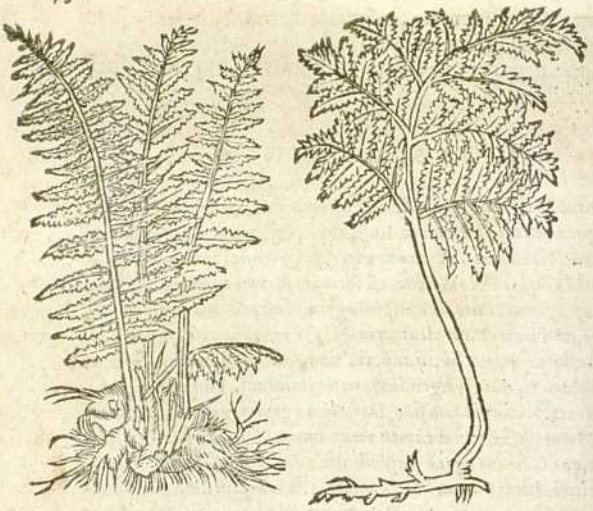

Filix Mas. *Fœmina.*

Enarratio CLXXXIIII. CLXXXV.

FIlix tam maſculus, quàm fœmiña, vbiq; creſcunt, De quibus Galenus lib. viij. de Facultatib. ſimplic. medic. ita tradit: Radix eius latum lumbricum perimit, ſi in melicrato pondere drachmarum quatuor bibatur. Quare ipſam partum viuum necare, mortuum autem expellere, non eſt mirum, ſiquidem amara exiſtit, paulumque aſtrictionis obtinet, vnde validè vlcera deſiccat, citra morſum tamen, cui ſimilem vim habet Thelypteris.

DE POLYPODIO.

Græcè, πολυπόδιον: *Latinè*, *Polypodium*, *filicula*: *Hiſpanicè*, *filipodio*, *polypodio*: *Italicè*, *polipodio*: *Gallicè*, *polypode*: *Arabicè*, *Bisberg*: *Germanicè*, Engelſueſs.

Enar

Enarratio CLXXXVI.

NOta Polypodij radix officinis est, cuius folia pennata filicis modo sunt, & ea de causa, à Romanis Filicula dicitur: nascitur autem optimum polypodium in quercubus, qua de causa, à medicis continuo quercinum in suis compositionibus describitur: quod vero super lapides nascitur, non ita bonum est, humiditatem enim superfluam indigestam (vt Mesue tradit) gignentem in corpore ventositatem, & subuersionem, ac nauseam posidet: Imò de omni polypodio tradit idem Mesuæ, corpora maxime extenuare, desiccare, ac ea ad nauseam & subuersionem trahere: quæ Manardus Ferrariensis non ferens, contra Mesuem insurgit, dicens magis credendum esse Auerrhoi dicenti polypodium esse securam medicinam, & epithymo meliorem, quàm Mesue vel Plinio, qui ab eo stomachum offendi affirmant. Est enim Polypodium calidum in primo gradu, vt eius indicat sapor. Cuius dosis ad integram vnciam est, de quo Galenus lib. viij. de facultatib. simplic. medicamen. ita inquit: Dulcem simul & austeram vincentem obtinet qualitatem, vt facultatis sit citra morsum admodum exiccantis, & vt tradit Mesue, solutione educit choleram nigram, cum facilitate, & phlegma grossum, & mucilaginosum, & materias iuncturarum, & confert colicæ secundum omnem modum administrationis eius, & duriciei splenis, & proprie cum epithymo, & sale Indico, & cõfert ad melancholicas febres, & proprie cum aqua mellis, & sanat scissuras quæ fiunt in manibus. *Mesue.* *Manardus*

DE DRYOPTERI.

Græcè, Δρυόπτερις: Latinè, Dryopteris, filix quercina: Hispanicè, fechos de sobre, el robre: Italicè, felce di quercia: Gallicè: Feugere de chesne: Germanicè, Eich farn.

Enarratio CLXXXVII.

DRyopteris, filix in quercubus nascens est, folio parum inciso, radicibus implexis, hirsutis, dulcibus cum quadam acerbitate, vel vt tradit Galenus, dulcis, acris, amara, & in radice etiam acerba existit: habet autem facultatem putrefaciẽdi, proinde pilis glabrã cutim efficit.

DE CNICO.

Græcè, κνικος: Latinè, cnicus, cartamus, crocus syluestris: Hispanicè, alacor, semente de papagaios: Italicè, cartamo, saffarano Saracinesco: Gallicè, saffran bastard, ou sauuage: Arabicè, Chartom, Germanicè, Vvilder garten saffran.

Enarratio CLXXXVIII.

Cnicus.

CArtami semen, in vsu medico habetur, & ex eo conditum quoddam in rotulis ad mentē Guidonis, pharmacopoliorum seplasiarij componunt, de quo Galenus libro vij. de Facultat. simplic. medic. ita inquit: Cnici semine dum taxat ad purgationes vtimur, estque tertij ordinis excalfacientium, si quis foris eo vti volet. Mesue verò illum potius calidum in primo ordine cōstituit, siccum verò in secūdo, & vt tradit solutione educit phlegma per ventrē & vomitum, & similiter aquositates, & valet ad ægritudines ex eis, sicut est colica, & clysterizatus valet similiter, & mundificat pectus & pulmonem, & proprie loho prædictum, & alij modi administrationis eius, & clarificat vocem, & similiter oleum ipsius, & vsus ipsius in spermate augmentum efficit: flos vero eius cum aqua mellis remouet icteritiam, dosis eius à drachmis quatuor, vsque ad aureos quinque, & floris eius, à drachma vna, vsque ad aureos duos.

DE

DE MERCVRIALI.

Græcè, λινοζόϛις : *Latinè*, *Linozoſtis*, *Mercurialis*: *Hiſpanicè*, *mercuriales*, *vrtigua muerta*: *Italicè*, *mercorella* : *Gallicè*, *Mercuriale* : *Germanicè*, Bengel kraut.

Mas.

Fœmina.

Enarratio CLXXXIX.

FRequenti in vſu clyſteriorum, Mercurialis tam maſcula quàm fœmina hodie venit, de qua Plinius abunde lib. xxv. cap. 5. dixit. Cæterum à nobis ſyrupus de ſucco mercurialis excogitatus eſt, quo bilem & aquoſos humores abſq; noxa vlla, quatuor vnciarum pondere, euacuamus. Fit quoq; ex tenellis mercurialis cauliculis, peſſulus, qui oris matricis admotus menſes & ſecundas prouocat: familiare enim apud Hippocratem remedium eſt, vt libro de Natura muliebri, & de morbis muliebribus comprehenditur. Galenus porro libro ſeptimo, de Facultat. ſimp

Mercurialis.

Syrupus de ſucco Mercurialis.

simplic. medicamen. ita inquit de linozostide: Ea vtuntur omnes ad subductiones alui duntaxat, quanquam etiam admota, valenter digerit.

DE CYNOCRAMBE.

Græcè, κυνοκράμβη: *Latinè*, *cynocrambe*, *canina brassica*, *mercurialis canina*: *Hispanicè*, *verca perruna*: *Italicè*, *mercorella canina*: *Gallicè*, *mercuriale noire*: *Germanicè*, Vvildbengelkraut.

Enarratio CXC.

Cynocrambe.

Ruellius errat.

CYnocrambe, id est canina brassica, ea est herba, quæ mercurialis folia habet, & prope fossas, muros, & vias nascitur, altitudine duorũ & trium cubitorũ. Quapropter errat Ruellius, quum cynocrambẽ atriplicem syluestrẽ esse credidit, quum Dioscorides capite de Atriplice, de domestica & syluestri ser monem habuit. Est præterea alia herba atriplici syluestri æqualis quę fricata semen genitale redolet, & ea de causa, spermaria herba appellatur. Huic quoq; altera similis est herba, Vuluaria dicta, quæ fricata ac manibus tractata, fœtidum & putidum ex se expirat odorem, qualem ex putidis piscibus salitis & inueteratis attolli nouimus. Soluunt autem omnes istæ herbæ, & matrici auxiliantur male affectæ.

DE

DE HELIOTROPIO MAIORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μέγα: Latinè, Scorpiurus, heliotropium maius, Officinis Herba cancri, solaris herba, Verrucaria maior: Hispanicè, tornasol, yerua de las verrugas: Italicè, herba de i porri: Gallicè, Tourneſol, herbe au chancre.

DE HELIOTROPIO MINORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μικρὸν: Latinè, Heliotropium minus: Officinis solaris minor, verrucaria minor: Gallicè, vernette, ou herbe aux porreaulx.

Enarratio cxci. cxcii.

QVi Chalendulam heliotropium hoc esse credunt, miro comprehenduntur errore, quum chalendula (vt dixi) chrysanthemum est, cuius flores caudæ scorpionis minime respondent. Dicitur vero heliotropium, herba cancri, ob duo: Primo, quia florem similem caudæ cancri possidet: Secundo quia mirum in modum cancris, & vlceribus malignis, cancrosisue auxilium præstet: minor vero verrucaria, ita dicta, quia semen verrucarum similitudine habet. Prope lacus, & stagnantes aquas nascitur: quam simul cum prima, Antuerpiæ mihi monstrauit Christiernus Morciensis, singularis doctrinæ vir, & qui Parisiis publice Matheſin profitebatur: quem nos, quum Antuerpiam veniret, vt inde in Daniam nauigaret, per quatuor menses remorati sumus, à quo multa & præclara didicimus, vna cum Iodoco Valareo viro Antuerpiensi, trium linguarum peritissimo, & cuius industria hodie Quintus Calaber Latinus legitur, vt plura alia taceam opera, per hunc doctissimum virum composita: aderat quoque eo tempore nobiscum Hieronymus Lusitanus medicus, qui hodie apud Indos, regis Lusitaniæ mandato, magna cum gloria artem medicam exercet, simul

simul enim præclaro viro illi Christierno, disci pulifacti sumus.

DE SCORPIOIDE.

Græcè, σκορπιοειδὲς: *Latinè*, *Scorpioides*: *Gallicè*, *Souuenez vous de moy.*

Enarratio CXCIII.

SCorpioidem quoq; apud Belgas vidimus, folio minoris heliotropij, semine scorpionũ caudæ persimili, vnde nomen traxit. Non est scorpioides chalendula, vt multi putarunt, sed de Scorpioide ita tradit Galenus, libro octauo de Facult. simplic. medic. excalfacit ordine tertio, desiccat secundo.

Finis Libri Quarti.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVINTVM, Enarrationes Doctoris Amati Lusitani Medici in Italia præstantissimi.

*

De Vite vinifera: Germanicè, Vveinreben.

Enarratio Primi Capitis.

Vitis vinifera.

Vitis. VITIS planta Baccho, siue Libero, Noe patri dicto, dicata, vbique vulgatissima est, ex qua vuæ pendent, & ex illis diuinus ille liquor, vinũ dictum paratur: frigida enim omni ex parte vitis est, cuius capreoli comesti stomacho calido magnũ præbent oblectamentũ, & ex illis, nos ante agrestæ ortum, succum cum aqua rosacea extrahere facimus, quo pullos gallinaceos, vice agrestæ, principibus & dominis, comedant consulimus. Porro, aqua ex vite amputata, destillans, veluti quoq; concretum gummi, vrinam cit, & faciem pulchram reddit. Vitem quoq; siccam, sarmentum practici appellant, quo ignito, cauterij vice, verrucas extirpare solemus, & illius

cinis, vnguentis præcipuè ad morbum Gallicum facientibus, non minus ac thamariſci miſcetur.

De *Labruſca*.

Enarratio II.

Oenanthe Capite quinto ſequenti lege de Oenanthe.

De Vuis: *Germanicè*, Vveintraub, vueinbeer.

Enarratio III.

Vua. RECens vua collecta, ac roſcido humore madefacta, & comeſta, ſtomachum turbat, & aluum ſubducit, penſilis verò, in qua maior humoris ſui pars exaruit, optima eſt, & in optimum vertitur nutrimentum: ab vua tamen nutrimentum acquiſitum, facile euaneſcit, vt recte admodum meminit Galenus, exemplum à pinguibus vinearum cuſtodibus deſumens. Cæterum inter horæos fructus, vua primatũ obtinet, ſecundum locum, ficus habet.

De Vua paſſa: *Germanicè*, meertreüblin.

Enarratio IIII.

Vua paſſa. VVa paſſa, ſiue ſole exiccata, magnopere à Galeno laudatur, præcipuè pro pectoris ac iecoris affectionibus, modo abſque ſeminibus in cibo detur: nam ſemina ſiue interna grana ſua pectus conſtringunt, & obſtructiones parant, qua de cauſa Galen. libro ſeptimo, de Compoſitione medicament. ſecundum locos, cap. 2. in ſuis arteriacis, ad thoracis morbos, compoſitis, paſſas exacinari iubet, ſuadetque earum carnem tantum comedendam, id quod libro octauo ſequenti prædicti voluminis, corroborat dicens: vuas paſſas ad thoracis & iecinoris affectus, ſpecifica virtute quadam, vel vt aiunt à tota ſubſtantia, valere modo à granis & ſeminibus ſuis exacinata patiens comedat. Quibus Gale. verbis Alexander Trallianus ſubſcribit, veluti Aëtius, qui paſſas vuas ſeminibus repurgatas, peculiare iecinoris alimentum eſſe tradunt, à quibus Auicenna ſumens Fen decima libri tertij, inquit: Vua paſſa à tota ſubſtantia iecori conuenit, ſuple tu, ſeminibus munda, exacinata dicta. Quo factum eſt, vt medici hoc tempore, ſummo conſilio, vuam paſſam Corinthiacam, abſque

absque semine natam ægrotis concedant, quæ ieiuno stomacho sumptâ, prius aqua vel vino mersâ, trium vnciarum pondere, aluum mouet, & purgat: quæ verò seminibus ornatur vua passâ, stomachum roborat, vt testatur Galenus libro de Facile parabilibus, eo præcipuè capite, quo de capitis dolore ob vini potum orto, agit, vbi animaduertendum est, quòd vua passâ ante cibum, vt corpus moueat, absque seminibus comedi debet, vt verò stomachum roboret, cum illis: à cibo verò, cum granis & semine integra edi debet, nam & stomachum roborat, & aluum subducit: vt de cotoneis & pyris, austerisque fructibus Galenus historiam enarrat.

De Oenanthe: Germanicè: Vvildreben.

Enarratio v.

EStœnanthe, vt alibi diximus, & Secretarius Florentinus ignorauit, ea herba, quam filipendulam pharmacopolæ appellant, nunc verò, œnãthe fructus est vitis syluestris floreſcentis, quem officinæ labruscam vocant, sua natura, constringentem, stomacho conducibilem: qua de causa inter medicamenta stomachica persæpe miscemus.

De Omphacio, id est agresta: Germanicè, Agrest.

Enarratio vi.

OMphacium, id est succus vuæ acerbæ, vbiq; paratur: in æreo porro vase ad Solem concretus, magno iuuamento contra oculorum nebulas, ac scabricies paratur, quo sæpe ipse vsus sum. Videant tamen iuniores medici, quum agrestæ succum febricitantibus concedunt, ne plus iusto salitus sit, nam sic salitus, vt plerunque paratur, febres acuit, & corpora plus iusto sicca reddit.

De Vino.

Enarratio vii.

VInum vbique suas habet laudes, quod odore, sapore, colore, dignoscitur, & vt Erasmus Roterodamus, olim viua voce superaddebat, fama: bonum enim & generosum vinum suspensa hedera non habet opus, quòd contra cicutam & alia frigida venena, meracum ac potens

tens præstantissimum antidotũ est, vt olim Angelus Politianus ad medicorum mentem exacte exposuit. Non minus quoq; vinum vinosum œnodes siue polyphorum dictum, id est multam ferens aquam, & multiferum dictum, post esum melonum, & fructuum frigidorum bibi debet, vt ex Hippocrate clare percipitur, libro de Affectionibus quum dicat: Quicunque cibi aut flatum, aut æstum, aut morsum, aut repletionem, aut tormen faciunt, à talibus liberat vinum meracum insuper potatum, proinde videant iuniores medici, Auicennæ & Arabum sectatores, qui contendunt, super similes fructus aquam potius bibi, quàm vinum debere. Cæterum hic Dioscor. de Vetustis vinis primo sermonem facit, pro quo scire licet, quòd vetusta vina ea dicũtur ad Dioscoridis & Græcorum mentẽ, quæ quindecim vel viginti excedunt ætatis annos. Mediæ autẽ ætatis vinum apud illos dicitur, quod septem ad decem vsque annos continet, vt hic ex Dioscoride percipitur, quum dicat: quæ media ætate sunt tutissime bibuntur, qualia ferè septimo anno sunt. Quibus verbis Galenus subscribit libro vij. Methodi medendi, vbi vinum sex annorum tanquam medium inter nouum & vetus laudat, quod idem fecit libro quarto, de Compositione medicamentorũ, per genera: vbi de epulotico medicamento ex collectaneis Primionis agit, quum dicat: Etenim recens vinum penitiora corporis non permeat, vetus acre & mordax est, ergo ætate medium potius est, quod plurimum intra quinque & decem annos consistit. Hæc Galen. In quibus clarissime inquit, vinũ mediæ ætatis ad decennium vsque protendi. Cuius axioma, non sic superficietenus ab omnibus intelligatur, velim, quum illud veritatem teneat in vinis potentissimis, & diu perdurantibus, qualia Hispaniarũ sunt, quæ ad triginta & quadraginta annos, perdurant, & vires suas potentissimas, ac valentissimas, seruant, veluti duo illa vina, quæ nobis Magnificus Ant. Musa Brasauolæ gustanda dedit, è cellario siue cella vinaria, illustriss. ducis Herculis Estensis, quorum alterum 150. annorum erat, alterum verò ducentorum. Nam de vinis debilibus & oligophoris, id est pauciferis, nullam in dilutione aquam ferentibus, falsum esse dictum putarem, qualia sunt Gallię vina, aut Ferrarienſia

aliáve,

aliáve Hiſpaniæ ſuſpenſa, ſic dicta, quia in alto enaſcũtur, quæ per duos ad ſummum perdurant annos, hanc noſtram ſententiam veram eſſe confirmat Galenus comment. tertio in librum Hippocratis, de Ratione victus acutorum morborum, enarratione prima, vbi inquit, quòd ætas & tempus in vinis non ſunt attendenda, ſub iis ſequẽtibus verbis: Non enim ob tempus, inquit: vina vel iuuãt, vel lædunt, ſed ex propriarum differentiarum mutatione id habent, ergo quum de vinorũ agimus differentiis, temporis mentionem facimus per accidens, & non proprie nec primum. Vina igitur vetuſta ſanitati aduerſantur, modo diluta non ſumantur: noua verò & recentia, corpus inflant, ægrè concoquuntur, ac grauia, & tumultuoſa faciunt inſomnia. Nec eſt quòd aliquis mihi obiiciat, Teuthonas, & inferiores omnes Germanos, aſſuetos potu vini noui, & recentis, muſti dicti, eſſe, quum illi non ſine noxa, & corporum ſuorum iactura, vinum illud Rhenenſe recens ebibant, facillimè enim à quouis morbo moriuntur, nec ad ſenectutem, eorum vllus immunis aut ſanus peruenit, quod millies illis obieci, Hiſpanos noſtros, & Italos aliosque exteros mercatores, cum quibus Anthuerpiæ magnam contrahunt familiaritatem, à tali vſu præcauendo. Porro vinum Cretenſe, quod ex vuis ſole ſiccatis conficitur, hodie Maluaticum ab inſula vnde primo fortaſsis afferebatur, dicitur, potens, & generoſum, quod ſtomachum diſſolutum reficit, & vires amiſſas facile recuperat. At Albanum, non quòd equidem putem Antiquorum, ſed ſic apud Ferrarienſes nominatum vinum, colore album, natura frigidum, quod (mea ſententia) potentius quàm aqua infrigidat: Nam aqua ſuis qualitatibus tantum infrigidat. Albanum vero vinum ſua ſubſtantia, & præter hoc, auſteritate quadam, quod vinum Galenus intelligit, quum vinum continuo febricitantibus cõcedat, vt Centuriis curationum noſtrarum abunde diximus, ad quem locum lectorem relegamus, vt cætera quæ de vino deſiderantur, ibi legat.

Nouum vinum.

Vinum Cretenſe.

Albanum.

De Vino melitite.

Enarratio VIII.

Vinum melitites.

Hodie vinum hoc non paratur, facile tamẽ parari poſſet.

De Mul

De Mulſo.

Enarratio IX.

Mulſum. NEc hoc quoq; paratur hodie, quod à melitite parum differt, vt meminit Dioſcorides capite ſuperiori.

De mulſa ſiue melicrato: Germanicè, honigvuaſſer.

Enarratio X.

MVlſam aquam, melicratum, ſiue hydromel, hodie aquam mellis vocamus, quæ ex octo aquæ partibus, vna verò mellis paratur: quanquam & fortior & leuior parari poteſt, vt libro de Ratione victus in morbis acutis legitur.

De Aqua.

Enarratio XI.

A qua non debet ponderari. AQua fontana, vel fluuiatilis, pondere, vt bona ſit, conſiderari non debet, vt recte admodum Plinius adnotat, quæ vt corpus noſtrum ingreditur, inter cæteras aquas primatum obtinet. Si vero vt elementum, ac frigida, & tenuis conſideretur, pluuialis præcipua eſt: proinde multi quum aquam tanquam potum conſiderant eam fontanam vel fluuiatilem, ſummis laudibus extollunt, pluuiatilem vituperantes, vt Plinius, & alij celebres viri, quum vero aquam tanquam elementum conſiderant, pluuialem maxime laudant, vt Hippocrates & Paulus. Cæterum, de aqua & eius facultatibus, legito Galenum, li. j. Simpl. cap. quarto, quinto, ſexto & ſeptimo.

Aqua fontana an pluuiatili ſit melior.

De Aqua maris.

Enarratio XII.

Aqua marina. AQua marina, dulci grauior eſt, & ea de cauſa, naues in mari ſecurius nauigant, quàm in fluuiis, vt Galenum quoque adnotaſſe legimus libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Verum, aqua marina clyſteri iniecta, aluum expurgat, & dolores coxendicos curat, ac ſerpentia vlcera remoratur. Sed in præſenti, vtium non prætereundum eſt, quod Dioſcorides in fine huius capitis

capitis attingit, videlicet, quum dicat: Verum tamen post purgationem, gallinaceorum, piscium ue esculentum ius dandum est, ad infringendam erosionis eius acrimoniam: quæ verba intelligatis velim, ad Hippocratis & Galeni mentem lib. ij. de Ratione victus in morbis acutis: & libro, Quos purgare, qualibus medicamentis, & quando oporteat, vt illico post epotum pharmacum, ius gallinaceorum, vel piscium, ptisanamue, æger absorbeat, vt eius pharmaci vis acrimoniaue infringatur debilitetúrue, & consequens oris ventriculi læsio ab eodem pharmaco euitetur, vel vt tradit Galenus citato libello: Assumpto pharmaco conducit mox super sorbere cremorem ptisanæ, vt qui id quod in transitu affixum, applicitumq; est, abstergere, & deorsum trahere, qualitatem vero medicamenti, particulis insidentem, contemperare & inalterare possit. Est hæc ratio O viri prudentissimi, propter quam prisci illi medici, tam fortia medicamenta dare ægrotantibus audebant, quia pharmaco ab ægrotante ebibito, illico cremorem ptisanæ sorbendum illi dabant, ob quem medicamentorum acredo, venenositasue obtundebantur, & à membris superioribus & nobilibus, ad inferiora descendebant, non vero vt hodie insci putant, & conciliator monet, quia antiquitus aureo illo seculo, homines robustiores & maioribus viribus præditi quàm nunc sunt, erant: quum idem nunc sit mundus qui antea erat, nec vllus immutatus stellarum ordo, vt meminit Galenus libello illo, Quòd optimus medicus sit & philosophus. Sed hoc nostro tempore medici, nacti meliora & securiora medicamenta, tantum abest, vt illico post epota illa, ptisanam aut ius aliquod ebibendum propinent, vt potius absoluta purgatione, ius simplex pulli gallinacei, aut ptisanam concedant, quod opus summopere laudamus, quia quum licebit comedere, licebit prius abluere, interim dum tamen pharmacum operatur, ptisanam vel alium potum amplius non dabimus, ne actio medicamenti exoluatur: vt quoq; Auicenna subscribit dicens: Oportet vt potionatus nō comedat vel bibat, donec medicamentum suam conficiat operationem.

Exponitur Hippo & Galenus.

Cur medici prisci tã fortibus medicamẽtis vtebantur.

De Thalassomelle.

Enarra

Enarratio XIII.

Thalassomel.

THalassomel hodie non conficitur: facile tamen & paucis nummis parari posset.

De Aceto.

Enarratio XIIII.

Acetum.

ACetum natura sua tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque est, ac constringens, vt Galenus tradit libro primo Simplic. cap. 18. 19. 20. 22. 23. 24. tenues enim & subtiles partes obtinet, quas aliquando calidas esse inquit, quum tamen cap. xxiij. prædicti libri, non calidas, sed potius subtiles, acutas & frigidas esse, innuere videatur, quum dicat: Acetum non proinde quòd mordax est, calidum iudicandum est, sed tenue vt aër borealis. In quibus verbis, dicere videtur, quòd subtiliores aceti partes, quibus fit penetratio, calidæ non sunt, sed potius illis similes, quas boreas ventus possidet siccas & acutas, ac penetrantes, minime verò calidas, ob id verò sequèti cap. 24. dicit: Sed igitur fuerit, tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque acetum dixisse, omissis super illis rationibus nimis physicis, quæque magis ad naturam rerum scrutantes attinent. Quòd verò maxime constringat cap. 18. prædixerat, in quo eorum redarguit inscitiã, qui credebant acetum instar cauterij calidum esse, quia sanguinis fluxus sistere videbant, non aduertentes, illud non vi caustica agere, sed astrictione potius & refrigeratione, vt eius indicant verba.

Acetũ constringit.

De Oxymelite. Oximel.

Enarratio XV.

ET simplex & compositum Oxymel hodie in officinis paratur: non tamen ad Dioscoridis citatum modum.

Oxymel.

De Oxalme. Germanicè, Lack.

Oxalme.

Enarratio XVI.

Oxalme, salmuria acetosa hodie dicitur.

De Thymoxalme.

Enarratio XVII.

Thymoxalme.

Ex thymo herba & aceto, thymoxalme conficitur.

De Ace

De Aceto scillitico.

Enarratio XVIII.

Acetū scillinum.

ACetum scillinum, siue scilliticum dictum, in officinis hodie paratur non minus ac oxymel scilliticum quoque nominatum.

De Vino scillitico.

Enarratio XIX.

Vinum scilliticum.

Hodie non paratur: parari tamen posset facillime.

De Vinis aqua marina concinnatis.

Enarratio XX.

NVllibi vina hæc nostro hoc æuo parantur, ne à quoquam concinnari, nec audiui.

De Vino cotoneorum. Rütten vvein.

Enarratio XXI.

EX cotoneis, cytoniis, siue cydoniis dictis, hodie conditum saccharo vel melle concinnatur: & sine illis, quod caro cydoniorum vocatur: Vinum vero facile ex illis parari posset, non minus ac miua dicta ex illis vbiq; parata.

De Hydromalo.

Enarratio XXII.

Non paratur, sed paucis expensis parari possit.

De Omphacomele.

Enarratio XXIII.

Omphacomel.

LOco huius, syrupus de agresta cum succharo paratus, in officinis habetur, quo frequentissimè contra febres tertianas vtimur.

De Vino ex pyris.

Enarratio XXIIII.

Vinum ex pyris. Conditum ex pyris.

VInū ex pyris & pomis, hodie in Gallia apud Hispanos conficitur: veluti pluribus aliis locis, ex pyris porro conditum cum saccharo, cordialissimum, adiecto pauco moscho & ambaro, nobiles Hispaniarum parant.

De Vino œnanthino.

Enarratio XXV.

Non paratur.

De Vino malorum granatorum. granaten vuein.

Enarratio XXVI.

Vinũ granatorũ acidorum. Oxyſaccharum.

HOdie ſuccus ex acidis pomis granatis, vinum dicitur granatorum, quod ad arcendam ſitim febricitantium in continuo vſu eſt: Nam & ſuccharo ſuccus iſte ad ignem inſpiſſatus, Oxyſacchara appellatur, quę ſimplex & compoſita quoq; ornatur.

De Vino roſaceo. roſen vuein.

Enarratio XXVII.

Vinum roſaceum.

EX vino & roſis, balauſtiis, & pomis cupreſsi, ac roſmarino, adiectis aliis conſtringentibus, vt myrto, galla, ſummitatibus rubi, lentiſco, abſinthio, & aliis ſimilibus, vinum roborans membra debilia & vlceribus affecta, quotidie paratur.

De Vino ex baccis myrti.

Enarratio XXVIII.

Vinum ex baccis myrti.

HOdie non paratur, parari tamen conſonum eſſet, quum magnum pluribus ægritudinibus afferat commodum.

De Vino myrteo.

Enarratio XXIX.

Nec hoc quoq; paratur.

De Lentiſcino, & terebinthino vino.

Enarratio XXX.

Non parantur, imò multi terebinthum non norunt.

De Palmeo vino.

Enarratio XXXI.

Palmeum vinum.

PAlmeo quodam vino Indici homines, in potu vtuntur. At turcæ quoq; ex dactylis, & paſsis vuis aliisque rebus, potum parant, quod vini vice accipiunt, & eo non raro inebriantur.

Do vino ex caricis confecto.

De vino reſinato.

Enarratio XXXII. XXXIII.

REgionibus frigidis, & vbi vina debilia ſunt, & facile acceſcunt, vinum hoc paratur.

DE

De vino ex pineis nucibus condito.

De vino ex cedro, ac aliis fructibus confecto.

De vino picato.

Enarratio XXXIIII. XXXV. XXXVI.

VAsis picatis, id est pice illitis, vinum in Hispania reconditur, quod easdem vires ac à Dioscoride citatum, habere, certò crediderim.

De vino absinthite: Germanicè, Vvermuot vveyn.

Enarratio XXXVII.

IN vniuersa Germania vinum ex absinthio nunc paratur, præcipue Mechliniæ prope Louanium, vbi sæpius illud pitissauimus.

De vino hyssopite; Germanicè, Ysop vveyn.

Enarratio XXXVIII.

Non paratur.

De pluribus & ex diuersis plantis conditis vinis.

Enarratio XXXIX.

EX pluribus quoque, & aliis variis nobis cognitis herbis, quarum prisci nullam habuerunt cognitionem, Vina similiter parari possunt, vt ex euphragia contra oculorum vitia: ex sena, contra atrabiliarios affectus: ex ligno Indico Guaiaco dicto, contra morbum Gallicum: ex radice cinarum contra destillationes, veluti ex altera radice, nunc demum in lucem aduecta, falsa pirrilha dicta, ad prædictas affectiones.

De vino aromatite: Germanicè, Hippocras.

Enarratio XL.

AD huius imitationem, Hippocraticum dictum vinum, vel claream, Officinæ parant.

De vinis, pluribus diuersisque odoramentis conditis.

Enarratio XLI.

MVlta huiusmodi vina parturientes mulieres præparant.

De varijs vinis ex variis herbis confectis.

Enarratio XLII.

FAcillime omnia hæc vini genera parari possent, quæ dubio procul rei medicæ magnum afferrent ornamentum: Multa tamen hodie, vt audio parari incipiunt, de quibus omnibus Arnaldum Villanouanum consulito, in eo præcipue tractatu, quem vinis dicauit.

De varijs lapidibus metallicis, & primo de Cadmia: Germanicè, Gravver hutten rauch.

Enarratio XLIII.

Cadmia Tutia vulgaris est.

CAdmia, genus illud metallicum est, quod hodie Tutiam siue pompholygem omnes medici appellant: nec est quod quis miretur, quū res ita se habeat, vt ab hinc quindecim annis monstrauimus, quanquam hodie quidam maxime sibi aroget, quod primo ita se rem habere inuenerit. Est igitur cadmia botryitis, id est acinosa, granulosáve, ac cerulei coloris, communis tutia, quæ in æris fornacibus fit, quum enim æris fauilla sursum fertur, & ferreis trabibus, quas aceſtides vocari Dioscorides tradit, insideat, fit inde vt in dies magis & magis augescat, & in corpus euadat, cuius infima pars, ob insessum super illis ferreis virgis, concaua efficitur & fistulosa: nam pars superior illius, cerulei est coloris, granulosa, siue acinosa, vnde Græci botryitim appellarunt, nam tota ipsa ponderosa, grauis, ac metallica percipitur: Cæterum hucusque cadmia ista in officinis pro tutia, & pompholyge, habita & recepta est, hac forsan de causa, quia facilius eius habebatur copia, quā veræ tutiæ: aut pompholygis, Sed quod pompholyx aut officinarum vulgata tutia, Græcorum pompholyx aut spodium non fit, vel ex hoc tantum satis percipitur, quia Græcorum pompholyx & spodium pulusculi sunt, qui facillime volant, non verò corpus æneū, graue, quale cadmia est, & officinarum tutia. Est igitur vt receptui canamus, Tutia aromatariorum, apud Græcos cadmia dicta. De qua Galenus lib. ix. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Cadmia fit, vbi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra, aut lapide ex quo æs gignitur, in sublimem partem fornacis egerente veluti fuliginem aut fauillam quandam, In argenteis etiam metallis simili secretione efficitur. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus

Tutia vulgaris nõest põpholix.

vsto

vsto fit cadmia. Cæterũ absque fornace in Cypro cadmia inuenitur, quam iure quispiam lapidem vocet, At eius quę combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant, Botryitin quidem, quæ in æditioribus ipsius fornacis muris colligitur: placitin verò, quæ in humilioribus: Ac liquet sane botryitin partium esse tenuiorum, crassiorum verò placitin, vtranq; autem vi desiccandi, ac mediocriter digerendi præditam, Quæ autem colligitur in fornacibus, igneæ qualitatis necessario etiam aliquid habet: Merito itaque eam abluentes, medicamen efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, vtile ad caua vlcera prælhumida, & putrescentia, quæ in oculis & in toto corpore habẽtur. Igitur respicientes ad temperatam & mediam inter omnes excessus naturam, leuiter desiccatoriam absterſoriamque cadmiæ inesse facultatem dicimus: In caliditatis autem & frigiditatis differentia cadmia quodammodo temperata existit. Galenus libro quarto de compositione medicamentorum secundum genus, ita quoque tradit: Reuocanda (inquiẽs) ad memoriam sunt ea quæ citra morsum exiccant: cuiusmodi complura metallica existunt. Meminisse etiam oportet, combusta, & lota, acrimoniam, quam prius habebant, amittere, ac proinde ipsis vtẽdum esse, in ijs qui molli carne sunt præditi, admodumque ad sentiendum prompti, nec nõ cacochymi. Nã in alijs corporibus illita etiam vsurpare licebit, siccam igitur modice, Lemnia sphragis, Cadmiaque præsertim quæ sponte nascitur, quam sub æstuo Sole pluribus diebus ex aceto, aut vino giluo pellucidoque interea exiccantiorem reddo.

Combusta lota acrimoniam amittunt.

De Pompholyde, & Spodio: Germanicè.

VVeysser hüttenrauch.

Enarratio xxxx.

POmpholyx, vt diximus nõ est tutia, nam tutia cadmia est, vt capite superiori adnotauimus. Est igitur põpholyx puluisculus duorũ modorũ, alter albissimus, qui pompholyx id est bulla dicitur: Alter vero subalbidus, Spodiũ vero puluisculus quoque est in prædictis æris fornacibus inuentus, ponderosior tamen ac cineritij coloris, qua de causa cinerula vocatur, de quibus dicere solebat Galenus,

Põpholyx bulla est. Spodium cinerula dicitur.

se nũquam vsum fuisse spodio, quũ large illi semper pompholyx suppeteret. Vidimus enim nos, tres istos pulueres Ferrariæ, quos, vnusquisque hodie quoque apud Antoniũ Musam Brasauolam videre poterit, quum omnia simplicia varijs scriniolis disposita apud se reseruata habeat, & ea omnibus magna animi liberalitate videnda promat: Cæterum, scire licet, quòd spodium Græcorum, ab Auicennæ & Arabum spodio differt: nam spodium Græcorũ, vt dixi in æris fodinis repertus puluisculus cineritij coloris est, qui veneni naturam habet, & per exteriora tantum admoueri debet: spodium verò Auicennæ, ex radicibus quarundam cannarum combustis tantum fit, quod per os tuto exhiberi potest. Ex quibus prædictis radicibus Turcæ, & homines qui è Græcia ad nos veniunt, vasa quædam confecta pro deferendo vino & aqua portant. Nascitur autem canna ista potissimum apud Vuandalos, à quibus hodie verum Auicennæ spodium ad nos adducitur. Proinde non putent pharmacopolæ quòd spodium Arabum ex omni harundinis radice parari possit, quum ex amplissima quadam harundinis radice, quæ apud Vuandalos potissimum vt dixi nascitur, conficiatur. Est enim Vuandalorum regio, olim Romania dicta, in Thracia contenta, quæ hodie Turcarũ Imperatori Solymanno paret, & Regem proprium Christianum habet. Qui quum hæc scriberemus, nos per literas hortatur, vt ad eum accedere dignemur, vt apud eũ medici officio fungeremur: cui obedire difficillimum est, quia regio illa, dispar complexioni meæ est, vt pote frigidissima, nam trigesimum octauum ætatis meæ annum perago, pro qua tuenda, vt pote declinante, calidam regionem incolere necessum mihi est. Item quia rex ille vitæ discrimini quotidie expositus sit: quibus adde populi ruditatem, ac barbariem fœdissimam quæ omnia homini politico, difficillima, & quasi mors altera, reputanda sunt, & tanto magis quum ibidem homo ex libero seruus efficitur. Ob horum enim plurima, quum à Rege Poloniæ, interueniente probo viro Iacobo Thebaldo, Illustrissimi Ducis Ferrariæ, apud Venetos vigilantissimo Oratore, vocatus etiam essem, à professione tali me retraxi, tenui mea fortuna contentus. Cæterum de pompholyge, & spodio, ita tradit Gale. libr. iv. de

Spodium Auicennæ.

Vuandalorum regio.

de Facul.simp.med. Pompholyx fit & in æris fornace, veluti & cadmia, fitq; & dum in fornacibus cadmia vritur, nimirum ab ipsa cadmia in tectum fornacis quadam fauilla ascendente, quæ dum colligitur est pompholyx, Nam quod reflectens in pauimentum recidit, nominatur spodium, cui videtur similem habere facultatem, quod antispodium appellant. At ego illo vsus sum nunquam, quum large mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam vbi hæc adsit, spodio vti velit, nedum antispodio: Est autē pompholyx medicamentum prope omnium quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum, Quamobrem ad vlcera cancrosa idonea est, & ad omnia maligna. Itaq; inditur collyriis quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæque bullas in eis natas curant, præterea ad pudendorum & sedis vlcera, optimum est remedium. *Spodium Galeni.*

De Antispodio.

Enarratio XLV.

ANtispodium, ac dixeris pro spodio, vel vice spodij: Quia igitur antiquitus, spodium nō sic facile habebatur, illius loco multa antiqui excogitarunt, quæ cum spodio vires pares haberent, qualia sunt à Dioscoride hic citata, quæ tu per ocium cognosces, quibus tu addas, ex harundinis cuiusdam radice, ad Auicennæ mentem confectum, vt præcedente capite dixi, non minusque ex elephanti osse combusto concinnatum, vt alia præteream. *Antispodium.*

De Aere cremato: Germanicè, Gebrant ertz, oder kupffer stein.

Enarratio XLVI.

AEs Vstum vbique paratum habetur, de quo Galenus libro nono de Facultat.simpl.medicamen. ita traditi Chalcos cecaumenos, id est, æs vstum, habet & acrimoniam quandam, sed & astrictionis est particeps, proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamen cicatrici inducendæ, quæ quoq; idem Galenus libro quinto eiusdem voluminis prædixerat, capite 14. prope finem. *Aes vstum.*

De Flore æris: Germanicè, kupfferbraun.

Enarratio. XLVII.

Flos æris non est viride æris.

FLos Aeris, non est vt multi putant, viride æris: est igitur flos æris, pars quædam subtilis granulosa, quæ ex ære ignito, & aqua respersa, in ferreo coopertorio ascendit, quum enim æs feruentissimo illo ardore ebullit, aqua frigida extinguitur: Cuius vapor in ferreo coopertorio ascendit, & ibi frigiditate condensatur, ac granulosus & subrutilus euadit, qui flos æris nuncupatur: & de eo Galenus libro nono de Faculta. simpli. medicamen. ita dicit: Chalcuanthos, id est flos æris, tenuioris essentiæ est quàm aut æs vstum, aut squama: quare ex eo factis collyriis extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates.

De Squama æris: Germanicè, Rupfferschlag.

Enarratio XLVIII.

Squama æris.

SQuama æris, pars illa æris est, quæ cum percutitur exilit, & illius lauaturam exacte Dioscorides docet.

De Squama chalybis, dicta Stomoma: Germanicè, Stahel hamerschlag.

Enarratio XLIX.

Stomoma.

STomoma Græcis, idem est Latinis, quod ensis vel cultri acies quo scinditur, vnde credendum est, quòd Squama Stomomatis, squama chalybis sit, hodie Azzali dicti: Nec est quòd quis obiiciat Dioscoridem: quum Dioscoridis historia per Marcellum descripta corrupte legatur, vbi inquit: Habet & squama æris, quam stomoma dicunt, eadem vires, nam revera squama stomomatis, chalybis squama est, vt ex Galeno quoq; percipi potest libro nono de Facultatib. simplic. medicamentorum, quum dicat: Squama, alia est æris, medicamen multo vtilissimum: Alia ferri, & stomomatis, alia deniq; quam nonnulli vocant Helitin: Atque omnes sane vehementer siccant: cæterum, helites principem in desiccando locum obtinet, nam subtilissimæ omnium substantiæ est, nimirum quæ æruginis nonnihil assumpserit: maiorem obtinet astrictionem squama ferri, & hac etiam maiorem stomomatis, quamobrem ad contumacia vlcera meliores sunt, quàm squama æris, & hac etiam valentius helitis. Omnes autem

autem squamæ non instrenue mordaces sunt, quare essentia ipsarum non est admodum tenuis, siquidem inter ea quæ parem vim possident, minus est mordax quod est tenuius, hæc Galenus. Ex quibus satis clare percipitur, quòd squama stomomatis squama æris non sit: sed potius vt diximus chalybis, quæ ex chalybe in incude percussa, vel in mola quum acuitur, cadit.

CONSTANTINVS.

STomoma Aristotel. libro iij. Meteor. nihil aliud est quàm purissimum ferrum, defecatum & recoctum, Idemq; quod acies Plinio libro xxxviij. cap. 15. & 16. hoc vulgò vocamus acier. sed multi falsò putant (inter quos etiam doctissimus Mathiolus & eius interpres Amatus Lusitanus) id per chalybem significari: vt Stomoma & chalybs idem significent, in quo vulgarem opinionem sequi, mihi potius videntur, quàm doctorum. Nam inter ferrum & chalybem authores nullam ponunt differentiam: vt ex Virgilio liquet. 8. Aeneid. vulnificusq; chalybs vasta fornace liquescit: Et Ouid. 4. Fast. Aes erat in pretio, chalybis iam forma placebat. Chalybes enim populi erant quos Alizonas vocat Homerus, quique postea Chaldæi dicti sunt teste Strabone Geographiæ lib. xij. à quibus ferrum etiam chalybs vocatum est, quia apud eos magnæ erant ferrariæ: propterea q; dixit Virgil. At Chalybes nudi ferrum: &c. Et Cratinus apud Pollucem à loco χαλυβικὸν στόμωμα dixit: & ἐν χεροὶ χαλύβδιον στόμωμα. Daimachus etiam in Obsidionalibus, stomomatis genera statuit Sinopicon, Chalybdicon ad fabrilia opera idoneum, Laconicon ad limas, terebras, stylos, & ad latomorum instrumenta: Lydion verò & ipsum ad limas vtile, & cultros, & nouaculas, & scalpella. Plinius stomoma esse voluit lib. xxxiij. cap. 11. squamæ alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum: sed melius dixisse videtur, cùm ait lib. xxxiij. capite 15. squama ferri in vsu est ex acie aut mucronibus maxime simili. Nam hæc squama decussa ex acie, propriè est stomomatis squama de qua loquitur Dioscorides, Galenus libro ix. Simplicium, atque Aetius lib. ix. cap. 48. & lib. x. cap. 11. & libro xiiij. cap. 24. Pollux præterea lib. x. vocat στόμωμα σιδήρου ipsum stomoma. sed Plinium in errorem pertraxit Cornelij Celsi authoritas, qui lib. vj. cap. 6. in Cleonis collyrio ita posuit: squamæ æris quod στόμωμα appellant. &c. φολίδα & χαλκῦ cum Hippocrate, aut κελίδα & χαλκῦ cum Dioscoride dixisse oportuit. Castigandus etiam obiter error summi philosophi Hieronymi Cardani, qui

libro quinto de ſubtilitate, ſquamam ferri cum ſtomomate confundit. tradit enim ſquamam ferri ſtomoma appellari.

De Raſili ærugine, quam Viride æris vocant: Germanicè, Spongruen.

De Aerugine ſcoletia, id eſt vermiculari ærugine.

Enarratio LI. LII.

Viride æris.

RAſa, ſiue raſilis ærugo, hodie officinis Viride æris appellatur, quod Hiſpani Verdete, quaſi dixeris viride, vel cardanilium, aut æris orin vocant. Itali vero ſua voce, Verde rame vocitant, ex quo Lanphrancus inſignis Chirurgus aquam parare docet, pro virgæ curandis vlceribus. Scoletia vero ærugo ſiue vermicularis dicta, hactenus à me non eſt viſa, de cuius viribus Galenus libr. ix. de Facultat. ſimpli. medic. ita tradit: Guſtantibus acrem exhibet qualitatem digerens, detrahens, & liquans non teneram modo, ſed & duram carnem. Hallucinantur igitur qui talia medicamenta Epulotica appellant: hoc eſt, quæ cicatricem inducant, quum nimirum epulotica pharmaca contrahant, conſtipent, & in calli morem ipſam carnem indurent, Quin & guſtam mordicat ærugo, non tantum vlcera, quod ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas, id quod ex ambobus miſtum eſt, citra morſum exterget.

Epulotica medicamẽta quæ ſint

CONSTANTINVS.

QVod Dioſcorides ἰὸν vocat & æruginem Plinius, Vitruuius æruca nominat, atque etiam æruginem: nos Galli verd de gris, quæ vox eſt ſeplaſia. nam viride æris dicunt medicamentarij. parandi modum docet Plinius libro xxxiij. cap. xj. Vitruuius 7. cap. libri xij. Et Cardanus libro v. de ſubtilitate. Paratur item æruca lamellis æreis deſoſſis intra vinacea, ſuper affuſo vino aliquo fugiente & vapido.

De Ferri rubigine: Germanicè, Eiſen roſt.

De Scoria ferri, Germanicè, Sinckelſtein.

Enarratio LII. LIII.

Ferri rubigo.

INeſt ferro veteri rubigo, de qua hic agit Dioſcorides: cæterum ferrum igne candens, in aqua vel vino extinguitur, & contra ventris profluuium, ac choleram morbum,

bum,& lienis affectiones, vtiliter aqua vel vinum ipsum conceditur:Verum scoria ferri nota est,quæ sic ab Hispanis Scoria quoq; appellatur,ab Italis verò loppa, vel ferri spuma,aut stercus ferri, Latiniores verò ferri recrementum eam dicunt: manet enim scoria ferri hæc, in fabrorum ferrariorum fornacibus tanquã spongia,quæ postea nullatenus ferruminari aut in ferrum verti potest:De qua Galenus libro ix.de Facultatibus simpliciũ medicament. ita dixit: Scoria omnis resiccatorium est medicamen,potissimum autem ferri : Siquidem ad leuorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaque decoquens,ad aures iampridem fluentes pure,ea vtor pro medicamento maxime exiccatorio. Cæterum hodie ex scoria ferri, electuarium quoddam in officinis paratur, apprime constringens & desiccans. *Scoria ferri.* *Electuarium de scoria ferri.*

De Lotura plumbi, & eloto plumbo: Ger. Blei.
De Coctura plumbi, & cremato plumbo.

Enarratio LIIII. LV.

VRitur & lauatur plumbum hodie frequentissime in officinis, quod & in laminas subtilissimas redactũ, pharmacopolæ quoque habent, quas medici, pluribus foraminibus perforatas, supra calidos renes apponi iubent,non minus quoque erysipelatis, ac membris nimio feruore accensis, eas superponunt, pro quibus complendis rebus, ac vlceribus curandis, vnguentum quoque ex plumbo dictum myropolæ paratum habent. Vocant autem Hispani plumbum vstum, Barbarorum Maurorum voce, azarcon. *Plumbum.*

De Scoria, siue recremento plumbi: Germanicè, Bleischack.

Enarratio LVI.

TAmetsi pars hæc plumbi, scoria siue plumbi recrementum vocetur: non est tamen pars subsidens, vt in ferro, sed potius tanquàm spuma, quum percolatur manens, densa, dura, & tanquam vitrum translucens, ad *Plumbi recrementũ.*

ruborem inclinans. De natura plumbi ita refert Galenus lib. ix. de Facultat. simplic. medicamen. Molibdos, id est plumbum, facultatis est refrigeratoriæ: Siquidem non modo multam habet substantiam humidam, à frigore congelatam, sed & aëriam, paucam autem terream. Igitur quod plurimũ habeat essentiæ humidæ coactæ à frigore, indicium tibi esto, quòd vbi admotum est igni celeriter funditur, fluitque. Quod verò & aëriæ sit particeps, hoc habeto signum, Omnium quæ nouimus vnicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aërem habentibus turbidum, ita vt quæcunq; illic ponantur, celeriter situm contrahant. Iam verò si in mortario plumbeo liquorem quemlibet plumbeo pistillo contriueris, ita vt ex pistillo ipso, atque etiam mortario exprimatur etiam aliquis succus, id quod ex vtroque conflabitur, multo erit frigidius, quàm liquor infusus fuerat: cæterũ, si vis magis refrigeratorium medicamen efficere, oleum omphacinum, aut rosaceum, aut mellinum, aut myrtinum, sit liquor is quem infundes, eritque remedium optimum ad sedis phlegmonas cum vlcere aut rugis, & ad eas quæ in pudendis, testibus, vberibusque consistunt, similiter aduersus cæteras alias fluxiones quæ articulis accidunt, sed & vlceribus rebellibus etiam vtile est: Nam ad cancros eo vtens, virtutem medicamẽti miraberis. Quòd si celeriter multum succi plumbei velis colligere, conare in Sole terere, aut quocunque certe modo aëre excalfacto, Multo autem vtilissimum habebis medicamentum, si affuso refrigerantium succorum aliquo teras, vt semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, cõdrilles, psillij, omphacis, portulacæ. In laminam etiam diductum plumbum, lumbisque admotum, pollutionem per insomnia coërcet, nimirum haud obscurè refrigerans, sed & bractea tenuis probe ganglio illigata, ipsum dissipat. Illigabit autem probe quisquis ab Hippocrate didicerit in ipsam noxam potius firmandum, quam hinc vel inde, porrò plumbum vstum, ac dein ablutum, refrigerat, confertq; ad implenda vlcera, eademque cicatrice obducenda, Conuenit & chironiis dictis, & omnibus cancrosis vlceribus, Ante lotionem autem, vlceribus pertinacibus etiam auxilio est.

De Lap

De Lapide plumbario: Germanicè, Glantz.

Enarratio LVII.

MOlibdoides, id est, lapis plumbarius, in fodinis plūbi reperitur, quem aliqui plumbi matrem, aliqui verò venam plumbi, vel lapidem plumbi appellant, nonnulli verò marchasite genus plumbarium lapidem esse dictitant, qui à prioribus in nihilo differunt. *Lapis plūbarius.*

De Stimmio: Germanicè, Spiess glass.

Enarratio LVIII.

STimmi, vel stibium, à seplasiariis hoc tempore, antimonium dicitur, ab Arabibus verò & Hispanis alcohol, quod mulieribus & chymicis satis notum est, Ex eo enim chymistæ oleum parant, quo argentum ad auri colorem redigere conantur, & ex illo quoque multi oleum pro malignis curādis vlceribus præstantissimum parant. Verum, qui antimonium non fundi contendunt, omnino errant, quum revera, nō minus antimonium quàm plumbum fundi nouerimus, vt quisque conscius euadet, si quærat ab iis qui stannū tractant, & æs pro cymbalis & bombardis fundunt eliquantve, de quo Plinius libr. xxxiij. capite sexto sermonem habet, dicens: Vis eius astringere ac refrigerare, principalis autem citra oculos, nanq; ideo etiam platyophthalmum id appellauere, quoniam in collyriis mulierumq; epiphoris dilatet oculos, & fluxiones inhibeat oculorum, exulcerationesque, &c. & vt tradit Galenus libro nono de Facultatibus simplicium medic. cum facultate desiccatoria habet astrictionē adiunctam, quamobrem & ocularibus medicamentis miscetur. *Stibium Antimonium est, vel alcohol.*

De Molybdæna artificiali, Galena dicta: Germanicè, Test.

De Molybdæna fossili, siue naturali dicta: Germanicè, Bley ertz, odertzvuitter.

Enarratio LIX. LX.

FActitiam & fossilem molybdænam in præsenti Dioscorides describit, factitiam Plinius galenam vocat, quę aliud nihil est, quàm plumbum nigrum in fundo fornacis *Molybdæna factitia Galena est*

nacis vbi excoctum fuit aurum, vel argentum, subsidens, vt facile quis molybdænam hanc lythargyrium appellare posit. Solent enim metallarij artifices, quum glebas auri, aut argenti fundere volunt, in quibus non tantũ plumbi, vt fundi possint, reperitur, illis plumbum, vel venam plumbi adiungere, ex qua mixtione plumbum post aurum vel argentum excolatum, in ima fornacis parte manens molybdæna hæc factitia dicitur, Quæ eadem cum lythargyrio vires obtinet, vt quoque meminit Galenus. De hac verò Plinius libro xxxiiij. capite 16. ita dixit: Plũbi nigri origo duplex est, aut enim sua prouenit vena, nec quicquam aliud ex se parit, aut cum argento nascitur, mixtisque venis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita venæ: hæc rursus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus. Naturalis vero siue fossilis molybdæna, plumbi est vena, siue plumbarius lapis, quanquam tamen proprie, colore, à lapide plumbario differat, quum molybdæna flauescit & splendet, molybdoides verò, id est lapis plumbarius, plumbeum insequitur colorem: nec enim de hoc mirari est, quia vt recte adnotat Georgius Agricola, in suo dialogo de Metallicis, cui titulus est Bermanus, Vena ista & si frequenter plumbei quasi, & splendidi sit coloris, reperitur interdum quoque nigra, interdum cærulea, interdum etiam iocinoris colore infecta, quam ad Plinij mentem idem Agricola, in vniuersum, galenam vocat, ita enim de ea Plinius memoriam facit, lib. xxxiiij. capite 18. dicens: Est & molibdæna, quam alibi galenam vocauimus, plumbi & argenti vena communis: & vt tradit, capite 6. eiusdem libri, Vena siue terra argenti excoqui nõ potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam Galenam vocant. Cæterum, hic non est immorari, cur Galena dicatur. Nam Marcellus Virgilius, galenam à Galitia, Hispaniarum prouincia denominationem traxisse, vbi multa reperitur, contendit: quem merito Georgius Agricola, vir doctissimus, & eloquentissimus, redarguit. Dicitur igitur, vt ipse puto, terra siue vena ista, Galena, corrupte à voce Hispanica Galana quæ vox pulchritudinem refert. Quia igitur vena ista aspectu

Galena quid.

Molybdæna natura lis.

Georgius Agricola.

Galena cur dicatur.

aſpectu pulchra eſt, ea de cauſa Hiſpani apud quos in copia reperitur, Galenam ſiue Galanam appellarunt. Porro vtcunq; ſe res habet, ita de molybdæna tradit Galenus libro nono de Facultatib. ſimpl. medicamen. Molybdæna id eſt plumbago, ſimilem lithargyro vim poſsidet, tantum à media temperie ad frigidiuspaulum quid recedens, ſed neq; abſtergentis facultatis eſt particeps: vtrunque autem medicamentum liquari poteſt, celerrimeque, vbi oleo nonnihil aceti eſt additum, liquantur tamen etiam admiſta aqua, ſed coctione longiſsima. Vidi equidem molybdænam proiectam plurimum cum multis aliis lapidibus in ea via quę ad ergaſteria ducit à Pergamo. *Molibdæna Galeni.*

De Argenti ſcoria: Germanicè, Silberſchlacken.

Enarratio LXI.

HElcyſma Græcis, Romanis argenti retrimentum dicitur: quod vbi argentum funditur in magna cernitur copia, & Itali argenti loppam, Hiſpani vero argenti ſcoriam vocant, quam varij coloris cernunt, præcipue nigri ad cyaneum inclinantis: de qua Galenus libro nono prædicto, capite de Scoria ita inquit: Porro argenti ſcoriam proprie helcyſma appellant, verum emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur. *Argenti ſcoria.*

De Lithargyro, id eſt ſpuma argenti: Germanicè, Glet, oder ſilber glett.

Enarratio LXII.

LIthargyrum auri & argenti hodie pharmacopolę indicant, quum tamen ex argento ſolum colligatur. Eſt enim lithargyros, ſpuma quædam, ex plumbo ære & argento conflata, quæ in argento quum purificatur ſupernatat: Si enim ſpuma hęc, plũbi magis habeat, vt inde argenti colorem ducat, argenti lithargyrum dicitur: Si vero plus æris dominetur, lythargyrum auri, vel chryſitis appellabitur, de cuius viribus ita tradit Galenus lib. ix. de Facult. ſimpli. medica. Lithargyros deſiccat quidem, ſed omnium moderatiſsime: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio conſiſtit, modica tamen aſtringẽdi, abſtergendiq; facultas ei ineſt. *Lithargyrũ auri & argẽti cur dicatur. Chryſitis.*

Cæterum

Cæterum ad intertrigines femorũ vtilis medela est, iure itaq; medij ordinis in metallicis habebitur, proinde frequenter vtimur lithargyro ceu aliorum materia: sicut in liquescentibus ad pleraq; medicamenta adhibemusceram tanquam materiam mediam eorum quæ valentem possident facultatem.

DE CERVSSA.

Græcè, Ψιμμύθιον: Latinè, pſimmithium, ceruſſa: Hiſpanicè, aluayalde: Italicè, biacca: Gallicè, ceruſe, Arabicè, Affidegi: Germanicè, Pleiv veiſs.

Enarratio LXIII.

Ceruſſa. Sandyx ceruſſa vſta eſt.

CEruſſa vbique paratur, præcipue ex aceto & plumbo, At Sandyx ceruſſa vſta est, quam ſandaracham, nonnulli verò minium appellant, de quibus Galen. lib. ix. de Facult. ſimplic. medic. ita inquit: Ceruſſa ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neq; acre erit neq; mordax, ſed emplaſticum, & refrigeratorium. Ceruſſa aduſta in ſandyca tranſit, medicamentum ſe ipſo tenuius, non tamen excalfaciens, phycos autem ſeruata ceruſſæ frigiditate, tenuitatem aſſumpſit.

CONSTANTINVS.

COnficiendæ ceruſſæ modum etiam docet Plinius lib. xxxiiij. cap. vltimo. Item Vitruuius libro vij. cap. 12. Ceruſſa verò cùm in fornace coquitur vt ibidem hic author inquit, mutato colore ad ignis incendium, efficitur ſandaracha. Id autem incendio didicerunt homines, & ea multo meliorem vſum præſtat, quàm quæ de metallis per ſe nata foditur. cui ſententiæ aſtipulatur Plinius libro xxxv. cap. vj. vbi inquit: Cæruſſa vſta, ſandaracha, ſandix, ſyricum. vſta caſu reperta incendio Piraei, ceruſſa in orcis cremata. Et Ibidem Sandaracha fit adulterina ex ceruſſa in fornace cocta (malè legitur, non in fornace) Colos debet eſſe flammeus. &c. Quæ non legiſſe mihi videtur Mathiolus Senenſis cùm reprehenderet Fuchſium immeritò, quòd libro de Compoſitione medicamentorum dixerit ceruſſam vſtam etiam ſandaracham appellari. Eſt enim ſandaracha duplex foſſitia & adulterina ſiue factitia. Natiuam vocant officinæ arſenicum rubrum: Adulterinam verò ex ceruſſa vſtulata, pro verò minio vendunt. Et pigmentarij noſtri veram ſandaracham vocant maſſicot, adulterinam verò mine.

Tamteſi

Tametsi hæc parata industria sandaracha, verum minium minimè sit, quo quidem destituimur, nec vt errans voluit Fuchsius latinorum minium secundarium: quod aperte ostendunt hæc verba Plinij lib. xxxiij. cap. 7. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustique tunduntur in farinam. Et hoc secundarium minium perquã paucis notum. &c. Nec solum ceruſſa vſta ſandaracha dicitur, ſed etiam ſandyx vt Dioſcoridi & Galeno. 9. libro ſimplicium. Aetius lib. ij. Sericum vt legit Hermolaus, vel Syricum vocat. Plinius tamen ſic diſtinguit libro xxxv. cap. 6. vt ſandaracha adulterina ſiue ceruſſa vſta, ſi torreatur, æqua parte rubrica admixta, ſandycem faciat. Quanquam animaduerto inquit, Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe, illo verſu: Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos. De ſyrico verò ita ſubjicit: Inter factitios verò eſt & ſyricum quo minium ſublini diximus. fit autem ſinopide & ſandyce mixtis. Quo loco corrigitur Erratum in Pliniano codice, libro præcedenti xxxiij. cap. 7. vbi loquitur de ſecundario minio. Hoc ergo ait, adulteratur in officinis ſociorum. Item ſcyrico. Quonam modo autem fiat ſcyricum ſuo loco dicemus. Sublimi autem ſcyrico minium compendij ratio demonſtrat. Quibus locis ſyricum et ſyrico legendũ ſine. c. At ſcyricum aliud eſt, Silu nempe genus de quo idem Plinius libro xxxiij. capite 12. Dicendum item eſt ſyricum, aut ſandycem per phycos apud Græcos non ſignificari, vt falsò cenſuit Fuchſius loco ſuperius adducto. Nam phycos à ſandyce apertè videtur diſtinxiſſe Galenus lib. ix. ſimplicium. Sed phycos meo iudicio, nihil aliud eſt quam ceruſſæ lotæ compoſitio quædam ad fucum mulierum, ſiue vt Plautus vocat offuciam. Plinio enim teſte, Leuiſſima omnium ceruſſa ad candorem mulierum adhibetur. Atque hinc fucatæ mulieres dicuntur, & Martialis Sabellam vocat ceruſſatam. Nec tamen ignoro Dioſcoridem lib. iij. cap. 100. longè aliter iudicaſſe, qui phycos quo pro fuco mulieres vtuntur, radiculam eſſe prodidit. Sed contra tanti viri authoritatem à me eſt Galenus, qui phycos ad ceruſſam retulit libro nono Simplicium.

DE CHRYSOCOLLA.

Græcè, χρυσοκόλλα: Latinè, chryſocolla, Offic. borax: Hiſpanicè, attincar: Italicè, borace: Arabicè, tincar. Gallicè, Bourrache: Germanicè, Borras.

Enarra

Enarratio LXIIII.

Chrysocolla. CHrysocolla, id est auricolla, hodie officinis borax dicitur, Hispanis verò, Arabica, vt plerunq; fieri solet, voce, attincar, quæ & naturalis & artificialis comperitur: vtraque vero mulieribus pro decoranda facie, & auri fabris, ac pannorum infectoribus, nota est. ex India autem fossilis hodie in Lusitaniam optima vtpote viridis coloris aduehitur, de cuius viribus ita tradit Gal. lib. ix. de Facultat. simplic. medic. Chrysocolla carnem liquat, non tamen valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, exiccanteque: præparare autē hanc chrysocollam debes tempore æstiuo, aut aëre prorsus calido: vrinam pueri, mortario & pistillo, vtroque ex rubro ære, contundens: hoc medicamentum aptissimū est vlceribus contumacibus, tum per se, tum aliis mistum. Nam quanto plus quam chrysocolla metallica deficcat citra morsum, tanto etiam ipsam excellit tenuitate. Hæc Gal. Hanc verò fictitiam chrysocollam quidam mercatores Olyssiponenses, Olyssipponæ pararunt, longe alio ordine ab hoc Dioscor. citato, ex qua, incomparabilē quæstū sibi compararunt, vt perfecte nouit Manuel Reinelius, vir medicus doctus, qui hodie apud Anthuerpienses agit.

Borax.

Attincar.

Manuel Reinelius medicus.

De Armenio lapide.

Enarratio LXV.

Lapis Armenius. QVia ex Armenia lapis iste aduehi solebat, Armenius dicitur: hodie tamen ex Germania non minoris notæ quàm Armeniacus, & eiusdem fere coloris cum chrysocolla ad nos affertur, ex quo color viridis, ad cæruleum tendens paratur. Lapis hic atram bilem vnice purgat, vt Alexander Trallianus vir Græcus doctissimus, primo dixit, & Arabes omnes affirmarūt, quibus nunc practici ferè omnes fidem habent, imò Manardus Ferrariensis hoc lapide Armenio, morbos ab atra bile ortos, magna cū gloria curasse testatur: Lauatur autem lapis iste vt cæteri lapides, de quo Gal. lib. ix. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Armeniacum vim habet extergentem cum leuicula tum acrimonia, tum astrictione, vnde merito miscetur ocularibus facultatibus: præterea ipso per se redacto in pollinem, atque siccо, vtuntur ad pilorum in superciliis

Alexāder Trallianus.

incremen

incrementum, vbi prę humorum acrimonia partim excidunt, partim nec crescunt, nec nutricantur. Cæterum huius purgatoriam vim Galen. non nouit, nec Dioscorides, quia vt dixi, ex Græcis Alexander Trallianus, primo lapidem istum purgatorium esse, expertus fuit.

DE LAPIDE CYANEO.

Græcè, κυανὸς λίθος: Latinè, lapis cyaneus, lapis cæruleus: Officinis, lapis lazuli: Vulgo lapis lazuli: Arabicè, azul & lazuard. Germ. Lasurstein.

Enaratio LXVI.

Lapis cyaneus.

LApis cyaneus, Romanis cæruleus dicitur, quem hodie seplasiarij lapidē lazuli appellant, & illum optimum dicunt, quem multis auri scintillis ornari vident, ex quo hodiernæ officinæ, pilulas pro depellenda atra bile componunt. Abluitur verò lapis iste veluti Armeniacus, cui Galen. vires detrahendi siue deponendi concedit, & vt Arabes addunt, atram bilem, quod verum esse, experientia indicat: nec Fuchsius in suis Paradoxis audiendus est, qui contrà Arabas insulse admodum contendit quòd lapis cyaneus atram bilem non deponat, argumentū desumens mere ficulneum, quòd nec Dioscorides, nec Galenus, aut Paulus, viri Græci, vnquam illi facultatem deponendi atram bilem dederunt, ignorans ille, vir alioqui doctus, multa Arabas post Galenum & Græcos, inuenisse, quorum Græci nullam prorsus notitiam habuerunt, & eo magis, quia Galenus huic lapidi facultatem detrahendi tribuit, & vt experientia indicat, atram bilem. Cæterum, ex lapide isto cyaneo siue lazulo dicto, color paratur cæruleus, quem vltra marinum pictores appellant, quia forsan, maris aquæ colorem superat, illum verò hodie tam purissimum, ac saturum, Nicolaus Nicolutius pharmacopola Ferrarienfis, parat, vt aliquando vnciam, centum aureis scutatis vendat. De hoc verò lapide ita tradit Galenus lib. nono de Facultat. simplic. medic. Cyanos, id est cæruleus lapis, acrem possidet facultatem, actum detrahendi, tum digerendi quàm cinnabari potentiorem: inest quoque ei nonnulla astrictio.

Cæruleus lapis lazuli.

Fuchsius errat.

Vltra marinum.

DE INDICO LAPIDE.

Græcè, ἰνδικὸν: Latinè, Indicum.

Enarratio LXVII.

Indicum.

IMproprie lapis dicitur: propterea Indicum appellari, melius est, quo infectores lanarum potissimum vtuntur, & eum in lotio dissoluunt. Est enim indicum hoc, succus defecatissimus issatidis herbæ, concretus, ac inspissatus, nam naturale indicum tanquam spuma ex harundinibus erumpens hucusq; à nostris compertum non est: Plinius vero vtriusq; nullam fecit notitiam, vt ex illo facile comprehendi potest lib. xxxv. cap. 6.

DE OCHRA.

Græcè, ὤχρα: Latinè, Ochra: Hispanicè, terra roya, Italicè, terra gialla: Gallicè, Ochre: Germanicè, Ochergel, oder berggel.

Enarratio LXVIII.

Ochra terra rubra.

OChra, terra rubra & lapidis modo concreta est, quia pigmentariæ officinæ fere omnes abûdant, & ea pictores pro colore vtuntur, veluti sarcinatores pro signandis pannorum incisionibus.

DE CINNABARI.

Græcè, κιννάβαρι: Latinè, cinnabaris, Officinis sanguis draconis, Hispanicè, sangue de drago: Italicè, Sangue di dracone: Gallicè, Sang de dragon: Germanicè, Bluot farb.

DE CINNABRIO FOSSILI, ET ARTIFICIALI.

Cinnabrium fossile, minium naturale: Hispanicè, bermelhon de minera: Italicè, cinnabrio naturale: Germanicè, Berg cinober.

Cinnabrium artificiale, minium artificiale: Hispanicè, bremelhon artificial: Italicè, minio: Gallicè, Cinnabre & vermeillon: Germanicè, Cinober, ode minien.

Enarra

Enarratio LXIX.

Cinnabaris sanguis draconis.

LOngas hic moliuntur authores digressiones, quas nos subticebimus, rem paucis concludentes, & eo magis quùm de re clara & nobis obuia, sermonem habeamus. Ait igitur in præsenti Dioscorides de Cinnabari, id est sanguine draconis, pro quo scire licet, quòd arbor quædam procera apud Hispanos, præcipue in insulis Maderiæ & Cannariæ nascitur, quam illi præcipuè Lusitani draconem, siue draconarium vocant, ex qua lachryma quædam lucida & rubricans defluit, quam si fricueris & ea lineas duxeris, colorem profundissimũ ac sanguinis oriri conspicies. Qua de causa, nomen huic lachrymæ sanguis draconis inditum est. Ridiculosum profecto est asserere: vt testatur Dioscorides, cinnabarim draconis animalis sanguinem esse, in quem errorem Plinium labi animaduertimus, vt apud ipsum videre est, libro trigesimotertio, capite septimo. Cæterum, explosæ sunt iam hodie rotulæ quædam, in officinis pendentes, quas sanguinem draconis appellabant, & eas pro eo vendebant: componebant vero eas fallaces pharmacopolæ, qui nihil præter nigrum pro albo vendere semper solent, ex sanguine hircino, sorbis, ac laterum puluere, in vnum redactis, vel potius ex rubia tinctorum, bolo armeno, resino, ac dragacantho simul mixtis.

Sanguis draconis.

Cinnabrium.

Est porro in officinis cinnabrium, minium dictum, quod naturale & artificiale comperitur: naturale Hispanis & Germanis frequens, apud quos vomica argenti viui scaturit, quum in argenti viui fodinis potissimum nascatur: lapis rubricans, grauissimus, non admodum durus, qui plerunque argento viuo plenus conspicitur, corrosiuus, putrefactiuus, ac lethalis. Artificiale vero, ex argento viuo & sulphure in igne conflatur: magni valoris & pretij apud Indos, & ea de causa, ex Lusitania in Indiam non nisi regis consensu portari potest, paratur vero apud Antuerpienses magna copia, ex quo ceram rubram inficiunt, qua literas sigillamus, & de illis Plinius citato loco loquutus est, quem legere ne pigeat.

DE ARGENTO VIVO.

Græcè, ὑδράργυρος: Latinè, Hydrargyros, argen-

tum viuum : Hiſpanicè, azogne : Italicè, argento viuo, mercurio : Gallicè, vif argent : Arabicè, Zeibar : Germanicè, Queckſilber.

Enarratio LXX.

MIſſum facimus, quod à Philoſophis & chymicis de argento viuo, Mercurio dicto, circunfertur. Eſt igitur hydrargyrum Græcis : Romanis aqueum argentum, vel ex ſuo cõtinuo motu, viuum argentum dictum, quod naturale & artificiale inuenitur, ex quo vnctiones pro Gallica ſcabie incredibili iuuamento parantur : quas inſcij veram praxim ignorantes, vituperant, ignorantes argentum viuum ſuo pondere tantum lethale eſſe non verò qualitatibus, vt teſtatur in preſenti Dioſcorides, quum dicat : lethale potum argentum viuum eſt : pondere ſuo interanea diſrumpẽs, à quo Plinius ſi quis interius animaduertat verba, libro xxxiij. cap. 6. non diſsidet, quin potius illius verbis vt plerunque ſolet ſubſcribit. Ita verò ſe rem habere, & argentum viuum venenum non eſſe quotidiana indicat experientia, quum tantum abeſt, vt venenum ſit, vt potius pro præſtantiſsimo antidoto, puerulis faſcinatis, & vermibus infectis, omnes medici Hiſpaniarũ pondere ſemiunciæ, optimo ſucceſſu, in potu concedant, nec ex eo ſymptoma aliquod, per tam longum tempus oriri hucuſq; perceperunt. Vidimus enim nos, ſi mihi viſa referre liceat, puerum quendam decem annorum, plus libra vna argenti viui ebibiſſe, ex quo præter pondus nullum inde ſymptoma contraxit, clyſteribus tandẽ adiutus, totum cacauit, & liber abſque noxa vlla permanſit : occludebatur enim argentum viuum in quodam ſtricti orificij vaſe, in quo vinũ antea recondi ſolebat, & ex eo puer ſæpe ebiberat, vnde ſemel vini vice integram libram, & plus argenti viui vt dixi deglutiuit. Hoc verò ſciens doctiſsimus Braſauolus, examine ſuorum Simpl. dixit, nos argentum viuum infantibus in vermiũ ſemimortuis exhibuimus, & illico ſanati ſunt : nec Mundellę Brixienſi, qui contra illum inuehitur fides vlla habenda eſt, quum abſq; ratione & experimento loquatur : crederem tamen ipſe, argentum viuum arte paratum, quod Hermolaus proprie hydrar

Hiſtoria de argento viuo.

Mundella fallitur.

hydrargyrum vocari contendit, corrodens, ac exulcerans esse, quod Galenus tantum nouit, & illius nullum habuit experimentum, vt lib. ix. de Facultat. simplic. medic. fatetur, ad istum modum dicens: Hydrargyros, non est ex sponte nascentibus medicamentis, sed ex iis quæ parantur, veluti psimmithium, ærugo, psoricum, lithargyros. Cæterum, interimatne deuoratum aut admotum extrinsecus, nondum feci periculū: lib. tamen iiij. eiusdem dicti voluminis, cap. 18. illud inter medicamenta erosione interimentia adnumerauit: facile enim credere est, arte factum viuum argentum, non eam nanciscī benignitatem, quam sua sponte in fodinis fluens possidet, imò naturale hoc argentū viuum, quum ignem persentit, ex benigno, corrodens efficitur, quod in sublimato, ex eo parato, vel argento sublimato dicto, abundans argumentum habemus, quod ad hominum pernicie excogitatum fuit, Cæterum, cuius temperaturæ argentum viuum sit, sub iudice lis est, à testibus enim cōtra testes res agitur, & à rationibus contra rationes. Ego vero frigidū & siccum esse, pro firmo crediderim: At Dioscorides hic tradit, minutissima autem ramenta epota, auxiliari nocumentis ab argento viuo derelictis: tametsi in nonnullis exemplaribus verba hæc non legantur, quæ annotata velim, vt animaduertant nonnulli recentiorum, qui cùm nihil præter calumnias norint, vt multa, ita auri vsum detestantur, quum tamen ipsi magis vituperio digni sint, quòd eo careant, ignorantes aurum rem nobilissimam ac cordialissimam esse, præcipue si candens igne, iuribus aut destillatis, vinóue demergatur: Opitulatur enim vt Serapio & Auicenna credunt, morbis melancholicis, cordis palpitationi, non solum sic paratum, sed etiam in puluerem redactum. Sunt enim variis in locis aurifodinæ ex quibus aurum foditur, sed purissimum obrizum dictum, raro inuenitur, quod nostri Hispani à tibar, aurum defecatissimum ac purissimum è regione sic Tibar dicta, appellant. Non eo inficias tamen, nos Hispanos plurimo abundare auro, præsertim eo inter Tagi fluminis arenas reperto, merito enim aurifer Tagus appellatur fluuius hic, quia inter suas arenas multum & prope infinitum dixerim aurum, trahat, vt abunde expertus sum, apud Ferrariam oppidum, quòd

Temperatura.

Aurum optimū medicamētū.

Tagus aurifer.

Tagus præterlabitur quatuor leucis à Caſtello albo, propria mea patria diſtans, imò vt verum fatear, pauca extant flumina apud Luſitanos, quorum arenis aurum mixtum non ſit, non adeo tamen purum, vt à Tibar dictum, nec ita infimum, vt quod ex Peru, terra paucis ante annis inuenta, aduehitur, ex quo cauterium paratum candens, minus mordicat, & fiſtulas facilius ſanat, vt ex Plinio prius didicimus, libro trigeſimo tertio, capite quarto.

De Rubrica ſinopide: Germanicè, Bergroetel.

Enarratio LXXI.

Rubrica ſinopis. Georgius Agricola.

RVbrica ſinopis, quam milton Græci vocant, ea eſt terra quam hodie multi vice boli Armenici vſurpant, & eam Ioannes Manardus epiſtola prima, libri quarti ſuarum epiſtolarum à ſe Venetiis viſam paſtillorum formæ teſtatur, veluti Georgius Agricola, quam ſibi Baptiſta Opizo ibidem Byzantio aduectã oſtenderat: Terra enim eſt rubrica ſinopis, denſa, grauis, Iocinoris colore, non calculoſa, ſibi concolor, & copioſe cùm diluitur ſe diffundit, quam Luſitani noſtri in maxima habent copia, præcipue apud Stremozium oppidum, ex qua vaſa pulcherrima fiunt, quæ quum labiis admouentur, ita hærent, vt difficulter niſi aqua madefiant auelli poſſint, deſiccandi enim ac aſtringendi vires terra iſta habet, vt vice boli Armenici merito vſurpari poſsit. Cæterum, Mathiolus Senenſis immerito Manardum vellicat, quòd rubricam albam, id eſt exiguo rubore ornatam deſcribat, quũ tamen Theophraſtus exalbidam quandam rubricam deſcribat, quam Plinius quoq; minus rubentem vocat.

De Rubrica fabrili, quam Hiſpani almagri dicunt: Germanicè, Rœtel.

Enarratio LXXII.

Rubrica fabrilis.

HAec in Hiſpania abunde reperitur, quæ tanquam ſanguis inficit, & ſua voce Hiſpani almagre appellant, picturis admodum terra hæc deſeruit, parum ab ochra differens, imo vt inquit Dioſcorides, ex vſta ochra, rubrica fabrilis fit, ex qua mimi & perſonati, rubricati

ſæpe

sæpe incedunt, & pictores multa leuiter minimo sumptu depingunt.

De terra Lemnia.

Enarratio LXXIII.

DE terra Lemnia, sphragide, id est sigillo insignita, pauca dicturi sumus, quia Galenus abundantissime libro nono Simplic. de ea dixit: Quam rubricā Lemniam quoque appellat, ob quod Plinius à Leoniceno facile defendi potest, quum terra Lemnia rubrica quoq; dicatur: tametsi rubrica proprie alia sit terra, vt capite superiori dictum est. Est igitur terra Lemnia verā: quæ à Lemno insula, Stalimene hodie dicta aduehitur, non quidem in orbiculos ex albo rubentes, & characteribus Turcicis insignitos, sed illa potius quam sub nomine boli armenici in quædam frusta aut glebas, inde ad nos portant. Nam orbiculi illi effigiati ex eadem terra formantur: adiecta tamen arenosa quadam argilla, ob quam orbiculi siue pastilli illi albescunt, quos sub terræ Lemniæ, vel terræ sigillatæ nomine, hodierni mercatores vendunt: At ne bolo Armeno nos carere dicamur: imo quòd eo abundemus terram illam sic gleboſam quam veram Lemniam esse diximus non sub terra Lemnia, sed potius sub bolo armeniaco, vt inde quæstum alterum faciant, sed quòd terra ista rubricans, bolus armenus hodie dictus butyrosus, vera terra Lemnia sit, ipsa attestātur signa, ob quæ omnes nunc doctissimi viri in hanc condescendunt opinionem: Quum igitur viri prudentissimi, ac vos boni pharmacopolæ terra Lemnia vti volueritis non quidem pastillos literis Turcicis sigillatos, accipere debetis, sed potius glebas illas, quas sub bolo Armeniaco Orientali, ementibus indicant venditores. Nam bolo Armeno vero nos carere certum est, quem eadem cum terra Lemnia vires habere, Gal. testatur, quum dicat, in illa magna peste, quæ similis fuit ei quæ Thucydidis tempore grassata est, omnes qui hoc medicamē biberunt, breui curati sunt, quibus autem nihil profuit, omnes mortui sunt, nec aliquo alio medicamine curari potuerunt: ex quo perspicuum est, quòd solum his qui incurabiles erāt, nihil profuit. Bibitur verò cum vino tenui modice mixto si sine febre æger fuerit,

Terra Lemnia.

Bolus Armenus.

vel saltem parum febrierit, cum aquoso autem si multum febrierit, nec tamen pestilentes ipsæ febres vehementer ealent, Hæc Galenus. Qui in eo loco Armeniam terram colore pallidam esse tradit. Cæterum de terræ Lemniæ viribus, Galenum consulit citato à nobis loco, vbi ob eam nauigasse, & falsum deprehendisse, quòd sanguis hircinus illi miscebatur legimus. Cæterum, vt vera terra Lemnia abundamus, ita breui speramus, veram armeniacam habere, ab iis præsertim mercatoribus qui ex Ancona in Armeniam petunt, vt inde ex oppido Angoræ, vndulatas vestes siue symballoticas aduehant.

DE CHALCANTHO.

Græcè, χάλκανθος: Latinè, chalcanthũ, atramentum sutorium: Officin. vitriolum: Arabicè, alcalcadis: Hispanicè, capa rosa: Italicè, copa rosa: Gallicè, vitriol, & couperose: Germanicè, kupffervuasser, oder victriol.

Enarratio LXXIIII.

QVi Galeni libros de Compositione medicamentorum, secundum genera scire exacte desiderat, atq; in illis emplastra, cerota, vnguenta, & quæ sunt alia, ibidem descripta, vt decet componere exoptat, in iis primo exercitatum iri, necesse est, ex quibus chalcanthum, id est atramentum sutoriũ se offert, vulgò vitriolum dictum, quod naturale, & artificiale est: naturale vbiq; cupa rosam, vel caparrosam, tam Hispani, quàm Itali & Galli appellant, & variis conspicitur coloribus. Nam alterum ex Germania aduehitur oculis gratum, coloris cærulei: Alterum verò Romanum est, non adeo tamen intensi, & grati coloris: Tertium verò ex Cypro adfertur, quod quũ friatur aureas scintillas emittit. Ex omnibus verò, Romanũ Vitriolum, primas obtinet, secundas Cypricum, minus verò validum Germanicum, tam pro conficienda aqua forti argentariorum, quàm pro tingendis lanis, artifices experiuntur. Cæterum, monet Galenus, quòd post longum tempus chalcanthum chalcitis efficitur. quod experiẽtia deprehendimus, chalcanthum in chalcitem mutatum aliqua ex parte esse. Videmus enim partẽ exteriorem chalcanthi

Vitriolum

canthi id est Vitrioli dealbescere, & cum albedine ad aliquam crassitiē peruenire, interiori eius parte in suo proprio persęuerante colore. De quo Galenus in epitomen redactus, per doctissimum Andręam Lacunam Secobiensem, olim apud Salmanticenses condiscipulum nostrum, ita tradit Chalcanthos (qui in Cypro ex viridi quadam aqua concrescit) extima sui parte in chalcitim temporis processu degenerat, habet autē cum astrictione maxima, caliditatem non vulgarem coniunctam: Vnde omnium maxime condire seruareque carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumente, astrictioneq; substantiam contrahente atque constipante, constringit itaq;, siccat, & contrahit in sese totius substantiam carnis. Ex vitriolo, oleum hodie cōficitur, apud chymistas, quod potens cauterium est, cuius vna vel altera gutta, in aquis cordialibus mersa, multum cōtra pestilentes febres valet, eas enim acetosas cum quadam stypticitate reddit.

De chalcitide: Germanicè, Rot atrament.

Enarratio LXXV.

Chalcitis, colchotar.

CHalcitis in ærariis fodinis comperitur: quæ vt diximus, ex chalcantho quoque efficitur: Exterior enim chalcanthi pars in chalcitidem vertitur, quum tamen interior illæsa permanet, & chalcanthum existit. Dicitur autem chalcitis ab Arabibus colchotar quęquoq; in misy transformatur: non est ergo colchotar vitriolum combustum, vt multi putant, quum potius vt dixi, chalcitis colchotar est: de qua Galenus libro nono de Facultatibus simplicium medicament. ita tradit: Mistas habet astringentem acremq; facultates: cæterum, vincit acris, vtpote adeo vehemens, vt carnem vrat, nec non inducat eschara. Vstum hoc medicamen minus mordicat, non tamen minus desiccat, verum non parum astrictionis remittit: Itaq; melior est vndequaq; chalcitis tum adusta, tum lota, quum euadat sic minus mordax.

De Psorico: Germanicè, Grindtruckne.

Enarratio LXXVI.

Psoricum.

PSoricum medicamentum quoddam est, quod contra scabrities, & cutis asperitates valet, nam & scabiem mirifice sanat,

De Misy: Arabicè, zagi: Germanicè,

Gel atrament.

Enarratio LXXVII.

Misy. COntendunt nonnulli quòd vitriolum Romanum, misy sit, quod falsum esse, paucis indicatur: primo ex chalcitide misy fit, non verò ex misy chalcitis, vt ex Galeno didicimus: nouimus enim nos ex vitriolo Romano chalcitim fieri, proinde Misy vitriolum Romanorum non esse certum est, quum si misy vitriolum Romanorum esset, ex eo chalcitis fieri posset, quod impossibile esse, Galenus tradit. Faciunt ad hæc, quòd vitriolum Romanorum misy non sit, quia misy durum est, auri speciem præ se ferens, quod quum friatur aut eas scintillas ex se mittit, & stellarum modo splendet, quæ omnia minimè in vitriolo Romano comperiuntur, proinde vitriolum Romanum non esse misy certum est: consultius autem mea sententia esset asserere, quòd sori vitriolum Romanum est, quum vt chalcitis in misy trãsformatur, ita sori facile in chalcitim vertitur. Vtcunque tamen sit, sori, chalcitis, & misy, tametsi figura, & compositione differãt, quia sori crassior est materia, subtilior verò misy, media autẽ chalcitis: viribus tamen & natura eadem sunt, vt ex Galeno libro nono de Facultatibus simpliciũ medicament. comprehenditur, quum dicat: In metallis ipsis, super chalcitim nascitur misy, vt ærugo super æs, Ac suspicor etiam sori longo tempore mutationem in chalcitim posse accipere. Quare mirum non est, tria hæc medicamina eiusdem generis facultatis esse, sori dico, & chalcitim, & misy: tenuitate & crassitudine inter se diuersa: crassissimum enim est inter ipsa sori, tenuissimum misy, mediam vtriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt vniuersa hæc tria, & scharas efficiunt: attamen nonnihil etiam astringunt. Verum, misy admotũ corporibus duris minus chalcitide mordicat, tametsi ea non minus sit calidum, id quod beneficio tenuitatis sortitur. Porro quum vtraq; hæc in decoctionibus fundãtur, & magis chalcitis, quàm misy, sori tamen non liquescit, nimirum quod lapidosius sit, & vehementius compactum: sicuti rursus misy quia à congenito

nito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcitide, iccirco merito quoq; liquescit ægrius: libro verò quarto, de composit. medicament. secundum genera ita quoque de illis tradit: Misy autem & sori, chalcitidi sunt cognata: tenuius tamen misy apparet, minusq; mordax & vrens: crassius sori: & vtriusq; siccat imbecillius, quemadmodum & stimmi maiorem astringendi siccandiq́ue vim, ac sori possidet. Porro diphryges vlceribus ægre humoris vitio ad cicatricem venientibus, aptissimum medicamen existit, valide namque siccat, etsi sit mordax modice, ad hæc præter acrem tum qualitatem, tum potentiam, vim astrictoriam possidet.

DE MELANTERIA.

Græcè, μελαντηρία: Latinè, melanteria: Arabicè, maltina: Hispanicè, aziche: Germanicè, Gravu atrament.

Enarratio LXXVIII.

Melanteria.

NIgerrima terra Melanteria est, quæ sæpe in se aliquid continet argenti, porro sulphurei coloris in Hispania frequens est, quam pro conficiendo atramento librario scribæ vsurpant, & eam Mauritanica voce azige, vel aziche, vocant, tametsi vox hæc Arabica, azige, omne genus atramenti sub se comprehendat, de qua Galenus lib. nono citato, ita inquit: Valde quidem astringit astringentiaq́ue omnia propemodum tenuitate superat.

DE SORY.

Græcè, σῶρυ: Latinè, sory: Arabicè, alsuri.

Enarratio LXXIX.

Sory.

SOry, vt dixi vitriolum Romanum est, de quo capite de Mysi legito.

CONSTANTINVS.

SOry de quo etiam tractauit Plin. lib. xxxiiij. cap. 12. natiuum & fossile est, ac Melanteriæ cognatū, colore fusco subrufo, quod dum frangitur pinguiter nigrescit. At verò quod sepiasiæ vitriolum Romanum vocant, Calchanti contreti genus est factitium, colore quidem prasio, aut cæsio. Ex hac vtriusq; collatione euidenter apparet, quàm tota erret via Amatus Lusitanus, qui sory vitriolum

triolum Romanum esse credat. Sed ipse errandi occasionem arripuit ex verbis Mathioli Senensis, ex quibus perperam intellectis suum dogma construxit: rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus vitriolum Romanum Soreos naturam magis referre, quàm Mysios, sic enim sonant ipsius Mathioli verba ex idiomate Italo conuersa (commentario in Dioscorid. cap. huius Lemmatis & argumenti) vnde largiter hausit hic author, sed tamen illius bona interuertens, ne furtum agnosci posset.

De Diphrige: Arab. diphrigis: Germ. Ofenbruch.

Enarratio LXXX.

Diphriges. PAssim & frequenter diphriges, in ærariis fodinis apud Germanos conspicitur: quum enim æs funditur in ima fornacis parte residens pars quædam conspicitur, quam diphrigem esse certi sumus. Ex Cypro verò diphriges antiqua illa, ad nos hodie non portatur: De qua Galenus summatim lib. ix. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Mistam habet tum qualitatem, tum facultatē, habet enim in sese quiddam & mediocriter astringens & mediocriter acre: vnde vlcerum rebellium optimum medicamen est, Eo siquidem ad putrescentia oris vlcera, siue per se siue cum melle, cum detracta erat spuma, tum ad anginam, vbi iam per astringentia medica consistit: quod influebat, ac breuiter ad columellam præcisam, pudendiq; & ani vlcera cicatrice obducenda, sum quàm felicissime vsus. Porro, quo pacto adulterentur dictorum medicamentorum singula, non videtur pretium operæ scribere, quum talia posse discere homines sceleratissimi in lucro ponant.

DE ARSENICO.

Græcè, ἀρσενικὸν: Latinè, arsenicum, auripigmentum: Arabicè, arneth: Gallicè, arsenic, orpin, reagal: Hispanicè, oropimente: Italicè, orpimento: Germanicè, oporment.

DE SANDARACHA.

Græcè, σανδαράχη: *Latinè, sandaracha, arsenicum rubeum: Arabicè, zarnich: Gallice, massicot: Hispanicè, fezes de oro: Germ.* Reusch geel.

Enar

Enarratio LXXXI. LXXXII.

ARsenicum, vagum nomen est, nam quoddã coctum arsenicum est, quod auripigmentũ vocamus, Aliud verò rubeum dicitur, quod sandarachã fossilem, siue Græcorum sandarachã dixerimus, appellamus, vt tandem differentiam faciamus inter sandaracham Græcorũ, & eam quam Arabes gummi iuniperi nominant, vt capite de Iunipero diximus, Tertiũ verò arsenicũ cristallinum album est, risalgalum dictum, quod naturale siue fossile dictum, in eisdem fodinis auripigmenti & sandarachæ nascitur, quanquam artificiale quoq; reperiatur ex auripigmento conflatum. Cæterum, Sandaracha hæc de qua agimus, eadem cum arsenico auripigmento dicto est, nisi quòd illa magis cocta & à natura elaborata videatur, ad quod arte quoq; ita esse deprehendimus, quia si auripigmentũ igni in catino admoueris, ita rubrũ euadet, vt sandarachã esse dices, Hanc verò Græci per infundibulum super prunas ignitas, in fumum redactam, contra pectoris vitia exhibent, vt capite de Iunipero diximus, sed instabit aliquis, Mesue, & alij practici, inter præcedentes siue procatarcticas asthmatis causas hanc vnam connumerant, fumorum eleuationem à sulphure, auripigmento, & aliis metallis, quomodo igitur Sandarachã asthmaticis cõuenire Græci dicant? Nos huic dubio dupliciter respondemus: primo quòd difficultas anhelitus duplex est, altera materialis, altera verò sine materia: materiali Sandaracha conueniens est, crassas lentas & tenaces materias, subtiliando & diuidendo, & hac de causa, recentiores, vt Nicolaus, ad Græcorum imitationem ex sulphure cõpositionem asthmaticis conuenientem præparant: in materiali verò, metallorum fumi maximè obsunt, imò ita obesse nouimus, vt metallarij, qui in fodinis metallum excauãt, inquiruntve, asthmatici ferè omnes breui moriantur, ita vt apud fodinas illas Galliciæ, & Germaniæ, mulierem inuenire non sit difficile quæ sex & octo nupserit viris.

Arsenicũ sandaracha.

DE ALVMINE.

Græcè, στυπτηρία: Latinè, alumen: Arabicè, seb: Gallicè, alun: Hispanicè, alumbre, ahume: Italicè,

alume

alume: *Germanicè*, Alun.

Enarratio LXXXIII.

Alumen.

ALuminis multa & varia genera nouit Dioscorides, quorum tria tantum describit, scissile, rotundum, & liquidum, hodie verò, sex potius connumerantur, scilicet alumen roche, alumen plume, alumen fecis vini, alumen catini, alumen scaliole, & alumen zuccharinum: inter hæc autem hodie sex habita aluminis genera, vnum tantum Dioscoridis genus describitur, quod plume dicimus, & scissile est, Alumen porro roche, quod non procul à Roma excauatur, non sic vt videtis effoditur, lapides enim primo sunt durissimi rubri, & nonnulli ad albedinẽ tendentes, non adeo tamen duri, qui tanquam lapides communes: ex quibus parietes fiunt, ex vena siue fodina extrahũtur, quos postea tanquam calx in fornacibus, per duodecim vel tredecim tantum horas ardentissimo igne coquunt, nec longiori tempore ibidem permanere illos sinunt, quum ex toto comburerentur, & inepta materia ad futurum alumen euaderent. Deinde vero sequenti die quum frigidi lapides iam facti sunt, ex fornacibus extrahuntur, & in acies quasdam debito quodam ordine reponuntur, vbi per quadraginta longos dies adaquantur: tanquam viuæ calcis lapides, vbi quater vel quinquies, singulis diebus irrigantur, adeo vt intra tempus quadraginta dierum, vt diximus lapides in terram vertantur. Hanc postea terram, siue lapides in terram versos, magnis æris cortinis, in aqua artifices ad ignem excoquunt, qui quum dextre terræ substantificam partem, ex qua alumen conflari debet, in aquam versam esse norunt, terram ligneis instrumentis ad hoc paratis extrahunt, de nouo aliam terram predictæ aquæ addunt, ac sic vt primo facientes, ter & quater, terram innouant, quousque aquam in alumen verti pronam vident, quam postea per canales quosdam fluere permittũt, & capsis ligneis excipiũt, vbi intra octo dies gelascit, & concreta efficitur, ac densatur, & alumen roche dictum resultat. Cæterum ex lapidibus rubris, alumen fortius efficitur, ex albis vero, minus forte, & magis lucidum, pro quo inficiendo serico, ac optimis & pretiosissimis lanis tingendis vsurpatur. Hoc verò alumen

Alumen quomodo paratur.

roche

roche Græcorum esse alumen nonnulli crediderunt, sed mea sententia alumen liquidum longe alia res est, Ex alumine roche, albumine ovi, ac aqua rosacea, alumen zuccharinum paratur, quo mulieres pro dealbanda facie vtuntur, quod Græcorum rotundum non esse certum est, quum ex alumine roche zuccharinum fieri dixi, alumen vero catinum, ex herba alcali, Græcorū vero dicta traho conficitur: vt libro quarto diximus. Porro alumen fecis ex vini fecibus continuatur, de quorum generum facultatibus, & natura, Galenus ita tradit libro nono de Facul. simp. medic. Alumen vehementissime adstringit: cæterū, quum sit crassarum partium, tenuius quodammodo est quod vocatur fissile, proximum est rotundum, & astragalotum: admodum crassum est tum liquidum, tum platites, & plinthites dictum. *Alumen zuccharinum.*

CONSTANTINVS.

Quod vocamus Alun de plume, non est, vt vult Lusitanus, Alumen Scissile Dioscoridis: Sed est potius Amiantus lapis, de quo præter Dioscoridem lib. v. cap. 113. egit etiam Plinius libr. xxxvj. cap. 19. Alumen Scissile astringit admodum & grauiter olet authore Dioscoride. Alumen plumæ non est astringens, sed gustu acre: nec igne consumitur, quæ nota Amianto, ab ipso Dioscoride peculiariter tribuitur.

DE SVLPHVRE.

Græcè, θεῖον: Latinè, Sulphur: Hispanicè, piedra suffre: Italicè, solfo: Gallicè, Soufre: Arabicè, Rabric: Germanicè, Schuuefel.

Enarratio LXXXIIII.

SVlphur & viuum, id est ignem non attingens, & vulgare id est igne paratum, reperitur, ex quo oleum chymistæ ad multos frigidos morbos curandos, mirificum parant, & vt tradit Galenus libro nono citato, theion, id est sulphur, omne trahendi vim possidet, estque temperamenti calidi, atq; essentiæ tenuis, adeo vt ad multa venenatorum animalium resistat, si siccum ictui inspergatur, aut cum saliua, aut vrina, aut oleo veteri, aut melle, aut resina terebinthina illinatur: Quin & psoras, & lichenas, & lepras non raro hoc medicamento cum resina *Sulphur.*

terebinth

terebinthina ſanaui, Extergit enim omnes id genus affectus, abſq; hoc vt in profundum repellat.

DE PVMICE LAPIDE.

Græcè, κίσηρις: Pumex: Hiſpanicè, piedra pomez: Italicè, pomice pietra: Gallicè, pierre ponce: Arabicè, fanech: Germanicè, Bimbs.

Enarratio LXXXV.

PVmex leuis, exuſtus, ac corroſus lapis eſt, quem ignes ardentiſsimi ſulphurei, ex profundiſsimis cauernis euomere ſolent, veluti in Aethna ac Veſeuo montibus fieri percipitur, hodie vero variis in locis lapilli ij reperiuntur: quibus cerdones pro poliendis pellibus præcipue vtuntur, & Plinius varia de illis tradidit. Galenus porro nono citato libro, de pumice ita inquit: In ſarcotica medicamenta inditur, & ea quæ dentes extergunt, partim vſtionem non expertus, partim etiam exuſtus: quandoquidem aliis omnibus combuſtis ſimiliter, ſubſtantiæ tenuioris efficitur: cæterũ, vſtione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rurſum lotione exuit. Videri autem poterit, & conciliare ſplendorem, non tantum facultate, ſed etiam aſperitate, veluti ſi ſmyrin, aut teſtam tritam admoueas: Eundem in modum cornua deuſta dentes reddunt ſplendidos.

CONSTANTINVS.

PVmicem, Dioſcoridi κίσηρις. Spongiam etiã vocauit Vitruuius lib. ij. cap. 6. quia vt ſpongia pumicoſa dicitur, ſic etiam pumex ſpongioſus: quod vt Virgilius dixit, hic ſit latebroſus, vel vt Ouidius, multicauus: fiſtuloſum diceret Plinius, vel pumicis fiſtulantem vice. De pumice præter ea quæ ſcripſit Dioſcorides vide apud Theophraſtum lib. ix. de Hiſtoria. Plinii lib. xxxvj. cap. 21. Et Galenum lib. ix. ſimplicium.

De Sale: Germanicè, Saltz.
De Spuma ſalis.
De muria: Germanicè, Saltz lack.
De Flore ſalis.

Enarra

Enarratio LXXXVI. LXXXVII. LXXXVIII. LXXXIX.

SAl & marinus & fossilis reperitur: Marinus in salinis ex aqua maris conficitur, & familiarissimus victui hominum est, fossilis vero siue mineralis, variis quoq; in regionibus nascitur, qui lapis albus, densus, grauis, cristalli modo lucidus est, quem pharmacopolæ salem gemam appellant, nec enim sal gema, alia res à sale fossili est, quo vniuersa Turchia, ac magna pars Germaniæ, & Vngariæ, veluti Calabria, vtuntur. Cæterum, Ormusium insulam apud Persas, regi nostro Lusitanorum hodie subditam, salis fodinis vberrimis scatere, norunt Lusitani nostri, id quod Plinius quoque scriptum reliquit, libro trigesimo primo naturalis suę historię cap. 7. vbi Ormusium, vt mea fert opinio Oromenũ appellat: ita enim eo loco Plinius legitur: Sunt & montes natiui salis, vt in Indis Oromenus, in quo lapidicinarum modo cæditur renascens, maiusque regum vectigal ex eo est, quàm ex auro atque margaritis, &c. Est præterea sal Hammoniacus, qui ex Cyrenaica regione vbi Hammonis oraculum olim erat, aduehebatur: nascitur enim ibi sub arenis, Luna illi multum fauente, quo vero hodie caremus, & illius vice adulteratum turbinatis quibusdam massis exterius nigris ad nos afferunt, sed præcipuè ex Germania. Corrupte enim pharmacopolæ armoniacum salem pronunciant, quum Hammoniacum ob Hammonis oraculum, vnde vehitur appellari debeat. Falsum quoq; est, quod illorum multi dictitant, ex vrina camelina salem istum hammoniacum parari, vt ex Plinio vnusquisq; latius diiudicare poterit. Est quoq; sal Alkali, de quo libro quarto capite de Traho, abũde diximus. Dicitur quoq; in officinis sal Indicus, qui dubio procul zuccharum candum, vel zuccharum in harundinibus concretum est, iis adiungere est salem nitrum hodiernum, ex quo puluis bombardarum, & aqua fortis argentariorum, & aurificum conficitur: qui ab antiquorum sale nitro abest, vt capite sequenti dicemus. Spuma salis sequitur, quæ ad ripas maris, sæpe post tempestatem, nocte subsequente frigida, ac concreta, reperitur. At muriam non aliam esse dicam quàm aquam copiose salitam,

Hammoniacus sal.

Sal alkali, Sal Indicus.

Spuma salis.

qua carnes & pisces longo tempore seruantur, vt secundo
Flos salis. libro quoq; dixi. Florem vero salis, qui salinas frequentant, norunt. Porro de salis facultatibus, ac natura, ita tradit Galenus libro vndecimo de Facultat. simpl. medic. Sal eiusdem genere facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus, verum hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis compacta sit, ac proinde in eo maior partium crassities, & astringendi potentia. Marinus itaque affusa aqua liquescit protinus, id quod non accidit fossili. Eiusdem speciei cũ marino est, qui in stagnis quibusdam salsuginosis nascitur: æstate videlicet aquis ex iis æstu absumptis: cuiusmodi est Tragasius, non procul à Sminthio. Igitur quum qualitas salsa digerat simul & cõtrahat contractam ab ipsa substantiam Aphronitrum in hoc differt, quòd in ipso vnum saporem exuperãtem sit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi: haud item contrahendi, vti sal: Nam hic quicquid in corporibus humidum est, id totum absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ, astrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, à putredineq; tuetur: Quippe quæ putrescunt, excrementitium humorem continent, substantiamq; tum dissolutam, tum minime compactam, Quibus ergo corporibus nulla prorsum inest superflua humiditas, ceu melli optimo, & substantia solida & compacta est, vt lapidibus ea vt putrescant est impossibile: Quare in iis salis non probatur vsus: sed in illis tantum, in quibus suspecta est putredo.

De Nitro: *Germanicè*, Salniter.

De Spuma nitri.

Enarratio XC. XCI.

Græcorum Nitrũ vulgare. GRæcorum verum nitrum album, Ferrariæ Gaspar de Gabrielis vir nobilis Patauinus, & Philosophus insignis, nobis dedit, quod hodie doctissimus Brasauola apud se reseruatum habet, & omnes illuc venientes vident, quod antiquis frequens fuit, & rei medicæ vtile. Cæterum nitrum hoc Græcorum à nostro hodierno sale nitro differt, quo bombardarum & sclopettorum puluerem, veluti aquam fortem argentariorum, conficiunt: nitri vero spumam hactenus nunquam vidi, de quibus vos per

otium

otium legite Plinium lib.xxxj.cap.10. Non minus quoq; Auguſtinum Ricchum Lucenſem, medicum longe doctiſsimum, in ea præcipue annotatione quam ſectioni ſecundæ operum Galeni indidit, quæ ipſe, & doctiſsimus iuxta ac grauiſsimus Trinchauelius, medicus Venetus, formula octaua Venetiis excudi curarunt: in qua annotatione Galeni textum ad hanc rem facientem, reſtituere, & à mendis liberare conatur: quem poſtea Andreas Lacuna Secobienſis, vir acri ingenio præditus, & qui Galenum feliciſsime in epitomen redegit, ita in priſtinum nitorem reddidit, dicens libr.ix. de Facultatib. ſimplic. medicament. Aphronitrum ab aphro nitri differt: nitri enim ſpuma medicamentum exiccatorium exiſtit, aſpectu triticeæ farinæ ſimilis, etenim alba eſt, non vt Aſiæ petræ flos cinericea: Aphronitrum vero farinæ ſpeciem non habet, neq; ſolutum eſt, ſed concretum & congelatum, quod quidem adeo extergit, vt non modo ſordes expurget, ſed etiam pruritum ſanet: At ſpuma nitri eiuſdem cum nitro eſt tum naturæ, tum facultatis, licet eſſentiæ tenuioris. Dictum autem eſt paulo ante in medio aphronitri & ſalis, facultatem nitri cõſiſtere. Aphronitro enim ſola ineſt vis detergendi: ſali vero etiam aſtringendi, ſed multo magis, quàm detergendi. libro vero xj. eiuſdem voluminis, ita quoq; de litro id eſt nitro, inquit: Oſtenſum eſt hoc medicamen in medio ſalis & aphronitri vires habere: qua verſione vniuerſam diremit dubitationem, vt cuiq; ſapienti notum euadet. *Aphronitrum.* *Nitri ſpuma.*

De fece vini: Germanicè, Vveynhefen.

Enarratio xcii.

EX fece vini combuſta, aluminis quoddam genus conficitur, vt capite de Alumine meminimus: At credendum eſt, per fecẽ vini, quoq; Dioſcoridem ſabuloſam ſiue terream illam partem, vaſis vinariis præſertim cuppis adhærentem, intellexiſſe: quam Tartarum hodie appellamus, & multi ad ciendam aluum iuribus infundunt, ſemiunciæ pondere plus & minus. *Fex vini.*

* *De Calce viua: Germanicè*, Kalck, oder vngeleſchter kalck.

Enarratio XCIII.

Calx. CONficitur hodie calx, apud omnes fere Europæos, ex lapillo quodam fornacibus excocto, quæ ratisper dum aqua non irrigatur: viua calx, siue aqua nō restincta calx dicitur, ex qua sæpe lauata vnguentum contra ignis combustiones, & vlcera nonnulla, pharmacopolæ paratum habent. In India verò, hodie calcē ex ostreis, & buccinorum, ac crustaceorum testis fieri certo scimus, quod Dioscorides olim quoq; fieri non siluit. Cæterum, de calcis viribus, ita tradit Galenus libro ix. de Facultat. simpl. medicament. Titanos, id est calx viua quidem vehementer vrit, adeo vt crustas efficiat: extincta vero protinus etiam crustam molitur & ipsa: At post diem vnum & alterum minus vrit, minusque inducere crustam potest: at verò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignere valet, tametsi etiamnum calfaciat, carnemque liquefaciat, porro si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatum lixiuium, at ipsa absque morsu desiccat.

De Gypso: *Germanicè*, Gybs.

Enarratio XCIIII.

Gypsum. GYpsum oui albumine exceptum, mirabiliter sanguinem vndecunq; fluentem sistit, potum tamen gypsum strangulando perimit: proinde animaduertant hoc tempore homines, qui vino gypsum vt clarius reddant, ac potentius faciant, miscent. Cæterum ne Galenum prætereamus, ita de gypsi viribus refert, libro ix. de Facultat. simplic. medicament. Gypsum quidem tum desiccat, tum vires habet emplasticas, quare siccis medicamentis quæ ad sanguinis eruptiones accommodantur, vtiliter commiscetur, nam ipsum per sese lapidosum fit, coactum & congelatum. Ac proinde diluendum est, oui tenui & candida albugine, quæ & ad ophtalmias est vtilis, admisto illi tenuissimo farinæ triticeæ polline, qui residet in molarum parietibus, excipere vero quod sic maceratum est, tenellis leporis pilis, aut qui perinde sint molles, expedit.

De Sarmentorum vitium cinere:
Germanicè, Reb eschen.

Enar

Enarratio xcv.

SArmentorum vitium cinis, ad morbi Gallici vnguenta componenda vsurpatur: de quo Gal. lib. viij. de Facult. simplic. medic. in vniuersali, ita tradit: Ex partibus cum terrenis, tum etiam fuliginosis (quæ & tenues sunt, & cum aqua in qua macerati prius fuerint cineres excolantur) constat, pro materiæ tamen combustæ differentia, cineris temperies variatur: Quare haud scio, qua ratione Dioscorides, astringere cineres omnes prodiderit: quum ficulneus cinis eius modi omnis qualitatis sit expers: nimirum ipsa arbore nulla parte sui acerbam qualitatem reddente: At ex acerbis lignis confectus cinis nō parum quidem astringit, meminiq; me eo aliquando sanguinis suppressisse eruptionem, Verum nullus vnquam ad tale vti ficulneo audeat, siquidem hic acrimoniæ plurimum, vrentisque facultatis obtinet, mistæ absterſioni. Est & calx cineris quædam species. Cæterum tenuioris essentiæ quàm qui ex lignis fit. Porro elota, medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis terue lauetur. Cæterum si marina aqua abluta sit, admodum digerit. *Canis sarmentorum*

DE HALCYONIO.

Græcè, ἁλκυόνιον: Latinè, Halcyonium, spuma maris: Hispanicè, spuma della mar: Italicè, alcionio: Gallicè, escume de Mer, merde de Cormarin: Arabicè, Zebd albhar: Germanicè, meer schuuam.

Enarratio xcvi.

HAlcionium, hodierni seplasiarij spumam maris appellant, nec immerito, quia Dioscorides ita à nonnullis appellari meminit, cuius quinque genera in flexuoso Anconitano mari isto reperiuntur: præter quæ, & sextum nouimus, globi modo rotundum, sparti colore, molle, ac spongiosum: de quibus omnibus, ita Galenus lib. xj. de Facult. simplic. medicamen. tradit: Halcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia calidam & acrem. Est autem eorum vnum densum & graue odoris praui, olet enim pisces putridos, spongiæ in specie simile: Alterum vero figura longiuscula, leue, & rarum; *Halcionia.*

odorem habens similem phyciis: Aliud tertium vermi simile specie existit, colore purpureo, consistentia molli, vocant id milesium: post quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue & rarum, verum lanis succidis simile. Denique & quintum extima superficie leui. Cæterum interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre. Quod sane omnium halcyoniorum est calidissimum, adeo vt pilos deurere possit. Itaq; quum duo prima lichenas, alphos, psoras, leprasque adiuuent, præterea cutem splendidiorem efficiant, idem præstare non potest hoc vltimo loco positum: nec enim proinde vt illa cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, ita vt vlcera inducat, porro quod tertio ordine recensuimus, omnium tenuissimum est. Quare vstum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia: Quartum autem eiusdem cum hoc speciei vires obtinet, verum haud parum imbecilliores.

Milesium.

CONSTANTINVS.

Est etiam de genere Halcyonij pila marina, quam Northmani mei vocant vulgò pelote de Mer. Conglobata enim pilula est fluctuum agitatione continua, subhirta item & quasi echinato inuolucro obducta, sed capillaceis villis rufescentibus. in algosis reperitur, atque etiam algæ odorem refert. Hanc ipsam, σφαῖραν θαλασσίαν vocat Aristoteles libro ix. de historia animalium quo loco nidos Alcedinum pilis marinis & spumis maris assimilat. ἡ δὲ νεοττία παρομοία ταῖς σφαίραις θαλαττίαις ἐστὶ, καὶ ταῖς καλουμένοις ἁλὸς ἄχναις. Meminit & Galenus, lib. j. de Comp. Medic. secund. loc. Nicolaus quoque Myrepsus in vnguenti Comp. ad ventris tineas. Ex recentioribus Fuchsius, Mathiolus, Cornarius, Dalechampius & ipse literatissimus.

De adarce: Arabicè, adaraca.

Enarratio XCVII.

Conspicitur adarcion in multis Hispaniæ paludibus, quod sua voce Hispani Fluminis stercus appellare solent, siue fluminis lixum, & ad multos vsus seruāt, circa mare porro potentius inuenitur, quod vt tradit Galenus libro vndecimo, de Facult. simpliciū medicamentorum: Essentia sua veluti spuma est aquæ salsæ concreta, idque circa arundines & sarragines. Est autem acerrimū simulq; calidissi

calidissimum pharmacum, proinde & per se inutile. Verum commiscerí solet iis quæ vim eius retendunt, sicque fit multo vtilissimum in iis affectibus, qui excalfieri postulant, foris impositum: nam id intra corpus sumi impossibile est. Cætera verò apud Plinium legito, & illius defensorem Collenutium: qui (mea sententia) nugatur, quum duas ponat adarces.

De spongijs: Germanicè, Bad schvuamm.

Enarratio XCVIII.

NOtæ sunt spongiæ, quibus præparatis, pro dilatãdis & aperiendis fistulis, ac præclusis vlceribus, passim vtimur, nõ minusq; pro admouendis fomentis, in quibus lapillus inuenitur, vt suo dicemus loco: At de spongia ita Galenus meminit in fine libri vndecimi de Facultatibus simplicium medicamentorum: Spongia vsta, acris est, & digerentis potẽtiæ, vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent: porro admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiamnum ardentem, vt & crusta parti inducereturr, & ipsum spõgiæ corpus, ceu operculum adhæreret: At verò spongia noua, non sicut lana aut lanimentum, materia duntaxat est, quæ humores irrigandos excipiat, sed etiam manifeste deficcat: quare vulnera glutinat, si aqua aut oxycrato, aut vino admoueatur imbuta, à qua sane, quæ antiqua est, longo spatio relinquatur. *spongia.*

De Corallio: Germanicè, Corallen.

Enarratio XCIX.

ALbum & rubrum corallium, omnes norunt, nigrum verò antiphates à Græcis dictũ, superioribus diebus Ferrariæ & hic Anconæ vidimus, Astringẽdi autem & refrigerandi, omne coralli genus habet. Album tamen potentius: & ea de causa vbi refrigerare, ac magis constringere volumus albo vtimur. Cæterum Plinius capite secundo, libri trigesimi secundi, ita de Corallio tradit. Quantum apud nos, Indicis margaritis pretium est, de quibus suo loco satis diximus, tantum apud Indos in corallio, nanq; ista persuasione gentium constat. Gignitur quidem & in Rubro mari, sed nigrius, Item in Persico *Corallium.*

vocatur iace, laudatiſsimum in Gallico ſinu circa Orchadas inſulas, & in Siculo circa Heliam & Drepanum. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolim Campaniæ, maximeque rubens, ſed molle: & ideo viliſsimum. erythris forma eſt ei fruticis, color viridis, baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles: exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua ſpecie atque magnitudine. Hæc Plinius. In quibus ſupinus quidam error deprehenditur, quum dicat Coralliũ baccas quaſdam rubras emittit, veluti arbor cornus: norunt enim omnes qui corallium viderunt, in mari tanquam fruticem, & arborem naſci, in quo nullus gignitur fructus, ſed poſtea artifices baccas illas rubras parant, quas in coronas redactas, monilium, & torquium vice, mulieres geſtant. Cæterum, corallium vſui medico quotidie venit, quod Auicenna, inter medicamenta cordialia connumerat, & ea quæ gaudium, & lætitiam cauſare ſolent.

De Lapide phrygio.

Enarratio c.

Lapis phrygius.

PHrygio lapide iſto, hodie caremus, quo Galenus ſæpe vti ſolebat, vt tradit libro nono de Facultatibus ſimplicium medicament. dicens: Hoc ſemper vtor combuſto quidem ad vlcera putrida, idque ipſo aut per ſe, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: Ad oculos verò ex eo permiſto aliis medicamẽ ſiccum efficio: Valide enim deſiccat, habens quiddam aſtrictionis ſimul & mordicationis. Lapis hic potiſsimum ad veſtium tincturam vſurpari ſolebat, vt ex Plinio colligitur, libro xxxvij. cap. 19. quod & Dioſcorides non ſiluit.

CONSTANTINVS.

IGnorarem cum Mathiolo Senenſi, Cornario, ac Luſitano, quis eſſet Phrygius lapis, niſi didiciſſem ex familiaris mei Iacobi, Dalechampij doctiſſimis in Dioſcoridem commẽtarijs, in quibus ſane plurima continentur, hactenus à nemine prodita: quæque alio in opere noſtro, tanti viri extremam diligentiam teſtabuntur, & iuuandæ mortalitatis potius, quàm ſuæ ad poſteritatem memoriæ prorogandæ deſyderium coarguent. ſoleo enim iocosè ac familiariter, he

ter, hominem alioquin in facienda medicina occupatißimum, tanquam immortalitatis nominis minime candidatum accusare. Sed satis habebo eius verba tantum ascribere: Officinæ duos lapides lyncis monstrant, alterum oblongum, teretem, mucronatum, qui Belemnites est. Alterum terreum, media natura inter lapidem & terram, pallidum, vel subfuscum, candidis maculis & lineis notatum, aspectu velut mucidum, qui Phrygius lapis est. Ineptè autem cum Diphryge, lapidem Phrygium Pandectarius confudit, vnde verò lapidis lyncis appellationem traxerint officinæ, haud dum scio. Succinum quidem à veteribus, qui vrinam id esse lyncis concretam falsò arbitrabantur, lyncurium nominatum fuisse, cuiuis notißimũ est. Hactenus, summus amicus noster Dalechampius. Hunc lyncis lapidem Officinarum, Amatus Lusitanus absurdè statuit Electri speciem esse. Vide superius lib. j. Enarr. centesima: meritoq; reprehensus est à doctißimo Fuchsio lib. j. de Compositione medicament. Qui in eo libro Phrygium lapidem Dioscoridis. Officinarum lyncis lapidem esse confirmat: sed ex cuius verbis, etiam si attentè & intelligenter audiatur, nihilo doctior euadas: quia nec finitè nec distinctè loquitur. Sic enim indistinctus & implexus eius est sermo: Non est autẽ lyncis lapis dictus, nisi Phrygius Dioscoridis nominatus, quòd illi omnes lyncurij notæ conueniant. Sed ne sibi contradicere videatur Fuchsius, intelligendum est de lyncurio Officinarum, nec tamen de prima (cui obelisci siue vt loquitur Plinius, veruculi figurã) specie, Sed de secunda quã vnam, lyncis lapidẽ in Officinis videtur agnouisse, pro earundem lyncurio & Dioscoridis lapide Phrygio. Nam alibi idem Belemnitem, quæ in Officinis lapidis lyncis prima est species & magis vsurpata, à lyncis lapide distinguit his verbis: Quum lapis lyncis Officinarum non sit, nisi Phrygius Dioscoridis nominatus lapis, non debet ad præsentis Antidoti constructionem adhiberi, quod nullam in atterendis calculis vim habeat. Pro eo autem vtendum erit lyncurio Dioscoridis & aliorum Græcorum, quod non est nisi succinum: vel vt hodie vocant Officinæ Charabe. Nam illud mirificam in atterendo calculo vim obtinet, vt veteres testantur, & experientia recentiorum confirmat. Aut loco lapidis lyncis Belemnites vsurpandus erit, quem Saxones Alpschos nominant. Siquidem & is non aliter ac Iudaicus lapis, quo etiam vice lapidis Lyncis vti licebit, lapidem frangit. Tantum cauendum, ne vulgarem, & vsitatum Officinis lapidem lyncis in eum vsum accommodemus. Hactenus doctißimus Fuchsius, in Nicolai Myrepsi Nephrocatharticum

Antidotum. Equidem scio ex Galeno geoden lapidem, quia Belemnites harenam continet, Belemnitem etiam dictum. Sed euidens ratio ex facultatum vtriusq; differentia, de hoc genere cur minime loqui Fuchsius putandus sit, sed de lyncurij Officinarum priore specie, tametsi eam tantum agnoscat pro lyncis lapide, quæ Dioscoridis est lapis Phrygius. De quo etiam lege Plinium lib. xxxvj. cap. 19. quo loco Phrygium tantum tingendis lanis vtilem dicit, quum multos eius vsus & in medicina Galenus proferat libro ix. Simplicium, & libro iij. de Compositione Medicamen. Loc.

De Lapide Asio.

Enarratio CI.

Lapis Asius.

LApis hic ad nos hodie non affertur, si tamen haberi posset, has dotes habet, quas Galenus describit, libro citato nono, quum dicat: Asius lapis, colore & consistentia est topho similis, friabilis, laxusque, innascitur ei quiddam instar farinæ tenuissimæ, qualis in molarum parietibus adhærescit, appellant hoc medicamen petræ Asiæ florem. Est verò tenuium partium, vt sine morsu nimis fluidas carnes eliquet. At petra ipsa in qua nascitur, actionis vehementia est inferior, habet etiã & salsedinẽ quandam ipse Asiæ petræ flos, ita vt inde videatur ducere originem, quòd eos ex mari in petrã residẽs, à sole postea exiccetur.

CONSTANTINVS.

Asius vel Assius lapis ab Asso oppido Troadis, vel ab Asia, idem esse videtur qui & sarcophagus. De quo Plinius lib. xxxvj. cap. 17. & lib. ij. cap. 96. Galenus libro ix. simplicium, Cornelius Celsus lib. iiij. cap. vltimo in cura podagræ: Aetius lib. vij. cap. 39. Oribasius synopseos lib. ij. Cardanus lib. v. de varietate rerum, Cornarius medicus maximi nominis lib. iiij. Comment. Med. cap. 4. Qui etiam in Emblematibus in Dioscoridem, Asium lapidem ignotum esse, magis confidenter, quàm verè, pronunciat. Nam & verum non semel vidi, & mecum nunc agnoscit (cui in Simplicium cognitione, principem locum iustis vindicijs possumus adiudicare) Mathiolus Senensis, tametsi antea sibi necdum cognitum ingenue professus. Florem autem Asij lapidis halinitrum esse, quod vulgò dicitur salpetre, quàm falsa credulitate sibi persuaserit libris de Compos. Medic. Fuchsius, vir alioqui de bonis literis tam benè meritus, quàm qui maxime, quius doctus vel ipsemet omnium optime recognoscet, si modo laudatos scriptores consulere & relegere

non

non dedignetur, quorum integra teſtimonia producere, nec mihi otium fuit, nec opinor neceſſe.

De Pyrite lapide, Marchaſita dicto: Germanicè, Riſs, oder ertzſtuoff.

Enarratio CII.

Pyrites Marchaſita.

PYrites ſine dubio, Arabum Marchaſita eſt, quia quæ Græci de Pyrite dixerunt Arabes in ſuam linguam, ſub marchaſitę nomine trāſtulerunt. Animaduertendum tamen, quòd pyritarum plures ſunt ſpecies, quæ omnes percuſſæ ſcintillas edunt, & ea de cauſa, communes quoq; lapilli, quibus quotidie ignis excutitur, ſub pyrite reponi merentur. Cæterum, vt Auicenna doctiſsime nouit, marchaſita auri, argenti, æris & ferri, reperitur. Quæ verò hodie officinis vulgarior cernitur argentea eſt, deinde aurea, quæ ſtudioſis neceſſariæ ſunt, quum ferro percuſſæ ſcintillas edunt, & ſulphuratis cannulis ignem accendunt, nos verò marchaſitam in emplaſtris reſoluendi, ac excutiendi vim habentibus miſcemus, & vt tradit Galen. lib. ix. tam ſæpe repetito, calidam poſsidet facultatē, eoq; vtimur digerenti emplaſtro admiſto: adiicitur etiam ei & ſchiſtos: Ab hoc medicamine & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatiis intermediis muſculorum, nata, per halitum ſunt digeſta, niſi autem dum in vſum veniunt, pollinis inſtar comminuantur hi omnes lapides, vt profundum corporum quibus applicātur ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis ſiuuiatilibuſque arenis, quæ & ipſæ communem omnium lapidum vim poſsident. Siquidem exiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem, ſi in ipſis excalfactis decumbat æger: non tamen ad aliud quippiam eis vtimur.

De Hæmatite, lapide ſanguinario dicto: Germanicè, Bluot ſtein.

Enarratio CIII.

Lapis hæmatites ſanguinarius.

FRequens apud Hiſpanos & Italos lapis hic eſt, qui ſanguinarius Romanis dicitur: nam Hiſpani, illū albim, vel aluim ſua lingua vocant, Itali verò vt audio abſolute, lapidem nominant, de cuius viribus ita tradit Galenus lib. ix.

lib.ix.de Facultatibus simplic. medicament. Hæmatites & galactites lapides, à colorum similitudine, quos repræsentant, sic nominantur, ille siquidem sanguinis, hic in succum solutus, lacti videtur similis: At melitites non à colore sed à sapore mellis talem nomenclaturam sortitur. Quum igitur succus omnis dulcis à temperato calore proficiscatur, astringens verò à frigore, habebit sane hæmatites lapis tantum frigiditatis, quantũ & astrictionis: Melitites verò tẽperatam caliditatem, ac mediã vtriusque temperiem galactites. Merito itaq. ocularibus medicamentis lapis hæmatites miscetur, ac solo eo vti possis superciliis exasperatis: siquidem cũ phlegmone sint aspera reddita, ex quo ipsum diluens, ac si mauis, etiam per decoctum fœnigræci: sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinem expuentibus conducit, vlceribusq; vniuersis. Porro succus, redactusq; in tenuissimum pollinem, reprimit excrescentia: ipsaq; oculorum vlcera solus per se cicatrice includit attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus.

De Schisto lapide.

Lapis schistos.

Enarratio CIIII.

QVum lapis hic apud Hispanos nascitur, non difficile esset illum hodie habere & illius proprium nomen capiti indere: sed quum iam diu extra Hispaniam voluntarij exules simus, nõ sic facile illius notitiam habere possumus. Doctissimus tamen Oroscius, olim apud Salmanticenses condiscipulus noster, hoc supplere poterit, qui vt audio, de hac re non nihil molitur, interim tamen dum eo caremus, eius loco hæmatitevti necessario est, quia eadem fere cum illo vires possidet, vt adnotat Galenus capite proprio, de Schisto lapide.

De Gagate: Germanicè, Schuuartzer augustein.

Enarratio CV.

Lapis Gagates.

VVlgatissimus Gagates lapis est, quem Hispani Azauache appellitant, & ex eo pauperes, & mendici, Sanctum Iacobum petentes, sanctorum quasdam imagunculas, pileis & galeris suis affixas, inde portant. Lapis est enim niger, crustaceus, leuis, qui igne facillime accenditur, & ex se odorem bituminosum expirat. Dicitur autem

autem Gagas, à flumine sic dicto in Lycia, prope cuius ostia, lapis hic inuenitur. De quo ita tradit Galen. lib. ix. de Facultat. simpl. medic. Colore gagates est atro, qui vbi igni fuerit admotus, persimilem bitumini odorem exhibet, confert autem ad discutiendos flatulentos tumores consistentes in genu: diuturnosque & ægre curabiles: ac præterea cruenta vulnera glutinat.

CONSTANTINVS.

GAgates lapis quem vulgo vocamus gayet, niger est planus, pumicosus, non multum à ligno differens, leuis, fragilis, odore si teratur grauis, sicilia ex eo inscripta non delentur. Quum vritur, odorem sulphureum reddit. Mirumq; accenditur aqua, inquit Plinius libro xxxvj. cap. 19 oleo restinguitur. In quo confundit ipse Plinius cum Thracio lapide, cui hoc peculiare cum bitumine tribuit Dioscorides, & etiam Nicander, cuius versus citat Galenus lib. ix. simplicium. Gagati enim similis, non autem idem est Thracius siue thracius lapis, quem & Samothracium gemmam dixit Plinius lib. xxxvij. cap. 10. & Nicander θρῄϊσσαν λᾶαν. Cum verò cecinit in Theriacu ἄλλατ' ἀξαλεὴν λαὸν ἐγαγγρίδα πέτρην, Complures docti, vt Philander & Lonicerus, non alium lapidem quàm Gagatem intelligunt: & recte quidem mea sententia. Nam & scholiastes, Gagatu notis omnibus engangida (a quo, & gangitis dicitur, vt etiam à Strabone) describit, excepto quod, & vt arbitror errans, huic lapidi herbaceum colorem attribuit: cùm sit Gagates coracinus atq; nigerrimus, vt obsidianus lapis, cui admodum similis existit, nec tamen vnus atq; idem est, sed ab eo diuersus & alter omnino. Errantq; profectò qui secus existimant: ex quorum numero nec possum eximere Fuchsium: in alijs infinitis locis licet recte sentientem, quia hoc ipsum libris de Med. Comp. minus cogitatè scripsit & astruxit. Sed inter hos lapides, hæc intercedit differentia. Obsidianus lapis tametsi nigerrimus, proditur aliquando translucidus & ad vitri nigri naturam quam proximè accedere: quia vitro assimulabatur antiquitus: & ad eius similitudinem in genere vitri, etiam obsidiana numerata. Gagates verò quamquam polituram patitur & nitet, non tamen translucidus vel perspicuus vnquam visus est: nec ipsum ementitur vitrum similitudine. Adi Plinium libro xxxvj, cap. 26. quo loco legitur: Obsidianus lapis quem in Aethiopia inuenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine vmbras reddentem. &c. Sed recte sensit Georgius Agricola Gagatem,

tem succinum nigrum esse affirmans, & hoc nihil aliud quàm Bitumen fossile, quod concretu lapidescit. Hoc priusquam indurui terra est ampelitis, siue pharmacitis: de qua Dioscorides & Galenus agunt separatim. Sed indistinctè atque promiscuè, hanc pro Gagate vsurpat Fuchsius, quod errore non vacat. Atque apud Theophrastum γεώδεις ἄνθρακας, hoc est terrestres carbones, Philander vir limati & politi iudicij, in Vitruuium Comment. hanc Glebam denotare contendit. Huic opinioni si quis reffragetur, fautorem & consortem habet Cornarium consummatæ lectionis authorem, Commentarijs in Dioscoridem: Cuius item emaculandus est codex, in hoc capite de Gagate deprauatus, & correctus adhuc à nemine quod sciam. Nam ex authoritate Galeni, Plinij & Nicandri, expositoris Diphili, legendum pro Cilicia, Lycia. Nam Lyciæ, non Ciliciæ, oppidum est Gagas, vt habet Dioscorides, Plinius Gagæ, scholiastes Theocriti gangis & gangæ. Sed fluuius etiam Gagas Dioscoridi, Galeno Gagates, Plinio Gagis dicitur.

De Lapide Thracio.

Enarratio CVI.

Lapis Thracius.

THracius lapis hodie ignoratur, de quo Galenus cum Nicandro ita inquit, capite superiori de Gagate.

Si lapis vratur candenti Thracius igne,
Et post madefiat aqua, flagrabit totus ad idem.
Mox oleo affuso penitus restinguitur, &c.

Nullius tamen eius in medicina vsus, nisi quòd suffitu abigit feras.

De Magnete lapide: Germanicè, Magnet.

Enarratio CVII.

Magnes lapis.

VEl nautis, & tonsoribus magnes lapis, notus est, quem Hispani petram iman: Itali vero, calamintam appellare solent, qui optimus est quum ferrum facile trahit, & vt tradit Galenus, hæmatiti assimilem vim obtinet. Cæterum, Fracastorius Veronensis vir doctissimus, quum rerum multarum abditas causas libello quodam inquirat, hanc vnam proponit, quare magnes, polũ astrum semper respiciat, quo mediante, nautæ nunc nauigant: cui respondet, id in causa esse, sub polo montes magnetis altissimos, quorum species per incredibilem distantiam vsq; ad maria nostra, propagata, ad perpendiculum vsq,

vbi

vbi est magnes, consuetam attractionem facit. Vult igitur doctissimus vir hic, quòd magnes in perpendiculo nauigatoriæ pyxidis, ad polum stellam vertatur, quia attrahitur à potentia maiori montium magnetis, ita vt similia omnia per se, se inuicem trahere dicat, sed hoc in polo arctico, quod verum sit dicatur: in antarctico vero falsum esse quis opinabitur.

CONSTANTINVS.

QVod Heraclius lapis, sideritis, Magnesq; dictus ferrum ad se alliciat & trahat, tam certa & indubitata est experientia, quàm hactenus incompertaratio, & incomprehensibilis vt arbitror. Tametsi in perquirenda & huiusmodi effectus assignanda causa, non parum multi, multùm diuq; laborarint. Quibus omnibus irritus cessit labor, vt Lucretio, Marsilio Ficino, Fracastorio, & Cardano magnis alioqui philosophis & secretioris naturæ indagatoribus. Nam quòd Magnes solum ferrum vt voluit Aphrodiseus, aut vt Plinius, in se liquorem vitri quoque vt ferrum trahat: Quod ipsum ferrũ contrarius lapis Theamedes, à sese abigat: Quòd Adamas cum Magnete lapide in tantum dissideat, vt iuxta positus ferrum non patiatur abstrahi, aut si admotus Magnes apprehenderit rapiat, atque abstrahat, pendet hoc totum ex rerum surdarum, ac sensu carentium consensu & concentu, aut odio & repugnantia, quam concordiam & discordiam in omnibus id genus, Sympathiam & antipathiam appellauere Græci. Causam horum indictam, vt omnium quæ agunt à forma præcipua siue vt inquit Galenus, à tota substantia, quæque nulla præceptione & methodo tradi queunt, solus, vt verissimè loquar, nouit, sibique vni reseruauit ille quod dixit Cicero, mundi effector molitorque Deus, & vt addo, optimus Maximus: non inuidentia quidem quæ in diuinitatem non cadit, sed vt humana mens captus sui imbecillitate diffisa, ipsum vniuersitatis authorem in quo omnis scientiæ immensitas infinitasq; continetur, agnosceret, ipsumq; vti par est reuerenter coleret, & singulariter admiraretur. Quod vt ab ipso domino exigitur, Sic ab vnoquoque obsequentissimè præstandum sit. Aptè igitur & congruenter vt illa ferebat ætas, hæc dixit Plinius: Numinum profectò muneris talis inuentio omnis est. Nec quærenda in vlla parte naturæ ratio, sed voluntas: Quod nos qui Christiani sumus, parua correctione adhibita, totũ ad vnius Dei gloriam transferemus. De Magnete autem si plura nosse cupies, consule Theophrastum de lapidibus, Lucretium lib. vj. Ciceronem

ronem j. de Diuinatione, Lucianum in Iconibus, Alexandrum Aphrodiseum in problemata, Nicandrum, Plinium libr. xxxvj. cap. 16. & 26. libro etiam 20. cap. 7. & libr. xxxiij. cap. 14. Item lib. xxxvij. cap. 4. Celebratq; huc inter gemmas Orpheus. Dixitq; Claudianus: Venerem Magnetica gemma figurat. Recentiores vt Albertum ante cuius tempora magnetis vsus in pixide nautica innotuit, consulto omitto, ne omnes percẽsere infinitum sit. Dignum tamen scitu magnetis etiam genus esse quod argentum trahat. De quo Fracastorius: Et esse aliud quod semper vergat ad Austrũ: Aliudq; quo ferrum illitũ absq; dolore vulneret. Cardanus lib. vij. de subtilitate.

De lapide Arabico.

Enarratio CVIII.

Lapis Arabicus.

QVum de lapillis sermonem habere statueram, hinc inde omni data opera, eos inquirere, ac propriis oculis prius videre decreui, in qua inuestigatione, ecce occurrit mercator quidam Ragusinus, harum rerum curiosissimus, ac indagator maximus, qui ducentos fere varios lapillos, apud se reconditos, & ex variis mundi partibus conquisitos, pro thesauro habet, inter quos Arabicus lapis est, ensis manubrij forma, quem ille albam corniolam appellabat: albus enim lapillus hic est, intus maculis, non adeo tamen albis infectus, de quo Galenus libro nono de Faculta. simpl. medicamen. ita tradit: Lapis est elephanto similis, desiccantis abstergentisq; potentiæ.

De Galactite, id est lactario lapide.

De Melitite.

Enarratio CIX. CX.

Lapis lactarius. Alectorius Melitites.

LApidem lactarium hucusq; non vidi, alectorium tamen in quo caput Herculis effigiatum erat, inter plures illos lapillos notaui: Melitites quoq; lapis à paucis visus est, de quorum natura Galenus capite de Hæmatite abunde dixit.

De Morochtho lapide.

Enarratio CXI.

Morochthus lapis. pantaurus

ETthic quoq; hodie ignoratur, pantaurũ tamen lapidem in quo depicta erat charitas, inter illos lapillos vidi.

De Onyche, id est alabastrite lapide:

Germanicè,

Germanicè, Onychel.

Enarratio CXII.

ALabastrites notus est lapis, cuius plures species videntur, & de eo ita tradit Plinius libro xxxvj. cap. 8. hunc aliqui lapidem alabastriten vocant quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optime ea incorrupta seruare dicitur: Idemque etiam exustus emplastris conuenit &c. Galenus porro libro nono huic dicato negotio, ita de alabastrite tradit: combustus in medicinæ vsum ingreditur, quidam eum bibendum dant stomachicis. *Onix Alabastrites.*

De Thyite lapide.

Enarratio CXIII.

QVum annis superioribus Venetiis apud illustrem & magnificum dominum Didacum Mendozam Hortadum, in ea republica vigilantissimum oratorem Cæsareum agerem, frater eius Prorex apud Nouum orbem, ad eum nonnullos lapillos misit, inter quos idolum quoddam erat ex thyite lapide fabrefactum, quod incolæ illi pro Deo adorabant, sunt enim gentes idolorum cultores illæ, erat enim idolum illud fere cubitalis altitudinis, colore viridi, in cuius medio foramen profundum erat, nam latitudinem palmarem non excedebat, de quo lapide Galenus lib. ix. citato, eadem quę Dioscorides dixit, tradidit. *Thyites lapis.*

De Lapide Iudaico: Germanicè, Iudenstein.

Enarratio CXIIII.

NVlla hodie extat officina pharmacopolia, in qua pyxicula particularis, pro hoc seruando lapide iudaico non habeatur: tam enim omnibus familiaris lapis hic est, glandis magnitudine, candidus, & multis discurrentibus lineis ornatus, quo pro minuendo renum calculo medici hodierni vtuntur, & vt tradit Galenus citato loco, colore est candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas: vtuntur ad vesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes, præcipue vero ad eos qui in renibus hærent, est efficax. *Lapis Iudaicus.*

De Amiantho lapide: Germanicè, stein flachs.

Enarratio CXV.

Lapis amianthus.

AFfertur hodie lapis amianthus ex Cypro Insula, sciſsili alumini ſimilis, quem ſæpe in ignem oleo prius inunctum iniecimus, & comburi vidimus, nulla prorſus illius parte amiſſa, qua de cauſa, multi lapidem hunc, lignum crucis, in qua Chriſtus pependit, eſſe aliis inculcant, de quo Plinium conſulito, libro trigeſimo ſexto, capite decimo nono.

De Sapphiro lapide, Germanicè, Saphir.

Enarratio CXVI.

Sapphirus lapis.

SAphiri lapidis, duæ ſpecies hodie habentur, & cyanei, & albi coloris, album autem, ſapphirum aquæ appellant: Cyaneum vero, potiſsimum inter gemmas reponunt, ſed vtrunq; auro alligatum, collo mulieres appenſum geſtant, veluti in digitis ex eiſdem ornatos annulos. Cæterum Plinius lapidem cyaneum auri punctis ornatum, ſapphirum vocare videtur, vt apud ipſum eſt legere libro trigeſimo ſeptimo, capite nono. Noſtri vero temporis medici cum Arabibus, inter fragmenta cordialia ſapphirum quoq; reponunt, nec ſane immerito, quia Galenus libro nono de Facul. ſimplic. medicamen. eius potum ſcorpionum ictibus mederi tradit. Ex vena ſiue minera ſapphiri, mercator ille Raguſeus, vas quoddam habebat oculis gratiſsimum quod vt Gennacius quidam Luſitanus, qui mecum bis, vt tantam lapillorum varietatem dignoſceret, iuerat, duobus millibus ducatorum emi poterat, affirmabat. Erat enim lapis ille, ex quo vas componebatur duriſsimus, non niſi adamantis cuſpide elaboratus, coloris varij, quod ex vaſis Caroli Magni imperatoris eſſe, nonnulli contendebant.

De Memphite lapide.

Enarratio CXVII.

Lapis mẽphitis.

HOc hodie caremus lapide, qui vtinam notus eſſet, vt eo chirurgiei vterentur.

De Selenite: id eſt Lunari lapide.

Enarratio CXVIII.

Selenites, lapis Lunaris.

INter eos lapillos, quos diligens ille Raguſeus ſeruabat vnum rotundum, album, lucentem, in tenebris clari-

tatem

tatem emittentem vidimus, quem ille carbunculum verum & ex draconis capite extractum, nominabat: nam verum carbunculum gemmam, album esse, non vero rubinum rubricantem multi dictitant, veluti Morbodeus qui de lapidibus scripsit, & ante eũ plures alij. Erat enim lapillus hic mirus aspectu, magnitudine vitelli oui gallinæ primiparæ, qui vt dixi albissimus erat, in tenebris ex se lucem emittens, nõ adeo tamen ingentem, vt cataphracti homines trecenti, coram eo illuminari possint, vt rudes putant. Cæterum, quòd lapillus hic, carbunculus sit, ex draconis capite extractus, non crederem, quum magis inclinet animus, illum selenitem esse, candidum, pellucidum, minime ponderosum, in Arabia nascentem. Erat quoq; lapillus alter albus, vnguis humani magnitudine, qui ex se igneas quasdam flammas emittebat, in tenebris quoq; lucens, quem ille orfanum appellabat, & de eo Albertus Magnus mentionem fecit, quanquam alij adamantis quoddam genus esse contendebant: vtcunque tamen sit, ipse inter præcipuas gemmas lapillum illum collocandum esse crediderim. De quibus, & pluribus aliis, à nobis visis lapillis, libellum edere & in lucem emittere decreuimus, modo Deus nostris faueat votis.

Lapillus mirus.

Orfanum lapillus.

De Iaspide: Germanicè, Ein Iaspis.

Enarratio cxix.

Didacus Mẽdocius.

IAspidis plures, & variorum colorum species communissimæ sunt, ex quarum altera pellucida, inter lapides illos, quos Dominus Didacus Mendocius Hurtadus, à fratre Prorege acceperat, speculum erat, quod non aliud quàm Iaspis lapis erat, & ille quidem crassus, quem ob id generosissimus vir ille bis per medium secari iubebat, vt ex vno lapide, tria euaderent specula, non nisi clariora, ac magis pellucida. Erat enim lapis ille, si recte teneo communioris Iaspidis colore, substantia durissimus: qua de causa, lapidicida eum secare, nisi magna pecunia esset donatus, recusabat: plures enim serras in eo rumpi, inculcabat. Cæterum, ex Iaspide terebinthizo, ob colorem ita dicto, clauam paratam vidi, quam Raguseus ille, inter tanta lapidorum genera habebat. Porro balai gemma, cui Dioscorides iaspidis prædictã speciem similem facit,

Balai gemma.

hodie balaxum dicitur, infimum quoddam rubinorum genus. Sed quum de Iaspide loquimur, non decet hinc discedere, quin genus eius quoddam describamus, quod apud Salatium oppidum iuxta Lusitaniam præcipue nascitur, interdum coloris cyanei, nonnunquam vero viridis, oculis gratum, quod Lusitani sua voce Azuleios appellant. Sunt enim lapilli isti ædificiorum magnum ornamentum: & de quibus omnibus, ita tradit Gal. libr. ix. de Facultat. simplic. medicament. Ventriculum adhæsit, ipsiusq; os adiuuat. Porro Ophitem lapidem suspensum iuuare morsos à vipera tradunt, sed eiusmodi facultates non constant methodo. Veluti etiam quum hieracites & Indicus profluëtem ex hæmorrhoidibus sanguiné sistunt.

Azuleium

De Aëtite: Lapide aquilæ dicto, Germanicè, Adler stein.

Enarratio cxx.

AEtites lapillus, vbique vulgaris est, sub aquilæ lapide quem prægnantem lapidem nonnulli appellant, ob id quod intus lapillum alterum inclusum habeat, vt eo concusso facile audiatur, vel potius quod prægnantibus prosit. Aduehuntur vero hodie lapides isti ex Apulia, magni parui & mediocres, diuersorum colorum. De quibus Plinium legito, libro trigesimo sexto, capite vigesimo primo, & Erasmum Roterodamum in Chiliadibus, vbi de scarabæo & aquila doctissime sermonem habet. An vero lapis iste brachio alligatus fœtum subsistineat, genu vero suppositus illũ prouocet, omnes prisci fatentur: nos vero superioribus diebus periculum in parturiente facientes, nihil iuuamenti obtinuimus, vt testis fuit Franciscus Barbosius, vir Auicennista, magna præditus experientia, & qui apud Indos per octodecim annos artem medicam exercuit, non sine magno quæstu & honore.

Aëtites, lapis aquilus.

Erasmus Roterodamus.

Franciscus Barbosius.

De Ophite, id est Serpentario lapide: Germanicè, Schlangen stein.

Enarratio cxxi.

PLures serpentini lapides hodie cernuntur, colore virides, durissimi, multis punctis masculati. Sed quòd odorem qualem Dioscorides ait, spirent, pauci hucusque viderunt:

viderunt: Ego vero vasculum quoddam vidi, ex lapide ophite isto fabrefactum, quod quum fabricabatur, non insuauem ex se spirabat odorem: contendebant verò nonnulli, vasculum hoc ex illis esse, in quibus Imperatores Romani theriacam seruabant: nam & lapidem istum, contra serpentium morsus, & venenum valere Dioscorides testatur: de quo & Galenum legito libro nono citato.

De Lapide spongiarum: Ger. Schuuammen stein.

Enarratio CXXII.

Lapis spongiorum.

PErpaucæ sunt spongiæ, in quibus lapilli nõ reperiantur: de quibus ita tradit Galenus libro nono de Facul. simplic. medica. Frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapides in vesica comminuant: Rumpunt eos tamen qui coguntur in renibus: veluti qui aduehuntur ex Cappadocia, cæterum lapillum ex rana terrestri, bufone dicta, extractum, inter illos varios lapides, apud Raguseum illum seruatos vidimus, quem nonnulli boracem lapidem appellant, quum tamen borax vt dixi, chrysocolla sit.

Lapillus ex bufone.

De Lithocolla: Germanicè, Steinleim.

Enarratio CXXIII.

Lithocolla.

EX marmore, aut Pario lapide, admixto tauri glutino lithocolla fit. Est enim Parius lapis, marmor album ex Paro insula è Cycladibus vna apud Aegeum mare, hodie Pario dicta.

Parius lapis.

De Ostracite lapide: Germanicè, Topffstein.

Enarratio. CXXIIII.

Ostracites lapis.

OStracitem lapidem nonvidi, illius tamen vice, plures à me visos enarrare possum, præcipue lapidem prasinum, quem smaragdi matrem, vel venam smaragdi, appellant, lapidem eutropium, lapidem ametistum, coloris floris stœchades Arabicę, lapidem phœnicis, nisi corniola erat, plasma, album & nigrum, Chalcidonium, quem Hispani Leitor appellitant, & rotundum mulieres collo suspensum gestant, nam lac generare credunt, lapidem felis basilici, tanquam capparim coloris viridis, & plures alios quos subticeo ad præsens.

De Smyre lapide: Germanicè, Schmergel.

Enarratio CXXV.

Smyris. SMyris lapis, aurificibus, & Gemmariis, ac iis qui arma poliunt Smyrillus hodie dicitur: quo vitrum ab adamante discernunt, & vt tradit Galenus, vehementer quidem abstergit. Quare ipso ad annulos exsculpendos vtuntur: & ad dentes purificandos. Cæterum, lapis beryllus, albissimus lapis est, tanquam chrystallus, quo multi tanquam specularia vtuntur.

De Arena marina: Germanicè, Meer sand.

Enarratio CXXVI.

Arena marina. ET hodie quoq; hydropici, arena marina obruti, vigente æstu curantur.

De Naxio lapide.

Enarratio CXXVII.

NIsi naxius lapis is est quem artifices passim pro acuendis securibus, & aliis inciforiis ferreis instrumentis habent, quis ille sit ignoro, quid tamen de eo senserit Galenus capite sequenti legito.

De Lapide geode.

Enarratio CXXVIII.

LApis geodes hodie ignoratur, de quo Galenus, simul & ramento cotis naxiæ, capite de Ostracite, sermonem habet, libro nono de Facul. simpl. medic.

De omni terra. 129.

De Eretria terra. 130.

De terra Samia.

Latinè astrum Samium, talchum: Hispanicè, Sclari mente.

Enarrio CXXXI.

TErra Samia duplex à Dioscoride in præsenti describitur: cui postea subscripsit Galenus libro nono de Facultatibus simpl. medi. & Plinius libro trigesimo quinto, cap. 6. quorum altera Collyrion in præsenti nominatur: à Plinio Syropicon dicta: altera aster Samius appellatur, quam Plinius astrum Samium vocat. Et eam vt nos opinamur officinæ talchum, Hispani vero sclarimente vocitant:

tant: crustæ albæ simile, & quod nō indigere lotione Gal. dixit, è longinquo enim vt stella splendescit, vnde stella terra vulgo, & græce aster appellatur: ad poliendas autem facies mulieres sępe alba hac crusta vtuntur, & varios alios affectus complendos.

De lapide Samio. 132.
De terra Chia. 133.
De terra Selenusia. 134.
De terra Cimolia. 135.
De terra Pnigite. 136.
De Cinere marinarum testarum. 137.
De terra rubra ex fornacibus. 138.
De Melia terra. 139.
De Ampelite terra. 140.

Enarratio.

OLim medici variis iis terræ generibus vtebantur: nunc vero hominum negligentia factum est, vt ea omnia ignoremus, & illis minime vti possimus.

De Fuligine pictorum.
De Atramento librario.

Enarratio CXLI. CXLII.

DE iis libro secundo abunde diximus: proinde nunc supersedemus huic quinto & vltimo libro finem imponentes.

Finis Quinti & Vltimi Libri.

Lugduni,
Excudebat Vidua Balthazaris Arnolleti.

FACULTAD DE FARMACIA
GRANADA

CHALCOGRAPHVS Lectori. S.

EN tibi Lector, plantarum quasdam Icones, numero triginta, quas vltra priores omnes, ad natiuam effigiem proximè accedentes, summa fide ac diligentia, denuo cælauimus. Earum exemplar nacti sumus opera Iacobi Dalechampij, Lugdunensis medici doctissimi, qui non segnem in ea re operam dudum nauauit. Hæc te ideo monitum volumus, vt si quid ex his cõmodi retuleris, ei soli gratias agas, nosq; tui studiosos esse cognoscas, Vale.

F

ICONES, NVMERO TRIGINTA, STIRPIVM NONDVM deliniatarum, quarum vires in hoc Dioscoridis libro expressæ sunt, vt ex libris & Enarrationibus annotatis patebit.

*

MEVM.

Libro primo.

Enarratione III.

TEREBINTHVS.

Libro primo.

Enar. LXXXII.

CISTVS.

Libro primo.

Enarratione CXVI.

HYPPOCAMPVS.

Libro secundo.

Enarratione III.

ASTACVS MARINVS.

Libro secundo.

Enarratione X.

ORNITHOGALON.

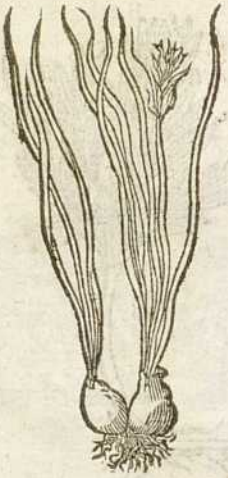

Libro secundo.

Enar. CXXXVIII.

PTARMI-
CA.

Libro secundo.

Enarratione CLVI.

CYCLAMINON
vnico folio.

Libro secundo.

Enarra. CLIX.

TRAGACANTHA.

Libro tertio.

RVTA SYLVESTRIS.

Libro tertio.

PVLEGIVM.

Libro tertio.

Enar. XXXIIII.

SESELI AE-
thiopicum.

Libro tertio.

Enar. LIX.

AMBROSIA.

Libro tertio.

Enar. CXXVI.

HEMEROCALLES.

Libro tertio.

Enar. CXXXIIII.

PHYLON
Thelygonon.

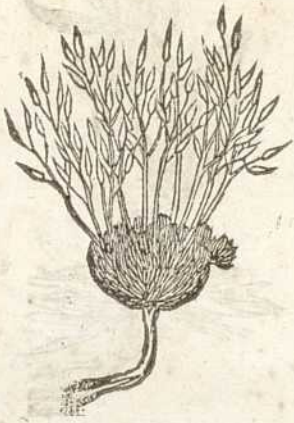

Libro tertio

Enar. CXXXVII.

HEMIONI-
TIS.

Libro tertio.

Enar. CXLIX.

LIBANOTIS STERILIS.

Libro tertio.

Enar. LXXXIIII.

LONCHITIS PRIOR.

Libro tertio.

Enar. CLVIII.

CHRYSO-
COME.

Libro quarto.

Enarratio LVIII.

ARCTION.

Libro quarto.

Enarratio CVII.

HELLEBO-
RINE.

Libro quarto.

Enarratio C X.

CACALIA.

Libro quarto.

Enar. CXXIIII.

NARCISSI
duo genera.

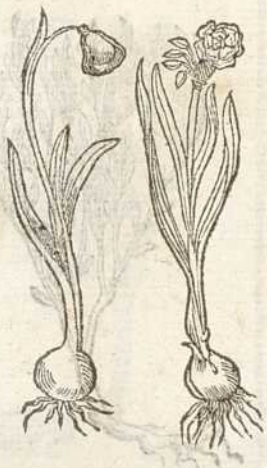

NARCISSVS.
Luteus.

Libro quarto.

Libro quarto.

Enarratione CLXI.

CHAMAESICE. CHAMAELEA.

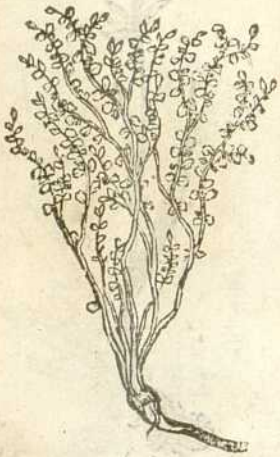

Libro quarto.

Enar. CLXX.

Libro quarto.

Enar. CLXXII.

THYMELAEA.

ARVNDO SACCHARATA.

GRAMINIS
1. genus.

Libro quarto.

GRAMINIS
2. genus.

Libro quarto.

Enarratione XXXII.

FACULTAD DE FARMACIA
GRANADA